T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

BİR SİYASET ADAMI PORTRESİ: REFİK KORALTAN

ÖZLEM YILDIRIM

TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

EKİM 2017

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

BİR SİYASET ADAMI PORTRESİ: REFİK KORALTAN

Özlem YILDIRIM

DOKTORA TEZİ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EKİM 2017

Özlem YILDIRIM tarafından hazırlanan "Bir Siyaset Adamı Portresi: İrfan Karaltan" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında ~~Türkiye Cumhuriyet Tarihi~~ Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Unvanı Adı SOYADI Prof.Dr. Necdet Hayta
Anabilim Dalı, Üniversite Adı Tarih, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
.....

Başkan : Unvanı Adı SOYADI Prof.Dr. Mehmet Saçıngöl
Anabilim Dalı, Üniversite Adı Tarih, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
.....

Üye : Unvanı Adı SOYADI Yrd. Doç.Dr. Nasrullah UZMAN
Anabilim Dalı, Üniversite Adı Tarih, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
.....

Üye : Unvanı Adı SOYADI Prof. Dr. Abdullah Gündoğan
Anabilim Dalı, Üniversite Adı Tarih - Ankara Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
.....

Üye : Unvanı Adı SOYADI Doç. Dr. Serdar Sarısır
Anabilim Dalı, Üniversite Adı Tarih, Ankara Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
.....

Tez Savunma Tarihi: 23/10/2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Özlem YILDIRIM
23/10/2017

BİR SİYASET ADAMI PORTRESİ: REFİK KORALTAN

(Doktora Tezi)

Özlem YILDIRIM

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ekim 2017

ÖZET

Refik Koraltan, Osmanlı Devleti'nin son döneminde doğmuş ve Cumhuriyet'in kuruluşundan başlayarak, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesine kadar aktif siyasi hayatın içinde yer almış bir devlet adamı. 1910 tarihinde İstanbul Darülfünun Hukuk Mektebinden mezun oldu. 1915 senesinde Konya Karaman Vilayet Savcılığı'na nakledildi.1916 tarihinde Pozantı Polis Müfettişliği, 1918'de Mersin Polis Müfettişliği görevlerinde vazife aldı. 29 Mayıs 1918 tarihinde Trabzon Polis Müdürü olarak görevlendirildi. Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasına katkıda bulundu. İktidarın, Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne geçmesiyle 17 Mart 1919 tarihinde Trabzon Polis Müdürlüğü görevinden uzaklaştırıldı. İstanbul'da kısa bir müddet avukatlık yapan Refik Bey Konya'ya giderek burada Milli Mücadele'ye katıldı. Ankara da açılan TBMM'ye Konya Milletvekili olarak katıldı. İlk TMMM'ye Konya Milletvekili olarak seçilen Refik Koraltan 15 yıl süreyle Konya Milletvekili görevini devam ettirdi. TBMM'nin değişik birimlerinde görev alan Refik Bey, Cumhuriyet döneminin önemli inkılap ve kanunlarında hizmetlerde bulundu. İstiklal Mahkemesi Reisliği ve İstanbul Mahkemesi azalığı görevlerini yaptı. 1935 senesinde milletvekilliği görevinden ayrılarak idari hayata geçti. Çoruh(Artvin), Trabzon ve Bursa Valilik görevlerinde bulundu. 1935 de ayrıldığı TBMM'ye 1942 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi İçel Milletvekili seçilerek geri döndü. 7 Haziran 1945 tarihinde CHP içerisinde genel itibariyle liberalleşmeyi talep eden reformlar yapılmasını öngören Dörtlü Takriri veren isimler arasında yer aldı. Refik Koraltan Cumhuriyet Halk Partisi tarafından 27 Kasım 1945 tarihinde partiden çıkarıldı. 6 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti'nin kurucuları arasında yer aldı. 1946 Genel Seçimlerinde Demokrat Parti İçel Milletvekili olarak seçildi. 1950 Genel Seçimlerde iktidara gelen Demokrat Parti de Refik Koraltan TBMM Başkanı vazifesini aldı. 1950-1960 yılları arasında aralıksız Meclis Başkanlığı görevini devam ettirdi. Refik Bey, hitap gücü ve geçmişten gelen tecrübe ve deneyimleriyle Demokrat Parti içerisinde aktif olarak yer aldı. 27 Mayıs Askeri Darbesi ile Türk Siyasi yaşamında ki görevi son buldu. Yassıada Mahkemeleri'nde yargılanmak üzere Yassıada'ya götürüldü. Hakkında başta Anayasa'yı İhlal Davası olmak üzere birçok dava açıldı. Davaların Anayasa'yı İhlal Davası altında toplanması üzerine hakkında idam cezası verilen 14 isim arasında yer aldı. Cezası önce müebbet hapis cezasına çevrildi. 26 Eylül 1964 tarihinde Siyasi Af Kanunu ile serbest bırakıldı. Refik Koraltan af kararının ardından bir daha siyasetle ilgilenmedi. 17 Haziran 1974 tarihinde İstanbul'da tedavi gördüğü hastanede 85 yaşında iken vefat etti.

Bilim Kodu	:	118101
Anahtar Kelimeler	:	Refik Koraltan, Çok Partili Hayat, Demokrat Parti.
Sayfa Adedi	:	453
Tez Danışmanı	:	Prof. Dr. Necdet HAYTA

THE PORTRAIT OF A POLITICIAN: REFİK KORALTAN
(Ph. D. Thesis)

Özlem YILDIRIM

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
October 2017

ABSTRACT

Refik Koraltan, a statesman, born in the last period of Ottoman Empire and took part at active political life beginning with the foundation of Republic until the 27 May 1960 Military Coup. He graduated from Istanbul Darülfünun Hukuk Mektebi (A School of Law) in 1910. He was appointed to Konya Karaman Province Prosecution Office in 1915. He worked as Pozantı Police Inspector in 1916 and Mersin Police Inspector in 1918. He was appointed as Trabzon Police Chief on 29 May 1918. He contributed for the foundation of Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (An organization to defend Turkey during The World War I). He was eased out of Trabzon Police Chief Position when Hürriyet ve İtilaf Party grabbed the power on 17 March 1919. Mr. Refik Koraltan went to Konya to take part at National Struggle after working for a short time as an advocate in Istanbul. He was appointed as Konya Deputy to The Grand National Assembly of Turkey founded in Ankara. Returning as Konya Deputy for the 1st Grand National Assembly of Turkey, Refik Koraltan acted for 15 years as Konya Deputy. Having acted several positions at Grand National Assembly of Turkey, Mr. Refik Koraltan served for important reforms and acts of Republic Period. He worked as Chief Justice of Independence Court and member of Istanbul Court. In 1935, he seceded from deputy position and started to work at administrative life. He worked as Çoruh (Artvin), Trabzon and Bursa Governor. In 1942, he was back at Grand National Assembly of Turkey, where he seceded in 1935, as Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) (Republican People's Party) İçel Deputy. He was one the people who presented "Dörtlü Takrir" (Memorandum of the Four), which suggests reforms for liberalism in general terms at CHP on 7 June 1945. Refik Koraltay was exiled from the Party by CHP on 27 November 1945. He took part at the founders of Demokrat Parti (Democrat Party) on 6 January 1946. He was elected as Democrat Party İçel Deputy at the 1946 General Elections. Refik Koraltan acted as Turkish Parliamentary Speaker after Democrat Party came to power at the 1950 General Elections. He acted at this position between 1950 and 1960 continuously. He took part actively at Democrat Party with his address power and experience. His position at Turkish Politics ended with The 27 May Military Coup. He was taken to Yassıada to be judged at Yassıada Courts. Many cases were opened against him leading with breaking the Constitution. He was one of the 14 names punished with death penalty since the cases were evaluated as breaking the Constitution. His sentence was first changed into life sentence. He was released with Political Amnesty Law on 26 September 1964. He didn't take part at politics after that. He died at the hospital where he was treated in Istanbul while he was 85 years on 17 June 1974.

Science Code : 118101
Key Words : Refik Koraltan, Multi-Party System, Democrat Party.
Number of Pages : 453
Thesis Advisor : Prof. Dr. Necdet HAYTA

TEŞEKKÜR

"Bir Siyaset Adamı Portresi: Refik Koraltan" adlı tez çalışmasında akademik alandaki yardım ve desteklerinden dolayı değerli hocalarım Prof. Dr. Necdet Hayta, Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu ve Yrd. Doç Dr. Nasrullah Uzman'a şükranlarımı sunarım. Tez çalışmasında yer alan röportajlar için Sn. Ali Yavuz Koraltan, Sn. Nilüfer Bayar Gürsoy ve Sn. Emine Gürsoy Naskali'ye de teşekkür ederim.

Araştırma ve kaynak taramaları aşamasında yardımlarından dolayı Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Türk Tarih Kurumu Arşivi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi çalışanlarına teşekkür ederim. Bu çalışmayı tamamlarken vefat eden merhum hocam Prof.Dr. Vahdet Keleşyılmaz'ı rahmet ve saygı ile anıyorum.

Çalışmanın redaksiyonunda gösterdikleri yardımlardan dolayı değerli arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr. Gül Yılmaz Çal, Arş. Gör. Songül Karaca ve Arş. Gör. Damlanur Küçükyıldız'a teşekkür ederim. Çalışmanın her aşamasında, destek ve anlayışlarını hiçbir zaman üzerimden eksik etmeyen aileme de çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv
ABSTRACT v
TEŞEKKÜR vi
İÇİNDEKİLER vii
KISALTMALAR xi
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK DÖNEMİNDE REFİK KORALTAN (1919-1935)

1.1. Milli Mücadele Döneminde Trabzon Polis Müfettişliği Görevinde Refik Koraltan 15
1.1.1. Pontusçu Çetelerle Mücadele 17
1.1.2. Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kurulmasında Refik Koraltan'ın Rolü 24
1.2. Trabzon Polis Müfettişliği Görevinden Ayrılması 33
1.3. Milli Mücadele Döneminde Refik Koraltan'ın Konya'daki Faaliyetleri 36
1.3.1. Birinci Bozkır ve İkinci Bozkır İsyanının Bastırılması 40
1.3.2. Refik Koraltan ve Konya Milletvekili Seçilmesi 46
1.3.3. Birinci TBMM Döneminde Refik Koraltan 49
1.3.4. Türkiye Komünist Fırkası ve Refik Koraltan 59
1.4. Cumhuriyet'in İlanı ile Birlikte II. TBMM Dönemindeki Faaliyetleri 61
1.5. III. TBMM Dönemi ve Refik Koraltan'ın Konya Miletvekili Seçilmesi (1 Mayıs 1927- 4 Mayıs 1931) 68
1.6. III. TBMM Dönemindeki Faaliyetleri 69
1.7. IV. TBMM Dönemi ve Refik Koraltan'ın Konya Miletvekili Seçilmesi (4 Mayıs 1931- 1 Mart 1935) 69
1.8. IV. TBMM Dönemindeki Faaliyetleri 70

İKİNCİ BÖLÜM
REFİK KORALTAN'IN VALİLİK HAYATI (1936-1942)

2.1. Çoruh(Artvin) Valilik Görevi(1936-1938) 73
2.2. Refik Koraltan ve Trabzon Valilik Görevi(1938-1939) 76

Sayfa

2.2.1.Refik Koraltan'ın Trabzon Valiliği Döneminde Bölgedeki Faaliyetleri.....78
2.2.1.1. Eğitim Alanındaki Faaliyetler.....78
2.2.1.2. Ziraat Alanındaki Faaliyetler.....80
2.2.1.3.İmar Alanındaki Faaliyetler.....83
2.2.1.4. Sanayi ve Ticaret Alanındaki Faaliyetler.....89
2.2.1.5. Sağlık Alanındaki Faaliyetler.....90
2.2.2. Mustafa Kemal'in Vefatı ve Refik Koraltan.....91
2.3.Refik Koraltan'ın Trabzon Valilik Görevinden Ayrılması.....95
2.4. Refik Koraltan ve Bursa Valilik Görevi(1939-1942).....99
2.4.1.Refik Koraltan'ın Bursa Valiliği Döneminde Bölgedeki Faaliyetleri.....103
2.4.1.1. Eğitim Alanındaki Faaliyetler.....103
2.4.1.2. Ziraat Alanındaki Faaliyetler.....105
2.4.1.3. İmar Alanındaki Faaliyetler.....111
2.4.1.4. Kültür ve Turizm Alanındaki Faaliyetler.....123
2.5.Refik Koraltan'ın Bursa Valilik Görevinden Ayrılması.....129

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSMET İNÖNÜ DÖNEMİNDE REFİK KORALTAN(1943-1946)

3.1. İsmet İnönü Dönemi Türk Siyasal Yaşamı (1939-1945).....133
3.2. Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişin Nedenleri.....144
3.3. CHP ve Parti İçi Muhalefet Dönemi.....150
3.3.1. Cumhuriyet Halk Partisi İçinde Muhalefet ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu.....150
3.3.2. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Refik Koraltan.....153
3.3.3. Refik Koraltan ve Dörtlü Takrir (7 Haziran 1945).....162
3.4. Demokrat Partinin Kuruluşu ve Refik Koraltan.....174
3.4.1. Demokrat Parti'nin Kuruluşunda Refik Koraltan'ın Rolü.....174

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ'NİN MUHALEFET YILLARINDA REFİK KORALTAN (1946-1950)

4.1. 1946 Genel Seçimleri ve Refik Koraltan'ın İçel Milletvekili Seçilmesi.....193
4.2. İktidar-Muhalefet İlişkileri ve Refik Koraltan.....213
4.2.1. Partiler Arası İlişkiler Kapsamında Mecliste Alınan Kararlar ve Refik Koraltan.....213

Sayfa

4.2.2. TBMM'de Seçim mazbatalarının Müzakeresi Sırasında Yaşanan Gelişmeler ve Refik Koraltan 224
4.2.3. Demokrat Parti'nin Birinci Kongresi(7 Ocak 1947).....235
4.2.4. 12 Temmuz 1947 Beyannamesi.....239
4.2.5. Demokrat Parti İçinde Yaşanan Gelişmeler ve Refik Koraltan 243
4.3. 1948 Ara Seçimleri (17 Ekim 1948) 252
4.4. Demokrat Parti'nin II. Büyük Kongresi (20 Haziran 1949) 255
4.5. 1950 Seçimleri Öncesi İktidar-Muhalefet İlişkileri ve Refik Koraltan.....260
4.6. 1950 Seçimleri ve Refik Koraltan.....265

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI DÖNEMİNDE REFİK KORALTAN (1950-1960)

5.1. 1950 Genel Seçimleri ve Refik Koraltan'ın TBMM Başkanı Seçilmesi (1950-1954).....271
5.2. 1950- 1954 Demokrat Parti Gelişmeleri ve Refik Koraltan.....276
5.2.1. Kore'ye Türkiye'den Asker Gönderilmesi ve Refik Koraltan.....290
5.2.2. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Türk Göçmenler ve Refik Koraltan.....297
5.2.3. TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın Yurt İçi Seyahatleri (1950-1954).....302
5.3. 1954 Genel Seçimleri Öncesi İktidar- Muhalefet İlişkileri ve Refik Koraltan 307
5.4. 1954 Genel Seçimleri ve Refik Koraltan'ın TBMM Başkanı Seçilmesi (1954-1957).....310
5.4.1. 1954- 1957 Demokrat Parti Gelişmeleri ve Refik Koraltan.....312
5.5. 1957 Genel Seçimleri ve Refik Koraltan'ın TBMM Başkanı Seçilmesi (1957-1960).....327
5.5.1. 1957 Genel Seçimleri Öncesi İktidar- Muhalefet İlişkileri ve Refik Koraltan 327
5.5.2. 1957 Genel Seçimleri ve Refik Koraltan'ın TBMM Başkanı Seçilmesi (1957-1960).....333
5.5.3. 1957-1960 Demokrat Parti Gelişmeleri ve Refik Koraltan.....336
5.5.4 TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın Güney Kore ve Japonya Gezisi (11 Eylül 1959).....352
5.6. 1960 Askeri Darbesi.....353

ALTINCI BÖLÜM

YASSIADA GÜNLERİNDEN VEFATINA KADAR REFİK KORALTAN (1960-1974)

6.1. Yassıada Yargılamaları ve Refik Koraltan 357

Sayfa

6.2. Refik Koraltan Hakkında Açılan Davalar 362
6.2.1. Anayasayı İhlal Davası 362
6.2.2. Anayasayı İhlal Davası ve Refik Koraltan'ın Savunması 368
6.2.3. Döviz Kaçakçılığı (Barbara Davası) 21 Kasım-21 Aralık 1960 375
6.2.4. Döviz Kaçakçılığı Davası ve Refik Koraltanın Savunması 383
6.2.5. Vatan Cephesi Davası 386
6.2.6. Vatan Cephesi Davası ve Refik Koraltan'ın Savunması 388
6.3. Refik Koraltan Hakkında Açılan Davaların Sonucu 389
6.4. Siyasi Af ve Refik Koraltan'ın Özgürlüğü 392
6.5. Refik Koraltan'ın Vefatı 394
SONUÇ 401
KAYNAKÇA 409
EKLER 423
Ek-1. Ali Yavuz Koraltan İle Roportaj (Refik Koraltan'ın Torunu) 16 Aralık 2016, Saat: 11.30 424
Ek-2. Nilüfer Gürsoy Bayar İle Roportaj (Celal Bayar'ın Kızı) 6 Ekim 2016, Saat: 14.00 427
EK-3. Refik Koraltan'ın Trabzon Emniyet Müfettişliği Görevine Tayin Yazısı (BOA, İ.DUİT.00040.) 20 Mayıs 1334 (20 Mayıs 1918). 432
EK-4. TBMM Arşivi/Refik Koraltan'ın İçel Milletvekilliği Mazbatası/28 Şubat 1943 433
EK-5. Babalık Gazetesi, "Namzetlerimiz", 1 Temmuz 1923. 434
EK-6. Anayasayı İhlal Davasında Refik Koraltan'ın Savunması (BCA 10.9.0.0./36.109.2/1.) 435
EK-7. Refik Koraltan'ın Döviz Kaçakcığı (Barbara Davası) (BCA 10.09.0.0/158.485/1) 436
EK-8. Refik Koraltan Hakkında Gazetelerde Çıkan Haberler 437
EK-9. Akis Dergisi/30 Ekim 1954 448
EK-10. Refik Koraltan'a Ait Fotoğraflar 449
ÖZGEÇMİŞ 453

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.g.e	Adı geçen eser
a.g.m	Adı geçen madde
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BOA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bk.	Bakınız
C.	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DP	Demokrat Parti
Çev.	Çeviren
Ed	Editör
Haz.	Hazırlayan
MKP	Milli Kalkınma Partisi
S.	Sayı
s.	Sayfa
vb.	Ve benzeri
v.d.	Ve daha
Y.	Yıl
Yay.	Yayınları
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

Bu çalışmada Osmanlı Devletinin son zamanlarında doğan, Cumhuriyetin ilanıyla hayatının sonuna kadar siyasi hayatta etkin bir rol üstlenen Refik Koraltan'ın yaşamı, siyasi faaliyetleri ile Türk siyasi hayatına kazandırdıkları ortaya koyulmaya çalışıldı. Böylelikle konu ile ilgili boşluklar ortadan kaldırılırken konunun farklı bakış açılarıyla da ele alınması ana hedef olarak seçildi.

Refik Koraltan'ın siyasi hayatıyla ilgili ağırlıklı mevcut bilgililer 1945 ve sonraki yılları kapsamaktadır; ancak yapılan araştırmalar kendisinin bu yıllardan önce de siyasetin içerisinde aktif şekilde görev aldığını göstermektedir. Çalışmada onun hukukçu, idareci ve milletvekili yönleri göz önünde bulundurularak hem hayatı hem de Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki yeri ve Türk siyasi yaşamına katkıları incelenmeye çalışıldı. Siyasi tarihimizde önemli bir yere sahip olan bir şahsiyetin hayatı tüm yönleriyle değerlendirilmiş oldu.

Araştırma sırasında kendisinin tanıklık ettiği olaylar ve bunlar karşısındaki tavrının ortaya koyulduğu eserlerin yanı sıra arşiv belgeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki konuşmaları, dönemin gazeteleri, aynı dönemde yaşamış olan kimi isimlerin hatırat türündeki eserleri ve döneme ilişkin farklı kaynaklar, başvuru kaynakları olmuştur. Ayrıca Koraltan ailesiyle yapılan görüşmeler de çalışmanın daha kapsamlı hale gelmesini sağlamıştır. Tüm bu kaynaklar açık ve objektif bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Koraltan'ın Milli Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yılları ile devam eden süreçte üstlendiği görevler ve bu görevlerdeki politika ve uygulamalarının neler olduğu araştırılırken onun Milli Mücadeledeki katkıları, Trabzon ve Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin kurulmasındaki fonksiyonu, valilik görevi ile idari hayattaki faaliyetleri, çok partili hayata geçişle beraber Türkiye Cumhuriyeti siyasi yaşamındaki rolü ve etkisi üzerinde değerlendirmelerde bulunuldu.

Danışman hocam Prof. Dr. Vahdet Keleşyılmaz'ın bu konuda herhangi bir akademik çalışmanın olmadığını fark etmesi bu çalışmanın yapılması gerekliliğini gözler önüne serdi. İtici bu güçle çalışmaya başlayarak araştırmaları yapmaya başladım; ancak bu süreçte hocamın vefatı ve sonrasında yaşanılanlar, çalışmanın planlanan zamandan daha uzun sürede tamamlanmasına neden oldu. Merhum hocam Vahdet Keleşyılmaz'ın vefatının vermiş olduğu üzüntü de çalışmalarımın sekteye uğramasına neden oldu.

Koraltan ile ilgili ulaşılan her türlü belge, kitap, gazete ve dergi yazılarından ilgili oldukları bölümlerde objektif bir şekilde faydalanılmaya çalışılsa da biyografi çalışmalarının araştırmacı açısından birtakım zorluklar taşıdığı da tecrübe edildi. Kişilerin hayatlarını ele alan bu çalışmalarda özellikle kültürel değerlerin etkin olması, özel hayata gösterilmesi gereken saygı gibi faktörlerin yanı sıra araştırmaya konu olan şahsiyetlerin çok fazla yazılı belge bırakmamış olmaları, yakınlarının olayları taraflı bir şekilde anlatabileceği düşüncesi başta gelen zorluklardadır.

Refik Koraltan, Osmanlı Devleti'nin son yıllarında başladığı siyasi hayatını 20. yüzyılın başlarından itibaren sürdürmüş ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde uzun bir dönem yer alan bir devlet adamı olmuştur. Onun anlatımıyla anıları, Coşkun Ertepınar tarafından "Bir Politikacı'nın Anıları" isminde yayınlanmış ve bu eser Koraltın'ın hayatını ve Milli Mücadele'ye kadar olan siyasi yaşamını kapsamaktadır. Refik Koraltan tarafından aktarılan hatıratta Osmanlı Devleti'nin son döneminden başlayarak Cumhuriyetin kuruluşuna kadar geçen süreç konu edilmiştir.

Hatırat türü eserlerde rastlanılan kişinin kendisini ön plana çıkarması ve tarihi süreçteki gelişmelere zaman zaman objektif bakılamaması gibi unsurlar bu eserde de gözlemlenen bir durumdur. Bu tür eserlerde kişinin özel yaşamı da dâhil olmak üzere tüm hayatı anlatılmaktadır. Bu nedenle bu tür eserlerin tarihe de ışık tutmak, gerçeklerin öğrenilmesini sağlamak, tarihe katkı sağlamak gibi işlevleri vardır. Ancak diğer taraftan bu eserlerde yer alan yaşanmışlık duygusu, kişisel bakış açısıyla kaleme alınan duygu ve düşünceler, tarafsız ya da nesnel bakamama hali, zamanla insanların duygu ve düşüncelerinin değişebilmesi gibi etkenler anı yâda hatırat türündeki eserlerin sağlam ve kesin tarihi belgeler olarak değerlendirilmesine de engel olmaktadır.

Bu çalışmada Refik Koraltan'ın idari hayatta almış olduğu görevlerden başlanılarak hâkim ve savcılık görevleri, polis müfettişliği vazifeleri, milletvekilliği, valilik görevleri ve ardından tekrar Meclis'e milletvekili olarak dönmesi, Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde Dörtlü Takrir olarak bilinen takriri verenler arasında bulunması, parti içi reform söylemleri ve bazı kararları eleştirmesinden dolayı partiden uzaklaştırılması ele alınmış; onun bu durumlarda nasıl bir duruş ve politika takip ettiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra çok partili yaşam ve Demokrat Parti'nin kurucuları arasında yer alan Refik Koraltan'ın yaşamı ve faaliyetleri tarihi süreç doğrultusunda bölümlendirerek ilgili başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Giriş bölümünde Refik Koraltan'ın 1920'ye kadar olan hayatı ve devlet hizmetindeki çalışmaları incelendikten sonra çalışma altı bölüm şeklinde tasarlanmıştır. İlk bölümde Milli Mücadele döneminde Refik Koraltan'ın rolü ve Atatürk döneminde Refik Koraltan, İkinci bölümde Refik Koraltan'ın valilik hayatı, Üçüncü bölümde İsmet İnönü dönemindeki faaliyetleri, dördüncü bölümde Demokrat Parti'nin muhalefet zamanında Refik Koraltan, beşinci bölümde Demokrat Parti'nin iktidar döneminde Refik Koraltan ve son olarak Yassıada Yargılamalarından vefatına kadar geçen süreçte Refik Koraltan'ın yaptıkları ve yaşadıkları değerlendirilmiştir.

Bu çalışma için İçişleri Bakanlığı ve Sosyal Sigortalar Emekli Sandığı kurumlarına başvurulmuş; ancak olumlu yanıt alınamadığından bu kurumlardan istifade edilememiştir. Öncelikli olarak Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden ulaşabilinen arşiv belgeleri başta olmak üzere, dönemin ulusal ve yerel gazeteleri, Refik Koraltan'ın konuşmaları, telif ve tetkik eserler incelenerek ilgili bilgiler tez çalışmasına dâhil edildi. TBMM Arşivi'nden Refik Koraltan'ın Bursa valilik hayatına dair önemli bilgiler veren Bursa gazetesine ulaşıldı ve ilgili bölümde yararlanıldı. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nden edinilen kaynak ve belgeler tez çalışmasında kullanıldı. Özellikle ulusal gazete ve dergilere ulaşılmasında Türk Tarih Kurumu önemli bir katkı sağladı. TBMM Zabıt Cerideleri ve Tutanak Dergisi'nde yer alan Refik Koraltan'ın konuşmaları incelenerek çalışmaya dâhil edildi. Döneme ait gazete ve dergilerde Refik Koraltan'a ait geçen hususlar da çalışmada yer aldı.

Tez çalışmasına özgünlük kazandırmak ve çalışmayı daha verimli hale getirmek amacıyla Refik Koraltan'ın torunu Ali Yavuz Koraltan ile İstanbul da röportaj yapıldı. Ayrıca döneme şahitlik etmesi bakımından, Celal Bayar'ın kızı Nilüfer Bayar Gürsoy ve Celal Bayar'ın torunu Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali ile İstanbul'da yapılan röportajlarla ulaşılan görüş ve düşünceler bu çalışmada yer buldu. Refik Koraltan'ın Meclis'te muhtelif tarih ve konularda yapmış olduğu konuşmalar, beyanları incelenerek tezde yer aldı. Dönemin gazete ve dergileri Tan, Vatan, Akşam, Tanin, Ulus, Zafer, Cumhuriyet, Milliyet, Yeni İstanbul, Yeniyol (Trabzon), Bursa Gazetesi, Babalık Gazetesi, Akis Dergisi, Forum dergisi, Ayın Tarihi incelenerek Refik Koraltan ile ilgili haber, konuşma ve yazılar incelendi. Telif tetkik eserler ve anı ve hatırat eserleri çalışmaya dâhil edildi.

Çalışmada zaman zaman karşılaşılan olumsuzluklardan birisi gazete yâda anı hatırat türü eserlerde kısmen gözlemlenen olgu şahısların dönemin, olayların içinde bizzat yaşanmışlıkları olması sebebiyle bazı olay ve gelişmelerde taraflı bir yorum yapmış olmalarıdır. Örneğin Vatan, Tan, Akşam gibi gazeteler Refik Koraltan ve kurucusu olduğu Demokrat Parti'den olumlu anlamda bahsederken Cumhuriyet ya da Ulus gibi gazetelerin çoğunlukla eleştirdiği görülmektedir. Anı ve hatırat türü eserlerde de benzer durumlara rastlanıldı. Olayları bizzat yaşayan ve o günün duygu ve psikolojisiyle eserleri kaleme alan kişilerin objektifliği zaman zaman ikinci plana atmış oldukları gözlemlendi. Doktora tez çalışmasına başlanılan süreçte akademik olarak yapılan bir çalışma mevcut değildi. Tez çalışmasının bitirilmesine yakın yapılan çalışmaların olduğu bilinmektedir.

Bu çalışmada eser, gazete ya da konuşmalardaki duygusal yaklaşımlar ile övgü ve yergi anlamındaki ifadelerden uzak durularak objektif ve tarafsızlık esasıyla konu değerlendirilmesi yapıldı. Yapmış olduğu görevler ve faaliyetler ile siyasi hayatta önemli bir mevki işgal eden Refik Koraltan'ın gözünden Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin önemli dönemlerini kapsayan süreç ve bu süreçteki gelişmeler değerlendirildi. Memleketini seven, siyasetten hemen hemen hiç uzak kalmayan ve vatanına hizmet gayesiyle birtakım çalışmalar yapan Refik Koraltan'ın hayatı, düşünceleri ve icraatları, yaşamındaki olay ve gelişmeler doğrultusunda, kronolojiye bağlı kalınarak verilmeye çalışıldı.

Milli Mücadele Dönemine Kadar Refik Koraltan

Refik Koraltan 1889 yılında Sivas'ın, Divriği İlçesi'nde doğdu.[1] Babası yörenin ileri gelenlerinden Ali Rıza Efendi, annesi Hatice Hanım'dır.[2] Refik Koraltan'ın ailesinin kökeni Divriği'de Saraygiller olarak tanınan köklü bir aileye dayanmaktadır. Yavuz Koraltan (Refik Koraltan'ın torunu), kendisiyle gerçekleştirilen röportaj sırasında aile ile ilgili şu bilgileri bizimle paylaştı: "Saraygiller adı ailenin lakabıdır. Büyükbabam Refik Bey, babasının varlıklı bir aileden geldiğini anlatırdı. Refik Bey'in babası ona 'Oku; ama okumazsan çiftlikle, toprakla uğraş.' demiş; ancak Refik Bey bunu kabul etmeyip İstanbul'daki dayısı Kamil Şakir İlhan'ın yanına tahsilini tamamlamak için gitmiş. Kamil Şakir İlhan, Konya'da doktor olarak görev yapmış."[3]

Çocuk yılları Anadolu şehri Sivas'ta geçen Refik Bey'in mizacı zeki ve hareketliydi.[4] Okul çağı geldiğinde tahsil görme arzusuyla ilkokulu bitirip daha sonra o zamanlarda henüz tesis edilen ve müfredat programı itibariyle bugünkü ortaokula karşılık gelen rüştiyeye girdi.[5] Memleketinde Rüştiye tahsilini tamamlayan Refik Bey, Anadolu'daki Ortaöğretim Kurumlarından Mezunlar ve Mezuniyet Dereceleri 'ne göre, Divriği Rüştiyesini "Pekiyi" derecesiyle bitirdi.[6]

---

[1] Atalay, A. (1997). **Milli Mücadele'de Konya Kuva-yı Milliyecileri. Cilt I**, Konya: Damla Ofset, 203. ; Yazıcı, M. (2003). **Fetihten Günümüze Trabzon Valileri Albümü (1461-2003)**. (I. Baskı) , T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınevi, Nisan, 54.

[2] T.C. Konya Valiliği İl Kültür Yay., (1999). **Milli Mücadeleden Günümüze Konya (1915-1965),** Konya: Cilt I, 102.

[3] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan (Refik Koraltan'ın Torunu) ile söyleşi",** İstanbul.(Söyleşi tarafımca yapılmıştır.) **; Akis,** "Başkan Kim Olacak?",Yıl:5, Cilt: XIII, Sayı:224, 23.08.1958, 8; Ertepınar, C. (1988). **Bir Politikacının Anıları**, Ankara: Hacettepe- Taş Yay. X. **bk.:** Saraygiller adıyla anılan ve kökü Mengücek Gazi'ye, Alparslan'a dayanan eski bir aile yaşamaktadır. Merkezi Erzincan olan Mengüçler Devleti'nin Dördüncü Hükümdarı Fahrettin Behram Şah'ın 1225'de ölümünden sonra, bu devlete bağlı beylikler, bulundukları bölgelerde bağımsız yaşamağa başlamışlardır. Bu beylikler, 1246'da Anadolu Selçuklularının idaresi altında birleştikleri zaman, mensup oldukları aileler, çevrelerinde soylarını devam ettirdiler. O günden bugüne devlette yüksek mevkiler işgal edenler oldu, Ertepınar, C., **age.,** X.

[4] Koraltan, R. (2013). **Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilali'ne Demokratlar, (**1.Baskı). İstanbul: Timaş Yay., Yay. Haz. Maman, K. 17.

[5] **BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)**, 10.9.0.0/493.1404.1/20.

[6] Tuncer, A. (1959). **Beyaz İhtilal ve Bayar, Menderes, Koraltan. (**2. Baskı**),** İzmir: İstiklal Matbaası, 21. ; Baltaoğlu, A. G., (1998). Atatürk **Dönemi Valileri (29 Ekim 1923 - 10 Kasım 1938).** Ankara: Ocak Yayınları, 69.

İlk ve Ortaöğretimini Sivas Divriği de tamamladı.[7] Refik Bey, okumak ve tahsil görmek gayesiyle doğduğu şehir Sivas'tan ayrılarak İstanbul'a gitti.[8] Liseyi İstanbul Mercan İdadisinde okudu.[9]

Bu dönemde Osmanlı Devletinde siyasî alanda oldukça önemli gelişmeler meydana gelmekteydi. 1865-1876 yılları arasında meşrutî yönetimi tesis etmek gayesiyle mücadele eden bazı Osmanlı aydınlarının oluşturduğu cemiyete "Yeni Osmanlılar" deniliyordu. Ayrıca bu cemiyetin üyelerinin genç olmaları sebebiyle onlara "Genç Osmanlılar" adı da verilmişti. Avrupa'da ise bu Osmanlı aydınları "Jön Türk" olarak adlandırılmaktaydılar. Genel kabulde 1865 senesinden itibaren Meşrutiyet isteği duyan ve bu doğrultuda mücadele veren Osmanlı aydınlarına Jön Türkler denildi. İlk dönem olarak nitelendirilen Yeni Osmanlılar Dönemi'ne (1865-1876) I. Jön Türk Hareketi; ikinci dönem olarak nitelendirilene de (1876-1920) II. Jön Türk Hareketi (İttihat ve Terakki Cemiyeti) denildi.[10]

Yakın tarihimizde en etkili oluşumlardan biri olan İttihat ve Terakki Cemiyeti İstanbul'da, Askeri Tıbbiye (Tıbbiye-i Şahane) Mektebi'nde "İttihad-ı Osmanlı Cemiyeti" adıyla gizli bir örgüt olarak beş kişinin öncülüğünde, Ohrili İbrahim Temo, Arapkirli Abdullah Cevdet, Diyarbakırlı İshak Sükûti, Kafkasyalı Mehmet Reşit, Bakülü Hüseyinzade Ali tarafından 3 Haziran 1889'da kuruldu.[11] Daha sonra Paris'teki Jön Türker'in lideri Ahmet Rıza Bey'le bağlantı kuruldu ve cemiyet, "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti" adını aldı (1894).[12]

Osmanlı Devleti'ni dağılmaktan kurtarmak amacıyla yapılan ıslahatları takiben Osmanlı Devleti'nde Meşruiyet ilan edilmiş ve yönetimde önemli bir değişikliğe gidilmişti. Jön Türklerin başlatmış olduğu girişimlerle 1876 tarihinde Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası Kanun-ı Esasi ilan edilerek Meşrutiyet dönemi başlamış oldu.[13] 10 Mayıs 1876'da medrese öğrencileri Babıali'ye yürüyerek bazı devlet adamlarının değişmesini sağlamışlardı. Aynı şekilde bir grup darbeci asker de Dolmabahçe Sarayı'nı kuşatmış, Sultan Abdülaziz'i tahtan indirmişti.

---

[7] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 335; Demirbilek, S. (2012). **Demokrat Partililerin Anılarında Yassıada. (**1. Baskı), Uşak: Gülmat Matbaacılık, Haziran, 150.
[8] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan ile Söyleşi",** İstanbul. **;** Tuncer, A. **age.,** 21, Baltaoğlu, A. G., **age.,** 69.
[9] Tuncer, A. **age.,** 21.; **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,**102; **bk.:** Refik Bey, Fransızcanın yanı sıra az da Almanca biliyordu, Atalay, A. , **age.,** 203.
[10] Kurtcephe, İ., Beden, A. (2007). **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (**2. Baskı). **Ankara:** Alp Yay., Haziran, 45.
[11] Kurtcephe, İ., Beden, A., **age.**, 59.
[12] Tunaya, T. Z. (1988). **Türkiye'de Siyasal Partiler Cilt I**. (2. Baskı). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yay., Ocak, 19.
[13] Karpat, K. (2014). **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul: Timaş Yay., Kasım, 88.

Sultan Abdülaziz'in yerine V. Murat tahta çıkartılsa da rahatsızlığı nedeniyle uzun süre tahta kalamadı. Onun yerine meşrutiyeti ilan edeceğine dair söz veren II. Abdülhamit (1876-1909) tahta getirildi. II. Abdülhamit, aydınların meşrutî idare isteği, padişahla maiyetinin yeni Osmanlılık siyasetini gerçekleştirme talebi ve yabancı devletlerin tesiri ile 23 Aralık 1876'da Meşrutiyet yönetiminin temelini oluşturan Kanun-ı Esasi'yi (Anayasa) yürürlüğe koydu ve açılması öngörülen Meclis'in kuruluşunu, işleyiş ve yetkilerini belirledi. Osmanlı tarihinde Birinci Meşrutiyet olarak adlandırılan dönem böylelikle başladı ve 1908'e kadar devam etti.[14]

1876 Kanunu Esasisinde vatandaşlara birtakım bireysel haklar tanınması sonucunda Mebusan ve Ayan Meclisi'nden oluşan bir parlamento sistemi kuruldu.[15] Fakat Meclis açıldıktan bir müddet sonra Osmanlı-Rus Savaşı çıktığı için II. Abdülhamit, Meclisi kapatıp Meşrutiyet'e son verdi. II. Abdülhamit'in 1877' den sonra Kanunu Esasi'yi yürürlükten kaldırmasıyla önce devlet sınırları içinde, daha sonra da dış devletlerde gizli cemiyetler kuruldu. Amaçları Kanuni Esasi'yi tekrar yürürlüğe koymak olan "Genç Türk Hareketi", II. Abdülhamit dönemine bir tepki olarak ortaya çıktı.[16]

Refik Bey, Mercan İdadisinin ikinci sınıfını tamamlamak üzereyken on altı yaşındaydı. Seçmeyi düşündüğü meslekler arasında yaptığı tercih sonucunda hukukçu olmaya karar verdi. Bu dönemde kendisiyle bazı hemşerileri, özellikle de Nüfus Umum Müdürü olan Nail Bey, oldukça ilgilendi. Refik Bey'in hukukçu olma kararı fazlasıyla isabetliydi. Çünkü hukuk ilmi, milletin en fazla ihtiyacı olan alanlardan idi. Refik Bey, hukuk öğrenimini sırasında yeni dost ve arkadaşlar da edindi.[17]

Refik Bey, Hukuka devam ederken birinci sınıf imtihanlarına da hazırlanıyordu; ancak bütün dikkati, daha çok, içinde bulunduğu kritik zamanda, milletin geleceğinin ne olacağı konusu üzerindeydi.[18] Bu süreçte İttihat ve Terakki Cemiyeti, kısa zamanda imparatorluğun birçok yerinde, özellikle Balkanlar'da, faaliyetlerini ve taraflarını artırmayı başardı. Sultan Abdülhamid fazla direnemeyerek İttihatçıların da isteği olan Meşrutiyet'i 23 Temmuz 1908'de ikinci defa ilan etti.[19]

---

[14] Tekin, N.T., (2006) **Anahatlarıyla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. (**3. Basım). İstanbul: Çantay Kitabevi,15.
[15] Karpat, K. **age**.,17.
[16] Killi, S. (2001).**Türk Devrim Tarihi**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.,230.; Heper, M. (1974) **Bürokratik Yönetim Geleneği.** Ankara: Ortadoğu İdari Bilimler Fakültesi Yayın No:23, Temmuz, 88.
[17] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/28.
[18] Ertepınar, C., **age.,** s.13.
[19] Karpat, K. **age**.,19.

1908-1918 döneminin en önemli siyasal kuruluşu İttihat ve Terakki Cemiyeti(Partisi) oldu. On yıl süreyle Türk siyasi hayatını yönlendiren ve ona damgasını vuran İttihat ve Terakki Cemiyeti birçok aşamalardan sonra siyasal parti niteliği kazandı. 1913 Babıali Baskınından sonra muhalefet partileri tasfiye edilerek tek parti rejimi tesis edildi. Mondros Mütarekesi'yle başlayan ve "Mütareke Dönemi" olarak adlandırılan 1918-1922 yılları, siyasi parti ve siyasetle ilgilenen çeşitli kuruluşların çok sayıda kurulduğu ve birbirleriyle kaynaştıkları bir dönem oldu.[20]

Meşrutiyetin 'in ilanını, sevinç ve coşku içinde karşılayanlar arasında Refik Bey de bulunuyordu.[21] Böylece Sultan Abdülhamit Anayasayı, iki meclisli parlamento sistemini ve bütün hürriyetleri, halkın heyecan ve sevinç gösterileri arasında yeniden yürürlüğe koydu. Bu tarih İkinci Meşrutiyet' in başlangıç tarihiydi.[22] Yakın tarihimizde "İkinci Meşrutiyet" olarak anılan dönem (1908-1918) Türkiye'nin gelişmelerinde ileri ve cesaretli atılımların gerçekleştiği bir dönem oldu. Kanuni Esasi'de gerçekleştirilen ilk değişikliklerle kamu yelpazesini genişletmiş, toplanma ve dernek kurma özgürlüğü tanımıştı.[23]

Refik Bey, İttihatçı bazı mülkiyeli arkadaşlarıyla birlikte sık sık toplantılara katılmıştı. Öğrencilik hayatı İttihat ve Terakki hayranlığı içinde geçmişti.[24] Meşrutiyet ilan edilmişti; ancak kendilerini genç ve deneyimsiz gören İttihatçılar, siyasal yönetime doğrudan doğruya el koymaya cesaret edememişler ve hükümeti yine eski rejimin yetiştirdiği bürokratlara bırakmak zorunda kalmışlardı.[25] 1908'de hürriyetin ilanından sonra fikir tartışmaları daha belirgin hâl aldı. Bu fikir telakkilerinin ortak amacı, devletin içinde bulunduğu duruma bir çözüm bularak çökmesini önlemek, ona dünya devletleri arasında saygıdeğer bir yer kazandırmaktı.[26]

Meşrutiyet'in ilanın ardından Refik Bey, bir müddet sonra gireceği imtihanlar için yeniden hazırlığa başladı. Çalışmaları başarı ile neticelendi. İstanbul'da Ermeniler ve Rumlardan başka Araplar, Kürtler dahi cemiyetler kurmuşlardı. Bu cemiyetler okullara kadar girmişti. Refik Bey ve arkadaşları, bir araya geldikleri zaman bu konuları konuşup tartışmaktaydı. Refik Bey, Sivaslı Süreyya ve diğer milliyetçi arkadaşlarıyla anlaşıp okulda

---

[20] Akandere, O. (1998).**Milli Şef Dönemi (Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler),** İstanbul: İz Yay., 19.
[21] Ertepınar, C., **age.,** 14.
[22] Karpat, K. **age**., 19.
[23] Tunaya, T. Z. **age.,** 3.
[24] Koraltan, R., **age.,** 19,20.
[25] Güneş, İ. (1997) **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923).** Ankara: Türkiye İş Bankası Yay.,22.
[26] Karpat, K. **age**., 22.

milliyetçilik esası üzerine, Türk Cemiyeti adıyla, bir dernek kurmuşlardı. İkinci Meşrutiyet'in ardından, tarihimizde 31 Mart Vakası diye anılan hadise 13 Nisan 1909'da meydana geldi.[27]

Ayaklanmanın nedeni, 6 Nisan 1909 gecesi sert muhalefetiyle tanınmış Serbesti Gazetesi başyazarı Hasan Fehmi'nin öldürülmesiydi.[28] II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası İttihat ve Terakki'ye karşı oluşan muhalefet, Volkan ve Mizan gibi gazetelerde şeriat sloganıyla sesini duyurmaya başlamış ve 31 Mart Vakası olarak bilinen olay ortaya çıkmıştı. Bu hareket, Meşrutiyet yönetimine karşı yapılmış gerici bir isyandı.[29] Askerler arasında başlayan ve kısa zamanda bütün muhaliflerin katıldığı ayaklanma karşısında İttihat ve Terakki Cemiyeti, isyanın hızlı bir şekilde bastırılması için orduda hazırlıklara girişti.[30]

13 Nisan 1909 günü beliren bu gerici dinci isyan hareketini yani 31 Mart Vakasını, fırsat hâline getirip bu hareketi destekledikleri düşüncesiyle, Ahrar, İttihadı Muhammedî, Fedakâranı Millet ve Heyeti Müttefika-i Osmaniye partileri kapatıldı.[31] 31 Mart Vakası, İttihat ve Terakki Partisi'nin Rumeli'de oluşturduğu askeri bir güç olan Hareket ordusu tarafından bastırıldı.[32] Bu olayın ardından II. Abdülhamit tahtan indirilip yerine V. Mehmet Reşat getirildi. 1876 Anayasası'nda da demokratik mahiyette bazı değişiklikler yapıldı.[33] Tüm bu siyasî gelişmelerden sonra Trablusgarp Harbi başladı. Burada İtalyanlarla savaşırken Sırplar, Karadağlılar, Bulgarlar ve Yunanlılar birleşerek Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açtılar. Osmanlı seferberliği tek yanlı olarak sona erdirmek ve bu tehlikeyi önlemek için İtalyanlarla barış yapmak durumunda kaldı. Bu olaylar karşısında Osmanlı kamuoyunda yoğun bir ulusçuluk akımı etkisini gösterdi.[34]

Osmanlı Devleti, 1911 İtalyan Taarruzu ile Afrika'daki son Osmanlı toprağını (Trablusgarp Vilayetini) ve dört Balkan devletinin (Bulgar, Sırp, Karadağ, Yunan) birleşik taarruzu ile de Meriç Nehri'ne kadar bütün Rumeli'yi kaybetti.[35] Bu dönemde ondokuzuncu asrın ikinci yarısından beri Balkanlarda başlayan faaliyetler, bölgede huzursuzluğa neden

---

[27] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/29.
[28] Akşin, S. (2012). **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi(1789-1980).** (8. Baskı). Ankara: İmaj Yay., 49.
[29] Tekin, N.T., **age.**, 19.
[30] Kurtcephe, İ., Beden, A., **age.**, 68.
[31] Karpat, K. **age**., s.21.
[32] Hayta. N., Ünal, U. (2016). **Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri**.(9. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi, Ekim,199.
[33] Tekin, N.T., **age.**, 19.
[34] Akşin, S., **age**., 65.
[35] Eraslan, F., Metin, M. (1984).**Türk Polis Tarihi Cilt I**, Ankara: Aslımlar Basımevi, Ağustos,14,15.

olmuştu. Balkanlarda da sıcak gelişmeler yaşanmaktaydı. Balkan devletleri (Yunanistan, Karadağ, Bulgaristan ve Sırbistan) ittifakı oluştu. Bu duruma, İtalyan saldırısı ve bilhassa İttihat ve Terakki Hükümeti'nin takip ettiği hatalı siyaset ve ülke içinde yaşanan olumsuzluklar neden olmuştu. Rum, Bulgar, Sırp ve hatta Arnavutları, milliyetçilik namı altında isyana sevk etmişlerdi.[36]

Refik Bey, İstanbul Hukuk Fakültesi'nden 28 Temmuz 1910 senesinde Hukuk tahsilini tamamlayarak mezun oldu.[37] Hukuk Mezunlarının Mezuniyet Tarih ve Derecelerine göre, S.D.N. (Sicil Dosya Numarası) 4114 olan Bekir Refik Koraltan, okulunu "Pekiyi" (aliyyülâlâ) dereceyle bitirdi.[38]

Refik Bey, Osmanlı İmparatorluğu zamanında doğmuş, Cumhuriyet'in kuruluşundan yaşamının son anlarına kadar siyaset arenasında aktif olarak bulunmuş bir devlet adamı idi.[39] Yavuz Koraltan'ın verdiği bilgilere göre Refik Bey, ilk evliliğini Mukbile Koraltan ile yaptı. Mukbile Hanım, Kilis Kuran Okulu'nda öğretmendi. Bu evlilikten 1924, 1925, 1931 1932 doğumlu dört çocuğu olan Refik Bey, onlara hep Türk isimleri vermişti: Orhan Koraltan, Ayhan Timurtaş, Oğuzhan Koraltan, Cengizhan Koraltan. Yavuz Koraltan, ayrıca Ayhan Hanım'ın da, hep, biz Anadolu'ya Mengüceklerle gelmişiz, dediğini de belirtti.[40]

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra Adalet Bakanlığı'nda çeşitli görevler aldı.[41] Yurdun çeşitli yörelerinde savcılık yapmış, adliyeye intisap etmiş, müteakiben dâhiliye teşkilatında çalışmış, polis müdürlüklerinde görev almıştı.[42] Mülki idare amirlikleri, mahkeme üyelikleri, savcılık, dava vekilliği ve polis müdürlüğü gibi görevler yaptı.[43]

---

[36] Baran, T. A., Başer, E. , Beydilli, K. vd.(2005). **İmparatorluktan Ulus Devlete Türk İnkılap Tarihi**. (1. Baskı). Ankara: Pegem Yay.,Eylül, 89, 91; **bk.;** 1912'de Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle Balkan Savaşları başladı. Karadağ'ı; Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan takip etti. Osmanlı Devleti'nden elde ettikleri toprakları paylaşamayıp anlaşmazlığa düşen Balkan Devletleri'ne Romanya'nın da dâhil olduğu bir savaş süreci yaşandı. Osmanlı bu durumdan istifade ederek kaybettiği yerlerin bir kısmını geri adı. Savaşa taraftar olan devletlerle antlaşmalar imzalandı ve Balkan Savaşı sona erdi. Balkan savaşlarıyla Osmanlı Devleti, Meriç Nehri'ne kadar olan Avrupa topraklarını kaybetti. Batı Trakya, Arnavutluk ve Ege Adaları kesin olarak elden çıktı. Toprak kaybının dışında On İki Ada'nın İtalya ve Eğe adalarının Yunanistan hâkimiyetine girmesi sonucu Türkiye'nin Ege denizindeki söz hakkı sona erdi, Kurtcephe, İ., Beden, A., **age.**, 87.

[37] **Akis,** "Kapaktaki Başkan: Refik Koraltan", 30.10.1954, 8; Demirbilek, S., **age.,**150.

[38] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 91.

[39] Koraltan, R. 28.

[40] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan ile Söyleşi",** İstanbul.**; BCA**,10.9.0.0/262.801.10/48.

[41] Albayrak, M. (2004). **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946- 1960),** Phoenix Yay.,52.

[42] **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** 102; **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958,8.

[43] Goloğlu, M. (2014). **Milli Mücadele Tarihi III, Üçüncü Meşrutiyet (1920)**, (2.Basım). İstanbul: Kültür Yay., Mayıs, 365.

[43] Avanas, A. (1988). **Milli Mücadele'de Konya**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 85.

Refik Bey'in bulunduğu görev yerleri ve görev unvanları:

Görev yeri, Hüdavendigar Vilayeti Bidayet Mahkemesi; görev unvanı Müddei Umumi Muavinliği, Başlama Tarihi(BT): 01.03.1326, Ayrılış Tarihi(AT): 01.11.1329.[44]

Görev yeri, Gelibolu Bidayet Mahkemesi; görev unvanı, Müddei Umumi Muavinliği BT: 01.11.1329, AT:11.03.1331.

Görev yeri, Karaman Bidayet Mahkemesi; görev unvanı, Müddei Umumi Muavinliği BT: 11.03.1331, AT: 02.03.1334.

Görev yeri, Mersin Emniyet Müfettişliği; görev unvanı, Müddei Umumi Muavinliği BT: 02.03.1334, AT: 20.05.1334.

Görev yeri, Trabzon Polis Müdürlüğü; görev unvanı, Müddei Umumi Muavinliği BT: 29.05.1334, AT: 06.07.1335.

Görev yeri, Konya Vilayeti Mebusluğu; görev unvanı, Mebus BT: 20.04.1920, AT: 01.03.1935,

Görev yeri, Çoruh Valiliği; görev unvanı, Vali BT: 12.03.1936, AT: 20.07.1938.

Görev yeri, Trabzon Valiliği; görev unvanı, Vali BT: 21.07.1938, AT: 29.05.1939.

Görev yeri, Bursa Valiliği; görev unvanı, Vali BT: 07.06.1939, AT: 26.01.1942.

Görev yeri, İçel Mebusluğu; görev unvanı, Mebus, BT: 30.01.1942.[45]

Dönemin Adliye Nazırı Necmettin Molla'nın isteği üzerine ilk görev yeri olan Bursa'ya Merkez Müddei Umumi Muavini (Savcı) olarak tayin edildi.[46] Bu görevi alan Refik Bey, İstanbul'dan Bursa'ya Kurtuluş adlı vapurla hareket etti. Yolculuk esnasında, sonradan hayatı boyunca arkadaşlık edeceği, üçüncü devrede Büyük Millet Meclisi'ne mebus olarak girecek olan Şükrü Bey ile tanıştı. Şükrü Bey Bursa'da maliye memuru görevini ifa ediyordu. Refik Bey'e Bursa'nın memur kadrosu ile şehrin genel durumu hususunda bilgiler verdi.[47] Refik Bey, Bursa'da Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı'yla devlet hizmetine girmiş oldu.[48]

---

[44] Başlama Tarihi: BT, Ayrılış Tarihi: AT olarak verilmiştir.
[45] **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958, 8. ; Yazıcı, M., **age**., 54.
[46] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/86; Koraltan, R., **age**.,19,20.
[47] Ertepınar, C., **age.,** s. 29.
[48] Albayrak, H. (2008). **Tarih içinde Trabzon Valileri(1461-2007).** (I. Baskı).Trabzon: Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., 349.

23 Ocak 1913'te harekete geçen İttihatçılar, Babıali Baskını ile iktidara tamamen el koymuşlar ve ülkede İttihat ve Terakki Cemiyeti hâkimiyetini kurmuşlardı.[49] 20 Eylül 1913 tarihinde yapılmış olan kongre sonucu, İttihat ve Terakki Cemiyeti kesin bir şekilde partiye dönüşerek partiye bir genel başkan ve yardımcı görevlendirilmişti.[50] Hükümet darbesiyle İttihat ve Terakki tekrar iktidarı ele geçirmiş ve sonrasında genel kurulunu toplayarak siyasi bir parti hüviyetini almak kararını vermişlerdi. Bu şekilde 1918 yılına kadar hükümet devam etti. Almanya ile birlikte yer aldığı ve kaybettiği Birinci Cihan Harbinin sonunda kendi kendisini feshetti.[51]

O yıllarda, Celal (Bayar), Bursa'da, Deutsche Bank'ta vazifeli olup İttihat ve Terakki Partisi'nin Mesul Kâtipliğini yapmaktaydı. Müddei Umumi Muavini Refik Bey ile aralarında herhangi bir dostluk mevcut olmamakla beraber kendisiyle ancak imkânlar dâhilinde bir iki kez görüşmüştü. Refik Bey'in artık çalışmalarına politik bir veçhe vermesi zamanı geldiği için, Bursa İttihat ve Terakki teşkilatına üye olarak kayıt oldu.[52] Yıllar sonra Demokrat Parti'nin kuruluşunda yer alacak bu iki isim ilk kez 1914'te Bursa'da karşılaşmışlardı.[53]

Balkan Savaşları sona ermiş; ancak arkasından 28 Temmuz 1914'te Birinci Dünya Savaşı başlamıştı.[54] 19. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da bir tarafta Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın oluşturduğu İttifak Cephesi; diğer tarafta Fransa, Rusya ve İngiltere'nin oluşturduğu İtilaf(anlaşma) Cephesi'nin olduğu bir cepheleşme baş göstermişti. Bu ülkeler uzun seneler boyunca savaş için hazırlanmışlardı.[55]

Balkan Savaşı'ndan sonra Avrupa devletleri (İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya, Avusturya, Almanya), Osmanlı İmparatorluğunun ömrünü tamamladığına karar vermişler; bir yıllık bir çalışma sonucu, 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığı sıralarda, Boğazlar ve Doğu Trakya hariç, diğer toprakların paylaşılması konusunda genel bir anlaşmaya varmışlardı. Durum böyle iken 28 Temmuz-12 Ağustos 1914 tarihleri arasındaki süre içinde, Avusturya-Macaristan ve Almanya ile Sırbistan, Rusya, Fransa, Belçika ve İngiltere'nin karşılıklı savaş ilanları sonucu Birinci Dünya Savaşı başlamış; Osmanlı Devleti de 29 Ekim

[49] Güneş, İ., **age**.,25.
[50] Hayta. N., Ünal, U., **age**., 199.
[51] Karpat, K. **age**., 22.
[52] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/50.
[53] Koraltan, R. ,20.
[54] Kurtcephe, İ., Beden, A., **age.**, 92.
[55] Akşin, S., **age**.,83.

1914'te İttifak Devletleri'nin (Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan) yanında bu savaşa katılmıştı.[56]

Amerika ve Japonya ise henüz açıkça bir tarafı tutmamış, zamanını beklemişlerdi.[57] Refik Bey, bu dönemde 23 Kasım 1913'te, Gelibolu Asliye Mahkemesi Savcılığı'na nakledildi.[58] Bursa'daki görevinden bir müddet sonra alınan Refik Bey, Gelibolu'da kurulan Münferit Hâkimlik Teşkilatı'na hâkim olarak atandı. Bu teşkilat, o zaman Edirne Müfettişi Umumisi olan Hacı Adil Bey'in teklifiyle, onun müfettişlik bölgesine dâhil yerlerde kurulmuştu. Gelibolu o vakitler sancaktı. Göreve başladığı günlerde, Balkan Harbi felaketini yaşamış insanların hâli Refik Bey'i oldukça üzmüş, bir an evvel teşkilatlanıp istikbal için hazırlanılması gerektiği fikrine daha da çok inanmıştı.[59]

Refik Bey, Mustafa Kemal'i, İngiliz çıkarması sırasında Gelibolu'ya gelince tanımıştı. Gelibolu'da Müddeiumumi(Savcı) olarak görevlendirilen Refik Bey, Mustafa Kemal'in bölgeye geleceği haberini almış ve onunla bu ziyareti sırasında tanışma imkânı bulmuştu. Refik Bey sohbet sırasında Atatürk'e "Denizlere hâkim olanlar savaşları kazanır. Biz acaba İngilizlerle müttefik olsaydık nasıl olurdu?" şeklinde bir söz söylemiş, Mustafa Kemal "Haklısın; ama savaş başladı, artık böyle olmak zorunda." cevabını vermişti.[60] Bu tarihî olayların yaşandığı dönemde Refik Bey çok gençti, henüz 24 yaşındaydı. Birinci Dünya Savaşı bütün yıkıcılığıyla devam ediyordu. Savaşın ardından Gelibolu'daki görev süresi de bitmiş ve Konya'ya savcı olarak tayin edilmişti. Bu dönemde İttihatçıların bir kısmı da dağılmaya başlamış, Enver ve Cemal paşalar büyük hüsrana uğramıştı.[61]

Adli ve İdari Teşkilatın çeşitli kademelerinde görev yapan[62] Refik Bey; Bursa, Gelibolu, Karaman, Konya'da adliye memurluklarında vazifeler aldıktan sonra Emniyet Teşkilatına geçiş yaptı. Pozantı'da polis müfettişi, Trabzon'da ise Emniyet Müdürü olarak

---

[56] Eraslan, F., Metin, M. **age.**,15.
[57] Ertepınar, C., **age.,** s. 40.
[58] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/86; Baltaoğlu, A. G., **age.,** 335.; Demirbilek, S., **age.**,151.
[59] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/51.
[60] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan ile Söyleşi",** İstanbul. ;bk., **bk.** '*Çanakkale muharebeleri sırasında Çanakkale'de askeri savcılık görevini yapan Refik Koraltan Milli Mücadele döneminde Trabzon ve Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini kurmuş ve 1920'de Büyük Millet Meclisine ilk kez Konya Mebusu olarak girmiştir. CHP kurucularından, harf ve şapka inkılabı teklifçilerinden olan Refik Koraltan ayrıca CHP grup reis vekilliğinde bulunmuştur. Soyadı Kanunun kabül edilmesinden sonra Atatürk tarafından kendisine Koraltan soyadı verilmiştir. 1943 de İçel milletvekili seçilmiştir. Meşhur "Dörtlü Takrir"e imza koyanlardan ve Demokrat Partinin kurucularından biri olan Refik Koraltan partisinin 1950 de çoğunluğu sağlamasının ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına seçilmiştir. Bu görevini 27 Mayıs 1960'a kadar aralıksız devam ettirmiştir.',* "Biyoğrafisi".(18 Haziran 1974). **Vatan**, 3.
[61] Koraltan, R., **age.,** 20.
[62] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 335.

vazife aldı. [63] 13 Nisan 1915'te Karaman Savcılığı görevine getirildi.[64] Refik Bey, daha sonra Konya vilayetinin Karaman kazasında teşkil edilen İstinaf Mahkemesi Müddei Umumiliğine tayin oldu. Kendisi önceki görev yerinde bırakılması için bazı teşebbüslerde bulunmuş; fakat verilen şiddetli bir emirle Gelibolu'dan ayrılmak zorunda kalmıştı.[65] Ayrıca Konya'da Fırka Adli Müşavirliği ve Divan-ı Harbi Örfi Savcılığı görevlerini yaptı.[66]

1917 yılı içerisinde biraz olsun dinlenmek ihtiyacı duyan Refik Bey, izin almış ve İstanbul'a gitmişti. Burada eski dost ve arkadaşlarıyla buluşmuştu. Bu arkadaşlarından, o dönem Emniyet-i Umumiye Müdürü olan Aziz Bey, mevki icabı, Dâhiliye Nazırı Talat Paşa ile Başkumandan Vekili Enver Paşa ile iyi ilişkiler içerisindeydi. Refik Bey'e, birlikte çalışma teklifinde bulundu. Refik Bey teklifi olumlu karşılayınca teşebbüse geçen Aziz Bey, Talat ve Enver paşalarla görüşüp onlara Refik Bey'le ilgili izahat verdi. Böylece Refik Bey, Konya'daki vazifelerinden alınarak o zamanki tabiriyle, Mersin Emniyeti Umumiye Müfettişliğine tayin edildi. Bu durumda Refik Bey, ileride başka vesilelerle tekrar geri döneceği Konya'dan bir süreliğine ayrılmış oldu.[67]

1916 yılında Pozantı Polis Müfettişliği görevini yapmış olan Refik Bey, 2 Mart 1918 tarihinde Mersin Polis Müfettişliği görevine atandı. Daha sonra 29 Mayıs 1918'de ise Trabzon Polis Müdürü olarak görevlendirildi.[68]

[63] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/86; Tuncer, A. **age.,** 21.
[64] Demirbilek, S., **age.**,151.;Atalay, A. **age**.,203.
[65] Ertepınar, C., **age.,** 45.
[66] Demirbilek, S., **age.**,151.
[67] Ertepınar, C., **age.,** 62.
[68] Albayrak, H. **age.**, 349.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK DÖNEMİNDE REFİK KORALTAN(1919-1935)

1.1. Milli Mücadele Döneminde Trabzon Polis Müfettişliği Görevinde Refik Koraltan

Trabzon Polis Müdürlüğünün Milli Mücadele dönemi öncesindeki kadro teşkilatı ile ilgili pek fazla bilgi mevcut değildir. Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında, iktidardaki İttihat ve Terakki Hükümeti tarafından Trabzon'a Süleyman Necmi Bey vali, Refik Bey de polis müdürü olarak tayin edilmişlerdi.[1] Refik Bey, Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Trabzon'da Emniyet Müdürlüğü yapmıştı.[2] Sivas Valisi Süleyman Necmi Bey, Konya'ya geçeceğini ve Refik Bey ile görüşmek istediğini bir yazı ile ona bildirildi. Süleyman Necmi Bey, Refik Bey'in çocukluk yıllarında, rüştiye mektebine giderken Divriği' de kaymakamlık yapan bir zattı. Refik Bey ve ailesini yakından tanırdı. 1917 yılı sonlarına doğru Ulukışla'da bir araya gelmişlerdi. Süleyman Necmi Bey, Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin gerçekleştiği, Rusların şarktan ve de Trabzon'dan çekilmediği bir dönemde Trabzon Valiliğine tayin edilmişti ve görev yerine gitme hazırlığı içerisine girmişti.[3]

Nalan Seçkin, röportajın gerçekleştirildiği tarihlerde 82 yaşında olan Refik Koraltan'ın Süleyman Necmi Bey tarafından kendisine verilen görevi nasıl kabul ettiğini şu şekilde kayıt altına almıştır:

"- Birinci Dünya Harbinden, mağlup ve perişan olarak çıkmıştık. Memleketin birçok köşesi düşman tarafından işgal edilmiş bulunuyordu. İstanbul da bunlardan bir vilayetimizdi. Ben o sırada Emniyet Müfettişi olarak Mersin'de bulunuyordum. Trabzon düşmandan kurtulmuştu. Süleyman Necmi Bey, Sivas'a vali tayin edilmişti. Toroslardan geçerken O'nu karşıladım. Ailemizi de yakından tanıyan bir kimse sıfatıyla, bana ilk teklifi şu oldu:

"- Refik Bey benimle Trabzon'a gelir misiniz? Sizi polis müdürü olarak alayım İstanbul'dan geçerken." dedi.

---

[1] Çapa, M., Çiçek, R. (2004). **Yirminci Yüzyıl Başlarında Trabzon'da Yaşam.** (I. Baskı), Trabzon: Serander Yay., Kasım, 258.
[2] Albayrak, M., **age.**, 52.
[3] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/67.

"-Hizmet… Nerede olursa olsun, hizmet. Memnuniyetle dedim."[4]

Trabzon, Gümüşhane, Erzincan, Erzurum ve hemen hemen bütün şark vilayetleri Birinci Dünya Harbi'nde Ruslar tarafından işgal edilmiş bulunuyordu. 1917'de gerçekleşen Bolşevik İhtilali ile başta Trabzon olmak üzere Rusların işgal ettikleri yerler, tahliye edilmişti. İşgal altında bulunan vilayetlerdeki Rus orduları bütün ağırlık ve silahlarını bırakarak Rusya'ya dönmüşlerdi. Refik Bey o sırada Mersin Emniyet Müfettişi olarak Pozantı'da bulunuyordu. Vali Süleyman Necmi Bey ona kendisi ile çalışmak istiyorsa onu Trabzon Polis Müdürü olarak götürmek üzere Dâhiliye Nezaretine müracaat edeceğini, söylemişti. Refik Bey ise bu teklifi kabul etmişti ve bir ay içerisinde de tayin işlemleri neticelenmişti.[5] Görevlendirme yazısında, *"Trabzon vilayeti Polis Müdürlüğüne iki bin kuruş maaşla Mersin Sancağı Emniyet Müfettişi Refik Bey tayin edilmiştir. İş bu irade-i seniyyenin icrasına Dâhiliye Nazırı memurdur."* denilmiştir.[6] Trabzon Polis Müdürü olarak bu yazıyla görevlendirilmiştir.[7]

Bu bilgiyi Refik Koraltan ile yapılan röportajdan da doğrulayabiliyoruz. Kendisi, Süleyman Necmi Bey'in İstanbul'da Emniyet-i Umumiye'yle görüştüğünü, sonrasında da aldığı bir telgrafla Trabzon Polis Müdürlüğüne tayin edildiğini öğrendiğini anlatmıştır. Bu haber sonrasında İstanbul'a giden Refik Bey, Talat Paşa ile görüşmüş; Talat Paşa ona Trabzon'daki ayaklanmalar yüzünden asayişin bozulduğunu, bu nedenle bu durumla ilgilenmesi için kendisini 29 Mayıs 1918'de Trabzon Polis Müdürü olarak görevlendirdiğini bildirmişti.[8] Bu görüşmeden sonra Süleyman Necmi Bey'le Trabzon'a hareket ettiler.[9]

Trabzon'a gittiğinde, Vehip Paşa isimli komutan, o sırada 3. Ordu Komutanı olarak bölgede bulunmaktaydı. Sivas'ta iken Vali Süleyman Necmi ile geçinemeyen kumandan Vehip Paşa, kendi müsaadesi de alınmadan Süleyman Necmi Bey'in vali nakledilmesinden rahatsız olmuştu.[10] Vehip Paşa, Erzurum Kalesi'nin Ruslar tarafından düşürülmesi üzerine,

---

[4] Seçkin, N. (1970). **1920-1970 İlk Meclisten Kalanlar**, Ankara: Divan Matbaası, 106.
[5] Koraltan, R., **age.,** 58.
[6] **BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)**, İ.DUİT.00040, 20 Mayıs 1334 (20 Mayıs 1918).
[7] Demirbilek, S., **age.**,151.
[8] Bal, M.A. (2013). **Kronolojik Trabzon Tarihi**, İstanbul: Trabzon Kitaplığı, 285.
[9] Seçkin, N., **age.**, 107, **bk.** "*Refik Bey'e; Trabzon'un önemli bir vilayet olduğunu, Karadeniz'den şark vilayetlerine açılan bu kıymetli şehrin kıymetli ve kudretli eller tarafından idare edilmesi gerektiğini; Rusların şark vilayetlerimizi işgalinden sonra oralardaki vatandaşlarımızın çok sıkıntı çektiklerini, bir kısım ahalinin düşman önünden kaçarak Anadolu içlerine dağıldıklarını; şimdi, düşman çekilmesinden sonra, kaçanların geri döneceklerini ve daha da önemlisi artık harbin bizim için çok kritik bir vaziyete girmiş olduğunu belirterek kendisinin oradaki faaliyetinden büyük faydalar beklediğini işaret etmişti. Refik Bey, görüşmenin ardından süratle hazırlanmış ve Gülcemal Vapuru ile beş veya altı gün zarfında Trabzon'a ulaşmıştı.*", Ertepınar, C., **age.,** 64,65.
[10] Koraltan, R., **age.,** 59. **bk.** Taşkent'ten Türkiye'ye göçmüş bir Türk ailesinin çocuğu olan Mehmet Vehip Paşa, Yanya Belediye Başkanlarından Mehmet Emin Efendi'nin oğludur. 1899-1900'de Harp Akademisini 52. sınıfın birincisi olarak ve Kurmay Yüzbaşı olarak bitirmiştir, İlgazi, A., Bıyıklı, M. (2012) **Mehmet Vehip (Kaçi) Paşa'nın Çanakkale Muharebelerindeki Yeri ve Önemi,** Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt XXVIII, Mart, Sayı: 82,

23 Şubat 1916'da Mahmut Kamil Paşa'nın yerine 3. Ordu Komutanlığına getirilmişti. Rus kuvvetleri karşısında mücadele etmiş, çok zorlu şartlarda bölgede mücadele eden Vehip Paşa, Bolşevik İhtilali üzerine azalan Rus baskından yararlanarak 12 Şubat 1918 tarihinde başlayan mücadeleler ile harekete geçip 24 Şubat'ta Trabzon'u ve akabinde Mart'ta da Hopa'yı alarak kalan bütün kuvvetleriyle savaş öncesi sınırlarına ulaşmayı başarmıştı.[11]

Refik Bey Trabzon'a geldiği ilk gün vapur seyahati sırasında dinlenemediğinden kendisini oldukça yorgun hissediyordu. Bu nedenle erkenden istirahate çekilmiş, polis müdürlüğüne ise ertesi gün gitmişti.[12] Refik Bey buradaki görevi sırasında mütarekeden sonra bölgede faaliyete geçen Pontus Rum Teşkilatı'nı etkisiz hale getirmek için Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurulmasına öncülük etmişti.[13] Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti sadece dışarıdan gelen tehditlere maruz kalmamış, onlarla meşgul olduğu bu dönemde ülke içi tehditlerle de uğraşmak zorunda kalmıştı. Ülke içi asayişin sağlanması da en az cephelerde yürütülen mücadele kadar önem taşımaktaydı. Bu nedenle Emniyet Teşkilatının mesuliyeti savaş sırasında daha da artmıştı.[14]

1.1.1. Pontusçu Çetelerle Mücadele

Pontus veya Pont Euxin eski Yunanlıların Karadeniz'e verdikleri isimdi. İlk zamanlar Yeşilırmak ve Kızılırmak'ı içine alan ve Karadeniz Bölgesi'nin tamamını kapsayan bölge "Pontus Bölgesi" sayılmış; ancak zamanla bu bölge daralmış ve son dönemlerde Samsun ve Trabzon hinterlandından ibaret olan bölgeye "Pontus Bölgesi" denmişti.[15] Pontus tabiri şimdiki Samsun ve Trabzon bölgesini kapsamaktaydı.[16] Pontus Meselesi Türk yönetiminin baskı ve şiddetinden değil, dış kaynaklı iki faktörden kaynaklanmıştı. Bunlardan ilki kilisenin taassubu, diğeri Avrupalıların etkileriydi. Pontus Rum Devletinin kurulması Megali İdea'da ifadesini bulan Yunan emperyalizminin hedefleri arasındaydı.[17]

---

s.99.; Vehip Paşa, I.Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesinde Liman Von Sanders'in yönettiği V. Ordu emrinde ve Güney Grubu Komutanı olarak görev yaptı. Çanakkale Savaşı'nda 15. Kolordu Komutanlığı vazifesinde yer aldı., Kaçı Vehip Paşa**, Türk Ansiklopedisi**. (1974). Ankara:, Milli Eğitim Basımevi, C. XXI, 87.

[11] İlgazi, A., Bıyıklı, M. ,**agm**.,115.; Kaçı Vehip Paşa**, age.**, 87.

[12] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/70.

[13] Albayrak, H. **age.**, 349.

[14] Arslan, A., Bozkurt, A., Güllü, R. E. (2011). **Milli Mücadelede Polisler**. (1. Basım). Paraf Yay., 5.

[15] Akbal, İ., Usta, V. (2008).**Milli Mücadele Döneminde Trabzon'da Muhalefet.** (I.Baskı), **Trabzon:** Serander Yay., Eylül, 254.

[16] Eraslan, F., Metin, M. **age.**,118.

[17] Özel, S. (2012). **Milli Mücadele'de Trabzon.**,(I. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ocak, 54.

Pontus ile ilgili olarak, 1919 ve 1920 başlarında, özellikle Yunanistan ve Fransa'da hararetli politik faaliyetler olmuş ve Pontus davası körüklenmişti.[18] Avrupa'da Paris Barış Konferansı arifesindeki bu siyasî faaliyetlere paralel olarak Karadeniz Rumları da başşehri Trabzon olmak üzere bir Pontus Hükümeti'nin kurulması için Avrupa merkezlerini ziyaret etmek üzere komiteler teşkiline girişmişlerdi.[19]

Yunanistan'ın Megali İdea'yı gerçekleştirmek üzere, Etnik-i Eterya'dan Mavri Mira'ya kadar kurduğu birçok cemiyete paralel olarak Türkiye'de Pontus Cemiyetleri de kurulmaya başlamıştı.[20] Yunanistan, Doğu Karadeniz Bölgesi'ni Eski Bizans'ın bir parçası olarak görüyor ve bölgede Pontus Devleti kurulması fikrini destekliyordu.[21] Başta Yunanistan ve Patrikhane olmak üzere bütün bunların görevi, Türkiye'de yaşayan Rumları ayaklandırmak ve ülkede karışıklıklar çıkararak Avrupa'nın müdahalesini sağlamaktı. Böyle bir müdahale de Doğu'da yeni siyasi ve iktisadi çıkarlar peşinde koşan Avrupa Devletlerinin siyasetlerine uygun düşmekteydi.[22]

Karadeniz sahillerine, özellikle Trabzon ve Samsun havalisinde yapılan göçler, Pontus Rum Devleti'ni kurabilmek için nüfus çoğunluğunu sağlamak amacıyla yapılmaktaydı.[23] Trabzon ve yöresi zengin hinterlandı, Rum nüfusuyla Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da Yunan deniz ticaretinin aradığı ve faydalandığı bir bölgeydi. Yunan emperyalizminin Türkiye'nin bu en zayıf devrinde hayalini yeniden aydınlatan ümit daha çok böyle bir iktisadi nedene dayanmaktaydı. Bu konuda diğer yardımcı unsurlar emperyalizmin ülkedeki ajanları olan ve kapitülasyonlardan yaralanarak serbestçe faaliyet gösteren, yabancı okullar ve misyonerlik kuruluşlarıydı.[24]

Ruslar ihtilal sonrası bölgeden ayrılırken Trabzon şehrini tahrip etmişti. Emniyet Müdürü Refik Bey o süreçteki yaşadıklarını ilerleyen zamanlarda kızı Ayhan Hanım'a

---

[18] Eraslan, F., Metin, M. **age.**, 120.

[19] Özel, S**., age.**, 59. ; **bk.** "*Anadolu'nun Karadeniz kıyılarında bir Pontus Rum devletinin kurulması tasarısı 19.yüzyılın ilk yarısına kadar uzanmaktadır. Etniki Eterya'nın doğuşu, Yunan ayaklanması ve ardından bir Yunan devletinin kurulması bu tasarının başlangıç yıllarını oluşturmaktaydı. Yine, Tanzimat'la başlayan dönem, özellikle 1856 Islahat Fermanı önemli aşamaları oluşturmuştu.*", Özel, S**., age.**, 50.

[20] Sarınay, Y. Pehlivanlı, H., Saydam, A. (1999).**Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası (Makaleler),** "Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası". Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 7.

[21] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 254.

[22] Özel, S**., age.**, 55.; **bk.** *"Yunanlıların da desteğiyle Pontus emellerini gerçekleştirmek için, faaliyete geçen Rumlara ilk büyük desteği Amerikalılardan görmüşlerdir. Bu tarihte Pontusçu kuruluşlar Amerikalılar tarafından finanse edilmekte ve örgütlenmeleri Amerikan Kolejleri, özellikle Merzifon'daki Amerikan koleji tarafından yönlendirilmektedir. 1904'te Amerikalıların yardımıyla Rum İrfan Kulübü ve Pontus Kulübü kurulmuştu."*, Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 255.; **bk.** *"Pontus Cemiyeti'nin temelinin de 1904 yılında Merzifon Amerikan Koleji'nde atıldığı, bu kolejin 16 Şubat 1921'de aranması üzerine ele geçen belgelerden anlaşılmıştır. Bundan sonra kolej bine yakın Rum gencini Pontusçuluk için yetiştirmiştir.*", Sarınay, Y. Pehlivanlı, H., Saydam, A., **agm.**, 7.

[23] Ayışığı, M. (2012). **Belgelerin Işığında Milli Mücadele Tarihimiz.** (I.Basım). İstanbul: Sentez Yay., Mart, 39.

[24] Özel, S**., age.**, 55,56.

aldırdığı notlarında, Trabzon'un Rus işgali ile tahrip edildiğini, daha sonra Bolşevik İhtilali ile Rusların bölgeden çekildiklerini ve bölge halkının büyük bir mahrumiyet ve yokluk içerisinde kaldığını ifade etmişti.[25] Ayrıca ülkenin içinde bulunduğu iktisadi şartlar, Trabzon ve yöresinde hüküm süren açlık, kamu görevlilerini de zor duruma düşürmüştü. Trabzon posta ve telgraf memurları, Posta ve Telgraf Nezaretine başvurarak üç güne kadar kendilerinin ve ailelerinin erzak ve para hususundaki zorunlu ihtiyaçları karşılanmadığı takdirde görevlerinden kesin olarak ayrılacaklarını bildirmişlerdi.[26]

İlkokul öğretmeni, memur ve işçilerin maaş ve ücretleri o dönemki kanunlar çerçevesinde İl Özel Saymanlığınca veriliyordu. Halk dönemin şartları gereği para kazanıp vergi verecek durumda olmadığı için, İl Özel İdare herhangi bir harcama için kaynak veremiyordu. 1918 yılında Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin de dâhil olduğu İttifak Devletleri'nin gidişatı oldukça olumsuzdu. Bu nedenle İstanbul Hükümeti bu dönemde ancak kendi problemleriyle uğraşıyor, Trabzon'un da dâhil olduğu pek çok bölgeye yardım elini uzatamıyordu.[27] Refik Bey, Trabzon valisine durumu merkeze nakletmesini söylemişti. Vali Bey daha önce de yazdığını söylemiş; ancak yazılarına cevap alamadığı için artık yazmadığını belirtmişti. İlerleyen zamanlarda Trabzon'daki bu durum şiddetini artırdı.[28]

Tüm bu olaylar yaşanırken Batum'da bulunan Vehip Paşa'nın görevinden azli gelişmesi yaşandı.[29] Mondros Mütarekesi'nden sonra Damat Ferit Hükümeti, İttihat ve Terakki kadrolarını tasfiye etmesi üzerine, İstanbul'da kalan ittihatçıları Ermeni Tehcirinden sorumlu tutarak "Bekirağa Bölüğü"ne göndermişti. Vekiller Heyeti kararıyla tutuklanan bu 63 kişi arasında Vehip Paşa da yer aldı. Bir süre sonra serbest bırakılan Vehip Paşa, tekrar tutuklanacağını anlayınca İtalya'ya gitti.[30] Daha sonra Almanya, Romanya, Yunanistan ve

---

[25] Koraltan, R., **age.,** 23.; **bk.** Refik Koraltan; *"Harp ve istilanın faciaları ile karşılaşan Trabzon harap. Müstevli düşman her şeyi tahrip ve yağma ettikten sonra Bolşevikliğin ilanı üzerine terk edip gitti. Vali Süleyman Necmi Bey, o mıntıkayı kumandan Vehip Paşa (bu zatın vali ile ta Sivas'tan araları açıkmış) Trabzon iskelesinde şarka doğru vaktiyle kaçan vatandaşların avdet akını başlıyor. Yiyecek yok, yatacak yok, mutlak bir mahrumiyet! Açlıktan sokaklarda ölenlerin sayısı gün geçtikçe artıyor! Teşkilat yok, saçak, mısır çorbası ve bir dilim ekmek vermekten aciz. Bütün sahil tıklım tıklım Rusların bıraktığı un çuvalları ambarlar mısırla dolu, her cinsten ve her çeşitten malzeme, ne yazık ki bunlar yağma halinde, buna rağmen halka bir kilo dahi vermiyorlar."., Koraltan, R., **age.,** s.23.; Refik Koraltan; Batum'da bulunan Vehip Paşa hep biliyordu; ben de kendisini hassaten gördüm, bu durumu açıkladım. Fakat ondan "Bir tek mısır bile vermeyeceğim; gebersinler." cevabını aldım. İşte Trabzon. İşte halkın hali. Gümüşhane, Erzincan ve işte bütün bu mıntıkanın sefaleti."* şeklinde ifade etmişti, Ertepınar, C., **age.,** 73.

[26] Özel, S. (2012). **Milli Mücadele'de Trabzon**, (I. Baskı), Ocak, 42.

[27] Tarakçıoğlu, M. R. (1986).**Trabzon'un Yakın Tarihi**, Trabzon: Karadeniz Üniversitesi Basımevi, 1986, 34.

[28] Koraltan, R., **age.,** 59.

[29] Ertepınar, C., **age.,** 76.

[30] İlgazi, A., Bıyıklı, M. ,**agm**., 116.

Mısır'a giden Vehip Paşa, İtalya-Habeşistan Harbi'nde Habeş Ordusuna komutanlık etti.[31] Ömrünün son günlerinde Türkiye'ye dönen Vehip Paşa, Türkiye'ye döndükten kısa bir süre sonra 13 Haziran 1940'ta hayatını kaybetti. Zeki, atılgan, görevine düşkün ve sert tavırlı bir asker olarak Türk ordusunun önemli komutanları arasında yer aldı.[32]

Rus kuvvetleri, 1917 İhtilali'nden sonra kısa bir zamanda bu yerleri boşaltarak gitmişlerdi. Fakat işgal altında kalan bölgeler de ve Trabzon'da asayişsizlik görülmeye başladı. Trabzon polis kadrosu, sadece on sekiz kişiden ibaretti.[33] Refik Bey Trabzon'daki durumu şu şekilde anlatmaktadır:

"Trabzon'da öteki taraflar gibi, şaşkın ve perişan bir haldeydi. Ruslar işgal ettiği vakit, Ermeni taburları tahribat yapmışlardı. Trabzon'da halk perişan. Dağlık bir bölge de yavaş yavaş toplanmaya başladılar. Orada Rumlar, Pontus Hükümeti kurmak için, çok evvelinden teşkilata başlamışlardı. Bunu etraflıca öğrendim."

Birinci Dünya Savaşı içinde Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını kendi aralarında paylaşmak amacıyla bir dizi gizli anlaşma yapan İtilaf Devletleri, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra, bu anlaşmalara göre kendilerine düşen payları almak için eyleme geçmişler ve mütareke koşullarına aykırı olmasına karşın, Osmanlı topraklarını işgal etmeye başlamışlardı.[34] Mütareke'nin hükümleri birbirinden ağırdı. Osmanlı Devleti'nin ordusu, donanması, tersaneleri kısaca her şeyi adeta teslim alınmıştı.[35] Bu Mütareke Yunanistan'a Türk donanmasının etkisiz bırakılmış olması gibi bir üstünlük sağlamıştı. Yunanistan ve müttefikleri böylece Karadeniz kıyılarına serbestçe gidip bölge Rumlarını kışkırtma, onlara her türlü yardımı yapabilme imkânı bulmuşlardı. Düşman, bölgede başlatılacak bir Rum ayaklanmasıyla Türk ordusunu iki taraftan kuşatarak yok etmeyi amaçlamıştı.[36]

Mondros Mütarekesi'nin hükümlerini kendi çıkarlarına göre yorumlayan İtilaf Devletleri, uygun gördükleri yerleri işgale başlamışlardı.[37] İtilaf Devletleri ilk işgallerini 7.

---

[31] Kaçı Vehip Paşa**, age.**, 86.; Koraltan, R., **age.,** 23. **bk.** Vehip Paşa o dönemde gittiği Avrupa'dan dönmemiş, milli mücadeleye destek vermemişti. 23 Mayıs 1917 tarihinde çıkarılan 1041 sayılı kanun gereğince de Türk vatandaşlığından çıkartılmıştı. Vehip Paşa'nın yurt dışındayken muhalefet grupları ile yakın temas içinde bulunması ve Cumhuriyet rejiminin Türkiye'nin şartlarına uygun olmadığını açıkça beyan etmesi kendisi hakkında alınan bu kararda etkili olmuştu, İlgazi, A., Bıyıklı, M. ,**agm**.,116.; Balkan ve Birinci Dünya harplerinde büyük yararlılıklar gösteren genç subayların yetiştiği bu dönemde Vehip Bey, Harb Okulu'nun gelişmesinde , modernleşmesinde, savaş gücünün, askeri disiplinin arttırılmasında büyük çaba harcamıştı, Kaçı Vehip Paşa**, age.**, 86, 87.

[32] İlgazi, A., Bıyıklı, M. ,**agm**., 117.

[33] Ertepınar, C., **age.,** s.77.

[34] Güneş, İ., **age**., 33.

[35] Avanas, A., **age**., 17.

[36] Özel, S**., age.**, 57.

[37] Eraslan, F., Metin, M. **age.**, 16.

maddede belirtilen koşulların oluştuğu, yani asayişin Osmanlı inzibat kuvvetleri tarafından gereği gibi sağlanamadığı ve İtilaf Devletleri'nin güvenliğini tehdit edecek şeraitin yaşandığı iddiası öne sürerek gerçekleştirmişlerdi.[38] Bu madde hükmüne göre, daha müreffeh ve mesut yaşayan yerlerin mahalli asayişini bozmak için taşkınlıklar yapmaya başladılar. Başta Rumlar olmak üzere taşkınlıklar her gün daha da artmaya başladı. Bu taşkınlıkları hazırlayanlar İtilaf Devletleriydi.[39] Mütarekeden sonra Pontus Meselesi Paris Barış Konferansı'nın gündemine sokulduğundan, bu meseleyle ilgili siyasi faaliyetlerin ağırlık merkezi Avrupa'ya kaymıştı.[40]

Bu arada 2 Rus mühendisi ile 20 İngiliz süvarisi Batum'dan Rize yoluyla Trabzon'a gelmiş, açılan yolun otomobil ulaşımına elverişli olup olmadığını incelemişlerdi. Trabzon'da Rusların bıraktığı elektrik malzemesiyle şehri aydınlatmak için başlatılan çalışmalar ilerlemiş, tel ve lamba tesisatının yapılmasına da başlanmıştı. Mütareke sonrasında İtilaf Devletleri'nin bütün yurtta olduğu gibi Doğu bölgelerinde de haksız ve usulsüz uygulamalarına rastlanıldı.[41] Mütareke döneminde Trabzon ve çevresinde daha önce Rusların organize ettiği Pontus çeteciliğini örgütleme ve faaliyete geçirme görevini Yunanistan üstlenmişti.[42] İngilizlerin Samsun ve Merzifon'u işgal etmeleri, Pontusçu faaliyetlerin bu bölgede yoğunlaşmasının başlıca nedeniydi. İngilizler bölgedeki işgalin hemen ardından, hapishanedeki Rumları serbest bırakmışlar ve çetelerine silah yardımı yapmışlardı.[43]

Tam bir tutsaklık koşulları taşıyan bu Mütareke'nin arkasından, sürekli barış düzeninin kurulması hazırlıklarına başlanmış ve bu hazırlıklar, Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılması yoluyla barış yapılmasını öngören, 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla son bulmuştu.[44]

Refik Bey'in elde ettiği bilgiye göre, Trabzon'da şehrin asayişini bozan iki bozguncu vardı. Bunlar, Katil Neşet ve Çopur Mustafa isminde her hâlleriyle halkın huzurunu bozan mahalle kabadayılarıydı.[45] Refik Bey, bu tanınmış iki kabadayıdan bir tanesini nasihat

---

[38] Arslan, A., Bozkurt, A., Güllü, R. E., **age.**, 59.; **bk.** Mütareke'nin 7. ve 24. maddelerine dayanarak sudan sebeplerle bin seneden beri Türk vatanı olan toprakları işgal etmeye başladılar, Avanas, A., **age**., 17.
[39] Koraltan, R., **age.,** 64.
[40] Özel, S**., age.**, 58.
[41] Özel, S**., age.**, 43.
[42] Ayışığı, M., **age.**, 35.
[43] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 257.
[44] Eraslan, F., Metin, M. **age.**, 15; **bk**. Bu anlaşmaya göre, Türkiye sınırları içinde sadece İstanbul ve civarı ile Kuzey Anadolu kalıyordu. Milli hükümet ise 24 Ağustos 1920'de Sovyetlerle anlaşmıştı. Bu anlaşma Türk-Sovyet işbirliğini sağlamıştı. Böylece aynı düşmana, yani Batı'ya karşı geçici olarak birleşilmiş olunmuştu, Karpat, K. **age**., 38.
[45] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/77.

yoluyla, diğeri de kendi fiilinin karşılığını görmek suretiyle etkisiz hâle getirdi. Bundan sonra Trabzon merkezinde ve hatta çevresinde büyük ölçüde sükûnet hâkim olmaya başlamıştı.[46]

Mütareke döneminde Pontus projesinin dayandığı temel unsurlardan biri de Trabzon ve yöresinde Kafkasya'dan, Rusya'nın Karadeniz sahillerinden ve Osmanlı Devleti'nin diğer yörelerinden Rum göçmenler getirerek iskân etmek, böylece bölgede nüfus üstünlüğü sağlamaktı. Bu husus şüphesiz Rumların bölge üzerindeki iddialarına ciddiyet kazandırabilmelerinin bir yolu olarak görünmüştü.[47] Oluşturulan Ermeni çeteleri (Taşnak ve Hınçak) Çukurova ve dolayları ile Erzurum'dan itibaren Doğu Anadolu'da, Rum çeteleri Trakya ve Marmara'da, Rum Pontus çeteleri de Doğu Karadeniz'de egemen olmuş ve Türklere karşı akla hayale gelmeyecek eylemlerde bulunmuşlardı.[48]

Mütareke Türkiye'sinin en huzursuz bölgelerinden biri de Samsun bölgesiydi. Bölgenin etnik yapısı, harp içinde yaşadığı hadiseler (Ermeni ve Rum Tehciri) ve Pontusçu hazırlıklar bu huzursuzluğun başlıca kaynaklarıydı.[49] 1908 yılında Samsun'da "Müdafaa-i Meşrute" ve daha sonra "Mukaddes Anadolu Rum" cemiyetlerinin kurulmasıyla Pontus teşkilatı genişletilmiş, Batum'dan İnebolu'ya kadar olan Karadeniz Bölgesi dâhilinde birçok şubeler oluşturulmuştu. İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla İstanbul'daki Rum Ortodoks Patrikhanesi de faaliyetlerini arttırmış, Trabzon'da Yunanlılık propagandasına başlanmıştı.[50]

İstanbul Rumları, bilhassa Karadeniz sahili boyunca yerleşen Rumlar, gösterilerle hem yan yana yaşadıkları Türk vatandaşlara hakaretler ediyorlar, hem de orasının işgaline zemin hazırlıyorlardı. Her gün biraz daha kontrolden çıkan bu kesim Trabzon bölgesinde de harekete geçmişti.[51] Bölgenin Rum halkı Milli Mücadele için büyük tehlike oluşturmuş, çocukları Yunan Ordusunun Pontus Alayı'na gönüllü katılmışlardı. Yapılan aramalarda propaganda, örgütlenme belgeleri ve silahlar ele geçirilmişti.[52] Yunanistan'ı bu konuda cesaretlendiren asıl faktör müttefiklerinin teşvik edici ve destekleyici tutumlarıydı.[53]

---

[46] Koraltan, R., **age.,** 63.
[47] Özel, S**., age.**, 70.
[48] Eraslan, F., Metin, M. **age.**, 17.; **bk.** Trabzon'da Yunanlılık ve Pontus hareketi özellikle Rus işgali sırasında açığa çıkmıştı. Kısmen silahlı olan Rum köylüleri tamamen silahlanarak Rus subaylarının komutasında, Müslümanları öldürmeye, köylerini yağmalamaya ve yakmaya başlamışlardı, Özel, S**., age.**, 53.
[49] Ayışığı, M., **age.**, 14.
[50] Özel, S**., age.**, 51
[51] Koraltan, R., **age.,** 64.
[52] Ayışığı, M., **age.**, 36.
[53] Özel, S**., age.**, 56, **bk.** İtilaf Devletleri'nin Mondros Mütarekesi'ne koydukları özellikle 24.maddeden amaçları Pontus ve Ermeni komitelerini harekete geçirip kargaşalıklar çıkartarak Doğu Anadolu'yu işgal ettikten sonra içte bir Ermenistan, sahilde de bir Pontus Rum Devleti kurmaktı. İngilizler İstanbul Boğazı'nın kıyısının yukarı kısmını Yunanlılara işgal ettirirken Karadeniz kıyılarında kurulacak Pontus devletini de dikkate almışlardı, Avanas, A., **age**., 17.

Mütareke'nin imzalanmasından 14 gün sonra, 13 Kasım 1918'de İstanbul'u işgal eden İtilaf Devletleri, ortak menfaatleri doğrultusunda diğer Türk topraklarını da işgale başladılar. Fransızlar Çukurova'ya, İtalyanlar Konya ve Antalya bölgesine, Yunanlılar İzmir'e asker çıkarmışlardı.[54]

Trabzon Rumları, İzmir'in işgalini şenliklerle karşıladı. Şehirde yayınlanan Faros (Farosanadolis) ve Epuhi gazeteleri, sevinçlerini gizlemeye gerek duymamıştı. Trabzon'daki Mihailidi adlı matbaa, İstikbal Gazetesi'ni basmayı reddetmişti.[55] Mondros Mütarekesi'nden sonra, Pontus Rumları faaliyetlerini geliştirmişler; Karadeniz kıyıları ile iç kısımlardaki kasaba ve köylerdeki Rumlar, Mütareke gereğince, serbestçe giren çıkan Yunan savaş ve ticaret gemileri aracılığıyla, Yunanistan'dan gönderilen silah ve malzemeyi kolayca almışlardı. Rumlar Bolşevik İhtilali yüzünden, bölgeyi boşaltan Rusların bıraktığı silah ve malzemeyi de ele geçirmişlerdi.[56] Trabzon ve yöresinde işgal döneminde açığa çıkmış olan Pontusçuluk hareketi ise Rusların çekilmek zorunda kalmaları sonucunda bölgede yeniden Türk egemenliğinin kurulmasıyla gizli kabuğuna çekilmişti.[57]

Pontusçular daha sonra mütarekeyi ve mütareke sonrasının uygulamalarını fırsat sayarak yeniden harekete geçmişler, bir taraftan Avrupa'da yoğun siyasi faaliyetlerde bulunurken diğer taraftan silahlı mücadele hazırlığına girişmişlerdi.[58] Birinci Dünya Savaşı'na kadar kurulması bir fikir olan Pontus Rum Devleti için savaşla birlikte çalışmalar başladı ve ilk defa bu çalışmalar, Rusya'nın ve Rusya'daki Yunan siyasi memurlarının girişimleriyle çetecilik hareketleri şeklini aldı. Batum'da teşkil edilen gizli bir komite aracılığıyla silah ve cephane gönderilip yöre Rumlarının faaliyetlerini bir kat daha artırmalarına çalışıldı.[59] Birçok Rus subayı çetelerin yönetiminde görev aldı; Rum ve Ermeni çeteleri birçok köyde katliamlar gerçekleştirdi. Ancak 1917 Bolşevik Ayaklanması sonucu Rusların geri çekilmesiyle bu katliamlar duraksamıştı.[60]

---

[54] Avanas, A., **age**., 17, **bk.** "*Şubat 1919'da toplanan Paris Barış Konferansında Yunan delegesi Venizelos İzmir üzerinde hak iddia ederek buranın Yunanlılara verilmesini istemişti. 15 Mayıs 1919 günü bir Yunan kolordusu, mütareke hükümlerine uygun olarak Türkiye'deki müttefik kuvvetlerin emniyetini sağlamak idadisiyle İzmir'i işgal etmişti. Esasında ise Yunanistan savaşa katılmasının ve Fransızlarla İtalyanların rekabetine karşı İngiltere'nin Türkiye'de nüfuz bölgeleri kazanmasını desteklediği için mükâfat olarak İzmir'i alıyor idi. Yunan askerlerinin İzmir'e çıkması bütün Türkiye'de tepki yaratmıştı. İzmir'de Yunanlıların, halkın üzerine; ateş açmaları ve şiddetli hareketleri halkı galeyana sevk etmişti.",* Karpat, K. **age**., 34.

[55] Bal, M.A **, age.**, 303.

[56] Eraslan, F., Metin, M. **age.**, 121.

[57] Özel, S**., age.**, 54.

[58] Özel, S**., age.**, 72.

[59] Özel, S**., age.**, 52.

[60] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 256

1.1.2. Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kurulmasında Refik Koraltan'ın Rolü

Refik Bey, Trabzon'da Pontus Rum Teşkilatı'na karşı Müdafaa-i Hukuk Örgütü'nün kurulmasına öncülük etmişti.[61] Birinci Dünya Savaşı'nda Rus ordularının Trabzon'u işgal etmeleri üzerine Pontusçuluk faaliyeti hız kazanmıştı. Pontus Cemiyeti'nin amacı; Trabzon, Ordu, Giresun, Samsun gibi sahil vilayetleri ile Kastamonu, Gümüşhane, Erzincan ve Sivas gibi vilayetlerin bir kısmını içine alan bölgeyi, Batum'dan İnebolu'ya kadar olan bölgede başkenti Samsun olmak üzere, ileride Yunanistan ile birleştirerek eski Pont devletini tekrar dirilterek bağımsız bir "Pontus Cumhuriyeti" kurmaktı.[62]

İngilizlerin işgal ettikleri yerlerde bulunan birçok Rum ve Ermeni, işgalin gerçekleştiği gün, hükümete başvurarak isimlerini değiştirmek istemişler ve eski isimlerini almışlardır. Rumlar, işgallerin ardından İngilizlere güvenerek Türk köylerine saldırıya geçmişler ve iki gün içerisinde silah, para, eşya ve erzak almak için birçok köyü soymuşlardı.[63]

I.Dünya Savaşı başladığı zaman seferberlik emrine karşı çıkan veya askerden kaçan Rumları, Pontus Cemiyeti ve Metropolitikler örgütleyerek çeteler oluşturmuşlardı. Savaş içinde Pontus çetelerinin en önemli hedefleri; Türkiye'yi zayıf düşürmek, Türk Ordusunu meşgul ederek düşmana dolaylı destek sağlamak, Türk Ordusunu arkadan vurmak ve böylece bölgedeki Rum varlığını ispatlayarak Türkiye'nin yenilmesi hâlinde emellerini gerçekleştirmekti.[64]

Mütareke hükümlerini tatbik için Levanten Haçison isminde genç bir İngiliz zabit bölgeye gelmişti. Haçison, İngiliz Konsoloshanesi'nde karargâh kurmuş, Metropolittik Hrisantos ile işbirliğine girişmişti.[65] Ruslar, Trabzon Rum Metropoliti Hrisantos ile işbirliği yaparak Rumların ağırlıklı olarak yer aldığı bir belediye meclisi kurmuşlar ve şehrin yönetimini Rumlara devretmişlerdi.[66] Daha organize hareket etmek ve hedeflerini daha kısa

---

[61] Demirbilek, S., **age.**,151.
[62] Sarınay, Y. Pehlivanlı, H., Saydam, A., **agm.**,8, 9.
[63] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 257.; **bk.** Kurt, Y. (1995). **Pontus Meselesi**, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No: 68. ; **bk.** Rum Eşkıyasının Karadeniz Bölgesinde Türklere Yapmış Olduğu Mezalim ve Haksızlıklar, **age.**, 187.
[64] Sarınay, Y. Pehlivanlı, H., Saydam, A., **agm.**, 9.
[65] Ertepınar, C., **age.,** s.83.
[66] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 256.; **bk.** *"Trabzon Metropoliti Hrisantos'un evrakı arasında bulunan yemin suretinde: "Milli fikirlerimizle ilgili olan herhangi bir görevin bana verilmesinde sadakat, itaat, mahremiyet ve ketumiyetten zinhar ayrılmayacağıma ve hariçten duyduklarımı tamamen üstlerime tebliğ ve ihbar edeceğime kutsal üçlü inancımız (Baba- Oğul- Ruhu'l-kuds) ve şerefli milletimiz üzerine söz verir yemin ederim." ifadelerine yer vermektedir.",* Kurt, Y., **age.**, s. 67.

bir zaman diliminde gerçekleştirmek isteyen Pontusçu lider Metropolit Hrisantos, Kasım 1918'de dağınık durumda bulunan Rum çetelerini Rum İttihad-ı Milli Cemiyeti adı altında bir araya topladıktan sonra Pontus davasını anlatmak için, Avrupa seyahatine çıkmıştı.[67]

15 Aralık 1918 tarihinde Reuter Ajansı; Karadeniz kıyılarında yaşayan Rum halkın başşehri Trabzon olmak üzere bir Pontus Hükümeti kurmak amacıyla Avrupa'nın çeşitli merkezlerine heyetler gönderdiğini bildirmişti.[68] Trabzon'da özellikle Rus işgali sırasında Yunanlılık ve Pontus Hareketi açıkça ortaya çıkmış ve kısmen silahlanmış olan Rum köyleri toptan silahlandırılarak Çar Rusyası'na mensup subayların kumandası altında çeteler hâlinde o civardaki İslam köylerini yakıp yıkmışlar ve Müslümanları öldürüp yok etmişlerdi.[69] Rumlar, Konsoloshane önünde gösteri yapmaya başlamışlardı. Bunda Metropolit'in büyük rolü vardı.[70]

Trabzon Metropolit'i Hrisantos'da 15 Kasım 1919'da yapılan Paris Barış Konferansına, Pontus haklarının korunması yolunda doğru olmayan bir belge vermiş ve ayrıca Venizelos'a ve diğer nüfuslu kişilere mektuplar yazmıştı.[71] "Trabzon Metropoliti ve Gayr-i Müstahlis Rumların Murahhası" sıfatıyla imzaladığı muhtırada; Trabzon Rus işgaline düşeceği zaman Vali Cemal Azmi Bey'in idareyi kendilerine devrettiğini belirten Hrisantos, böylece Türklerin de bölgenin Rumlara ait olduğunu kabul ettiğini, bu sırada kurulan Rum yönetiminin bütün İtilaf Devletlerince muhatap kabul edildiğini ve Rumların en müşkül zamanda asayişi sağladığını bildirdi.[72] Refik Bey, Hrisantos ve onun bölgedeki faaliyetleriyle ilgili olarak:

---

[67] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 256.; **bk.** Hrisantos Gümülcinelidir. Heybeliada'daki ünlü ruhban ve ihtilalci okulundan çıkmış, 4 yıl kadar İsviçre ve Almanya'da öğrenimde bulunmuştur. Hrisantos Pontus meselesinde Patrikhaneden sonra yurt içindeki teşkilatın başıdır, Kurt, Y., **age.**, 72.

[68] Güneş, İ., **age**.,29.

[69] Kurt, Y., **age.**, 65.

[70] Ertepınar, C., **age.,** 83.; **bk.** Dini bir kurum olduğunu tamamen unutan metropolithaneler her yerde fesat ve ihtilal teşkilatının birer ocağı halindeydiler. Çeteleri silahlandıran, siyasi dernekler kuran, Yunan Hükümetiyle haberleşen, siyasi nitelikte ve din kisvesi altında ayinler düzenleyen, yardımlar toplayan, memlekete yabancı müdahalesini davet eden bu metropolitlerdir. Özellikle Trabzon ve Samsun Metropolithaneleri bu konuda önde gelmekteydiler, Kurt, Y., **age.**, 68.

[71] Eraslan, F., Metin, M. **age.**, 121.; **bk.** *Trabzon Rum Metropoliti Hrisantos, Paris Barış Konferansı'na katılan İngiliz delegesine bir mektup yazarak Pontus'ta Türk'ten çok Rum'un yaşadığını ifade etmiş bu iddiaları içinde resmi Osmanlı kaynağı dediği Salname veya Trabzon Vilayetinin 1908 yılında yapılmış resmi yıllığını delil olarak göstermişti. Hrisantos'a göre sadece Trabzon Vilayetinde 500.000 Rum yaşamaktaydı. Ancak Metropolit'in idealarına dayanak olarak yaptığı 1908 Salnamesi diye bir şey yok nitekim Trabzon Salnamesi 1905 yılında yayınlarını durdurmuş olup Rum nüfusunu da hiçbir zaman 200.000 'den fazla göstermemiştir,* Bal, M.A **, age.**, 302.; Paris Barış Konferansı nezdinde Hrisantos tarafından Doğu Karadeniz bölgesi için verilen nüfus istatistiklerinin farklı ve abartılarak verildiği dikkati çekmektedir. Bunun en önemli sebebi bölgede Rumların hiçbir yerde çoğunluğu teşkil edememeleridir, Sarınay, Y. Pehlivanlı, H., Saydam, A., **agm.**,19.

[72] Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası (Makaleler), Abdullah Saydam, "Kurtuluş Savaşı'nda Trabzon'a Yönelik Ermeni-Rum Tehdidi", Atatürk Araştırma Merkezi, 1999, s.134.; *Paris Barış Konferansı'na sunulan ve bir kısmı gizli ibareli olan King-Crane Raporu'nda Pontus meselesi ile ilgili olarak; Pontus diye adlandırılan bölgenin yaklaşık yarısının Rumlar tarafından istendiğini ancak burasının denize çıkış limanı olarak kullanılmak üzere*

"Çok kabiliyetli, kuvvetli bir Metropolit vardı. Dokuz dil bilen bir adam. O'nu daha evvel göndermişler. Pontus Hükümeti'nin hazırlığını yaptırmışlar. Hatta Sevr Muahedesine verilmek üzere bir de mazbata hazırlamışlar. Bunları öğrenince Metropolite haber yolladım:

"- Bu sevdadan vaz geçsin. Aksi halde kendisini Trabzon sokaklarında perişan ederim." Diye. Doğru valiye gitmiş, beni şikâyet etmiş. "-Polis Müdürünüz beni tehdit ediyor demiş", Vali de : "- Meselenin mahiyetini bilmiyorum. Çok vatanperver bir arkadaşımdır. Belki bir icab üzerine söylemiştir. Şeklinde cevap vermiş kendisine. Ben böylece vaziyetin esasını anladım.", cümlelerini kullanmıştı.[73]

Refik Bey, o sırada, vilayette askeri kuvvetlerin başında olan Cemal Paşa'dan destek istemiş; fakat bu isteğine karşılık bulamamıştı. O, kendisiyle sık sık temasta bulunan vatanperver Trabzonlulara, her ne şekilde olursa olsun, tedarik edecekleri silahları ilerisi için saklamalarını söylemiş; bu şekilde vatana şimdiden hizmet etmiş sayılacaklarını telkin etmeye çalışmıştı.[74] Ahmet İzzet Paşa Hükümeti, Mondros Mütarekesi'ne aykırı bir şekilde gerçekleşen işgallere gereken tepkiyi gösteremediği için yaşanan siyasi bir buhran sonucunda 8 Kasım 1918'de görevden çekildi. Daha sonra hükümeti kurma görevi Ahmet Tevfik Paşa'ya verildi.[75] İşte bu sırada İttihat Terakki liderleri yurdu terk etmiş, Vahdettin düşman tesiri altına girmiş, Damat Ferit Paşa sadrazam olmuş ve Sevr Muahedesi devri başlamıştı.[76]

İstanbul'un karadan ve denizden işgal tehdidi altında olduğu bir dönemde yaşanan hükümet değişikliği, İtilaf Devletlerine karşı izlenecek politikaların ve sergilenecek tavrın belirlenmesinde zafiyet yarattı. Bu zafiyet İstanbul Boğazındaki tahkimatları işgal etmek üzere başkente gelen İtilaf kuvvetlerinin, 13 Kasım 1918 tarihinde, İstanbul'u fiilen işgal etmeleriyle sonuçlandı.[77] İstanbul'un işgali sonrasında, Anadolu'ya geçişlerde büyük artış

Ermenilere verilmesini kalan kısmının da Anadolu'da kurulacak olan manda idaresi için aynı amaçlarla gerekli olduğu ifade edilmişti, Bal, M.A**, age.**, 314.:, İstanbul'da yayınlanmaya başlayan Pontus Gazetesi'nde; 4 Mart 1919 tarihinde "Trabzon çevresinde bir Rum Cumhuriyetinin kurulmasına hizmet için çalışıyoruz." Denilmişti., Bal, M.A**, age.**, 297.

[73] Seçkin, N., **age.**, 107.; **bk.** *İngilizlerin açık desteğine rağmen, 1919 baharında, Doğu Karadeniz'deki Pontusçuların durumunu zorlaştıran gelişmelerde yaşanmaktaydı. On beşinci kolordu Komutanlığı'na atanan Kazım Karabekir Paşa'nın Trabzon'a gelmesi (18 Nisan 1919) ve buradaki ordu birliklerini güçlendirmesi Rum çetelerinin gücünü oldukça kırmıştı. Ancak Rum çeteleri için asıl tehlike, Müslümanların kurduğu çetelerdir.,* Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 258.; *Rumları katletmek üzere Müslüman halkın silahlandırılmış olduğu iddiası da asılsızdı. İtilaf devletlerinin Osmanlı Hükümeti üzerindeki baskıları gittikçe artıyor; mütareke hükümleri her fırsatta ihlal ediliyordu. Bu gelişmeleri yerinde incelemek ve tedbirler almak üzere bölgeye güçlü bir komutanın gönderilmesi gündeme gelmişti. Bu görev için, yani Dokuzuncu Ordu Müfettişliği için uygun görülen kumandan Mustafa Kemal Paşa'nın gönderilmesine rıza gösteren kişilerden biri de Damat Ferit'tir. Onun açık görevi, gönderileceği bölgede asayişi sağlamaktı.,* Ayışığı, M., **age.**, 16.

[74] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/82.

[75] Arslan, A., Bozkurt, A., Güllü, R. E., **age.**, 60.

[76] Koraltan, R., **age.,** 66.

[77] Arslan, A., Bozkurt, A., Güllü, R. E., **age.**, 60.

yaşandı. Geçiş yapanların büyük kısmı hizmet maksadı ile gelse de bunun yanı sıra isyan çıkartmak, menfi propaganda da bulunmak, suikast yapmak ve casusluk faaliyetlerinde bulunmak için gelenlerin sayısının da azımsanmayacak derecede olduğu daha sonralarda anlaşıldı.[78]

Trabzon'un İttihatçı eşraf ve aydın kesimi de Rum Pontus Devleti'ni engellemek için gizli gizli toplantılar yapıyorlardı. Bu gizliliğin nedeni iktidarı devralan Hürriyet İtilaf Fırkası'nın başlatmış olduğu İttihatçı avı idi. Damat Ferit, ülkenin her yanında olduğu gibi Trabzon'da da İttihatçı avı başlatmış ve Trabzon Vilayetine tutuklama listeleri göndermişti. Bunun yanında İstanbul'da kurulan Divan-ı Harp de bir intikam taburu gibi çalışmaya başlamış, Ermeni Tehciri ile ilgisi var diye birçok İttihatçıya tutuklama emri çıkarılmıştı.[79]

Refik Bey, konuyla ilgili olarak Vali Süleyman Necmi Bey'e, Trabzon'da polis müdürü bulunduğu müddetçe Divanı Harbi Örfi'den gelecek herhangi bir tevkif emrini yerine getirmeyeceğini, belirtmişti. Refik Bey'e göre, işgal edilecek yurt parçaları arasında, Rumların Pontus rüyasını gerçekleştirecekleri yerlerden biri olarak güzel Trabzon'un da olduğu görünüyordu. Nitekim bir İngiliz Amiralinin dretnotla Trabzon'a gelişi de bunu ifade ediyordu.[80] Genç ve vatansever polis müdürü hiç değilse kendi gücü dâhilinde halkla yakından ilgileniyor, halka manevi ve gerekirse imkân nispetinde maddi müzaherette bulunuyordu.[81] Refik Bey, bu beliren tehlike karşısında yaptıklarını şu şekilde anlatmaktadır: "Trabzon halkının ileri gelenlerini topladım. 'Ne duruyorsunuz? Niçin birleşmiyorsunuz? Neden bir araya gelmiyorsunuz?' dedim. Onlardan yalnız oldukları ve kendilerine başkanlık edecek birisinin bulunmadığı cevabını alınca 'Ben varım.' diye cevap verdim. 'Ama siz memursunuz, nasıl olur?' diye sordular. Ben de cevap olarak 'Resmi memurluk başka, memleket işi başka, bundan sonra benim evimde toplanacağız.' dedim." Yani artık teşkilat halinde kendi evinde toplantılara başlamış olduklarını ifade etmişti.[82]

Refik Bey, kendisiyle sıkı temasta olan vatanperver Trabzonlulardan bazılarını yapılması gereken işlerle ilgili görüşmek, çareler konusunda fikir alış verişinde bulunmak için evine çağırmıştı. Evinde gerçekleştirdiği bu toplantılara Faik Ahmet (Barutçu)'nun babası Ahmet (Barutçu), Hakkı, Hacı Hafızzade Ahmet Salih, eski İttihat ve Terakki mebuslarından Tahsin Beyler ve daha başkaları da katılıyordu. Vaziyetin vahameti, hepsini düşündürüyordu.

---

[78] Yurtsever, S. (2008). **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922).** Ankara, 67.
[79] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 82.
[80] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/84.
[81] Bal, M.A. (2004). **Hatıralarda Trabzon'un Yakın Tarihi(1860-1950).** Trabzon: Abp Yayınevi, 2004, 241.
[82] Seçkin, N., **age.**, 107.

Refik Bey, bu buluşmaların birinde, onları içinde bocaladıkları psikolojik durumdan kurtarmak ve daha aktif bir mukavemet imkânı sağlamak maksadıyla şunları söyledi: "Üzülmenin bir faydası yok. Yakın zamanda gelebilecek daha büyük tehlikeleri kuvvet ve cesaretle önlemek için artık hep birlikte hareket etme, hatta bir cemiyet kurma zamanı gelmiştir." O, böylece takip edilecek yol konusunda fikirlerini beyan etmişti. Toplantıya katılanlar bir cemiyetin kurulma fikrini memnuniyetle karşılamışlardı. Yurdun başka yerlerinde böyle bir teşkilat kurulmuş değildi. Bu yeni kurulan teşkilatın adına, Muhafazayı Hukuku Vatan Cemiyeti denmesi uygun bulundu. Böylece Pontusçulara karşı Trabzon'u fiilen harekete geçiren tarihi davranışın çekirdeği Refik Bey'in evinde atılmış oldu.[83]

O, Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti kurulunca kendisinin de böylece vatan için hizmete başladığını, söylemişti.[84] Kendisi bu konuyla ilgili olarak evine Trabzonlulardan Belediye Reisi Ahmet Barutçu, Ali Hafızzade Salih ve Hakkı beyleri davet ettiğinde şunları dile getirmişti:

"Çöküntü hızlanıyor, milletçe karşılamak lazım ve derhal bir teşkilat yapmamız icap eder; Size her bakımdan müzaherete hazırım." Dedikten sonra *"kurulacak cemiyetin adını, maksadını, hedefini gösterir şekilde uzun uzadıya görüştük. Müdafaa-yı Hukuk-ı Vatan adıyla bir cemiyetin kurulup geliştirilmesi kararına vardık."*[85] Anadolu Ajansı, onun Trabzon'da yaptığı hizmetleri, *"Trabzon'un fedakâr çocuklarıyla birleşerek ilk defa Müdafaa-i Hukuku Vatan Cemiyetinin kurulmasını kolaylaştıracak."* cümlesiyle ortaya koymaktadır.[86] Cemiyet kurulduktan kısa bir süre sonra Rize, Gümüşhane, Giresun ve Ordu'da da şubeler açmış ve iki önemli kongre yapmıştı.[87] Ahmet Faik Barutçu'nun ilerleyen zamanlarda, siyasete katılmasında kendisini teşvik eden kişi Refik Koraltan olmuştu. Faik Barutçu, Refik Koraltan ile Milli Mücadelenin başlangıç zamanlarında Trabzon'da tanışmıştı.[88]

---

[83] Ertepınar, C., **age.,** 90.
[84] Seçkin, N., **age.**, 107.
[85] Koraltan, R., **age.,** 66.; **bk.**Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin Başkanı Barutçuzade Hacı Ahmet Efendi'nin oğlu ve aynı zamanda Cemiyet Yönetim Kurulu üyesi Faik Ahmet (Barutçu), İstikbal'in imtiyaz sahibi ve baş yazarıydı. Çapa, M. **age.**, s.61.; **bk.** Faik Ahmet Barutçu Trabzon'un yetiştirdiği devlet adamlarındandı. Çalışkan ve zeki biriydi. Siyasi yaşama 25 yaşındayken girmiş, ilk kurulan milli mücadele örgütlerinden birisi olan Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde görev almıştı. İstikbal gazetesini çıkararak, cemiyetin sözcülüğü ve başyazarlığını yürütmüştü. Barutçu, ittihatçı idi, Karanis, F. (1994). **Koltuk Değnekli Demokrasi ve 27 Mayıs Darbesi**. İstanbul: Media Print Yay., Ocak, 251.
[86] **Akis,** "Başkan Kim Olacak?",Yıl: 5, Cilt: XIII, Sayı: 224, 21.08.1958, 8.
[87] Çapa, M., Çiçek, R., **age.**,117.
[88] Çapa, M. (1998). **Faik Ahmet Barutçu Hayatı ve Kişiliği**. (I. Baskı). Trabzon: T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay., Ekim, 23, 24.

Birinci Dünya Savaşını üzerinden bir yıl gibi bir süre geçmeden Mondros Mütarekesi ve Sevr Antlaşmalarıyla yapılmak istenen işgale karşı oluşturulan milli ruha Trabzon da katıldı.[89] Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti'nin (THMC) kuruluşunda, öncelikle, Trabzon'a yönelik Rum ve Ermeni tehlikesi önemli bir etken olmuştu.[90] TMHMC' nin gayesi, milli haklarımızı korumak, Doğu vilayetlerinde kurulması düşünülen Rum ve Ermeni Devleti tehlikesi karşısında bölgenin Türklere ait olduğunu kanıtlamak, bölgenin saltanata ve hilafete bağlılığını muhafaza etmek ve milli bağımsızlık için gerekli bilimsel vasıtaları sağlanmaktı.[91] THMC, Trabzon'un güçlü İttihatçı eşrafı tarafından 12 Şubat 1919'da kuruldu. Daha sonra cemiyetin 11 kişilik Merkez Kurulu ile 9 kişilik yönetim kurulu seçildi.[92] Cemiyet'in kurucuları Trabzon'un güçlü, Müslüman-Türk eşrafıydı. Bu kurucular arasında Trabzon'un en önemli eşraf ailelerinden Barutçuzadeler, Eyüpzadeler, Nemlizadeler ve Hacıalihafızzadeler yer alıyordu. Bunlar geleneklerine bağlı, köklü ve geniş ailelerdi. Cemiyetin kurulmasında ulemanın da önemli bir payı vardı. Trabzon Müftüsü İmadeddin Efendi kurucular arasındaydı ve kendisine merkez yönetimde görev verilmişti. Barutçuzade Hacı Ahmet Efendi, Cemiyet Başkanlığına getirilmişti. Faaliyetlerin halka ulaştırılması görevi de İstikbal gazetesine verilmiş, Cemiyet'in resmî yayın organı, İstikbal olmuştu.[93]

Gazete yayın hayatına başlar başlamaz Selamet'i karşısında buldu. Selamet yayınlarında Milli Mücadele karşıtı olan bir kısım İstanbul basınını (özellikle Peyam ve Sabah) övüyor, İttihatçılara saldırıyor ve Trabzon'daki İttihatçıların serbestçe dolaştıklarından bahsederek onlar hakkında İstanbul'u uyarıyordu.[94]

---

[89] Çakıroğlu, B. S.(1964**). Tarihi, Ekonomik, Sosyal Yönleriyle Trabzon**. Ankara: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, 26.

[90] Çapa, M. (1998). **Milli Mücadele Döneminde Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**, Trabzon: Trabzon Belediyesi, Kültür Yay., 9

[91] Karagöz, İ. (1998) **Tarihsel Süreçte Trabzon Halkı**. , Trabzon: Editör: Ömer Şen, Derya Kitapevi, 113, Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 84.

[92] Çapa, M. **age.,** 10, **bk.** Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti Merkez Kurulu; Barutçuzade Hacı Ahmet, Eyübzade İzzet, Eyübzade Ömer Fevzi, Abanozzade Hüseyin Avni, Murathanzade Ziya, Nemlizade Sabri, Hatipzade Emin, Kazazzade Hüseyin, Hacıalihafızzade Mehmet Salih, Mollabekirzade Mehmet Ali, Müftüzade Mehmet Beylerden oluşuyordu., Çapa, M., Çiçek, R., **age.**,s.117.

[93] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 84.; **bk.** Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yayın organı niteliğindeki İstikbal Gazetesi, 10 Aralık 1918- 17 Mart 1925 tarihleri arasında toplam 1426 sayı yayınlanmıştır., Çapa, M. **age.**, 61.; Rum basınının Pontus propagandası ve Rumların taşkınlıklarına karşın Trabzon'da Milli Mücadele'yi başlatan ve bu mücadelenin ilk gazetesi olma özelliğini taşıyan İstikbal, 10 Aralık 1918'de Rum Mihailidi'nin matbaasında yayın hayatına başlamıştır, Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 262, Yayınlanmaya başladığı ilk günlerde haftada iki gün çıkan gazete, 1921 yılından sonra Cumartesi günleri hariç; haftada altı gün; 30 Ocak 1923'ten sonra da her gün çıkartılmıştır. Trabzon'daki ve Meclis'teki muhalefetin sözcülüğünü yapan gazete 11 Mart 1925 tarihinde Takrir-i Sükûn Kanunu'yla yayın hayatına son verilmiştir. Akbal, **age.**, s. 30.

[94] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 82.; **bk.** Eyübzade Ömer Fevzi tarafından Kasım 1918'den itibaren; siyasi, içtimai, iktisadi konular olmak üzere haftada iki defa Pazartesi ve Perşembe günleri Selamet gazetesi yayınlanmaya başlamıştır. Gazete Serasi Matbaası'nda basılıyordu. Ömer Fevzi'nin Erzurum Kongresi'nde Mustafa Kemal Paşa'ya muhalif tavır alarak aleyhte yazılar yayınlanması üzerine, gazete 1919'da kapatılmıştır, Çapa, M., Çiçek, R., **age.**, 226.

Milli Mücadele döneminde yayın hayatını kesintisiz sürdürebilmiş nadir gazetelerden biri olan İstikbal, yakın tarihimiz açısından ayrı bir öneme sahipti. Bu dönemde Milli Mücadele'yi desteklemiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı kalmıştı.[95] Bu tarihlerde Trabzon'da İstikbal ve İstiklal olmak üzere iki gazete vardı. İstikbal, Faik Ahmet (Barutçu); İstiklal ise, Hanzade ailesine mensup Ömer Feyzi isminde biri tarafından çıkarılıyordu. Henüz bir hukuk talebesi olan Faik Ahmet enerjik, epeyce cesur ve kıymetli bir gençti. Refik Bey, onunla sık sık görüşüp fikir alış verişinde bulunuyordu. O, İstanbul'da Ali Kemal'in ve Mihran'ın Sabah gazetesindeki yazılarına cevaplar vererek İttihatçıları ve dolayısıyla memleketi müdafaa ediyordu.[96]

Faik Ahmet, İstikbal'de kaleme aldığı "Yılan Hikâyesi" isimli baş makalesinde, Rumların artık çaresiz olduklarını ve Türklerin de bunun farkında olduğunu dile getirdikten sonra, Pontus'un bir hayal olduğunu, Anadolu'da yeni bir Rumluk saltanatının kurulmasına imkân görülseydi İtilaf Devletleri'nin elbette bunu ihmal etmeyeceklerini ifade etmiş ve konuyu değerlendirmişti.[97]

Trabzon'da Yorgo Mihailidi Matbaasında basılan İstikbal adlı Türk gazetesi Rum mürettiplerin boykotu yüzünden bir süre yayımlanamadı. O dönemde Trabzon'da Müslümanlara ait bir matbaa bulunmuyordu.[98] Rumların sahibi olduğu Mihailidi Matbaası'nın bir odasında İstikbal basılırken, diğer odasında da Rum gazeteleri basılıyordu. Mihailidi Matbaası, İzmir'in işgalinin ertesi günü, işgali protesto eden İstikbal'i basmayı reddetmiş, yayını aksayan gazete ancak 20 Mayıs 1919'da tekrar çıkartılabilmişti.[99]

Oluşturulan mahalli gruplar vasıtasıyla Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri adı altında milli bağımsızlığı kurtarmak gayesiyle vatansever teşekküller kurulmuştu. Mustafa Kemal, Mayıs 1919'da Anadolu'ya geçmeden önce bu grupların bazılarıyla temasta bulunmuş; Anadolu'ya gidince de hemen mahalli grupların ileri gelenlerini bularak takip edilecek hareket hattını onlarla görüşmüştü.[100] Millî Mücadele'de Bolşeviklerden yardım sağlanması, Türkler için stratejik bir zorunluluk olmuş, bu yüzden de Ankara, Bolşevik Rusya ile yakın ilişkiler içinde bulunmuştu. Fakat ayaklanmacılar, Ankara'da kurulan hükümetin Rusya'da yeni kurulan Bolşevik Hükümeti ile işbirliği yapmak istemesi nedeniyle, Ankara'nın Padişaha ve

---

[95] Çapa, M. **age.**, 61.
[96] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/83; bk. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Trabzon'da Serasi, Mirkoviç, Meşveret, Mihalidi, Eyüpzade Osman Efendi matbaalarıyla Vilayet Matbaası faaliyette bulunmaktaydı, Çapa, M., Çiçek, R., **age.**, 221.
[97] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**,.262.
[98] Özel, S**., age.**, 69
[99] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 31.
[100] Karpat, K. **age**., 35.

dine karşı olduğu iddiaları savunmuş; ancak bununla birlikte Bolşevik Prensiplerini benimsediklerini de ileri sürmüşlerdi.[101] Tüm yaşanan zorluklara rağmen Trabzon'un İttihatçı eşraf ve aydınları, İstikbal gazetesi aracılığıyla örgütlenme üzerine yayın yapmaya başlamışlardı.[102]

Bu dönemde ömrünü tamamlayan Osmanlı Devleti tümüyle parçalanmış, ortada bir avuç Türk'ün barındığı anayurt kalmıştı. Mustafa Kemal'e göre, yabancı bir devletin koruyuculuğunu ve kollayıcılığını istemek, insanlık niteliklerinden yoksunluğu güçsüzlüğü ve beceriksizliği açığa vurmaktan başka bir şey değildi. O, bu önemli kararın tüm gerçeklerini evrelere ayırmış, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığı andan itibaren düşüncelerini olay ve olgulardan yararlanarak adım adım uygulamış ve amacına ulaşmaya çalışmıştı. Bu doğrultuda Üçüncü Ordu Müfettişi olarak Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basmıştı.[103] Mustafa Kemal; Samsun'dan Başbakanlığa, Genelkurmay Başkanlığına ve Harbiye Nezareti'ne gönderdiği raporlarda; ateşkesten sonra Karadeniz Bölgesi'ndeki Rumların şımardığını, 40 kadar Rum çetesinin Pontus Devleti kurmak için düzenli bir program altında toplandığını bildirmişti.[104]

Refik Bey'in de 1919'da Türk milli istiklal hareketlerinde büyük hizmetleri olmuştu.[105] Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışından itibaren, ordu komutanlarını, üst sivil yöneticileri, eşrafı ve bu arada polisi de Milli Mücadele etrafında teşkilatlandırmaya başlamıştı. O, Samsun'a ayak bastığında, onu karşılayanlar arasında, Samsun Mutasarrıfı Ethem Bey, Askeri Komutan, Belediye Reisi, Mektupçu, Hükümet'in ve kentin ileri gelenleriyle birlikte, Polis Müdürü Refik Bey(Koraltan) de bulunmuştu. Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak bastığı günlerde, Samsun'da bir İngiliz Yüzbaşının emrinde işgal kuvvetleri bulunmakta, kentin sokaklarında silahlı Pontuscu Rum çeteleri dolaşmakta ve bunlara hiç kimse bir şey yapmamaktaydı.[106]

Atatürk burada bulunduğu süre zarfında, Samsun'da bulunan XV. Tümen Komutanı'nın kendi düşüncelerine karşı düşünceler taşıdığını hemen anlamış ve Sivas Kolordu Komutanlığı için getirdiği Albay Refet Bey'i Tümen Komutanlığına atamıştı. Daha sonra, Samsun'un asayişi ile ilgili kişileri yoklamış, bunlardan polis müdürü Refik Koraltan Bey'le, Hükümet doktorunun vatanperver insanlar olduğunu görmüştü. Refik Bey,

---

[101] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 267.
[102] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 83.
[103] Eraslan, F., Metin, M. **age.**, 27; Karpat, K. **age**.,34.
[104] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…**, **age.**, 304.
[105] Tuncer, A. **age.,** 21.
[106] Eraslan, F., Metin, M. **age.**, 154.; Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 265.

arkadaşlarıyla Pontus tehlikesine karşı bir teşkilat kurmaya çalışmış ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini desteklemişti. Mustafa Kemal, bu durumdan memnundu. Polis müdürü Refik Bey ve arkadaşları da genç Paşa'nın düşündükleri gibi birisi olmasından dolayı mutlu olmuşlar ve onun yanında yer almışlardı. Refik Bey, Mutasarrıf Ethem Bey ve Tümen komutanı hakkında Mustafa Kemal'i uyarmış, Batum'dan Sinop'a dek Pontusculuğun nasıl yayılmaya başladığını, taze bilgisine dayanarak anlatmıştı.[107] 1919 yılının sonlarında Trabzon'daki en önemli sorunlardan birisi Rumların çıkardığı ayaklanmalar olmuştu. Pontus Meselesi olarak bilinen ve resmî yazışmalarda da bu isimle anılan ayaklanmalar Milli Mücadele yıllarında Meclis'in gündemini en fazla meşgul eden sorunların başında gelmişti.[108]

TBMM Hükümeti, gerek çatışmalarda gerekse aramalarda yakalanan Rum çeteleri, doğrudan cezalandırma yoluna gitmeyerek, Pontus İsyanı'nı bastırmada hukuka bağlı kalmaya büyük özen göstermiş bu çeteleri dönemin olağanüstü mahkemeleri olan İstiklal Mahkemesinde yargılamıştı.[109] Pontus Meselesi alınan önlemlerle ancak 1923 Şubat'ında ortadan kaldırılmıştı. Yunanistan ile yapılan 30 Ocak 1923 anlaşmasına uygun olarak bölge Rumlarının göçmesine izin verildi.[110] Lozan Barış Konferansı'nda imzalanan 30 Ocak 1923 tarihli sözleşmenin birinci maddesine göre Rumeli'deki Türk göçmenler ile Rumlar mübadele edilmiş ve birbirlerinin yerine iskân olunmuştu. Dış ve iç güçlerin çabaları sonucunda başlatılan Pontus ayaklanmaları tamamen sona erdikten sonra kurulması hayal edilen Pontus-Rum Cumhuriyeti de tarihe karışmış oldu. Böyle bir tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan Pontusçu faaliyetlere karşı milli bilinç uyanmış ve bu uyanış ülkemizin bağımsızlığına doğru bir eğilime dönüşmüştü.[111]

---

[107] Eraslan, F., Metin, M. **age.**, 155.
[108] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 254
[109] Sarınay, Y. Pehlivanlı, H., Saydam, A., **agm.**, 50.; **bk.** 17 Ağustos 1921'de faaliyete geçen Amasya İstiklal Mahkemesi tarafından 10 Ekim 1921 tarihinde yapılan yargılamalar sonucunda, 3'ü Müslüman, 174'ü Rum olmak üzere toplam 177 idam kararı verilmiştir, Akbal, İ., Usta, V., **age.**, 264.; Aralarında Trabzon Metropoliti Hrisantos, Giresun Metropoliti Lavrentios ve Konstantinides de bulunan 74 kişi gıyaben idama mahkum edilmiş; 10 kişi kürek, 2 kişi de hapis cezasına çaptırılmıştır, Sarınay, Y. Pehlivanlı, H., Saydam, A., **agm.**, 51.; Sonuç olarak Pontus çeteleri tarafından 1817 Türk öldürülmüş, 3723 ev yakılmış, 1800 civarında soygun ve gasp olayı gerçekleştirilmiştir. Buna karşılık 1841 Rum çete mensubu yakalanarak İstiklal Mahkemelerinde yargılanmış, 3262 Rum çarpışmalarda öldürülmüş, 231 Rum mahkeme kararıyla asılmış, 63.844 Rum'da iç kısımlara göç ettirilmiştir. İtilaf Devletleri'nden ve Cemiyet-i Akvam'dan destek görmeyen Pontusçu Rumlar için artık yolun sonu görünmüştür., Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 265.
[110] Ayışığı, M., **age.**, 35.
[111] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 265

1.2. Trabzon Polis Müfettişliği Görevinden Ayrılması

İktidar, Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne geçmişti.[112] Damat Ferit Anadolu'da işgaller üzerine baş gösteren direniş kuvvetlerine karşı büyük bir baskı uygulamaktaydı. Doğuda başlayan milli uyanıştan ve örgütlenmelerden Hürriyet ve İtilafçıların ihbarları sayesinde haberdar olan Damat Ferit, hızlı bir faaliyete girişerek valiliklere gönderdiği genelgeyle Milli Mücadele yanlılarını uyarmıştı. 18 Mart 1919 tarihli genelgede Damat Ferit, askerî ve mülki amirlere hükümetin emirleri dışına çıkmamalarını, aksi takdirde uymayanların cezalandırılacağını bildirdi. Bundan dolayı İstanbul Hükümeti, İttihatçı memurları bölgeden uzaklaştırmış, idari kadrolara Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarı valileri atamaya başlamıştı.[113]

Eski Trabzon Valisi Süleyman Necmi Bey ve Polis Müdürü Refik Koraltan da İttihat ve Terakki'nin iktidar olduğu dönemde tayin edilmişlerdi. 17 Mart 1919'da Vali ve polis müdürü azledilerek Trabzon'dan uzaklaştırıldılar.[114] Refik Bey, Damat Ferit hükümetinin kurulmasının ardından görevinden ayrıldı.[115] Bu görev değişikliğiyle, Trabzon Valiliği'ne eski Kastamonu Valisi Ali Galip Bey, Polis Müdürlüğü'ne de Rasim Bey'i atandı.[116]

Refik Koraltan bu hususla ilgili olarak şu sözleri söylemiştir: *"-İstanbul'daki Damat Ferit Hükümeti emrinde çalışanlar vardı. Onlar benim ittihatçı olduğumu, İttihatçı Teşkilatı kurduğumuzu bildikleri için, durumu hem Trabzon'daki İstiklal Gazetesi'ne yazıyorlar, hem de İstanbul'a rapor gönderiyorlardı."*[117] Fakat Damat Ferit'in emirleri mülki ve idari amirler tarafından yerine getirilmemişti. Örneğin Trabzon'dan ihbar edilen ittihatçı listesini ciddiye alan Damat Ferit, Trabzon Valisi'ne listedekilerin tutuklanmasını emretmiş; fakat Trabzon'un İttihatçı Valisi Süleyman Necmi Bey tarafından bu emir yerine getirilmemişti. Bu yüzden Damat Ferit bölgede emirlerini sorgusuz sualsiz yerine getirecek mülki amirlere ihtiyaç duymuştu. Ayrıca Trabzon jeopolitik önemi itibariyle kontrol altında tutulması gereken bir vilayetti.[118]

---

[112] Tarakçıoğlu, M. R., **age.**, 45.
[113] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 91.; **bk.** Trabzon'daki Selamet adlı Milli Mücadele hareketine karşı olan gazete Trabzon'daki ittihatçıları İstanbul'a ihbar ediyordu. Selamet'in yayınladığı jurnallerde, Trabzon'daki ittihatçıların isimleri ve işledikleri suçlar tek tek sıralanmakta ve bu kişilerin Trabzon'dan derhal uzaklaştırılması istenmekteydi. Gazetede yayınlanan ittihatçı listesinde, ileride Trabzon Müdafaa-i Hukuk örgütünü kuracak olanlar, İTF zamanında Meclis-i Mebusanda bulunmuş olan eski Mebuslar ve İstikbal'in yönetim kadrosunda yer alan eski ittihatçılar vardı, Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 93.; Seçkin, N. **Cumhuriyetin Tanıkları,** Görsel Materyal cd.
[114] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 182.
[115] Demirbilek, S., **age.**,151.
[116] Tarakçıoğlu, M. R., 45.; Çapa, M., Çiçek, R., **age.**,258.
[117] Seçkin, N., **age.**, 108.
[118] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 91.

Bu tayin olayı Hükümet merkezindeki keşmekeşi gösteriyordu. Çünkü bir vali ve bir polis müdürü değişiyor; ancak o ana kadar konuyla ilgili herhangi bir malumat alınmıyordu. Durumdan haberdar olan Refik Bey, durumu Vali Süleyman Necmi Bey'e bildirmişti. Refik Bey, bu neticeden memnun olmuştu. Çünkü bundan sonra serbest kalacak ve istediği gibi çalışma imkânı bulacaktı.[119] Yeni atanan Vali, Refik Bey'den kalmasını istemiş, ona birlikte çalışmayı teklif etmişti. Ancak o, Vali Bey'in gösterdiği nezaket ve iltifata teşekkür ettikten sonra, "Bu hükümetle çalışmama imkân kalmamıştır." Demişti.[120] Kendisi Teşkilat çalışmalarını sürdürmekte kararlı olduğu için İstanbul'a geçmişti.

Eski Polis Müdürü Refik Bey, Trabzon'dan ayrılırken İstanbul'da devam eden Trabzon tehciri mahkemesiyle ilgili olarak Örfi İdare Mahkemesi tarafından istenen bazı kişileri de beraberinde İstanbul'a götürdü.[121] Trabzon'da yeni göreve atanan Vali Ali Galip Bey ve Polis Müdürü Rasim Bey, 19 Nisan 1919'da görevlerine başlamışlarsa da, bir süre sonra yerlerine Milli Mücadele taraftarı idareciler atandı.[122]

Damat Ferit Hükümeti'nin yönetime gelmesiyle görevinden ayrılan Refik Bey, İstanbul'a gelerek ve kısa bir süre burada avukatlık yaptı.[123] Eski bir arkadaşı olan Hikmet Bey ile görüşen Refik Bey, daha sonra onunla çalışmaya karar verdi.[124] O, İstanbul'daki hayatıyla ilgili olarak, İstanbul'a geldiğinde ne yapacağını bilemediğini, Balıkpazarı'nda bir oda kiraladığını, avukat olarak çalışmaya karar verdiği halde evinin bir teşkilat merkezi haline geldiğini ve üniversiteden arkadaşlarıyla her gün evinde bir araya gelerek toplantılar yaptığını, anlatmıştı.[125]

---

[119] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/88. ; **bk.** *"Trabzon'a yeni atanan valinin bölgeye dair izlenimlerini Dâhiliye Nezareti'ne çektiği 4 Mayıs 1919 tarihli telgrafı Trabzon ve Trabzon vilayetinin durumunu anlatan telgrafında şöyle anlatmaktadır: "Bu görevi ancak geçen üç günlük seyahatle Rize tarafında yerine getirebildim. Oysa bana göre bir vali ayın yirmi gününü mülhakatla denetimle geçirmezse iş göremez. Trabzon'da karada seyahat için otomobil yok. Bir kırık otomobil gördüm. Tamirine kalkıştım. Bir şeye benzettim. Ama ne şoförü, ne benzini var. Burada benzinin kilosu 150 kuruş iki kilometre de bir okka benzin tüketince, en yakın yere gidilirse de günde en az 2.000 kuruş gerekir. Deniz yolunu kullanmak için tersanenin bir gambotu varsa da, geçen ki Rize seyahatimde kömür kalmadığından az kalsın Rize'de kalacaktım. Vapurlar sık gelmiyor, gelse de kazalara uğramıyor. Evrak havalesi, dilekçe sahiplerini dinlemek. …Önce bir vali muavini isterim. Zira Trabzon her vilayetten üstün mevkide, Muhacirleri, aç halkı, yabancı temsilcileri, dertlerinin çokluğu diğer vilayetlerle karşılaştırılamaz. Sonra otomobil ve benzin masrafı ayda en az 200 lira.",* Özel, S**., age.**, 46.

[120] Koraltan, R., **age.,** 67.

[121] Özel, S**., age.**, 47.; Seçkin, N., **age.**, 109.; **bk.** Bu kişiler İstifna Mahkemesi Reisi Hilmi, Sıhhiye Müdürü Sadrettin ve Sabık Jandarma Kumandanı Binbaşı Tevfik Beylerdi. Adliye Nazırı Cemil Molladan yanında getirdiği bu üç arkadaşının serbest bırakılması hususunda yardım talebinde bulunan Refik Bey'in çabaları başarılı olmuş ve serbest bırakılmışlardı. Dört eski arkadaş böylece hüzün ve sevincin iç içe geçtiği bir duygu hali içerisinde, hayatta herkes kendi yoluna devam etmek üzere vedalaşmışlardı., Ertepınar, C., **age.,** 97, 98, 99, 102.

[122] Tarakçıoğlu, M. R., 45.; Çapa, M., Çiçek, R., **age.**, 258.

[123] Demirbilek, S., **age.**,151.

[124] Ertepınar, C., **age.,** 102.

[125] Seçkin, N., **age.**, 112.; **bk.** Refik Bey'in asıl maksadı sadece çalışıp hayatını kazanmak değildi. Kısa bir zamanda 12 numaralı yazıhane, memleket meselelerinin görüşüldüğü bir merkez haline geldi. O, eski mektep arkadaşlarını, tanıdıklarını ve idealist bulduğu gençleri buraya toplayıp teşkilatlanmak üzere aralıksız çalışmış, telkinler de

Yavuz Koraltan, büyükbabası Refik Bey'in o dönemdeki durumu ile ilgili olarak, "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde hizmetleri olmuş. Trabzon'daki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin oluşmasına öncülük etmiş. Daha sonra İstanbul'a gelmiş; ancak bakmış ki burada avukatlık yaparak vatana hizmet edemeyecek ve idealleri doğrultusunda çalışamayacak. Buradan Konya'ya gitmiş ve buradaki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin teşkilatlanmasında öncülük edenlerden biri olmuş." demiştir.[126]

Bir arkadaşı vasıtasıyla Birinci Dünya Savaşı içinde İaşe Nazırlığı yapan Kara Kemal ile tanışan Refik Bey, onunla gerçekleştirdiği görüşmeyi şu şekilde anlatmaktadır. Kara Kemal'e, İstanbul işgal altında görüyorsunuz, burada yapacak çok bir şey kalmadı. Bu sebeple Anadolu'ya geçip mücadeleye oradan devam etmek gerek, dedim. O da bana, Anadolu'da en çok nerede tanınıyorsan, oraya git. Orada teşkilata devam et, dedi. Refik Bey bunun üzerine daha önce Konya'da bulunduğunu, orada etkin bir rol oynayabileceği söylemişti.

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edildi. Refik Bey o dönemi anlatırken;

"O günlerde Sultanahmet'te büyük bir miting yapılmıştır. İstanbul halkının o heyecanı görülmeye değerdi. Nereden buldular o kadar siyah bayrağı? Bütün evlerin pencereleri siyah bayraklarla dolu! Halide Hanım, Hamdullah Suphi, birer konuşma yaptılar orada. Ben de döne dolaşa Sultanahmet Caminin kubbeleri altına girdim. Orada hıçkırıklarla ağıyorum. Bir aralık yanıma birisi geldi: "Şu mahşeri kalabalığı görüyor musun? Böyle bir millet öldürülür mü? Koruyacağız, kurtaracağız bu memleketi" diye bağırdı. Miting bittikten sonra oradan ayrıldık. Kemal Bey'in tavsiyesi üzerine Konya'ya gittim.[127]

Refik Bey, haziran sonuna kadar, İstanbul'da kaldı. İstanbul işgal altındaydı ve burada kalıp teşkilat kurmak ve memleketi içine düştüğü bu durumdan kurtarmak artık mümkün değildi. Anadolu'ya geçmeye karar veren Refik Bey, Konya'ya hareket etti.[128] Konya'da bir yandan avukatlığa devam ederken bir yandan da Milli Mücadele'ye katıldı.[129]

bulunmuştu. İstanbul işgal altındaydı. İşgal kuvvetlerinden cesaret alan Rumlar ve diğer unsurlar işbirliği içerisinde ülke içeresinde birtakım menfi faaliyetlerde bulunmuşlardı. , **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/89.

[126] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan ile Söyleşi",** İstanbul.

[127] Seçkin, N., **age.**, 112, 113.

[128] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/95.

[129] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/86, Albayrak, H. **age.**, 349.

1.3. Milli Mücadele Döneminde Refik Koraltan'ın Konya'daki Faaliyetleri

Refik Bey, dönemin şartlarında İstanbul'da çalışma imkânı göremediği için öncesinde Divanı Harbi Örfi Müddeiumumisi ve Fırka Hukuk Müşaviri olarak çalıştığı Konya'ya giderek burada Kuvayı Milliye Teşkilatı'nı kurma çalışmalarına başladı.[130] Çeşitli faktörlerin tesiriyle kendiliğinden teşkilatlanan "Müdafaa-i Hukuk" ve "Redd-i İlhak" cemiyetlerini tesis etmek için faaliyetlerde bulundu. Milli istiklal davasına atılmış olan, istiklale inanan ve onu gerçekleştirmek için her türlü fedakârlığı göze alan bir ruh oluştu. Bu ruha, "Kuva-yı Milliye Ruhu" denildi. Kuva-yı Milliye çalışmaları kısa bir zaman sonra Konya'da da kendini gösterdi. Konya'nın vatansever aydınları; halkı Milli Mücadele'ye hazırlamak, yapılan menfi propagandaları önlemek, birlik ve beraberliği sağlamak için çalıştı.[131]

Milli Mücadele yıllarında meydana gelen siyasi ve askeri olaylar ile birlikte coğrafi etkenler nedeniyle Konya önemini korudu. Konya, Batı Cephesi'ne ikmal ve lojistik destek hususunda etkili bir görev üstlendi. Konya'nın jeopolitik öneminin yanı sıra ulaşım ağı ile birlikte haberleşme ağının da gelişmiş olması bu etkinliğini artırdı. Tahıl ve hayvancılık yönünden zengin olması da Anadolu şehirleri içerisinde Konya'yı öne çıkardı. Güney ve Batı cephalerine yakın olması şehrin önemini artırırken bir başka önemli etken Bağdat demiryolları hattının üzerinde bulunmasıydı.[132]

Konya bulunan ve avukatlığa devam eden Refik Bey, yapılan seçimlerde Konya Dava Vekilleri Barosu İkinci Reisliğine seçildi.[133] O, İstanbul'da Kara Kemal'in söylediklerini unutmadı, itimat edilecek kişilerle Konya'da Milli Mücadeleyi tesis etmeye çalıştı. O günlerde Selanikli Fevzi Bey isminde bir süvari yüzbaşısı ile tanıştı. Bu zat ve daha sonrasında tanıştığı ve güvendiği diğer kişiler sayesinde teşkilatın ilk adımları oluşmaya başladı. Refik Bey, Konya'da kısa zamanda geniş bir muhit yaptı ve sevildi.[134]

Refik Bey, Konya'ya ilk gelişinde Divanı Harbi Örfide çalıştığı sırada tanıştığı Divanı Harbi Örfi Reisi Miralay Şükrü, Heyeti Tahkikiye Reisi Binbaşı Rüştü, Heyet Azasından Binbaşı Şükrü, ihtiyat Zabiti Mülazım Halit beylerle tekrar bir araya geldi. Bu

---

[130] **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958,8.
[131] Avanas, A., **age**., 18., Ağaoğlu, S. (1981). **"Kuva-yı Milliye Ruhu"**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 11.
[132] Bayat, S. (2015). **Milli Mücadele Döneminde Konya Halkının Durumu ve Babalık Gazetesi**. Ankara Gece Kitaplığı Yay., Aralık, 62, 63.
[133] Atalay, A., **age.,** s.203.
[134] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/86, Ertepınar, C., **age.,** 107,108.

zatlarla çok yakın dost olduğu için onlara fikirlerini açtı. O, bir tarafta askeri teşkilat içerisinde nüfuz kazanmaya çalışırken diğer tarafta halk ile olan temasını devam ettirdi.[135]

Konya halkını müşterek birliğe iten gelişme, Konya'nın İtalyanlar ve İngilizler tarafından işgali oldu. İtalyanlar tarafından 7 Ocak 1919 tarihinde Konya istasyonu işgal edildi. Konya halkının Milli Mücadele'ye taraf olmasındaki en büyük faktörlerden bir diğeri de Ermeni ve Rum azınlıkların taşkınlıkları oldu. 1919 yılının başlarında Konya Müslüman Türk halkı cereyan eden olaylar karşısında şaşkın bir halde idi.[136] İtalyanların askeri ya da mülki makamlarca protesto edildiği görülmedi. Bunun sebebi, Vali Cemal Bey ile Yıldırım Kıtaatı Müfettişi Cemal Paşa'nın işgal kuvvetlerine karşı takip edilecek politikada anlaşamamış olmalarıydı. Vali Cemal Bey, Hürriyet ve İtilaf Fırkası ve Teali-i İslam Cemiyeti ile İngiliz Muhipler Cemiyetine mensuptu. Bunun dışında vali İngiliz, Fransız ve İtalyanların işgal kuvvetlerinin temsilcilerine yakın bir tutum içerisindeydi.[137]

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Milli Mücadele döneminde Konya'da en geç kurulan siyasi kuruluş oldu. Bunun sebebi Milli Mücadele aleyhtarı, Cemal Bey'in Konya'da vali olarak bulunmasıydı.[138] Vali Cemal Bey Anadolu'da Kuva-yı Milliye'ye karşı direnen birkaç validen birisiydi.[139] Refik Bey artık daha fazla gecikmemek, bir şeyler yapmak gerektiğine inanıyordu. Maksadı avukatlık yapmak değil, İstanbul'da olduğu gibi, yazıhanesini siyasi bir faaliyet merkezi hâline getirmekti.[140]

15 Mayıs 1919 tarihinde ise İzmir Yunanlılar tarafından işgal edildi.[141] İzmir'in işgali üzerine ülkenin birçok yerlerinde başlamış olan müdafaa-i hukuk örgütlenmesi hızla yayıldı. İzmir'in işgalini protesto etmek için yurdun farklı bölgelerinde mitingler yapıldı.[142] Konya'da Damat Ferit Hükümeti'nin görevlendirdiği, Vali Cemal Bey ile şeyhülislamlığa namzet Zeynel Abidin Efendi'nin propagandaları vardı. Diğer tarafta ise yeni yeni filizlenen Milli Mücadele fikirlerinin temsilcileri olan Kuva-yı Milliyeciler bulunmaktaydı.[143]

---

[135] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/98.
[136] Avanas, A., **age**., 26,27.; Bayat, S. **age.,** 72.
[137] Avanas, A., **age**., 27, 28.
[138] **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,**s.69.
[139] Avanas, A., **age**., 19.
[140] Gül, M., Bayram, A. , Hakkoymaz, O. (2003). **Selçukludan Günümüze Konya'nın Sosyo-Politik Yapısı**. Konya: Konya İl Emniyet Müdürlüğü Arge Yay., 35,36.; Ertepınar, C., **age.,** 106.
[141] Tekin, N.T., **age.,**57.
[142] Akşin, S., **age**., 113.
[143] Avanas, A., **age**., 27,28.; **bk.** Konya halkı, İttihat ve Terakki Partisi'nin yan kuruluşu olan İttihat-ı Zabitan Cemiyetinin çatısı altında toplanmıştı. Cemiyet Başkanı Hukuk Mektebi Müdürü Selim Bey'di, **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** 69.

Konya'nın Kuva-yı Milliye'ye kazandırılması gayesi vardı. Bunun için esaslı şekilde mücadele etmek ve Cemal Bey'i şehirden uzaklaştırma amacı vardı.[144]

Gizli faaliyetteki Kuva-yı Milliye temsilcileri ile Konya'nın aydın ve eşrafı yaşanan olayları protesto etmek amacıyla ilk defa büyük bir miting tertipledi. Sivaslı Ali Kemali, Hadimli Mehmed Vehbi Efendi, Yalvaçlı Ömer Vehbi Efendi, Gilisralı Hacı Tahir Efendi bu hareketin önde gelen isimleri oldu. Miting 12 Eylül 1335 (1919) tarihinde yapıldı.[145] Kuva-yı Milliye'nin bu çalışmaları ile alınan kararların tatbik edilmesini Konya basını destekledi. Konya'daki Öğüt Gazetesi, Sivas'ta alınan kararların bütün vilayetler tarafından tatbik edildiğini ve buna uymayan valilerin milli kuvvetler tarafından tutuklandıklarını Konya halkına duyurdu.[146] Bu ilk mitingin işgal devletleri ve Vali Cemal Bey üzerindeki etkisi büyük olacak ve vali çok kısa bir zaman sonra Konya'yı terk etmek durumunda kalacaktı.[147]

Milli Mücadele döneminde, Refik Bey ve arkadaşlarının belirtilen faaliyet ve maksatlarını sezen, Artin Cemal unvanı verilen vali, onları takibe başladı. Bu sıralarda, daha evvel Samsun'a hareket eden Mustafa Kemal, Amasya toplantısını yapmış, Erzurum Kongresi'ni toplamış ve Sivas Kongresi'ni yapmak üzere hazırlanmaktaydı. Trakya Müdafaayı Hukuk Cemiyeti ile Şarki Anadolu Müdafaayı Hukuk Cemiyetinin birleştirilerek "Anadolu ve Rumeli Müdafaayı Hukuk Cemiyeti" adı altında bütün vatanı kavrayan teşkilat hâline getirilmiş olması, Konya'da da dikkatlerin Mustafa Kemal'in hareketlerine çevrilmesini sağladı.[148]

Refik Bey, Gazeteci Nalan Seçkin ile yaptığı mülakatta bu hususa şu şekilde anlatmıştı;

"Konya'da Cemal Bey isminde bir vali var. Damat Ferit tarafından tayin edilmiş. Ben O'na gider gitmez Artin Cemal adını taktım. Adam tamamen Damat Ferit taraftarı idi. Ben Konya'da sözde Avukatlığa başladım. Köylüler ara sıra düğüne davet ediyorlar beni. Düğüne diye gidiyor köylülerle konuşuyorum. Artin Cemal bana haber gönderdi. Tehdit ediyor. Hapishaneden üç beş yıllık mahkûmları çıkarttırdı. Bizi takip ettiriyor. İstinaf Müddei Umumisi Edip Bey vardı. Artin Cemal'in akrabası. O da bizim teşkilattan. Edip

[144] Avanas, A., **age**., 85.
[145] Bayat, S. **age.,** 114; Avanas, A., **age**., 38.
[146] Avanas, A., **age**., 19.
[147] Bayat, S. **age.,** 114; Avanas, A., **age**., 38.
[148] Ertepınar, C., **age.,** 110.

Bey'i çağırdım dedim ki: " Bu mel'un herifi ya gönder yahut canına okuyacağız.""Cancağızım" diye konuşuyordu." Aman cancağızım bu pisin kanına girmeyiniz. Ben bunu buradan def ederim. Hiç merak etmeyin dedi. Hemen Vali'nin ,Artin Cemal'in evine gitmiş. Vaziyeti anlatmış. Korkmuş bizim Artin."Aman bana müsaade al kaçıp gideyim. Demiş. Bir gün sonra onu 40 kişilik bir vagona bindirdik. Deffettik gitti. Ertesi gün Konya'da hürriyet ilan edildi."

Aralarında anlaşıldığı üzere ve yukarda belirtilen tertip dâhilinde, Konya Valisi Cemal Bey'in, 4 ay 10 gün devam etmiş icraatları son buldu. 25'i 26 Eylül'e bağlayan akşam polis himayesinde trenle, Vali Cemal Bey, İstanbul'a sevk edildi.[149] Bu gelişme Konya için çok önemli oldu. Çünkü bu tarihe kadar gizli olarak faaliyette bulunan Kuva-yı Milliye Teşkilatı bu olaydan sonra resmen kuruluşunu tamamladı ve faaliyete geçti.[150]

Vali Cemal Bey'in yerine, 26 Eylül 1919 tarihinde ulema tüccar ve esnaf temsilcilerinin başkanlığında yapılan toplantıda Müderris ve Muharrir Mehmet Vehbi Efendi (Çelik) Vali Vekili seçildi.[151] Sonraki zamanda Konya Milletvekili olacak olan Vehbi Efendi, Konya içindeki Milli Teşkilat çalışmalarını yakından takip etti.[152]

Konya'da yaşanan bu gelişmeden belli bir zaman geçtikten sonra Refik Bey, o sırada Erzurum Kongresini yaparak Sivas'a geçmiş bulunan Mustafa Kemal'e, Konya'daki duruma ilişkin bilgi veren bir telgraf çekti. Telgrafta, Konya'nın Milli Mücadeleye katıldığı, bölgeye bir vali gönderilmesinin istendiği ifade edildi. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Şarki Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tüzüğünün özel maddesince Refet Bey'i, Heyet-i Temsiliye kararı ile Heyet-i Temsiliye üyesi yapmış ve mücadele bayrağını açmış olan Konyalılara destek olmak üzere, 1919 Eylül ayı sonunda, açıkta olan 12. Ordu Komutanlığına gönderdi.[153]

Konya'nın Müdafa-ı Hukuk Cemiyetinin yanında yer almasının ardından Ilgın, Karaman, Bozkır bölgeleri de Kuvay-ı Milliye' ye katıldı.[154] Konya'da bir ay kadar kalan Refet Bey, 12. Ordu Kumandanlığını Albay Fahrettin Bey'e devretti. Refet Bey, 1919 yılı Kasım ayı ortalarında Aydın cephesini idare etmek üzere Nazilli'ye gitmiş Fahrettin Bey ile

[149] Seçkin, N., **age.**, 113,114.; Avanas, A., **age**., 85.; **bk.** Konya basını, Kuva-yı Milliye'yi desteklemeyen Cemal Bey'in Konya'yı terk etmesinde de önemli rol oynamıştır, Avanas, A., **age**., 19.
[150] Bayat, S. **age.,** 114; Avanas, A., **age**., 38.
[151] Avanas, A., **age**., 87.
[152] Seçkin, N., **age.**, 114.
[153] Seçkin, N., **age.**, 114, Goloğlu, M., **age.,** 39.
[154] **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.70.

bağlantı kurarak Batı Anadolu'daki Kuva-yı Milliyelerle Konya'daki Kolordu'yu birlikte çalışır hâle getirdi.[155]

İzmir'in Yunan işgaline uğraması ve vatanın işgal tehlikesi karşısında bulunmasının, Refik Bey'in milli müdafaa cephesini teşkilatlandırması konusunda önemli etkisi oldu. Refik Bey, Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini kurup Konya halkını teşkilatlandırarak orada Kuva-yı Milliye ruhunu hazırladı. Köy köy dolaşarak istiklal hareketine Konya'nın bir bütün hâlinde iştirak etmesini sağladı. Ankara Hükümeti ve Mustafa Kemal'le muhabere ve temas ederek milli faaliyetlerinde önemli bir mevkii işgal etti.[156]

Refik Bey, Damat Ferit taraftarı olan Konya Valisi Cemal ile mücadele etti. Sivas Kongresi sıralarında valinin Konya'dan ayrılışını müteakip, Konya Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı'nı resmen faaliyete geçti. Sivas Kongresi kararıyla milli kuvvetleri idare yetkisini üzerine almış olan ve Heyeti Temsiliye teşkilatıyla işbirliği yapıldı.[157]

1.3.1. Birinci Bozkır ve İkinci Bozkır İsyanının Bastırılması

19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasından başlayarak 23 Temmuz 1919 Erzurum Kongresi ile 4 Eylül 1919 Sivas Kongresi arasında geçen zaman içinde Anadolu'daki Milli Mücadele, fikri teşkilatını tamamlamıştı. Düşmana karşı verilecek savaş için plan ve program yapılmış, Temsil Heyeti liderlerini bulmuştu.[158] Sivas Kongresi'nde tüm cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bünyesinde bir araya gelmişti. Cemiyetin şubelerinin yaygınlaştırılması kararının ardından, Konya'da da bu doğrultuda harekete geçildi.[159] Sivas Kongresi'nde oluşturulan Temsil Heyeti, İstanbul'da gelişebilecek olayları daha yakından takip edebilmek için Mustafa Kemal'in başkanlığında Ankara'ya gelmiş, burada bir karargâh ve merkez kurarak çalışmalara başlamıştı.[160]

30 Eylül 1919 tarihinde istifa eden Damat Ferit Hükümeti yerine, Ali Rıza Paşa, hükümeti kurmakla görevlendirildi. 2 Ekim 1919 tarihinde yeni hükümet kuruldu. Yeni kabinede Kuva-yı Milliye'ye taraftar olan Salih Paşa, Mersinli Cemal Paşa gibi isimler yer

---

[155] Goloğlu, M., **age.,** 40.
[156] Tuncer, A. **age.,** 21.;**bk.;** Milli Mücadele'de Konya'da faaliyette bulunan fırkalar(partiler) şunlardır: 1.Hürriyet ve İtilaf Fırkası 2.Selamet-i Osmaniye Fırkası 3.Sulh ve Selamet Fırkası 4.Teali-i İslam Cemiyeti 5.İngiliz Muhipler Cemiyeti 6.Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Avanas, A., **age**., 60-64.
[157] **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958,8.; **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/86.
[158] Avanas, A., **age**., 19.
[159] Bayat, S. **age.,** 127.
[160] **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.71.

aldı. Heyet-i Temsiliye, Kuva-yı Milliye'ye düşman hükümet yerine, kendisine sempati duyan bu hükümete zorluk çıkarmamak ve kolaylık göstermek adına Konya'ya herhangi bir tayinde bulunmadı.[161]

Büyük bir miting yapılmasına karar verilen Konya'da, Zeynel Abidin ve teşkilatından dolayı çok fazla hareket imkânı yoktu. Refik Bey ve arkadaşları, Zeynel Abidin'in şehre verdiği zararları önleme gayreti içerisindeydi. Mücadeleler çetin geçmekte, ayrıca şehir iki alay İtalyan kuvvetinin işgali altında bulunmaktaydı.[162]

Konya, Kuva-yı Milliye'ye iltihak ettiğinde hiçbir karşı hareket görülmedi. Buna karşılık ilk tepki Bozkır kazasında ortaya çıktı. Bu ayaklanmaya birinci Bozkır Ayaklanması dendi. Ayaklanma 27 Eylül 1335 (1919) tarihinde Vali Cemal Bey'in şehri terk edişinden bir gün sonra başladı ve 4 Teşrinievvel 1335 (Ekim 1919) tarihine kadar devam etti. Milli Mücadele'ye karşı yapılan bu ilk karşı hareketin en büyük müsebbipleri, Vali Cemal Bey ile Ayan üyesi ve Nakşibendi tarikat şeyhlerinden birisi olan Zeynel Abidin Efendi idi. Ayrıca Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Teali-i İslam Cemiyetinin mensupları da önemli rol oynamışlardı. İsyanın bir başka sebebi Bozkır'da eski İttihat ve Terakki Partisi mensuplarının Kuva-yı Milliye Teşkilatı'nı kurmaları ve halkı kazanmaya çalışmalarıydı. Bu çalışmalardan rahatsız olan aleyhtarlar bunların yeniden iktidara gelmesini önlemek için halka çeşitli telkinlerde bulunmaktaydı.[163]

Konya Valisi Cemal Bey, Konya ve dolaylarını İstanbul Hükümeti adına yönetimine almıştı. Bu duruma son vermek isteyen Mustafa Kemal Atatürk, Refet Bey'i Konya'ya komutan olarak göndermişti. Vali Cemal Bey, Temsilciler Kurulunca gönderilen bir komutanın gelişine engel olmak amacıyla, cezaevindeki tutuklulardan bir kuvvet düzenlemeye kalkışmış; fakat Konya halkı bu düzenlemeye engel olmuştu. Bunun üzerine Vali Cemal Bey, 26 Eylül 1919 günü, İstanbul'a kaçmak zorunda kalmıştı.[164]

26 Eylül 1919 tarihinde şehrin ileri gelenleri tarafından yapılan toplantı sonucunda, Vali vekilliği görevine Mehmet Vehbi Efendi getirildi. Vali makamına oturan Vehbi Efendi, Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği bir telgraf ile Vali Cemal Bey'in şehri terk ederek İstanbul'a

[161] Avanas, A., **age**., 87, 88.
[162] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/109.
[163] Avanas, A., **age**., 101.
[164] Atatürk, M. K. (2003). **Nutuk,** Dil Derneği Yay.14, 5.Basım, Ocak, 46.

gittiğini ve valilik makamını boş bırakmamak için halkın ileri gelenleri ve ilim adamları tarafından kendisinin vali vekili seçildiğini bildirdi.[165]

Vehbi Efendi, şehirdeki işgal kuvvetleri komutanları ile görüşerek asayişin sağlanacağını, fakat şehrin işgaline girişildiği takdirde buna silahla karşı konulacağını bildirdi. Bu arada haksız yere tutuklanan ve hapsedilenler serbest bırakıldı. Konya'da bu hadiseler olurken İstanbul Hükümeti, Kara Sait Paşa'yı II. Ordu Kumandanlığına tayin etti. Yeni durumdan habersiz olan bu komutan bir önceki istasyondan milli kuvvetlerin baskısı üzerine İstanbul'a dönmek zorunda kaldı.[166]

Mehmet Vehbi Efendi'nin vali vekilliği görevi, Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin 12 Ekim 1919 tarihinde tayin etiği Vali Suphi Bey'in 28 Ekim de gelip göreve başlamasına kadar devam etti.[167] Vali Cemal döneminde halk arasına atılan kötü tohumlar nedeniyle yaşanan gelişmeler, ilk etkisini Bozkır olaylarıyla ortaya çıkardı. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Konya'da kurulması üzerine, Kuva-yı Milliye aleyhtarları bölgede geniş çaplı bir kötüleme kampanyası başlattılar [168]

Bu dönemde Konya'da en önemli olay Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin tam olarak teşkilatlanması ile Bozkır İsyanı oldu. Mustafa Kemal de Heyet-i Temsiliye'nin kararı olmadan yapılan bu tayini hoş karşılamadı. Milli teşkilatın karşı çıkmasının sebebi, Suphi Bey'in İngiliz Muhipler Cemiyeti İstanbul Heyet-i İdaresi azası olmasıydı. Konya'da bilhassa Zeynel Abidin kolu, menfi propaganda ve hareketlerin başında gelmekteydi. İstanbul Hükumeti'nin gönderdiği Vali Suphi Bey, Anadolu'daki milli kuvvetlerin çoğalmasını istemeyen biriydi. Bundan dolayı o senenin sonbaharına doğru, Zeynel Abidin'in kardeşi Rifat ve diğer akrabaları, Bozkır'da, Kuvayı Milliye aleyhine ilk teşkilatı kurmuşlardı.[169] Bozkır isyanlarının sorumlusu Zeynel Abidin, Molla Sait ve Papaz Frew ile bunların üye oldukları veya destekledikleri Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Teali-i İslam Cemiyeti, İngiliz Muhipler Cemiyetinin mensuplarıydı. Bu hareket sonraki süreçte meydana gelecek olan Konya ayaklanmalarının temelini de teşkil etti.[170]

Birinci Bozkır İsyanı kısa sürerek 8 gün devam etti. İsyancılar 21 Ekim 1919 yeniden ayaklandı. İkinci Bozkır Ayaklanması olarak adlandırılan ve 4 Kasım 1919 tarihine

---

[165] Bayat, S. **age.,** 41.
[166] Avanas, A., **age**., 87.
[167] Bayat, S. **age.,** 43.
[168] Gül, M., Bayram, A. , Hakkoymaz, O. **age.,** 35,36.
[169] Ertepınar, C., **age.,** 120.
[170] Avanas, A., **age**., 104.

kadar devam eden isyanın en önemli sebebi, İstanbul'da Damat Ferit Hükümeti'nin yerine Milli Mücadele'ye taraftar Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin kurulması ve muhtemel yeni ayaklanmalara karşı Konya'da bazı tedbirlerin alınması oldu.[171] İstanbul Hükümeti'nin Konya Milletvekili Bozkırlı Zeynel Abidin Hoca, halk üzerindeki manevi gücünden de faydalanarak Bozkır ve çevresinde halkı Milli Kuvvetlere karşı ayaklanmaya kışkırtmış ve bunda da başarılı olmuştu. 27 Eylül 1919'da başlayan Birinci Bozkır; yine 20 Ekimden 4 Kasım 1919 tarihine kadar süren İkinci Bozkır ayaklanmaları, Milli Kuvvetler tarafından güçlükle bastırıldı.[172]

İstanbul'a kaçan Konya Valisi Cemal Bey'in, kaçmadan önce düzenlediği I. Bozkır İsyanı girişimi, 20. Kolordu ve Niğde'de bulunan 11. Tümenle ve bunların gönderdiği "Nasihat Heyeti" aracılığıyla önlendi. Kasım 1919 başlarında ikinci defa çıkan isyan, Albay Refet (Bele) tarafından bir piyade ve bir süvari bölüğü kuvvetle bastırıldı.[173] Epeyce uzun süren muhakemeler neticesinde otuza yakın suçlu müebbet küreğe kadar muhtelif cezalarla hüküm giydiler. Böylece Konya çevresinde meydana gelen bu tehlike kısa zamanda yok edilmiş veya sindirilmiş oldu.[174]

Konya'da ilk aşamada Kuva-yı Milliyecileri çok destek verilmedi. Bunun sebebi seçilen ilk Müdafaa-i Hukuk Grubu temsilcilerinin adlarının yolsuzluklara karışması idi. Konya Müdafaa-i Hukuk Şubesi yöneticiler arasındaki anlaşmazlıklar sebebiyle bir süre çalışmaları verimli olmadı. Bu durum teşkilatta bulunan genç aydınlar Refik Koraltan, Eflatun Cem (Güney) ve diğerlerini rahatsız etti. Bu aydınlar 1 Şubat1920 tarihinde Konya 12. Kolordu Kumandanı Orgeneral Fahrettin (Altay) Paşa'ya Cemiyetin ve Kuva-yı Milliye'nin çalışmalarını tenkit eden bir mektup gönderdi.[175]

Kuva-yı Milliye'nin çalışmalarından, birçok aydın ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Heyet-i Merkezîyesi üyesi seçilenler memnun değildi. Refik Koraltan, Fahreddin Paşa'ya 1 Şubat 1920 tarihinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin çalışmalarını tenkit eden uzun mektubunda, tenkitlerini yedi madde de topladı. Özetle Konya'da yaşanan olay ve gelişmelerden söz edilen mektupta, gerek ortaya çıkan durum değerlendirilmiş ve gerek

[171] Avanas, A., **age**., 102.
[172] Mehmet Önder, **age.,** s.4.
[173] Çiçek, K. (2007). **Millî Mücadele'de İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri, Ankara** Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S.40, Kasım, 589.
[174] Ertepınar, C., **age.,** 122.
[175] Bayat, S. **age.,** 140.

bölge halkını, gerekse Türk Milletinin geleceğini yakından ilgilendiren meseleler maddeler hâlinde sıralanmıştı.[176]

Mektup üzerine Fahrettin Altay Paşa, Teşkilat'ın yeniden düzenlenmesi lüzumunu Ankara'ya bildirdi. Sonuçta, Müdafaa-ı Hukuk Merkez Kurulu dağılmış yeni kurulda; Müderris Sivaslı Ali Kemali Hoca Efendi Başkanlığında Saatçi Rıfat Efendi, Gilisralı Hacı Tahir Efendi, Dava Vekili Refik(Koraltan) Öksüz Okulu Müdürü Eflatun Cem (Güney), Karahafızzade Mustafa Efendi, Ereğli'li Fuat Gözbudak... gibi isimlerden oluşmuştu. Yeni kurulun İrşad ve Teftiş Heyeti Başkanı Refik (Koraltan) Bey oldu.[177]

Heyet-i Temsiliye'nin yeni meydana getirdiği Konya Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkezîyesi halkın sevdiği ve saydığı kişilerden olması şehir halkı üzerine iyi bir tesir yaptı. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Konya Heyet-i Merkeziyesi 24 Nisan 1920 Cumartesi günü bütün kazalardan seçilen delegelerin katıldığı ilk kongresini yaptı. Toplantı Meclis-i Umumi Vilayet odasında gerçekleştirildi.[178] O sıralarda, Ali Rıza Paşa Kabinesi halen iş başında bulunmakta fakat bir varlık gösterememekte idi. İşgal kuvvetleri ise her tarafta ve bilhassa İstanbul' da siyasi mevcudiyeti, milli varlığı hiçe sayan faaliyetlerini bütün şiddetiyle arttırmıştı. 21 Aralık 1919 tarihinde Mehmet Vahdettin tarafından kapatılan Osmanlı Meclisi Mebusanı, Erzurum ve Sivas Kongrelerinden kuşkulanan İstanbul Hükumeti tarafından

---

[176]Avanas, A., **age**., 67, **Bkz.** Mektubun birinci maddesinde; Halkın cahillik nedeniyle her türlü propagandaya açık olduğu ve iyi bir teşkilata bağlanırsa her türlü vatan vazifesine koşabileceğini, buna karşılık öyle bir propaganda teşkilatı kurulmadığı için Hristiyan ve Kuva-yı Milliye muarrızları tarafından kandırıldığını yazdıktan sonra ikinci maddede "Milli cereyanları ancak mahalli ahvali bilen, vazife hissi taşıyan, hayatını vatanın yüksek menfaatlerine hasretmiş, şahsi hislerden uzak vatanseverler idare edebilir. Yoksa Konya'daki merkez heyetini teşkil edenler gibi şahsi menfaatten başka hiçbir mefkûre sahibi olmayan, Vali Cemal Bey ile işbirliğinde bulunan, utanmadan yabancı temsilciliğine müracaat aşağılığını gösteren şahısların Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne sokmanın vatanın menfaatiyle uzlaşmayacağını" yazıyordu, Avanas, A., **age**., 67, Üçüncü maddde; *"Müdafayı Hukuku Milliye Cemiyeti Konya Merkez Heyeti dört aydan beri emin ve kati hiçbir iş yapmaya muvaffak olamamıştır."* Sözleriyle bölgede teşkilatçılık görevini yürütenlerin bu görevi layıkıyla yapamadıkları ifade edilmektedir. Münevver ve cevval kuvvetlere ve gençlere görev vermek gerektiği belirtilmiştir, Atalay, A., **age.,** s.205, Refik Bey dördüncü maddede ise; Binbaşı Hüsnü Bey'in teşkilatçılık ve idarecilikten yoksun olduğunu, halkı etrafına toplamaya çalışması lazım gelirken dalkavuklarla işbirliği yaparak yeni ticaret kaynaklar aradığını belirtiyordu. Beşinci ve altıncı maddede de; Vatanın korunması için toplanması gereken yardımların münevverlerden toplanmadığını, çünkü bunlarda, münevverlerin verdikleri paranın harcandığı yerleri öğrenmek korkusunun bulunduğunu, Kuva-yı Milliye'ye hizmet edenlere çok paraların verildiğini, hâlbuki bu hizmetleri "parasız yapacak fedakâr gençler" bulunduğunu yazıyordu. Mektubun yedinci maddesinde ve son kısmında ise ; *"Kendilerine Kuva-yı Milliye Kumandanı süsü vererek milletin, vatanın korunması için ödediği paraları söylemesinden utanacağımız yerlerde halkın gözleri önünde harcayıp israf etmeleri ve aynı mukaddem unvanı umumhanelerde pervasızca kullanarak ve o ad altında fuhuş irtikap etmeleri halk nazarında nasıl bir telakkiye uğruyor ve muvaffakiyet için ne gibi engeller meydana çıkardığını anlatmaya lüzum görmüyoruz. Yukarıda anlattıklarımızdan anlaşılacağı veçhile bugünkü halin düzeltilmesi hususunu vatanseverliğinize bırakıyoruz. Efendim Hazretleri".* Refik Bey'in gönderdiği bu mektupta ayrıca tüccardan Şevki ve Adil Efendi ile Osmanlı Gazetesi sahibi Necip Bey ve Dava Vekili Hesabi Bey'in imzaları da vardı, Avanas, A., **age**., 68.

[177] Atalay, A., **age.,** s.206.

[178] Avanas, A., **age**., 69.

yeniden açılmağa karar verilmiş ve bu maksatla bütün vilayetlerde seçim hazırlıklarına başlanmıştı. Refik Bey'in ilk günden beri beraber çalıştığı arkadaşları, onun da İstanbul Meclisine mebus olarak gitmesini teşvik ve teklif ediyorlardı.

Refik Bey teklifi, işgal altında bulunan İstanbul'da açılacak bir meclisin memlekete fayda sağlayacağını düşünmediği ve teşkilatı bırakarak Konya'dan ayrılmayı milli menfaatlerimize aykırı bulduğu için reddetti. Bu sebeple Konya'dan son Osmanlı Mebusan Meclisine katılmak üzere; Vehbi Hoca, Kazım Hüsnü Bey, Akşehirli Hacı Bekir Efendi, Musa Kazım ve Mehmet Emin beylerden oluşan beş kişilik mebus gurubu içerisinde kendisi yoktu. Bu son meclis İstanbul'da toplanmadan evvel, Mustafa Kemal Paşa'nın görüşüyle, Anadolu'dan oraya gidecek mebuslar Ankara'da hususi bir toplantıya davet edilmişti.[179]

İstanbul'da 28 Ocak 1920 tarihinde son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde vatanın bölünmezliğinin ifadesi olan Misak-ı Milli kararları ilan edildi. Bunun üzerine müttefik devletleri tarafından 16 Mart 1920 günü İstanbul işgal edildi.[180] İstanbul işgalinin getirdiği şaşkınlık, Konya'da halktan çok şehirdeki mülki ve askeri amirlerde görüldü. Vali Suphi Bey ile 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey, Mustafa Kemal'in İstanbul ile ilişkilerin kesilmesini isteyen genelgesine uymayarak Merkezi Hükümet'le temas kurmaya çalışmıştı. Konya'daki komutan ve valinin tutumlarından Heyet-i Temsiliye memnun değildi. Şehirde bazı Kuva-yı Milliye aleyhtarı kıpırdamalar görülmeye başladı.[181]

İstanbul'un işgal haberi, Konya'nın şehir halkında milli heyecanlara sebep oldu. Konya halkı başta İngilizler olmak üzere, İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u işgal etmelerini tarafsız devletler nezdinde şiddetle protesto etmek için büyük bir miting yapılmasına karar verdi. Öğüt Gazetesi bir beyanname ile şehir halkını kadın, erkek, çocuk olmak üzere mitinge davet ederek bu mitingin, 22 Mart 1336 (1920) Pazartesi günü Alaaddin Tepesi'nde yapılacağını duyurdu.[182]

---

[179] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/109.; **bk.** Mustafa Kemal, İstanbul'da işgal kuvvetleri mevcutken, meclisin orada toplanmasının kat' iyen uygun olmayacağını gelenlere anlatmış ise de, Rauf (Orbay) Bey ve arkadaşları buna muhalefet etmişler ve neticede onların fikri kabul görmüş Meclis 12 Ocak 1920 tarihinde İstanbul' da Fındıklı Sarayında yeniden toplanmıştı. Böylece açılan Meclis içinde daha ilk günlerde Felah-ı Vatan Gurubu adıyla teşekkül etmişti, Ertepınar, C., **age.,** 124, Bu Meclisin en iyi icraatı, 28 Ocak 1920 tarihinde ilan ettiği, vatanın bölünmezliğini dile getiren "Misak-ı Milli" kararı olmuştu. Bu karar işgal devletlerinin hoşuna gitmemiş, harekete geçmişler ve İstanbul'u resmen işgale başlamışlardı, **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.71.

[180] Karpat, K. **age**., 36.

[181] Avanas, A., **age**., 93.

[182] Avanas, A., **age**., 42.

Refik Bey, İstanbul'un işgali üzerine 22 Mart 1920 tarihinde Konya mitinginde karlı ve soğuk havaya rağmen heyecanlı bir konuşma yaptı.[183] O gün havanın soğuk, karlı ve yağmurlu olmasına rağmen Konya halkı kadın, erkek, çocuk büyük bir heyecanla miting alanında yerlerini aldı. Mitingde ilk konuşmayı Hoca Ali Kemali Bey yaptı. Ali Kemali Hoca'nın konuşmasından sonra Refik Bey çıktı.[184]

Refik Bey, kürsüye geldiğinde halkın şiddetli alkışıyla karşılandı. Tevfik Fikret'in meşhur şiirini okudu;

"Zulmün topu var, güllesi var, kalası varsa

Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır.

Göz yumma güneşten ne kadar nuru kararsa

Sönmez ebedi her gecenin gündüzü vardır...

İyi bir hatip olan Refik Bey, şiirlerle karışık heyecanlı bir konuşma yaptı.[185] Bu miting Milli Mücadele karşıtı Cemal Bey'in şehirden uzaklaştırılması ve bölgede işgal güçlerine karşı ilk başkaldırı hareketi olması açısından önemliydi. Saltanat ve Hilafet'in doğrultusunda ilerleyen Konya halkına işgallere tepki verilmemesi yönünde gelen uyarı kırılmış ve Konya halkı Milli Mücedele'nin yanında yer aldığını göstermişti.[186] Mitingin protesto bildirisinde de Eyüp Sabri (Hayırlıoğlu) Efendi ile Refik Bey'in imzaları vardı. Meclis-i Mebusan'ın kapanması üzerine Ankara'da toplanacak olan ilk Büyük Millet Meclisi'ne Konya'dan seçilenler arasında Refik Koraltan da yer aldı.[187]

1.3.2. Refik Koraltan ve Konya Milletvekili Seçilmesi

16 Mart 1920'de de İstanbul, İngilizler tarafından resmen işgal edildi. Mebuslar Meclisi İtilaf güçleri tarafından basıldı. Meclis 11 Nisan 1920'de padişah tarafından feshedildi. Bu gelişmeler Ankara'da TBMM'nin açılmasını hızlandırdı.[188] Refik Bey o

---

[183] **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.103.
[184] Avanas, A., **age**., 43.
[185] **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.103.; **bk.** Dava Vekili Refik Bey'in Konya Mitinginde İrat ettiği Nutuk , Avanas, A., **age**., 269, 270.
[186] Bayat, S. **age.,** 116.
[187] Atalay, A., **age.,** s.207; **bk**. Konya basını Milli Mücadele'nin ilk yıllarında şehir halkının birlik ve beraberliğini sağlamasında önemli hizmetler vermişti. Konya basını bu hizmetini büyük bir heyecanla ve bütün kuvveti ile Milli Mücadele'nin devamı boyunca daha şuurlu bir şekilde devam ettirmişti. Özellikle şehir halkının milli hislerini ve heyecanını ayakta tutmakta çok başarılı olmuştu, Avanas, A., **age**., 20.
[188] Tekin, N.T., **age.**, 88.

dönemde Konya'da bulunmaktaydı. Anadolu'da örgütlenmeye başlayan Milli Mücadele'de, Mustafa Kemal'e Konya'da yaşananları telgrafla bildirdi.[189] Son Osmanlı meclisinin kapatılmasını takiben Mustafa Kemal Ankara'ya gelmişti. Ankara'dan bir tamimle; *"İstanbul Meclisi basılmıştır. Mebuslar götürülmüştür. Ankara'da bir toplantı yapılacak. Murahhaslarınızı seçiniz gönderiniz."* çağrısı ile tüm vilayetlere bildirildi.[190] Ankara'da oluşturulan ilk meclise Mustafa Kemal, Refik Bey'in de mebus olarak bulunmasını istemiş ve onu Ankara'ya çağırmıştı.[191]

1920 yılı baharında Anadolu'da TBMM'nin toplanması için hazırlıklar son aşamaya gelmişken İstanbul Hükümeti'nin İngilizlerle işbirliği sonucu Anadolu halkına yaptığı menfi propagandalar, yeni kurulan TBMM Hükümeti'ne karşı birçok yerde ayaklanmaların ortaya çıkmasına neden oldu.[192] Konya'da Zeynel Abidin taraftarları faaliyetlerini arttırmışlardı. İstanbul'da Padişah ve Halife dururken Ankara'ya asla iştirak edilmemesini ve Mustafa Kemal Paşa'nın etrafında toplanmanın dine ve şeriata aykırı olduğunu ilan etmişlerdi.[193]

Refik Koraltan Merakzade Medresesinde her zümreye mensup ileri gelenleri toplayarak bir kongre yapılmasını sağladı. Refik Bey, ilk sözü alarak bu gibi teşekküllerde bir idareciye, yani reise ihtiyaç olduğunu ve şu anda aralarında hazır bulunan Abdülhalim Çelebi'nin kongreye başkanlık etmesinin yerinde olacağını teklif etmiş bu teklifi kabul edilmişti. Refik Koraltan sözlerinin devamında, memleketi kurtarma zamanının geldiğini, birlik ve beraberlik içinde çalışılacağını aynı zamanda Ankara'dan gelen isteklerinde bu doğrultuda olduğunu ifade etti.[194]

Konuşması, kongre üzerinde gerekli tesiri göstermişti. Bu arada Hacı Tahir Efendi isminde bir hoca ayağa kalkmış ve söz almıştı. Refik Koraltan o günü hatıratında şu şekilde anlatmaktadır: *Hacı Tahir Efendi isminde bir hoca ayağa kalktı: "Kimlerin gitmesini düşünüyorsun?"* diye bir sual sordu. Refik Koraltan da: *"Mesela, Abdülhalim Çelebi, Yalvaçlı Müftü Hacı Ömer Efendi, Müdafaayı Hukuk Cemiyeti Reisi Sivaslı Ali Kemal Hoca gibi zatlar."* cevabını verdi. O günün şartlarına göre bir şahsiyet olan bu kimselerin Konya'yı temsilen Ankara'ya gitmesinin faydalı olacağını düşünmüştü. Bu gidişte hiçbir tehlike

---

[189] Koraltan, R., **age.,** 25; 14 Mart 1336(1920) tarihinde Öğüt Gazetesi Konya halkına "İtalyanlar Konya'dan Çekiliyor" müjdesini vermişti, Avanas, A., **age**., 34.
[190] Seçkin, N., **age.**, 114.
[191] Koraltan, R., **age.,** s.25.
[192] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 253.
[193] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/111.
[194] Seçkin, N., **age.**, 114.

olmadığını tekrar ifade etti.[195] Hacı Tahir Efendi, bunun üzerine; *"Refik Koraltan'a madem bu kadar mühim memleketi kurtarmak söz konusu, siz niye duruyorsunuz da bizleri gönderiyorsunuz."* diye bir sualde bulundu.[196]

Refik Bey cevaben: *"Anlıyorum maksadınızı; yani bir tehlike mi seziliyor? Eğer böyle bir telakki mevcutsa, bütün izahlarıma rağmen bu düşünce kafalardan silinmemişse, gidecek mebus heyetinin birinci numarasına benim adımı yazınız... "* cevabını verdi. Teklifi ittifakla kabul edilirken listenin başında Refik Koraltan olmak üzere tespit edilenler genelde Kuva-yi Milliye'ye mensup adaylardı. Kazalardan gelen oyların da tasnif edilmesi ile kesin sonuçlar 18 Nisan 1920 günü belli oldu .[197]

Olağanüstü yetkilere sahip Büyük Millet Meclisi'ne seçilenler; 1) Abdulhalim Çelebi Efendi, 2) Bekir Refik Bey(Koraltan), 3) Saatçi Zade Rıfat Efendi, 4) Ermenekli Hulusi Bey, 5) Karamanlı Arif idi.[198] Refik Bey, Meclis-i Mebusan'ın kapanması üzerine Konya'dan TBMM'nin ilk dönemine milletvekili olarak seçildi.[199] Seçilenler genel olarak Kuva-yı Milliye'ye mensup isimlerdi.[200]

Seçim neticesi ve mebusların Ankara'ya hareket etmek üzere olduğu, Heyeti Temsiliye'ye önceden telgrafla bildirildi. Refik Bey ve diğer seçilenler hazırlıklarını tamamlayarak Nisan'ın 18 veya 19'uncu günü, bir trenle Ankara'ya hareket etti.[201] İlk Meclis'in ilk milletvekili olmak kolay olmamıştı. Seçilmek kadar, Ankara'ya ulaşabilmekte o günün koşullarında zorlu bir süreçti.[202] Refik Bey o yolculuğu,

---

[195] Ertepınar, C., **age.,** 127,128.

[196] Seçkin, N., **age.**, 114.

[197] **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.103; Ertepınar, C., **age.,** 128., *"Meclis'in Ankara' da toplanmasını Konya basını halka heyecanlı başlıklarla duyurmuştur. Öğüt, "Milletin Kudretli Varlığına isabet eden Büyük Millet Meclisi bugün kuruldu", başlığı ile çıkmıştı. Yine Öğüt aynı nüshasında "Büyük Millet Meclisi Nasıl Açılıyor" başlığı ile Mustafa Kemal'in gönderdiği genelgeyi en ince noktasına kadar yayınlamıştır, Avanas, A.,* ***age****., 100; Büyük Millet Meclisinin açılış günü, diğer illerimizde olduğu gibi Konya'mızda da büyük bir sevinç ve heyecanla karşılandı. Vali ve 12. Kolordu Komutanı ile devlet erkânı, ümera, mülkiye ricali, askeri ve sivil memurlar ve eşraftan kimselerin katıldığı büyük topluluk, sabahın erken saatlerinde Kapı Camii'nde toplandı. Cuma namazı kılındıktan sonra Mevlüd-i Şerif okundu. "Hakkımız olan istikbal ve hürriyete bir an evvel ulaşmamız" için dualar edildi. Büyük Millet Meclisi'nin açılışından dolayı Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Cemiyeti, Ankara'ya birer tebrik telgrafı göndermişlerdir.",* **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.72.

[198]Milli Mücadeleden Günümüze Konya (1915-1965), Cilt I , **age.,** s.72.; **bk. Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.71.; **bk.** Adayların aldıkları oylar şöyledir; 1.Çelebi Efendi, 21 Oy ; 2. Saatçi Rıfat Efendi , 7 oy ;3. Karahafız Zade Mustafa Efendi ,7 oy ;4.Dava Vekili Hilmi Bey, 15 oy; 5. Dava Vekili Refik Bey, 17 oy; 6. Karamanlı Arif Bey 13 oy; 7.İsmail Hakkı Bey 11 oy ; 8. Mecidiye Zade Arif Bey 10 oy; 9. Akşehirli Şükrü Bey, 10 oy; 10. Hacı Sait Efendi 9 oy, Avanas, A., **age**., 95,96.

[199] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/86, **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.103.

[200] Gül, M., Bayram, A. , Hakkoymaz, O. **age.,** 35, 36.

[201] **BCA**, 10.9.0.0/493.1404.1/113.

[202]Güler, A. (2002). **Yeni Türkiye, Türkoloji ve Türk Tarihi Dergisi**, "Cumhuriyet Döneminde Türk Düşüncesi, TBMM'nin Açılışı ve Anlamı", Temmuz- Ağustos, Sayı. 46, s.303.

"Ertesi günü trene bindik. Tren odunla işliyor o zaman. Konya'dan Ankara'ya dört günde gidiyor. Trende şöyle kıvrılıp uyuyacak bir yer bile yok! Eskişehir'e geldik. Orada birer sandalye buldular bize. Sızıp kalmışız uykusuzluktan. Sabah oldu tekrar trene bindik, takır-tukur, takır-tukur akşam geç vakit Ankara'ya vardık." şeklinde anlatmıştı.

21 Nisan 1920 Çarşamba günü, diğer Konya Mebusları Abdülhalim Çelebi ve Saatçi Rıfat Efendi ile Ankara'ya trenle giden Refik Koraltan Bey, aynı gece saat on birde Ankara'ya ulaştı. Geceyi Abdülhalim Çelebi Efendi ile Ankara Mevlevihanesi'nde geçiren Refik Koraltan hatıralarında sabah erkenden hazırlanarak Heyet-i Temsiliye Karargâhına gittiğini ve Mustafa Kemal ile görüştüğünü anlatmıştı.[203]

23 Nisan 1920'de Meclis'in açılışında hazır bulunan Koraltan hatıralarında*; " O gün, Büyük Millet Meclisi açılıyordu. Her türlü tertip tamamdı. Türk'ün kurtuluş kararı millet kürsüsünden cihana ilan edilecekti. Gecenin karanlıklarında uyur gibi görünen Ankara'da, milli ve mahşeri bir ayaklanma, bir uğultu başlamıştı. Herkes heyecanlı, her yer hareketli idi. Güya ki Türk varlığı ayaklanmış, orada toplanmış "Bana, varlığa hürmet ediniz!" diye haykırıyordu."* sözleriyle açılışı anlatmıştı.[204]

1.3.3. Birinci TBMM Döneminde Refik Koraltan

Birinci Büyük Millet Meclisi'nin, tarihimizde daima saygı ve minnetle anılacak bir yeri oldu. Bu meclis, bağımsız bir devletin esaslarını attı. Cumhuriyet Devleti hem iç hem dış çatışmaların ortasında, zorlu ve karmaşık bir sosyal ortamın içinde doğdu.[205] Meclis bir yandan cepheleri idare ederken öte yandan müstakil bir devletin esaslarını kurdu.[206]

Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Millet Meclisi adıyla, milli meclisi toplantıya çağıran bildirisi yayınlandığında, mebusluğa seçilmiş ve mebusluğu kabullenmiş olanlar Ankara'ya doğru yola çıkmışlardı.[207] 23 Nisan 1920 Cuma günü Ankara Ulus'ta İttihat ve Terakki Kulübü'nün yaptırdığı kulüp binasında toplanıldı ve adının Büyük Millet Meclisi

---

[203] Atalay, A., **age.,** s.207.; **bk.** *"Sabah erken kalktım hemen aşağıya fırlayarak, Heyet-i Temsiliye Karargâhına gittim. Saat dokuza doğru, büyük halaskar tarafından kabul edildim. Ata'yı ilk defa görüyordum. Fakat O'nu zaten tanımış, O'na inanmış, O'nun bu, büyük millet davasını behemehâl zaferle tetvic edeceğini, sarsılmaz bir iman halinde vicdanına yerleştirmiş millet fertlerinden bulunuyordum. Elini öptüm. Beni taltif ettiler: Etrafına toplanan milletle, milletin hakikatlerini gören münevver ve genç unsurlarıyla, mutlaka muzaffer olacaklarına işaret buyurdular. Ata'nın parlayan gözlerine, o günün azametli durumunun büyük manasını gören bahtiyarlardan bulunuyordum der*, Atalay, A., **age.,** s.207.

[204] Atalay, A., **age.,** s.207.

[205] Heper**,** M., **age.,** 93.

[206] Ağaoğlu, S. Kuva-yı Milliye.. , **age.,** 12, 13.

[207] Goloğlu, M., **age.,** 177.

olması kararlaştırıldı.[208] Mustafa Kemal, Ankara'ya gelen milletvekilleri ile görüşmelere başladı. Milletvekilleri Meclis'in vereceği bütün kararlarda, ulusun gücüne dayanmasını istiyordu. Bu da ancak milletvekilleri arasında tam bir birlik olmasıyla sağlanabilirdi.[209]

Toplumsal kökenleri, konuştukları şiveler ve giydikleri giysiler yönüyle o günün Türkiye'sini yansıtan milletvekilleri, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemini yaşamış ve bu dönemin düşünsel akımları, siyasal mücadeleleri içinde yoğrulmuş kişilerdi. İçlerinde birbirlerine düşman olan İttihat ve Terakki Partisi ile Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin aktif üyeleri, 1918 sonlarında kurulan çeşitli siyasal partilere bağlı milletvekilleri, hatta profesyonel ihtilalci olarak niteleyebileceğimiz bazı kişiler de vardı. Böylesine karmaşık bir meclisin üyelerinin sosyo-ekonomik tabanının ve eğitim düzeyinin farklılık göstermesi doğaldı.[210]

23 Nisan Cuma günü, Ankara'da sabahın erken saatlerinde evlerinden ayrılan kadın, erkek çoluk çocuk, genç ihtiyar, kalpaklı sarıklı, yöresel giysili bütün halk tabakalarını kapsayan insan kitleleri tören alanında yerini aldı. 23 Nisan 1920 tarihinde Hacı Bayram Camii'nde cuma namazı kılındıktan sonra toplantının yapılacağı binanın önüne gelinmiş, burada dualar okunup, kurbanlar kesilmişti. Sonra mebuslar toplantı salonuna girmişlerdi. Meclis, en yaşlı üye Sinop Milletvekili Şerif Bey'in geçici başkanlığında saat 14.45'de toplanmıştı. Şerif Bey açılış konuşmasında "Büyük Millet Meclisi'ni açıyorum." diyerek Meclis' in adını koymuş oldu.[211] Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın dağılması üzerine, İstanbul'dan gelmeyi başaran Mebusların katılımı ile Büyük Millet Meclisi üyelerinin sayısı artış göstermişti. Bu durum ile vilayetlerin milletvekilleri sayısı da artmaktaydı.[212]

Refik Koraltan 02 Nisan 1920'de ilk TBMM'ye Konya Mebusu olarak girmiş,[213] 23 Nisan 1920'de ilk TBMM'ye Konya Milletvekili olarak seçilmişti.[214] Mecliste en yaşlı üye sıfatıyla Sinop Mebusu Şerif Bey, Riyaset Makamına geçti. İlk konuşma olarak günün tarihi

---

[208] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 212.
[209] Atatürk, M. K. , **age.,** 79.
[210] Güneş, İ., **age**.,79.
[211] Avanas, A., **age**., 99.
[212] **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.72.
[213] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 196.; **bk.** Konya'nın günümüzde olduğu gibi mezkür yıllarda da bir tahıl ambarı olması sebebiyle gerek komşu vilayetlerle gerekse merkez İstanbul ile sıkı ilişkisi vardı. Bu sebeple o devrin şartlarına göre iyi bir ulaşım şebekesi mevcuttu. 1898 senesinde demir yolu ile Batı'ya ve Merkez'e bağlanan Konya 1906 senesinde Konya-Ereğli hattının yapılmasıyla Bağdat Demir Yollarına bağlanmış bulunuyordu. Özellikle Bağdat demiryolunun yapılması Konya'nın Milli Mücadele yıllarındaki önemini daha da artmasına neden olmuştu. Bu yıllarda ulaşıma önem verildiği gibi haberleşmeye de önem verilmişti. Konya merkez kaza ile nahiyeleri arasında telgraf hattı kurulmuştu. Hatta bazı merkez kaza ve nahiyeleri arasında günlük posta teşkilatı mevcuttu, Avanas, A., **age**., 7.
[214] **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958,8. ; Baltaoğlu, A. G., **age.,** 335.

ehemmiyetini belirtir mahiyette bir konuşma ile Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarını başlatmış oldu. Riyaset Divanı seçimi yapılacağı bildirildi. O anda Mecliste 338'e mukabil ancak 115 kadar mebus vardı.[215]

Refik Koraltan, Mustafa Kemal'in konuşmasından sonra Meclis'te söz aldı. Refik Bey günün fevkaladeliğini belirten kısa bir konuşmadan sonra yapılması teklif edilen Divan seçiminin tehirini istedi. Sebep olarak da daha dün gelindiğini bir kısım mebusların yolda bulunduğunu ve herkesin birbirini tanımaya ihtiyacı olduğunu söyledi. Meclisi temsil edecek Divan'ın önemine dikkat çekti. Bu teklif Meclis'te münakaşalara neden oldu. Refik Bey, davanın alemdarı olarak sadece Atatürk'ün seçilmesine taraftar olduğunu belirtti. Mustafa Kemal'in zaten Meclis'in reisi olduğunu ifade etti.[216]

Refik Koraltan, CHP Meclis Grubu Reis Vekilliğine seçildi. 15 yıl sürecek olan Konya mebusluğu vazifesi başlamış oldu.[217] Mazbatası encümence 24 Nisan 1920 tarihinde 2.içtima 1.celsede tasdik olunan Refik Bey, Başkanlık Divanı'nın oluşturulmasında, en genç üyelerden olarak 25 Nisan 1920 de kâtipliğe seçildi. Adalet, İçişleri ve Defter-i Hakani (Tapu Kadastro) Komisyonlarında çalıştı.[218] Meclis'in açılmasından itibaren Konyalı mebuslar faal bir rol oynadı. 24 Nisan 1920 tarihinde Mustafa Kemal'in başkanlığında yapılan 2. toplantı da 120 mebusun katıldığı Reis Vekilliği seçiminde Abdulhalim Çelebi Efendi 91 oy alarak Birinci Reis Vekilliğine seçildi.[219]

Yürütme Kurulu ile meclisin ilişkilerini kanunlaştırmak üzere on beş kişilik Layiha Encümeni kurulması ve hazırlanacak kanun layihasının meclis tarafından kabulüne kadar da altı kişilik bir Yürütme Komisyonu seçilmesi kararlaştırıldı. Refik Bey de bu on beş kişilik Layiha Encümeni Kuruluna seçildi.[220] Mustafa Kemal ve arkadaşları ona "Refik Konya" diye hitap etmişlerdi. Meclis çalışmalarına başlayan Koraltan, burada Milli Mücadele'nin önemli isimleri arasına girdi.[221]

---

[215] Ertepınar, C., **age.,** 133.; **bk.** Tek meclisten oluşan, geniş halk tabanına dayalı TBMM 'ne katılan milletvekillerinin sayısı kaçtı sorusu sorulduğunda bu konuyla ilgili olarak çeşitli sayılar ifade edilmiştir. Yılmaz Altuğ 383, Ahmet Mumcu 390, Mazhar Müfid Kansu 399, Ali Fuat Cebesoy 442, Mahmut Goloğlu 390, Frederick Frey 437, Fahri Çoker 437 sayısını vermektedir. Bu farklılık milletvekillerinin zamanında meclise gelememelerinden, yapılan seçimlerin özgün koşullarından ileri gelmektedir, Güneş, İ., **age**.,75.
[216] **BCA,** 10.9.0.0/36.109.2/87.
[217] Tuncer, A. **age.,** 22.
[218] Atalay, A., **age.,** s.207.
[219] **BCA,** 10.9.0.0/36.109.2/87, Avanas, A., **age**., 99.
[220] Goloğlu, M., **age.,** 177.
[221] Koraltan, R., **age.,** 25.

Birinci Büyük Millet Meclisi'ne Konya Milletvekili olarak giren Refik Bey, Meclis Divan Kâtibi, Adliye Encümeni Aza ve Reisi olarak vazife gördü. 5 Numaralı İstiklal Mahkemesi Reisi, İstanbul Mahkemesi Azalığı görevlerini yaptı.[222] 31 Temmuz 1922 tarih ve 249 sayılı Kanunla mahkemenin faaliyetine son verilmesiyle, 3 Ağustos 1922'de Meclis'teki görevine döndü. Üçüncü toplantı yılında tekrar Divan Kâtipliğine seçildi. Dönem içinde 4'ü gizli oturumlarda olmak üzere kürsüde 69 konuşma yapmıştı.[223] 2 soru, 1 gensoru önergesi ve 1 kanun önerisi verdi.[224]

Büyük Millet Meclisi'nin açılış ve kuruluşundan kısa bir süre sonra 29 Nisan 1920'de Hıyaneti Vataniye Kanunu'nu çıkartıldı. Ardından suçluları, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına yargılamak için "İstiklal Mahkemeleri" kuruldu. Bu mahkemeler öncelikle Ankara, Eskişehir ve Kastamonu'da faaliyete geçirilip daha sonra yurdun her tarafında vazifeye başlatıldı.[225] Refik Koraltan, Sakarya Muharebesi'nin devamı sıralarında teşkil edilen ve Milli Mücadele tarihinde mühim ve başarılı hizmetleri görülen 5 numaralı İstiklal Mahkemesi (Yozgat, Kayseri, Niğde, Kırşehir Vilayetleri) Reisliğinde bulundu ve ordunun arka cephesini devamlı faaliyetlerle tutmaya ve orduyu takviyeye hizmet etti.[226]

Sakarya Muharebesi başladığında ordudan kaçanlar dağlara çıkarak çeteler oluşturmuştu. Mustafa Kemal, Refik Bey'e iyi bir hukukçu olmasından dolayı Beşinci İstiklal Mahkemesi Reisliği görevini teklif etmişti. Bu mahkeme Niğde, Yozgat, Kayseri ve Kırşehir bölgesinde görev yapıyordu. Refik Bey merkezi Yozgat olmak üzere; Kırşehir, Niğde ve Kayseri vilayetlerinde kurulan İstiklal Mahkemeleri'nde reislik yaptı. O, bu görevi boyunca suçluları cezalandırmak yerine, onları ikna edip cephelere gönderme yolunu seçmişti.[227]

---

[222] Tuncer, A. **age.,** 22.
[223] Albayrak, H. **age.**, 349.
[224] Atalay, A., **age.,** s.211.
[225] Ertepınar, C., **age.,** 141.
[226] **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958,8.
[227] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/87, Koraltan, R., **age.,** 26.; **bk.** İnönü savaşları ile durdurulan Yunan ilerleyişi Eskişehir- Kütahya muharebelerinde TBMM orduları aleyhine genişlemeye başlamış ve Batı cephesi neredeyse çökme noktasına gelmiştir. 1921 Temmuz'unda asker kaçaklarının sayısı 39.809 'e ulaşıp Ankara'nın düşme tehlikesi ortaya çıkınca TBMM Başkomutanlık Kanunu ile bütün askeri yetkilerini Mustafa Kemal'e devretti. Tekâlifi Milliye uygulamaları ile birlikte, Başkomutanlık emriyle kurularak üyeleri yine Başkomutanlık tarafından atanan yeni İstiklal Mahkemeleri çalışmaya başlamış, alınan sert tedbirlerle kaçaklar toplanarak dağılma durdurulmuştu. Bu bağlamda Başkomutanlık talimatıyla 24.7.1921 tarihi itibariyle Konya, Kastamonu, Samsun ve Yozgat'ta yeni İstiklal Mahkemeleri kurulmuştu, Akın, R. (2001). **TBMM Devleti (1920-1923).** Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare.(I. Baskı). İstanbul: İletişim Yay.,169.

İstiklal Mahkemeleri kesintili çalışmış mahkemelerdi. İhtiyaç duyuldukça TBMM tarafından görevlendirilmiş, şartlar normalleşince üyeler geri çağrılmıştı.[228] Kayseri Müftüsü Yozgat İstiklal Mahkemesi'nden çok memnun olduklarını belirttikleri bir mektubu TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya göndermişti. Bu memnuniyetin temel sebebi her çeşit eşkıyalığın çok yaygın olduğu bir bölgede devlet otoritesinin Mahkeme'nin kurulmuş olmasından sonra hissedilmiş olmasıydı.[229]

TBMM'ye karşı bazı bölgelerde ayaklanma hadiseleri yaşandı. Bu yerlerden birisi de Konya idi. Meclis, Konya halkını aydınlatmak üzere, Millet ve İslam Şairi Mehmet Akif Bey'in de içinde bulunduğu Antalya Mebusu Hamdullah Subhi Bey, Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey ve Konya Mebusu Refik Bey'den oluşan bir heyeti; 25 Mayıs 1336 (1920) günü Konya'ya gönderdi. Çeşitli toplantılar yapıldı. Memleketin içinde bulunduğu durum anlatılarak TBMM'nin yaptığı çalışmalar halka izah edildi. Bu çalışmalardan memnun kalan Konyalılar heyetin 3 Haziran'a kadar kalmasını rica etmişlerdi.[230]

Bursa'nın Yunanlılar tarafından işgali üzerine Meclis Başkanlığına Refik Bey ve 20 arkadaşı tarafından önerge verildi. Dört maddeden oluşan önerge, memleket savunması için bazı teklifler getiriyor, subaylarda olduğu gibi bazı mebusların da orduya katılacak gönüllü birlikler meydana getirmesini ön görüyordu.*[231]*

Takririn okunmasından sonra izahını yapan Refik Bey, takrirde hiçbir kişiye hiçbir şahsa karşı itham olmadığını, işgale uğrayan vatanı kurtaracak çarelerin arandığını ifade etti. İnkılap zamanında olunduğunu belirten Refik Bey, olağanüstü dönemlerden geçildiğini, tarihi günlerin yaşandığını söyledi. "Müdafaa-i Milliye Vekâleti ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti vazifesini yapamamıştır." deyince bu sözler Meclis'te gürültülere neden oldu. Devamında Refik Bey, "Gürültüye lüzum yok, icap eden müdafaa ve reddiyenizi sonra söylersiniz. Bu benim hakkımdır. Bizim için vazife bu şekilde tevcih ve tayin edildi. Heyeti Vekile-i Muhteremi'nin iki mühim vazifesi vardır. Bu vazife yapılmamış demedim. Bunda

---

[228] Akın, R. **, age.,** 167, İstiklal Mahkemeleri, başlangıçta ancak dört yerde faaliyette bulunuyordu. Bu durum dolayısıyla, merkezi Yozgat olmak üzere, Kayseri, Niğde, Kırşehir vilayetlerini içine alan 5 Numaralı İstiklal Mahkemesi de bugünlerde kurulmuş ve faaliyete geçmişti. Mahkeme Heyetine, Meclis tarafından, Mutafa Kemal Paşa'nın girişimiyle Refik Konya, Muğla Mebusu Ethem Fehmi, Mardin Mebusu Necip, Üsküdar Mebusu Beyler seçilmişlerdi. 5 Numaralı İstiklal Mahkemesi bu suretle, Sakarya Muharebesinin en kritik anlarında işe başlamış oluyordu. Beş Numaralı İstiklal Mahkemesinin kurulduğu günlerde, Ankara tamamen boşaltılmış vaziyetteydi. Zaten o zamanki nüfusu yirmi sekiz bini aşmayan bu küçük şehir halkının yarısından fazlası taşınmış ve Devlet ve Hükumet teşkilatı toptan Kayseri'ye nakledilmişti, Ertepınar, C., **age.,** 207.

[229] Akın, R. **, age.,** 178.

[230] Avanas, A., **age**., 117.

[231] Atalay, A., **age.,** 209.

yanlış anlama olmasın. Vazife yapıldı; fakat pek zayıf yapıldı ve ihmal edildi." dedi.[232] Konya'da yaşanan gelişmelere de değinen Refik Bey, Konya'nın asırlardır üzerinde büyük yük taşıdığını, nüfusu itibariyle önemli bir muhit olduğunu, çıkan birtakım olayların tüm Konya halkına mal edilemeyeceğini, Konya'da yaşanan olaylarda oradaki bir kısım idareci ve memurların görevlerini tam anlamıyla ifa etmemiş olmalarından dolayı ortaya çıkan bir muhalif yapının etkili olduğunu dile getirdi.[233]

Refik Bey'in sözlerine katıldığını yaptığı konuşmada belirten Mustafa Kemal Paşa, Anadolu Hareketi'nin Padişah'a karşı yapılan isyan hareketi olmadığını bütün gücü ile göstermeye çalıştı ve "Böyle nazik bir zamanda ihtilal sözü toplum düzenini bozacak niteliktedir." dedi.[234] Atatürk, daha önce Refik Bey'in sunduğu subaylardan kıta oluşturma önerisini de bu konuşması sırasında reddetti.[235]

Mustafa Kemal, Yunan taarruzuyla meydana gelen bugünkü vaziyetin netice olmadığını, buna bakarak hüküm vermenin doğru olmayacağını da ifade etti.[236] Müdafaa-i Milliye'nin ordu teşkilatı demek olduğunu, takrir sahibi olan Refik Bey'i kastederek, ordu teşkilatında bir noksan görüp onun ikmali ve tamamlanmasını talep edenlerin olduğunu; ancak ordunun teşkilâtının iyi olduğunu ve dünyada bizdeki ordunun teşkilâtından muntazam bir ordu teşkilatı bulunmadığını söyledi. Bu sebeple bu ikmal ve tamamlamaya hiç gerek olmadığını söyledi ve bunun için kafa yorulmaması gerektiğini tavsiye etti.[237] Erkan-ı Harbiye Umumiye Reisi İsmet Paşa ise "Erkânı Harbiye-i Umumîye vazifesini yapmıştır veya yapmamıştır demek için daha açık misaller gösterilmelidir.[238] Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyaseti eline verilen kuvvetleri iyi derecede kullanmıştır. Fenne, ilme muvafık bir surette idare etmiştir, demeye mecburuz." sözleriyle cevap verdi.[239]

10 Ağustos 1920 tarihinde Osmanlı Devleti delegeleri ile İtilaf Devletleri arasında Sevr Antlaşması imzalandı.[240] Sevr barış projesinin temel ilkelerinin basına yansıması ve bunun da TBMM'de okunması üzerine Refik Bey "Bizi zaman zaman Avrupa adaletinden, Avrupa şefkatinden, Avrupa merhametinden istifade edeceksiniz diye avutmaya çalışanlar; bir kere bu vesikayı okumakla ne kadar yanlış kanaat sahibi olduklarını bir defa daha acı bir surette görmüş

---

[232] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 1 Cilt: 2 İçtima senesi: 1, Otuz İkinci İçtima, 12. 7. 1336 Pazartesi, s.272.
[233] **TBMM Zabıt Ceridesi,** Devre: 1 Cilt: 2 İçtima senesi: 1, Otuz İkinci İçtima, 12. 7. 1336 Pazartesi, s.272.
[234] Atalay, A. **age**.,210.
[235] Tunçay, M. (1978). **Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925).** 3. Basım. Bilgi Yay., Mayıs, 151, 152.
[236] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 1 Cilt: 2 İçtima senesi: 1, Otuz İkinci İçtima, 12. 7. 1336 Pazartesi, s.274.
[237] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 1 Cilt: 2 İçtima senesi: 1, Otuz İkinci İçtima, 12. 7. 1336 Pazartesi, s.275.
[238] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 1 Cilt: 2 İçtima senesi: 1, Otuz İkinci İçtima, 12. 7. 1336 Pazartesi, s.283.
[239] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 1 Cilt: 2 İçtima senesi: 1, Otuz İkinci İçtima, 12. 7. 1336 Pazartesi, s.284.
[240] Goloğlu, M., **age.,** 242.

olsunlar.” dedi.[241] Birinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere’nin gerek kendi millettaşlarını gerekse de cihanı aldatmış olduğunu ve bugün tarihi adalet namına utanç verici bu vesikayı dünyaya duyurduğunu söyledi. Konuşmasının devamında; Türk tarihini kuran, Türk saltanatını yaşatan, asırlardan beri İslamiyet’in muhafazası için milyonlarca evlâdını feda eden Türklerin hiçbir vakit yapılanlara sessiz kalmayacağını, kendi saltanatlarını müdafaa için hiç bir kuvvete boyun eğmeyerek kabiliyet göstereceklerini belirtti.[242]

Mecliste toplanan milletvekillerinin milletin ruhuna ve İslam âleminin en hakiki hissiyatının tercümanı olarak; hâkimiyete, istiklale, şerefe aykırı olan böyle bir sulhu bir an için kabul etmeyeceklerini ifade etti. “Bu uğurda her türlü fedakârlığı kabul ettik ve hiçbir şeyden çekinmeyeceğiz.” diyerek bu hususta düşüncesini ortaya koydu.[243]

Sevr Sulh Muahedesi’nin zorla tatbiki ihtimaline karşı hükümetçe ne gibi tedbirler alınması gerektiğine dair Meclis’e önerge veren Refik Bey, “Başta İngilizler olmak üzere, sulh adı altında düşman devletlerinin dikte ettirdiği bu idam fermanını icra etmek üzere, Türkiye’ye içerden ve dışardan gelebilecek saldırıları engellemek için Kuva-yı Milliye’nin donanımlı hâle getirilmesi, tanzimi konusunda yapılan teşebbüs ve hazırlıklar hususunda Meclis’in bilgilendirilmesi, Yunanlılar ve Fransızların İzmir ve diğer yurt bölgelerinden uzaklaştırılması gerekmektedir. Ayrıca bu zamana kadar alınan tedbirler konusunda da Meclis bilgilendirilmelidir.” dedi. Refik Koraltan ile birlikte bazı milletvekilleri bu takriri vermişlerdi.[244]

Konya Mebusu Refik Bey ve arkadaşları Mardin Mebusu Necip, Manisa Mebusu Ethem Fehmi, Karesi Mebusu Hacim Muhiddin, Denizli Mebusu Yusuf, Sinop Mebusu Mehmed Şevket, Trabzon Mebusu Nebizade Hamdi, Yozgat Mebusu Bahrî Bey ve diğer mebusların aralarında bulundukları milletvekilleri, İstiklâl Mahkemesi azalarının harcırahlarına dair Meclis’e bir takrir sunmuşlardı. Refik Bey bu konuyla ilgili “1920 senesi istiklâl heyetleri nasıl ve ne gibi sebeplerle harcırah ve yevmiye almışlarsa, 1921 heyetlerinin de aynı sebebe ve zarurete binaen yevmiye ve harcırah almaları icap etmektedir. Hükümet müfettişleri ile teftiş vazifesiyle hükümet tarafından gönderilen heyetlere Harcırah Kararnamesi’ne göre altı bin kuruş üzerinden yevmiye ve harcırah verilirken Meclisi Âli’nin kudret ve kuvvetini temsil eden

[241] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 1 Cilt: 2 İçtima senesi: 1, On Dokuzuncu İçtima, 22. 5. 1336 Cumartesi, s.16.
[242] **TBMM Zabıt Ceridesi,** Devre: 1 Cilt: 2 İçtima senesi: 1, On Dokuzuncu İçtima, 22. 5. 1336 Cumartesi, s.17.
[243] Güneş, İ., **age**.,357.
[244] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 1 Cilt: 2 İçtima senesi: 1, Yirminci İçtima, 24. 5. 1336 Pazartesi, s.26.

ve seçilerek görevlendirilen İstiklâl Mahkemeleri heyetlerinin bu kanundan istifade etmemesini Meclisi Âli, ümit edilir ki, kabul etmeyecektir." dedi.[245]

Refik Bey yerli kumaş iktisası kanun layihası münasebetiyle Meclis'te söz aldı ve "Bu kanunu tatbik edebilmek için ilk önce dışardan memlekete karşı olacak ithalât girişinin önüne geçilmesi lâzım gelir. Eğer bu ithalât hücumunun önüne geçilmezse, bu kanunun tatbikinde başarı temin edilemez." dedi. Ardından "Bunun için böyle bir kanunla Meclis huzuruna gelen İktisat Vekil'inin bu kanunun doğrudan doğruya yaptırım gücünü teşkil edecek Usulü Himaye Kanunu'nu da bir an evvel Meclis'e getirmesi gerektiğini; ancak bu sayede bahsi geçen kanunun uygulamasından fayda edilebilir." dedi. Ayrıca, memleketteki memur sınıfının halka bu hususta rehber olması durumunda, kısa zaman zarfında, ülkede ecnebi kumaşlarının satılmayacağını belirtti. Son olarak maddenin aynen kabulüne taraftar olduğunu ifade eden Refik Bey, bu uygulamada başarı sağlanabilmesi için bir gümrük tarifesinin Meclis'e getirilmesi gerektiğine dair düşüncesini de dile getirdi.[246]

Refik Bey, Meclis'te zevç, mahdum veya biraderlerinin askerlikten firar etmesi sonucunda ceza alan ailelerin affı konusunda da söz almış ve idare tarafından baskı ve zulme uğrayan asker aileleri kimlerse, derhal serbest bırakılıp bütün masrafları verilmek suretiyle yurtlarına iade edilmeleri gerektiğini belirtti. Keyfî ve gayri adli şekillerde devam eden muamelelere son verilmesi istedi. Sözleriyle asker kaçaklarının yakınlarının haksız yere tutuklanmaları ve zaman zaman görevini suiistimal eden jandarma tarafından gözetim altında tutulmamaları gerektiğini ifade etti.[247]

Lozan Antlaşması'nın görüşmeleri sırasında, Rauf Bey'in Lozan Sulh Konferansı müzakeratına dair beyanatı münasebetiyle Meclis'te söz alan Refik Koraltan bu hususla ilgili olarak "Avrupa ve Asya'yı yakıp yıkan ve ülkemiz içinde büyük acı ve felaketlere sebep olan Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ile birlikte bir sulh antlaşma zeminin oluşturulması sağlanmıştır. Biz hiçbir vakit bir milleti imha, bir milletin mukaddesatına tecavüz fikrini beslememişizdir. Buna dinimiz mânidir, Milliyetimiz mânidir, tarihimiz mânidir." diyerek bu hakikati, ne Piyer Lermit Şagirdleri'nin, ne Loyd George'un ve ne de onun halefinin bir türlü anlamak istemediklerini belirtti.

---

[245] **TBMM Zabıt Ceridesi,** Devre: 1 Cilt: 25 İçtima senesi: 3, Yüz Elli Üçüncü İçtima 9. 12. 1338 Cumartesi, s.302.
[246] **TBMM Zabıt Ceridesi,** Devre: 1 Cilt: 10 İçtima senesi: 2, Kırkıncı İçtima 20.6.1337 Pazartesi s.436.
[247] **TBMM Zabıt Ceridesi,** Devre: 1 Cilt: 25 İçtima senesi: 8, Yüz Elli Sekizinci İçtima 18. 12. 1338 Pazartesi, s.456.

Lozan'da görüşülen diğer konulardan biri olan Mübadele Meselesi'ne de değinen Refik Bey, Rum papazların teşvik ve tahrikleriyle Türklere karşı silahlanan Rum vatandaşların giderken kendi evleri de dâhil geçtikleri yerlerdeki tüm yerleşim birimlerini, buraya gelen Müslüman kardeşlerimizin istifade etmesine engel olmak için, yakıp yıkarak gittiklerini söyledi. Daha sonra "Kurtulan memleketlerimizde değişecek, mübadele edecek bir Hıristiyan, bir Rum malı kalmamıştır. Makedonya'dan, Rumeli'den getireceğimiz dindaşlarımızı nerede yerleştireceğiz, onların terk edeceği menkul ve gayrimenkul emlâkine mukabil onlara ne vereceğiz?" dedi.[248]

Patrikhane Meselesi hakkında da görüş belirten Refik Bey "Onlar Patrikhane ile dinî düşünceler altında meşgul olmak istiyorlarsa her vakit ve daima tekrar olunduğu gibi alsınlar, götürsünler. Onların maksatlarının fitne ve fesat ocağı olan Patrikhane'yi İstanbul'da tutmak ve istikbalde Hükümet'in, milletin meşgul olduğu bir vaziyetten istifade ederek geçmişte olduğu gibi bugün de Hükümetin zaafından istifade ederek milletin mukaddesatına, hücum etmek olduğunu ifade etti. Patrikhane'nin kaldırılması veya başka bir yere taşınması görüşüne temas etti. Kapitülasyon meselesi hakkında da konuşan Refik Bey bu hususla ilgili olarak da kapitülasyon mevzusunun dile getirilmesinin, Türk milletinin istiklal ve millet hâkimiyetine karşı bir tecavüz olduğunu belirtti. Türk milletini hâlâ mı esir olarak görüyorlar diyerek yabancı devletlerin en tabi hak ve hâkimiyetini yaşamayı milletimize çok gördüklerini ifade etti.

Kapitülasyon ve onun ruhunu ifade eden herhangi bir teklifle alışverişin olmayacağını ifade ederek bu konuyla ilgili asıl niyetin ne olduğunun da bilindiğini dile getirdi. "Artık kapitülasyonlar yoluyla ülke menfaatlerine zarar vermek isteyen ve yabancılara ayrıcalık sağlanması gibi bir fikrin taraftarı olan tek bir Türk yoktur ve tek bir Türkiye yoktur ve olmayacaktır." dedi.[249] İsmet Paşa'nın milletimizin temsilcisi olduğunu söyleyen Refik Bey, milletin davasının yabancı güçler karşısında insani düşünceler etrafında gerçekleşecek müzakerelerle er geç kabul edileceğini belirtti. Şerefli bir sulh istediklerini söyleyen Refik Bey, hakkımızı ve hâkimiyetimizi tanıyanlarla dost geçiniriz diyerek bu konudaki görüşlerini Meclis'te dile getirdi.[250] Maliye Vekili Ferit Bey'in 1337 senesi bütçesi hakkındaki izahatı ve bütçe takriri üzerine de Refik Bey Meclis'te söz almıştı.[251] Mudanya Konferansı münasebetiyle

[248] **TBMM Zabıt Ceridesi,** Devre: 1 Cilt: 26 İçtima senesi: 8, Yüz Altmış Sekizinci İçtima 4.1. 1339 Perşembe, s.178.
[249] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 1 Cilt: 26 İçtima senesi: 8, Yüz Altmış Sekizinci İçtima 4,1. 1339 Perşembe, s.179.
[250] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 1 Cilt: 26 İçtima senesi: 8, Yüz Altmış Sekizinci İçtima 4,1. 1339 Perşembe, s.180.
[251] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Gizli Celse Zabıtları, Devre: 1 Cilt: 2 İçtima: 2, 5. 5. 1337 (1921), s.56.

söz alan Refik Bey, "Allah'ın yardımıyla yakında harp sahasında kazandığımız zaferi inşallah siyaset sahasında da, sulh masasında da temin edeceğiz" diyerek, Heyeti Vekilenin bu son raporu üzerine ne şekilde cevap vereceğini tamamen bilmemekle beraber, şahsi düşüncesinin tehlikeli vaziyetler ortaya koyacak kelimelerden, tekliflerden uzak bulunulması olduğunu söyledi.[252]

Lozan görüşmelerinin devam ettiği sırada Birinci TBMM'nin görevini tamamladığı ifade edilerek 1 Nisan 1923 tarihinde Aydın Mebusu Esad Efendi ve 120 arkadaşı tarafından 207 sayılı kanun teklifi Meclise verildi. Bu teklif üzerine görüşler beyan edildikten sonra seçimlere gidilmesi kararı alındı. 3 Nisan 1923 tarihinde seçim kararı kabul edildi. 16 Nisan 1923 de Birinci TBMM son toplantısını yaparak dağıldı. II. TBMM 11 Ağustos 1923'te ilk toplantısını yaparak faaliyetlerine başladı.[253]

Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1 Temmuz 1923 tarihli Konya Babalık Gazetesi ile 3 Temmuz 1923 tarihli bazı gazetelerde "Namzetlerimiz" başlıklı bir ilan verdirdi.[254] İlanda 1.Büyük Millet Meclisi Şer'iye Vekili Musa Kazım Efendi Hazretleri, 2. Konya Mebusu Hacı Bekir Efendi, 3. Konya Mebusu Kazım Hüsnü Beyefendi, 4. Konya Mebusu Refik Beyefendi, 5. Konya İdadi Askerisi Edebiyat Muallimi Hoca Naim Efendi, 6. Karaman İstinaf Azası Sabıkasından Tevfik Fikret Bey, 7. Ereğlili Ağazadelerden Fuad Bey, 8. Konyalı Karahafızzade Mustafa Efendi, 9. Dava Vekili Konyalı Eyüp Sabri Efendi, 10. Dava Vekili Karaağaçlı Mustafa Efendi'den oluşan namzet listesi seçimi kazandı.[255] Refik Koraltan daha sonra 2. 3. ve 4. dönemlerde aynı ilden milletvekili olarak Meclis'te yer aldı.[256] 8 Eylül 1927'de başkumandanlık emriyle Yozgat İstiklal Mahkemesi Başkanlığına getirildi. Mahkeme, asker kaçaklarının yanında özellikle Koçgiri ve Yozgat ayaklanmasında suçlu görülenleri yargıladı.[257]

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edildi. Daha sonra Cumhuriyet düzenini tamamlayıcı çalışmalara başlandı. İstanbul'daki durum bir geriye dönüş kuşkusu doğurmuştu. İstanbul'daki duruma el koymak ve özellikle basının tutumu ile ilgilenmek üzere bir İstiklal Mahkemesi kurulması kararı alındı. İlgili özel kanun gereğince yapılan seçimle de, İstanbul'da çalışacak olan İstiklal Mahkemesinin başkanlığına Osmaniye Mebusu İhsan(Eryavuz), Savcılığına Manisa Mebusu Manisa Mebusu (Vasıf Çınar), üyeliklerine de Konya Mebusu Refik

---

[252] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Gizli Celse Zabıtları, Devre: 1 Cilt: 3 İçtima: 3, 9 Teşrinievvel 1338 (1922) ,s.924.
[253] Gül, M., Bayram, A. , Hakkoymaz, O. **age.,** 40.
[254] **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.105.
[255] Namzetlerimiz. (1 Temmuz 1923). Babalık Gazetesi, 1.; **bk.** Babalık Gazetesi Konya'da Milli Mücadele'nin sesi olan ve Konya basın tarihi bakımından önemli bir yere sahip bulunan gazetelerden birisiydi. 1910 tarihinde Yusuf Mazhar Bey öncülüğünde gazete kurulmuştur. Konya vilayet matbaasında yayın hayatına başlayan gazete, daha sonra kendi matabaasını kurmuş ve Babalık Matbaası ismi ile yayınlanmaya devam etmiştir, Bayat, S. **age.,** 23.
[256] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 196.
[257] Albayrak, H. **age.**, 349.

(Koraltan), Kütahya Mebusu Cevdet (Izrap), Hakkâri Mebusu Asaf Beyler getirildi.[258] İstiklal Mahkemelerinin temel hedefi İstanbul yanlıları, düşman işbirlikçileri, eşkıya, pontusçular, kamu görevini suiistimal eden memur ve subaylar olmuşlardı. İstiklal Mahkemeleri ülkenin kurtuluşuna kadar devletin meşru zorlayıcı gücünü olağanüstü bir şekilde kullanmışlardı.[259]

1.3.4. Türkiye Komünist Fırkası ve Refik Koraltan

İstanbul Hükümeti'nin 10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması'nı imzalamasının ardından Bolşeviklerle yakınlaşma artmıştı.[260] Sosyalist düşüncenin Anadolu'da tanınmasında en önemli görevi Hakimiyet-i Milliye, Yeni Gün, Öğüt ve Açıksöz gazeteleri yapmıştı.[261] Anadolu'da yeni akımlar ve oluşumlar ortaya çıkmaya başlamıştı. Bunlardan birisi de Bakü'de kurulan Türkiye Komünist Partisi'ydi. Mustafa Kemal bu oluşumun önünü kesmek için Teyfik Rüştü Aras, Yunus Nadi Abalıoğlu, Hakkı Behiç Bayiç ve Refik Koraltan'dan yeni bir fırka kurmalarını istedi.[262]

Milli Mücadele sırasında, TBMM ' de Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile kurulan ve Türkiye'deki komünist girişimleri denetlemek ve bu arada Sovyetleri de rahatsız etmemek koşuluyla örgütlenmesine izin verilen resmî nitelikli Komünist Partisi'nin üyeleri arasında Refik Koraltan da yer aldı.[263]

Partinin üyeleri arasında Tevfik Rüştü (Aras), Mahmut Esat (Bozkurt), Mahmut Celal (Bayar), Yunus Nadi (Abalıoğlu), Kılıç Ali, Hakkı Behiç (Bayiç), İhsan (Eryavuz), Refik (Koraltan), Eyüp Sabri (Akgöl) ve Süreyya (Yiğit) yer aldı.[264] Refik Koraltan ve arkadaşları 1920 Ekim'inde Türkiye Komünist Fırkasını kurdu. Fırka, Anadolu'daki sol eğilimleri bünyesinde toplamayı ve denetim altında tutmayı amaçlıyordu.[265] Ayrıca bu oluşumun, Moskova ve Bakü'de Mustafa Suphi idaresindeki komünist kadronun yurtta etkili olmasını önlemek ve özellikle Sovyetleri yardım konusunda inandırmak gibi bazı amaçları da vardı.[266]

---

[258] Goloğlu, M. (2011). **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I (1924-1930), Devrimler ve Tepkileri**.(3.Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ağustos, s.3.
[259] Akın, R. **, age.,** 178.
[260] Goloğlu, M., **age.,** 283.
[261] Güneş, İ., **age**.,122.
[262] Koraltan, R., **age.,** 12.
[263] Albayrak, M., **age.**, 52.
[264] Güneş, İ., **age**.,141.; Tunçay, M. **age.,** 151, 163. ; TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı.
[265] Koraltan, R., **age.,** 12.
[266] Tevetoğlu, F. (1967). **Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler**.(I.Baskı). Ankara, Şubat, 1967, 304.

Bolşevikliğe karşı duyulan yakın ilgi, yalnız fikir alanında kalmamış, örgütlenme aşamasında da kendisini göstermişti. Türkiye Gizli Komünist Partisi (14 Temmuz 1920), Resmi Komünist Partisi (18 Ekim 1920), Bakü'deki Türkiye Komünist Fırkası (10 Eylül 1920) ve Türkiye Halk İştirakiyün Fırkası (7 Aralık 1920) bu kuruluşlardan birkaçıydı. Bu dönemde Rusya'ya yakın görünmenin yanı sıra, Bolşeviklik resmî çevreler tarafından da çok korkulacak durum gibi algılanmadı.[267] Anadolu'da "komünist" sıfatlı resmi bir parti olmasının, Türk-Sovyet görüşmelerini olumlu yönden etkileyebileceği, çekingenliği kaldıracağı düşüncesi de etkili olan bir unsur olmuştu.[268]

Mustafa Kemal Paşa, Rusların Türklere yardım ederken Bolşevik olma talebini ileri sürmesi ihtimali karşısında, yakın çevresine göstermelik teşkilatlanmalar kurdurtmuştu. Şeyhlerin öncülük ettiği komünist teşekküllerin kurulmasına göz yummuş ve BMM'de Bolşevizm propagandasına izin vermişti. Çünkü bu dönemde, özellikle Bakü Kongresi sonrasında, herkes Bolşevik olma sevdasına kapılmıştı. Dışarıda Enver Paşa ve Mustafa Suphi, içeride ise Çerkez Ethem ve çevresinde topladığı sol eğilimli yandaşları hummalı bir örgütlenme çabası içine girmişlerdi. Ortaya çıkan bu durum karşısında ipin ucunun tam kaçacağı bir sırada Mustafa Kemal Paşa hiç şüphe duymadığı yakın arkadaşlarına Yeşilordu Cemiyetini ve TKF'yi kurdurtmuştu.[269]

Yeşil Ordu hareketinin çığırından çıkması, ülkede göz ardı edilemeyecek kadar gelişmiş olan dağınık "Bolşevik" kitleyi hükümetin denetiminde bir partinin etrafında toplamayı zorunlu kılmıştı.[270] Mustafa Kemal Paşa'nın hassas olduğu konu Enver Paşa idi. Enver Paşa'nın Rusya'ya gitmesi ve Bolşeviklerle çalışması Bolşeviklere kuşku ile bakmasına neden olmuştu. Bunun yanı sıra önde gelen bazı ittihatçıların Rusya'da toplanması da Mustafa Kemal Paşa'yı tedirgin etmişti.[271] TBMM ilk döneminde düzenli bir ordu kuruluşunu gerçekleştirmiş, Başkomutan seçtiği Mustafa Kemal'in önderliğinde vatanı işgallerden kurtarmış, iç isyanları bastırmış, saltanatı kaldırarak Cumhuriyet'e giden yolda ilk adımı atmıştı.

TBMM, ikinci döneminden itibaren de, Cumhuriyet'i ilan ederek kurduğu devletin yönetim biçimini belirlemiş, Lozan Antlaşması'nı onaylayarak milletlerarası hukuka göre yeni devletin bağımsızlığını tescil ettirmiş, Hilafet-i kaldırarak, Tevhid-i Tedrisat ve Medeni Kanun

---

[267] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 269
[268] Tunçay, M. **age.,** 151, 163.
[269] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 271
[270] Güneş, İ., **age**., 140.
[271] Akbal, İ., Usta, V. ,**age.**, 271

gibi önemli yasaları kabul ederek demokratik laik Cumhuriyet yolunda atacağı adımlara başlamış, yapılan inkılaplarla da çağdaşlaşma iradesini ve hedefini ortaya koymuştu.[272]

1.4. Cumhuriyet'in İlanı ile Birlikte II. TBMM Dönemindeki Faaliyetleri

II. Dönem seçimlerine katılan Refik Bey, 12 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 859 oy alarak Konya'dan ikinci kez milletvekili seçildi. 11 Ağustos 1923'te TBMM' ye katıldı, bir gün sonra mazbatası onaylandı. Adliye, Kanunu Esasi, İstida ve Ticaret Komisyonlarında görev aldı. 1 ve 2. Şube Başkanlıklarına seçildi. 8 Aralık 1923'te İstanbul İstiklâl Mahkemesi üyeliğine seçildi. Bu süreçte Ceza Kanununda değişiklik, Cumhuriyet Bayramında Kızılay pulu kullanılması, kabristanların belediyeye intikali, Kayseri Şehrinin ihtiyaçları, Şapka İktisası, tekke, zaviye ve türbeler konularında vermiş olduğu kanun teklifleri, değişik 8 konuda önerisi, Genel Kurulda farklı 44 konuda 71 konuşması oldu. Bu dönemde hayata geçirilen inkılapların hararetli savunucularından birisiydi. Arkadaşlarıyla birlikte vermiş olduğu Şapka Devrimi önerge ile kanunlaştı.[273]

TBMM 25 Aralık 1925 tarihinde bir kanun çıkararak şapkayı Türk milletinin resmi başlığı olarak kabul etti.[274] Refik Bey Meclis'te üzerine konuşulan ve görüşülen şapka kanunu ile ilgili takririni sundu. "Şapka İktizası hakkında Konya mebusu Refik Bey ve arkadaşlarının 2/479 numaralı teklif kanunisi, adliye ve dâhiliye encümenleri mazbataları." şeklinde yer alan önerge de teklifin gerekçesinde, "Aslında hiçbir öneme sahip olmayan başlık sorunu, çağdaş uygar uluslar bünyesi içine girmeye kararlı Türkiye için özel bir değere sahiptir. Şimdiye kadar Türkler ile öteki çağdaş uygar milletler arasında bir marka niteliğinde sayılan şimdiki başlığın değiştirilmesi ve yerine çağdaş uygar ulusların tamamının ortak başlığı olan şapkanın giyilmesi gereği belirmiştir. Ulusumuz bu çağdaş ve uygar başlığı giymek suretiyle herkese örnek olduğundan bağlı kanunun kabulünü teklif ederiz." denildi.[275]

---

[272] Güler, A. **agm.,** 306.
[273] Öztürk, K. **Türk Parlamento Tarihi**. TBMM II. Dönem(1923-1927), TBMM Vakfı Yay., No:3, 3. Cilt, s.547.
[274] Yalçın, D., Akbıyık, Y., Özkaya, Y. v.d. (2004). **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II.** Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 255.
[275] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/256, **TBMM Zabıt Ceridesi,** Devre: 2 Cilt: 19 İçtima senesi: III, On dördüncü İçtima, 25. 11. 1341 Çarşamba, s.221.

Refik Bey tarafından hazırlanan kanun metninde,

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile İdare-i Umumiye ve Hususiye ve mahalliye mensup bütün resmî vazifeli kişilerin, Türk milletinin giydiği şapkayı giymek mecburiyetinde oldukları,
2. İş bu kanun tarihi neşrinden itibaren yürürlüğe girmiştir,
3. İş bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur, maddeleri yer alıyordu.[276]

Adalet Komisyonu tarafından teklif uygun bulundu ve "Uygarlığın bütün gereklerini ve zorunluluğunu anlayıp kabul etmiş olan Türk milletinin, uygar ulusların ortak kılığının açık belirtisi olan şapkayı giymekte gösterdiği heyecan ve isteği pekiştirecek bir gücün kanunlarımız arasında bulunması zorunlu sayılmıştır." denildi.[277]

Kanunun görüşülmesi sırasında en sert tepki Bursa Mebusu Nurettin Paşa'dan geldi. Nurettin Paşa bu kanuna dair önergesini Meclis'e sundu. Bu kanunun Teşkilat-ı Esasiye Kanunun ruhuna aykırı olduğunu, Cumhuriyet kavramı ile de bilhassa tezat teşkil ettiğini belirtti.[278] Nurettin Paşa, Bakanlar Kurulunun kanunla belli yetkileri dışında olan ve Anayasa'ya aykırı hükümleri içine alan, Takriri Sükûn Kanununa dayatılması da mümkün olmayan 2.9.1925 gün ve 2413 sayılı kararnamenin çıkarılmamış sayılmasını, anayasal haklar ve ulusal egemenlik ve kişisel dokunulmazlığa aykırı işlemin halka uygulanmaması hususunun sağlanmasını arz ve teklif ederim diyerek konuşmasını tamamladı.[279]

Bunun üzerine "Muhterem arkadaşlar!" diyerek sözlerine başlayan Refik Bey, yakın senelerden beri milletin istikbali ve geleceğinin yükselmesi adına tarihe kaydettiği önemli işlerden birisinin de şapka giyilmesi hususunda gösterdiği heyecan ve arzu olduğunu ifade etti. Herkesin bildiği üzere çağdaş ve uygar hayatın bütün gereklerini en küçük noktası eksik kalmamak üzere kabule karar veren ve kurtuluş yolunda kati ve azimkâr adamlarla yürüyen necip milletin, bütün medeni milletlerin giymekte olduğu şapkayı da kendi serpuşu olmak üzere kabul ettiğini söyledi. Temsil etmiş olunan necip milletin, herkesten önce inkılâbın en şerefli ve en kuvvetli adımını bir defa daha attığını belirtti.[280]

Refik Bey, Milletin hayatıyla ilgili herhangi bir mesele söz konusu olduğu vakit, zaman zaman Teşkilâtı Esasiye meselesi karşısında kalındığını belirten Refik Bey, olaylar

---

[276] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 19 İçtima senesi: III, On dördüncü İçtima, 25. 11. 1341 Çarşamba, s.221.
[277] Goloğlu, M., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, **age.,** 167.
[278] Atalay, A., **age.,** s.220
[279] Goloğlu, M., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, **age.,** 151.
[280] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 19 İçtima senesi: III, On dördüncü İçtima, 25. 11. 1341 Çarşamba, s.223.

kuvvetle göstermiştir ki alınan kanunî tedbir, Teşkilâtı Esasiye kanunun tam olarak ruhunu ve mevcudiyetini muhafaza için alınmıştır ve onun mana-yı ruhisi korunmuştur dedi. Milletin hayat ve mevcudiyetine el uzatanların ellerinin kırıldığını, herkesin bildiği üzere kanunların ulusal çıkarları korumak üzere yapıldığını ifade etti. Yüce Meclis'ten çıkan kanunların da işte bu gaye için yapıldığını ve yapılacağını belirtti.[281]

Refik Bey'in bu heyecanlı konuşması karşısında Nurettin Paşa söz aldı ve bu kanun teklifinin, Teşkilat-ı Esasiye kanunuyla çatışan noktalarını gördüğü için vazifesini yaptığını, bu vazifeyi yerine getirme noktasında kendisini hiçbir kuvvetin alıkoyamayacağını belirtti. Koraltan ise "Vardır, o da millettir." dedi.[282] Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey ise "Nurettin Paşa'nın kuşkusu, Anayasa'ya aykırılık yönünden ise, kendilerini temin ederim ki yersizdir. Kuşku bir yana, sevinmeye yer vardır." Her özgürlüğün kanunlarla, nizamlarla sınırı olduğunu ve o sınırın Türk milletinin yüksek menfaatleri olduğunu ifade etti. Bazı kanun şekilleri ileri sürerek, Türk milletinin uygarlık alanında ilerlemesinin feda edilemeyeceğini, Türk Milletinin menfaatlerinin anlamsız ve yararsız kanun şekillerinin çok üstünde olduğunu ve en büyük kanunun, Türk milletinin menfaatleri olduğunu söyledi.[283]

Kars Milletvekili Ağaoğlu Ahmet Bey ise Şapka meselesinin anayasa ile ilgili olduğunu işitince utandığını belirtmiş ve "Şapkanın, gömleğin anayasa ile ne ilgisi var?" demiştir. Anayasanın bir milletin yaşantısının temel ilkelerini düzene koyduğunu belirtikten sonra hayatın on sekizinci derecesinde olan şapka, fes, kalpak ve bunlar gibi şeylerle uğraşamayacağını; bunların anayasa ile ilgisi olduğunu ileri sürmenin ve bunu düşünmenin anayasayı anlamamak anlamına geldiğini ifade etti. Ayrıca, o, anayasayı kabul eden herhangi bir toplumun o anayasaya kaynaklık eden çevreyi de çok iyi anlaması gerektiğini, eğer bu çevrenin ruhunu anlamazlarsa anayasanın alınmasının boş bir emek olacağını da sözlerine ekledi.[284]

Şapka Kanunu oylama sonucunda 25 Kasım 1925 tarihinde 671'inci kanun olarak kabul edildi. 28 Kasım1925 tarih ve 230 sayı ile Resmi Gazete 'de yayınlandı.[285] Mahmut Goloğluna göre şapka giyme zorunluluğu halk için teklif edilmemişti. Çünkü halk, böyle bir kanuna gerek kalmadan şapka giymeye başlamıştı. Bu kanun daha çok milletvekilleri ile

---

[281] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 19 İçtima senesi: III, On dördüncü İçtima, 25. 11. 1341 Çarşamba, s.223.
[282] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 19 İçtima senesi: III, On dördüncü İçtima, 25. 11. 1341 Çarşamba, s.223.
[283]**TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 19 İçtima senesi: III, On dördüncü İçtima, 25. 11. 1341 Çarşamba, s.223,224.
[284] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 19 İçtima senesi: III, On dördüncü İçtima, 25. 11. 1341 Çarşamba, s.224.
[285] Atalay, A., **age.,** s.222.

memurlar içindi. Genel olarak, toplumun kılığındaki değişiklik devrimi kanun zoru ile olmamış, şapka giyimi bu gereğin milli vicdana mal edilmesiyle başlamıştı. Kanunla zorunlu hale getirilme ihtiyacı, halka göre aydın olmaları gereken mebuslar ve memurlar için ihtiyaç duyulmuştu.[286]

Tekke, Türbe ve Zaviyelerin kapatılması 30 Kasım 1925'te çıkartılan bir yasa ile gerçekleştirildi. Refik Koraltan tekke, zaviye ve türbelerin kapatılmasına dair kanunu hazırladı ve Meclise sundu.[287] Konya Mebusu Refik Bey ve arkadaşlarının, tekke, zaviye ve türbeler hakkındaki (2/478) numaralı teklifi kanunisi ve Adliye, Dâhiliye ve Muvazenei Maliye Encümenleri mazbataları şeklinde verildi.[288] Teklife ait Komisyon Raporu da Meclis Başkanlığına geldi.

Refik Bey teklifin gerekçesi olarak asırlardan beri türbe, tekke ve zaviye gibi evlerin mensupları arasında birçok masum vatandaş olduğu hâlde, bu evlerin genel itibariyle memleket içerisinde birer fesat yeri hâline gelmesini, bazen topluma zarar verecek karışıklıklara zemin oluşturmasını gösterdi. Tekke ve zaviyeler gibi İslam dininin zorunlu kılmadığı kuruluşların, hak yolundan sapmışlar elinde, siyasi amaçların desteklenmesine ne kadar elverişli olduklarını; mal ve can bakımında birçok fedakârlık gerektiren son gericilik olayının bunu açıkça ortaya koyduğunu belirtti. Bu nedenle Doğu İstiklal Mahkemesi'nin kendi yargı çevresindeki tekke ve zaviyeleri kapatma kararı verdiğini bildiğini ifade ettikten sonra, Ankara İstiklal Mahkemesi'nin de tekke ve zaviyelerin kapatılması gerektiği konusunda Hükümet'in dikkatini çektiğini sözlerine ekledi.[289]

2 Eylül 1925'te Hükümet bir kararname hazırlayarak tekke, zaviye ve türbelerin kapatıldığını ve Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde hiçbir tarikat, şeyh, derviş ve mürit olmayacağını, bunlara mensup özel giysi ve unvanların kaldırıldığını ilan etti.[290] Oylama sonucunda 30 Kasım 1925 tarihinde 677'ci kanun olarak kabul edilen Tekke ve Zaviyelerle, Türbelerin seddine ve Türbedarlıklar ile bir takım unvanların men ve ilgasına dair kanun, Resmi Gazete 'de 13 Aralık 1925'te 243 tarih ve sayı ile yayınlandı:[291]

Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti içinde gerek vakıf yoluyla, gerek mülk olarak şeyhinin tasarrufunda, gerekse başka suretlerle kurulmuş bulunan bütün tekkeler ve

---

[286] Goloğlu, M., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, **age.,** 167.
[287] Atalay, A., **age.,** 223.
[288] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 19 İçtima senesi: III, On yedinci İçtima 30. 11. 1341 Pazartesi s.282.
[289] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 19 İçtima senesi: III, On yedinci İçtima 30. 11. 1341 Pazartesi s.282.
[290] Yalçın, D., Akbıyık, Y., Özkaya, Y., **age.,** 259.
[291] Atalay, A. **age**., 226.

zaviyeler (küçük tekkeler), sahiplerinin başka şekilde mülk edinme ve kullanma hakları devam etmek üzere kapatılmıştır. Bunlardan göre cami ya da mescit olarak kullanılmakta olanlar bırakılır. Genellikle tarikatlar ile şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, çelebilik, babalık, emirlik, nakiplik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük, bilinmezlikten haber vermek ve dileğe kavuşturmak amacıyla muskacılık gibi ad ve sıfatların kullanılması ile bu ad ve sıfatlara ait hizmetlerin görülmesi ve kılığın kuşanılması yasaktır. Türkiye Cumhuriyeti içinde sultanlara, bir tarikata ya da menfaat sağlamaya dayananlarla bütün öteki türbeler kapatılmış ve türbe bekçilikleri kaldırılmıştır. Kapatılmış olan tekke, zaviye ve türbeleri açanlar, yeniden kuranlar, tarikat töreni için geçici de olsa yer verenler ve yukarıdaki unvanları taşıyanlar, bunlara özel hizmetleri yapanlar ya da kılıkları giyenler üç aydan eksik olmamak üzere hapis ve elli liradan aşağı olmamak üzere para cezası ile cezalandırılır denildi.

Madde 2- İş bu kanun neşri tarihinden geçerlidir.

Madde 3- İş bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.[292]

Tekke, zaviye ve türbelerin bir kanunla kaldırılması o günün basınında "İnkılâp Sahasında Yeni Bir Hamle Daha" başlığıyla verildi.[293] Tasarının kanunlaştığı gün bu konularla ilişkisi bulunan ve yine Konya Mebusu Refik Bey ile arkadaşları tarafından yapılmış olan bir kanun teklifi daha kabul edildi. Türk Ceza Kanunu'nun 131. maddesi, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı dini memurlar için hükümet tarafından tespit edilen kılığı yetkisiz ve izinsiz giyenler ile Türkiye devletince verilmeyen, müsaade edilmeyen nişanı takan ve kendi rütbesinin üstünde resmi elbise giyen ya da hiçbir rütbe ve memuriyeti olmadığı halde üniforma kuşananların üç aydan bir yıla kadar hapsolunacağı şeklinde değiştirildi.[294]

İki partili Cumhuriyet döneminde ve Fethi Bey'in başkanlığı sırasında doğuda Şeyh Sait tarafından bir ayaklanma başlamıştı. İsyanın yaygınlaşması ve taraftar bulması üzerine Fethi Bey'in başkanlığındaki hükümet idari ve askeri bir dizi önlemler aldı.[295] Ayaklanmanın hızla yayılmakta olduğunu gören Hükümet, hemen 1547 ve 1551 sayılı Kararnameleri çıkararak Doğu Bölgesinde sıkıyönetim ilan etti ve iki tezkere ile durumu

---

[292] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 19 İçtima senesi: III, On yedinci İçtima 30. 11. 1341 Pazartesi s.284, 288.
[293] Atalay, A. **age**.,226
[294] Goloğlu, M., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, **age.,** 180.
[295] Yalçın, D., Akbıyık, Y., Özkaya, Y., **age.,** 52, 53.

Meclis'e bildirerek sıkıyönetim ilanı kararının Anayasanın 86. maddesi gereğince onaylanmasını istedi.[296] Kanun 28 Şubat 1925'te TBMM'de kabul edildi.[297]

Refik Bey bu konuyla ilgili olarak Anayasa ile güvenlik altına alınan ulusun genel hakları ve ulusun egemenlik hakkının bu kanunun kabulü ile korunacağını belirtti. Devrimi hiçe indirmek ve Cumhuriyet'i yıkmak, vatanı yeni bir kargaşalığa ve parçalanmaya uğratmak için kötü ve gerici bir düşünce ile Doğu'da bir bozgunculuk yapıldığını ifade etti. Meclis'te tartışmalar olurken orada haklarını korumak isteyen vatandaşlardan çoğunun kanının aktığını söyledi. Refik Bey, oradaki aziz kardeşlerimiz bize diyorlar ki "Biz temiz kanımızı akıttık, size bir vatan, bağımsızlık, hayat ve ulusu mutluluğa götüren devrim verdik. Bizim ruhlarımızı üzmeyin. Memleketin esenliğe, hayatına, Cumhuriyet'e suikast etmek isteyen gericilerin tez elden vatandan kovulup yok edilmeleri için bu kanunu kabul ediniz."*[298]*

Hükümete olağanüstü yetkiler veren Takrir-i Sükûn Kanunu, 13 Şubat 1925 tarihinde başlayan Şeyh Sait İsyanının bastırılması ve suçluların cezalandırılması amacıyla TBMM'de 3 Mart 1925'te kabul edildi. Başvekil İsmet İnönü'nün Takrir-i Sükûn Kanunu ile ilgili takririne destek veren Refik Koraltan 4 Mart 1341 (1925) tarihli Meclis birleşiminde söz aldı.[299]

Refik Bey, vatan meselesi mevzubahis olduğu zaman, bütün kanunların selâmeti, milletin hayatı mevzubahis olduğu zaman her şeyin fevkinde olarak milletin hâkim güç olacağını ifade etti. Cumhuriyetin hayatına suikast etmek isteyen gericilerin bir an evvel vatan topraklarından her ne suretle olursa olsun gönderilmeleri ve izaleleri için bu kanunun kabulünü istedi.[300] Kanun hakkında Bozok Milletvekili Avni Bey, milleti sükûta ve huzura götürmek için yapılan bu kanunun, adı üzerinde, Takrir-i Sükûn Kanunu olduğunu söyledi. Avni Bey, bu sebeple memleketin gelişmesi ve yücelmesini hedef tutanların korkmasına neden olmadığını, bu kanundan memlekete nifak sokmak isteyenlerin korkacağını belirtti. Avni Bey, telâşa lüzum görmediğini de belirtti.[301] Tasarı üzerindeki görüşmeler sona

---

[296] Goloğlu, M., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, **age.,** 101.
[297] Yalçın, D., Akbıyık, Y., Özkaya, Y., **age.,** 54.
[298] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 15 İçtima senesi: II, Altmış Dokuzuncu İçtima 4. 3. 1341 Çarşamba, s.135.
[299] Atalay, A. **age**.,227.
[300] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 15 İçtima senesi: II, Altmış Dokuzuncu İçtima 4. 3. 1341 Çarşamba, s.135.
[301] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 Cilt: 15 İçtima senesi: II, Altmış Dokuzuncu İçtima 4. 3. 1341 Çarşamba, s.136, 137.

erdiğinde, Takrir-i Sükûn Kanunu açık oya sunuldu ve 22 ret oyuna karşı 122 kabul oyu ile kanunlaştı.[302]

1926 yılının önemli olaylarından biri de Mustafa Kemal Atatürk için hazırlanan suikast girişimi oldu. Atatürk'ün 15 Haziran'da İzmir'i ziyareti sırasında gerçekleştirilmek üzere bir suikast tertiplendi; ancak Atatürk'ün ziyareti bir gün gecikince suikast ihbar edildi. Bu suikast üç milletvekili tarafından örgütlenmişti. Ziya Hurşit (Lazistan), Şükrü (İzmit) ve Arif (Eskişehir). Olayın arkasında daha başka kişilerin ve özellikle eski İttihatçıların da olduğu anlaşıldı.[303]

Bu suikastı tertip edenler devrimlerin durdurulabilmesi için Atatürk'ün ortadan kaldırılması gerektiği düşüncesindeydiler.[304] İzmir suikastı ile ilgili olup bitenler İstiklal Mahkemesi Savcısının bir telgrafı ile Meclis Başkanınca mebuslara duyuruldu. Konya Mebusu Refik Koraltan ve Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Beyler, Atatürk'ün bu suikasttan kurtulması üzerine Meclis'in yaşadığı sevinci bildirmek ve bu durumu kutlamak için on beş kişilik bir Mebuslar Kurulunun Gazi'ye gönderilmesi teklifinde bulundular. Bu teklif için Konya Mebusu Refik Bey "Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine karşı tertip edilen suikastın akim kalması dolayısıyla, Meclisi Âlinin hissettiği meserretleri müşarünileyhe arz etmek üzere bir Heyet intihabı hakkında" başlıklı önergeyi Meclis'e sundu. Teklif kabul edildi ve on beş mebus seçildi.[305]

O, Mustafa Kemal'e karşı yapılan suikast konusunda TBMM'de yaptığı konuşmada "Suikastı tertipleyenlerin niçin Gazi'yi öldürmek istiyorlardı? Milletin en yüksek varlığını dâhiyane görüşleriyle kavrayarak bütün milleti kurtardığı ve istiklâl davası etrafına topladığı için mi? Büyük halaskara niçin el uzatıyorlar? Memleketimizi dört taraftan istilâ eden, namus ve mukadderatımızı çiğneyen düşmanları kovma azmiyle bütün hayatını bu uğurda koyduğu için mi? Düşmanı denize dökerek vatanı hakiki bir kurtuluş ve zafere eriştirdiği için mi? Milleti ölümden hayata, zulmetten nura götürdüğü için mi? İnsanın aklı bu kadar alçak bu kadar sefil düşünceyi almaya kâfi değildir." dedi. Ayrıca Refik Bey hainler ve gafillerin Gazi'ye kıymakla onun büyük eserlerini de mahvetmek istediklerini, milleti yeniden esarete, felakete, çöküşe sürüklediklerini söyledi. Bu kişiler hakkında büyük

[302] Goloğlu, M., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, **age.,** 120.
[303] Akşin, S., **age**.,184.
[304] Tekin, N.T., **age.**, 151.
[305] Goloğlu, M.,(2011). **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I (1924-1930), Devrimler ve Tepkileri**.(3.Baskı) Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ağustos, 235.

kurtarıcıya el uzatmanın vatanı yeniden ucu bucağı belli olmayan felâkete sürüklemeye yönelik maksatlara lâyık olan cezaların verildiğini belirtti.[306]

Cumhuriyetin ve Büyük Meclisin en yüksek hissi adaletini temsil eden İstiklâl Mahkemesinin âdil kararları ile lâyık oldukları cezaya uğradıklarını ifade etti. Refik Bey, bütün milletin başta Aziz Gazi olduğu için kudret ve yükselmeye koştuğunu, milleti bu yoldan döndürecek bir kuvvet olmadığını söyledi. "Yaşasın millet, yaşasın Türkün aziz ve büyük kurtarıcısı!" sözleriyle Meclis'te alkışlarla sözlerini bitirdi.[307] Ali Çetinkaya başkanlığındaki İstiklal Mahkemesi tarafından yapılan soruşturma sonucunda, on sekiz kişi hakkında idam kararı verildi.[308]

1.5. III. TBMM Dönemi ve Refik Koraltan'ın Konya Miletvekili Seçilmesi (1 Mayıs 1927- 4 Mayıs 1931)

3.Dönem seçimlerine Konya'dan katılan Refik Koraltan 1052 oy alarak milletvekili seçildi. 2 Ekim 1927'de mazbatasını alarak 1 Kasım 1927 tarihinde Meclis'e katıldı. 2 Kasım da mazbatası onaylandı. Yavuz zırhlısı hakkında soruşturma yapan Karma Komisyon ve Geçici Harf Komisyonuna üye seçildi. Genel Kurulda 3 değişik konuda söz aldı.[309]

Seçim tarihi 2 Eylül 1920, dönem tarihleri 1 Kasım 1927-4 Mayıs 1931 olan üçüncü dönemde Konya'da seçilenler: Fuat Gökbudak, Halil Kazım Hüsnü, Bekir Refik Koraltan, Mustafa Kazım Onat, Tevfik Fikret Sılay, Hacı Bekir Sümer, Mustafa Ulusan II. dönemden seçilip gelenleri Abdullah Nevzat Tandoğan, Ahmet Kemal Zaim Sunel, Hüseyin Hüsnü Konay ve Mehmet Zühtü Durukan'dır.[310]

---

[306] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Gizli Celse Zabıtları, Devre: 2 Cilt: 27 İçtima senesi: IV, İkinci İçtima, 3 Teşrinisani 1926 Çarşamba, s.17. **bk.** 1924 yılında Atatürk'ün Konya'yı ziyaret etmişti. Misafir edildiği konağın yemek salonunda bir ziyafet sofrası hazırlanmıştı. Sofraya Gazi Mustafa Paşa ve arkadaşlarından başka, Konya Milletvekilleri, Vali ve bazı ileri gelenler de çağrılmışlardı. Bu esnada milletvekili Refik (Koraltan) ayağa kalkmış ve Atatürk'ü öven bir konuşmaya başlamıştı. Söyledikleri, sofradakilerin duygu ve fikirleriydi. Refik Bey, Milli Mücadele yıllarında ateşli Milletvekili idi. Cumhuriyete bağlı, Atatürk'ü seviyordu. Bu nedenle söyledikleri genellikle o günkü ortamın iç dünyasını yansıtmaktaydı. Koraltan, Atatürk'ün kişiliğini belirlerken, onsuz İstiklal Savaşının yapılamayacağını, yapılsa bile başarıya ulaştırılamayacağını söyleyerek memlekette yapılmış ve yapılacak işler için Atatürk'ün başta olmasının şart olduğunu belirterek: "Allah seni başımızdan eksik etmesin" diye sözlerini bağlamıştı." Mustafa Kemal Paşa, Refik Bey'e cevaben: *"Bütün yapılanlar herkesten önce, büyük Türk Milletinin eseridir; onun başında bulunmak bahtiyarlığına ermiş bulunan bizler ise, ancak onun şuurlu fedakârlığı sayesinde ve fikir ve iman birliği içinde müşterek vazife görmüş, öylece başarı kazanmış insanlarız; hakikat bundan ibarettir."*demişti. İsmet Bozdağ, **Atatürk'ün Fikir Sofrası**, 2.Basım,1998, İstanbul, Tekin Yay., s.156.

[307] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Gizli Celse Zabıtları, Devre: 2 Cilt: 27 İçtima senesi: IV, İkinci İçtima, 3 Teşrinisani 1926 Çarşamba, s.18.

[308] Akşin, S., **age**.,184.

[309] Atalay, A. **age**.,231

[310] **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.103.

1.6. III. TBMM Dönemindeki Faaliyetleri

Başbakan İsmet Paşa'nın 31.10.1928 tarihli Yeni Türk Harflerinin kabulü ile ilgili takririne imza atan Refik Koraltan 1.11.1928 deki Meclis oturumunda; Büyük yol gösterici ve kurtarıcının milleti asırlardan beri gelişim yollarından geri koyan Arap harfleri yerine lâtin esasından gelme yeni Türk harflerini alarak, milleti yeni bir aydınlanmaya kavuşturduğunu söyledi. Bunda sonra aziz milletin bu yolda manevi hazinelerin anahtarı olan bu vasıta ile gelişmenin en yüksek merhalesine kısa zamanda ulaşacağını belirtti. Seçim daireleri hatta köylerine varıncaya kadar gezildiğini belirterek, büyük dâhinin ilk işareti üzerine kendisine candan bağlı olan soylu ve yetkin milletin kelimenin tam manasıyla ayaklandığını ve harekete geçtiğini söyledi. Hiç okumayan, yazmayan gençler ve ihtiyarlar az zamanda yeni harflerle okuyup yazmaya başlamışlardır diyerek, herkesce kat'i bir iman halinde ortaya çıkan, Türk'ün yüksek ve parlak istikbaline gururla bakıyorum, dedi. Aziz ve kahraman milletim sen var ol ve var olacaksın. Milletin gıpta ettiği dahi Reisimiz yaşa bin yaşa!" diye konuşarak bu kanunu Meclis gündemine taşıyan Başvekil İsmet Paşa ve çalışma arkadaşlarına destek vermişti.[311]

1.7. IV. TBMM Dönemi ve Refik Koraltan'ın Konya Miletvekili Seçilmesi (4 Mayıs 1931- 1 Mart 1935)

25 Nisan 1931 seçim tarihi olan dördüncü dönem, 4 Mayıs 1931'den 1 Mart 1935'e kadar devam etmiştir. Bu dönem Konya'yı temsil eden on dört milletvekili arasında Bekir Refik Koraltan da vardı.[312] Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından 4 dönem Konya'dan milletvekili olarak görev yaptığı sırada meclisin en ateşli isimleri arasında anıldı. Mustafa Kemal'e çok yakındı.[313] 1930 yılında Fethi Bey tarafından kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasına sert eleştiriler yönelten Koraltan, milletvekilliği görevini 1935 yılına kadar sürdürdü.[314] 4.Dönemde yine Konya Milletvekili seçilen Refik Bey, 5.Dönem seçimlerine katılmadı. 12 Mart 1936'da Çoruh Valiliğine atandı. 21 Temmuz 1938 tarihinde Trabzon Valiliğine nakledildi. 7 Haziran 1939 da Bursa Valiliğine getirildi.[315] 1935 yılına kadar

[311] **TBMM Zabıt Ceridesi,** Devre: 3 Cilt: 5 İçtima senesi: II, Birinci İnikat 1. 11. 1928 Perşembe, s.9.
[312] **Milli Mücadeleden Günümüze Konya, age.,** s.103.
[313] Koraltan, R., **age.,** s.12.
[314] Albayrak, M., **age.**, 53.
[315] Atalay, A. **age**., 232

milletvekili olarak kaldı.[316] 1942 yılında İçel Milletvekili olarak yeniden parlamentoya girdi.[317]

1.8. IV. TBMM Dönemindeki Faaliyetleri

Cumhuriyetin ilanı ile gerçekleştirilen köklü değişiklikler arasında Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının tanınması önemli bir aşama olarak yer alır.[318] İsmet İnönü'nün Teşkilat-ı Esasiye Kanunun 10 ve 11. Maddeleriyle İntihab-ı Mebusan Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir madde eklenmesi (Kadınlara seçme-seçilme hakkının tanınması) hakkındaki takrirlerine de destek veren Refik Koraltan, 5 Aralık 1934 yılındaki meclis görüşmelerinde: "Büyük Ulus Kurultayının saygıdeğer üyeleri, Türk kadınının durumu durmadan gelişen ve olgunlaşan büyük inkılap sayesinde yepyeni bir devreye girdi. Türk kadını erkekten hiçbir savaşta geri kalmaz, onunla omuz omuza yürür, onunla tarlada beraber çalışır. Her işte erkekle beraber çalışan Türk kadını, ulus işlerinde de yüksek varlığını gösterir" sözleriyle büyük alkış aldı. Refik Bey daha sonra "Baylar, sevinelim, övünelim; çünkü Türk'üz, çünkü Atatürk'ümüz vardır. Ulus var olsun, Atatürk sağ olsun." dedi.[319]

5 Aralık 1934'te dönemin Başbakanı İsmet İnönü ve 191 arkadaşının 1924 Anayasası'nın 10. ve 11. maddelerinin değiştirilmesine yönelik verdikleri kanun teklifinin kabul edilmesiyle[320] 22 yaşını bitiren kadın erkek her Türk milletvekili seçme ve seçilme hakkına sahip oldu. 30 yaşını bitiren her kadın ve erkek Türk milletvekili seçilebilme hakkını elde etti.[321]

1934 yılında kabul edilen 2599 sayılı Anayasa değişikliği ile Türk kadını, birçok Avrupalı kadınlardan çok önce seçme ve seçilme hakkına ve eşit vatandaş olma niteliğine yasal olarak kavuştu.[322] Böylece, siyasi alanda kadınla erkeğe eşit haklar tanıyan bu kanunun kabulü ile Türk kadınları, İsviçre ve Fransa gibi medeni ülkelerden önce, siyasal haklarına

---

[316] Albayrak, H. **age.**, 350.
[317] Albayrak, M., **age.**, 53.
[318] Sezer, A. (1998). **"Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları"**, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt XIV., Sayı:42, Kasım, 889.
[319] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 4 Cilt: 25 İçtima senesi: IV, On İkinci İnikat 5 12 1934 Çarşamba, s.83, Atalay, A. **age**.,230.; Karol,S.,Tezel, S.,v.d.(1983). **Atatürk ve Kadın Hakları**, Ankara, 69.
[320] İçke, A. (2014). **Türkiye'de Kadın Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri(1935-1991). Ankara:** Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 34.
[321] Yaraman, A. (1999). **Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili(1935-1999). (I.Basım).** İstanbul: Bağlam Yay., Kasım,1.Basım, 50.
[322] Karol, S., Tezel, S., v.d.,(1983). **Atatürk ve Kadın Hakları.** Ankara: Türk Ticaret Bankası,73.

sahip oldu.[323] 5 Aralık 1934'teki yasal değişikliği izleyen günlerde özellikle kadınların, başta İstanbul olmak üzere çeşitli kentlerde düzenledikleri miting ve gösteriler Aralık 1934 boyunca gazetelerin genellikle ilk sayfalarında yer almıştı.[324]

Refik Koraltanın söz aldığı kanunlardan birisi de Basın Kanunuydu. "Bazı gazetelerin takip ettikleri neşriyat tarzı hakkında kükümetçe ne tedbir alındığına dair Elâzığ Mebusu Fazıl Ahmed Beyin istizahı münasebeti" başlıklı görüşmelerde söz alan Refik Bey, dönemin basını hakkında, kendi okul yıllarındaki Meşrutiyet zamanı basınını göz önünde bulundurarak, genel bir değerlendirme yaptı. O içinde bulunulan dönemdeki bir kısım basının, tıpkı öğrencilik yıllarındaki basın gibi birçok kargaşa ve çatışmalara sebep olduğunu verdiği örneklerle izah etti.

Refik Bey, Ali Kemal'in o dönemdeki yazılarına dikkat çekerek vatanperver olarak bilinen bu kişinin zamanla yazılarının şiddetini artırdığını ve mevcut iktidar aleyhine yazılar kaleme aldığını anlattı. Zamanla maskeleri düşen bu kişilerin hürriyet söylemi altında milleti büyük badirelere sürüklediğini ifade etti. Sahte vatanperver olan bu kişilerin milleti birbirine düşürdüğünü ve sonrasında da Yunan, Bulgar, Türk, Arnavut, Rum, Ermeni, bütün milletlerin ayaklanarak silahlandığını belirtti. Dışardaki düşmanların da bu kargaşadan istifade ettiklerini ve o günkü faaliyetlerin yaralarının hâlâ sarılamadığını söyledi. Ayrıca o, birtakım gazetelerin hürriyet namı altında art niyetlerini açığa vurduğunu ve bunun da toplumdaki huzur ortamını zedelediğini belirtti. Türk milletinin bu günkü hâl ve vaziyete kavuşabilmek ve istiklâl şerefiyle medenî milletler arasında yerini alabilmek için yaptığı fedakârlıklara, verdiği kurbanlara çok yazık olacağını ifade etti. Matbuat hürriyeti namını siper edinerek neşriyat yapan, kendilerine muhalif süsünü veren gazetelerin neşriyatına bakıldığında milletçe yapılan fedakârlıkların ne kadar küçümsendiğinin görüleceğini söyledi.

---

[323] İçke, A. **age.,** 34.

[324] Yaraman, A., **age.,**76. ; **bk.;** "Yurdun Her Yönünde Türk Kadını Bayram Ediyor" başlığıyla duyurmuştur. Gazetede İstanbul kadınlarının sabah saatlerinde Beyazıt meydanında toplandıkları ve büyük bir miting yaptıkları bilgisine yer verilmiştir, "Yurdun Her Yönünde Türk Kadını Bayram Ediyor". (8 Aralık 1934), **Ulus,** 1. ; Gazetedeki haberlerden 8 Aralık 1934 tarihli Akşam gazetesinde kadın hakları ile ilgili olarak: Gazetelerden biri kadınların sevincini belirtmek için kocaman yazdığı başlığın altına "Dünün süs kadını, bugünün ulus saylavı…"haberine atıfta bulunarak bir değerlendirmede bulunmuştur. Değerlendirmenin sonucunda bu kanunla bir yenilik yapılmamış, Türk kadınına değeri verilmiştir. Ulusun gücü artırılmıştır. Türk kadını erdemlidir. Süs kadını değil, iş kadınıdır denilmektedir, "Süs Kadını, İş Kadını".(8 Aralık 1934), **Akşam**, 1. ; Ulus Gazetesinde Falih Rıfkı Atay, "Türk Kadını" başlıklı makalesiyle konu hakkında değerlendirmede bulunmuştur, **Ulus**, Atay, F. R. "Türk Kadını", 5 Aralık 1934, 1.

Daha sonra "Hayâsızca, nankörce yapılan bu tür hücumlar Rusya'da, İtalya'da; hatta İngiltere'de ve Fransa'da, herhangi bir millet hizmetine karşı bu şekilde yapılsa, bunu yapanlara orada hayat hakkı verirler miydi? Yoksa daha ağır bir şekilde karşılık mı görürlerdi" dedi. Bu milletin matbuatını takip eden insanlar olduğunu belirterek bu insanların memleketlerini, milletlerinin hâl ve istikbalini tehlikeye düşürecek neşriyata asla müsaade etmeyeceklerini ifade etti. Matbuat hürriyetini ve vatanın alî menfaatlerini yıkan bu ve emsali suikastçılara hadlerini bildirmek zamanı geldiğini söyledikten sonra takip edilecek yolun da bu vatanın aziz varlığına ve mukaddes mevcudiyetine uzaktan, yakından suikast edenlere bu memlekette hayat hakkı tanımamak olduğunu belirtti. "Bu hakikati bu gibilere anlatmak sırası gelmiştir, hatta geçiyor." diyerek alkış ve bravo sesleri ile konuşmasını sonlandırdı.[325]

[325] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/68, **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/69, **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 4 Cilt: 3 İçtima senesi: IV, Yirmi İkinci İnikat, 5.7.19931 Pazar, s.23

İKİNCİ BÖLÜM

REFİK KORALTAN'IN VALİLİK HAYATI (1936-1942)

2.1. Çoruh(Artvin) Valilik Görevi(1936-1938)

Vali, Merkez'den gönderilen, şehirdeki en büyük mülki amirdir. Şehrin eğitim ve öğretim kuruluşları ile polis ve sıhhiye teşkilatı gibi kurumlar doğrudan valinin sorumluluğunda bulunmaktadır. Ayrıca vali şehrin Merkez'le olan her türlü ilişkilerini yürüten kişidir.[1] Cumhuriyetin ilk yıllarında valilerin yaşadığı en önemli sorunlar temel gıda problemi; yol, su, köprü gibi bayındırlık hizmetleri ile eğitim konusundaki eksiklikler olmuştur. Memleketin hangi köşesinde görev yaparsa yapsın; hemen hemen bütün valiler bu sorunlarla meşgul olmuşlar ve her biri bilgisi, görgüsü ve kabiliyeti nispetinde birtakım çalışmalar yapmışlardır. Valilerin çalışmaları, görevleri doğrultusunda değerlendirildiğinde, başlıca sorumlulukları; Şehirde huzur ve asayişin sağlanması, eğitimin yaygınlaştırılması ve genişlemesi için gerekli vasıtaların temini; ticaret, ziraat, sanayi ve nakliye gibi üretim vasıtaların geliştirmek için gereken tedbirlerin alınması, genel sağlığın korunması ve sağlık hizmetlerinin temini için gereken çalışmaların yapılması, kaçakçılığın önlenmesi, vilayet dâhilindeki bayındırlık işlerine dair teşebbüs ve çalışmaların takibi, devlet dairelerinin teftiş ve denetimi, orman yangınlarının önlenmesi için gereken tedbirlerin alınmasıdır.[2]

Atatürk dönemi valileri, 19. yüzyılın son 20 yılında dünyaya gelmiş bir neslin temsili olmuştu. 20. yüzyılın ilk 15 yılı, valilerin Abdülhamit Dönemi okullarında, orta ve yüksek tahsil hayatlarını tamamladıkları dönemdi. Osmanlı Devleti'nin son dönemine denk gelen bu süreç onların tahsil hayatlarını dolayısıyla da fikri yapılarını doğrudan etkilemişti. Atatürk dönemi valileri, gelir seviyesi çok iyi, orta ve üst sınıf çocukları olarak yetişmiş kişilerdi.[3]

4 Ocak 1936 tarih ve 2885 sayılı kanunla merkezi Rize olan Çoruh vilayeti kaldırılmış; merkezi Artvin olan yeni Çoruh vilayeti kurulmuştu. Bu kanunla, Erzurum vilayetinden Yusufeli kazası, eski Çoruh vilayetinden de Hopa kazası alınarak yeni Çoruh vilayetine bağlanmıştı.[4] 1936 yılından itibaren vilayet sayısı 62 yükselmişti. Kanun, Rize ile

---

[1] Avanas, A., **age**., 8.
[2] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 227, 228.
[3] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 257.
[4] Özdemir**,** H. (2001). **Artvin Tarihi.** (I. Baskı). Ankara, Ağustos, 332.

Artvin vilayetlerinin birleştirilmesi sonucu meydana getirilen Rize merkezli Çoruh Vilayeti'ni tekrar ayırmıştı. Rize ayrı bir vilayet olurken Çoruh Vilayeti'nin merkezi Artvin'e alınmış ve Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, meclis görüşmelerinde, yeni düzenlemenin halkı ihtiyaçlarına cevap vermek için yapıldığını söylemişti.[5] "Çoruh Vilayeti" adı 17 Şubat 1956 tarih ve 6668 sayılı kanunla "Artvin Vilayeti" olarak değiştirilerek bugünkü ismini almıştı.[6]

1923-1938 dönemi ile sonraki dönemler mukayese edildiğinde, bazı vilayetlerde farklılıklar görülmektedir. Bunun sebebi, 1923'te sancakların vilayet teşkilatlarına çevrilmiş olmasıdır. Örneğin, siyaset adamı Refik Bey'i bazı kaynaklar, 1935 yılında Çorum Valisi olarak göstermiştir. Türk siyasi hayatının ünlü siması Refik Koraltan, 12.03.1936 ile 20.07.1938 tarihleri arasında Çorum değil, Çoruh Valiliği'nde görev almıştı.[7]

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuş, inkılapların ardından Türkiye'de siyasi hayat değişmeye başlamıştı. Bu durum Refik Bey için de yeni bir sürecin başlangıcı olmuştu. Milli Mücadele'yle birlikte katıldığı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden 15 sene sonra ayrılmış bulunuyordu.[8] Onun valilik yaptığı ilk vilayet Çoruh(Artvin) olmuştu. Artvin ve çevresi anavatana dâhil olduktan sonra, 26 Şubat 1921 tarihinden itibaren TBMM Hükümetince Artvin ve Şavşat kazaları dört buçuk ay müddetçe Ardahan sancağına bağlı kalmıştı. 7 Temmuz 1921 tarihinde 133 sayılı kanunla Artvin sancağı kurulmuştu. 24 Nisan 1924 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun idari bölümünde yapılan değişiklik gereğince sancaklara vilayet adı verilmesi üzerine Artvin sancağı da 1921'deki kuruluş esasına göre vilayet olmuştu .[9]

İsmet İnönü, Refik Bey ile yapmış olduğu görüşmede, kendisine idari görev verme düşüncesinde olduğunu, ifade etmişti. Bunun üzerine Refik Bey ise Milli Mücadele hayatına girerek katılmış bulunduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 15-16 sene faaliyette bulunduğunu, ayrılmasının manevi bakımdan kolay olmayacağını; ancak mevzu olan millet ve memlekete hizmet ise bunu memnuniyetle karşılayacağı cevabını vermişti.[10]

1935'te kurulmuş olan, Erzurum ve Trabzon bölgelerindeki Üçüncü Umumi Müfettişliği görevini yerine getiren Tahsin Uzer, Dâhiliye Vekâletine, dönemin Başbakanı

---

[5] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 37
[6] Halit Özdemir**, age.**, s.333.
[7] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 33.
[8] Koraltan, R., **age.,** 7.
[9] Halit Özdemir**, age.**, s.331.
[10] Koraltan, R., **age.,** 52, 53.

İsmet İnönü'ye, Refik Bey ile ilgili olarak, Artvin valiliğine Eski Konya Saylavı Refik Bey'in tayini hâlinde kendisinin ilim ve tecrübesinden istifade edilebileceği şeklindeki kanaatini arz eden bir yazı göndermişti.[11] Başvekalet Kararlar Müdürlüğü Kararnamesi'nde de ifade edildiği şekilde: *"Açık bulunan Çoruh valiliğine eski Konya Saylavı Refik'in tayini Dahiliye vekilliğinin 5/2/936 tarih ve 918 sayılı tezkeresi ile yapılan teklifi üzerine icra vekilleri heyetince 6/12/936 da onanmıştır."* denildi.[12]

İsmet İnönü'nün Çoruh Valiliğine, Refik Bey'i görevlendirmesiyle birlikte Anadolu'daki Valilik süreci başladı. Refik Bey, yeni vazifesini icra etmek üzere 16 Mart 1936 senesinde Ankara'dan ayrıldı. Yolculuk esnasındaki duygularını: *"Orada Ford kumpanyasının ilk çıkardığı külüstür bir arabayla Artvin yoluna girdik. O yol değildi. Sırat köprüsü gibiydi. Vaktiyle sultan Abdülaziz devrinde dağların bağrı yırtılarak bir kağnı ve at arabasının geçebileceği yol. Yıllar geçmiş, tamir yüzü görmemiş. Çoruh Nehri'nin kenarında gittikçe yükselen, sarplaşan korkunç virajlarla devam eden bir ölüm yolu. "* şeklinde anlatmıştı.[13]

Çoruh'ta başlayan idari hayatı Refik Bey'i farklı şekillerde etkiledi. Anadolu Ankara'dan farklıydı. İlk olarak, Artvin'in bütün yollarının halkla beraber yapılması işine öncelik verdi.[14] Bölgenin ziraat işleri ile ilgili olarak birtakım çalışmalar yaptı. Tütün konusuna da önem veren Refik Bey, 21 Ocak 1937 tarihinde Çoruh ve çevre bölgelerden sorumlu bulunan, Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'e Çoruh'taki tütün üretimi ve satışı hususunda birtakım bilgiler vermişti. Ona göre Çoruh'taki tütün üreticilerinin en önemli sıkıntısı idare tarafından verilen tütün fiyatının yetersiz olmasıydı.[15]

22 Eylül 1937 tarihli *Yedigün Dergisi*'ndeki "İdare Amirlerimiz, Artvin Valisi Refik Koraltan" başlıklı yazıda, Artvin Valisi Refik Koraltan'ın eski milletvekillerden olduğu ve Atatürk'ün yanında inkılapların başlangıcından beri büyük bir özveri ile çalıştığına temas edildi. Tecrübeli olması sebebiyle Artvin vilayetini kısa zamanda ilerlettiği ve Halkevinin bütün kollarının valinin idaresinde büyük bir gelişme gösterdiği de belirtildi. Yazının devamında köycülük şubelerinin uzun geziler tertiplediği, gösteri kollarının gayretle çalıştığı ve bu yönde kültürel faaliyetlerin de bölgede dikkat çektiği ifade edildi.

---

[11] **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA),** 30.18.1.2/61.10.7.
[12] **BCA**, 30.18.1.2/61.10.7.
[13] Koraltan, R., **age.,** 52, 53.
[14] Koraltan, R., **age.,** 29.
[15] **BCA,** 30.10.0.0/71.466.2.

Köy kalkınma işlerinin büyük bir düzenle gerçekleştiği, vilayet yollarının da son derece muazzam olduğu bilgisine yer verildi. Her tarafta kamyonetlerin, otomobillerin işleyebildiği, Artvin'in gerek tabii servetler ve gerekse de tarım ve hayvancılık yetiştiriciliğinde memleketin en zengin yerlerinden biri olduğu bilgisi verildi. Halkının iyi kalpli temiz yürekli olduğuna, kavga gürültü cinayet gibi olayların yok denecek kadar az olduğuna temas edildi. Artvin Valisi Refik Koraltan'la ilgili olarak ise Artvinlilerin valilerinden memnun oldukları, çalışkan valinin canla başla Artvin için çalışmasının herkesi sevindirdiği ifade edildi. Artvin'de okul işlerinin tamamlanmasına çalışıldığına değinilerek Artvin halkının okumaya son derece istekli olduğu belirtildi. İlkokul ve köy okullarında okuyan öğrencilerin sayısının fazla olduğuna da temas edildi.[16]

Birinci Dünya Savaşı'ndan 1950 yılına kadarki dönem, aynı zamanda Refik Koraltan'ın valilik yıllarının bir dönemine denk gelen (1936-1942) süreç, Türkiye'nin sıkıntı yaşadığı yıllar oldu. Dört yıl süren Birinci Dünya Savaşı, üç yıl süren Millî Mücadele yılları, 1929'da patlak veren dünya ekonomik krizi ve 1939-1945 arasında İkinci Dünya Savaşı yılları bu döneme damgasını vurmuştu. Bu dönem içerisinde savaşın olumsuz etkilerinden Artvin halkı da etkilenmiş ve yoksullukla mücadele etmişti. [17]

İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Sicil Arşivinde Bekir Refik Koraltan'ın ismi 4114 numaralı dosyada yer almıştı.[18] Refik Koraltan, 1936-1938 yılları arası Çoruh Valiliği, 1938-1939 Trabzon Valiliği, 1939-1942 Bursa vilayetleri valiliklerinde görev aldı.[19] 1937 sonbaharında Çoruh'a gelen Mareşal Fevzi Çakmak, vilayetten ayrılırken bölgeden olumlu intibalarla ayrılmış olduğunu, ifade etmişti. Artvin valiliğinden sonra Refik Koraltan 26 Temmuz 1938 tarihinde Trabzon valilik görevine atandı.[20]

2.2. Refik Koraltan ve Trabzon Valilik Görevi(1938-1939)

Refik Koraltan, Artvin'deki görevinin ardından Trabzon'a vali olarak atandı. Bu görevine 13 Mayıs 1939 tarihine kadar devam etti.[21] Refik Koraltan'ın Trabzon'a gelişi ile ilgili olarak verilen haberde; "Bir buçuk aydan beri muhterem refikalarını tedavi ettirmek

[16] "İdare Amirlerimiz Artvin Valisi Refik Koraltan". (22 Eylül 1937) **Yedigün Dergisi**. Sene:5, No:237, Cilt:10, s.17.
[17] Özdemir**,** H., **age.,** 337.
[18] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 259.
[19] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 335.
[20] Koraltan, R., **age.,** 56, 57.
[21] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…**, **age.**, 445.

dolayısıyla izinli olarak İstanbul ve Bursa'da bulunan yeni valimiz Refik Koraltan bugün gelecek olan Güneysu vapuru ile şehrimize ulaşacaktır." denildi.[22] Trabzon valiliğinin ilk günlerinde, görevi ve Trabzon'a dair duygularını, Refik Koraltan bir beyanatla ifade etmişti. Açıklamasında, Trabzon'a geldiği ilk zamandan vali olarak atandığı bu zamana kadar 20 yıl geçtiğini belirttikten sonra Çoruh valiliğinden Trabzon'a nakledilmiş bulunduğunu, çöküntü ve kara günlerde beraber çalıştığı vatansever, vefakâr Trabzonlularla tekrar karşılaşmış olmanın zevk ve heyecanı içinde görevine başladığını ifade etti. Zor ve karanlık günlerde beraber yaşadığı, mahrumiyet ve ıstıraplarına şahit olduğu Trabzon'un tertemiz çocuklarına faydalı olabilmek için, önceden de tanımış olduğu bu vilayette, halkın refah ve saadeti için hizmete başlayacağını dile getirdi.[23]

Refik Bey, Eskişehir valiliğine atanan Sezai Uzay'ın yerine Trabzon valiliği görevine atanmıştı. "Dün Valimizi Uğurladık" başlıklı yazıda; Eskişehir valiliğine tayin edilen Sezai Uzay'ın şehirden vapurla ayrıldığı bilgisinin yanı sıra; kısa bir zaman içinde Trabzon'da büyük hizmetlerde bulunduğuna ve Trabzon halkı üzerine derin ve kıymetli intibalar bıraktığı değinildi.[24]

Refik Bey, Trabzon vilayetine tayin edildiğini öğrendiği andan itibaren, Trabzon halkına hizmet edeceği için, bu görevin daha önce Trabzon'a tayin edilen tüm valilerde olduğu gibi kendisinin de dimağını meşgul ettiğini ifade etti. O, Trabzon'u çok tahlil etmeye gerek olmadığını, çünkü kendisinin daha önceden Trabzon'u tanıyıp bildiğini ve bu nedenle de daha şehre gelmeden, Ankara'dayken şehirle ilgili çalışmalarına başladığını dile getirdi.[25] Refik Koraltan, Trabzon'a gitmeden önce Ankara'da Başvekil Celal Bayar ile görüştüğünü ve bu görüşme sırasında kendisine Trabzon'a gideceğini, Trabzon halkına iletmek üzere duygu ve düşüncelerini sorduğunu; Celal Bayar'ın ise cevaben, Doğu'nun kapısı olan Trabzon'da yapılacak bir limanın oranın umumi hayatına müessir olanak sağlayacağını ve oradaki çalışmaları kolaylaştıracağını söylediğini ifade etmiştir.[26]

Trabzon için ticari hayattaki en önemli yerlerden birisi liman işletmeleriydi. Gazetelere yansıyan bilgilerde deniz işletmeciliği ile ilgili bilgilerde bulunmaktaydı.[27] Refik Bey, Celal Bayar'a Trabzon halkının bu imar yatırımına çok ihtiyacı olduğunu, bunu

[22] "Yeni Valimiz Bugün Geliyor". (20 Temmuz 1938). **Yeniyol Gazetesi,** 1.
[23] Koraltan, R., **age.,** s.67.
[24] "Dün Valimizi Uğurladık".(22 Haziran 1938), **Yeniyol Gazetesi,** 1.
[25] "Valimizin Kıymetli Bir Konferansı". (17 Eylül 1938) , **Yeniyol Gazetesi,** 1.
[26] "Valimizin Kıymetli Bir Konferansı". (21 Eylül 1938), **Yeniyol Gazetesi,** 1.
[27] Çapa, M., Çiçek, R., **age.**, 185.

bekleyeceklerini belirtip teşekkür etmiş ve oradan ayrılmıştı. Refik Bey bu görüşmeden bir gün sonra ise İktisat Vekili Şakir Kesebiri ziyaret etmişti. Kendisine Trabzon'a dair düşünce ve planların olup olmadığını sorarak bilhassa devletçe başlayan büyük sanayi hareketleri ve işleri arasında Trabzon'un yerini tahlil etmeye çalıştığını aktarmıştı.[28]

2.2.1.Refik Koraltan'ın Trabzon Valiliği Döneminde Bölgedeki Faaliyetleri

2.2.1.1. Eğitim Alanındaki Faaliyetler

Refik Koraltan, Trabzon'da Valilik görevini sürdürdüğü dönemde, eğitim işleriyle ilgili olarak bölgedeki mevcut okulları denetlemiş, okulların eksikliklerini tespit ederek yapılması gerekenlerle ilgili direktiflerde bulunmuş ve ihtiyaca göre yeni okulların inşa edilmesiyle meşgul olmuştu. Bölgede bir eğitmen kursunun açılması hususunda halka bir konuşma yapan Koraltan, Cumhuriyet Hükümetinin Trabzon'da bir eğitmen kursu açılmasıyla alakalı olarak 15 muallim ve 100 talebeden meydana gelen bir kadro oluşturduğu bilgisini verdi. Beş sene zarfında Trabzon köyleri ve bütün memleket dâhilinde ihtiyaç duyulan öğretmen eksikliğinin giderileceğini belirtti. Konuşmasının devamında böyle bir yardım yapılmamış olsaydı Trabzon İdare-i Hususiyesi gelirinin tamamı verilmiş olsa dahi, bunun yeterli olmayacağını ve memleket çocuklarının cahil kalacağını söyledi. Memleketin okuma ihtiyacına katkılarından dolayı hükümete, Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'e teşekkürlerini sunduktan sonra mahalli hizmetlerin yine mahalli gelirlerle karşılanabilmesi için 100 sene beklemek gerektiğini; ancak buna imkân olamayacağını da belirtti.[29]

Doğu Vilayetleri kültür, lise ve ortaokul direktörleri, ilk tedrisat müfettişleri ve ikişer öğretmenden mürekkep Doğu Kültür Kongresi, 8 Mart 1938 tarihinde Trabzon Kız Sanat Enstitüsü binasında yapılmıştı. Vali Refik Koraltan burada yaptığı konuşmada kültür hareketlerinin önemine değinmişti. Kongre Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun riyaseti altında çeşitli encümenlerin toplanmaları suretiyle devam etti.[30] Refik Koraltan Trabzon'da bir

---

[28] "Valimizin Kıymetli Bir Konferansı". (21 Eylül 1938) , **Yeniyol Gazetesi**, 1.

[29] "Umumi Meclis; Valimiz Refik Koraltan'ın Nutku". (21 Ocak 1939), **Yeniyol Gazetesi**, 2. **Bk.** "Hasan Tahsin Uzer (1878-1939), 1878 de Selanik'te doğdu. İstanbul idadisini bitirdikten sonra 1897 de Mülkiye Mektebinden mezun oldu. Devlet hizmetine ilk girişi 1897 de Pürsiçan Bucak müdürlüğü ile başlar. Valilik görevlerinde de bulunmuş olan Tahsin Uzer, 6 Eylül 1935'te kurulan ve Erzurum ve Trabzon bölgelerinde Üçüncü Genel Müfettişliği görevlerini yapmıştır", Orhun H. , Kasaroğlu, C., Belek, M., Atakul, K. (1969).**Meşhur Valiler**, İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yay., Sayı:1, Temmuz, 513,521.

[30] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…, age.**, 446.

lisede 600 öğrenci karşısında yapmış olduğu konuşmasında ise gençlere gelecekle ilgili önemli tavsiyelerde bulundu.[31]

Cemal Rıza Çınar, Yeniyol gazetesindeki "Talebe Pansiyonu Açılıyor, Refik Koraltan İşe El Attı" başlıklı yazısında, orta tahsil için köy ve kasabalardan gelen öğrencilerin Trabzon'daki yaşam şartlarının kötü durumu ile bir talebe pansiyonunun açılmasının büyük bir ihtiyaç olduğu konularını defalarca dile getirdiklerini, bu temennilerinin fiiliyata geçirilmesi hususunda adım atılmış olmasından dolayı duydukları mutluluk ve memnuniyetlerini dile getirdikten sonra konuyla ilgili olarak

"....Zaman geçtikçe ve çok elim olan bu tabloyu eski hali ile karşımızda gördükçe daha fazla bir acı duyarak sesleniyoruz ve seslendik ve nihayet bu defa aksi seda ile değil bu işe bütün ciddiyet ve vicdani bir hassasiyetle sarılan Refik Koraltan ile karşılaştık. Büyük gövdenin bu parçasında her gün bir yarayı sarmak, bin bir ihtiyaca cevap vermek, yeni bir eser kurmak, daha üstün bir hayat, huzur ve refah imkânları araştırmakla ömür tüketmekten başka bir zevk duymayan bu en mükemmel cumhuriyet valisi bütün vicdanlarda bir ıstırap olan bu mühim davaya el attı ve 20 yataklı bir pansiyon açılmasına derhal karar verdi. Muhasebe-i Hususiyenin ayrıldığı bina ile karşısındaki bina talebe pansiyonu olarak kabul edildi ve hafta kabul etmeyen çok kısa bir zaman zarfında köşede bucakta sefil ve perişan kalmış orta tahsil görmekte olan bütün talebelerin bu binalarda toplanmalarına emir verdi." açıklamalarında bulundu. Yazının devamında elektriğin yanı sıra temiz ve sıcak yemeklere kavuşacak olan bu yurt çocukları için medeni yaşama uygun, huzur ve refah içinde olacakları ve sıhhi durumlarının da kontrol altında tutulacağı bir ortam hazırlandığına da değinildi.[32] Talebe pansiyonunun Vali Refik Koraltan'ın çok veciz ve kısa bir nutkuyla açıldığı haberi verildi.[33] "Karadeniz İlkokulu, 55 Bin Lira Meblağında Büyük Bir Mektep Yaptırılacak" başlıklı haberde Trabzon'da kendisini hissettiren ilkokul ihtiyacını karşılamak amacıyla vilayet tarafından modern bir mektep yaptırılacağı haberinin alındığı ifade edildi. Haberin devamında bu okul için elli beş bin lira harcanacağını ve okulun isminin "Karadeniz

[31] "Valimiz Lisede Mühim Bir Hitabe Söyledi". (16 Aralık 1938), **Yeniyol Gazetesi**, 1. ; **Bk.** "Gençler çok dikkatli olunuz, her adımınızı dikkatli atınız. Büyüklerinize hürmet, küçüklerinize şefkat gösteriniz. Mektepte, evde, ciddi vakarlı, faziletli ve baştanbaşa gurur ve kudret ifade eden bir tarihin, bir neslin çocukları olduğunuzu daima göz önünde tutarak öylece uyanık bulununuz. Büyük istiklal sizindir. Büyük şeref sizindir. Dünyanın dikkatleri üzerlerinizde ve üzerinizdedir. O halde yetişecek, yükseleceksiniz ki, yabancı ellerde bile herhangi bir sebeple bulunduğunuz zaman, sizin Türk çocuğu olduğunuz anlaşılır anlaşılmaz muhatabınız derhal şapkasını çıkaracak, azametli kahraman bir ırkın çocukları, inkılap yapan büyüklük yapan Atatürk nesil olduğunuz için sizleri eğilerek hürmetle selamlayacaktır. Hepiniz bu şerefe layıksınız", **Yeniyol Gazetesi,** "Valimiz Lisede Mühim Bir Hitabe Söyledi", 16 Aralık 1938, s.1.

[32] Çınar, C. R. "Talebe Pansiyonu Açılıyor, Refik Koraltan İşe El Attı".(28 Aralık 1938), **Yeniyol Gazetesi**, 1.

[33] "Talebe Pansiyonu Açıldı".(28 Ocak 1939), **Yeniyol Gazetesi**,1.

İlkokulu" olacağı belirtildi. Yazıda şehir çocuklarının kültürel ihtiyaç ve terbiyelerini karşılayacak olan bu hayırlı işe ön ayak olan Trabzon Valisi Refik Koraltan'a teşekkür edildi.[34]

Trabzon'da, yurdun bazı bölgelerinde olduğu gibi, köylerde eğitmen olarak görevlendirilebilmek için eğitmenlerin yetiştirileceği bir kursun açılacağı duyurulmuştu. Eğitimcilerinin belirlendiği bu kursun öğrenci sayısının 100 olacağı ve bu öğrencilerin askerliklerini ifa etmiş çavuş ve başçavuşlardan seçileceği bilgisi de verilmişti. Vali Refik Koraltan yanına Maarif Müdürünü de alarak mahalli tetkiklerde bulunmak üzere Aksu'ya gitmişti.[35] "Erginler Yurdunda Atatürk Köşesi Merasimle Açıldı" başlıklı haberde uzun zamandan beri hazırlıkları yapılan Atatürk Köşesi'nin parlak bir merasimle açıldığı bilgisine yer verildi.

Erginler Yurdundaki Atatürk Köşesi'nin açılış merasiminde Trabzon Valisi konuşmasına "Muhterem Trabzonlular!" diye başladıktan sonra her türlü ilham kaynağının Atatürk olduğunu belirterek onun sevgisini taze tutacak olan bu köşenin yapılmış olmasından dolayı Erginler Yurdunun öğrencilerini tebrik etti.[36]

"Çocuk Esirgeme Kurumu, Valimizin Taahhüdü" başlıklı haberde ise Vali Refik Koraltan'ın eğitime verdiği destek "Her ay maaşından 5 lira vermek suretiyle Trabzon Çocuk Esirgeme Kurumuna yardımda bulunmayı taahhüt etti." şeklinde yer aldı.[37]

2.2.1.2. Ziraat Alanındaki Faaliyetler

Trabzon valiliği boyunca zaman zaman yaptığı toplantılarda çiftçiyi bölgenin iklim şartlarına uygun olan ürünlerin tarımını yapması hususunda bilgilendiren Koraltan, Trabzon halkının ziraat alanındaki faaliyetleri ile ilgili olarak yaptığı değerlendirmede ise bu yörenin en önemli sorunlarından birinin "topraksızlık" olduğunu söylemişti. O bölge arazisinin dar olmakla birlikte çoğu kısmının ormanlarla kaplı olduğunu ifade etmişti. Bölgenin toprak durumu ile ilgili yaptırdığı tetkike istinaden hazine uhdesinde görünen arazi, bahçe ve fındıklık olmak üzere 20 bin parçaya varan ve birkaç yüz bin hektarı aşan toprağın kuvvetli olan halkın elinde olduğunu, asıl muhtaç olan fakir halkın ise topraksız ve açıkta kaldığını

[34] "Karadeniz İlkokulu, 55 Bin Lira Sarfile Büyük Bir Mektep Yaptırılacak".(20 Ağustos 1938), **Yeniyol Gazetesi**, 1.
[35] "Vilayetimizde Bir Eğitmen Kursu Açılıyor". (28 Ocak 1939), **Yeniyol Gazetesi**,1.
[36] "Erginler Yurdunda Atatürk Köşesi; Refik Koraltan'ın Nutku".(20 Mayıs 1939),**Yeniyol Gazetesi**, 1.
[37] "Çocuk Esirgeme Kurumu, Valimizin Taahhüdü". 828 Ocak 1939), **Yeniyol Gazetesi**, 1.

da dile getirmişti. Bu mühim ve hayati dert üzerine aylardır meşgul olduğunu, esaslı seri ve adil bir dağılım yapmak için Maliye Vekâletinden tahsisat ve bu işleri yapacak komisyon teşkili için kadro istediğini belirtti. Böylelikle Cumhuriyet Hükümeti'nin ana prensiplerinden biri olan topraksız halka toprak dağıtma işi, Trabzon halkının ve Trabzon çiftçisinin yüzünü güldürecek mahiyette halledilmiş olacaktı.

Refik Bey, bölgede fındık ve mısır gibi tarım ürünlerinin daha çok yetiştirildiğini ifade ettikten sonra toprağı az olan bu tür bölgelerde toprak mahsulünün çeşitlendirilmesinin zaruri hatta hayati bir ihtiyaç olduğunu söyledi. Aksi takdirde tabiatın bölgede kısır ve verimsiz geçtiği zamanlarda bu topraklarda yaşayan insanların maruz kalacakları vaziyetin buhranlı ve şiddetli olacağını sözlerine ekledi.[38]

Trabzon Fındık Kooperatifi Müdürlüğü 7 Temmuz 1938'de kurulmuştu.[39] Refik Bey'e göre toprak ve başka geçim kaynaklarından mahrum olan Trabzon halkı için gerekli olan bazı imkânların sağlanması gerekiyordu. Bunlar; kısa zaman zarfında yetişecek mısır; gerek insanlara ve gerek hayvanata ve hatta sanayiye yarayacak soya fasulyesi; iki ayda bölgeye uyum sağlayabilecek olan İtalyan buğday tohumu; Batum kadar çay ekimine müsait olan bir yerde çay ektirilmesi ve hayvan neslinin bilhassa keçileşen hayvan neslinin ıslahı; balık sanayinin geliştirilmesi gibi belli başlı başlıklar altında toplanmıştı.[40] 28 Temmuz 1938 tarihinde Ordu, Giresun, Bulancak, Keşap, Trabzon kooperatifleri bir araya gelerek kısa adı Fiskobirlik olan Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliğini kurdu.[41]

Refik Koraltan, toprak ve ziraat işlerine dair vermiş olduğu beyanatta konuyla ilgili olarak Trabzon coğrafyasına uygun ve verimi yüksek ürünlerin neler olduğu konusuna değinerek devletin vereceği tohum ile çiftçinin destekleneceğini belirtti. Bu sayede beklenilen verim alındığında dünya pazarında dahi bunun ülkemiz için önemli bir ticaret ağı oluşturacağını sözlerine ekledi.[42]

---

[38] "Toprak ve Mahsul İşleri".(7 Ocak 1939), **Yeniyol Gazetesi**, 2.
[39] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…**, **age.**, 445.
[40] Koraltan, R., **age.,** 67, 68.
[41] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…**, **age.**, 446.
[42] "CHP Kongresinde, Valimiz Refik Koraltanın Yapılan ve Yapılacak İşlere Dair İrat ve ettikleri Nutuk".(12 Ocak 1939) ,**Yeniyol Gazetesi,** 2. ; **bk.** " Arkadaşlar, muhterem başvekilimiz Celal Bayar'ın iktisat vekili bulunduğu sıralarda buralarda yaptığı seyahatlerde yer yer söylediği gibi bilhassa en müsait olarak soya fasulyesi yetiştirerek Karadeniz kıyılarında bu ziraata ehemmiyet verilirse kuvvetle söylenebilir ki, 10 seneye varmadan Almanya'nın muhtaç olduğu soya fasulyesi memleketimizden temin eder ve Çin müstahsillerinin muvaffak rakibi oluruz. Toprak mahsullerinden birinci derecede düşündüğümüz maddelerden biriside Trabzon halkının zaten alıştığı patates ekimine ehemmiyet vermek olmuştur. İşittiğiniz gibi Çoruh'ta başlayıp iyi netice aldığımız kır pirinci ekimine de bilhassa sahillerde ehemmiyet vereceğiz. Önümüzdeki ilkbaharda ekilmek üzere Ziraat Vekâletinden soya fasulyesi tohumu istediğimiz gibi Vilayet hususi bütçesinden de kâfi miktarda kır pirinci tohumu getirterek meraklılara dağıtılacaktır.

Refik Bey, valiliği sırasında Trabzon'daki ziraat faaliyetleriyle ilgili olarak meyve yetiştiriciliği üzerine de zaman zaman konuşmalar yapmış, Rize'de narenciye türlerinden olan portakal, mandalina ve limonun iyi yetişeceğini dile getirmiştir. Hatta Trabzon'un Of ve Sürmene ilçelerinde meraklı olanların bu meyveleri yetiştirmeye başladığını de söylemiştir. Ayrıca Amasya, Tokat ve Malatya'dan çeşitli meyve fidanları getirtilmek üzere olunduğunu belirterek siparişi verilmiş olan bu ürünlerin kısmen paralarının da ödendiğini de ifade etmişti. Tütün mahsulü konusuna da değinen Refik Bey, Trabzon üreticisinin en büyük mahsullerinden birinin de dünya piyasalarında da önemli bir yer teşkil eden tütün olduğunu söyleyerek bu mevzuda başmüdür, ekipler ve Akçaabat tütün üreticileriyle birçok defa temaslarda bulunduğunu ifade etti. Trabzon cinsi tütün ıslahı ve bu tütünün rakip piyasalarda iyi fiyata satılmasının vilayet faaliyetlerinin en başta tuttuğu konulardan olduğunu, yakında tamamlanması düşünülen proje kapsamında Türkiye'de numune olarak kabul edilebilecek bir fidanlık vücuda getirilmeye de çalışıldığını belirtti. Çiftçinin en büyük ihtiyaçlarından birinin de suni gübre olduğunu ve Trabzon vilayetine senede 300 bin liraya yakın muhtelif yabancı memleketlerden suni gübre ithal edildiğini dile getirdi.[43]

Trabzon'un meşhur ve tarihi yağına da yapmış olduğu nutukta yer veren Refik Bey, bu ürüne de önem verilmesi gerektiğini dile getirdi.[44] Refik Koraltan, halkevinde kendi başkanlığında muhtarları toplamış ve bu toplantıda köylünün kalkınması ve ihtiyaç duyduğu konular hakkında bazı görüşmeler gerçekleştirmişti. Bu görüşmeler sırasında geçen sene havaların kurak gitmesinden dolayı mahsulün az olduğunu ve köylünün refahını daima düşünen hükümetin, Ziraat Bankası vasıtasıyla yapılmakta olan yardımların bu defa çoğaltıldığını ve köylünün Ziraat Bankasına olan borçlarının ertelenmesi meselesinin vilayetçe karar altına alındığını söyledi. Ayrıca her sene martta Ziraat Bankasınca köylüye tevzi edilen kredinin yaşanan kuraklık sebebiyle hemen verileceğini, köylüyü faiz bağlantılarından kurtarmak ve zarar görmelerini önlemek maksadıyla köylülere hükümet tarafından suni gübre verileceğini belirtti. Cumhuriyet rejimi ve onun köylüye temin ettiği faydaları, eski devlet sisteminin içtimai bünyemize olan fenalıklarını, köylülerimizin

---

Yine bu cümleden olarak diğer yonca, fik lahana, bir evi hiç değilse üç gün idare eder. Kayseri ve Bayburt cinsi tohumlarıdır. Bunlardan celp edilmiştir. Ve bahçe sahiplerine dağıtılacaktır", **Yeniyol Gazetesi,** "CHP Kongresinde, Valimiz Refik Koraltanın Yapılan ve Yapılacak İşlere Dair İrat ve ettikleri Nutuk".(12 Ocak 1939),2.

[43] "Meyve İşleri; Limon, Portakal, Mandalina, Fındık, Zeytin Mahsulleri ve En İyi Fidanlık Yeri".(12 Ocak 1939), **Yeniyol Gazetesi,** 2.

[44] "Valimiz Refik Koraltanın Yapılan ve Yapılacak İşlere Dair İrat ve ettikleri Nutuk".(14 Ocak 1939), **Yeniyol Gazetesi,** s. 1. , **bk.** "Elde ettiğim rakamlara göre Trabzon'dan her sene 700 bin kilo yağ ihraç edilmektedir. Bunun 500 bin kilosu Vakfikebir kazası dâhilinde istihsal edilmekte bulunuyor. Bu nefis mahsulün kalitesini muhafaza etmek ve rakip piyasada onun nefasetine halel getirmemek her vatandaşın en mukaddes borcu olmalıdır", **Yeniyol Gazetesi,** "Valimiz Refik Koraltanın Yapılan ve Yapılacak İşlere Dair İrat ve ettikleri Nutuk".(14 Ocak 1939), 1.

eskiden beri demokrat olduğunu ve tabiata karşı mücadeleyi kadınla yaptıklarını, tarihi hayatının şehirlilerden daha üstün bir derecede serbest geçtiğini, bugünkü içtimai hayatta köylü ve şehirlinin bir sistem üzerinde hayat mücadelesine devam ettiklerini söyledi.[45]

O günün şartlarında Trabzon'da çay, mısır ve soya fasulyesiyle ilgili tarımsal faaliyetler çok sınırlı idi. Kaliteli bir ziraat çalışması yapılması için Koraltan, eski dostu Ziraat Bakanı Muhsin Erkmen'e bir telgraf çekerek tarım ve hayvancılık üretimi için 15000 lira talep etmişti. Eski dostu bu isteğini geri çevirdiğinde de Ankara'ya "Her defasında masadan cevap verdiniz. Bu defa da kasadan cevap vermeye çalışınız." telgrafını çektikten sonra devletin mümessili sıfatıyla halka verdiği teminattan dolayı hicap duyduğunu ifade etti.

Mustafa Kemal arkadaşlarıyla sohbet ederken Koraltan'ın söz konusu telgrafına sık sık laf gelmiş ve Mustafa Kemal, ardı arkası kesilmeyen şikâyetlere karşılık Koraltan'ın düşüncesinin yerinde olduğunu, hakiki devlet adamının böyle olması gerektiğini söyledikten sonra " İstediği para 15000 liradır. Ben daha sıkıldım." dedi ve ertesi gün istenilen para Trabzon'a gönderilmişti. Bu çabalar Trabzon'a tarımsal açıdan canlılık getirmişti.[46]

2.2.1.3.İmar Alanındaki Faaliyetler

Belediye hizmetleri içerisinde bulunan alt yapı hizmetleri arasında; yol, kaldırım, lağım, spor alanları yapımı ve imar planı gibi hizmetler yer almaktadır. Cumhuriyet öncesinde bu hizmetlerin başkent İstanbul'da bile tam olarak yapılamadığı için Trabzon'un alt yapı olarak söz konusu dönemde yetersiz olması doğal idi.[47] 19.yy ve 20.yy'ın başlarında merkezden başlayarak şehirlerin alt yapılarının oluşmasında, belediyelerde yeterli mali kaynak bulunmaması sbebiyle merkezi hükümetin desteğine ihtiyaç duyulmaktaydı. Özellikle taşra kentlerinde alt yapı oluşturulmasına yönelik çok fazla bir şey yapılamamıştı.[48]

Refik Koraltan, Yeniyol gazetesinde yer alan "Trabzon'da Kurulacak Fabrika Nasıl Bir Fabrika Olacaktır?" başlıklı haberde Trabzon'da yapılacak işlere dair düşüncelerini

[45] "Muhtarlar Dün Halk Evinde Toplandılar".(7 Aralık 1938), **Yeniyol Gazetesi,** 1.
[46] Koraltan, R., **age.,** 29.
[47] Çapa, M., Çiçek, R., **age.**, 72.
[48] Çiçek, R. (1998). **Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Trabzon'da Yerel Yönetim**. (I.Baskı). Trabzon: Trabzon Valiliği Yay., Ekim, 16.

anlatmıştı. Trabzon'un imarı ve güzelleştirilmesi konusundaki faaliyetlere ilişkin değerlendirmede bulunmuştu.[49] 8 Eylül 1938 tarihinde, Erzurum ve Trabzon şehirlerinin planlarını yapacak şehir uzmanı Jak Lamber'in çalışmasına izin verilmesi istenmişti.[50]

Refik Koraltan'ın valiliği döneminde yapılan diğer bir icraat da Of Hükümet binasının temelinin törenle atılmasıdır.[51] "Of Hükümet Binasının Temel Atma Merasimi Parlak Bir Surette Yapıldı" başlığıyla verilen haberde, tören için köy ve kasabalardan gelen vatandaşların sayısının beş binden fazla olduğu ve halkın bu törende çok sevinçli olduğu ifade edildi. Merasimde Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer ile Vali Refik Koraltan'ın da hazır bulundukları bilgisini de veren haberde, Vali Refik Koraltan'ın çalışkan ve takdirkâr Of halkına sık sık alkışlanan nutkunu irat ettiği de dile getirildi. Refik Koraltan bu törende:

"Çok değerli müfettişimiz ve değerli Oflular! Türk inkılabının bariz vasfı, doğrudan doğruya halk idaresi, Cumhuriyet idaresi ile yapılacaktır. Cumhuriyet idaresi iş başına geldiği günden beri şanlı Atatürk'ten aldığı yüksek ilham ile durmadan yurdun her tarafını imara koyuldu. Asıl lazım olan kuvvet milletin kalbinde emniyet yaratmaktır. Bu da ancak memleket içinde yaşayan insanların arzu ve temayüllerine göre yükselmekle kabil olur. Cumhuriyet idaresi böyle binalar yapmak halkın ihtiyaçlarını dinlemek, halkı refah ve huzura kavuşturmak, milletin kalbini kazanmak için kurulmuş ve buna da muvaffak olmuştur. İşte Cumhuriyet bu demektir." dedikten sonra Karadeniz halkının özlediği ve beklediği ileri refah ve saadeti en kısa zamanda temin için durmadan çalıştığını belirtti. Yöneticilere düşen görevin halkın ihtiyaçlarını görerek en kısa zamanda tamamlamak olduğunu da sözlerine ekledi.

Temele ilk harcı Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer attıktan sonra Vali Refik Koraltan da "Oflulara hayırlı olsun!" temennisiyle temele harç attı.[52]

Refik Bey, valiliği döneminde Trabzon'un önemli simgelerinden birisi olan Boztepe mesire yerinin imar faaliyetlerine başlanmıştı. "Boztepe Yolu Yapılıyor" başlıklı yazıda Refik Koraltan'ın Boztepe'ye gittiği ve orada tetkiklerde bulunduğu ifade edildi. Ayrıca

---

[49] "Valimizin Kıymetli Bir Konferansı".(21 Eylül 1938). **Yeniyol Gazetesi,** 1. **; bk.** "Arkadaşlar esaslı işlerimizden biri de şehre yeni bir istikamet vermek, şehri güzelleştirmek ve imar etmektir. İki seneden beri Erzurum'un Trabzon'un yeni çehresini tespit edecek bir faaliyet mevzu üzerinde çalışılıyor. Dünyanın otoriter bir sanatkârı, beynelmilel bir şöhreti ve kıymetli olan Profesör Mösyü Lamber şimdi muhterem heyetimiz arasında bulunuyor. Bu değerli insan bu sanat aşığı uzak yerlerden paraya bakmadan, parayı düşünmeden Amerika'nın en güzel yerini ve milyonluk işini bırakarak sözüne sahip kalmak için büyük bir azim ile memleketimize gelmiştir", **Yeniyol Gazetesi**, "Valimizin Kıymetli Bir Konferansı".(21 Eylül 1938), 1.

[50] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…**, **age.**, 447.

[51] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…**, **age.**, 449.

[52] "Of Hükümet Binasının Temel Atma Merasimi Parlak Bir Surette Yapıldı".(1 Nisan 1939). **Yeniyol Gazetesi,** 1.

onun Trabzon'un en iyi ve en havadar bölgesinde yer alan bu mesire alanının yolunun hemen yaptırılmasını ve yazdan başlayarak bu bölgeye otobüs işletilmesini belediye reisine söylediği ve Belediye Reisi Bahri Doğanay'ın da hemen faaliyete geçtiği bilgisi verildi. Haberin devamında Trabzon'un bulunduğu coğrafi konum itibariyle bu şehrin insanlarında nefes darlığı ve asabiyet gibi durumların mevcut olduğu; bu sebeple açık, havadar yerler bulmanın ve bunları çoğaltmanın; gözlere, gönüllere ferahlık veren geniş alanlı mesire sahaları yapmanın başarılı bir iş olduğu düşüncesine yer verildi. Boztepe'nin de yüksek mevkide bulunmasından dolayı bölgede yaşanılan bu tür ruhi sıkıntılara iyi gelebileceği ve insanlara istirahat imkânı sağlamasının önemli olduğu dile getirildi. Ayrıca Koraltan'ın Trabzon'a yeni bir eser daha kazandırmış olduğu düşünüldüğünde onun adının burada hürmetle anılmasının vicdani bir borç olduğu söylendi. Haberde Refik Koraltan'ın Yenicuma ile Boztepe arasındaki şose yolun tamirini de emrettikleri bilgisi de yer aldı.[53]

Trabzon'da yapımı devam eden parka Uzer Park, Reşadiye Caddesine de Koraltan Caddesi adının verilmesi Belediye Meclisinde alınan kararla kabul edildi. Trabzon'un hayatında önemli bir devrenin başlamasında şükranla anılmaya değer hizmetleri görülen Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer ve Vali Refik Koraltan'a karşı şehir halkı tarafından duyulan derin sevgi ve muhabbetten dolayı Belediye Meclisinin takdir ettiği ifade edildi.[54] Böylece Trabzon Belediyesi tarafından Reşadiye Caddesi'ne Koraltan Caddesi adı verilmişti.[55]

Refik Koraltan, 1939 senesinde Trabzon'da iktisadi yaşama dair yapmış olduğu konuşmada, İsmet İnönü'nün başlatmış olduğu kalkınma hareketine hız veren Başvekil Celal Bayar'ın son yapmış olduğu üç senelik planda Trabzon için de büyük projeler hazırlandığını anlattı. Trabzon'un ihtiyacı olan liman meselesine değinerek bu ihtiyacın karşılanmasının Trabzon'un iktisadi ve içtimai hayatına olacak müspet tesirinden bahsetti. Bu üç senelik planda Trabzon, Bayburt, Erzincan, Van, Erzurum ve Ağrı vilayetlerinin halkını yakından ilgilendiren iş sahası konusunda önemli bir unsur olan fabrika açılması konusunun da yer aldığını dile getirdi. Açılması düşünülen fabrikanın et, konserve fabrikası olarak düşünüldüğünü buna istinaden soğuk hava deposunun da tesis edileceğini ve Denizbank idaresince getirilmekte olan vapurlarda soğutma teşkilatının kurulacağını söyledi. Bu sayede

[53] "Halkımıza Müjde, Boztepe Valimizin Himmetiyle Dünyanın En İyi Mesiresi Haline Getirilecektir, Valimizin Tetkikleri, Boztepe Yolu Yapılıyor".(17 Mayıs 1939). **Yeniyol Gazetesi**, 1.
[54] "Uzerpark ve Koraltan Caddesi". 817 Mayıs 1939). **Yeniyol Gazetesi,** 1.
[55] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…, age.**, 449.

yukarıda bahsi geçen vilayetlerden İstanbul'a her sene asgari 200, azami 500 bine varan küçük ve büyük baş hayvanının kesilerek sevkinin gerçekleştirileceğini anlattı.[56]

Belediye Baytarı ve Mezbaha Müdürü'nün hazırlamış oldukları etüt şehir planından konuşmasında söz eden Koraltan, bu proje ile gerekli para ihtiyacının sağlanacağını ifade etti. Doğu vilayetleri ve Trabzon üzerinden, Karadeniz yoluyla İstanbul'a büyük ve küçük hayvanatın kesilerek sevk edilmesinin bölgeye sağlayacağı faydaları anlattı. Bu sayede Trabzon'da binlerce kişinim refahını, geçimini kolaylaştıracak, hayvan yetiştiricilerini ve doğa köylüsünü kurtaracak ve her sene milli servetin üreticinin cebinde kalmasını sağlayacak bir çalışma olacağını söyledi.[57]

Refik Bey Karadeniz'in dolayısıyla Trabzon'un iklim ve coğrafyasının getirisi olan "dereler" mevzuuna da değinmişti. Coğrafi özellikleri ve tabiatı dolayısıyla Karadeniz kıyılarının derelerle dolu olduğunu dile getirerek 135 kilometre olan sahil yolu üzerinde hemen hemen 35'ten fazla dere ve dereciklerin olduğuna işaret etti. Ona göre bu dereler üzerinden geçiş mukadderata bırakılmıştır. Hava iyiyse, dereler geçit verirse gidiş geliş mümkün, aksi hâlde insanlar oldukları yerde kalmaya mecburdurlar. Şose yolun da artık kaybolup işlevini yitirdiğini belirten Refik Bey, Nafia Teşkilatının başına yakın zamanda gelen ve işini dikkatle takip eden Nafia mühendisi ve müdürü ile bu yol üzerinde muhtelif tetkik ve etütler yaptıklarını ve çalışmalara hızlı bir şekilde başladıklarını ifade etti. Bununla beraber yapılması planlanan köprülerden de bahsedilmişti.[58]

Yolların bakımı ve tamiri üzerinde durduktan sonra Karadeniz kıyılarında yaşayan insanların yol ihtiyacının bütün ihtiyaçların üstünde olduğunu ve bu mühim mevzuya azami kıymet verildiğini ifade etti.[59] Trabzon'da yapılan ve yapılması düşünülen işlere dair yapmış olduğu bir değerlendirmede; Cumhuriyet Hükümeti ve onun büyük kurucusu tarafından

---

[56] "İktisadi Kalkınma". (1 Ocak 1939). **Yeniyol Gazetesi.** 2. **; bk.** ." Arkadaşlar, Trabzon'un ezeli dertlerinden ve büyük ihtiyaçlarından birisi de limandan mahrumiyettir. Deniz kenarında yaşayıp ta dalgaların aman vermez savletleri karşısında boynu bükük kalan insanlar bu mahrumiyetin acısını ve manasını iyi bilirler. Anadolu vilayetlerinin en büyük kapısı ve iskelesi olan Trabzon hinterlandını düşününüz sizlerle beraber bu ıstırabı asırlardır Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Doğubayazıt, Kars, Ağrı ve Van vilayeti halkı dahi birlikte çekmiş ve çekmektedirler. Trabzon'da bu büyük ihtiyaca cevap verecek bir limanın yapılmasına karar veren Cumhuriyet hükümeti bu büyük eseriyle de Türk milletinin iktisadi bünyesine ve içtimai hayaline en büyük hizmetlerden birini daha yapmış bulunacaktır", **Yeniyol Gazetesi,** "İktisadi Kalkınma", 1 Ocak 1939, s.2.

[57] " Valimizin Kıymetli Bir Konferansı; Trabzon'da Kurulacak Fabrika Nasıl Bir Fabrika Olacaktır".(24 Eylül 1938). **Yeniyol Gazetesi,** 1.

[58] "Nafıa İşleri". (5 Ocak 1939). **Yeniyol Gazetesi,** 2. ; **bk.** " Bu sene mükellef amale ile yer yer tespit edilen taş ocaklarından taş çıkarılacak ve yollar üzerinde ihzar edilecektir. Bu tahsisat alınıncaya ve muhasebeci hususiye bütçesinden para ayrılıp ta 15 metre dâhilinde olan körüler yapılıncaya kadar yine fennin icaplarına göre ahşap köprü yapılmasını düşünmüş bulunuyoruz. Ve bu hususta her kaza ve köy hududu içinde bulunan köprülerin yapılması için teşkilatı faaliyete sevk etmiş bulunuyoruz", **Yeniyol Gazetesi**, "Nafıa İşleri" , 5 Ocak 1939, s.2.

[59] "Nafıa İşleri" . (7 Ocak 1939). **Yeniyol Gazetesi,** 2.

başlanılan imar siyasetine aralıksız devam edildiğini, Atatürk'ün yakın arkadaşı ve kendisinden sonraki Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü'nün, başvekilliği zamanından başlayarak yıllarca devam ettirdiği ümran siyasetini daha büyük bir hız ve feyizle devam ettirdiğine temas etti. Herkesin bu gelişmeleri gördüğünü ve bununla övünç duyulduğunu sözlerine ekledi.

Uzun senelerden beri ihmal edilen Trabzon'un Cumhuriyet'in imar siyasetinden en çok istifade eden bahtiyar şehirlerden birisi olduğunu söyleyen Refik Bey, Trabzon halkının bundan övünç ve sevinç duyabileceğini; çünkü buna layık olduğunu ve bu imar siyasetinin, gayretli çabaların azametle devam edeceğini de ifade etti.[60]

Trabzon'da su ihtiyacı ile ilgili problemler 19. yüzyılın başından itibaren çıkmaya başlamıştı. Ticari faaliyetlerin artmasına paralel olarak şehrin büyümeye başlaması Trabzon'da o tarihlere kadar doğal kaynaklardan sağlanan suyun yetersizliği sorununu ortaya çıkarmıştı.[61] Trabzon'un içme suyu probleminin çözümüyle ilgili yapılan "İçme Suyunun Temeli Atıldı" başlıklı haberde, törenin valinin hitabıyla başladığı, sonrasında lise müdürü Sami ve Belediye Reisi Cemal Turfan'ın nutuklarının dinlendiği bilgisi verildi. Kurbanların kesildiği törende Valinin, Alay Komutanının temele kazma vurdukları ve törenin büyük bir sevinç içinde son bulduğu aktarıldı. Trabzon Valisi Refik Koraltan, bu törende şu konuşmayı yapmıştı:

"Muhterem Trabzonlular! Trabzon şehirler içinde en eski ve binlerce yıl önce kurulmuş bulunan bir şehirdir ve herhalde milattan önce kurulduğu tarihi bir hakikattir." dedi. Ayrıca Trabzon'un su sorununa değinmiş ve asırlardır birçok hükümet ve idarenin görev aldığı bu bölgede hiçbirinin bu esaslı ve hayati derde deva bulamadığını; birçok derelerin çevrelediği, denizlerin kucakladığı Trabzon'da, Trabzonluların vakit vakit çölde yaşayan bedbahtlar gibi susuzluğa, kuraklığa maruz bırakıldığı dile getirmiştir. "Önü deniz,

---

[60] "CHP Kongresinde, Valimiz Refik Koraltan'ın Yapılan ve Yapılacak İşlere Dair İrat Ettiği Nutuk, Ümran Hareketleri, Sağlık ve Kültür". (1 Ocak 1939). **Yeniyol Gazetesi.** 2. ; **bk.** "Yıllar ve asırlar el uzatılmayan ve bir taş dahi yere konmayan tabiatın bu güzel bu kıymet biçilmez parçası yeşil ormanlar ve yeşil çimenlerle süslü yamaçların bir pırlanta şeklinde bağrına konulmuş güzel Trabzon'da Cumhuriyetin birer abidesi gibi yükselen eserleri karşısındayız. Başlanılan ve belki Türkiye'de belki eşi olmayan hastane binası ve yine aynı kıymet ve vüsatta bulunan ve faaliyetle ikmaline çalışılan lise binası karşısında gururla durulacak ümran tablolarından birisidir. Daha geçen ay içinde Trabzon'un binlerce yıldan beri beklediği bir nimete kavuştuk. Ve bunun temel atma merasimini birlikte yaptık. O büyük temel Trabzon'un içme suyudur. Aziz Arkadaşlar! Her büyük eser gibi yüreklere ferah verecek bu büyük eser bu içme suyu da Büyük Ata'nın millete ve Trabzon halkına en aziz hediyelerinden biri olmuştur. 500 bin liraya getirilecek olan bu su Türkiye'nin bir başka şehrinde henüz başlanmış olan büyük ümran eserlerinden birisidir. Bildiğiniz gibi bu işte faaliyetle devam etmektedir", "CHP Kongresinde, Valimiz Refik Koraltan'ın Yapılan ve Yapılacak İşlere Dair İrat Ettiği Nutuk, Ümran Hareketleri, Sağlık ve Kültür", (1 Ocak 1939) ,**Yeniyol Gazetesi**. 2.

[61] Çapa, M., Çiçek, R., **age.**, 58.

yanı su tepesi yemyeşil ormanla süslü bu güzel yurt parçası susuzdur. Susuzluktan mustariptir." dedikten sonra şehir ve ovaların suya kavuştuğunu söylemişti.[62]

Refik Bey, bu tören sırasında içme suyu sorununun çözülmesinin Trabzon'daki sağlık konusunda da müspet tesirler yapacağına da değindi. Nafia Vekâletince Haftif Şirketi'ne verilen ilahe sonucunda şirketin Trabzon'a gönderdiği uzman kişiler ile belediye arasında mukavelelin imza edildiği haberini vermişti.[63] Böylelikle Trabzon'un uzun süredir devam eden içme suyu sorununun çözülmüş olduğunu da dile getirdi. Trabzon içme suyu ihalesi, Trabzon Belediyesince 518,403 liraya Alman Haftif Şirketi'ne ihale edilmişti.[64]

Refik Bey, Trabzon'un yol ihtiyacı konusunda da sahil yolunun inşaasına devam edildiğini belirterek bütçe darlığına rağmen tüm eksikliklere göğüs gerilerek 130 metrekarelik sahil yolunun yapılacağını ve daha sonra da köy yollarının programlı bir şekilde yapılmaya devam edileceğini söyledi.[65] Cumhuriyet'in 15. yıldönümü kutlama etkinlikleri nedeniyle kentin değişik yerlerine "Halk Kürsüleri" kurulması çalışmalarına başlanmıştı. Bu kürsülerin kurulacağı yerler Ordu park, Belediye önü, Hükümet önü, Yenipark (Atapark) ve Mumhane önü olarak belirlenmişti. Çalışmaları yerinde izlemek isteyen Vali Refik Koraltan ile beraberindeki parti yöneticileri arasında, düzenlemesi yapılan parka gelindiğinde şöyle bir konuşma geçmişti. Vali "Bu Yenipark nedir?" diye sormuş ve "Eski İmaret Mezarlığı." yanıtını almış, bunun üzerine "Pekiyi, bunun adını Yenipark mı koydular?" diye sorunca "Hayır, adı olmayınca halk nasıl tarif etsin? Yenipark diye anıp gidiyoruz." cevabını almıştı.[66] Bir kaç gün sonra Vali Refik Koraltan Parti'de "Halk hatipleri kürsülerinden bir tane de Atapark'a koysunlar." diyerek "Yenipark" olarak bilinen parkın adını "Atapark" olarak koymuştu. Bu isim Trabzon'da çok olumlu bir hava estirmiş, aynı zamanda tarihi bir anıyı da canlandırmış olması bakımından büyük kabul görmüştü. Mustafa Kemal Atatürk'ün kaybedilişinin üzerinden henüz çok kısa bir zaman geçmiş olması, anısı ve acısının bütün tazeliğiyle Trabzonluların kalplerinde yaşadığı bir anda Valinin yeni parka "Atapark" adını vermesi, bir ölçüde halkın huzur bulmasını sağlamıştı. 1937 yılında yapmış olduğu gezide verdiği buyruk üzerine alanın düzenlemesinin tamamlanarak hizmete açılması maalesef Atatürk'ün sağlığına yetiştirilememişti. Ancak ölümünün ardından Trabzon'da yapılan anma

---

[62] "Valimizin Nutku". (2 Kasım 1938). **Yeniyol Gazetesi.** 1.
[63] "İçme Suyu Mukavelesi Dün Merasimle İmzalandı; Valimiz Refik Koraltan Hitabelerinde Atatürk'ün Trabzon'a Hediyesi Olan Bu Layemut Eserini Çok Güzel Tebarüz Ettirdiler".(15 Ekim 1938) , **Yeniyol Gazetesi.** 1.
[64] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…**, **age.**, 444.
[65] "Nafıa İşleri" . (21 Ocak 1939). **Yeniyol Gazetesi.** 2.
[66] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon (Fotoğraflar, Belgeler, Demeçler)**. (I. Baskı). Trabzon: Serander Yay., Temmuz, 290.

törenleri sırasında parkın "Atapark" adı ile açılmış olması, bir yönüyle dehanın bir yıl önce verdiği buyruğun yerine getirilmesini, öte yandan bu vesile ile de adının sonsuza kadar ölümsüzleştirilmesini sağladı.[67]

Yeniyol gazetesi yazarlarından Bekir Sükûti Kulaksızoğlu, "Başarılan Büyük İşler" başlıklı yazısında Trabzon'da yapılan işleri değerlendirmişti:

"On on beş seneden beri bu sütunlarda ne yazdıksa ne istedikse hepsi oldu. Geç oldu fakat oldu ve temiz oldu. Plan, Su, Liman, Transit, Hastane, Lise, Otobüs… Memleketin irfan, iktidar, sağlık ve imar bakımından inkişaf ve kalkınmasına yol açan bu büyük eserlerden Transit, hastane, mektep, su, plan, otobüs işlerine başlanmış i liman işi kat'i tetkik devresine girmiş bulunmaktadır."[68]

Trabzon'da şehir planlamasına esas olacak çalışma 1937 yılında gerçekleşebilmişti.[69] 1 Mart 1938 tarihinde ise Trabzon Numune Hastanesi'nin temeli atılmıştı.[70]

2.2.1.4. Sanayi ve Ticaret Alanındaki Faaliyetler

Ticaret odası intihabında bulunan Refik Koraltan, Trabzon'un iktisadi hayatında ümitli bir dönemin görülmeye başladığına temas etti. Gazete, Valinin bu sözlerinin isabetli bir görüşün eseri olduğu ve hakikati ifade ettiği için sevinç ve iftiharla karşılandığını belirtti. O, toplantıda Trabzon Limanı'nda gerçekleştirilen ticaret trafiğine temas etmiş, Trabzon limanının büyüyüp gelişmesinin Trabzon'un istikbalinde büyük gelişme ve faydalar sağlayacağını dile getirmişti.[71]

"Halkevinde Gayyur Valimiz Tüccarlarla Bir Hasbıhal Yaptı" başlıklı haberde, Trabzon'un bilhassa iktisadi işlerinde çok ciddi ve ısrarlı bir gayretle çalışan Vali Refik Koraltan'ın tüccarlarla yaptığı bu toplantı ve görüşmelerin Trabzon'un iktisadi hayatı için

---

[67] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon , age.**, 291.
[68] Bekir Sükûti Kulaksızoğlu, "Başarılan Büyük işler". **Yeniyol Gazetesi.** 18 Ocak 1939, 1.
[69] Çapa, M., Çiçek, R., **age.**, 81
[70] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…**, **age.**, 444.
[71] "Trabzon'un İktisadi Hayatında İnkişaf Başlamıştır".(12 Ocak 1939). **Yeniyol Gazetesi.** 1. ; **bk.**" Deniz Trabzon'un önünde bulundukça hiçbir mıntıka Trabzon'a hâkim olamaz. Bilhassa İran transit eşyası buradan geçecektir. Geçen sene 600 ton eşya gelmiştir. Bu sene 12 bin tona çıkmıştır. Bunun arkasında birde Afgan vardır. Son üç senenin mütezayit iş ve nakliyat kesafeti bu cihetin en muteberiz delilidir. Trabzon limanlaştıktan sonra nüfus kesafetinin de bir misli daha artacağını göz önünde tutarak mesele apaçık meydana çıkar. Trabzon'un istikbalinde mutlaka büyük bir inkişaf vardır. Bu istikbali Trabzon'a tabiat hazırlamıştır. Başka bir tarafa kaymanın imkânı yoktur. Umumi refah seviyesi günden güne yükseliyor. Trabzon İzmir'i geçecektir", **Yeniyol Gazetesi.** "Trabzon'un İktisadi Hayatında İnkişaf Başlamıştır".(12 Ocak 1939).
1.

çok faydalı olacağına duyulan inanç ifade edilmişti. Trabzon'un iktisadi hayatının her sene daha da geliştiğini belirten Koraltan, bu şehrin öneminin sahil şehri olması ile geniş bir hinterlanta sahip olmasından kaynaklandığını da dile getirdi. Daha sonra bu durumun kazanç bakımından Trabzon'u takviye ettiğini söyledi. Trabzon'da kımıldanma babında başlayan bu hareketlerin, medeni, refah bir çalışma hayatını vaat ettiğini belirtti. Trabzon'un üç sene öncesine göre daha iyi bir duruma geldiğini düşündüğünü belirten Refik Koraltan, tüccar olanların bunu daha iyi izah edeceklerini söyledi.[72]

Refik Bey, Trabzon'da yapılan ve yapılacak olan işlere dair vermiş olduğu beyanatta; deri sanayi, gübre sanayi gibi benzer iş alanlarının takviye edilmesiyle Trabzon'da 40 bin kişinin iyi geçinmesine yol ve imkân verileceğine temas etti. Bu gelişmeler sayesinde zaman zaman durgunluk devresine giren balıkçılık sanayisinin de bölgede canlanacağını söyledi.[73]

Trabzon'da maden kaynaklarının araştırılması ve değerlendirilmesi hususuna da yapmış olduğu bir konuşmada değinen Refik Bey, bu konuyla ilgili olarak vermiş olduğu beyanatta; üç aydan beri Trabzon havalisinde iktisat vekâleti teşkilatına bağlı maden arama enstitüsünden iki mühendisinin çalıştığını; Trabzon, Karadeniz kıyılarında ve iç kesimlere doğru gidildikçe bakır, manganez, kurşun ve buna benzer daha birtakım madenlere tesadüf edildiğini söyledi. Bu hususları yakın bir zamanda bölgeden ayrılan Finlandiyalı maden mütehassısının da ifade ettiği bilgisini vererek araştırmalara yurdun her tarafında devam edilmekte olduğu belirtti.[74]

Trabzon'un elektrik ihtiyacının yerli sermaye tarafından oluşturulan bir şirket tarafından sağlanmasıyla aydınlatma problemi de ortadan kalkmıştı. Şirket 1937-1938 döneminde Türkiye'deki özel elektrik işletmeleriyle birlikte devletleştirilmişti.[75]

2.2.1.5. Sağlık Alanındaki Faaliyetler

Refik Koraltan, valilik görevinde bulunduğu Trabzon'da sağlık konusunda da birtakım faaliyetlerde bulundu. Memleket işlerinin esasının sıhhat olduğuna değinen Refik Bey, sağlam bir milletin en büyük sermayesinin sağlam bir fert olduğunu belirtmişti. Cılız,

[72] "Halkevinde Gayyur Valimiz Tüccarlarla Bir Hasbihal Yaptı". (18 Ocak 1939). **Yeniyol Gazetesi**. 1.
[73] "CHP Kongresinde, Valimiz Refik Koraltanın Yapılan ve Yapılacak Olan İşlere Dair İrat Ettiği Nutuk". (5 Ocak 1939). **Yeniyol Gazetesi**. 2.
[74] "Milli Emniyet".(5 Ocak 1939).**Yeniyol Gazetesi**. 2.
[75] Çapa, M., Çiçek, R., **age.**, 72.

hastalıklı, bakımsız ve her türlü güçlüğe karşı mukavemet gösteremeyecek bir toplumun zayıf bir toplum olacağını ifade etti. Böyle bir cemiyetin ileri gidemeyeceğinden ötürü bütün işler içerisinde, hatta bütün işlerin üstünde sıhhat işlerini tutmanın önemini anlatmıştı. Refik Bey bu hususla ilgili olarak bütün memleketin hakiki ihtiyaçları arasında en mühiminin sıhhat işi olduğuna işaret ederek mevcut bütçenin darlığı nedeniyle bu işe kendisinin bir hâl çare bulamadığını söyledi. Bütçe müzakereleri esnasında bu işi halledecek bir çare bulunursa memnun kalacağını ifade etti.[76] 10 Mayıs 1939 tarihinde Trabzon Valisi Refik Koraltan tarafından Dâhiliye Vekâletine halkın umumi vaziyeti ve Ahval-i Ruhiyesi hakkında rapor sunuldu.[77]

2.2.2. Mustafa Kemal'in Vefatı ve Refik Koraltan

10 Kasım 1938'de Atatürk vefat ettiğinde Refik Koraltan Trabzon Valisi idi.[78] Mustafa Kemal Atatürk'ün ölüm haberi alan Trabzon Valisi, bütün kamu kurum ve kuruluşlarının müdürleri, kentin ileri gelenleri ile basın temsilcilerini makamına çağırarak acı haberi büyük bir üzüntü içinde onlara bildirmişti. Haber hızlı bir şekilde Trabzon'un kasaba ve köylerinden en ücra köşelerine varıncaya kadar yayılmıştı. Vali Refik Koraltan bu acı haberi kaymakamlıklara, çektiği telgrafla ilçelere de bildirdikten sonra aynı gün kaleme aldığı bir taziye telgrafını TBMM'ye, İçişleri Bakanlığına ve CHP Genel Sekreterliğine iletmişti. Refik Bey, bu durum karşısındaki duygularını;

"Büyük Türk milletinin kurtarıcısı, genç ve ebed-müddet Türkiye Cumhuriyeti'nin yapıcısı ve yaratıcısı o eşsiz dâhinin kuvvet, kudret ve yüksek irade kaynağı olan o çok sevgili ve çok asil maddi varlığında her zaman gözlerimizle görmek, gönlümüzle sevmek ihtiyacının derinliği ve büyüklüğü karşısındayız. Atatürk'ün uzvi varlığını toprağa tevdi etmeye hiçbir Türk gönlü rıza gösteremeyecek, tahammül edemeyecektir."[79] İfadeleriyle dile getirmişti.

Atatürk'ün anısını yaşatmak, ona ve devrimlerine olan bağlılığını vurgulamak için 17 Kasım 1938 Perşembe gününden itibaren her Perşembe günü Trabzon'da Halkevinde anma törenleri düzenlenmesine karar verilmişti. Bu doğrultuda Trabzon Halkevinde, ilk anma gecesi düzenlendi.[80]

---

[76] "Sıhhat İşleri". 821 Ocak 1939). **Yeniyol Gazetesi**. 2.
[77] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…**, **age.**, 450.
[78] Albayrak, H. **age.**, 351.
[79] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon , age.**, 245.
[80] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon , age.**, 260.

17 Kasım tarihinde Atatürk gecesinde, Refik Koraltan Halkevinde Trabzon halkına yaptığı konuşmasında, Mustafa Kemal'in vefatından duyduğu üzüntüyü dile getirmişti.[81] Yapılan bu konuşma ile yalnızca kendi duygu ve düşüncelerini yansıtmamış Trabzonluların, Türk ulusunun, hatta bütün insanlık âleminin duygu ve düşüncelerini dile getirmişti. Vali Refik Bey'in ardından sırayla kürsüye gelen Kültür Müdürü Rıfat Necdet Evrimer, Lise Müdür Sami Akyol, Lise Edebiyat Öğretmeni Sırrı Bey tarafından Atatürk'ün dehası ve eserleri hakkında konuşmalar yapıldı. Konuşmaların tamamlanmasından sonra Halkevinde ve sokaklarda kurulan hoparlörlerin başında toplanan kalabalık, büyük bir üzüntü içerisinde, sokaklardan sessizce dağılmışlardı.[82]

Atatürk'ün ölümü, bütün Türk halkını olduğu gibi Trabzonluları da derinden etkilemişti. Herkes matemliydi. Bazıları evlerinde, bazıları tarlalarında, kimileri ise gazete sayfalarında dile getirmişti derin üzüntülerini. Dönemin 11 Kasım tarihli Yeniyol gazetesi, "Büyük Millet Sen Sağ ol. Atatürk Bir Tarihtir, Bir Vatandaştır." başlığıyla yayımlanmıştı. Yine aynı gazetede Cevdet Alap, "Pınar Ol da Ak Gözüm! Atatürk Öldü" başlıklı bir yazı yazmış ve büyük önderin ölümünün Türk ulusuna ne anlam ifade ettiğini, bundan sonra bu milletin ne yapması, nasıl davranması gerektiğini dile getirmişti.[83]

Trabzon'da yayınlanan Olcay Gazetesi, Atatürk'ün ölümünü "Bugün Türk Ulusunun Matem Günü Oldu, Türkiye Hükümeti'nin Resmi Tebliği" manşeti ile vermişti. Gazetenin ikinci sayfada Trabzon Valisi Refik Koraltan'ın tören sırasında yaptığı konuşma metni ile ilkokullar adına oğlu Oğuz Koraltan'ın yaptığı konuşma metni yer almaktadır. Üçüncü sayfada Behçet Kemal Çağlar'ın "İzinde" başlıklı uzun bir şiiri yer almıştır. Dördüncü sayfaya Faruk Nafız Çamlıbel'in "Sen Öldün Ölüm Güzel demektir."; M. Özdemir Ağat'ın "Yolcuya"; S. Sülbiye Takay'ın "Acı" başlıklı şiirleri koyulmuştu. Aynı

---

[81] "Atatürk Gecesinde Vali ve Parti Başkanımız Refik Koraltan'ın Halk Evinde ki Hitabesi". (17 Kasım 1938). **Yeniyol Gazetesi,** 1. ; **bk.** "*Bu sabah yine karanlıkta yataktan doğruldum! Zaten günlerdir kim uyuyor ki? Beynim tutuşuyor, yanıyor, benliğim sarsılıyor. Evrenin uçsuz bucaksız boşluğunda dayanaksız bir halde sarsılıyorum. Bedenim bana yük olmaya başladı, ayaklarım gövdemi taşımıyor, yürüyemiyorum, yürürken yıkılıyorum. , Duygu ve düşüncelerimizle birlikte beynimiz yanıyor, tutuşuyor. Hep onu, o halk adamım, tarihlerin ölümsüzlük destanını yazacağı sevgili Ata'yı görüyor ve büyük acısıyla yanıp tutuşuyorum. Bu ne insan, bu ne kuvvet ve bu ne deha imiş ki; biz onu benliğimize, ruhumuza ve ta can evimize almışız. Sağlığında; onun biz, bizim o olduğumuzu bu kadar derinden hissedip yaşayamamıştık. .. Büyük insan, sevgili insan, ulusun yüce evladı sen bizi yaktın... Yarattığın ulus ve bize bıraktığın eserinle ileriye, sürekli yükseklere doğru durmadan, irkilmeden yürüyoruz, yürüyeceğiz. Bu imanı, bu gücü ve hızı sen verdin",* **Yeniyol Gazetesi,** "Atatürk Gecesinde Vali ve Parti Başkanımız Refik Koraltan'ın Halk Evinde ki Hitabesi". (17 Kasım 1938). 1.

[82] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon , age.**, 264.

[83] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon , age.**, 247, 249.

sayfanın sağ alt köşesinde de Yavuz Zırhlısı ile İstanbul'dan İzmit Limanı'na Atatürk'ün na'şının getirilişi verilmişti.[84]

Atatürk'ün Trabzon'a yaptığı 1930 ve 1937 ziyaretlerinde onu yanıma ve onunla aynı ortamda bulunma şansı yakalayan gazeteci Cevdet Alap, Trabzon halkının duygularını yansıtır nitelikte kaleme aldığı yazısında yalnızca Türk milletinin değil bütün dünyanın ağlaması gerektiğini; çünkü Atatürk'ün insanlık âlemi için yüksek bir değer olduğunu ifade etmişti. Yine Trabzonlu gazetecilerden Halit Korlu, Atatürk'ün ölümünü, insanlığın yaşam kaynağı olan güneşin batışına benzetmiş ve duygularını, "Bir Güneş Battı" başlıklı yazısıyla dile getirmişti.[85]

"Dünya da Atatürk Kadar Bahtiyar, Atatürk Kadar Mesut Bir Önderi Tarih Daha Görmemiştir" başlıklı yazısıyla Yeniyol gazetesinde Bekir Sükûti Kulaksızoğlu, 10.11.1938 tarihi yalnız Türk tarihinin değil, insanlık tarihinin de en büyük matemini yaşadığı gün olarak ifade etmişti. Yazısının devamında, yediden yetmişe bütün milletin ağladığını, en küçüğünden en büyüğüne kadar herkesin gözünün ve gönlünün yaslı olduğunu belirtmişti.[86] Ayrıca Atatürk'ün zor koşullar içerisinde, bir ülke yarattığı ve bu ülkeyi çağdışılıktan kurtarıp çağdaş ülkeler düzeyine yükselttiğine değindi. Atatürk'ün tarih boyu dünyayı imrendiren bütün bu büyük işleri yaparken en büyük gücü milletten aldığına temas etti.[87] Atatürk'ün sağlığında millet nasıl tek yürek ve tek vücut olarak onun arkasından yürüdüyse, bugün de yine milletin tek yürek ve tek vücut olarak onun izinden gideceklerini dile getirdi.[88]

Atatürk'ün cenazesinin nakli nedeniyle Trabzon'da da bir tören yapılması planlanmıştı. Tören, 21 Kasım 1938 Pazartesi günü saat 13.00'de Atapark'tan başlatılacak; katılımcıların burada toplanmasından sonra Belediye Bandosu'nun yas müziği eşliğinde asıl tören alanı olan Askeri Kışla'ya (Erdoğdu) gidilecek ve burada yapılacak konuşmalardan sonra resmigeçit ile son bulacaktı.[89] Bu tören sırasında Vali Refik Koraltan Trabzon halkının

---

[84] Albayrak, H. **age.**, 351,352,353. ; **bk.** "*Bu acı hadise ile Türk Vatanı büyük yapıcısını, Türk Milleti Ulu Şefini, insanlık büyük evladını kaybetti. Milletimize içimiz yanarak bu tarihe sığmayan ziyandan dolayı en derin taziyelerimizi sunarız. Kederlerimizin tesellisini ancak ve ancak onun büyük eserine bağlılıkta ve aziz vatanımızın hizmetinde ararız. Şurasını da her şeyden evvel beyan eylemeliyiz ki ölmez olan onun büyük eseri Cumhuriyet Türkiye'sidir*", Albayrak, H. **age.**, 351,352,353.

[85] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon , age.**, 250.

[86] Bekir Sükûti Kulaksızoğlu, "Dünyada Atatürk kadar bahtiyar, Atatürk kadar mesut bir önderi tarih daha görmemiştir; Bütün Vatan Ağlıyor Bütün İnsanlık Ağlıyor". (2 Kasım 1938). **Yeniyol Gazetesi,** 1.

[87] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon , age.**, 248.

[88] Kulaksızoğlu, B. S. , "Bütün Vatan Ağlıyor Bütün İnsanlık Ağlıyor". (11 Kasım 1938). **Yeniyol Gazetesi,** 1.

[89] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon , age.**, s. 267.

Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden dolayı duydukları acıyı dile getiren duygulu bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında ülkenin, dünyanın en uygar ve en gelişmiş ülkeleri seviyesine çıkarılacağını, ulusun mutluluğunu sağlamak için gerekli araç ve kaynakların yaratılacağını, ulusal kültürün çağdaş uygarlıklar düzeyinin üzerine çıkarılacağını söyledi. Bunun için zamanın önemine değinen Refik Bey, zamanı kullanırken geçmiş dönemlerin yavaşlığıyla değil, bugünün hızlı gelişmesi doğrultusunda hareket etmek gerektiğini söyledi. Ayrıca geçmişe oranla daha çok çalışmak gerektiğini, bu sayede daha kısa zamanda daha çok işler başarılacağından emin olduğunu belirtti. Refik Bey "Türk ulusunun karakteri yüksektir. Türk ulusu çalışkan ve zekidir. Türk ulusu, ulusal birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilecektir. Çünkü Türk ulusunun yürümekte olduğu uygarlık yolunda elinde ve beyninde bilim vardır." dedi. Milli değerleriyle yolunda büyük bir inançla yürümekte olan Türk ulusunun, büyük bir ulus olduğunu, medeni dünyanın kısa bir süre içinde bir kez daha göreceğini sözlerine eklemiştir. Türklüğün bugüne kadar unutulmuş bulunan uygarlık yaratma yeteneğinin ortaya çıkarılıp geliştirilmesiyle birlikte, uygarlık âleminin önünde bir güneş gibi doğacağına olan inancını belirtmiş ve çocuklara ve gençlere hitap ederek konuşmasına devam etmiştir. Konuşmasını Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ile tamamlayan Vali kürsüden inerek tören alanındaki yerini almıştır.[90]

En büyük eserim diye tanımladığı Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran ve Türk gençliğine emanet eden Atatürk'ün ölümünün ardından Trabzon çocukları adına Vali Koraltan'ın 10 yaşındaki oğlu Oğuz Koraltan, kendilerine bırakılan kutsal emanete sahip çıkacakları ifadelerini içeren bir konuşma yapmış ve bu konuşmayla tören sona ermişti.[91] On binlerce

---

[90] "Valimiz Refik Koraltan'ın Hitabesi". (21 Ocak 1938). **Yeniyol Gazetesi**,1.; **bk.** "*Gökler ağlıyor, yeryüzü ağlıyor... Bütün uygarlık ve insanlık ağlıyor. Hepimiz ağlıyor ve yanıyoruz. Bu korkunç alev içinde huzurundayız Ata? Büyük yasın başladığı andan bu saate kadar duyduğumuz haberlere inanmıyor, inanamıyorduk. Ancak şu anda o gerçeğin korkunç yüzüyle karşı karşıya bulunuyoruz. Bu saatte sen bizden ayrılıyorsun. İşte acımasız bir gerçeğin karşısındayız. Fakat ey büyük insan... Ölümsüz Şef; tek bir beden, tek bir kalp olarak yüce ruhunun önünde toplanmış on yedi milyon Türk, hep birlikte şunu haykırıyoruz: Yarattığın yüce Türkiye Cumhuriyeti, uygarlık yolunda durmadan yürüyecek, ilerleyecek ve yükseleceğiz. Senin Türk ulusuna en büyük emanetin Türk devrimi ve Cumhuriyet rejimidir. Çok sevdiğin soylu Türk ulusu, bu iki büyük eserinle yürüyüşüne hız kazandıracak, çağdaş uygarlıkların üzerine çıkacaktır. Varlığına, onuruna ve bağımsızlığına, bundan böyle daha çok saygı duyulan bir ulus olduğumuzu, sonsuza dek söyleyecek ve göstereceğiz. Her düşüncenizi, her işinizi ve her sözünüzü; halkımıza inanarak, güvenerek düşündünüz, söylediniz ve yaptınız. Büyük Türk ulusunun yüce varlığına, yüksek karakterine inanmış, onun saygın ruhu size hız ve esin kaynağı olmuştur. İşte güvendiğin, inandığın ulusunun bir bireyi olarak, yine o güce güvenerek ve inanarak söylüyorum, söylüyoruz ve sonsuza dek söyleyeceğiz. Büyük ruhun mutlu olsun. Kurduğun bu büyük eser, kurtardığın ve koruduğun bu yüce varlık; dünya durdukça duracak, sürekli yükselecek ve coşkun bir iman, önünde durulmaz bir güç olarak ilerleyecektir. Bakınız Büyük Ata ne diyordu: Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bu başarıyı Türk ulusunun ve onun değerli ordusunun birlik ve beraberlik içinde yürümesine borçluyuz. Ancak yaptıklarımız kesinlikle yeterli değildir. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapma çabası ve zorunluluğundayız*", "Valimiz Refik Koraltan'ın Hitabesi". (21 Kasım 1938). **Yeniyol Gazetesi,** 1.

[91] "Valimiz 'in 7 Yaşındaki Mini Mini Oğlu Oğuz Koraltan'ın Okuduğu Mersiye". (21 Kasım 1938).**Yeniyol Gazetesi,** 2 **.; bk.** "*Arkadaşlar, analar, babalar... Buraya niçin toplandık, biliyor musunuz? Elbette bilirsiniz ama*

Trabzonlunun katılımıyla Kışla Meydanı'nda saat 14.00'te başlayan cenaze töreni, Oğuz Koraltan'ın konuşmasını tamamlamasıyla birlikte, saat 16.00' da sona ermişti.

Atatürk'ün ölümünden hemen sonra başta Trabzon Valisi Refik Koraltan olmak üzere bir araya gelen Trabzonlu yöneticiler ve ileri gelenler Ata'nın anısını yaşatmak ve Trabzon halkının ona besledikleri derin bağlılıklarını dile getirmelerini sağlamak amacıyla her Perşembe gecesi Halkevi salonunda anma programları düzenlemeyi kararlaştırmışlardı.[92]

Trabzon Valisi Refik Koraltan tarafından Atatürk'ün ölümünden sonra Trabzon'da gerçekleştirilen anma törenleri hakkında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye, TBMM Başkam Abdülhaluk Renda'ya, Başbakan Celal Bayar'a ve Üçüncü Genel Müfettiş Tahsin Uzer'e birer telgraf çekilmiş ve Trabzonluların Atatürk'ün ardından yaptıklarını en ince ayrıntılarına kadar anlatılmıştı.[93] İçişleri Bakanı ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Refik Saydam, TBMMM Başkanı Abdülhaluk Renda Trabzon Valisi Refik Koraltan'ın taziye mesajına cevabi telgraflar göndermişlerdi. [94]

2.3.Refik Koraltan'ın Trabzon Valilik Görevinden Ayrılması

1939 senesinin Nisan ayı başında Merkezden gelen bir telgrafla Refik Koraltan Bursa'ya Vali olarak nakledildiği haberini almıştı. Bu süre zarfında Trabzonlularla yapılan mesai her sahada kendini göstermişti. O ve ailesi ayrılırken bütün Trabzon halkı motorlarla denizleri doldurmuş ve onları teessür içerisinde uğurlamışlardı.[95]

"Ne Mutlu Bursalılara" başlıklı haberde Refik Koraltan'ın Trabzon valiliği görevinden Bursa valiliğine nakil edildiği bilgisi verilmişti. Haberin devamında Refik Koraltanla ilgili olarak "Atatürk Türkiye'sinin Cumhuriyet Hükümeti Trabzon Vilayetine ve İnkılap sever Trabzonlulara ismi gibi ateşli ziyalı bir vali yollamıştı. Trabzon halkı bu ateşli,

---

bir kez de ben söyleyeyim. Babamız ölmüş, büyük Ata ölmüş diyorlar. Onun için geldik, onun için toplandık, onun için ağlıyoruz. Bu gözyaşlarımız yaşadığımız sürece hiç bitmeyecektir. Analar, babalar, kardeşler... Hepimizin acısı büyüktür. Sizler de ağlıyorsunuz ancak, biz doğrudan onun soyundanız, onun çocuklarıyız. Büyük Ata bize Cumhuriyet çocukları demedi mi? Cumhuriyeti kuran o değil mi? Biz, o Ata'nın çocukları değil miyiz? Ağlayacağız ve onu her zaman anacağız. Ancak bir taraftan onun arkasından ağlarken diğer taraftan da onu mutlu kılacak şekilde çalışacağımıza söz veriyoruz. Küçük kardeşlerim, çalışacağız değil mi? Ata'mızın yüce ruhu önünde bu sözü tekrarlayınız. Çalışacağız, büyüyeceğiz, büyük işler yapacağız. Atatürk çocukları olduğumuzu bütün dünyaya tanıtacağız. Sevininiz analar, güveniniz babalar, rahat uyu büyük Ata'mız. Size söz veriyoruz: Senin adına ve senin yaptıkların üzerine toz kondurmayacağız ve böyle yetişeceğiz", "Valimiz 'in 7 Yaşındaki Mini Mini Oğlu Oğuz Koraltan'ın Okuduğu Mersiye". (21 Kasım 1938).**Yeniyol Gazetesi**, 2.

[92] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon , age.**, s. 280.

[93] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon , age.**, 294.

[94] Usta, V., (2011) , **Atatürk ve Trabzon , age.**, 298.

[95] Koraltan, R., **age.,** 69.

bu inkılapçı vali ile daha da yol aldı. An gibi geçen on aylık valiliğinde şehrimiz halkının ve Trabzon'un gönlüne ve hayatına verdiği iman ve yenilik sayısız ve hudutsuzdur. Vazife aşkı, sevdası ve inkılap ateşi sanki bu imanlı ve kudretli Cumhuriyet valisinin şahsında ve eserinde toplanmıştı. Böyle bir varlıktan Trabzon halkının uzaklaşması bütün hemşehriler için şüphesiz derin bir mahrumiyettir." ifadelerine yer verilmişti. Refik Koraltan'ın tarihî Bursa'ya vali olarak tayin edilmesinin o bölge halkı için bir değer olduğu da dile getirildi. Yazının devamında:

"Muhitini etrafına toplayan, herkeste sevgi ve saygı bırakan bu idealist yurt çocuğu ile öğünebiliriz. Atatürk inkılabını ve Milli Şef İnönü'nün yurt ve köylü davasını rejimin inkılap ve ümran hamlelerini halkın ruhuna ve hayatına yayan çelik idaresi Koraltan ile ve onun aziz hatıralarıyla bilhassa Trabzon gençliği ebediyen öğünecektir. Sevgili valimize bütün davasında ve yurt sevdasında büyük başarılar diler ve Bursalıları da candan tebrik ederiz." denilmişti.[96] , Trabzon'da Yeniyol gazetesinde Beşikdüzü muhtarlarından Hüseyin Tan'ın "Sayın Valimiz Refik Koraltan'ı Niçin Çok Sevdik?" başlıklı yazısında Cumhuriyet hükümetinin her vilayette, oranın valisi tarafından teftiş ve tetkiklerde bulunulduğunu belirtilerek bu durumun, Cumhuriyet rejiminin halkçılığa verdiği ehemmiyetin bir sonucu olduğu ifade edildi.[97] Halkçılık; milliyetçilik fikrinin hem bir sonucu, hem de milliyetçiliğin sosyal-politik bakımdan bir çeşit ifadesiydi. Milliyetçi hareketin ve Millet Meclisinin esasında halk egemenliğine dayanan bir hükümet düşüncesi mevcuttu. Bu düşünce kendisini halkçılıkla ifade etmişti. Halkçılık, devrimci toplumsal değişmeleri savunan bir teori değil sadece Batı'nın demokrasi fikirlerini yerli ihtiyaçlara uygulama düşüncesi idi. Halkçılık, milletin vicdanıydı ve milliyetçilik duyguları etrafında toplumsal birliği sağlama vasıtasıydı.[98]

Hüseyin Tan yazısında köylülerin ihtiyaç duyduğu işleri yapmalarında gerekli bilgiyi vermek için köylere kadar giden ve onların sorunlarını, dileklerini dinleyen Refik Bey'e duyulan sevgiyi dile getirmişti. Yazının devamında Refik Koraltan'a duyulan sevginin ifade edilmesinin yanı sıra onun için iyi dileklerde de bulunulmuştu.[99] Refik

---

[96] "Refik Koraltan Bursa Valisi; Ne Mutlu Bursalılara". (20 Mayıs 1939). **Yeniyol Gazetesi**, 1.
[97] "Sayın Valimiz Refik Koraltan'ı Niçin Çok sevdik; Beşikdüzü Muhtarlarından Hüseyin Tan". (16 Aralık 1938). **Yeniyol Gazetesi,** s.1.
[98] Koraltan, R., **age.,** 49.
[99] "Sayın Valimiz Refik Koraltan'ı Niçin Çok sevdik; Beşikdüzü Muhtarlarından Hüseyin Tan". (16 Aralık 1938). **Yeniyol Gazetesi,** 1. ;**bk.** "*Şimdiye kadar bölgesi dâhilinde bulunduğumuz Trabzon'a gelen valiler arasında şimdiki sayın valimiz Refik Koraltan kadar bölgelerini sık sık teftiş eden ve halkının ihtiyaçlarını tetkik ve onlarla samimi hasbihalde bulunan bir eşine daha tesadüf etmedik. Valimizin bu teftişleri esasında çok kıymetli ve yüksek olarak halkçılığa istinat eden ve halkın huzur ve emnüasayişine taalluk eden direktif ve hitabeleri karşısında çok mütehassıs*

Koraltan, Trabzon'dan ayrılışı hakkında düşüncelerini soran muharrire "Ana yurdu baştanbaşa mamur hâle getirmek için her türlü fedakârlıklara katlanarak yılmak bilmeyen bir gayretle çalışmak mecburiyetindeyiz." demişti. Trabzon halkına, görevinin nihayet bulduğu bu son günlerde ve görev aldığı süre boyunca göstermiş olduğu sevgiden ötürü teşekkür etti. Kendisinden sonra gelecek kişilerin daha iyi işler yapacağını belirtti. Trabzon'u çok sevdiğini ve öteden beri bu bölgeye hürmeti olduğunu ifade etti. Trabzon halkına iyi temennilerini ileten Refik Bey, bundan sonraki süreçte Trabzon'un daha da gelişeceğini ve bu durumdan en fazla mutluluk duyacaklardan birinin de kendisi olacağını sözlerine ekledi.[100]

"Boztepe'de Refik Koraltanla Bir İki Saat" başlıklı haberde gazeteci Hakkı Tuncay, Refik Bey'in Trabzon'dan ayrılmadan önce kendisi adına verilen veda yemeğine katılması ve burada gazetecilerle bir araya gelmesini anlatılmıştı. Refik Koraltan'ın şerefine verilen bu yemekte, Hakkı Tuncay coşkun ve ateşli bir hitabetçi olarak tasvir ettiği Refik Bey'in şu sözlerine yazısında yer vermişti:

"Gürbüz ve güzel bir insan tasavvur edin.' diyordu. Fakat bu insanın dili olmasın! Bir insanda bu eksiklik ne ise bir şehirde ve memlekette de matbuatın eksikliği odur. Trabzon bu eksikliğin sahibi olmamak bahtiyarlığını taşıyor. Bu memleketin daha iyi bir matbuatı olmalıdır. Yakışan budur. Sizler bunu yapabilirsiniz; yapacaksınız! Çalışmalarınız ümit vericidir."

Hakkı Tuncay, Refik Bey'in inkılapçı bir halk çocuğu olduğuna, Atatürk'e olan sevgisine ve İnönü'ye olan bağlılığına değindi. Yazısının devamında onu samimi inanışlı, iyi niyetli, yapıcı bir insan olarak nitelendirerek kendisini bu kadar sevdirmesinin de bundan ileri geldiğini belirtmişti. Trabzon'un Koraltan'ı, Koraltan'ın da Trabzon'u unutmayacağından emin olarak kendisine iyi yolculuklar temennisinde bulunmuştu.[101]

10 aydan beri Trabzon'da görev yapan, halkın sevgi ve takdirini kazanan Refik Bey'in, Bursa'ya tayin olması sebebiyle, Trabzon Halkevinde, kendisi adına bir çay ziyafeti

---

olduk. Cumhuriyet idaremizin halkçılık cephesinden halka ve köylüye nasıl yüksek bir mevki verdiğini Vali Refik Koraltan kadar bize hiçbir idare amiri anlatmadı. Sayın valimiz aynı zamanda zirai ve iktisadi vilayetimizle de yakından alakadar olarak topraklarımızdan bize azami istifade temin ettirmek yollarını tarif etmiş ve birçok zirai maddeler sayarak bunların ziraatını tavsiyede bulunmuştur. Sayın valimizin hitabeleri yalnız bu arz ettiklerime münhasır kalmayarak halkı her hususta ikaz ve tenvire hadim hitabelerde de bulunmuştur. Bu hitabelerin icabatına hizmet ettiğimiz takdirde her sahada olacağı gibi bilhassa bizi alakadar edecek zirai sahada yüzümüzün güleceğine gönlümüzde de bir inanç hâsıl olmuştur". **Yeniyol Gazetesi**, "Sayın Valimiz Refik Koraltan'ı Niçin Çok sevdik; Beşikdüzü Muhtarlarından Hüseyin Tan". (16 Aralık 1938), 1.

[100] " Refik Koraltan'ın Beyanatı". (27 Mayıs 1939). **Yeniyol Gazetesi**, 1.

[101] Tuncay, H. " Boztepe'de Refik Koraltanla Bir İki Saat". (**27** Mayıs 1939)**. Yeniyol Gazetesi,** 2.

verildiği ifade edilmişti.[102] Refik Koraltan'ın Trabzon'dan ayrılışı sebebiyle Trabzon Şehir Kulübü Bahçesinde de Belediye tarafından 100 kişilik bir veda yemeği verilmişti.[103] Trabzon Üçüncü Umumi Müfettişi Tahsin Uzer'in, Refik Bey'e yeni görev yeri Bursa'ya tayini ile ilgili olarak yazdığı ve iyi dileklerini ifade ettiği mektupta gerek Çoruh ve gerekse Trabzon valiliklerinde vatan ve millet davası için yapmış olduğu hizmetlerin bölge halkı için ne kadar ehemmiyetli ve kıymetli olduğunu da belirtti. Bursa gibi tarihi bir şehirde daha büyük ve güzel işler yapacağına olan inancını da dile getiren Uzer, yaptığı çalışmalardan ötürü kendisine teşekkür etmiş ve yeni görevi için başarı dileklerinde bulunmuştur.[104] Refik Koraltan da Uzer'in kendisine gönderdiği bu mektuba cevaben bir teşekkür mektubu kaleme almıştı.[105]

Yeni görev yerine, İstanbul üzerinden, gitmek için vapur yolculuğunu tercih eden Koraltan'ı Kaza Kaymakamı ve kalabalık bir halk topluluğu çiçeklerle uğurlamıştı. Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer, ayrılık münasebetiyle eski arkadaşını vapurda ziyaret etmişti.[106]

Refik Koraltan'ın Bursa valiliğine tayin edilmesi üzerine kendisinden boşalan Trabzon valiliği makamına Sabri Osman getirildi. Vali Osman Sabri Adal'ın göreve başlaması "Valimiz Dün Geldi Vazifelerine Başladı" başlığını taşıyan haberle 24 Haziran 1939 tarihli Trabzon gazetesinde duyuruldu. Haberde yeni valinin askeri ve mülki erkân, belediye, parti ve halkevi heyetleri tarafından karşılandığı belirtilmiş; ayrıca yeni valiye görevinde başarı temennisinde bulunulmuştu.[107] Adal, bu görevini 29 Kasım 1940 tarihine kadar sürdürdü.[108]

Cumhuriyet'in ilk yıllarında valilik görevi, gerek maddi gerekse manevi olarak yüksek bir statüydü. Valilerin ortalama görev sürelerinin kısalığı ve sık sık görev yerlerinin değiştirilmesi, yönetimdeki istikrarsızlığın temel sebeplerinden birisi olmuştu. Ayrıca Doğu vilayetlerinin gerek coğrafi yapı ve gerekse asayiş problemleri açısından dönem idarecilerine

---

[102] "Refik Koraltan Şerefine Ziyafetler". (27 Mayıs 1939). **Yeniyol Gazetesi,** 2
[103] "Refik Koraltan Şerefine Veda Ziyafeti". (31 Mayıs 1939).**Yeniyol Gazetesi,** 2.
[104] "Tahsin Uzerle Refik Koraltan Arasında", (31 Mayıs 1939). **Yeniyol Gazetesi,** 2.
[105] "Refik Koraltan Şerefine Veda Ziyafeti". (31 Mayıs 1939). **Yeniyol Gazetesi**, 2. ;**bk.**"*Biz memleket evlatları en büyük muvaffakiyeti vazifeye bağlılıkta, Yurt sevgisinde, hizmet aşkında buluruz. Bu şaşmaz kanatlarımızı fiili hayata tatbik ederken en büyük ilham kaynağımız büyük ve edebi şef Atatürk'ün Türk milletine bıraktığı büyük eser olmaktadır. Bu eserin tekâmülü için durmadan çalışacağız. Trabzon'dan ayrılırken benim için daima kıymet ve kuvvet olacak yüksek teveccüh ve muhabbetlerinizin devamını sonsuz saygılarımla rica eder ellerinizden öperim"*,**Yeniyol Gazetesi,** "Refik Koraltan Şerefine Veda Ziyafeti". (31 Mayıs 1939). 2.
[106] "Refik Koraltan Bursa'ya Gitti". (31 Mayıs 1939). **Yeniyol Gazetesi,** 2.
[107] "Valimiz Dün Geldi Vazifelerine Başladı". (24 Haziran 1939). **Yeniyol Gazetesi**,1.
[108] Bal, M.A**, Kronolojik Trabzon…**, **age.**, 451.

pek cazip gelmemesi ve buraların sürgün yeri olarak görülmesi, bu bölge vilayetlerindeki valilik sürelerinin ortalamasının oldukça düşük olmasına sebebiyet vermişti.[109]

2.4. Refik Koraltan ve Bursa Valilik Görevi(1939-1942)

Refik Koraltan 1939 senesinde Bursa Valisi Şefik Soyer'in yerine Bursa Valiliğine tayin edildi. Bursa Gazetesi, Bursa valisi Şefik Soyer'in yeni vazifesine başlamak üzere Bursa'dan ayrıldığını yazmıştı.[110] Kayseri valiliğine tayin edilmiş olan Şefik Soyer, Bursa'da 3 yıl 9 ay görev yapmıştı.[111] 8 Haziran 1939 tarihinde Bursa'ya gelen Refik Koraltan Gemlik'te merasimle karşılandı. Refik Bey'i karşılayan heyette vali muavini Edip Kutay, Belediye Reisi Neşet Kiper de yer aldı. Refik Bey'e bu karşılama merasiminde vilayet erkânı, Belediye ve parti mensupları ile çeşitli müesseslerin temsilcileri de takdim edildi.[112]

Refik Bey, heyeti selamlayıp ve askeri kıtayı teftişten geçirdikten sonra orada bulunanlara bir konuşma yapmış ve dünyanın ve tabiatın en güzel şehri olan Bursa'yı ve Bursalıları yakından tanıdığını, tahsil hayatını bitirdikten sonra ilk görev yerinin Bursa olduğunu ve uzun bir süre bu şehirde kaldığını söylemişti. O zamandan vali olarak tayin olduğu 1939 yılına kadar geçen süreçte, Bursa'nın birçok açıdan değiştiğini; Cumhuriyet'in geniş manasını halka yaymak isteyen, ağır vazifeler yüklenmiş bir memur olarak Bursa'da bulunduğunu dile getirdi. Birlik ve beraberlik içerisinde ilerlemenin ortak duygular olduğunu, yeni Türkiye'nin geliştiğini ve daha da güzel günlerin yakın olduğunu belirtmişti. Konuşmasını bitirdikten sonra şehre gitmek üzere hareket eden Refik Bey, Vilayet makamına giderek burada ziyaretleri kabul etmişti.[113]

Refik Bey'i makamında ziyaret eden bir gazeteci bu ziyareti sırasındaki intibalarını, memuriyet hayatına Bursa'da savcı olarak başlayan Vali Refik Bey'in enerjik ve mümtaz bir şahsiyettir. Büyük Millet Meclisi'nde Konya Mebusluğu, Artvin ve Trabzon'da valilik

---

[109] Baltaoğlu, A. G., **age.,** 257.
[110] "Valimiz Şerefine Dün Akşam ve Gece Toplantılar Yapıldı". (28 Mayıs 1939. **Bursa Gazetesi**, 1.; **bk.** "Evvelce Hüdavendigar ve Resmi Bursa isimleriyle çıkan gazete, sonraları Bursa adını almış ve Kayseri Valisi Şefik Soyer'in, Bursa Valiliği sırasında, gündelik olarak çıkarılmaya başlanmıştır", **Bursa Gazetesi,** "Gazetemiz 71 yaşında". (20 Şubat 1940). 1.
[111] "Valimiz Bu Sabah 9.30 da Şehrimizden Ayrılıyor", (29 Mayıs 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[112] "Yeni Valimiz Dün Şehrimize Geldi, Bay Refik Koraltan Resmi Törenle Demirtaş İstasyonunda Karşılandı". (8 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[113] "Yeni Valimiz Dün Şehrimize Geldi, Bay Refik Koraltan Resmi Törenle Demirtaş İstasyonunda Karşılandı", (8 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

görevlerini ifa eden Koraltan, Vilayet makamında Bursa'da ilk göreve başladığı dönemdeki bazı görev arkadaşlarını yeniden görünce oldukça duygulanmıştır şeklinde ifade etmiştir.[114]

Refik Bey, göreve başlarken daire müdürlerine, kaymakamlara, belediyelere ve nahiyelere bir tamim göndermişti. Tamimde Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu, her bakımdan gurur ve emniyet ifade eden milli varlığın korunması ve daha da kuvvetlendirilmesi için vazife sahiplerinin yoğun çalışması gerektiğini söylemişti. Cumhuriyet Hükümeti'nin, halk için ve halkın huzuru, saadeti için yapmış olduğu çalışmaların memleketin en güzel yerlerinden birisi olan Bursa vilayetinde de gerçekleştirilmesi ve mukaddes davanın en kısa zamanda yerine getirilmesi için çalışacağını ifade etmişti.[115] Refik Bey, makamında vilayet işleri ile meşgul olduktan sonra Mudanya yolu ile İstanbul'dan gelen ailesini karşılamak üzere Mudanya'ya gitmişti. Vali Refik Bey, Bursa'daki valilik görevindeki ilk pazar gününü, tesisatı görmek üzere Uludağ'a çıkarak geçirmişti.[116]

"Hareketler ve Hadiseler" köşesi altında "Cumhuriyet'in Valileri" başlığıyla verilen makalede adı geçen konu üzerine bazı değerlendirilmelerde bulunuldu. Değerlendirmede ülkenin birçok bölgesinde vali değişikliklerinin olduğu belirtilerek bu haberlerin gazetede yer almasının insan göğsünü kabarttığı, insana sevinç ve kıvanç verdiği belirtildi. Vali atama ya da görev değişikliklerinde ziyafetlerin verildiği, nutuklar söylenip sevgi tezahürlerinde bulunulduğu da belirtilerek karşılama ya da uğurlama merasimlerinin samimi bir hava içerisinde geçtiği ifade edildi. Bu değişmelerin nedeninde memuriyet icabı ya da resmiyet dışı bir hava sezmenin mümkün olmayacağı ifade edilerek gerekçe olarak eskiden de valilerin değiştiğini ancak bir valinin gidip diğer valinin geldiği o dönemlerde şehir halkının çoğu kez bundan haberinin dahi olmadığı, valilerin yüzünün dahi bu sebepten görülmediği söylenmişti. Cumhuriyet döneminin bu anlamda halkla hükümeti bir aile gibi samimi bir şekilde yaklaştırdığı ve kaynaştırdığı şeklinde bir değerlendirmede bulunulmuştu.[117]

Refik Bey'in maaş derecesi Bursa valiliği dönemindeyken birinci sınıfa çıkarılmıştı. Bununla ilgili olarak verilen haberde, Milli Mücadele'nin ilk yıllarında Büyük Millet Meclisi'nin en hararetli ve heyecanlı hatiplerinden olan Refik Bey'in uzun yıllar büyük

---

[114] "Yeni Valimiz Dün Şehrimize Geldi, Bay Refik Koraltan Resmi Törenle Demirtaş İstasyonunda Karşılandı". (8 Haziran 1939).**Bursa Gazetesi,** 1.
[115] "Valimiz 'in ilk Tamimi". (9 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.
[116] *"*Valimiz Bugün Uludağ'a Çıkarak Tesisatı görecek*". (*11 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[117] "Hareketler-Hadiseler, Cumhuriyet Valileri". (11 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

şeflerin yanında çok faal hizmetlerde bulunduğu ve çeşitli bölgelerde yaptığı valiliklerde buralara faydalı eserler kazandırmakla tanındığı bilgisi verildi.[118]

Refik Bey'in Bursa valiliği sırasında birtakım rahatsızlıklar geçirmişti. Refik Bey, sağ ayağındaki romatizma geçmediği için ayağa dahi kalkamayarak yürüme zorluğu yaşamıştı.[119] Vali Bey'in bu rahatsızlığı doktorlar tarafından ileri seviyede görülmüş, kendisine ilaç ve enjeksiyon tedavisi uygulanmıştı.[120]

1940 senesindeki 23 Nisan Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı, Bursa'da tören ve etkinlikler ile coşku ve neşe içerisinde kutlanmıştı.[121] Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak bastığı tarih ve aynı zamanda Gençlik ve Spor Bayramı olarak da kutlanan 19 Mayıs'ta ise vilayet erkânı, halk ve öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilen tören ve etkinlikler düzenlenmişti. Bursa Valisi Refik Bey, bugünün anlam ve önemi hasebiyle halka heyecanlı bir hitapta bulundu:

"1919 Samsun'undan 1940 Samsun'una geçen İnkılap Türkiye'si en büyük eseri olan siz gençlerle iftihar ediyor. Bunun canlı ve kuvvetli delili o büyük eserin ve büyük hamlelerin en muhteşem tablosu, sevgili yavrular, gençler sizler bulunuyorsunuz."[122]

1941 yılında da Bursa'da Türkiye Cumhuriyeti tarihinin özel ve önemli günleri olan 23 Nisan, 19 Mayıs ve 29 Ekim günleri devlet ve askeri erkân, öğrenciler ve büyük halk kitlelerinin sevinç ve tezahüratlarıyla kutlanmıştı.[123]

Refik Koraltan'ın Bursa Valiliği sırasında, İstanbul'da Arnavutköy Amerikan Kız Kolejinde eğitim gören kızı Ayhan Koraltan, koleji birincilikle bitirmiş ve mezun olmuştu.[124]

---

[118] "Valimizin Maaşı Birinci Sınıfa Çıkarıldı". (29 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[119] "Valimiz 'in Sıhhati". (12 Şubat 1940). **Bursa Gazetesi,** 1.
[120] "Valimiz 'in Rahatsızlığı". (17 Şubat 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.
[121] "Milli Egemenlik ve Çocuk Bayramı Parlak Bir Surette Kutlandı; Bütün Mekteplerin ve Şehrimizde Bulunan Üniversitelerin de İştiraki ile Muazzam Bir Geçit Resmi Yapıldı". (24 Nisan 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.
[122] "Valimizin Dünkü Hitabesi". (20 Mayıs 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.
[123] "23 Nisan ve Çocuk Bayramı". (23 Nisan 1941). **Bursa Gazetesi,** 1; **bk.** "19 Mayıs Atatürk'ün Samsun'a Ayak Bastığı Gün; Dün şehrimiz Bu Büyük Bayramı Manasına Layık Bir Surette Kutladı". (20 Mayıs 1941). **Bursa Gazetesi,** 1. ; **bk.** "Şehrimizde 19 Mayıs; Dün bütün şehir bayraklarla donanmıştı. Halk erkenden Atatürk caddesine dökülmüş, Cumhuriyet meydanı havanın bunaltıcı sıcağına rağmen öğleden sonra keşif bir kalabalıkla dolmuştu. Meydana toplanan halk arasında Valimiz Refik Koraltan, Askeri Kumandan ve yüksek rütbeli subaylar, Bursa Mebusu Muhittin Baha Pars, Vali Muavinimiz Hilmi Balcı, parti reisimiz Nurettin Öğünç, Belediye reisimiz Sıdık Tahsin Arsal, askeri lise müdürü Kurmay Albay zeki, Halkevi reisimiz Tevfik Aycan, Maarif müdürümüz İrfan Alıcıoğlu, Vilayet ve Adliye erkânı, daireler müdürleri, vilayet ve belediye meclisi azaları da hazır bulunmuşlardır".(20 Mayıs 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[124] "Valimiz'in Kızı Amerikan Kolejinden Birincilikle Mezun oldu". (20 Mayıs 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.

Refik Bey'in Bursa Valiliği görevinde bulunduğu yıllar(1939-1942) hem Türkiye'yi hem de tüm dünyayı etkilemiş olan II. Dünya Savaşı'nın yaşandığı senelerdi. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı görevinde bulunduğu bu dönemde, Türkiye olası bir savaşa girmemek için büyük bir gayret göstermişti. Refik Bey'in Haziran 1941'de Cumhurbaşkanına gönderdiği telgraf Bursa basınına "Reisicumhurumuza Valimiz'in Şükran Telgrafı" başlığıyla yansımıştı. Telgrafta bütün dünyayı buhrana ve felaketlere sürükleyen harpten Türkiye'nin Reisicumhurun takip ettiği politika ile kendisini korumuş olduğu ifade edilmiş ve İsmet İnönü'ye bu istiklal ve emniyet ortamını tesis ettiği için teşekkür edilmişti.[125]

1942 senesinin Eylül ayında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yurt içi gezisi kapsamında Bursa vilayetini de ziyaret etmesi "Milli Şef Aramızda" manşetiyle verilmiş ve *"Cumhurreisimiz Milli Şef İsmet İnönü, dün akşam saat 8.30 da şehrimizi şereflendirmişlerdir. Şehir bu sabahtan bayraklarla donanmış ve süslenmişti. Sokaklarda dolaşan heyecanlı ve neşeli kalabalık emsalsiz bir bayram günü manzarası arz ediyordu."* denilmişti. Bursa Valisi Refik Koraltan, Parti Müfettişi Samsun Milletvekili Zühtü Durukan ve vilayet jandarma kumandanı bir gün öncesinde, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü karşılamak üzere Taşköprü'ye doğru hareket etmişlerdi.[126] İsmet İnönü, vilayet makamını ziyarete giderek vilayet ve adliye erkânını kabul etmişti. Cumhurbaşkanı İnönü, Vilayet, Kolordu, Parti ve Halkevi ile Merinos Fabrikası, Sanat Mektebi ve Kız Enstitüsünü ziyaret etmişti. Kendisi şerefine bir ziyafet tertip edilmişti. Belediye reisini ziyaret eden İsmet İnönü, burada şehrin müstakbel planı üzerinde ayrıntılı tetkiklerde bulunmuş, Vali Refik Bey de plan hakkında kendisine bilgi vermişti.[127] İsmet İnönü Bursa'dan, Vali Refik Bey ve devlet erkânı başta olmak üzere kalabalık bir halk topluluğu tarafından uğurlanmıştı.[128]

---

[125] "Reisicumhurumuza Valimiz 'in Şükran Telgrafı".(20 Haziran 1941). **Bursa Gazetesi**, 1. ;**bk.** "*Büyük Şef İnönü, Sevgili Cumhurreisimiz, İki yıldan beri insanlığı cehennemi hap ateşine rağmen, büyük milletimizin semasını, parlak hayatını huzur içinde yaşattınız. Yalnız bizim değil, bütün insanlığın öğüneceği ve örnek tutacağı muhallet eserinizle de istiklal ve emniyet içinde yaşayan milletimize sağlam, sarsılmaz bir itila yolu açtınız. Yolda ve eserinizin başında sağ olunuz sevgili şef. Göğsüm gurur ve sürurla dolu olarak ellerinizden öperim"*. "Reisicumhurumuza Valimiz 'in Şükran Telgrafı". (20 Haziran 1941).**Bursa Gazetesi**, 1.

[126] "Milli Şef Aramızda; Hoş Geldin Milli Şefimiz; Bütün Bursa Ayakta İdi. Çekirgeden Cumhuriyet Köşküne Kadar Yollar Bursalılarla Hıncahınçtı". (5 Eylül 1941). **Bursa Gazetesi,** 1.

[127] "Milli Şefimiz 'in Dünkü Tetkikleri" .(6 Eylül 1941). **Bursa Gazetesi,** 1.

[128] "Aziz ve Büyük Misafirimiz Dün Bursa'dan Ayrıldılar; Caddeleri Bütün Geçtiği Yerleri Halk Doldurmuştu". (7 Eylül 1941). **Bursa Gazetesi,** 1. ; **bk.** "İsmet Bozdağ ,'Aziz şefimiz gidiyorken'; Aziz cumhurreisimiz İsmet İnönü, dün refakatlerinde Valimiz Refik Koraltanla parti müfettişimiz Samsun mebusu Zühtü Durukan ve diğer zevat olduğu halde ziraat mektebi ile askeri liseyi ziyaret etmişlerdir. Aziz Cumhurreisimiz, öğleden sonra saat 15 te şehrimizi terk ederek Mudanya yolu ile İstanbul'a hareket etmişlerdir. Büyük reisin şehri terk edeceğini duyan kadın, erkek, genç, ihtiyar binlerce Bursalı coşkun bir sel halinde caddelere akıyordu. Koskoca şehir heyecan içinde

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 18. yıldönümü, Türkiye ve Bursa'da büyük bir coşku içerisinde kutlanmıştı. 1942 senesinde 18 milyonluk nüfusuyla Türkiye, bu büyük ve önemli bayramını kutladı. Bursa'da toplanmış halk coşkun bir tezahürat içindeydi ve şehir bayraklarla süslenmişti.[129]

2.4.1.Refik Koraltan'ın Bursa Valiliği Döneminde Bölgedeki Faaliyetleri

2.4.1.1. Eğitim Alanındaki Faaliyetler

Refik Bey, Bursa valiliği döneminde vilayete dair her alana olduğu gibi eğitim konusuna da önem vererek incelemeler yapmış ve yapılması gereken işler üzerine direktiflerde bulunmuştu. 11 Haziran 1939 tarihli Bursa Gazetesinde, Maarif müdürü Fakir Erdem'le birlikte şehirdeki kız ve erkek ortaokulları müdürlerinin valiyi ziyaret ettikleri ve mekteplerin vaziyetleri hakkında izahatta bulundukları haberine yer verilmişti.[130] Refik Bey, şehirdeki kız ve erkek orta mekteplerini tetkik etmiş ve Erkek Lisesini yeterli standartlarda bulmadığını, binanın oldukça eski olması ve öğrenci sayısının fazlalığı nedeniyle yeni bir binanın yapılması gerektiğini dile getirmişti. Ayrıca Kız Enstitüsü binasının daha iyi bir durumda olduğunu da belirterek *"Türk kadınlığının yükselmesi için ehemmiyetli bir mevki olan bu müessesenin çalışma randımanı, bilhassa dikkati çekmektedir."* demişti.[131]

22 Haziran 1939 tarihinde Refik Bey, bölge Sanat Okulunu ziyaret etti. Okulu gezen Refik Bey okulun müdürü Salih Şevket'ten okulla ilgili bilgi aldı. Refik Bey, sanat okullarının gittikçe endüstrileşen ve sanayi alanında gelişmeye aday memleket üzerindeki önemine işaret etti.[132]

Refik Bey'in bu ziyaretleri "Valimiz Okullarda" başlığı ile haber yapılmış ve bu haberde öğrencilerle yaptığı konuşmaların yanı sıra okulların derslikler ve atölyeleriyle ilgili tetkiklerine ve binaların genel durumu hakkındaki görüşlerine yer verilmişti.[133] O, bu

---

çalkalanıyordu". "Aziz ve Büyük Misafirimiz Dün Bursa'dan Ayrıldılar; caddeleri Bütün Geçtiği Yerleri Halk Doldurmuştu". (7 Eylül 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.

[129] "Cumhuriyetimizin 18 nci Yılı Büyük Bir Tezahüratla Kutlandı". (29 Ekim 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.

[130] "Maarifçiler Valimizi Ziyaret Ettiler". (11 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

[131] "Valimiz Dün Liseleri Gezdi". (13 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi**, s.1.

[132] "Valimiz Dün Gazete ve Matbaamızı Şereflendirdi". (22 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

[133] "Valimiz Okullarda, Bay Refik Koraltan Okullarımızın Vaziyetini Çok Yakından Gözden Geçirmiştir".(29 Eylül 1939).**Bursa Gazetesi,** 1.

ziyaretleri sırasında Askeri Liseyi de ziyaret etmişti. Valiyi, Okul Müdürü Kurmay Albay Ekrem Bey karşılamış, kendisine okulu gezdirirken okulla ilgili malumat da vermişti.[134]

Halkevlerindeki kurs faaliyetleriyle ilgili olarak ise kendisine yabancı dil kurslarının açıldığı, bu kurslara 500'den fazla mektepli gencin katıldığı bilgisi verişmişti. Gençlerle konuşan vali, onlara yabancı dil öğrenmenin faydalarına anlatmış ve muvaffakiyetler dilemişti.[135]

Refik Bey, Bursa muallimlerine hitaben Kız Enstitüsü Salonu'nda yaptığı konuşmasında manevi atmosferinden en fazla haz aldığı zamanların, millet çocuklarının yarınını hazırlayan zümre ile karşı karşıya bulunduğu anlar olduğunu ifade etmiş ve konuşmasına alkışlar içerisinde şöyle devam etmişti: *"Ben ona inanıyorum ki devlet teşkilatının herhangi bir şubesi kendisine verilen bir vazifeyi tahakkuk ettirmek yolunda içtimai hizmetini yapmaktadır. Fakat bu teşkilatın yaptıkları bugünün vaziyetini ve varlığını sağlam tutmaya matuftur. Bu teşkilatın bir kısmı ise yarını ve yarın için olan esasları gelen esasları tahakkuk ettirmek yolunda vazife almıştır. Hakikatin lisanını ifade etmek için söylüyorum; bilhassa ilk mektep muallimlerinin hizmeti bütün devlet teşkilatının faaliyetinden üstündür. Çünkü sizin emekleriniz derhal tesirini göstermezse bile yarını hazırlamak bakımından çok manalıdır. Hizmetleriniz her an memleketin yarınına büyük varlıklar eklemektedir."* Bir toplum için ilkokulda alının eğitimin çok önemli olduğu hususu üzerinde durmuştu.[136]

Vali Refik Bey'in riyasetinde yapılan toplantıda, okullardaki eğitim metotları konusu görüşülmüştü. Okullardaki eğitim, disiplin ve terbiye yöntemleri üzerine yapılan toplantıda konular uzun müddet tetkik edilmiş ve faydalı olacak yeni esaslar tespit edilmişti.[137] Refik Bey, Bursa'da çeşitli kurum ve kuruluşları belirli zaman aralıklarıyla tetkik etmişti. Bu kurumlardan birisi de vilayetteki okulardı. Erkek Lisesini ve Kız Muallim Okulunu gezen Vali, burada birtakım incelemelerde bulunmuştu. Vali'yi okul ziyaretleri sırasında müdür ve öğretmenler karşılamıştı. Refik Bey, ziyaretine dair izlenimlerini ifade ederken gençlerin yeni seneye coşku ve heves içerisinde başlamış olduklarını, ayrıca kitapların geldiğini ve öğretmen kadrosunun da eksiksiz olduğunu dile getirmişti.[138]

---

[134] "Valimiz Askeri Liseyi Ziyaret Etti".(6 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[135] "Halkevinde Kurslar". (14 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[136] "Valimiz İlk Mektep Muallimleriyle Konuştu, Yarınki Cemiyeti Hazırlayacak İlk Mektep Mualliminin Vazifesi Diğer Devlet Teşkilatından Üstündür". (16 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[137] "Medreselerin Tedris Metotları Etrafında Yapılan Toplantı". (4 Ekim 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.
[138] "Valimiz Erkek Lisesini ve Kız Muallim Mektebini Gezdi". (24 Ekim 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.

Çelik Palas'ta Maraton Koşucuları ve Atletizm Bayramı'na katılan atletler şerefine bir yemek tertip edilmişti. Programda Refik Bey, gençlere hitaben faydalı tavsiyeler içeren bir konuşma yaptı. Yurdun çeşitli bölgelerinden gelerek Bursa'da bir araya gelen gençleri görmekten dolayı mutluluk duyduğunu ifade etti. Gençlere ne iş yaparsalar yapsınlar, hangi vazifeyi alırsa alsınlar işin mesuliyetini görerek ona göre vazifeyi icra etmelerini tavsiye etmişti. İnkılabın parolasının bu olduğunu ve Türk milletinin her vazifesinde şerefli bir milletin evladı olduğunu unutmayacağını belirtti.[139] Refik Bey, Türk Maarif Cemiyeti Kız Lisesini ziyaret etmiş ve diğer tüm okullarda olduğu üzere burada da eğitim ve terbiye işleriyle yakından ilgilenerek öğretmen ve öğrencilerle görüşmeler yapmıştı.[140]

2.4.1.2. Ziraat Alanındaki Faaliyetler

Refik Koraltan Artvin ve Trabzon'daki valilik dönemlerinde olduğu gibi Bursa vilayetinde de üreticiye, bölgenin iklim ve tabi şartlarına uygun olan ürünlerin üretilmesi tavsiyesinde bulunmuş, bu doğrultuda çalışmalar yapmıştı. Koza üretimi hususunda bir beyanatta bulunan Refik Bey, başlayan koza satışları işini tetkik ettiğini ayrıca tartı işleri, alış veriş muameleleri ve koza satışının gidişatından memnun olduğunu belirtmişti. Ziraat Bankasının koza üreticilerine karşı göstermiş olduğu kolaylığı takdirle karşılamıştı. Çeşitli bölgelerdeki köylülerle yaptığı görüşmelerde köylülerin fiyatlardan memnun olduğunu, istekli alıcılar olduğu için fiyatların önceki senelere göre daha yüksek olduğu bilgilerini almıştı. Refik Bey bu hususta; *"Memleketin birçok mıntıkaları, daha geniş mikyasta ipek istihsali için bütün tabii şartlara malik ve buda halkın refahı ile sıkı bir suretle alakadar bulunmaktadır"* demişti.[141]

Refik Bey, seksen bir köyün muhtarıyla, aylık köy muhtarları toplantısında yaptığı görüşmelerde memleketin büyük çoğunluğunun köylü ve çiftçi olduğunu, köylünün her yönden kalkınmasının, memleketin kalkınması demek olduğunu söylemişti. Çalışanın yanında çalışmayanın ise karşısında olduğunu dile getiren Refik Bey'e muhtarlar, işlerinin büyüklüğünü anladıklarını, bu nedenle gayretle ve yorulmadan çalışmaya devam edeceklerini söylemişlerdi.

---

[139] "Valimizin Gençliğe Hitabı". (26 Mayıs 1941). **Bursa Gazetesi,** 1.
[140] "Valimiz Dün de Orta Tedrisat Okullarını Ziyarete Devam Ettiler". (2 Ekim 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[141] "Yeni Koza Satışı, Valimiz Koraltan'ında Tetkikler Yaparak Gördüklerinden Memnun Oldu". (28 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

Kazaları görmek üzere şehir merkezinden ayrılan Vali Bey, Biladıyunus köyüne gitmiş, burada çeşitli köylerin maddi ve ferdi gayretleriyle yapılmakta olan Köy Bölge Okulunu tetkik etmişti.[142]

Refik Bey, Mudanya'nın İncirdibi adlı bölgesinde, sıtma olaylarının yaşanmasına neden olan İncirdibi bataklığının kurutulması çalışmalarına yönelik ilgililerden bilgi almıştı. Pirinç ziraatı için kır pirinci denilen bire kırk verdiği halde hiçbir sıhhi tehlikesi olmayan usulün tatbikinin yapılmasını da alakadarlara tavsiye etmişti.[143] Yapmış olduğu bir toplantıda idarenin nasıl olması gerektiği üzerinde durarak en önemli hususun halka köylüye güzel bir şekilde muamele etmek olduğunu söylemişti. Ayrıca Türk köylüsüne her müracaatında saygı ve kolaylık göstermek, Cumhuriyet idaresinin en önemli düsturudur. Halkın büyük çoğunluğu teşkil eden köylü sevilmeye ve sayılmaya layıktır demişti.[144]

Refik Koraltan, Orhaneli kazasını bazı tetkiklerde bulunmak üzere ziyaret etti. Hükümet Konağına giderek oradaki memurlarla bir hasbıhalde bulunmuştu. Orhaneli halkının geçim vasıtaları ve kaynakları üzerinde incelemede bulunmuş; kozacılığın, meyvacılığın, ipekböcekçiliğinin ve bilhassa bağcılığın burada revaçta olduğunu öğrenmişti. Refik bey, aynı gün Türk Maadin Şirketi tarafından işletilmekte olan Başalan ve Dağardı maden yerlerinde tetkikat yapmak üzere Orhaneli kaymakamı refakatinde Başalan'a doğru hareket etmişti. Madende inceleme yapmış, fabrikayı gezmiş ve kuyuları tetkik etmişti. Başlıca Kozluca, Kocayatak ve İshaklar adındaki maden ocaklarını gezmişti. Balıkesir Kütahya arasındaki Balıköy istasyonuna inceleme yapmak üzere gitmiş buradaki yol güzergâhını tetkik etmişti. Balıköy istasyonundaki ikinci büyük krom fabrikasını gezen Vali buradan memnun bir şekilde ayrıldı. Bu yolculuk esnasında karşılaştığı köylülere dileklerini sormuş, onların dertlerini dinlemiş ve isteklerini defterine not etmişti.

---

[142] "Muhtarlar Toplantısı, Valimizin Yaptığı Konuşma Muhtarlar Tarafından Alakayla Karşılandı, Valimiz Biladıyunus Köyünde".(5 Temmuz 1939). **Bursa Gazetesi**, 1. ; **bk.** *Muhtarlar Toplantısı ve Refik Koraltan; "Ben valiniz TBMM'sinde uzun zaman vazife alan milletvekili sıfatıyla hayatımda pek sayılı olan bir heyecanlı andan bahsetmek isterim. Birincisi; milli mücadeleye karar verildiği gün. İkincisi milli mücadelenin sonunda Mustafa Kemal Atatürk'ün Büyük Millet Meclisinde zafer menkıbelerini dinleyerek onun mukaddes ağzından nur olarak aktığını duyduğumuz zaman hissettiğimiz eşsiz heyecandı. Üçüncüsü Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Cumhuriyet hükümetine, şekli idarenin aziz cumhuriyete kavuştuğu gecenin sevinçten bizi çılgına döndüren heyecanı idi. Dördüncüsü; Büyük Millet Meclisinin devletlerin ve komşularımızın kanunlarını inceleyip Türk muhitine intibak ettirerek bir pırlanta nezaheti ile Köy kanununun kabul edildiği günün milli ve içtimai heyecanı idi."* "Muhtarlar Toplantısı, Valimizin Yaptığı Konuşma Muhtarlar Tarafından Alakayla Karşılandı, Valimiz Biladıyunus Köyünde". (5 Temmuz 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

[143] "Valimiz Mudanya'da". (25 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 2.

[144] "Valimizin Müdürler Toplantısındaki İzahatı".(7 Ağustos 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

Üzerinde ehemmiyetle durduğu konu, köylerin zirai durumuna istinaden toprağın kâfi derecede verimli olduğu mevzusudur. Orhaneli'ye bağlı bütün köy muhtarlarını toplantıya çağırmış onlarla köylülerin durumu, köy kanunu ve gelecekteki köy hayatı hakkında görüşerek köylülere birtakım tavsiye ve direktiflerde bulunmuştu. Köylüye suni gübreyi tavsiye ederek hayvan yetiştiriciliği işi üzerinde ehemmiyetle durmuştu. Hayvan yetiştiriciliği konusunda başarılı olanların mükâfatlandırılacağını belirtmişti. Köylülerin ise başlıca şikâyetleri kazada doktor bulunmaması ve Orman Kanunu'nun tatbiki meseleleri olmuştu.[145]

İnegöl kazasına giden Refik Bey burada da bazı incelemelerde bulundu. Hükümet dairelerini ve müesseseleri ziyaret etti. İnegöl halkı Cumhuriyet'in bu halkçı valisini görmek için erkenden caddelerde toplanarak beklemeye başlamıştı. Burada yaptığı konuşmada muhtarın görevinin ehemmiyeti üzerinde durmuştu. Daha sonra köy iktisadi yaşamı üzerine konuşmuş ve üreticinin bu seneki mahsulünün vaziyetine dair bilgi almıştı. Bu bölgede tütün ekimi yapıldığına dair bilgi aldıktan sonra arıcılık konusunda görüşmelerde bulunulmuştu. İnegöl'de iyi bal alındığı yönünde verilen cevap üzerine bu konu üzerinde fazlaca durmuştu. Vali yaptığı değerlendirmede, bu bölgede arıcılığın gelişme gösterememesinin sebebinin bölgenin müsait olmaması değil, teknik arıcılığın yapılmaması ve bu konuda gösterilen ihmal olduğunu belirtmişti. Hayvan cinsinin ıslahı ve hayvan bakım usulleri konusuna da değinen vali bu konuda istekli olan köylülere kısa süreli kurslar verilerek desteklenecekleri ifade etmişti. Daha sonra sözü muhtarlara veren Vali onların istek ve şikâyetlerini dinleyerek notlar aldırmış ve çözümü konusunda da bazı izahlarda bulunmuştu.[146] İnegöl'deki ortaokulu, İnegöl elektrik fabrikasını ve Oylat kaplıcasını gezen Vali bu incelemelerine dair olumlu düşüncelerini belirtmişti.[147]

Karacabey kazasında tertip olunan bir açılış etkinliğine katılan Vali, burada halka bir konuşma yaptı. Konuşmasında Bursa'nın verimli topraklara sahip olduğuna değinerek bölge

---

[145] "Valimizin Orhaneli'ndeki Tetkikleri". (25 Ağustos 1939). **Bursa Gazetesi**, 1. ;**bk.** *"Refik Bey; Cumhuriyet halk idaresidir. Halkın arasından çıkan heyet, hükümeti teşkil eder. Şekli idarenin manası görülen işle ölçülür. İdare dilden ve sözden hayata intikal etmeli temiz iş, faziletli idare cumhuriyet idaresinin sembolüdür. Bu işe baş olanların temiz ve faziletli olmaları lazımdır. Bu memur arkadaşlar içindir. İşi kanun borcu, namus borcu, şeref borcu telakki ederek taze bir kuvvet, aşk ve neşeyle bir çalışma neticesinde yurt on beş sene içerinde elle tutulur kuvvetlerle süslendi. İdare bu büyük işe Türk köylüsünü zengin ve müreffeh etmek hususunda verdiği kararla başladı",* "Valimizin Orhaneli'ndeki Tetkikleri". (25 Ağustos 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

[146] "Valimiz 'in İnegöl'deki Tetkikleri, Köy Kanunu, Köy Kalkınması, Muhtarlık ve Arıcılık, Hayvan Yetiştirilmesi Hakkında Konuşmalar Yapmış ve Kıymetli Direktifler Vermiştir". (29 Ağustos 1939). **Bursa Gazetesi**, 1, 2.

[147] "Valimizin Tetkikleri, Bursa, Cumhuriyet İdaresinin İmar ve Kalkınma Programından En Kısa Zamanda, En Geniş Manada Müstefit Olacaktır".(30 Ağustos 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

halkı çalışırsa bu hazineden fazlasıyla yararlanacağını ifade etti. Bölge insanının hayvancılığa ehemmiyet vermesi durumunda daha da kalkınacaklarını da söyledi.[148]

Gürsu nahiyesine giden Vali Refik Bey, bölgede teftişlerde bulunmuştu. Halka hitabette bulunan Vali, fazla hububat ekilmesini önemle tavsiye etmişti. Konuşmasında farklı konulara da temas eden Vali, Halkevi Gösteri Salonu'nda toplanan halka bir buçuk saat süren bir konuşma yapmıştı. Muhacirlik ve yerlilik meselesinin mevcut olmadığını, her Türkün nereli olursa olsun yerleştiği vatan parçasının esaslı halkı olduğunu ve artık kesinlikle muhacir tabirinin kullanılmayarak nerelisin diye sorulduğunda Gürsuluyum cevabını vermelerinin lazım geldiğini söylemişti. Konuşmasında dil meselesine de değinen Vali Karacaovalıların Bulgarca konuşmalarını doğru bulmadığını, Türkçenin gayet temiz, eski ve köklü bir lisan olduğunu söylemişti. Yurttaşın manasını izah etmiş, bununda dil ve duygu birliği üzerinde topladığını dile getirmişti. Yurt ve duygu birliğinin dil birliğinde tecelli ettiğini, bunun içinde başka bir dilde konuşmanın doğru olmadığını, ana dil olan Türk dili ile konuşmanın hakiki bir yurt borcu ve yurttaşlık olacağını sözlerine eklemişti. Köylülerin dert ve dileklerini de bizzat dinleyen Vali, bunları köy bürosu şefine not ettirdi.[149]

Çeltik ekiminden dolayı bazı köylerde sıtma vakaları görülmüş Refik Bey, baytar müdürlüğüne giderek hayvan hastalıkları hakkında izahat almıştı. Beraberinde sıtma mücadelesini yürüten doktorları ve baytar müdürünü de alarak Zarafta ve Anahor köylerine gitmişti. Çeltik ekimi yapılan mıntıkalarda tetkikat yapmış ve köylünün sıtma vaziyeti ile alakadar olmuştu. Bu bölgede sıtmaya karşı süratle mücadele yapılması için direktifler vermişti.[150] Vali kaç köyde sıtma hastalığı olduğunu sormuş ve Badırga, Ermeli, Anahor, Zırafta ve Çekirge köylerinde bu hastalığın olduğu cevabını almıştı. Nüfusun ne kadar olduğu sorusuna 3000 cevabını alan Refik Bey; *"Demek ki 3000 kişinin hayatı tehlikeye girmiş. Bütün köylere doktor göndereceğim. Birer birer hepsiyle yakından alakadar olacağım."* demişti. Vali köy odasındaki telefondan Sıhhiye Müdürü Kemal Sarguta bu köylerle hemen alakadar olmak üzere acil doktor ve sıhhiye memurları göndermesini bildirmişti.[151]

---

[148], "Karacabey sergisinde, Valimiz Bay Refik Koraltan Sergi Münasebetiyle Bir Nutuk Söyledi".(22 Eylül 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

[149] "Valimiz Gürsu Nahiyesinde Halka Mühim Bir Konuşma Yaptı".(4 Ekim 1939).**Bursa Gazetesi**, 1.

[150] "Valimizin Dünkü Tetkik ve Teftişleri, Valimiz Dün Bazı Sıtmalı Köylerde Tetkikat Yaptı".(10 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

[151] "Valimizin Sıtmalı Köylerde Yaptığı Tetkikat, Şimdiye Kadar Hiçbir Valinin Uğramadığı Bir Köyde Halk Tamamen Sıtmaya Tutulmuş".(11 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

Bölgede yaptığı incelemelerde halka özellikle hayvan yetiştiriciliği konusunda söylemlerde bulunmuştu. Büyük ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği sayesinde bu hayvanların etinden, sütünden, yününden faydalanarak kazanç sağlayabileceklerini söyledi. Arıcılık hususuna da değinerek arıcılığın karlı bir iş olduğunu belirtti. Refik Bey konuşmasında; "*Bizler halkın refah ve saadeti için çalışıyoruz. Biz her zaman halk için çalışmak yolundayız. Milli Şefimiz İnönü sizleri daima refaha götürecek çareler düşünüyor ve araştırıyorlar. Mesela bazı hayvanların vergileri kaldırıldı. Belki yakında hepsi de kalkacak."* dedi. Köyün yeni muhtarı seçilen Ahmet adlı köylü söz alarak Refik Bey'e köylerine bu zamana kadar ne bir vali ne de büyük bir memur geldiğini söyleyerek köyleriyle yakından alakadar olduğu için köy namına kendisine teşekkür etmişti.[152]

Refik Bey, Bursa'daki üreticilerin ürettiği malları ihraç etmeleri hususunda Bursa Mıntıka İktisat Müdürü Enver Bey ile birlikte İstanbul'da bazı temaslarda bulundu. Bu temaslar sonucunda vilayette bir satış kooperatifi kurmak suretiyle köylü ve müstahsilleri kabzımalların tesirinden kurtarma hususu değerlendirilmişti. Ayrıca Bursa'da üretilen soğan, patates, ceviz ve kestaneye muhtelif memleketlerden talepler olduğu ve bu konuda Vali Bey'in tetkiklerde bulunduğu bilgisi verilmişti.[153] Refik Bey, Baytar Baş Müdürlüğünü ziyaret etmiş, köylünün servet ve refahını hazırlayacak belli başlı unsurlar içerisinde hayvan yetiştiriciliği konusu üzerinde durmuştur. Bursa'nın tabiatının buna uygun olduğunu belirten Vali Bey, hububat ekmenin köylüye çok büyük fayda sağlamayacağını bu nedenle hayvan yetiştiriciliği konusuna ehemmiyet vermenin öneminden bahsetmişti.[154]

Demirtaş köyünü ziyaret eden Refik Bey, köylüler ile konuşmuş, köy evlerini bizzat gezerek köylünün sıhhat durumunu kontrol etmişti. Bu tetkikler sırasında yeni tatbik edilecek plana göre gelecek yıl için yapılması planlanan köylüler için numune evler konusuyla alakalı olarak ilgililere direktifler vermişti. Köyün okulunu ziyaret eden Vali, birkaç gün içerisinde köyün kadınları için bir dikiş kursu açılmasının planlandığı haberini vermişti.[155] Bir sonraki gün de Hava Kurumunu ziyaret eden Vali, Hava Kurumu müfettişiyle kurum işleri ile meşgul olmuştu.[156]

---

[152] "Valimiz 'in Sıtmalı Köylerde Yaptığı Tetkikler".(11 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi**, 2.
[153] "Valimizin İstanbul'da Yaptığı Tetkikler Müstahsil İçin Çok Faydalı Olmuştur". (25 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[154] "Valimiz ve Köylü; Dün Vilayetçe Baytar ve Orman İşleri Üzerinde Mühim Tamimler Yapıldı".(17 Kasım 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.
[155] " Valimizin Tetkikleri; Önümüzdeki Sene Numune Köy Evleri Yapılacak".(6 Şubat 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[156] "Valimiz Hava Kurumunda".(7 Şubat 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.

Zeytin üretimi ile ilgili olarak zeytin mıntıkasında birtakım incelemelerde bulundu. Bununla ilgili gazeteye de bir beyanatda bulunan Refik Bey, zeytincilik ve bu hususta zaman zaman verilen kursların fayda verdiğini, zeytin üretiminin arttığını ve üreticinin de emeğinin karşılığını aldığını söyledi.[157] Tütün üreticileri, Vali'yi ziyaret etmişler ve isteklerini iletmişlerdi.[158]

Koza Bayramı hasebiyle Vali Bey, tüm üreticilere ve koza sanayi çalışanlarına önemli bir hitapta bulunmuştu. Cumhuriyet Hükümeti'nin verdiği destekle kozacılığın geliştiğini ifade ederek bölge halkı için öneminden ve katkısından da bahsetmişti.[159] Soğukpınar bölgesini ziyaret eden Vali orman ve ağaçların muhafazası hususunda köylüye faydalı tavsiyelerde bulunmuştu.[160]

Bursa Gazetesine ziraat alanıyla ilgili çalışmalarıyla alakalı olarak bazı açıklamalar yapan Refik Bey, çiftçinin halinden memnun olduğunu, para eden mahsullerle üreticinin yüzünün güldüğünü söyledi. Halkın tohumluk buğday, sapan demiri, çivi ve petrol olmak üzere dört şey istediğini belirttikten sonra köylünün dileklerini not edip bunları en kısa zamanda temine çalışıyoruz dedi. Köylüye dağıtılmak üzere 300 ton tohumluk buğday verildiğini de belirtti.[161]. Mustafa Kemalpaşa ve Karacabey kazalarında olası bir seli önlemek için inşa edilen seddeler konusuna da değindi.[162]

Ege'deki tütün piyasası ve bununla birlikte Bursa'daki tütün üretimi konusunu değerlendiren Refik Bey, tütün üreticilerine bir hitapta bulunmuştu. Devletin koruyucu elinin her zaman çiftçinin üzerinde olduğunu belirtmiş, mümkün olan hiçbir yardımın esirgenmemesinin Türkiye Cumhuriyeti'nin esas prensipleri arasında olduğunu ifade etmişti. Her konuda ve her davada mutlak birlik ve beraberlik içerisinde işbirliğinin önemine

---

[157] "Valimizin Zeytin Mıntıkasındaki Tetkikleri; Gemlik'ten Dönen Valimiz, Gazetemize Beyanatta Bulundu".(27 Şubat 1941).**Bursa Gazetesi**, 1.

[158] "Tütün Müstahsilleri Valimizi Ziyaret Etti; Valimiz Müstahsillerin Dilekleriyle Alakadar Oldu".(14 Mart 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.

[159] "Koza Bayramı".(24 Haziran 1941). **Bursa Gazetesi**, 1. ; **bk.** *"Valimiz 'in Nutku": Aziz Arkadaşlar! Milli hayatın sağlam, sarsılmaz ve çalışkan temeli Türk köylüsü! Diye söze başlamış ve Bursa kozacılarının bayramını kutlamak üzere buraya toplanıldığını anlatarak Bursa'nın tarihi ile tabiatı ile ve çeşitli mahsulleriyle yurdun en güzel bir parçası olduğunu anlatmıştır. Bugünkü devlet prensibimizin başı ve esası Türk müstahsilini, Türk işçisini ve bir kelime ile Türk halkını korumak, müreffeh ve mesut görmektir. Bunun için dünya iktisat şartlarının sarsıldığı bu senelerde bile çalışkan Türk köylüsünün fedakâr Türk işçisinin emekleri ve mahsullerini kıymetlendirmek hususunda en müsait pazarlar bulmakta devam ediyor. Milli istihsal parolamızın ne olduğunu biliyorsunuz. (Durmadan çalışmak!)Milli gelirin, milli refahın ve mutlak manasıyla huzur ve saadetin şaşmaz yolu budur*", "Koza Bayramı".(24 Haziran 1941). **Bursa Gazetesi,** 1.

[160] "Valimiz Soğukpınarda; Valimiz Bu Nahiyenin Çalışkan Halkını Tenvir ve İrşat Etti".(28 Haziran 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.

[161] "Köylümüze Dağıtılmak Üzere 300 Ton Tohumluk Buğday Verildi".(14 Kasım 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.

[162] "Sayın Valimiz Refik Koraltan Dün Bir Muharririmize İhtisaslarını Anlattı 'Çiftçi Toprağına, İşçi İşine eğilmiştir".(18 Ekim 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.

değinmiş, *"Bizim Türk müstahsilinden beklediğimiz, istediğimiz bir şey var: Ekilmemiş tek bir yurt toprağı bırakmamak. Bu memleketin taşının toprağının altın olduğunu bilmek ve göstermek."* demiştir.[163]

2.4.1.3. İmar Alanındaki Faaliyetler

Refik Bey, Bursa'yı ilgilendiren pek çok konuda farklı zamanlarda tetkik ve incelemelerde bulundu. Bir turizm şehri için en mühim konu olan ucuzluk meselesi üzerinde tetkikler yapmış ve çeşitli fiyat ve tarifeler hakkında malumat almıştı. Refik Bey bu konuya dair düşüncelerini *"Bugünkü iktisadi kanaate göre, amme hizmetlerinde 'ucuz tarife, geniş faaliyet ve büyük kar' düsturunun prensip olarak tutulmasını ve bütün hizmetlerde bu prensibi tahakkuk ettirmek lazım gelir."* sözleriyle ifade etmişti. Otobüs işleri ile de yakından alakadar olan Vali, Yeşil–Çekirge ve Yıldırım hatlarındaki sefer vaziyetini de incelemişti. Ulaşım vasıtalarında bilet fiyatlarının düşürülmesi hususunda girişimlerde bulunmuş ve bu yeni uygulamanın halk ve müteşebbisler için faydalı olacağını belirtmişti. "Valimizin Tetkikleri, Bursa-Çekirge Arasında İşleyen Otobüslerin Fiyatları İndirilecek" başlıklı haberin devamında, Vali'nin gerek bu bilet fiyatları konusu ve gerekse araba, otel, hamam ve lokanta ücretleri ile ilgili olarak yeniden incelemeler yapılıp bunun kısa zamanda neticelendirilmesini istediği söylenmişti.[164]

Vali Refik Koraltan, gazeteye verdiği beyanatta otobüs işinin halledildiğini belirterek otobüs bilet ücretlerinde yapılan indirimler hakkında bilgi vermişti. Mezbahayı da gördüğünü belirten Refik Bey, bu müessesenin fenni tesisatı olsa da ıslah edilmesi gereken bazı eksiklerin göze çarptığını söyledi. Elektrik şirketi konusuna da değinen Vali Bey, belediyenin şirketi almak hususunda verdiği kararın yerinde ve uygun olduğunu ifade etti. Bursa'nın elektriğinin ilerde daha ucuz bir surette temin edilebileceğini ve elektrik tesisatını daha ziyade takviye edecek iyi bir elektrik idaresinin kurulacağını belirtti. Bu süreçte, Gemlik- Yalova yolu mükemmel bir seviyeye getirilmiş, Uludağ yolunun bozulan kısımlarının tamiratına başlanmıştı.[165]

---

[163] "Eğe Tütün Piyasası Bursa'da da Akisler Uyandırdı".(17 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi,** 1.
[164] "Valimizin Tetkikleri, Bursa- Çekirge Arasında işleyen Otobüslerin Fiyatları İndirilecek".(21 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[165] "Valimiz 'in Beyanatı; Otobüs İşleri, Elektrik İşi, Muhtarlar Toplantısı ve Yollarımız".(4 Temmuz 1939). **Bursa gazetesi**, 1.

Refik Koraltan'ın vali olarak Bursa'da bulunduğu yıllar (1939-1942) aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı'nın başlayıp devam ettiği döneme denk gelmektedir. Bu sebeple Vali Refik Koraltan imzalı ve on maddeden oluşan bir beyanname yayınlanmıştı. Bu beyannamede olası bir hava saldırısına karşı ışık söndürme denemeleri yapılacağı duyurulmuştu. Beyannamede bahsi geçen talimatlarda özetle, fabrikaların düdük sesiyle tehlike anını vatandaşlara duyuracağı ve halkın ışıklarını söndürerek güvenli bir vaziyet almaları gerektiği anlatılmıştı.[166]

Refik Bey'in valilik dönemi boyunca Bursa'ya dair işlerle ilgili görüşmeler yapmak için belirli aralıklarla İstanbul'a gittiği Bursa Gazetesinde zaman zaman verilen haberlerden anlaşılmaktadır. Bu ziyaretlerinden birisini de 18 Ekim 1939 tarihinden gerçekleştirmişti. İstanbul'a giden Refik Bey, İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'ı makamında ziyaret etmiş, burada Bursa'nın şehir planı üzerinde çalışmalarda bulunacak olan şehircilik uzmanı Hanri Prost ile görüşmüştü. İstanbul gazetelerinde Prost'un yakın bir zamanda Bursa'ya gideceği ve Bursa'nın imar planının kendisi tarafından yapılması yolundaki mukaveleyi imzalayacağı haberi verilmişti.[167]

Bursa'nın önceki valisi Şefik Soyer döneminde başlayan Mudanya asfalt yolu çalışması Refik Bey'in valiliği döneminde tamamlanarak hizmete açılmıştı. Açılışa Vali, Tümkomutan Vehbi Kocagüney, General Mümtaz Ulusoy, Vali muavini, Belediye Reisi, resmi dairelerin müdürleri ve büyük bir halk kitlesi katılmıştı.[168]

Bursa'da bir doğumevinin açılışına katılan Refik Bey, burada bir hitabette bulunmuştu. Bu müessesenin bölgeye yapacağı faydalı işlerden bahsetmişti. Açılışta doktorlara da bir hitapta bulunmuş, doktorluğun mukaddes bir meslek olduğunu ve insanlığa olan müşfik hizmetlerine temas ederek çalışmalarında başarı dileklerini ifade etmişti.[169]

Bursa'nın imarına dair daha önce İstanbul'da bazı temaslarda bulunan Vali, Prost'la görüşmüştü. "Şehrimiz 'in İmar Planı Mukavelesi İmzalanıyor" başlıklı haberde Bursa'ya gelen Prost'un bölgeyi gezdiği ve kendisine bölgeyle ilgili bilgi verildiğine yer verildi. Yeşil

---

[166] "Beyanname". (27 Eylül 1939.**Bursa Gazetesi,** 1. ; **bk.** "Refik Koraltan Beyanname, Işık Söndürme Tecrübesi Hakkında; 1-Bu hafta içinde şehrimizde hava tehlikesine karşı ışıkları söndürme tecrübesi yapılacaktır.2-Tehlikenin başlangıcı Tophane, Merinos, İpeker ve Süttozu Fabrikaları düdüklerinin kısa fasılalarla ötmesi suretiyle halka bildirilecektir.3- Bu tehlike işaretini müteakip herkes derhal ışıkları söndürecek ve dışarıya sızmayacak şekilde maskeleyeceklerdir.4- Gazino, Kahve ve lokantaların vitrin ışıkları da tehlike işareti verilir verilmez derhal söndürülecektir", "Beyanname".(27 Eylül 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

[167] "Valimiz İstanbul'a Gitti".(23 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

[168] "Mudanya Asfalt Yolu Dün Açıldı".(30 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

[169] "Valimiz 'in Doğumevindeki Nutku".(30 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

Cami, Emir Sultan, Işıklar, Teferrüç ve arkası, Kireç Ocağı civarı, Tophane, Memleket Hastanesi, Çekirge ve Uludağ'ın incelenen bölgeler arasında olduğu dile getirilirken Prost'un Bursa'nın imar planını zevkle yapacağını, gördüğü yerlerin güzelliğinin kendisinde derin bir hayranlık uyandırdığını söylediği de ifade edildi. Ayrıca Belediye'ye giden Prost burada bazı temaslarda bulunmuş, bölgenin havadan çekilmiş fotoğraflarını da tetkik etmişti.[170]

Prost, Bursa'nın imar planını yapmayı resmen kabul etmiş ve ilgili mukaveleyi noter huzurunda Belediye encümeni ile birlikte imzalamıştı. İstanbul'da devam eden işleri sebebiyle Bursa'ya dair fotoğrafları alan Prost, çalışmalara İstanbul'da başlayacağını ve Bursa'ya ara ara gelip gideceğini söylemişti.

Bursa Gazetesi yazı işleri müdürü Çelik Palas'ta, Prost'u ziyaret etmiş ve kendisine Bursa'yla ilgili intibalarını ve plan işi hakkındaki düşüncelerini sormuştu. Prost, Bursa'nın imar işini yaptığı için çok memnun olduğunu ifade ederek Bursa'yı zengin bir şehir olarak gördüğünü, tabiatı ve eserleriyle Bursa'nın gelecekte diğer bütün şehirlerden daha önde olacağını düşündüğünü söylemişti. Bursa'nın tabi güzellikleri ile tarihi eserleri karşısında hayranlık duyduğunu da anlatmıştı.[171]

Refik Bey, Maarif Vekâleti Mesleki Tedrisat Umum Müdürlüğü tarafından Bursa'nın Tirilye nahiyesinde köy kadınlarına biçki dikiş öğretecek olan müessesenin açılışını yapmış ve açılış sırasında yaptığı konuşmada *"Memleket nüfusunun ekseriyetini teşkil eden köylülerin Cumhuriyet devrinde mektebe, yola ve diğer yeniliklere ve himayelere kavuştuğunu anlatan valimiz, köy yuvasının içtimai bünyesinde yapılacak inkılabın temelini atan bu faydalı ve hayırlı müessesenin köylülere neler öğreteceğini, köy ailesinin yaşayış ve giyiniş tarzları üzerinde yapacağı değişikliği kaydetmiştir."*[172] denilmişti.

Kaymakamlar toplantısında nafia işlerine ait olarak belli başlı köy yollarının yapılması için beş senelik program tanzim edilmişti. Bu programa göre vilayette 10 ile 15 köyün birleştirilmesi kararı alınmıştı.[173]

---

[170] "Profesör Bay Prost Dün Valimiz ve Belediye Reisimizle Birlikte Şehrin Muhtelif Yerlerini Gezdi".(4 Kasım 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[171] "Prost Şehir Planını Resmen Taahhüt Etti, Profesör Bu Münasebetle Gazetemize Şayanı Dikkat Beyanatta Bulundu".(6 Kasım 1939).**Bursa Gazetesi**, 1.
[172] "Dün Valimiz Trilye'de Maarif Vekâletinin Kurduğu Biçki Yurdunu Bir Nutukla Açtı".(11 Aralık 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[173] "Vilayetin Beş Yıllık Yol Programı, Yollarımızın Süratle Tahrip Edilmemesi İçin Demir Tekerlekler 7 Santime Çıkarılıyor".(15 Aralık 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

Refik Bey, Bursa vilayetinin muhtelif ihtiyaçları hakkında hükümetin ilgili birimleriyle görüşmeler yapmak için Ankara'ya gitmişti.[174] Refik Bey'in Bursa Valiliği döneminde Türkiye'yi derinden etkileyen Erzincan Depremi 26-27 Aralık 1939 tarihinde yaşanmıştı. Bu üzücü olay Bursa basınında da geniş yer bulmuştu. "Bütün Memleket Istırap İçinde" başlıklı haberde memleketin her köşesinde felaketzedelere yardım için faaliyette bulunulduğu bilgisi verilmiş; Erzincan'da meydana gelen depremin şehri enkaza çevirdiği, ölü ve yaralı sayısının belli olmadığı, kurtarma çalışmalarının ise devam ettiği yazılmıştı.[175] Kızılay Cemiyeti Bursa Şubesi konuyla ilgili olarak bir komite oluşturmuş ve bölgeye yardım kararı almıştı. İlk iş olarak da Bursa'da vatandaşlar, Erzincan'daki felaketzedeler için yardımlar toplayıp onlara ulaştırmak için Kızılay umumi merkezine göndermişlerdi.[176]

1939 senesinin son aylarında Bursa'da sel felaketi yaşanmış ve bölge ciddi olarak etkilemişti. Önce yoğun kar yağışı ve ardından aralıksız yağan yağmur sebebiyle vilayetteki dere yatakları taşmış ve ovaların bir kısmı ile bazı köyleri su kaplamıştı. Halkın büyük bir kesimi açıkta kalmış, Kızılay Bursa merkezi selin etkili olduğu bölge Mustafa Kemalpaşa'ya kamyonlarla ekmek, zeytin ve çadır göndermişti.[177] 1940 senesinin Ekim ayında ise yine bir sel olayı yaşanmıştı. Vali Bey, yaşanılan sel afeti ile ilgilenmiş ve selin yaşandığı bölgeye Jandarma Kumandanı ile Nafia Müdürünü göndermişti. Bursa'nın Mustafa Kemalpaşa ve Karacabey nahiyelerinde yeniden derelerin taştığı ve selin yaşandığı görülmüştü.[178] Refik Bey tarafından çekilen telgraflarla Dâhiliye Vekâleti başta olmak üzere çeşitli vekâletlere bölgede yaşanan felaket bildirilmişti. Bursa'nın çeşitli kazalarında tahribata sebep olan sel baskını nedeniyle zarar gören bölgeler için yardım talep edilmişti. Yaşanan olay ile ilgili, Yenişehir Kazasında Toprak Ocak Deresi'nin 2, Kocasu Deresi'nin 4-5 metre yükseldiği, Bilecik yolu üzerindeki Akdere Köprüsünün meydana gelen bu olaylar sebebiyle ulaşıma

---

[174] "Valimiz Ankara'ya Gidiyor".(21 Aralık 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

[175] "Bütün Memleket Istırap İçinde, Zelzeleden Binlerce İnsan Öldü, Binlerce Yuva Yıkıldı, Bazı Şehir ve Köyler Harabeye Döndü".(29 Aralık 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

[176] "Bursa'mızın Yardımı".(30 Aralık 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

[177] " Ovalarımız Su Altında, Valimiz Bu Sabah Tuğyan Mıntıkasına Gidiyor, M. Kemalpaşa ile Muhaberat ve Münakalat Kesilmiş Bulunuyor".(31 Aralık 1939). **Bursa Gazetesi**,1. ; **bk.** "Sedleri yıkılan Hanefi Deresi tebdili mecra ettiğinden sularla Dursunbey köyüne kayıklarla muvasala temin ve tahliye için sular yaptırıldığı mezbaha ile kasaba arasındaki gedik kapatıldığından mahsur kalan Azatlı köyü ile Ova köyleri muvasalasının kayıklarla temin edilmekte olduğu Dâhiliye, Nafıa, Ziraat, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletlerine arz", **BCA**, 30.10.0.0/118.833.7.

[178] "M. Kemalpaşa ve Karacabey'de Seylap; M. Kemalpaşa'da Bazı Mahalleri Su Bastı, Karacabey Ovasındaki Dereler Taştı, İnsanca Zayiat Yoktur".(29 Aralık 1940). **Bursa Gazetesi,** 1. ; **bk.** "Günlerce devam eden Lodos Dağlardaki Karları Erittiği Gibi Birkaç Günden beride Fasılasız Denecek Surette Yağmur Yağdığından M. Kemalpaşa'nın Ortasından Geçen Kirmastı Çayı Taşmış Karacabey Ovasından Akan Hanife Deresi ile Kara dere Bazı Menfezleri Aşarak Araziyi Su Basmıştır", M. Kemalpaşa Seylabı; "M. Kemalpaşa ve Karacabeydeki seylap geçen seneki haddini bulmuştur. Kızılay merkezi 2000 lira göndermiştir".(29 Aralık 1940). **Bursa Gazetesi,** 1.

kapandığı ve giderek suyun azaldığı, Karaçalı ve Menteke'de ekili 500 dönüm arazinin sular altında kaldığı, diğer köylerde zararın tespit edilemediği bilgileri verilmişti. Ayrıca Karacabey'de suyun 4 metreyi aştığı Günde ve Goncu köylerini su basması sebebiyle 3 evin yıkıldığı, Gobel'in Erikli geçidinden gelen suyun ovayı bastığı, Pana çayırından Ulu Abadi su bastığı için ovanın boşaltıldığı belirtilerek zararın boyutlarının kesinleşmediği aktarıldı.[179] Vali Refik Koraltan ve Fırka Kumandanı General Vehbi Korgüney felaketin yaşandığı bölgeye gitmişti. Bursa Gazetesi yazarı Musa Ataş, afetin yaşandığı bölgeye dair intibaları ile ilgili kaleme aldığı yazıda Mustafa Kemalpaşa'daki ve bilhassa köylerdeki vaziyetin kötü olduğunu, çayın taşması ile bölgede birçok yerin sular altında kaldığını bildirmişti.[180] Bölgeye Bursa merkezden kamyonlarla ekmek gönderilmiş, kazada açlık ve sefalet baş göstermişti. Ayrıca bölgeye askeri müfrezeler de sevk edilmişti. Bursa Valisi tarafından Dâhiliye Vekâleti ve civar vilayetlerle telgraflar gönderilmesi ve telefon görüşmeleri yapılmasıyla yardım talep edilmişti.[181]

Refik Bey tarafından Dâhiliye Vekâletine gönderilen telgrafta Karacabey kazasındaki Goni köyünün aşağı kısmını bir buçuk metre su bastığı, bu bölgede yaşayan halkın yukarı mahallelere yerleştirildiği ve vaziyetin yakından takip edildiği bilgisi verildi.[182] Refik Bey, Mustafa Kemalpaşa'daki kurtarma çalışmalarını takip etmişti. Yaşanan olay neticesinde, 19 ölü ve 50'den fazla yaralı olduğu ve yaralıların tedavi altına alındığı bilgisi verilmişti.[183]

Simav çayı taşmış ve kasabanın beş mahallesindeki 1500 ev meydana gelen sel baskını sonucu yok olmuştu.[184] Erzincan'da yaşanan deprem ve hemen ardından Bursa'nın

---

[179] **BCA,** 30.10.0.0/118.833.6. ; **bk.** M.K. Paşada Ada ve Durunbey köyleri ile irtibat ve Astle köyü ile muharebe temin edildiği, bu köylerde yapılacak kayıklar için muktezi malzemelerin yollandığı, Çeltikçi de 8, Ada köyünde 2, Durun bey de 3 evin çöktüğü Ada köyünde mahzur kalan halka kayıkla yiyecek gönderildiği, insan zayiatı olmayıp hayvan zayiatının henüz tespit edilmediği, Susurlu ile Bursa münakatının kesildiği 105 metre uzunluğunda ki Develi Konak Köprüsünün yıkıldığı", **BCA,** 30.10.0.0/118.833.6.

[180] Musa Ataş , "Ovalarımızdaki Felaket, M. Kemalpaşa Kasabasında Büyük Tahribat ve Nüfus Zayiatına Sebep Olan Feyezan Devam Ediyor Tedbirler Alınıyor".(1 Ocak 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.

[181] Ataş, M. "Ovalarımızdaki Felaket, M. Kemalpaşa Kasabasında Büyük Tahribat ve Nüfus Zayiatına Sebep Olan Feyezan Devam Ediyor Tedbirler Alınıyor".(2 Ocak 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.

[182] **BCA**, 30.10.0.0/118.832.10.

[183] "M. Kemalpaşa'daki zayiat; M. Kemalpaşa'da Kasabasında 300 den Fazla Ev Yıkıldı, Sular Birçok İnsanı Sürükleyip Götürdü; Valimiz Dün M. Kemalpaşa'da Kurtarma Ameliyesine Nezaret Etti".(2 Ocak 1940). **Bursa Gazetesi,** 1.

[184] " M. Kemalpaşa Kasabası Bir Ana Baba Günü Yaşıyor, Ölenler Belli Değil, Kasabanın 5 Mahallesi Bir Ova Haline Gelmiş Bulunuyor".(3 Ocak 1940). **Bursa Gazetesi**,1. ; **bk.** "Suların sürüklediği mahallelerin adları şunlardır: Şevketiye 550 hane, Attariye 570 hane, Feyziye 230 hane. Bugüne kadar tespit olunabilen ölülerin sayısı 50'yi geçmektedir. Ancak hakiki nüfus zayiatı henüz tespit olunamamıştır. Evleriyle birlikte sürüklenip gidenlerin akıbeti meçhuldür. Kayıplarında miktarı henüz belli değildir", " M. Kemalpaşa Kasabası Bir Ana Baba Günü Yaşıyor, Ölenler Belli Değil, Kasabanın 5 Mahallesi Bir Ova Haline Gelmiş Bulunuyor".(3 Ocak 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.

belirli kazalarını etkileyen sel felaketi için Bursalılar yardım seferberliği başlatmışlardı. Milli Yardım komitesi Bursa Şubesi, gerek komiteye gerek Kızılay'a başvurmak suretiyle 18.500 lirayı geçen miktarda para toplanmıştı. Yardımlar aralıksız devam etmişti. Kamyonlarla nakil edilmek üzere 30,000 parçadan fazla giyecek eşyası toplanmıştı. 4 ton miktarında pirinç, kavurma, peynir, zeytin ve çorbalık erzak bölgeye sevk edilmişti. Diğer taraftan Mustafa Kemalpaşa ve civar bölgelerde meydana gelen sel felaketinde zarar görenler için yardıma koşulmuştu. 1000 kg. ekmek, yüz çuval un, zeytin, çadır ve bin parça giyecek on kamyonla Mustafa Kemalpaşa'ya sevk edilmişti.[185]

Refik Bey, sel felaketinin olduğu bölgede tetkikler yapmıştı. Refik Bey'in Mustafa Kemalpaşa ve Karacabey bölgeleri için düşündüğü ilk tedbir 15 köy halkını ve onların hayvanlarını daha güvenli yerlere nakil etmek olmuştu.[186] Bursa Valisi, vilayette meydana gelen tabii afet ve bunun bölgedeki neticeleri ile ilgili olarak Ankara'ya gönderdiği telgrafta bölgedeki gelişmeler hususunda bilgi vermişti. Bir haftadan beri devam eden kar yağışı, iki günden beri devam eden lodos rüzgârları ve buna ilaveten yağan yağmurların tesiriyle Mustafa Kemalpaşa deresi ile Karacabey'in kuzeybatısından geçen Karadere ve Hanife derelerinin yükselmesi Mustafa Kemalpaşa ve Karacabey kazalarının bir kısmının sular altında kalmasına ve ekilen mahsullerin tahrip olmasına sebep olmuştu. Sel baskınına maruz kalan Mustafa Kemalpaşa'nın Azatlı, Voyvoda, Tepecik, Kurkatı ve Ormandaki köylerinde alınan tedbirlerle sele karşı mücadele edilmişti. Meydana gelen selle Mustafa Kemalpaşa'nın dere boyunca mevcut olan Hamza Bey, Fevzidede ve Sevkeiye mahallelerini su basmış ve bu mahallelerdeki halk yüksek yerdeki evlere nakil edilmişti.[187]

Vilayeti yerinde tetkik eden Vali Refik Koraltan, gereken tedbirlerin alınması için talimatlar verdi. Karacabey Kaymakamı Remzi Özkan, bölgedeki bazı köylülerin Balıkesir köylerine nakli ile ilgilenmişti.[188] Bursa Valisi bölgede yaşanan sel felaketi ile ilgili olarak Karacabey harası arazisinin önemli bir kısmının su altında kaldığını, insan ve hayvan zayiatı olmadığını, çevre bölgelere yerleştirilenlerden muhtaç olanlara yardım edilmek üzere

---

[185] " Bursalılar Erzincan Felaketzedelerine 39000 Parça Eşya Gönderdi, Milli Yardım Komitemiz Devamlı Teberrüler Karşısında Faaliyetle Çalışıyor".(5 Ocak 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.

[186] "Bugün Valimiz Karacabey ve M. Kemalpaşa'ya Gidiyor. Su Basan 15 Köyün Halkı Nakil Edilecek".(9 Ocak 1940). **Bursa Gazetesi,** 1.

[187] **BCA**, 30.10.0.0/118.833.4. ; **bk.** "Karacabey'de Karadere ve Hanife Deresinin yükselmesi hasebiyle sular ulubat şosesini aşmış olup şoseyi tahrip edeceği umulmaktadır. Hanife Deresi, Hamdiye köyüne ait bir bendi kısmen yıkılmışsa da civar sekiz köy halkının çalışması ile bent kapatılmış, tehlike gösteren salıağa bendi takviye edilmiş olup Goni köyü halkı tahliye edilmiştir", **BCA,** 30.10.0.0/118.833.4.

[188] " Karacabey ve M. Kemalpaşa'da 40 Bin Hektar Arazi Sular Altında; Şimdiye Kadar Karacabey Köylerinde 100 Evin Yıkıldığı Anlaşılıyor. Halk Balıkesir Köylerine Naklediliyor".(11 Ocak 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.

Kızılay'ca lüzumu kadar tahsisatın Mustafa Kemalpaşa ve Karacabey kazalarına gönderilmesine müsaade edilmesini belirtmişti. Vilayet Jandarma Komutanlığı ve Nafıa Müdürü'nün sel felaketinin yaşandığı bölgeye hareket ettiklerini, Dâhiliye Vekâleti başta olmak üzere Nafıa, Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Ziraat Vekâletleri ile Kızılay Merkezine durumun bildirildiği ifade edilmişti.[189] Yenişehir'in Kocasu ve Toprak Ocak Deresinin taşması sonucu yüz hektarlık ekili arazi su altında kalmıştı. Mustafa Kemalpaşa'da suların azaldığı ve mahallerden çekildiği bilgisi verilmişti.[190] Refik Koraltan'ın teşebbüsleriyle felaketzede köylülere tohumluk buğday verildi, borçları ertelendi ve kredi alma imkânı sunuldu.[191]

Bursa'da bir doğumevi açılmış, açılan bu doğum evinde anne ve çocuk sağlığı için gerekenler yapılarak masraflar için ücret alınmayacağı bildirilmişti. Refik Bey, doğumevinin açılışına dair yayımladığı yazıda *"Memleketimizde doğum ve bakımsızlık yüzünden, çocuk ve kadın vefatını önlemek ve bu sayede nüfus kesafetini artırmak gayesiyle Sıhhat Vekâletince açılan bu müesseseyi kazanız merkezinde, köylerinde herkese duyurarak halkın azami istifadesini temin etmenizi ve bu hususta ne gibi teşebbüsatta bulunulduğunun bildirilmesini ehemmiyetle rica ederim."* dedi.[192]

Vilayet Umumi Meclisinde dönemin önemli mevzuları görüşülürken yol meselesi üzerinde de durulmuştu. Refik Bey bu görüşmelerde yolların daha iyi ve dayanıklı yapılması gerektiği üzerinde durmuş ve *"Şu halde Nafia Vekâleti umumi yollar üzerinde ihtiyaçları takdir ederek, esaslı tedbirler ve bunları kanuni bir şekle alacak demektir. Bursa'nın turistik bir şehir olması yolundaki faaliyetimize hız vermek için istiyoruz ki: Bursa'nın Yalova hududuna kadar yolu asfalt yapalım. Esaslı düşüncemiz; Bursa'nın hayatına bir an evvel yeni bir varlık ekleyebilmektir. Esaslı yollara gelince maalesef onlar büyük işlerdir. Diyeceğiz ki ve dedik ki; bu umumi yolların yapılması, mahalli hizmetlerin takatinden uzaktır. Takatımız yoktur. Bunları bir an evvel elimizden alınız."* demişti.[193]

---

[189] **BCA**, 30.10.0.0/118.833.4.
[190] **BCA**, 30.10.10/119.846.17.
[191] Bursa Gazetesi, "Seylap Mıntıkasında Son Vaziyet, Karacabey'de 300 Amale Çalışmaya Başladı", 14 Ocak 1940,s.1. ;**bk.** "Dün Milli yardım Komitesi, valimizin riyasetinde toplanarak Karacabey de muhtaç köylülere odun ve erzak tevzini kararlaştırmış, ayrıca buradaki muhtaçların acil ihtiyaçları için Karacabey'e 1000 lira göndermiştir. M. Kemalpaşa'daki muhtaç halka dağıtılmak üzere İstanbul'dan 100 battaniye ile 300 çift kadın, erkek ve çocuk ayakkabısı alınmıştır. Bunlar komisyon azasından Bay Nurettin Ögünçle Bay Cevat tarafından M. Kemalpaşa'ya tevzi edilecektir, "Seylap Mıntıkasında Son Vaziyet, Karacabey'de 300 Amale Çalışmaya Başladı".(14 Ocak 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.
[192] "Doğum ve Çocuk evinin Faaliyeti".(15 Ocak 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.
[193] "Dünkü Vilayet Umumi Meclisinde; Karaköy-Balıkesir, Bilecik- Bandırma Yollarının Nafia Vekâletine Devri İstendi".(16 Mart 1940). **Bursa Gazetesi,** 1.

Refik Bey, Bursa matbaasını ziyaret etmişti. Matbaa Müdürü Ethem Pertev Ölmez, Anadolu Ajansı Muhabiri Derviş Edesen, Yazı İşleri Müdürü Musa Ataş ve gazeteciler Rafet Bilkan ile Esat Alkan tarafından karşılanmıştı. Vali, yazı işleri odasında gazetenin hazırlanışı gözden geçirmiş, matbaa müdüründen izahat almış ve matbaa işlerinin daha fazla gelişmesi için alınacak tedbirlere dair direktiflerde bunmuştu.[194]

Cumhuriyet'in ilanının 17. yıldönümü kutlamaları tüm Türkiye'de olduğu gibi Bursa'da da yapıldı. Bursa'nın her yeri, resmî ve hususi bütün binalar bayraklarla donatıldı. Özelikle bankalar ile ticaret ve sanayicilerin müşterek hazırladıkları büyük ve orijinal Türk bayrakları Cumhuriyet Meydanı'nı süslemişti. Gece halk sokaklara dökülmüş, fener alayları yapılmış ve milli bayramın neşe ve coşkusu geç saatlere kadar devam etmişti. Bursa Valisi Refik Koraltan saat 9.30'da Cumhuriyet Hükümeti namına bütün teşekküllerin tebriklerini kabule başlamıştı.[195] Bursa'nın imar işleri hakkında zaman zaman İstanbul'a giden Bursa Valisi, 1941 senesinin başında, bir İstanbul ziyareti gerçekleştirdi. Bursa Valisi Refik Bey, Dâhiliye vekili ile İstanbul'da bir görüşme yapmıştı. İstanbul'dan Bursa'ya dönen Refik Bey, İstanbul seyahati ve burada yapmış olduğu çalışmalara dair gazete işleri yazı müdürüne açıklamalarda bulunmuştu.[196]

11 Şubat 1940 tarihinde, Işıklar Askeri Lisesinde Harbiyelilere diploma verilme töreninde bir konuşma yaptı ve yurda hizmetin en üstün ve şerefli olanının bilgili, ahlaklı, faziletli ve sıhhatli evlat yetişmek olduğunu belirtti. Diplomasını alan gençlerin ailelerinin ve devletin verdiği emeklere layık olarak hayatta ilerleyeceklerini ve yükseleceklerini ifade etti.[197]

Bursa'da bulunan Hollanda'nın Ankara Sefiri Ekselans Dr. Filipwesser, Refik Koraltan'ı makamında ziyaret etmişti. Aynı zamanda Ordu Mebusu olan Selim Sırrı Tarcan da valiyi makamında ziyaret etmişti.[198]

---

[194] "Valimiz Dün Matbaamızı Ziyaret Etti".(23 Mart 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.

[195] "En Büyük Bayramımızı Coşkun Bir Heyecanla Kutlayacağız Çünkü Cumhuriyet; Türkü Hayat ve Saadete Kavuşturan, Ona Yepyeni Bir Yurt Kazandıran Mukaddes Bir Rejimdir; Bugün Cumhuriyetin İlan Edildiği Günün On yedinci Yıldönümüdür".(30 Ekim 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.

[196] "Şehrimizin imar İşi; Valimiz 'in İstanbul'da Dâhiliye Vekili ile Yaptığı Temaslara Dair Beyanatı" .(21 Ocak 1941). **Bursa Gazetesi**, 1. ;**bk.** Refik Koraltanın Beyanatı; "Dâhiliye Vekiline Vilayetin umumi ahvalinden bahsettik. Güzel durumu bildirdik. Bilhassa şehrin imar planı ve bu planın tatbikatına temas eden esaslar üzerine kendisine izahat verdim. Bursa'nın su ihtiyacı hakkında hazırlanan projelerin tatbik edilmesi, elektrik işimizin halli için de kendilerinden ricada bulundum. Dâhiliye vekilimiz; Bursa'ya lazım gelen bütün yardım ve müzaheretlerin yapılacağı teminatını verdi", "Şehrimizin imar İşi; Valimiz 'in İstanbul'da Dâhiliye Vekili ile Yaptığı Temaslara Dair Beyanatı".(21 Ocak 1941). **Bursa Gazetesi,** 1.

[197] "Valimizin Genç Harbiyelilere Bir Hitabesi".(11 Şubat 1941). **Bursa gazetesi**,1.

[198] "Hollanda Sefiri Valimizi Ziyaret Etti; Selim Sırrı Tarcan'ın Ziyareti".(21 Ocak 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.

Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Bursa'da büyük ve coşkulu bir kalabalık tarafından kutlanmıştı. Bayram dolayısıyla çocuklara yardımlar yapılmış ve vilayette 100 çocuk giydirilmişti. Bu tören sırasında Refik Koraltan'ın oğlu Oğuz Koraltan da bir konuşma yapmıştı.[199] 9 Mayıs 1941 tarihinde, Vali Refik Bey ile CHP Mıntıka Müfettişi Samsun Mebusu Zühtü Durukan ile Gemlik ve Orhangazi nahiyelerine giderek bu iki kazanın umumi vaziyetini tetkik edip teftişlerde bulunmuşlardı.[200]

"Yardım Sevenler Cemiyeti" adı altında faaliyet gösteren Cemiyet'in, Bursa'da bir şubesi açıldı. Ankara'da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe İnönü'nün himayelerinde oluşturulmuş olan Yardım Sevenler Cemiyeti'nin Bursa'da bir şubesi teşkil edilmişti. Bu Cemiyet'in başkanı, Refik Korlatan'ın eşi Mukbile Koraltan olmuştu. Halkevi kütüphane salonunda derneğin bayan üyelerinin katılımı ve Mukbile Koraltan'ın riyasetinde ikinci toplantı yapılmıştı. Toplantıda Mukbile Koraltan, Cemiyet'in gaye ve vazifeleri hakkında izahat vererek esas gayenin Türk Milleti ve Türk Cemiyeti için gerek harp gerekse diğer zamanlarda hayırlı işler görmek olduğunu açıklamıştı.[201] Bursa Yardım Sevenler Cemiyeti'nin açılması üzerine Mevhibe İnönü cemiyete başarı dileklerini iletmişti.[202]

Refik Bey, CHP merkezine giderek Parti Müfettişi Samsun Mebusu Zühtü Durukan'ı ziyaret etmişti. Kendisiyle görüştükten sonra birlikte bazı ziyaretlerde bulunmuşlardı.[203] Vali Bey, beraberindeki vali muavini Hilmi Balcı ve gazeteci Kandemir, yazı işleri Müdürü Musa Ataş ile Teme yerindeki Cumhuriyet Köşkünü ve ardından İpekçilik ve Böcekçilik Enstitüsünü ziyaret etmişti. Enstitüde Vali, senelik çalışmalar üzerine etütler yapmıştı.[204] Refik Bey, Mudanya kazasını ziyaret etmiş ve burada bazı tetkikatlar da bulunmuştu.[205]

Yardım Sevenler Cemiyeti Başkanı Mukbile Koraltan'ın, dernekle ilgili çalışmaları devam etmişti. Mukbile Hanım, bayanların hastabakıcılık kurslarına devam etmelerinin vatani ve milli bir vazife olarak gördüğü açıklamıştı.[206] Refik Bey, bütün dairelere bir tamim göndererek tüm memur ailelerinin Yardım Sevenler Cemiyetine aza kayıt olmaları isteğinde bulunmuştu.[207] Yardım Sevenler Cemiyetinin sürdürmekte olduğu faaliyetlerle ilgili olarak

---

[199] "Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı".(23 Nisan 1941). **Bursa Gazetesi,** 1.
[200] "Valimizle Parti Müfettişimizin Teftişleri".(9 Mayıs 1941). **Bursa Gazetesi,** 1.
[201] "Bursa'da Teşekkül Eden Yardım Sevenler Cemiyetinin Dünkü Toplantısı".(27 Mayıs 1941).**Bursa Gazetesi,** 1.
[202] "Sayın Bayan İnönü, Bursa Yardım Sevenler Cemiyetine Muvaffakiyetler Diledi".(29 Mayıs 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[203] "Valimiz Parti Müfettişini Ziyaret Etti".(4 Haziran 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[204] "Valimiz 'in Dünkü Ziyaretleri".(8 Haziran 1941). **Bursa Gazetesi**, s.1.
[205] "Valimiz Dün Mudanya'ya Gitti".(22 Haziran 1941). **Bursa Gazetesi**, s.1.
[206] "Yardım Sevenler Cemiyetinin Faaliyetleri".(15 Haziran 1941). **Bursa Gazetesi,** s.1.
[207] "Yardım Sevenler Cemiyeti İçin; Valimiz 'in Bir Tamimi".(18 Haziran 1941.) **Bursa Gazetesi,** 1.

Bursa Şubesi İdare Heyeti Reisi Mukbile Koraltan'ın başkanlığında yapılan toplantıda aza kaydı faaliyetleri gözden geçirilmiş ve doğum yapacak olan yoksul kadınlara yapılacak yardımlar hakkında kararlar alınmıştı. Cemiyete sadece bayanların değil erkelerinde üye olarak kayıt olabilecekleri ve cemiyetin bayan erkek ayrımı gözetmeksizin herkese açık olduğu açıklanmıştı. Yapılan toplantıda idare heyeti, Bursa Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Musa Ataş ile Açık Ses gazetesi yazarı Derviş Edesen'i de üye olarak kabul etmişti. Bu kişiler aynı zamanda Cemiyet'in basın kolu olarak teşkil edilmişlerdi.[208] 4 Temmuz 1941 tarihinde Çocuk Sevenler Cemiyeti Başkanı Mukbile Koraltan tarafından bir beyanname yayınlandı. Muhterem Bursalılar diye başlayan beyannamede, İkinci Dünya Savaşı sürecinde olunduğu için memleketin bu savaşta fiilen olmasa bile dolaylı yollardan etkilenmesi üzerinde durularak 4 maddeden oluşan bazı esaslar halka duyurulmuştu.[209]

Bursa'da 1941 senesinin Temmuz ayında aralıksız yağan yağmur sebebiyle 15 köy sular altında kalmıştı. Günlerce ve devamlı surette devam eden yağmur Bursa vilayetinin hemen her yerini olumsuz etkilemiş, mahsul için zararlı olmuş ve hatta bazı yerlerde mahsul yok olmuştu. Vilayete gelen bilgide yağmurun ürünler üzerinde fazlasıyla tahribat yaptığı bildirilmişti. Derelerin taşması sonucu meydana gelen selden dolayı geniş bir alan sular altında kalmıştı. Özellikle Uludağ'dan inen Gökdere, Kaplı Kaya, Deliçay, Balıklıdere ve Nilüfer dereleri taşarak sele sebebiyet vermişti. Vali Refik Bey, bölgeye giderek gereken tedbirlerin alınması yolunda çalışmalarda bulunmuş ve ilgililere yapılması gerekenler hususunda bazı direktifler vermişti.[210]

Karaköy-Bandırma yolunun yapılması projesi de, 1941 yılında Bursa'da yapılan işler arasındadır. Karaköy-Bandırma ile Balıkesir yolunun yapılacağı bilgisinin Nafia Vekâleti tarafından daha önce duyurulduğu, bu yollara ait projelerin vekâlet yolu ile gönderildiği, ve yakında bu yolların vekâlet tarafından yapılacağı bilgilerin dönem gazetelerinde yapılan haberlerde verilmişti. Ayrıca Refik Bey'in vekâlete giderek yapılacak bu yollar konusunda çalışmalarda bulunduğu bilgisi de kaleme alınmıştı.[211]

---

[208] "Yardım Sevenler Cemiyetinde Faaliyet".(25 Haziran 1941). **Bursa Gazetesi,** 1.
[209] "Yardım Sevenler Cemiyeti'nin Beyannamesi".(4 Temmuz 1941). **Bursa Gazetesi,** 1.
[210] "Fasılasız Yağmurdan Dereler Taştı; 15 Köyün Arazisi Sular Altında Kaldı; Valimiz Dün Sabah Sel Mıntıkasına Gitti".(8 Temmuz 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[211] "Karaköy- Bandırma Yolu Yapılıyor; Valimiz Dün Nafia Müdürlüğünde Meşgul Oldu".(15 Temmuz 1941). **Bursa Gazetesi**, s.1.

Refik Koraltan Milli Müdafaa Mükellefiyet Komisyonunu Deftardarlıkta toplamış ve yapılacak işlerle ilgili müzakerelerde bulunmuştu.[212] 11 Eylül 1941'de Bursa'nın kurtuluşunun 19. yılı kutlanmıştı.[213]

1941 yılının son aylarına doğru Bursa basınında Bursa'da ekmek sıkıntısı yaşanmadığına dair bazı haberler yapılmaya başlanmıştı. "Şehrimizde Bir Ekmek Buhranı Yoktur" başlıklı haberde, belediye ambarlarının halkın ihtiyacını karşılayacak ölçüde un ile dolu olduğu bilgisi verildi. Bursa Valisi Refik Bey de bu konuyla ilgili olarak yaptığı açıklamada *"Vilayetimiz 'in hudutları dâhilinde bir un buhranı yoktur. Şehrin un istihlaki 350-500 çuval arasında iken, halkın gösterdiği telaş ve vatandaşların ihtiyaçlarından fazla ekmek tedarik etmeleri sebebiyle, bu miktar günde 950 çuvala yükselmiştir. Buna rağmen fırınlarda bol ekmeğin bulunması bu telaşın yersizliğini maddeten ispat eder."* dedi.[214]

Bursa Valisi Refik Bey esnaf ve tüccarlarla temaslarda bulunmuş, esnaf ve tüccarlar da kendisine ticari konulardaki memnuniyetlerini beyan etmişlerdi. Alış verişin normal olduğunu, gündelik kazançlarının iyi gittiğini ifade etmişlerdi. Vali Bey, Belediye Reisi Ekrem Erkmen'i ziyaret ederek şehrin ihtiyaçları üzerine görüşmelerde bulunmuştu.[215] Gemlik bölgesine teftiş amacıyla giden Vali Bey oradaki yol ve iaşe işlerini tetkik etmiş ve gördüklerinden memnun olmuştu. Zeytin üretimi ve mahsulü üzerine de değerlendirmelerde bulunmuştu.[216] Gemlik ve İznik'ten sonra Yenişehir'e hareket etmiş; burada bilhassa yol ve iaşe meseleleri üzerinde araştırmalar yapmıştı.[217] Daha sonra benzin, gaz ve un ihtiyacı hususunda tetkikat yapmak ve Bursa'nın ihtiyacını temin etmek amacıyla İstanbul'a gitmişti.[218] İstanbul'da Bursa'nın un, kahve, benzin ve petrol ihtiyaçları ile meşgul olduktan sonra İstanbul'a gitmişti.[219] İstanbul ziyaretinden Bursa'ya dönen Refik Bey, bir gazetecinin İstanbul ziyareti ile ilgili intibalarını sorması üzerine şu açıklamalarda bulunmuştu:

" Dünya'nın en mesut memleketi Türkiye ve Türkiye'nin en mesut vilayetlerinden birisi de muhakkak ki Bursadır. Büyük Milli Şefimiz ve onun ellerinde idare edilen

---

[212] " Valimiz M. M. Mükellefiyet Komisyonunu Topladılar".(3 Eylül 1941).**Bursa Gazetesi**, s.1.
[213] "Bursa 19 "Yıl Evvel Bugün Kurtulmuştu".(11 Eylül 1941). **Bursa Gazetesi**, s.1.
[214] "Şehrimizde Bir Ekmek Buhranı Yoktur"; Belediye Ambarları Halkın İhtiyacını Karşılayacak Unla Doludur; Sayın Valimiz Refik Koraltan Ekmek Meselesi Hakkında Beyanatta Bulundu".(23 Eylül 1941). **Bursa Gazetesi**, s.1.
[215] "Valimiz Tetkiklerine Devam Ediyor; Sayın Valimiz Refik Koraltan Dün Tüccarlarla ve Esnafla Temas Etmişlerdir".(3 Ekim 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[216] "Valimiz Gemlik'teki Tetkikattan Döndü".(5 Ekim 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[217] "Valimiz Refik Koraltan Tetkik Seyahatine Devam Ediyor; Dün de İznik'ten Yenişehir'e Geçti".(8 Ekim 1941). **Bursa Gazetesi,** 1.
[218] "Valimiz İstanbul'a Gitti".(4 Kasım 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[219] "Valimiz Bugün Avdet Ediyor".(14 Kasım 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.

hükümetimize şükrederek, saadetimizi mutlak ve şartsız olarak idrak etmeliyiz." Ekmek meselesine de değinen Vali Türkiye'de böyle bir sorun olmadığını fırınların İstanbul'da da fazla ekmek ürettiğini sadece İkinci Dünya Savaşı süreci içerisinde halkın telaşa ve kargaşaya sebebiyet verdiğini söylemişti. Bu durumun ortaya çıkmasında ise sadece Türkiye değil, bütün dünyanın olağanüstü bir hâl içerisinde olması ve fevkalade tedbirler alınmasının etkili olduğunu belirtmişti.[220]

Refik Koraltan'ın başkanlığında toplanan Fiyat Denetleme Komisyonu bir toplantı yapmış ve toplantıda mektep, müessese, daire ve memurların ucuz şekilde odun ve kömür tedarik edebilmeleri konusu üzerinde önemle durmuş ve bu hususta yeni birtakım kararlar almıştı.[221]

Refik Bey beraberindeki heyetle İznik'te yapılacak olan CHP kongresine katılmak için Bursa'dan ayrılmıştı.[222] 8 saat süren bu kongrenin sonunda Bursa Valisi Refik Bey söz alarak Kongrenin ve Cumhuriyet Halk Partisi Kaza İdare Heyeti'nin başarılarından bahsetmişti. Nutku alkışlarla kesilen Refik Bey *"Yurdumuz dünyanın en güzel yurdu oldu ve olmaktadır. Her yönden aldığımız hız durmadan, yavaşlamadan iltizamla ileriye doğru gidiyor. Önümüze çıkacak engellere yüklenerek, çiğneyerek ilerleyeceğiz, daima ilerleyeceğiz."* demişti.[223]

Bursa'da karne usulü ile ekmek dağıtılması 1942 senesinin ilk aylarında uygulanmaya başlamıştı. "Karne Usulü Vilayetimizde de Tatbik Olunacak" başlıklı haberde Vilayet makamına ekmeklerin karne ile dağıtılması hususunda icap eden tedbirlerin alınması yönünde emir geldiği ve bu iş için Ankara'dan bir kuryenin Bursa'ya gönderildiği bilgisi verilmişti. İhtiyacı olandan fazla karne alan, karneleri tahrif eden veya herhangi bir şekilde kanuna aykırı hareket edenlerin en ağır şekilde cezalandırılacakları açıklanmıştı.[224] Refik Bey'in riyaseti altında, merkeze bağlı bütün kaza kaymakamları bir araya gelerek bir toplantı

[220] "Sayın Valimiz Refik Koraltan Dün Beyanatta Bulundu; İktisadi Buhranın Yedi Başlı Bir Ejder Olmadığı Tek Ülke Olarak, Türkiye Ayakta Duruyor; Muhtekir Adında Bir Vatandaş Tanımıyoruz".(18 Kasım 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[221] "Dün Fiyat Murakabe Komisyonu Valimiz 'in Riyaseti Altında Toplandı; Memur ve Müesseselere Ucuz Odun ve Kömür Temin Edilecek".(22 Kasım 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[222] "Valimiz Dün İznik'e Gitti".(Kasım, 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[223] "İznik Parti Kongresi Çok Hararetli Oldu; Valimiz de Bir Hitabede Bulundu".(30 Kasım 1941).**Bursa Gazetesi**, 1.
[224] "Karne Usulü Şehrimizde de Tatbik Olunacak; Ankara'dan Bir Kurye Gönderiliyor".(14 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi,** s.1.

yapmıştı. Bu toplantılarda şehrin ve kazaların iaşe vaziyeti üzerinde görüşmeler yapılarak farklı konulara dair faydalı kararlar alınmıştı.[225]

2.4.1.4. Kültür ve Turizm Alanındaki Faaliyetler

Refik Koraltan'ın Bursa valiliği döneminde bölge turizminin gelişmesinde özellikle Uludağ'a yönelik proje çalışmaları yapılmıştı. Bursa Gazetesi yazarı Ataş'ın "Valimizin Uludağ'daki Tetkikleri" başlığıyla kaleme aldığı değerlendirmesinde Refik Koraltan'ın Bursa'da ele aldığı ilk işin turizm ve bununla ilgili olarak da Uludağ olduğu söylenmişti. Valiyle birlikte Uludağ'a giden gazeteci bu yolculuğa dair izlenimlerini anlatırken Uludağ'ı ilk kez gören Valinin hayatında bu kadar yatık başlı bir dağ görmediğini ifade ederken ki şaşkınlığının yanı sıra dağ ve kaplıcaları ile Bursa'nın güzelliklerine de değinmiş, bölgenin tabiat güzellikleri ve tarihi eserlerinin zenginliğinden de bahsetmişti.

Refik Bey'in Uludağ hakkındaki düşüncelerini de öğrenene yazar, bu ziyaret sırasında Uludağ'da yapılacak olan imar ve gelişim programının esasının da oluşturulduğunu dile getirmişti. Vali Refik Bey'in kayak sporu da yaptığını ifade ederek Uludağ'ı bütün dünya için cazip bir turizm bölgesi yapma niyetinde olduğunu aktarmıştı. Uludağ'daki otelde bazı tetkiklerde bulunan Refik Bey, eksikliklerin tamamlanacağını ve burada daha büyük tesislere ihtiyaç olduğunu, bunun da Cumhuriyet İdaresi tarafından yapılacağını söylediği bilgisini de verdi. Uludağ başta olmak üzere bölgeye ait tabi zenginliklerin değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiş, buradaki su kaynağının da çok kıymetli olduğunu ifade etmişti. Refik Bey, Uludağ için "Uludağ sağlık için emsalsiz bir hazine ve mükemmel bir gür yeri." ifadelerini kullanmıştı.[226]

Refik Bey, İstanbul Metroloji İstasyonu Şefi Ekrem Karayın ve beraberindekilerle birlikte Uludağ'a yapmış olduğu bu inceleme gezisinde metroloji istasyonu şefinin ailesiyle birlikte yaşadığı yeri de ziyaret etmiş; gördükleri karşısında "İnsan hayatı sever ve işine de uyum sağlarsa hem zevkle çalışır hem de hiç yorgunluk hissetmez." demişti.

Refik Bey beraberindeki Nafia Müdürü'nden Uludağ şosesinin baştanbaşa beton yapılması için hesap yapılmasını istemişti. Beton yolun yaz kış otele kadar açık olması için sürekli çalışacak olan iş makinelerinin bulundurulması direktifini vermişti.[227] 15 Haziran

[225] "Kaymakamlar Toplantısı".(23 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi**, 1.
[226] M. Ataş, "Valimizin Uludağ'da ki Tetkikleri, Bay Refik Koraltan Dağdaki Otel, Ev ve Sığınakları, Rasat İstasyonunu Birer Birer Gözden Geçirdiler".(13 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[227] "Valimizin Uludağ'daki Tetkikleri".(13 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi**, 3.

1939 tarihinde Vali Refik Koraltan Halkevini ziyaret ederek halkevleri işleri üzerine bir konuşma yapmıştı.[228] Aynı tarihteki bir başka gelişme ise 11 tayyareden oluşan Türk Kuşu Filosu'nun Bursa'ya gelmesiydi. Bu tarihte gazetedeki ilgili haberde şu sözlere yer verilmişti: *"İlk tayyare ile yere inen Bayan Sabiha Gökçen olmuştur. Filo Türkkuşu genel direktörü Yarbay Osman Nuri Baykal'ın idaresinde ve Bayan Sabiha Gökçen'in nezaretinde, sabahleyin İstanbul'dan hareket etmiştir."* Bursa valisi Refik Koraltan ve ailesi başta olmak üzere, Belediye Reis Muavini, Türkkuşu Bursa şubesi başkanı ve azaları, Hava Kurumu Bursa temsilcileri, Uçak müfettişi ve Hükümet erkânı ile diğer müesseselerin temsilcileri tarafından bir karşılama töreni yapılmıştı.[229] Tayyare meydanı denilen alanda akrobatik hareketler yapılma merasimi tertip edilmiş halk bu gösteri için erken saatlerden itibaren toplanmaya başlamıştı. Sahaya yoğun bir insan akınının olduğu ve kısa bir süre zarfında civar köylerden de gelen köylülerle birlikte alanın tamamen dolmuş olduğu da ifade edilmişti.[230] Türkkuşu Filosu, Refik Koraltan ve merasime katılanlar tarafından 16 Haziran 1939 tarihinde uğurlanmıştı. Tayyarecilerin Bursa'dan iyi intibalarla ayrıldıkları ifade edilmişti.[231]

Refik Bey Türkkuşu Filosunu uğurladıktan sonra Yalova'da istirahat etmekte olan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü ziyaret etmek üzere Yalova'ya gitmişti.[232] Refik Bey 22 Haziran 1939 tarihinde bölgedeki gazete ve matbaayı ziyaret etmişti. Bir önceki gün posta, telgraf ve telefon müdüriyetini ziyaret eden Refik Bey sonrasında gazete ve matbaa yerini incelemişti. Matbaanın tertip, ciltleme makine dairelerini ayrı ayrı tetkik ettikten sonra matbaa müdüründen izahat almış, gazete ve matbaanın gelişmesi için bazı direktiflerde bulunmuştu. [233]

Şar Kulüp adı verilen yerde Refik Koraltan adına bir çay daveti verilmişti. Bu toplantıda kendisine Şar Kulüp'ün fahri başkanlığı teklif edildi. Bu tekliften duyduğu mutluluğu *"Hasretine kavuşmak, iştiyaklarını gidermek fırsatına mazhar olmuş bir memleket çocuğu sıfatıyla duyduğum heyecanı, o gün belki kelimelerimde, belki sesimin*

[228] "Valimiz Halkevinde".(15 Haziran 1939).**Bursa Gazetesi**, 1.
[229] "Türkkuşu Filosu, Genç Tayyarecilerimiz Dün Büyük Bir Tezahüratla Karşılandılar".(15 Haziran 1939).**Bursa Gazetesi**, 1.
[230] "Türkkuşu Filosu, Genç Tayyarecilerimiz Dün Büyük Bir Tezahüratla Karşılandılar".(15 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.
[231] "Türkkuşu Filomuz Dün İzmir'e Vardı".(16 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1. ;**bk.** "Yurt havaalanında bir turneye çıkan on bir tayyareden mürekkep Türkkuşu Filosu, evvelki gece şehrimizde misafir kaldıktan sonra dün sabah tayyare meydanından kalkarak İzmir'e hareket etmiştir.","Türkkuşu Filomuz Dün İzmir'e Vardı".(16 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.
[232] "Valimiz Dün Yalova'ya Gitti".(16 Haziran 1939).**Bursa Gazetesi,** 1.
[233] "Valimiz Dün Gazete ve Matbaamızı Şereflendirdi".(22 Haziran 1939).**Bursa Gazetesi,** 1.

tonunda okudunuz." demişti. Refik Bey sözlerinin devamında Bursa'nın doğal olmasından dolayı mutlu olduğunu; ancak esas mutluluğunun yurt işlerinde kendisine destek gücü olacak, kendisiyle birlikte aynı iman, aynı heyecan ile çalışacak güzide insanların Bursa'daki varlığı olduğunu belirtmişti. Kıymetli ve değerli arkadaşlarla çalışmanın kendisine mutluluk verdiğini ve yapılacak her işi Cumhuriyet esasları çerçevesinde, onun manasına uygun olarak yerine getireceğini ifade etmişti. Söz konusu toplantı akşam saatlerine kadar devam etmişti.[234]

Cumhuriyet tarihinin önemli gelişmelerinden birisi olan Hatay'ın Anavatana katılması da Koraltan'ın Bursa Valiliği döneminde gerçekleşmiş ve bu olay Bursa basınında da yer almıştı. 24 Haziran 1939 tarihli haberde Hatay'ın Anavatana ilhakına dair mukavelenin Hariciye Vekâleti Kütüphane salonunda, Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu ile Fransız büyükelçisi B. Masigli arasında merasimle imza edildiği yazılmıştı. Mustafa Kemal Atatürk'ün sağlığında yoğun uğraşlar verdiği; ancak sonucunu göremediği Hatay'ın Türkiye'ye katılması 30 Haziran 1939 senesinde gerçekleşmişti.[235]

25 Haziran 1939 tarihinde tetkik ve inceleme yapmak üzere Mudanya'da bulunan Refik Bey, Yeniköy Plajı'na dair yapmış olduğu değerlendirmesinde plajın dağınık bir hâlde olduğunu belirterek ilk iş olarak sahile ince kum dökülmesini ve sahilin süratle temizlenmesini istedi. Plajdaki düzenlemeler ile ilgili olarak talimat veren Vali, şimdilik mütevazı bir başlangıç ile açılacak olan plajın gelecek yıl için işlerin daha planlı yapılmasıyla mükemmel hâle getirileceğini ifade etti. Plaj hayatının Mudanya'yı ihya edeceğini düşünen Vali, Mudanya'nın büyük kazancına işaret ederek alakadarlara bu işleri süratle görmelerini ve buradan hemen istifade edilmesini tavsiye etti.[236] Yeniköy Plajı'ndaki içme suyu meselesi belediyenin buraya içme suyu getirmesi ile çözülmüş ve oraya bir çeşme yapılmıştı. Vali yıkık duvarların görselliği bozduğunu söylemiş, bunların temizletilmesini

---

[234] "Valimiz Şarkulüpte, Bay Refik Koraltan Şerefine Dün Bir Çay Ziyafeti Verildi".(23 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1. ;**bk.** Refik Koraltan; "Bursa, bu kelimenin ifadesinde tarihin, Türk tarihinin azameti gözlerimizde tecelli eder. Bursa Türk tarihinde Osmanlı Tarihinde başlı başına gurur ve kıymet ifade eder. Bursa şehri Türk tarihinde daima dikkati celp etmiş bir tarih bir tabiat köşesidir. Türk olarak yaşamak nasıl bir kıymet ve gururda tarihin azameti sinesinde besleyen ve azametli varlığı dünyanın dört bucağına yayan kuvvetlerin buradan başlaması da Bursa için o kadar kıymet ve gurura değer." ,"Valimiz Şarkulüpte, Bay Refik Koraltan Şerefine Dün Bir Çay Ziyafeti Verildi".(23 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

[235] "Hatay'ımıza Kavuştuk, Yirmi Yıllık Ayrılıktan Sonra Hatay'ın Anavatan'a İlhakını Tevsik Eden Anlaşma Dün İmza Edildi".(24 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

[236] "Valimiz Mudanya'da, Bu Sene Yeniköy Plajı Birçok Yenilikler Yapılarak Açılacak".(25 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

ve beyaza boyatılarak bölgenin görsel anlamda daha iyi bir hâle getirilmesi gerektiğini belirtmişti.[237]

Bursa'nın Tarihi Türbelerinin restore edilmesiyle ilgili olarak Bursa'ya gelen Maarif Vekâleti Mimarı Macit Bey'in Refik Bey'le şehirdeki bütün türbeleri gezerek tetkikler yapacağı bilgisi verildi. Maarife devredilen, tamir ve ıslah ihtiyacı bulunan iki tarihi türbe, Osman Bey ve Orhan Gazi türbelerinin durumları incelenip tamir edilecek ve ziyaretçilere açılacaktı. [238] Refik Bey, Maarif Müdürü Fakir Erdem, müze müdürü ve Maarif Vekâleti Mütehassıs Mimarı Macit Beyle birlikte bölgede yapmış olduğu tetkikler sırasında Yeşil ve Muradiye türbelerini incelemiş, bahçelerinin hızlı bir şekilde yapılması için ilgililere emirler vermişti. Bursa'nın tarihi eserlerine duyduğu alakasını ifade ederek buraların memleketin istikbali için birer servet olduğunu söylemişti. [239]

Uludağ'ın tanzimi üzerine birtakım düşünceleri olan Refik Bey, İmar Müdürlüğü Mütehassısı Mühendis Mithat ve beraberindeki heyetle Uludağ'ın çeşitli yerlerinde tahkikat yapmıştı. Bu inceleme Uludağ'da yapılması planlanan yeni tesisatın nerelerde gerçekleşmesi gerektiği gerektiği üzerine olmuştu. Mühendis Mithat Bey notlarını alarak Ankara'da bu imar planını hazırlayıp göndereceğini belirtti.[240] Refik Bey çamlarla yoğun bir şekilde dolu olan bölgede birtakım düzenlemeler yapılacağını, burada hastalar için yorulmadan gezebilecekleri yollar yapılacağını, böylelikle de hastaların şifasına katkı sağlanacağını söyledi. [241]

30 Ağustos Zafer Bayramı Bursa'da coşku ve tezahüratlar içinde kutlanmıştı.[242] Bursa'nın kurtuluşunun 17. münasebetiyle "Kurtuluş Yıldönümümüz" başlığıyla verilen haberde *"Kurtuluş yıldönümü münasebetiyle baştanbaşa bayraklar ve taklarla süslenen Bursa'mız dün hakiki bayramını yaşadı. Sabahın ilk saatlerinden itibaren sokaklar bir sel halinde Cumhuriyet meydanına akan halkla dolmuştu."* denildi. Refik Bey Bursa'nın kurtuluş günü münasebetiyle halka bir hitapta bulundu.[243]

---

[237] "Valimiz Mudanya'da".(25 Haziran 1939). **Bursa Gazetesi,** 2.
[238] "Tarihi Türbeler".(11 Temmuz 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.
[239] "Yeşil ve Muradiye Türbeleri Bahçelerinin Süratle Yapılması İçin Alakadarlara Emirler Verdi".(12 Temmuz 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.
[240] "Valimizin Uludağ'daki Tetkikleri".(30 Temmuz 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.
[241] "Burada Herkes Neşe, Sağlık ve Gençlik Bulacak".(31 Temmuz 1939). **Bursa Gazetesi,** 2.
[242] "Zafer Bayramımız".(31 Ağustos 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.
[243] "Valimizin Hitabesi".(12 Eylül 1939). **Bursa Gazetesi,** 1. ;**bk.** Refik Koraltan; "Siz muhterem halkla birlikte çalışmak ve güzel Bursa'ya mümkün olan her şeyi yaparak memlekete ve Bursalılara nafi olmak başlıca emelimdir. Memleket hizmetlerinin ifasında en mühim rol fertlerindir. Bu mukaddes mefhuma dâhil bulunan işlerde her

Mudanya Mütarekesi'nin 17. yıldönümü münasebetiyle ilk defa Mudanya'da bir tören tesis edildi. Kasaba bayraklarla donatılmış, mektepliler ve Mudanya halkı mütareke evinin etrafında toplanmıştı. Saat 15.00'te yapılan merasimde Vali Refik Koraltan ile Maarif Müdürü Fakir Erdem de bulunmuşlardı. İstiklal Marşı ile başlanan törende Mudanyalı Muallim Hilmi Aktan bir hitapta bulunmuştu.[244]

Cumhuriyet'in ilanının 16. yılı Bursa'da coşku içerisinde kutlandı. Şehir sokakları bayraklarla donatılmış, halk coşkun bir neşe içinde bu büyük bayramda sokakları doldurmuştu. Basında geniş yer bulan bu kutlamalarda, Cumhuriyet'in ilanının millet için ne kadar anlamlı ve büyük bir adım olduğu izah edildikten sonra bu başarının zorlu ve meşakkatli bir süreç sonucunda elde edildiği anlatıldı. Cumhuriyet meydanında toplananlar arasında vali, askeri kumandan, parti ve belediye reisleri erkânı, öğrenciler ve izciler olmak üzere büyük bir kalabalık mevcuttu. İstiklal Marşı'nı müteakip Atatürk Abidesi'ne yirmiden fazla çelenk konulmuştu.[245]

Uludağ'a kışında araçların rahat ulaşım sağlayabilmesi için İstanbul Belediyesinden kar temizleme makinesi getirtilmişti. Uludağ'a kış zamanında vasıtaların ulaşmasında zorluklar çekilmekteydi. Bu sebeple özellikle cazip bir kış sporu olan kayakçılık için bölgede bazı olumsuzluklar yaşanıyordu. Kışın otomobillerin otele kadar çıkarak gerek sporcuları gerek seyircileri taşıyabilmesi için çözüm düşünülmekteydi. Kendisi de kayak sporu yapan Vali, bu konuya önem verdiğinden İstanbul'da temaslarda bulunmuş ve kar temizleme makinasının Bursa hizmetine verilmesini temin etmişti. Bu sayede kapalı olan yol temizlenmiş, otomobillerin yazın olduğu gibi kışın da ulaşımları sağlanmıştı.[246]

"Valimiz Bugün Uludağ'a Çıkıyor" başlıklı haberde, Refik Bey'in Uludağ'da başlayan kış sporları faaliyetlerini tetkik etmek üzere Uludağ'a çıkacağı bilgisi verilmişti.[247]

Şehrin imar planını yapan Prost, 5 Temmuz 1940 tarihinde incelemelerde bulunmak üzere Bursa'ya gelmiş ve bazı bölgelerde tahkikat yapmıştı.[248] Refik Koraltan, Bursa'nın

---

vatandaşa yine millet iradesi ile düşen maddi vazifeler de mevcuttur. Bunu idrak etmemiş bir Türk ferdi bugün için tasavvur edilemez." **,**"Valimiz'in Beyannamesi".(14 Eylül 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

[244] "Mudanya Mütarekesinin 17 inci Yıl Dönümü, Dün Mudanya'da Büyük Tezahüratla İlk Defa Olarak Tesid Edildi".(12 Ekim 1939). **Bursa Gazetesi,** 1.

[245] "Cumhuriyetimiz 16 Yaşında, Bu Büyük Bayramımızı Bugün Coşkun Bir Heyecanla Kutlayacağız Çünkü Cumhuriyet Bize Yepyeni Bir Vatan ve Dipdiri Bir Hayat Bahşetti, Şehrimizde Dün Yapılan Merasim".(29 Ekim). **Bursa Gazetesi**, 1.

[246] "Uludağ'a Kışında Otomobiller İşleyebilecek, Bu Maksatla İstanbul Belediyesinden Kar Temizleme Makinesi Getirtiliyor".(16 Kasım 1939). **Bursa Gazetesi**, 1.

[247] "Valimiz Bugün Uludağ'a Çıkıyor".(25 Ocak 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.

[248] "Prostun Tetkikleri".(5 Temmuz 1940). **Bursa Gazetesi**, 1.

imar işi ile ilgili olarak Bursa Gazetesi yazı işleri müdürüne bazı açıklamalarda bulunmuştu. Planı tamamlamak hususunda, desinatör eksikliği mevzu bahis olmuş, Refik Bey bunun için İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'dan yardım istemişti. Mimar Prost'un eksiklikleri tamamlamak için Bursa'ya geleceği ve bir süre burada çalışacağı ifade edilmişti.[249] Prost önceki göndermiş olduğu umumi plandan sonra yeni planını da Bursa'ya göndermiş; gönderilen bu plan, belediyede Refik Koraltan, Belediye Reisi Sadık Tahsin Arsal ve Bayındır İşleri Müdürü tarafından tetkik edilmişti.[250] Mimar Prost ile Refik Bey birlikte şehrin bazı mıntıkalarını gezmiş ve gezilen yerler üzerinde çalışmalar yapmışlardı. Bu tetkikat sırasında özellikle Çekirge mıntıkası üzerinde durlmuştu.[251] Bursa şehri mütehassısı Hanri Prost hazırladığı planı belediyeye teslim etmiş, yakın bir zamanda bu planının tatbikatı için fikir vermek üzere Bursa'ya geleceği haberini vermişti.[252]

Şehir planı üzerine Mimar Prost Belediye Meclis Salonu'nda izahat verdi. Refik Bey ve Prost şehir haritası ve planı üzerinde etütler yapmışlardı. Yapılan çalışmalara göre Prost 1-5000 ve 1-2000 mikyasındaki planları teslim etmişti. 1-500 mikyasındaki planı da teslim edeceğini belirtmişti. Bu şekilde şehir planı kısa bir zaman içinde tamamlanmış olacaktı.[253]

Refik Bey'in şehir erkânı ile yaptığı toplantıda, Profesör Prost'a birçok soru soruldu ve cevap alındı.[254] Gazeteci Rümeysa Uludağ, Mimar Prost ile bir mülakat yapmış ve bu mülakatta Prost, Bursa ve şehir planı ile ilgili duygu ve düşüncelerini açıklamıştı. Prost röportajda Bursa'nın tabi ve doğal güzelliklerinden söz etmişti.[255] Gazetecinin "Planınızı yaparken zorluklarla karşılaştınız mı? Tarihi değeri tam olarak tespit edilememiş bazı bina ve mezarlar için ne düşünüyorsunuz?" gibi suallerine Prost, bir şehir planı emek ve yaratma işidir, zahmetsiz olamaz, bu sebeple de müşkülata tesadüf etmediğimi söyleyemeyeceğim. Tüm bunlara rağmen Bursa planına kalbimi koydum. Bu nedenle de zaman zaman karşılaştığım zorlukları da zevkle karşıladım. Bursa'nın imar planını yaparken beni en çok düşündüren Bursa'nın aynı zamanda bir su şehri olmasıydı. Planımı yaparken bu suyollarına zarar vermemek konusunda çok hassas davrandım. Çünkü küçük bir hata Bursa'nın sıcak su menbaasının kaybolmasına sebep olabilirdi. Şehir kanalizasyonu da iyi değildi. Bir su şehri

[249] "Şehrimizin İmar Planı ve Valimiz 'in Beyanatı; Prost Yakında Şehrimize Gelecek ve Çekirgede Ev Yapmak İsteyenlerin Bu Arzularını Tetkik Edecektir".(3 Nisan 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[250] "Şehrimiz 'in İmar Planı; Bir Taksim 2000 Mikyasındaki Planda Geldi".(15 Mayıs 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[251] "Prof. Prost Dün Valimizle Şehrin Muhtelif Yerlerini Gezdi". (2 Temmuz 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[252] "Prof. Prost Şehrimize Geliyor".(3 Ekim 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[253] "Valimiz Dün Şehir Planı Üzerinde Tetkiklerde Bulundu". (19 Kasım 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[254] "Şehir Planı Üzerinde Prost Dün Belediye Salonunda İzahat Verdi; Sayın Valimiz Refik Koraltanla Şehir Erkânı Toplantıda Bulunmuştur".(21 Kasım 1941). **Bursa Gazetesi**, 1.
[255] Uludağ, R. "Prost Şehir Planı İçin Neler Söyledi".(6 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi**, 1

olan Bursa'da bu konu diğer konulardan daha önemliydi şeklinde cevaplar verdikten sonra *"Ben daha ziyade Bursa'yı tarihi güzellikleri ve sularıyla birbirinin içinde görmek istedim ve şehir yollarını bu iki unsuru düşünerek çizdim."* dedi.[256]

Uludağ'a spor yapmak üzere gelen misafirler şehirden ayrılırken Bursa'da kaldıkları müddetçe Vali Refik Bey'in kendileriyle yakından alakadar olduklarını belirterek polis ve emniyet teşkilatının çalışmalarına da teşekkür etmişler ve Bursa'dan memnun bir şekilde ayrıldıklarını ifade ettikleri bilgilerine yer verilmişti.[257]

2.5.Refik Koraltan'ın Bursa Valilik Görevinden Ayrılması

1942 senesinin Ocak ayında Refik Koraltan İçel Milletvekili olarak seçilmiş olması dolayısıyla Bursa'daki valilik görevi sona erdi. Büyük Millet Meclisi Reisliğine hitaben gönderilen yazıda, açık olan İçel mebusluğuna Cumhuriyet Halk Partisi namzedi, Refik Koraltan'ın ittifakla seçildiği, 26.01.1942 tarih ve 5392/28 sayılı tezkere ile bildirilmişti.[258] Bu gelişme "Kıymetli Valimiz Refik Koraltan İçel Mebusluğuna Seçildi" başlığıyla Bursa basınında yer aldı. Haberde Refik Koraltan'ın İçel Milletvekili olarak seçildiği ve çok yakın bir zaman zarfında Ankara'ya gitmek üzere Bursa'dan ayrılacağı bilgisi verildi. 7 Haziran 1939 Çarşamba günü Trabzon'dan naklen, Yalova yoluyla Bursa'ya gelmiş ve vazifesine başlamıştı. Bursa valiliğinde kaldığı iki seneden fazla zaman boyunca vazifesini özenle ve dirayetle ifa etti. Geçen zaman boyunca tüm Bursalıların sevgi ve saygısını kazanmıştı. Bursalılar Refik Bey'in memleketlerinden ayrılması sebebiyle üzgün; ancak yeni göreviyle tüm Türkiye'ye hizmet edeceklerini bildikleri için mutluydular.[259]

Refik Bey adına Bursa'da bir veda ziyafeti verilmişti. Bursa'daki daire müdürleri tarafından verilen veda yemeğinde, daire müdürleri, sevdikleri ve hürmet ettikleri amirlerini kaybetmekten dolayı üzgün; fakat buna karşılık memleketin iyi ve olgun bir idareci

---

[256] Uludağ, R. "Prost Şehir Planı İçin Neler Söyledi".(6 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi**, 3.
[257] "Misafirler Gördükleri Alakadan Dolayı Valimize Teşekkür Ediyorlar".(10 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi**, 1.
[258] **BCA**, 30.10.0.0/76.502.16.
[259] "Kıymetli Valimiz Refik Koraltan İçel Mebusluğuna Seçildi".(25 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi**, 1. ;**bk.** "Dünya'nın korkunç bir hercümerç olduğu bir sırada gelerek çok müşkül şartlar altında çalışan ve buna rağmen Bursa'da unutulmayacak büyük ve kıymetli eserler bırakan Refik Koraltan'ı Bursa'da her zaman aranacak ve ayrılışı acınılarak hatırlanacaktır. Kıymetli valimiz Bursa'daki çok verimli ve faal çalışmaları, merkezin çok haklı olarak dikkat nazarını çekmiş ve böyle büyük bir kıymetten yalnız bir şehrin değil, bütün bir memleketin istifadesini temin edebilmek üzere kendisi, eskiden olduğu üzere tekrar milletvekilliğine getirilerek, İçel Mebusluğuna seçilmiştir. Şimdiye kadar O, daha fazla yurdun bir parçasını işliyordu. Şimdi önünde bütün bir yurt vardır. Ve biz Bursa'da muvaffak olan Refik Koraltan'ın yurtta daha büyük muvaffakiyetler kazanacağına, memleket için daha geniş faydalar temin edeceğine katiyetle inanıyoruz. Sayın Valimize yeni vazifesinde, büyük muvaffakiyetler temenni ederiz", "Kıymetli Valimiz Refik Koraltan İçel Mebusluğuna Seçildi".(25 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi**, 1.

kazanmış olmalarından dolayı memnun olduklarını belirtmişlerdi.[260] Çelik Palas'ta Vali Bey için Belediye tarafından bir yemek tertip edilmişti. Refik Bey'in vilayetten ayrılışı sebebiyle verilen veda yemeği samimi ve coşkun bir hava içerisinde gerçekleşmişti.[261] Refik Bey, İçel Mebusluğuna seçilmiş olması sebebiyle kendisiyle konuşan ve düşüncelerini soran bir gazeteciye açıklamalar yapmıştı. Refik Bey, iki buçuk yıl önce geldiği Bursa'ya büyük bir heyecan ile geldiğini söylemişti. Refik Bey, geldiğinin üçüncü ayında dünya buhranının başladığını ve zamanla bunun daha büyük bir buhran haline dönüştüğünü ifade etmişti. Türkiye'nin büyük bir gayret ve etkin bir siyaset ile bu buhrandan olabildiğince uzak kalındığını ve bu buhrandan dolayı sarsılmadan ayakta kaldığını belirtmişti. Bundan dolayı herkes gibi kendisinin de sevincini ve gururunu yaşadığını bu gelişen olayların etkisiyle iktisadi ve sınai zorunlulukların yurdun her yerde olduğu gibi Bursa'da da yaşamı olumsuz etkilediğini ve Bursa'da heyecanla yapmak istediği icraatları önlediğini söyledi. Parti de Refik Koraltan şerefine bir öğle yemeği vermişti.[262]

Refik Koraltan'ı Bursa'dan vali muavini, mektupçu, emniyet müdürü, belediye reisi, Ziraat Bankası müdürü ve daha başka kişilerden oluşan heyet uğurlamıştı. Refik Bey, Mudanya'ya hareket etmiş burada kendisini karşılayan ve refakat edenlere ayrı ayrı teşekkür ederek vedalaşmıştı. O, Bursa için her zaman aranacak bir idareci, kıymetli ve iyi bir vali idi. Ayrılışı Bursa'da umumi bir üzüntüye neden olmuştu.[263]

İkinci Dünya Savaşı'nın şaşkınlığı, belirsiz havası yavaş yavaş dağıldığında, hemen hemen 1942'lerden itibaren, Ankara'daki CHP çevrelerinde bazı gruplaşmalar kendini hissettirmişti. Celal Bayar eski arkadaşlarıyla oturuyor, konuşuyor, görüşüyordu ve bu sohbetlerde işlerin, kendi zamanlarındaki kadar, iyi gitmediği havası hâkim olmuştu. Savaşın sonu görünmeye başlarken toplantılar, görüşmeler de kesilmeksizin devam etmişti.

---

[260] "Dün Akşam Çelikpalasta Valimiz Şerefine Bir Veda Ziyafeti Verildi".(26 Ocak 1942).**Bursa Gazetesi**, 1.
[261] "Dün Akşam Belediye Tarafında Valimiz Şerefine Bir Yemek Verildi". (27 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi**, 1.
[262] "Valimiz Refik Korlatan Bu Sabah Vilayetimizden Ayrıldı; Kıymetli Valimiz 'in Bursa'dan Ayrılışı, Kendisini Çok Seven Bursalıları Teessür İçinde Bıraktı".(28 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi**,1. ;**bk.** Refik Koraltan," Gönlüm istiyordu ki, Bursa'da kaldığım müddet içinde, Bursa'nın en esaslı işlerinden biri olan, şehrin imar planını tamamlayalım. Yine gönlüm istiyordu ki, eşsiz bir su şehri sayılan ve fakat vakit vakit susuzluğa uğrayan Bursa'ya bol ve temiz su getirteyim. Yıllardan beri bir hastaneden mahrum Bursa'ya, Cumhuriyet Hükümeti'nin yer yer yükselen sağlık abidelerinden birinin kuruluşunu temin edebileyim. Pek çok ilkokul, 2 ortaokul 1 kız öğretmen okulu, 1 kız lisesi, 1 erkek lisesi, 1 orman mektebi, 1 ipek enstitüsü, 1 ziraat okulu, 1 kız enstitüsü, 1 sanat okulu, 1 askeri lise gibi irfan müesseseleriyle dolu Bursa'yı yarının ümidi olan çocukların en büyük ve en başta gelen ihtiyaçlarından hiç değilse birkaçını olsun karşılayacak her türlü konfora ve vesaite malik yepyeni, modern binalarla süsleyelim. Bugünkü hükümet konağı bütün daireleri istiaba kâfi gelmediğinden ve her bakımdan elverişsiz olduğundan yeni bir hükümet konağı yapayım", "Valimiz Refik Korlatan Bu Sabah Vilayetimizden Ayrıldı; Kıymetli Valimiz 'in Bursa'dan Ayrılışı, Kendisini Çok Seven Bursalıları Teessür İçinde Bıraktı".(28 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi**, 1.
[263] "Sayın Refik Koraltan Dün Sabah Vilayetimizden Ayrıldı".(29 Ocak 1942). **Bursa Gazetesi**, 1.

Bayar'ın çevresinde yeni simalar da görünür olmuştu. Bunların birisi de Refik Koraltan'dı. Refik Bey Bursa'dan, Başbakan Refik Saydam'a bir kısım ordu mensuplarının ekonomik alanda kullanılmasını tavsiye eden bir mektup yazmış, Başbakan bunu "çizmeden yukarı çıkmak" sayıp kendisine alaylı bir cevap vermişti. Bunun üzerine Koraltan, milletvekilliği isteyerek görevinden istifa etmişti.

Parti tarafından Refik Bey'in arzusu uygun görülmüş ve 1935'lerde ayrıldığı Meclis'e 1942 senesinde tekrar dönmüştü.[264] Refik Koraltan, 6. dönemdeki ara seçimde 16 Mart 1942'de Cumhuriyet Halk Partisi İçel (Mersin) Milletvekilliğine aday oldu. Milletvekili olarak seçilen Refik Koraltan valilikten ayrıldı.[265] İçel Milletvekili General Cemal Mersinli'nin 07.10.1941 tarihinde Ankara'da vefatı üzerine Refik Bey, İçel milletvekilliğine seçilmişti. Bu durum, açık olan İçel mebusluğuna Cumhuriyet Halk Partisi namzedi Refik Koraltan'ın seçilmiş olduğu Dâhiliye Vekâletinden alınan 26.01.1942 tarih ve 5392/28 sayılı tezkere ile bildirilmişti.[266] Refik Koraltan 7. dönemde tekrar İçel Milletvekili seçildi.[267]

[264] Toker, M. (1970). **Tek Partiden Çok Partiye**.(I. Baskı). İstanbul: Baha Matbaası, Temmuz, 264.; **bk.** "Celal Bayar; Plevne'den göç etmiş bir ailenin çocuğu olan Mahmut Celal Bayar, 1884'te Bursa yakınlardaki Umurbey köyünde doğdu, Bursa'da Alliance Israelite adındaki bir okula devam ettikten sonra bir Alman bankasında memur olarak çalıştı. İttihat ve Terakki Partisine giren Celal Bayar bu partinin Bursa bölgesi başkanı oldu. Milli kurtuluş hareketine de katılan Bayar, Akhisar ve Bursa'daki milli kuvvetlerin teşkilatlandırma işinde faal bir rol oynadı. İstiklal Savaşından sonra çeşitli kabinelerde Ekonomi Bakanı, Dışişleri Bakan yardımcısı ve İmar ve İskân Bakanı olarak görev aldı. 1924'te İş Bankasını kurduktan sonra, 1932'den, İnönü'nün yerine Başbakan olduğu 1937 yılına kadar Ekonomi Bakanlığı yaptı. 1939'da, İnönü'nün Reisicumhur olmasından üç ay sonra Başbakanlıktan istifa etti. 1939-19-45 arasında Bayar İzmir milletvekili idi, l945'te milletvekilliğinden çekildiyse de 1946 yazında tekrar meclise seçildi. 1946 Ocağında yeni kurulmuş Demokrat Partinin başkanı olan Celal Bayar, 1950'de Cumhurbaşkanı seçilinceye kadar partiye aktif bir şekilde liderlik yaptı", Kemal H.Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi,** Timaş yay., Kasım, 2014,İstanbul, s.344.

[265] Atalay, A. **age**., 232.

[266] **BCA**, 30.10.0.0/76.502.16/3, **BCA**, 30.10.0.0/76.502.16/5.

[267] Atalay, A., **age**., 232.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSMET İNÖNÜ DÖNEMİNDE REFİK KORALTAN(1943-1946)

3.1. İsmet İnönü Dönemi Türk Siyasal Yaşamı (1939-1945)

Türk ulusu, dünyada sıcak savaşın varlığını hissettirdiği günlerde 10 Kasım 1938 tarihinde büyük önderi Mustafa Kemal Atatürk'ü kaybetti.[1] Atatürk'ün ölümünün ertesi günü 11 Kasım 1938'de Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanmış ve İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığına seçilmişti. 11 Kasım 1938'de başlayan ve 14 Kasım 1950'ye kadar süren on iki yıllık Atatürk sonrası dönemde; Türkiye Cumhuriyeti'nde, siyasete yön veren güç olarak İsmet İnönü aktif olarak rol aldı. Bu dönemin birinci aşamasını 1945'e değin süren ikinci dünya savaşı yılları, ikinci aşamasını ise bir yönetim değişikliğiyle sonuçlanacak çok partili siyasal yaşama geçişi sağlayan 1942-1950 arasındaki süreç oluşturdu.[2] İsmet İnönü, 1938-1950 yıllarındaki Cumhurbaşkanlığı sırasında, dış politika başta olmak üzere, önemli gördüğü her meselede, son sözü her zaman kendisi söyledi. Onun siyasal güç ve nüfuzunu, sadece tek başına iktidara sahip olduğu zamanlarda değil, iktidarı koalisyon ortaklarıyla paylaştığı ya da sadece muhalefet lideri olduğu dönemlerde de devam ettirdiği görüldü. Atatürk'ün ölümünün ardından İnönü, Türkiye'nin siyasal hayatındaki en etkili kişi oldu. Meclis ve hükümet hukuken vardı; ancak politika doğrudan İsmet İnönü tarafından idare edildi.[3]

İnönü, Cumhurbaşkanı olarak seçilişinden sonra bir taraftan hükümet ve parti üzerindeki otorite ve prestijini artırmaya gayret ederken, diğer taraftan Cumhuriyet döneminde değişik sebeplerle ve farklı zamanlarda mevcut yönetimle bilhassa Atatürk ile olan anlaşmazlıkları sonucunda siyaset alanını terk etmek durumunda kalmış olan önemli isimlerle ilişki kurmak, uzlaşmak istedi. Bu teşebbüs, bu kişilerin yeni dönemde İnönü'ye karşı bir muhalefet oluşmasını engelleme çabası olarak da değerlendirildi.[4]

---

[1] Tokgöz, E. (2007). **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2007).** Ankara: İmaj Yay.,114.

[2] Killi, S. **age..,** 344, 345.

[3] Heper, M., (1999). **İsmet İnönü(Yeni Bir Yorum Denemesi),** Çev. Sermet Yalçın. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Eylül, 21. ;**bk.;** "Meclis Kurulu ve CHP Meclis Grubu üyeleri, dış politika kararlarında genellikle hiçbir rol almamayı tercih ediyordu. İnönü, Meclis Grubu'nun görüşlerini düzenli olarak izliyor ve böylelikle, ulusun nabzını dinlemiş oluyordu. Meclis Grubu üyeleri, ancak İnönü'yü neyi kabul edip neyi etmeyeceği konusunda etkileyebildikleri ölçüde, dış politika kararlarında etkili olabilmekteydi", Tuncer, H. (2012). **İsmet İnönü'nün Dış Politikası(1938-1950)**. (II. Basım). Kaynak Yay., Nisan, 41.

[4] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. vd. (2002). **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye(1908-1980).** (7.Basım). Cem Yay., Ekim,165.

Türkiye'de tek-parti yönetiminin kendisini gösterdiği ve etkili olmaya çalışıldığı 1938-1945 yılları arasındaki süreyi kapsayan bu yeni dönem, siyasi tarihimizde "Milli Şef Dönemi" olarak adlandırılmaktadır.[5] 1938-1945 yılları arasında Türkiye'de beş hükümet kurulmuş ve görev yapmıştı. Bu hükümetlerde Celal Bayar, Dr. Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu, Başvekil olarak görev almış ve onların kurdukları hükümetler ülkeyi idare etmişti.[6] İnönü döneminin önemli siyasi girişimlerinden birisi Köy Enstitüleri oldu. Köy Enstitüleri girişimindeki hedef, kısa zaman zarfında çok sayıda öğretmen yetiştirmekti. Aynı zamanda kırsal kesimdeki ilköğretim sorununu, devlet bütçesine en az maliyet getirecek şekilde çözmekti. Bu amaçla, kırsal kesimde köylülerin emeğiyle inşa edilecek olan öğretmen okullarında, çok sayıda köy kökenli öğretmen yetiştirilecekti. Köy kökenli oldukları için bu öğretmenlerin köylerde daha etkili ve hızlı bir şekilde faaliyet göstermeleri hedeflenmişti.[7]

1938-1945 yılları Türkiye Cumhuriyeti Devleti için olduğu kadar siyasi idarenin başındaki İsmet İnönü için de büyük sorunlar ve bunalımlarla dolu geçen bir dönem oldu. Bunun sebebi 1939'da İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıydı. Türkiye de bu durumdan ister istemez etkilendi. Türkiye Cumhuriyeti'nin, İsmet İnönü'nün bu yıllarda takip ettiği dış politika; Atatürk'ün "yurtta barış, dünyada barış" ilkesi doğrultusunda, olası bir savaşın dışında kalmayı takip etmek oldu.[8] İsmet İnönü, dünyanın içinde bulunduğu şartları değerlendirerek, savaşın ne olduğunu da yakından bilen biri olarak, Türkiye'yi bir maceraya sürükleme tehlikesine karşı soğukkanlı ve mantık çerçevesinde hareket etti.[9]

Savaşın başlamasıyla birlikte bütün dünyada gerginlik artmış, olağanüstü tedbirlere başvurulmuştu. Türkiye, bu savaşın dışında kalmasına rağmen 1940 Kasım'ında İstanbul bölgesinde sıkıyönetim ilan edilmişti.[10] İsmet İnönü ve kadrosunun, Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı'nın dışında tutabilmiş olmasının büyük bir başarı olduğu, genel kabul gören bir değerlendirmedir. Durumu başarı ya da başarısızlık olarak değerlendirmenin ötesinde, İnönü ve çevresinin strateji olarak savaşa girmeyi istememiş oldukları bir gerçekti ve ülke büyük bir yıkımdan bu sayede kurtulmuştu.[11]

---

[5] Akandere, O., **age.,** 25.
[6] Akandere, O., **age.,** 94.
[7] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 168.
[8] Killi, S. (2008).**Türk Devrim Tarihi**.İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 345.
[9] Tuncer, H. **, age.,** 46.
[10] Topuz, H. (1973). **100 Soruda Türk Basın Tarihi**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, Mart,162.
[11] Yetkin, Ç., **Karşı Devrim (1945-1950),** Kilit Yay.,57, 58.

Türkiye'yi savaşın dışında tutabilmesi, İsmet İnönü'nün siyasal yaşamı boyunca gerçekleştirmiş olduğu en büyük başarıları arasında görülmektedir. Ancak, Türkiye savaşa girmemekle beraber bu savaşın etkilerini, savaş yıllarında ve sonrasında derinden hissetmişti.[12] İkinci Dünya Savaşı, devlete bilhassa mali bakımdan yük olmuştu. Ortalama bir milyon askerin silâh altında alınması sonucu devletin para ihtiyacı da artmıştı. İlk olarak Milli Müdafaa vergisi ve ardından da Varlık Vergisi gibi bazı vergiler çıkarıldı.[13] Atatürk, iktisadi zaferin kazanılması için millete yeni bir iktisat görüşünün ortaya çıkmasından başka, devletin elinde sağlam bir iktisat planının bulunmasının da gerekliliğini vurgulamıştı.[14]

İkinci Beş yıllık Sanayi Planı, İkinci Dünya Savaşının başlaması nedeni ile tam uygulama olanağını bulamamış ve bir kısım yatırımlar yapılamamıştı.[15] İkinci Dünya Savaşının ortaya çıkışından sonra Türkiye'de ekonomiye daha geniş ölçüde müdahale edici nitelikte yasaların yürürlüğe konulması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştı. 1939 yılında ortaya çıkan savaş, ekonomide sert devlet müdahalelerine yol açmıştı. Ağır cezai yaptırımlarla dolu ve sert kontroller ihtiva eden sanayi, madencilik, ulaştırma, hatta çok sınırlı da olsa tarım gibi sektörlerde devletleştirmeye imkân veren "Milli Korunma Kanunu" (1940) ve buna dayanılarak çıkarılan düzenlemeler, hükümetin ekonomiyi yönetmede kullandığı başlıca araçlar olmuştu.[16]

Türkiye, savaşın dışında olmasına rağmen, içinde bulunduğu jeo-politik durumdan dolayı, milli savunmanın gereği olarak Türkiye'de savaş ekonomisinin uygulanmasını zorunlu hale getirdi. Savaş, devlete özellikle mali bakımdan büyük bir yük olmuş, devletin masraflarını fazlasıyla arttırdı. Ayrıca büyük üretici zümrenin silâhaltında bulunması nedeni ile üretim azaldı. İthalat imkânlarınında fazlaca azalması piyasada ithal edilen tüketim mallarının da azalmasına sebep oldu. Milli Korunma Kanunu, devletin bünyesini iktisat ve milli savunma bakımından kuvvetlendirmek amacı ile hükümete, kanunda gösterilen şartlar dâhilinde olağanüstü şartlarda kullanılmak üzere görev ve yetkiler tanıdı.[17]

---

[12] Ekinci, N. (1997). **İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler.** (I. Basım). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yay., Ekim,134.
[13] Cillov, H. (1967). **Türkiye Ekonomisi Bünyesi**. İstanbul: Özel İktisadi ve Ticari İlimler Yüksek Okulu, 101.
[14] Karal, E. Z. (2003). **Atatürk ve Devrim 1935-1978 (Konferans ve Makaleler**), Ankara: Odtü, 70.
[15] Eroğlu, H. (1981). **Atatürk ve Devletçilik**, Ankara: Olgaç Matabaası, 53.
[16] Sağlam, D. (1981). **Devletçilik İlkesi İçinde Özel Sektör-Kamu Sektörü Dengesi, Atatürk'ün Ekonomik Kalkınma Politikası ve Devlet İşletmeciliği, Devlet İşletmeciliği Enstitüsü tarafından 17 Nisan 1981 tarihinde İstanbul Üniversitesinde düzenlenen Konferans'ın Bildirileri**, İstanbul, 99.
[17] Eroğlu, H., **age.,** 53,54.

Devlet bu kanun yoluyla üretim ve tüketimi düzenlemeye ve denetlemeye çalıştı.[18] Fakat uygulama, zorlayıcı tedbirlerle fiyat mekanizmasını kontrol etmenin olanak dışı olduğunu ortaya çıkardı. Kanun, bunların dışında karaborsa ile yapmış olduğu mücadelesinde de başarılı olamadı.[19]

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı yıllarında yalnızca dış politika alanında siyasi zorluklarla karşı karşıya kalmamış, bu siyasi zorluklar ölçüsünde hatta onlardan daha ağır şartlarda ekonomik sıkıntı ve güçlüklerle karşılaşmıştı.[20] Savaş yıllarında CHP Hükümetlerinin iki temel iktisat politikası oldu. Bunlardan ilki mal kıtlığının doğurduğu sıkıntıları hafifletmek, ikincisi ise bazı kimselerin bu durumdan yararlanarak aşırı kazanç sağlamalarını önlemekti. Bu iki ana hedefe ulaşma gayesi devlet 'in ekonomiye müdahalelerini arttırdı. Refik Saydam Hükümeti'nin 1940 yılının başında (26 Ocak) yürürlüğe koyduğu "Milli Müdafaa Kanunu" Hükümete ekonomi ve savunma alanında sınırsız sayılabilecek yetkiler verdi.[21] Bu dönemde çıkarılan ve tartışma konusu olan bir başka kanun da 11 Kasım 1942 de kabul edilen "Varlık Vergisi" kanunu oldu. Bu kanun savaş yıllarında elde edilen aşırı kazançların bir kısmına el koymak amacıyla çıkarılmış bir servet vergisi kanunuydu.[22] Varlık Vergisi Kanunu, fiyat artışlarını önlemek, tedavüle çıkan paranın bir kısmını geri çekmek ve devletin artan harcamaları için kaynak bulmak üzere çıkarılmıştı. Kanun, bilhassa savaş yıllarından faydalanarak büyük kazanç ve servet elde edinenlerden bir defaya mahsus olmak üzere alınan bir vergiydi.[23]

Bu kanunun uygulama alanı ise genel olarak İstanbul tüccarı ile bilhassa azınlık tüccarı oldu.[24] Cumhuriyet'in ilanından itibaren ülke yönetimini elinde tutan CHP, Meclis dışından gelen bu sert muhalefet karşısında Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na destek vererek 12 Kasım 1942 tarihinde 4305 Sayılı "Varlık Vergisi" Kanun tasarısının kabulünü sağlamıştı. Başbakan Şükrü Saraçoğlu kanun hakkında Meclis'e bilgi verirken: "Savaş sırasında olağanüstü kazançlar elde eden vurguncular var. Halkta onlara karşı büyük bir kızgınlık var.

[18] Şahin, H. (1997). **Türkiye Ekonomisi**, Bursa: Ezgi Yay.,76.
[19] Eroğlu, H., **age.,** 55.
[20] Akandere, O., **age.,** 146.
[21] Tokgöz, E. **age.,** 117.
[22] Şahin, H. **age.,** 77.
[23] Eroğlu, H., **age.,** 56.
[24] Yeşil, A. (2001).**Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş**. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay., 35.

Bu vergilendirme o kızgınlığı giderecektir. Yasa olağanüstü şartlar nedeniyle bir defaya mahsus olarak çıkarılmıştır."[25]

Uygulamadaki birtakım aksaklıklar nedeniyle kanun tenkitlere uğramış, vergi adaletsizliği sebebi ile de çeşitli şikâyetlere yol açmıştı. Ancak yüzyıllarca ülkenin ticaretini elinde bulunduran ve savaş yıllarının aşırı kazanç sahiplerinden alınması öngörülen vergi, özellikle Rum, Ermeni ve Musevi azınlıklardan fazla alınmasından ötürü, şikâyetlere sebep olmuştu.[26] Savaş yılları devletçilik uygulamasının arttığı ve ekonominin savaş ekonomisi koşullarına göre şekillenmesi gereğinin ortaya çıktığı bir dönem olmuştu. Savunma harcamalarının artması ile devlet giderlerinde ortaya çıkan büyük artışlar, Merkez Bankasına hazinenin borçlanması şeklinde emisyonla karşılanmıştı. Tedavüldeki para hacmi 1938'de 280 milyon lira iken 1946 yılında bu miktar 900 milyon liraya çıkmıştı.[27]

1943 yılından savaşın bittiği 5 Mayıs 1945 tarihine kadar Türkiye'de savaş zenginlerinin sayısı giderek artmış, diğer taraftan halkın büyük çoğunluğu yoksullaşmaya devam etmişti.[28] Bu gelişmelerin de etkisiyle Türkiye ekonomik sorunları içerisinde değerlendirildiğinde, genel mesele olarak en başta geleni özel teşebbüs mü, yoksa devlet teşebbüsü mü olmalı? konusu oldu. Bu konuda partilerin ve bilim adamlarının fikirleri de çeşitlilik göstermektedir. Fakat günümüzde artık sanayileşmenin önemli gereklerinden biri de devlet eliyle sınai yatırımların da yapılması konusudur. Çünkü özel yatırımlar her ne kadar tatmin edici bir seviyeye ulaşmaya başlamışsa da devletin yapacağı yatırımların tutarı ve güvenliği daha garanti altındadır, şeklinde yapılan değerlendirmeler mevcuttur. [29]

Savaş yıllarında yaşanan mevcut ekonomik ve sosyal sıkıntılar basında da yer almış ve yönetim ekonomik konularda zaman zaman eleştirilmişti.[30] İkinci Dünya Savaşı yıllarında dönemin en önemli gazeteleri Cumhuriyet, Akşam, Tan, Vatan, Yeni Sabah, Tanin ve Tasvir-i Efkâr'dır.[31] İkinci Dünya Savaşı yıllarında siyasi otoritenin basın üzerindeki denetimi de kendisini göstermişti. Bazı haberlerin gazetelere hiç girmemesi, bazılarının

[25] Tokgöz, E. **age.,**20. ;**bk.;** "Şükrü Saraçoğlu İkinci Büyük Dünya Harbinin en kritik devrelerinde Başvekilliğe getirildi. Daha önceki kabinelerde ve bilhassa İkinci Dünya Harbinin başlangıcında Hariciye Vekili olarak vazife aldı", Berksan, N. (1957). **Başvekil,** İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 87.
[26] Eroğlu, H., **age.,** 56.
[27] Yazman, M. Ö. (1974). **Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi,** Ankara,101.
[28] Tokgöz, E. **age.,** 22.
[29] Dinçer, İ. (1968). **Türkiye'nin Ekonomik sorunları**, İstanbul: Dizer Konca Matbaası,13.
[30] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 171.
[31] Topuz, H. , **100 Soruda…age.,** 165.

büyütülmemesi konusunda Başbakanlık'tan ya da Basın-Yayın Genel Müdürlüğü'nden birtakım direktifler yapılmıştı.[32]

İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye'de hükümet-basın arasındaki ilişkiler, hükümetin uyguladığı değişken politikaya göre şekillenmişti. Hükümet, basına verdiği talimatlarla izlediği dış politikayı desteklemeye çalıştı. Ancak yine de hükümetin müttefik yanlısı politika izlediği zamanda mihver yanlısı olan veya mihver yanlısı politika izlediğinde müttefik yanlısı yayın yapan gazeteler olmuştu. Tek Parti rejimi, muhalif yayın organlarını kapatma ya da talimat verme yoluyla denetim altında tutmuştu.[33]

Savaş döneminde gazetelerin hükümetlerin kontrolünde ya da sıkı denetimi altında olduğu bilinen bir durumdur. Savaşa yönelik ülke politikalarını ve stratejilerini olumsuz yönde etkileyecek haberlerin yayınlanması sonucu, gazetelerin ülkeleri zor durumda bırakacağı öngörüsü bu sansürler ya da müdahaleler çoğu zaman gereklidir anlayışını ortaya çıkarmıştır. Savaş gibi hassas dönemlerde gazetelerde yer alan makale ve haberler genellikle o ülkenin genel durumunu yansıtacağından ya da yazının muhatabı olan ülkelerde de böyle algılanabileceğinden dolayı, hükümetler kendilerini sıkıntıya sokabilecek bu türden haberlere sansür koyma yoluna gitmişlerdir. Ancak bu sistemi devam ettirmek her zaman mümkün olmamıştır. Yazı çıktıktan sonra yapılacak herhangi bir müdahale ise artık geç kalınmış hamleler olarak görülmüştür.[34]

İkinci Dünya Savaşı sürecinde, propaganda stratejisinin merkezinde var olan yaklaşımlar; karşı tarafı nihai yenilgiye uğratmak, müttefiklere yönelik olarak birlik, bağlılık, kesin zafer için kararlılığı vurgulamak, tarafsızlara karşı doğruluk, dürüstlük ve zaferin mutlaka kazanılacağını aktarmak olmuştur.[35] İkinci Dünya Savaşının Türkiye'de çok farklı etkileri ortaya çıkmıştır. O dönemin bazı gazeteleri savaşı kesinlikle Almanların kazanacağı gözüyle bakmışlardı. Bunun için de Almanlarla sıkı bir dostluk politikasını savunmuşlardı. Tasvir-i Efkâr ve Cumhuriyet'in bazı yazarları bu eğilimde olan gazetelerdi.

---

[32] Topuz, H. (2003). **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi.** İstanbul: Remzi Kitapevi, Kasım, 167. ;**bk. ;** *"Türkiye'den bahseden radyo haberlerinin, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nden izin almadıkça yayını yasaktır. (19 Eylül 1939)"Rusya yazılmayacak, 'Rusya' kelimesi yalnız başına kullanılmayacak, 'Sovyet Rusya' diye yazılacaktır.(23 Aralık 1939) "Anadolu Ajansı'nın haberlerinden başka haber yazılmayacaktır; sansasyonel başlık yazılmayacaktır; başmakale yazılmayacaktır; ikinci baskı ve ilave yapılmayacaktır" (10 Haziran 1940),* Topuz, H., **II.Mahmut'tan Holdinglere.., age.,** 168.

[33] Topuz, H. **(1983). Türkiye'de Dış Haberciliğin Gelişimi".** Dış Politika Basını ve Basında Dış Politika. Hürriyet Vakfı, Eğitim Yay. No:6,1983 Yılı 6.Seminer Tutanakları,100.

[34] Seydi, S. (2006). **Zor Yıllar 2.Dünya Savaşı'nda Türkiye'de İngiliz-Alman Propaganda ve İstihbarat Savaşı**(1939-1945). (I. Baskı). Ankara: Asil, 212.

[35] Akarcalı, S. (2003). **İkinci Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda**, Ankara: İmaj Yayınevi, 273.

Akşam, Vatan ve Tanin gazeteleri ise müttefiklerin tarafındadır; ancak Sovyetlerin ilerlemesine kuşku ile bakılmıştır. Tan ise bütünü ile müttefiklerden yana olmuştur. Bu gazete hem faşizme, hem de kapitalist emperyalizme karşıdır. Tan'da, Sovyet dostluğundan övgü ile bahsedilmesi bu yorumların yapılması o dönemde öteki bütün gazetelerde geniş tepkilere neden olmuştu.[36] Tan ve Vatan gazetelerinde yönetim tarafından izlenen dış politika üstü kapalı bir şekilde eleştirilmişti. Müttefiklerin savaşı yakın bir zamanda kazanacakları ve onların zaferinin aynı zamanda demokrasinin de zaferi olacağı ifade edilmişti. Demokrasinin hem Türkiye'de, hem de dünyada etkilerinin görüleceği yönündeki düşünceler ve değerlendirmeler dile getirilmişti.[37]

İkinci Dünya Savaşı öncesinde Türk basın mensupları üzerinde, Hitler Almanya'sına karşı olan yakınlığa etki eden bazı sebepler mevcuttu. Osmanlı Devleti ile Almanyanın geçmişteki müttefikliği ve birlikte Birinci Dünya Savaşı'na katılmaları, bu savaştan yine birlikte yenilgiyle çıkmalarının etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu dönemin gazetecilerine bakıldığında, Osmanlı Devletinde gazetecilik yapmış ya da bu devletin son dönemlerini yaşayıp döneme bizzat şahitlik eden kişilerden oldukları görülmektedir. Bu nedenle bir kısım Türk basın mensuplarının düşüncesinde, Almanya'nın Versailles Antlaşması ile haksızlığa uğradığı, ekonomik yaptırımlara zorlandığı ve topraklarının bir kısmının zorla alındığı gibi faktörlerin etkili olduğu anlaşılmaktadır.[38]

Türk-Alman ekonomik ilişkileri de savaş yıllarındaki yakınlaşmalarda etkili olmuştur. 1933-1939 yılları arasın da Türk-Alman ilişkilerinin en önemli bölümünü oluşturan dönemdir. 1933 yılından başlamak üzere iki ülke ticaretinde hızla artan yoğunluk, 1936 yılında en üst seviyeye ulaşmıtır. Nazi Almanya'sının Türkiye'yi ekonomik açıdan giderek kendine bağımlı kılma siyaseti başarılı olmuş, 1939 yılı başında Türkiye Almanya'ya ekonomi anlamında bağımlı hale gelmişti. 1936 yılında, Türkiye, toplam ihracatının %51'ini Almanya'ya yapmıştı. Toplam ithalatının %45,1 bölümünü yine Almanya'dan karşılanmıştı. Bu ise Türkiye'nin ticaret yoğunluğunun yaklaşık %50'si, anlamına gelmekteydi. 1938 senesinde Türk-Alman ticareti kapsamında Türkiye toplam ihracatının %42,9'luk bölümünü Almanya'ya yaparken toplam ithalatının %46,9'unu yine Almanya'dan karşılamıştı.[39] 19

[36] Topuz, H. , **100 Soruda…age.,** 163. ;**bk. ;** "Tan ve Vatan gazetelerinde yönetimce izlenen dış politika üstü örtülü biçimde eleştiri konusu yapılmıştı. Müttefiklerin savaşı yakın bir zamanda kazanacakları belirtilmek suretiyle, müttefik zaferinin yakın zamanda demokrasinin zaferi olacağı ve bunun sonuçlarının mutlaka bütün dünyada ve tabii olarak Türkiye'de de görüleceği vurgulanmıştı", Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** s.173.
[37] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 173.
[38] Akarcalı, S. **age.,** 286.
[39] Ekinci, N. **age.,** 196.

Ekim 1939 tarihinde Türkiye ile İngiltere ve Fransa arasında üçlü ittifak imzalaması, Türk-Alman ilişkilerini gerginleştiren bir gelişme olmuştu.[40] 1940 yılında İstanbul'un da içinde bulunduğu altı ilde sıkıyönetimin ilan edilmesi kararı, basın üzerindeki kontrolün daha da artmasına neden olmuştu.[41]

11 Haziran 1940'da İtalya'nın savaşa girmiş olması, Türk-İngiliz-Fransız Antlaşması'nı devreye sokmuş ancak sayede Türkiye, müttefiklerin baskılarını ortadan kaldırabilmişti. Savaş sürecinde müttefiklerin yenilgileri birbirlerine eklendikçe Türkiye'de bazı çevrelerde ülkenin bu kez de zayıf tarafa katılmış olması kaygıları uyandığı görülmüştür. Bazı çevreler de ise Türkiye'nin Batılı demokrasilere katılırken aceleci davrandığı görüşü hâkim olmuştu. Bütün gözler İtalya'nın üzerine çevrilmişti. Şükrü Saraçoğlu, Türkiye'nin savaşa katılmak üzere olduğu söylentilerini yalanlamış kamuoyunda telaşa sebebiyet vermemek gerektiği üzerinde durmuştu. Alman askeri gücünün boyutları günden güne daha belirginleştikçe ve Almanlar, Fransız ordularını art arda yenilgiye uğrattıkça Türkiye'de belli belirsiz bir Alman hayranlığının sezilmekte olduğu anlaşılmıştı.[42]

27 Eylül 1940 tarihinde; İtalya, Japonya ve Almanya arasında "Üçlü Pakt" imzalanmıştır.[43] Almanya'nın Avrupa'da kazanmış olduğu kesin başarılar, özellikle, Fransa'nın 1940 yılının Haziran ayında işgal edilmesi ile Türkiye'de etkisini dahada attırarak devam ettiren Nazi Propagandası sonucu 18 Haziran 1941tarihinde imzalanan Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması ile yeni bir boyut kazanmıştır. Almanya, üstünlüğünü sürdürmüş olduğu 1941-1942 yılları arasındaki süreçte Türkiye'nin Sovyetler'den duyduğu korku ve nefreti sonuna dek kullanma yoluna gitmiştir.[44]

1941 yılı sonunda, ABD savaşa katılmıştır. Almanlar ise Ortadoğu ve Kafkasya bölgelerine yönelik harekâtlara girişmişlerdi.[45] 1942 yılı sonuna doğru Sovyetler doğu cephesinde, İngiliz ve Amerikan birlikleri de Kuzey Afrika'da Alman ordularına karşı üstünlük sağlamaya başlamışlardı. Müttefikler, cephelerde yavaş yavaş üstünlüğü ele geçirmeye başlayınca, Türkiye'de Alman propagandasının yönü de değişme göstermiştir.

---

[40] Seydi, S. **age.,** 11.
[41] Seydi, S. **age.,** 51.
[42] Deringil, S.(2003). **Denge Oyunu (İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası.** (3.Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Şubat,107.
[43] Tuncer, H. **age.,** 69.
[44] Ekinci, N. **age.,** 208.
[45] Tuncer, H. **, age.,**101.

Artık Alman zaferinden ziyade, savaştan sonra Avrupa'nın bolşevikleştirileceği ve Türkiye'nin Sovyetlerin insiyatifine terkedileceği algısı ağırlıklı olarak işlenmeye çalışılmıştır.[46] 1943 yılı ise yine dengelerin değiştiği bir yıl olmuştur. Türkiye açısından en kritik olan bu yılda savaşta üstünlük müttefiklere geçmiş ve onlar da yükümlülüklerini yerine getirmesi için Türkiye üzerindeki baskıları arttırmışlardı.[47]

İkinci Dünya Savaşı boyunca İsmet İnönü'nün izlemiş olduğu dış politika da bu sürece yön veren önemli bir konu olmuştur. 1939'dan 1944 başlarına kadar daima iki güç ile karşı karşıya kalınmıştı. Bunlar müttefikler ile mihver devletleriydi. Bu devrede harbin seyri değişiklik göstermişti. Ama her ikisi de politikalarına aleyhte bir davranışta bulunulduğu takdirde Türkiye'yi zora sokacak bir güce sahiptiler. İki taraf da zaman zaman Türkiye'yi kendi kamplarına çekebilmek amacıyla baskı yollarına girişmişlerdi. Almanya, mali vaatlerde bulunmuş, İngiltere başbakanı Churchill, Adana'ya kadar gelmişti.[48]

Genellikle, taraflardan birinin baskısına maruz kalan Türkiye, İkinci Dünya Savaşında bu baskıyı yumuşak başlı bir politika göstererek azaltmaya, ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Ancak bu durum sonucunda artık kendisi için işlerin daha da zora girmesine sebep olmuştur. İnönü'nün stratejisi ise bir taraftan baskı geldi mi, derhal öteki tarafa yaklaşma yolu olmuştu. O zaman da, tarafsız bir Türkiye düşüncesi, diğer tarafta bir Türkiye'ye tercih edilen bir durum olarak görülmüştü. Böylelikle taraflar baskısından vazgeçmiştir. İnönü de tekrar ortaya dönmüştür. Ama bu politikanın 1944 yazının başında sonu gelmiştir.[49] 1944 yılı, savaşın sonucunun artık görülmeye başlandığı yıl oluştur. Türkiye'de bazı değişimlerin yaşandığı yıldır. Basının üzerindeki baskının hafiflemeye başladığı, ekonomik sıkıntıların gazetelere yansıdığı süreç; özellikle Vatan ve Tan Gazetelerinde hükümet politikalarının eleştirilmesi ve parti grubundaki çalışmaların, tartışmaların gazetelere yansıması ile yeni bir dönem başlamıştı.[50]

TBMM'de bir konuşma yapan Başvekil Şükrü Saraoğlu, savaşın başından itibaren takip ettiği dış politika konusunda bilgi vermiş ve konuşmasında; müttefik İngiltere'nin Türkiye'den Almanya ile siyasi ve iktisadi münasebetinin kesilmesini istediğini söylemiştir. Hükümetin bu talebi tetkik ettiğini ve ittifak çerçevesinde haklı olduğunu gördüğünü,

---

[46] Seydi, S. **age.,** 17.
[47] Tuncer, H. **, age.,** 116.
[48] Toker, M. **age.,** 42.
[49] Toker, M. **age.,** 43.
[50] Yalçın, D., Akbıyık, Y., Özkaya, Y., **age.,** 531.

Meclisin kabulüne arz etmeye karar verdiğini belirtmişti. Bunun bir harp kararı olmadığını ve gelişen olayların bunu netleştireceğini sözlerine eklemişti. Başvekilden sonra konuşma yapan; Müstakil Grup Başkanı Ali Rana Tarhan, Müstakil Grup'un hükümetin kararını desteklediğini söylemiştir. İçel Mebusu Refik Koraltan'ın da aralarında bulunduğu milletvekilleri; Ankara Mebusu Mümtaz Ökmen, Bursa Mebusu Muhittin Baha Pars, Maraş Mebusu Rasih Kaplan, Samsun Mebusu Cemil Bilsel, yaptıkları konuşmalarda hükümetin kararını desteklediklerini ifade etmişlerdir.[51]

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmiş olduğu Mayıs 1945 günlerinde bütün dünya sevinç ve coşku içinde yaşarken, Türkiye'de siyasal güç ile ekonomik güç arasındaki mücadele yeni boyutlar kazanmıştı.[52] Savaş yılları, devletçilik uygulamasının arttığı ve ekonominin savaş ekonomisi koşullarına göre düzenlenmesi zorunluluğunu ortaya çıkaran bir dönem olmuştu.[53] Savaş yılları sırasında, daha önceki dönemde olduğu gibi önemli millileştirme hareketleri gerçekleşmişti. İstanbul Tramvay Şirketi, İstanbul Türk Anonim Tünel Şirketi, Ankara Elktrik Havagazı ve Adana Elektrik T.A. Şirketi, Ilıca İskele-Plamutluk Demiryolu, İzmir Tramvay ve Elektrik T.A.Ş., İzmir Suları A.Ş., Ergani Bakır T.A. Şirketindeki 1,5 milyon liralık yüzde elli Alman sermayesi, Kuvarshan Bakır Madeni işletmesi, Bomanti-Nektar bira fabrikaları ve kibrit ve çakmak işletmeleri çıkarılan kanunlarla veya kanunlarla tanınan yetkilere uygun olarak devletleştirilmişti.[54]

1939-1946 dönemin ekonomi politikası bakımından bir diğer özelliği de bu dönem de çıkarılan Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi gibi müdahaleci kanunlara rağmen Devletçiliğin yine de uygulama olarak etkisini azaltmış olmasıdır.[55] Savaş sonrasında, dış dünyada yaşanan gelişmeler de Türkiye'de genel politikayı ve doğal olarak, iktisat politikasını büyük ölçüde etkileyen unsurlar olmuştur. Sovyetler Birliğinin savaştan güçlü bir şekilde çıkması Kapitalist dünya ile Sosyalist Dünya arasında bloklaşmayı hızlandırmıştı. Sovyetlerin Türkiye üzerindeki gizli emellerini açığa vurması, Türkiye'yi batı blokuna yakınlaştırmış batıda gerçekleştirilen siyasi, askeri ve iktisadi antlaşmalara ve kuruluşlara katılmaya mecbur hale getirmişti.[56]

---

[51] Altuğ, K. (2003). **Parlamento Hukuku.** İstanbul: Çağlayan Kitapevi, 306, 307.
[52] Tokgöz, E. **age.,** 128.
[53] Eroğlu, H., **age.,** 53.
[54] Eroğlu, H., **age.,** 57
[55] Yazman, M. Ö. **age.,** 104.
[56] Şahin, H. **age.,** 89.

Savaş sonrası yıllarda ekonomik gelişmeye tekrar önem verme hususunda arzularının arttığı yıllar oldu. Bu dönemde başlayan iktisadi yardımların da etkisiyle ekonomik ve sosyal kalkınma planları hazırlandı. 1947'de hazırlanan bu plan taslağından bir yıl sonra 1948'de savaş sonrası da gıda maddelerine çok muhtaç bulunan Avrupa'ya gıda yardımında bulunabilmek için Türkiye'de tarımın geliştirilmesine önem veren bir tarım planı hazırlandı. Fakat bu planlar uygulanmadı. Fkat iç ve dış siyası olayların bu dönemde gelişme koşularına yeterince eğilmeye imkân vermediğini göstermişti.[57] 3 Mayıs 1945 Salı günü bütün dünya gazeteleri gibi Türk gazeteleri de manşetlerinde şu haberi artık vermişlerdi: *"Avrupa'da harp bitti! Almanya teslim olmuştur."*[58] Savaş sona ermiş, dünyada güç dengeleri belirgin ve önemli bir şekilde değişmişti. İngiltere hâkimiyetini ABD ve SSCB'ne kaptırmıştı.[59]

İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonraki süreçte zor bir mali durumla karşı karşıya kalındı. Hayat, aşağı yukarı dört misli pahalandı. Sınai teçhizatın birçoğu yıpranmış, piyasalar ithal malı bakımından tamamen boşalmıştı. Döviz ve altın stoğu mevcut olsa da enflasyonun tesirleri devam etmişti.[60] Savaş yılları olumlu ve olumsuz yönleri ile bazı özellikler taşıdı. Savaş yılları, ikinci kalkınma planın uygulanmasını başarısızlığa uğratmış, savaş yıllarında savaş ekonomisi uygulanmış, devlete düşen yetkiler artmış, yükümlülükler fazlalaşmıştı. Milli Korunma Kanunun hükümete tanıdığı yetkiler devletçiliği geniş ölçüde uygulama alanına sokmuştu. Savaşın etkisi, ithalat yapılamaması sonucu, döviz birikimine neden olmuş, ithal imkânsızlığı, yeterli sanayiyi teşvik etmiş ve gelişme olanaklarını sağlamıştı. Çeşitli sanayi kollarında, ithalat güçlüğü yerli ikame sanayisini oluşturmuş ve harp yıllarında geliştirmişti. Hayat pahalılığı artmış, enflasyon en etkili bir biçimde, ekonomik hayatı huzursuz etmişti.[61] Harbin sona ermesinden 1950'ye kadar geçen süre içinde devletçi tutumda zamanla bir yumuşama görülmüştü. 1946 yılında çok partili hayata geçiş, 1947'den itibaren Amerikan yardımının başlamış olması, bu yumuşamayı zorunlu kılan etkenler oldu.[62]

Savaşın bittiği 1945 yılı ile iktidarın el değiştirdiği 1950 yılı arasındaki olaylar değerlendirildiğinde bu zaman aralığı Türkiye de demokrasiye geçiş süreci olarak görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı boyunca Türk hükümeti, savaşa katılan

---

[57] Yazman, M. Ö. **age.,**106.
[58] Toker, M. **age.,**.73.
[59] Uyar, H. (1998). **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**.(1. Basım). İstanbul: Boyut Yay., Kasım, 46
[60] Cillov, H. **age.,** 101.
[61] Eroğlu, H., **age.,**57.
[62] Sağlam, D.,**age.,** 100.

devletlerarasında denge siyaseti izlemişti.[63] Türk Hükümetinin kurulmakta olan savaş sonrası dünya düzeninde sağlam bir yer edinebilmek için müttefiklerin yanında yer alma ve zafere ortak olma çabalarını Tek Parti'nin gazeteci milletvekilleri de yazıları ile desteklemişlerdi. Tüm bu demokrat devletler yanında yer alma çabalarının en önemli sebebi; gittikçe daha belirgin ve tehlikeli bir durum alan Sovyet tehdidinin görülmüş olmasıydı.[64] Savaş yıllarında Türkiye, önceleri ihtiyatlı bir tarafsızlık siyaseti takip etmişti. Zaman zaman denge siyasetine göre değişkenlik gösteren bu dış siyasetteki belirsizlik, müttefiklerin hoşuna gitmese de Türkiye nihai olarak Batı tarafına kaymıştı. Türkiye, 1944'de mihver devletleriyle münasebetlerini kesti ve Birleşmiş Milletlere üye olabilmek için 23 Şubat 1945'de Almanya'ya karşı savaş ilan etti. İkinci günü yani 24 Şubat'ta da Birleşmiş Milletler Beyannamesini imzaladı.[65] Bu dönemde parti içindeki tartışmaların dozunun artması basındaki muhalefeti de etkilemiş, İkinci Dünya Savaşı müttefiklerin zaferi ile sonuçlanmıştı.[66] İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği tarih olan 1945 senesinde, Türkiye'de iç politika gelişmeleri fark edilir bir şekilde hızlanmış, yönetime karşı gerek basında ve gerekse CHP ve TBMM de görülen muhalefet hareketleri artık netlik kazanmaya başlamıştı.[67]

3.2. Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişin Nedenleri

1939 da başlayıp 1945 yılında sona eren İkinci Dünya Savaşı sonucunda hem dünya, hem de Türkiye için artık yeni bir dönem başladı. San Francisco'da 59 ülkenin temsilcileri Birleşmiş Milletler 'in kuruluşuna imza atmışlardı. Yenidünyaya artık demokrasi ilkelerinin egemen olması kararlaştırıldı. Bu değişim içinde, Türkiye'de de değişmez Milli Şef rejiminin değişme zamanının geldiği düşüncesini ortaya çıkmıştı. Batı dünyasıyla ilişkileri geliştirecek olan anahtar, çok partili demokrasi olarak görülmüştü.[68] Batılı devlet adamlarının demeç ve söylevlerinden, demokratik yapıda olmayan devletlere karşı oldukları anlaşılmakta ve bu ülkelerde demokrasinin gerçekleşmesi için gereken önlem ve çabaların alınacağını dile getirdikleri görülmekteydi.[69]

---

[63] Gürkan, N. (1998). **Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950).** İstanbul: İletişim Yay., 13,14.
[64] Ekinci, N. **age.,** 259.
[65] Karpat, K.(1967), **"Türk Demokrasi Tarihi"**, İstanbul: İstanbul Matbaası, 125.
[66] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 138.
[67] Akandere, O., **age.,** 353.
[68] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. (2005).**Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu**.(10.Baskı).İstanbul: Doğan Yay.,Kasım, s.19.
[69] Akandere, O., **age.,** 334.

Türkiye'de çok partili yaşama geçişte iki dış etken önemliydi. Bunlar Amerikan yardımı ve Sovyet tehdidiydi. Türkiye, Şubat 1945 yılında Birleşmiş Milletler Beyannamesini imzalayıp Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ettiğini duyurunca, aynı gün 23 Şubat 1945 günü Türkiye ile ABD arasında yeni bir askeri yardım antlaşması imzalandı. Anlaşmanın geçerliliği savaşın süresiyle sınırlı olduğu için, savaş bittiğinde anlaşmanın uygulanmasına son verilmişti. 1945 senesinde Stalin, Türk-Sovyet saldırmazlık anlaşmasını feshetmiş, Türk-Sovyet ilişkileri gergin bir hal almıştı. Yaşanan bu gelişmelerse, Türkiye'nin Batı'yla bütünleşmesini aniden hızlandırmış oldu. Gelişen bu ortam içinde İsmet İnönü, beklenen konuşmasını yaptı. 19 Mayıs 1945 tarihindeki nutkunda ilk kez açıkça demokrasiye geçiş sözü verdi.[70] Bazı araştırmacılar bu durumu, o dönemde İnönü'nün aklındaki Halk Partisi iktidarına meydan okumayacak oldukça sınırlı bir demokrasi olma isteği şeklinde değerlendirmişti.[71]

Bu konuşmasında İsmet İnönü, memleket idaresinde demokratik prensiplerin geçerli olacağını belirterek: "Memleketimizin siyasi yönetimi, Cumhuriyette kurulan halk idaresinin her alanda ilerlemesi ve şartları ile devam edecektir. Savaş zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere ihtiyaç gösteren darlıkları ortadan kalktıkça memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hâkim olarak yer bulacaktır. Büyük Millet Meclisi'nin kudreti elinde olan millet idaresi ile demokrasi yolundaki ilerlemesine ve gelişmesine devam edecektir." İnönü'nün bu konuşması Türkiye'de demokrasiye geçişte atılan bir adım olarak değerlendirilmiştir.[72] 1 Kasım 1945 günü Meclis açılış konuşmasında ise İsmet İnönü, hükümet partisi karşısında bir muhalefet partisinin olması gerektiğini söylemiştir. 1 Kasım 1945 tarihinde Milli Şef İsmet İnönü, Büyük Millet Meclisini açış nutkunda hem partisinin hem de kendisinin savunmasını yaparken; iç politikaya dair düşüncelerini de ifade etmiştir. İnönü, demokratik yapının bütün cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olunduğunu, diktatörlüğün hiçbir zaman kabul edilemeyeceğini ve Türk milletine yakışmadığını belirtmişti.

İsmet İnönü: "Siyasi yapıdaki tek eksiklik hükümet karşısında bir muhalefetin bulunmamış olmasıdır" demişti. Çok partili yaşam konusunda Türkiye'nin geçmişte bazı deneyimleri bulunduğunu belirten İsmet İnönü, bu denemelerin başarısızlıkla sonuçlanmasının ise bir şansızlık olduğunu belirtmişti. Hürriyet ve demokrasi

[70] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 19.
[71] Kabasakal, M. (1991).**Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960).** (I.Basım). Ankara:Tekin Yay., 163.
[72] Akandere, O., **age.,** 357.

doğrultusunda, başka siyasi partilerin de kurulmasının mümkün olacağını söylemişti. İnönü, Meclisteki parti üyelerinin hükümeti eleştiride, devlet ve millet işlerinin denetlenmesinde, hiçbir kayıt ve ölçüye bağlı bulunmadıklarını ifade etmişti. Basın Kanununun değiştirilmesi mevzusuna da değinen İsmet İnönü, Basın Kanunun maddesinin, hükümetin umumi politikasına aykırı olan yayınlarda hükümete gazeteyi kapatma hakkını verdiğini söylemişti. Bu maddenin kaldırılması gerekiyorsa, diğer bazı tedbirlerin de alınması gerektiğini belirtmişti. İnönü'ye göre, bu maddenin konulması devrim günlerinde hükümeti tenkitten kurtarmaktan ziyade, iç ve dış büyük meseleler karşısında bir savunma vasıtası olarak düşünülmüştü. İsmet İnönü'nün iç politikaya dair vermiş olduğu beyanat, ülkede aşamalı bir şekilde demokrasiye geçişin sinyallerini vermişti.[73] 2 Kasım 1945 tarihli Ulus gazetesinde Falih Rıfkı Atay'ın "Devlet Başkanının Nutku" başlıklı yazısında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Meclisi açış nutkunun, içerde ve dışarda, büyük bir ilgi ile beklenildiği söylenmiştir. İsmet İnönü'nün, merak edenleri haklı çıkardığı kadar, akla gelen sorulara da zamanında ve en iyi cevapların verildiği ifade edilmişti. Nutkun Cumhuriyet tarihinde yer tutacağı; çünkü dış politika bakımından, son altı yıllık Türk politikasının tümünün hesabının verildiği belirtilmişti.[74]

Siyasi iktidar, Batı ittifakı içinde yer almak için politikada rejim değişikliğine gitmesi gerektiğini düşünüyordu. Dış baskılar, bunu tek başlarına yapabilecek derecede ağır değildi; fakat serbest seçime dayanmayan çok partili siyasal rejim olmadığı takdirde, Batılı devletlerin yanında yer almanın mümkün olamayacağının bilinmesi, bu baskıyı ister istemez ortaya çıkarmıştı.[75] Görüldüğü gibi İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda başta ABD olmak üzere İngiltere ve diğer ülkelerde gerek hükümet bazında gerekse kamuoyu ve basında, demokratik rejime sahip olmayan ülkelere karşı büyük bir tepkinin ve karşıt bir tutumun oluştuğu açıkça görülmekteydi. Artık batı dünyasında savaş sonrası geçerli rejim modelinin liberal demokrasi olduğu açıklanmış ve savunulmuştu.[76] İsmet İnönü'nün konuşması, millet

---

[73] "Cumhurbaşkanımızın Tarihi Nutku".(1 Kasım 1945).**Ulus**, 3. ;**bk. ;** "*Türkiye Cumhuriyeti, yirminci asırda, önceden hiç kimsenin ihtimal veremeyeceği ve tahmin edemeyeceği surette kurulmuş büyük ve kıymetli bir eserdir. Her manasıyla bir ortaçağ kurumu olan İmparatorluktan, modern, medeni ve bütün insanlık prensiplerini temel tutan bir Cumhuriyet doğmuştur. Devletin karakterinin, bu kadar büyük değişiklikleri meydana getirebilmek için devrimci olması zarurîdir. Bunun yanında temel olarak Cumhuriyetin bir halk idaresi olarak kuruluşu, yâni demokratik karakteri esas tutulmuştur. Türkiye'de demokrasi usullerinin geçmişe ait hesapları yapılırken, bütün büyük devrimlerin 1923'ten 1939'a kadar meydana geldiği ve altı seneden beri de bir Cihan Harbi içinde bulunduğumuz unutulmamalıdır. Demokratik karakter bütün Cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olunmuştur. Diktatörlük, prensip olarak, hiç bir zaman kabul olunmadıktan başka, zararlı ve Türk milletine yakışmaz olarak daima itham edilmiştir", "Cumhurbaşkanımızın Tarihi Nutku*".(1 Kasım 1945). **Ulus**, 3.

[74] Atay, F. R. "Devlet Başkanının Nutku".(2 Kasım 1945). **Ulus**, 2.

[75] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 179.

[76] Akandere, O., **age.,** 334.

üzerinde ferahlama yaratmış, CHP resmi organının yayınladığı fikirlerin aleyhine olarak İsmet İnönü, demokrasiyi savunmuş ve yeni partilerin doğması temennisinde bulunmuştu.[77]

Daha çok CHP çevrelerince yapılan iddia ve yorumlarda ise, Türkiye 1945'te çok partili yaşama büyük bir iç istikrar içerisinde ve tek parti olan CHP'nin her açıdan güçlü olduğu bir dönemde geçilmişti. Bu idea ve yorumlar 1938-1950 arasında Cumhurbaşkanı olarak ülkeyi idare etmiş olan İsmet İnönü tarafından da söylenilmişti. İnönü'ye göre çok partili hayata geçişte, Türk milletinin tek partili yönetimine karşı duyduğu şikâyet ve zorlamaların hiçbir etkisi olmadığı gibi, bu geçiş üzerinde dış olayların da tesiri ve baskısı olmamıştı. İnönü, bütün güç ve yetki elinde iken, demokrasinin gerekliliği ve kendisi için demokrasinin bir amaç olması nedeniyle çok partili hayata geçilmiş olduğunu hayatı boyunca savunmuştu.[78] Rıfkı Salim Burçak, demokrasiye geçişte İsmet İnönü'nün oynadığı rolü belirtirken, Türkiye'de demokratik rejim iç ve dış etkenlerin tesiriyle kurulmuş olmakla beraber, İsmet İnönü'nün tek partili otoriter idareyi sürdürme konusunda bir karşı duruş göstermediğini belirtmiştir. İsmet İnönü'nün, CHP'nin bazı aşırıları tarafından kendisine yapılan birtakım telkinlere rağmen bu konudaki duruşunu ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Bu sayede tek partili sistemden çok partili hayata geçişteki sürecin sarsıntısız gerçekleştiğini belirtmiştir.[79]

1945'lerde başlayan demokrasi mücadelesinde aktif rol alanlar ve CHP bünyesinden ayrılarak Demokrat Parti'yi kurmuş olanlar ise, çok partili hayata geçiş konusunda tamamen farklı yorumlar ileri sürmüşlerdir. Bayar ve arkadaşlarına göre, Türkiye' de çok partili hayata geçişte iç ve dış tesirlerin büyük rolü olmuştur. Tek parti yönetimine karşı, 1945'te Türk toplumunun geniş bir kesiminin hoşnut olmadığı ve tepki duyduğu bir durumda, gerek iç bünyemizde ekonomik, sosyal ve siyasal, gerekse dış politik gelişmelerin etki ve baskısıyla, çok partili hayata geçme kararının verildiği şeklindeki değerlendirmeler, Bayar ve arkadaşlarının savundukları düşünce olmuştur.[80] Rıfkı Salim Burçak, bu devreye ait değerlendirmesinde, yaşanan gelişmelerle birlikte fikir ve düşüncelerde derin değişikliklerin olduğunu, İkinci Dünya Savaşı'nın sarsıcı etkileri ile tek partiye dayalı rejimin temellerinin günden güne sarsıldığını belirtmiştir. Türkiye'de tek partili yönetimin savaş yılları içerisinde daha da zayıfladığını, her türlü bozukluğun sebebinin, denetim ve muhalefetten yoksun

[77] Erer, T. (1963). **Türkiye'de Parti Kavgaları.** İstanbul: Ticaret Borsası Matbaası, 86.
[78] Akandere, O., **age.,** 14.
[79] Burçak, R. S. (1979). **Türkiye'de Demokrasi'ye Geçiş (1945-1950). Ankara:** Olgaç Yay., 53.
[80] Akandere, O., **age.,** 14.

bulunan rejimden ileri geldiği fikrinin yalnızca aydınlar içerisinde değil, aynı zamanda geniş halk kitleleri arasında da yaygınlaştığını ifade etmiştir. Hükümet karşısında bir denetim mekanizmasının kurulmasına ihtiyaç duyulduğunu belirterek, eski düzeni aynı şekilde devam ettirmenin mümkün olmadığının artık çok belirgin bir şekilde görüldüğüne temas etmiştir.[81]

İsmet İnönü döneminde uygulanan ekonomik ve siyasi politikanın o dönemde halka yeterince inemediği görülmüştür. Bu politikanın ortaya çıkardığı genel durum ile beraber savaşın etkisi, bu yıllardaki yaşanan zorluk ve sıkıntılar, ekonomik gruplar ve halkın üzerinde memnuniyetsizliğe, hükümete karşı bir parti dışı muhalefete sebep olmuştur. Bu nedenle de orta sınıfa mensup olanlar Cumhuriyetin ilk dönemlerine nazaran iktidara karşı mücadelenin öncülüğünü yapan kesim olmuştur. Bu muhalefetin iktidarı zora sokacak siyasi bir harekete dönüşmesini engelleyen neden ise dönemin mevcut kanuni mevzuatının eksikliği ve yüzyılların getirmiş olduğu gelenekselleşmiş devlet otoritesine karşı duyulan bağlılık duygusu olmuştur.[82]

Sonuçta önce CHP içinde, sonra da dışındaki siyasi eylemlerde bir artış görülmüş bağımsız basının da ortaya çıkması ile çeşitli grupların görüşlerini kamuoyuna açıklamaları ülke genelinde destek bulmalarına imkân vermişti.[83] Türkiye'de 1946- 1950 arasındaki siyasi arenada, CHP, bir taraftan muhalif partililerle rekabet içinde iken, diğer yandan kendi içyapısında demokrasi mücadelesi göstermişti.[84] Demokrasiye geçiş mücadelesinin ilk adımları siyasetçilerden önce basın tarafından atılmıştı.[85] Türk basınında ilk olarak muhalefet bayrağını açan Vatan gazetesinde Ahmet Emin Yalmandı. Örneğin 18 Temmuz 1945 tarihli baş makalesinde; dünyanın bugünkü durumu karşısında, siyasi hayatımıza ait serbest eleştiri ve değerlendirmelere başlamanın tam zamanı olduğunu söylemişti. Bir başka yazısında; milletin istiklalini sağlamak, gelişmeyi hızlandırmak, hayatın seviyesini yükseltmek için yeni usullere başvurmaya, yeni yollardan gitmeye ihtiyaç olduğunu belirtmişti. Bir tek partinin bunun için gerekli olan irade ve enerjiyi temin edemediğini,

[81] Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 34.
[82] Yeşil, A. **age.,** 38,39.
[83] Shaw, S. J., Shaw, E. K. (2010). **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye.** 3. Basım. Çev. Mehmet Harmancı, Cilt II , E. Yay., 474.
[84]Yeşil, A. **age.,** 25.
[85] Aydemir, Ş. S. (2000). **İkinci Adam(1938-1950),** II. Cilt. (7. Basım) Remzi Kitapevi, Kasım, 438.

muhafazakârlığın, aşırılığa gitmenin, şahsi menfaat ve ihtiraslara ait endişelerin hızı azaltıp yolları kestiğinin tecrübeyle görüldüğünü ifade etmişti.[86]

l923'ten 1945'e kadar önce fiili ve daha sonra da resmi olarak "tek-parti yönetimi" ile idare edilmiş olan Türkiye'de 1945 yılı başlarından itibaren demokratikleşme çabaları başlamış ve bu çabalar 1946 yılının başlarına kadar devam etmişti.[87] İlk olarak Nuri Demirağ tarafından 7 Temmuz 1946'da Milli Kalkınma Partisi (MKP) kurulmuştu.[88] Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda karşılaştığı dış politikadaki olumsuzluklar, demokrasiye ve çok-partili hayata geçişini hızlandırmıştı. Dış olumsuzluklar, Türk devlet adamlarınca başta ABD olmak üzere, batılı devletlerle yakın ilişkiler kurulması ve batı demokrasilerine tamamıyla bağlı kalınması şeklinde ele alınmış ve uygulamaya konulmaya çalışılmıştı.[89] Bu bir anlamda, savaş sonrasından günümüze dek süren demokrasinin en yoğun hissedildiği dönem olmuştu. Siyasal özgürlük eğilimlerini destekleyen ve ona uygun olan uluslararası ortam, Türkiye'deki iktidar ve muhalif oluşumunu etkilemişti.[90]

İsmet İnönü'nün değişmez genel başkanlığı, Türkiye'de tek partili yönetimin sona erdiği ve çok partili rejimin yaşandığı ilk aylarda kaldırıldı. 10 Mayıs 1946'da toplanan CHP II. Olağanüstü Kurultayı'nda İnönü tarafından değişmez Genel Başkanlık vasfının kaldırılması istenmiş ve bu istek kurultay tarafından ittifakla kabul edilmişti. 1946'da değişmez genel başkanlık vasfı kaldırılmış olmakla birlikte İnönü'nün CHP Genel Başkanlığı 1972 yılına kadar devam etti.[91] Nuri Demirağ'ın 18 Temmuz 1945'te kurduğu Milli Kalkınma Partisini, 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin kuruluşu izlemiş ve Türkiye'de çok partili yaşam başlamıştı.[92]

---

[86] Erer, T. , **age.,** 78.
[87] Akandere, O., **age.,** 26.
[88] Demirbilek, S., **age.**, s.19.
[89] Akandere, O., **age.,**.344.
[90] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 178.
[91] Akandere, O., **age.,** 41.
[92] Kabasakal, M. **age.,**137.; **bk. ;** *"Milli Kalkınma Partisi, siyasette önemli bir rol oynamamakla birlikte, bu dönemin ilk muhalefet partisi olmuştur. Parti'nin kurucuları Nuri Demirağ, Hüseyin Avni Ulaş ve Cevat Atılhandır. Parti İstanbul'da ve Anadolu'nun çeşitli yörelerinde şubeler açmıştır. Demirağ'ın sık sık düzenlediği ziyafetler nedeniyle, parti kamuoyunda 'kuzu partisi' diye anılmış ve fazla ciddiye alınmamıştır. Parti 1946'dan başlayarak katıldığı seçimlerde hiçbir başarı sağlayamamıştır",* Kabasakal, M. **age.,**167.

3.3. CHP ve Parti İçi Muhalefet Dönemi

3.3.1. Cumhuriyet Halk Partisi İçinde Muhalefet ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu

Demokrat Parti'nin doğuşuna yol açacak olan rejim içi muhalefet, 1945 yılının ortalarında kendisini ağırlıklı olarak hissettirmeye başlamıştı. 21 Mayıs'ta başlayan bütçe görüşmeleri mecliste şiddetli bir muhalefetin varlığını ortaya koymuştu. Refik Koraltan, Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Hikmet Bayur, Emin Sazak gibi konuşmacılar, hükümete karşı bazı söylemlerde bulunmuşlar ve tek parti döneminin pek alışık olmadığı bir sertlikle hükümeti tenkit etmişlerdi.[93] TBMM 1945 yılı ilk yedi aylık Bütçe Kanunu Tasarısı görüşülürken, tasarıya önemli eleştiriler yapılmış ve bu yasa tasarısı 29 Mayıs 1945'te oya sunulunca da Recep Peker, Celal Bayar ve Hikmet Bayur başta olmak üzere; Adnan Menderes, Fuad Köprülü, Refik Koraltan ve Emin Sazak tasarıya karşılık olarak ret yönünde oy vermişlerdi.[94]

CHP içindeki muhalefet, 1945 tarihli Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'na karşı direnişle başladı. Bu direnişin başında toprak sahipleri adına konuşan Aydın Milletvekili Adnan Menderes vardı.[95] 4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, Türk toplumunun geniş bir kesimini etkileyen, hükümete karşı şiddetli tenkitlere yol açan ve siyasal muhalefet hareketinin ortaya çıkmasında etkili olan bir kanundu. Bu kanun tasarısı 1945 yılı Ocak ayı başlarında " Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması" adıyla TBMM'ye sunulmuştu. Kanun tasarısı TBMM'de oluşturulan geçici komisyonda 3 ay boyunca geniş olarak tartışılmış ve "Çiftçiyi topraklandırma Kanunu" adıyla 14 Mayıs 1945 günü TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmeye başlanmıştı.[96]

Toprak reformuna yasal yolu açmak için Anayasa'da yapılması gereken değişiklikler, çok önceden Şubat 1937'de Meclis'te kabul edilmişti. Liderlerce ısrarla

---

[93] Eroğul, C. (1998). **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**.(3. Baskı).Ankara: İmge Kitapevi Yay., Ekim, 27. ;**bk.;** *"Adnan Menderes, zengin bir toprak sahibi ailenin çocuğu olarak 1899'da Aydın'da doğmuştur. İzmir'deki Amerikan Kolejini bitirdikten sonra, milletvekili iken Ankara Hukuk Fakültesinden de mezun oldu. Fethi Okyar'ın Serbest Fırkasını aktif olarak desteklemiş olan Adnan Menderes 1930'da milletvekili seçildi, fakat Aydın'da Halk Partisi il teşkilatı başkanlığı dışında, 1950'de Başbakan oluncaya kadar hiç bir icrai görevde bulunmadı. Demokrat Partinin muhalefet yıllarındaki stratejisini çizmiş olan Adnan Menderes halk tarafından çok tutuldu, fakat Başbakanlığı sırasında, hükümet politikasının baş mimarı olarak, icraatı geniş tartışmalara sebep oldu"*, Karpat, K. **age**.,344.

[94] Albayrak, M., **age.**, 43.

[95] Karpat, K. **age**.,52.

[96] Akandere, O., **age.,** 358.

savunulmasına ve hükümet programlarına alınmasına rağmen, Toprak Kanunu çıkana kadar, 1937 yılından 1945'e kadar sekiz yıl geçmişti. Gecikmede, dünya savaşı şartları ve toprak reformuna karşı gösterilen büyük direnmenin etkisi olmuştu.[97] Anadolu'daki toplumsal yapının değiştirilmesinde toprak ağalığı önemli bir sorundu. Bir yanda birkaç köyün idaresini elinde bulunduran toprak ağaları, diğer tarafta bu topraklar üzerinde pek çok hakkından yoksun çalıştırılan milyonlarca topraksız yâ da kendisine yetecek toprağı bulunmayan köylü vardı.[98] Ocak 1945 tarihinde teklif edilip daha sonra yumuşatılarak yasalaşan, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun temel amacı ise büyük toprak sahiplerinden arınmış bir küçük köylü toplumu oluşturmaktı.[99]

Kanun, aile işletmelerini Türkiye tarımının temeli yapmak, tarım mülk ve toprak mülkiyet dağılımındaki fazlaca görülen eşitsizlikleri azaltmak, ilkel bir işletmecilik sistemi olan ortakçılık ve kiracılığı kısıtlamak, sayıları kabarık olan toprak açlarını topraklandırmak suretiyle sosyal düzeni iktisadi ve politik sarsıntılara dayanıklı sağlam bir bünyeye kavuşturmak, arazi tapu ve kadastro işlerini iyileştirmek ve bu yoldan hukuki anlaşmazlıkları azaltmak, nihayet göçebe, göçmen ve göçürülenleri arazi üzerinde yerleştirmek gibi faydalı amaçları içerisine almakta idi.[100] 1945 yılının Mayıs ayında hükümet "Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkındaki Kanun" tasarısını Meclise sunmuştu. Tasarı, Meclis'te büyük tartışmalara yol açtı. Kurulan geçici komisyonda Adnan Menderes, Cavit Oral, Emin Sazak, Halil Menteşe gibi büyük toprak sahipleri tasarıyı "Oldukça zararsız" bir biçime koymayı başardılar. Bunun üzerine, başta Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmak üzere daha radikal bir toprak dağıtım yasası çıkartılmasından yana olanlar, tasarıya 17. maddeyi eklediler.[101] Kanunun pek çok tartışmalara konu olan ünlü 17. maddesi, kiracılar tarafından işlenen 50 dönüm üzerindeki toprakların kamulaştırılıp yeniden dağıtabileceği hükmünü getiriyor, böylece diğer yönleriyle ılımlı gözüken tasarıya oldukça radikal bir nitelik kazandırıyordu.[102] Bunun yanında kamulaştırmalar, gerçek bedel üzerinden değil arazi vergisine matrah olan değere orantılı bir şekilde yapılacaktı.(21 Madde). Toprak sahiplerinin sözcüsü olanlar, meselenin özünü oluşturan bu iki maddeyi kaldırmak ya da en azından yumuşatmak istemişlerdi.[103]

---

[97] Pamuk, Ş. **age.,** 201, 203.
[98] Killi, **a,g,e,** s. 350.
[99] Boray, F. E. (2010). **Öncesi ve Sonrasıyla Cumhuriyet Tarihi, 5. Cilt (1950-1973)**. (I. Basım). İstanbul: Kum Saati Yay., 12.
[100] Aktan, R. (1974).**Türkiye Ekonomisinin Elli Yılı, (Seminer Tebliğleri), "Türkiye'de Toprak Reformu".** İstanbul, 649.
[101] Pamuk, Ş. **age.,** 201.
[102] Pamuk, Ş. **age.,** 199.
[103] Eroğul, C., **age.,** 28.

Bu değişiklikler, Adnan Menderes'in şiddetli itirazlarına rağmen kabul edildi. Tasarı değişikliğine sadece Menderes muhalif kalmadı.[104] Şükrü Saraçoğlu hükümeti, gerek Meclis içinden ve gerekse Meclis dışından gelen karşı çıkmalara rağmen "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu' nun çıkmasını sağlamıştı. Yasa, özel ormanların ve büyük toprak sahibi ailelerin arazilerinin bir kısmının kamulaştırılmasını öngörüyordu. Bu topraklar, topraksız çiftçi ailelerine tahsis edilecekti. Hükümetin ülkede bir "toprak reformu" yapmayı amaçladığı bu yasaya, Meclis içinde karşı çıkanlar arasında Adnan Menderes, Refik Koraltan, Emin Sazak, Cavit Oral ve Fevzi L. Karaosmanoğlu gibi büyük toprak sahibi tanınmış politikacılar vardı.[105] Yasa 1945 yılında İsmet İnönü, Başbakan Saraçoğlu, Tarım Bakanı Hatiboğlu gibi liderlerin öncülüğünde Meclisten geçirildi. [106]

Demokrat Partinin doğuş nedenlerinden biri sayılan bu kanun, daha sonra peş peşe geçirdiği değişikliklerle amacından çıkmaya başladı. Kanun, kamuya ait arazilerin dağıtımını sağlayan bir kanun haline dönüştü. Oysa bu kanunla hükümet, sefahat içinde yaşayan ve elindeki toprakları verimli kullanmayan büyük toprak sahiplerinin ellerinden bir kısım toprakları alarak sefalet içindeki topraksız köylülere dağıtmayı ve böylece toprak ağalarının ekonomik, toplumsal ve siyasal etkinliklerini kırmayı hedeflemişti. [107]

Bu kanuna ve bu kanunun büyük toprakların belirli bir sınırından sonraki bölümünün kamulaştırılıp topraksız ve az topraklılara dağıtılması düşüncelerine karşı, büyük toprak sahipleri kendi aralarında birleşmişler ve önce zamanın tek siyasal partisi içinde bir "grup" oluşturmuşlar daha sonra da çok partili siyasal yaşama geçilince, ayrı bir siyasal parti kurmuşlardı.[108] 1945 tarih ve 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu 28 yıl yürürlükte kaldı.(1945-1973) Bu süre içinde 2,2 milyon hektar dağıtıldı. Bu topraklardan sadece 154 bin dönümü kamulaştırma yolu ile sağlanmıştı. Bunun da sadece 54 bin dönümü özel kişilerden kamulaştırılmıştı.[109] Haziran 1945'de tek parti döneminin Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, Cumhuriyet döneminin ilk ve günümüze kadarki en önemli toprak reformu yasası oldu. [110]

---

[104] Akandere, O., **age.,** 359
[105] Tokgöz, E. **age.,** 128.
[106] Pamuk, Ş. **age.,** 203.
[107] Şahin, H. **age.,** 78.
[108] Kuycuklu, N. (1986). **Türkiye İktisadı**, İstanbul: Acar Matbaacılık, 192.
[109] Şahin, H. **age.,** 78.
[110] Pamuk, Ş. (2008). **Seçme Eserleri II. Osmanlıdan Cumhuriyet Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.,199.

3.3.2. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Refik Koraltan

Çiftçiyi Topraklandırma Kanun tasarısının TBMM görüşülmesine başlanmasıyla birlikte, meclis üyeleri iki gruba ayrılmıştı. Tasarının lehinde olanlar meseleye daha çok sosyal ve entelektüel açıdan bakan sivil ve askeri kökenden gelen aydın ve memurlardı. Genellikle büyük toprak sahibi olan ve tasarıya karşı çıkan grup ise meseleyi teknik yönden ele almışlardı. Bunlar, toprağın bölünüp paylaştırılması yerine mevcut ziraat sisteminin muhafazasını ve ziraat usullerinin modernleştirilmesini ve kuvvetlendirilmesini istemişlerdi.[111] Kanun tasarısı hakkında ilk olarak İçel Mebusu Refik Koraltan, aleyhte bir konuşma yapmıştı. Refik Koraltan konuşmasında, öncelikli olarak kimlere ve nerelerde toprak verileceğinin kesin olarak açıklanması gerektiğini söyledi. Refik Koraltan, eğer ihtiyaç olan miktar bilinmezse ve hangi bölgelerden toprak dağıtılacağı söylenmezse toprağı alacak ve verecek tarafların bu önemli durumdan rahatsızlık hissedeceklerini ifade etti. Böylece ortaya çıkacak endişe halinin zirai üretimi de etkileyeceğini, her gün toprağından bir parçanın alınabileceği endişesini duyan çiftçiden de bir verim beklenemeyeceğini belirtti. [112]

Refik Koraltan, Anayasa'nın prensiplerine saygı gösterilmesini vurgulayarak, çağdaş bir toplumda dikkatle ele alınması gereken konunun düşünme, yazma, dernek kurma, fikirlerini ifade etme haklarının teminat altına alınmasının sağlanması olduğunu savundu. Refik Bey: "İnsanlık, tarih boyunca bu hakları teminat altına almak için mücadele etmiştir. Toplumda bir kişi serbestçe konuşamaz, düşünemez, toplanamaz, yaşayamazsa; vicdanına göre serbestçe hareket edemez, servet edinip onu muhafaza edemez ve servetinden faydalanabileceği teminatından mahrum olursa, böyle bir toplumun uzun süre devam edebileceğine inanmanın güç olduğunu" söylemişti.[113] Refik Bey, konuşmasının devamında: "Kim ne derse desin, bu tasarının ruhu Ali'nin malını alıp Veli'ye vermektir" diyerek sözlerine şöyle devam etmişti: "Bu kanunla izlenen tek düşünce, özel bir malın başkasına verilmesini kamu yararı prensibine yaklaştırmaktır. Demokrasi temelleri üzerine kurulan, kuruluşunun temeli ve yapısı halk için halkçılık olan bir devletin bünyesinde bu gibi görüşlere yer yoktur. Titizlik ve kıskançlıkla göz önünde tutmaya ödevli ve borçlu bulunduğumuz ulusal bütünlüğü ve ulusal düzeni koruyan rejimin ana ilkelerinin sarsılmamasına büyük dikkat edilmelidir."[114]

---

[111] Akandere, O., **age.,** 359
[112] **TBMM Zabıt Ceridesi**, B.54, 14.05.1945, O.1, Dönem: VII, Cilt:17, Toplantı:2, 54.ncü Birleşim, s.70.
[113] **TBMM Zabıt Ceridesi**, B.54, 14.05.1945, O.1, Dönem: VII, Cilt:17, Toplantı:2, 54.ncü Birleşim, s.70.
[114] Karpat, K. **age.,** 110, 111, Akandere, O., **age.,** 360.

Kanun tasarısı üzerindeki tartışmaları iki noktada toplayan Refik Koraltan, ilk olarak verilecek toprağı vatandaştan alırken ölçünün ne olacağını ve ikinci olarak da ayrılan toprağı kamulaştırırken, kamulaştırma karşılığı olarak ne bedel ödeneceği sorularını yöneltmiştir. Ona göre zorluğun asıl düğüm noktasını burası oluşturmaktaydı. Refik Bey, Anayasada belirlenmiş olan vatandaş mülkünün hiçbir şekilde elinden alınamayacağını belirtmiş ve Anayasanın 74.Maddesine atıfta bulunarak, kamu faydasına gerekli olduğu görülmedikçe ve özel kanunlar gereği bedel miktarı peşin ödenmedikçe hiç kimsenin malının mülkünün kamulaştırılamayacağını ifade etmişti.[115]

Refik Koraltan, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşmelerinde bu tasarının belkemiği ve temel taşı olduğunu düşündüğü 21.Madde üzerinde durmuş, bu maddenin hak ve adalet çerçevesine uygun bir şekilde kanundan çıkartılması gerektiğini belirterek bu maddeye karşı olduğunu ifade etmişti. Zirai reform konusuna da temas eden Refik Koraltan: "Bu ıslahatın toprak vermekle, yani 65 dönüm toprak vermekle temin edilemeyeceğini, günün şartlarında 15 milyon hektardan bir kısım arazinin ekilmesi suretiyle, elde edilen hububat miktarının yedi buçuk veya sekiz milyon ton olduğunu" söylemişti. "Eğer ekilen toprak ve tohum gerçek bir surette edilerek, yolu yapılarak, yani ziraat vesaiti ıslah edilerek kredi temin edilerek işletilirse, bunun ileriki süreçte sistemli bir programın tatbiki sonucunda elde edilecek hububat miktarının 20 milyon ton ya da daha fazlası olabileceğini" ifade etmişti. Kendisinin zirai ıslahattan anladığının bu olduğunu söylemişti.[116]

Refik Koraltan, hükümetin elinde mera, çayır olarak adı geçen 40 milyon hektar, 400 milyon dönüme ulaşan bir toprak bulunduğunu, bu mera ve çayırlığın 10 milyon hektarı ayrıldığı takdirde, memleketteki hayvancılığın gelişimine engel olmamak şartıyla, bu araziyi ziraata elverişli hale getirmenin mümkün olacağını belirtti. Refik Bey, misal olarak da Bayındırlık Bakanlığı'nın Ankara, Konya ve daha başka şehirlerdeki bozkır diye tabir edilen bu tür toprakların ziraat yoluyla işlenmeye başladığını ve şimdiye kadar işlenen topraklardan daha iyi netice alınarak verimli topraklar elde edildiğini ifade etti. Ona göre, memleketin çeşitli bölgelerine dağılmış bulunan mera ve çayırlıklardan 10 milyon hektarının ayrılması halinde yine memleketin çeşitli bölgelerindeki mahallerde, topraksız ya da yeterince toprağı olmayanlara dağıtıldığında uzun zamandan beri süre gelen endişelerin ortadan kalkacağını söyledi.[117]

---

[115] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.54, 14.05.1945, O.1, Dönem: VII, Cilt:17, Toplantı:2, 54.ncü Birleşim, s.71.
[116] **TBMM Zabıt Ceridesi**, B.69, 5.06.1945, O.1, Dönem: VII, Cilt:18, Toplantı:2, 69.ncu Birleşim, s.119.
[117] **TBMM Zabıt Ceridesi**, B.69, 5.06.1945, O.1, Dönem: VII, Cilt:18, Toplantı:2, 69.ncu Birleşim, s.120.

Refik Bey, konuşmasının devamında her şeyin esasının mülkte emniyet olduğunu söylemiş ve mülkün temeli olan adaletin her işte ve her şeyde, her zaman hassasiyetle göz önünde tutulması gerektiğini belirtmişti. Adalet ve emniyetin olmadığı yerde toplumsal hayatta bozukluk olacağını ifade etmişti. Refik Bey: "Emniyet olmazsa insan ilerisi için çalışmaz, bugün kazandığını yarın kaybetmek kaygısı içinde yaşar" diyerek, sosyal hayat için bir düzen kurulmak isteniyorsa, bu düzenin ne olursa olsun emniyet esasına dayanması gerektiğini vurgulamıştı.[118] Refik Bey, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunun 21.Maddesindeki fıkraların değiştirilmesi için teklifte bulundu.[119] Refik Koraltan, tasarının sadece toprak sahiplerine yönelik olduğunu; ancak toprak sahibi olmayan pek çok servet sahibi bulunduğunu belirterek, genel olarak mülkiyete yönelik tasarının, tüm mülk sahiplerini kapsaması gerektiğini ifade etti. Refik Koraltan, Toprak Reformu tasarısına doğrudan karşı olmadığını belirterek yalnızca tasarının öngördüğü düzenlemeleri eleştirdi.[120]

Kanuna meşhur 17.Maddenin eklenmesiyle özel mülkiyete ait 50 dönümden fazla toprağın kamulaştırılabileceği, kabul edilerek işe temelinden el atılmıştı. Böyle bir hüküm geniş toprak sahiplerini telaşa düşürmesi ve onlar tarafından şiddetle tenkidi sonucunu ortaya çıkarmıştı. Kanunun 17.Maddesi ciddi bir toprak reformu için şarttı. Bu madde ile toprak reformları için asıl olan toprağın, onu doğrudan doğruya işleyene ait olması kabul edilmiş ve bunun için de yüksek bir sınır terk edilerek 50 dönümlük temel bir ölçü olarak kabul edilmişti.[121]

Adnan Menderes, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu üzerine yaptığı konuşma ve eleştirileriyle kendisini Türkiye'ye tanıtmış ve kamuoyunun dikkatlerini üzerine çekmişti. Menderes, kendinden önce tasarı aleyhinde konuşan mebusların konuşmalarında, bu tasarı ile atılacak yanlış bir adımla Türkiye'nin zaten güçsüz olan tarımsal ve ekonomik yapısının büsbütün sarsılacağı endişesinin dile getirildiğini, kendisinin de bu eleştirileri haklı bulduğunu ve onların düşüncelerine katıldığını belirtti. Adnan Menderes, 17. madde dışında, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nu desteklediğini belirttiği konuşmasını, tasarı üzerinde son defa yapılan değişikliklerin düzeltilmesi için tekrar Geçici Komisyona gönderilmesini isteyen bir teklifle sona erdirdi.[122] O zamanki Tarım Bakanı Şevket Raşit Hatiboğlu'nun 14

---

[118] **TBMM Zabıt Ceridesi**, B.69, 5.06.1945, O.1, Dönem: VII, Cilt:18, Toplantı:2, 69.ncu Birleşim, s.122.

[119] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/318. ; **TBMM Zabıt Ceridesi**, B.69, 5.06.1945, O.1, Dönem: VII, Cilt:18, Toplantı:2, 69.ncu Birleşim, s.139.

[120] Koçak, C. (2010). **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları(1945-1950) İkinci Parti.** Cilt I. **(**1. Baskı). İstanbul: İletişim Yay., 211.

[121] Aksoy, S. "1945 Tarihli Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu", **Forum dergisi**, 11.

[122] Akandere, O., **age.,** 361, 362.

Mayıs 1945 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşma Çiftçiyi Topraklandırma Kanunun gayesini ifade ederken: " Bu kanunun ihtiva ettiği öz prensip, topraksız olan ve toprağı yetmeyen köylüleri toprak sahibi yapmaktır. Onları mülk sahibi etmek şeklinde kanunun dayandığı temel prensibin ifade edilebileceğini" belirtti.[123]

Şevket Raşit Hatiboğlu: "Mesele bir mülkiyet nizamının eskiden kalma usulünü değiştirmektir. Meselenin toprağın büyüklüğü, küçüklüğünde olmadığı, sistemin değişmesinde, eski çağ düzeninin ortadan kaldırılması olduğu" görüşündeydi.[124] Eskişehir Mebusu Emin Sazak da tasarı aleyhine yaptığı uzun konuşmasında: "Bu tasarı ile Türk ruhuna uygun olmayan ocaklar kuruluyor. Belki toprak sahibi olduğum için böyle düşündüğüm sanılabilir; ancak bunun memlekete faydası olacağı kanısında bulunsa idim, memleketin selameti için canını veren arkadaşlarım gibi, ben de malımı vermekten çekinmezdim. Bu kanunu "Çiftçiyi Topraklandırma Kanununu kabul etmiyorum" demişti. [125] Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu üzerindeki görüşmelerde, Kütahya Mebusu Recep Peker'in yaptığı konuşma da: "Toprak Kanununun özel bir öneminin olduğunu, çiftçi ve toprak işinin düzenlenmesiyle birlikte toplumun artık hiçbir rüzgârla sarsılamayacağını" ifade etmişti.[126]

Mecliste mevcut yönetime karşı konu hakkında başlayan tartışmalar sebebiyle eleştirilerde bulunan meclis üyelerinin, ileriki süreçte Muhalefet Partisi'nin kurulmasında öncülük edecek milletvekilli oldukları anlaşılmaktadır.[127] Cumhuriyet Gazetesinde bu kanunla ilgili olarak şunlar yazılmıştır: "Topraksız köylüye işleyeceği toprağı kendi malı olarak temin etmek, bugün başarmak üzere olduğumuz bir teşebbüstür. Bundan da, Türk milletinin ileri ve kudretli olması için büyük ümitler besliyoruz. İşleyen köylünün bütün eğiminden ve kazancından tam olarak kendi ailesinin faydalanması ve kendi öz toprağını verimli ve bayındır kılması, Türk milletinin son 20 sene içindeki hayırlı inkılapları arasında en üstte göze çarpan parlak eserlerden biri olacaktır. Asırların fena geleneği olan bir toprak sistemi, hür insanların yaşadığı yeni ve ileri isteme çevrilmek üzeredir. Cumhuriyet, toprak dağıtımı ile beraber olarak donatım işlerini de düşünmüştü."[128]

---

[123] Güriz, A. **Forum Dergisi**, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, 7.
[124] Aksoy, S.,**agm.,** 10.
[125] Akandere, O., **age.,** 360.
[126] Akandere, O., **age.,** 363.
[127] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 176.
[128] "Milli Şef ve kanun".(12 Haziran 1945).**Cumhuriyet Gazetesi**, 1.

Tanin gazetesinde ise bu konu şöyle değerlendirilmişti: "Tasarının ikinci müzakeresi yapıldıktan ve Resmi Gazetede yayımlandıktan sonra bu hadise memlekette büyük bir bayram havası yaratacak önemde görülmektedir. Tarım Bakanlığı Toprak Teşkilat Kanunu tasarısını önümüzdeki günlerde Büyük Millet Meclisine sunacaktır.[129]"Çiftçiyi Topraklandırma" kanunu gerçek bir cemiyet olmanın ve müstakil köylü ailelerinin çoğalma ve kökleşmesi yollarından biridir."[130]

Kanun tasarısı, TBMM Genel Kurulu'na gelmeden önce geçici komisyonda ele alınmıştı. Sözcülüğünü Adnan Menderes'in yaptığı komisyon, hükümet tasarısını üç ay süreyle incelemiş ve tasarının adını Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu olarak değiştirmiş ve bazı maddelerinde değişiklikler yaparak tasarıyı kabul etmişti. Ancak geçici komisyonun son toplantısında Başbakan Şükrü Saraçoğlu, tasarıda bazı değişiklikler yapılmasını istemiş ve bu değişiklikler Adnan Menderes'in şiddetli itirazlarına rağmen kabul edilmişti. Tasarı değişikliğine sadece Menderes muhalif kalmamıştı.[131] Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Mecliste dolayısıyla CHP içinde meydana gelen bölünmeyi durdurmak için anılan toprak reformu yasasını uygulayacak Tarım Bakanlığına yasa önerisinin sahibi Şevket Hatiboğlu yerine Cavit Oral'ı getirmişti. İsmet İnönü, Adana'nın büyük toprak sahiplerinden biri olduğu bilinen bu politikacıyı bakan yaparak fiilen yasanın uygulanmasını durdurmuş bulunuyordu.[132]

4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, TBMM de oylanarak kabul edilmiş ve her yıl 11 Haziran'a rastlayan haftanın pazar gününün " Toprak Bayramı" olması kabul edilmişti.[133] Ayın Tarihinde bu kanunun yansımaları; "Toprak bayramı, bugün bütün yurt içinde en ücra köşelerine kadar her yerde coşkun ve içten tezahürata vesile veren törenlerle kutlanmıştı. "Yer yer aldığımız telgraflar, bu güzel günün bütün milletçe en büyük bir bayram günü olarak kutlandığını ve bu vesile ile Atatürk'ün aziz hatırasının minnetle anıldığı ve kendilerini toprak sahibi eden Şef İnönü'ye, Büyük Millet Meclisine ve onun hükümetine karşı sonsuz şükrün ve bağlılık duygularını ifade ve teyid eylediğini bildirmektedir." şeklinde ifade edilmişti.[134] Savaş sonrası dönemin başında, toprak mülkiyeti

---

[129] "Toprak Kanunu – Tasarının ikinci müzakeresinin pazartesi günü yapılması muhtemel – kamulaştırma ve dağıtma bütün bölgelerde aynı zamanda yapılmayacak".(8 Haziran 1945). **Tanin**.

[130] **"**Toprak Kanunu Meclise geldi- Şevket Raşit Hatiboğlu Kanunun ruhunu izah eden mühim bir söylev verdi". (15 Mayıs 1945). **Tanin.**

[131] Akandere, O., **age.,** 359

[132] Tokgöz, E. **age.,** 128.

[133] Akandere, O., **age.,** 365.

[134] **Ayın Tarihi**. (17 Haziran 1945). Ankara, 16.

konusundaki tartışmalar önemli bir yer tutmuştur. 11 Haziran 1945 tarih ve 4738 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, kamu mülkiyetinde olan; fakat hükümet için gerekliliği olmayan, sahibi bilinmeyen topraklarla, özel mülkiyette olup da kamulaştırılacak olan toprakların topraksız ve az topraklı köylüye dağıtılmasını öngörüyordu. Özel mülkiyetten kamulaştırılacak arazi, sulak yerlerde 200 ve kurak yerlerde 500 dekardan fazla olan mülklerdi. O dönemde, bir milyon dolayında ailenin topraksız ve az topraklı olduğu tahmin edilmektedir.[135]

Türkiye'nin ilk toprak reformu denemesinin fazla başarılı olmadığı, 25 yıllık çabalar sonucunda ülkenin toprak mülkiyet ve tasarruf durumunda istenilen değişme ve iyileşmelerin elde edilmediği, topraksız ve az topraklı çiftçiler sayısının azalmadığı ve refah seviyelerinin yükselmediği, tarım arazilerindeki parçalanma ve ufalanmanın durmadığı, toprak sorununun çözümlenemediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, bu kanunun getirdiği bazı esaslar son on yıldaki toprak reformu çalışmalarında faydalı olduğu gibi uygulama teşkilatı ve çabaları da ilgililer için kazanılmış bir deneyim oldu.[136]

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çerçevesinde 1947-1972 yılları arasında ve büyük bölümü 1950'lerde olmak üzere, 22 milyon dönümün üzerinde ki arazi topraksız ve az topraklı ailelere dağıtılmıştı. Ancak, bu toprakların yalnızca binde 2'si veya 54.000 dönümü şahıslardan kamulaştırılan arazidir. Dağıtılan toprakların geri kalan bölümü esas olarak hazine adına kayıtlı topraklar olmuştu. Bu nedenle Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun özel toprakların kamulaştırılarak yeniden dağıtımı gibi bir uygulamaya yol açtığı değerlendirmesi yapılamaz.[137] Bu dönemde 350 bin dolayında aileye (Bulgaristan'dan gelen göçmenler dâhil) yaklaşık 18 milyon dönüm toprak dağıtılmıştı.1945-62 döneminde işlenen toplam tarımsal alan yıllık 3,7 oranında artmıştı. İşlenen tarımsal alandaki dönemsel artış yüzde 183'tü. Traktör sayısı aynı dönemde 38 kat artmıştı.[138]

Kanun, ılımlı bir toprak reformu nitelik ve karakterini taşımakla beraber, arazi toplulaştırılması, kiracılık ve ortakçılık şartlarının düzenlenmesi, kurulan aile işletmelerinin kooperatifler halinde birleşerek bazı ihtiyaçlarını temin etmelerine ait hükümler gibi bazı önemli reform tedbirlerinin kanunda yer almamış bulunması, kanunun bir eksiği olarak belirtilmiştir. Diğer taraftan, kanun gerçek nitelikleri ile kamuya tam olarak tanıtılamamış

---

[135] Toprak, M. (2002).“Türk ekonomisinde Modernleşme Krizleri: Menderes Dönemi ve planlı Dönem Ekonomik Krizleri**”, Yeni Türkiye Türkoloji Özel Sayısı III,** Mayıs-Haziran, Sayı:45,s.562.
[136] Aktan, R. **agm,** 650.
[137] Pamuk, Ş. **age.,** 202.
[138] Toprak, **agm.,** 563.

hatta ondan en çok faydalanacak olan topraksız çiftçiler dahi kanunu iyice tanıyamamış ve benimseyememiştir.[139]

Tasarının aleyhinde bulunan milletvekillerinin savundukları görüşler, böyle bir kanunun servet düşmanlığı manasına geleceği, toprak işçisine toprak verilmesinin sosyal istikrarı bozacağı, kadastro işlemleri tamamlanmadan topraklandırma yapılmasının sakıncalı olduğu, değer pahasının mutlaka verilmesi gerektiği, toprak dağılımında adaletsizlik olmadığı yönündeki düşüncelerdi. Ancak toprak reformunu, sosyal devletin asgari vazifesi sayan faydacı ve çoğunluğun katıldığı görüş açısının yanında, toprak reformunu ideolojik bir muhteva içinde değerlendiren düşünüş de dikkat çekmişti.[140]

Toprak reformuna ilişkin tartışmalar Demokrat Parti'nin oluşmasını sağlayan faktörlerden biri oldu. Yasanın uygulanmasını başlatacak olan tüzüğün çıkartılması için Mayıs 1947'ye kadar geciktirildi. Daha sonraları, Mayıs 1955'te Demokrat Parti iktidarı sırasında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun 24 maddesi daha değiştirecek ve yasa 1973 yılındaki yine Toprak ve Tarım Reformu Kanunu ile yürürlükten kalkmıştır.[141] CHP içinde başlayan muhalefet hareketi, Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun TBMM'de görüşülmesi sırasında açıkça ortaya çıkmıştı.[142] Çiftçiyi Topraklandırma kanun tasarısının Mecliste görüşülmesi sırasında su yüzüne çıkan parlamentodaki muhalefet, çok partili hayata geçiş izni verilmesi ile partileşmişti. İktidardaki Cumhuriyet Halk Partisinden (CHP) kopan bir grup milletvekili Demokrat Partiyi kurmuş yeni parti, mevcut siyasi iktidarın devletçi ekonomi politikasını sert bir biçimde eleştirmeye başlamıştı. Gerek güçlenen özel sermaye çevreleri tarafından ve büyük toprak sahiplerince ve gereksede geniş halk kitlelerinde etki göstermişti.[143]

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu üzerindeki görüşmeler devam ettiği günlerde, CHP ve TBMM içindeki muhalefetin iyice belirginleşmesine yol açacak olan 1945 yılı Bütçe Kanunu üzerindeki görüşmeler başladı. Artık CHP ve TBMM içinde başlayan muhalefet hareketi basında da yoğun alaka ile karşılanıyor, Tan ve Vatan gibi gazeteler hükümetin politikasını ve tek-parti yönetimini eleştiren yayınlarda bulunuyorlardı.[144] Bütçe ile ilgili görüşmeler TBMM'de bir hafta süreyle görüşülmüştü. Bütçe görüşmeleri sona erdiğinde İçel

[139] Aktan, R. **agm,** 649.
[140] Görüz**, age.,** s.9
[141] Pamuk, Ş. **age.,** 202.
[142] Akandere, O., **age.,** 366.
[143] Şahin, H. **age.,** 87.
[144] Akandere, O., **age.,** 363-364.

Milletvekili Refik Koraltan: "Amacım bütçenin aleyhinde konuşmaktı; fakat bütçe üzerine konuşan arkadaşlar gerçekleri o kadar açıkça belirttiler ki, kanımca artık söylenecek başka söz kalmadı" demişti. Koraltan, konuşmasının devamında: "Bütün gerçekler apaçık ortada dururken bütçenin uygulanmasını hangi kurula emanet edeceğiz", diyerek mevcut hükümeti bütçenin uygulanması konusunda, yeterli görmediğini ifade etmişti.[145] Başkan, bütçe görüşmelerinin neticelerini okumuş, 375 milletvekili oylamaya iştirak etmiş, 5'i aleyhte ve 370 milletvekili de lehte oy vermişti.[146]

Koraltan, konuşmasının bu bölümüne yapılan itirazlar ve eleştiriler karşısında, bütçe için yapılacak oylamada bu durumun açıkça belli olacağını söyleyerek, hükümet hakkındaki kanaatinde yalnız olmadığını vurgulamak istemişti. Bütçe görüşmeleri sırasında TBMM'de hükümetin politikaları, bazı CHP'li milletvekileri tarafından sanki karşı bir partinin milletvekilleri imişçesine eleştirilmişti. TBMM'de görülen bu açık muhalefet bizzat Başvekil Şükrü Saraçoğlu'nun yaptığı konuşmada da ifade edilmişti. Bütçe görüşmeleri sırasında parti içindeki muhalefet netlik kazanmıştı. Refik Koraltan'ın konuşmasından da anlaşılacağı üzere muhalefet, parti içinde bir taban bulmuştu. Diğer bir ifadeyle Refik Koraltan, kendisi gibi düşünenlerin belli bir sayıda olduğunu belirtmişti.[147]

Eleştiriler, bilhassa Başvekil Şükrü Saraçoğlu tarafından sert bir biçimde yanıtlanmıştır.1945 yılı bütçesi 30 Mayıs 1945 günü TBMM' de oylanarak kabul edildi. Bütçe için yapılan oylama sonucunda, 77 üyenin bulunmadığı toplantıda 368 kabul oyuna karşı, 5 ret oyu kullanıldı. İzmir Milletvekili Celal Bayar, Aydın Milletvekili Adnan Menderes, İçel Milletvekili Refik Koraltan, Kars Milletvekili Fuad Köprülü, Eskişehir Milletvekili Emin Sazak ret oyu verdi. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Bütçe Kanunu gibi görüşmeler parti içi muhalefeti daha belirgin şekilde ortaya çıkardı.[148]

1945 yılı Bütçe Kanunu tasarısı üzerinde başlayan görüşmeler, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarısı sırasında ortaya çıkan muhalefet hareketinin daha belirgin bir şekilde kendini göstermesine imkân vermişti.[149] Bütçe oylamasından hemen sonra, Başvekil Şükrü Saraçoğlu, hükümete güvensizlik gösterenlere karşı son derece sert bir konuşma yapmış ve hemen ardından hükümet için güven oylamasına geçilmişti. 27 Mayıs

---

[145] **TBMM Zabıt Ceridesi**, B.65, 29.05.1945, O.2, Dönem: VII, Cilt:17, Toplantı:2, 65.nci Birleşim, s.505, 506.
[146] "Milletvekillerinin Tenkitleri".(30 Mayıs 1945). **Tan,** 2.
[147] Akandere, O., **age.,** 369.
[148] "Bütçe 5'e Karşı 370 Oyla Kabul Edildi" , "Meclis, Saraçoğlu hükümetine 7'ye karşı 359 oyla güvenini bildirdi".(30 Mayıs 1945). **Vatan,** 1. ; Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 176**.**
[149] Akandere, O., **age.,** 66.

1945 günü bu kez 84 üyenin bulunmadığı toplantıda 359 güvenoyuna karşı 7 güvensizlik oyu kullanılmıştı.[150] Bu durum, Cumhuriyet Halk Partisi için büyük bir sürpriz olmuştu. İtimat oyu vermeyenler arasında güçlü şahsiyetler yer almıştı.[151] Mecliste bütçe müzakereleri sona ermiş, münakaşalar azami ölçüde devam etmişti. Yalnız yedi milletvekili muhalif oy verdi. Muhalif oy veren milletvekilleri; Recep Peker, Celal Bayar, Hikmet Bayur, Fuad Köprülü, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Emin Sazak oldu.[152] Cumhuriyet Halk Partisi içinde muhalefetin değişmeyen ilk dört ismi belli olmuştu. Bu isimler; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuad Köprülüydü.[153]

Bu muhalefetin bir parti doğuracağına inanılmaya başlanmıştı. 2 Haziran tarihli İstanbul gazetelerinde bununla ilgili haberler yer almıştı. Haberler içerisinde; yeni parti kurulacağı hakkında rivayetlerin kuvvetlendiği belirtilirken yeni parti için ismi geçenler arasında Recep Peker ile Ankara valisi Nevzat Tandoğan'ın isimleri geçmekteydi. Başka bir haberde son bütçe görüşmelerinde tenkitleri ileri bir noktaya vardıran ve hükümete güvenoyunda ret veren milletvekillerinin müstakil bir grup teşkil edecekleri belirtilmişti.[154]

Aradan bir hafta geçmeden CHP'ye karşı yeni bir muhalefet zinciri ortaya çıktı. 7 Haziran 1945 günü, Manisa mebusu Rıdvan Nafiz Ergüder, Bilecik mebusu Kazım Gülek, Urfa mebusu Kudsi Tecer, CHP Genel İdare Kurulu üyeliklerinden istifa etmişlerdi. Böylelikle muhaliflerin sayısı 10'a yükseldi. Parti içi kulis faaliyetlerine başlandı ve muhaliflerle temasa geçildi. Parti içi disipline riayet etmeleri, partilerini düşünmeleri ve partiden bekledikleri isteklerin yerine getirileceği söylendi. Böylece; Recep Peker, Hikmet Bayur ve Emin Sazak parti içinde kalmışlardı.[155]

4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, Türk toplumunun geniş bir kesimini etkileyen, hükümete karşı şiddetli tenkitlere yol açan ve siyasal muhalefet hareketinin ortaya çıkmasında etkili olan bir kanun oldu.[156] Demokrat Parti'nin kuruluşu Toprak Kanununa bağlanmaktaydı ancak belki kuruluş sebeplerinden biri Toprak Kanunu olmuştu; fakat tek sebep değildi. Demokrat Parti, Çankaya'da, İsmet İnönü'nün bir muhalefet partisi kurma arzusundan doğmuştu.[157] Rıfkı Salim Burçak, Toprak Kanununu Demokrat Parti'nin

[150] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 176.
[151] Erer, T. , **age.,** 71.
[152] "Meclis Kabineye İtimat Reyi Verdi". (30 Mayıs 1945). **Tan**, 1.
[153] Goloğlu, M. (1982). **Demokrasiye Geçiş (1946-1950).** (I. Baskı). İstanbul: Kaynak Yay., Kasım, 33.
[154] Erer, T. , **age.,** 72.
[155] Erer, T. , **age.,** 73.
[156] Akandere, O., **age.,** 358.
[157] Kemal, M. (1980). **Celal Bayar Efsanesi ve Raftaki Demokrasi**. İstanbul: ABC Yay.,162.

kuruluşunda en önemli faktör olarak göstermek isteyenlerin, ya da kuruluşunu sadece buna bağlayanların olduğunu belirterek böyle bir değerlendirme yapmanın, savaş sonrasında Türkiye'nin yaşamış olduğu çok yönlü bunalımın önemini azaltmak ve Türk milletinin demokratik bir idare kurmak yolundaki istek ve kararının manasını küçümsemek olduğunu ifade etmişti. Toprak Kanunun önemli bir konu olduğunu; ancak Demokrat Parti'nin Toprak Kanunu nedeniyle kurulmuş olmadığına temas ederek İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda ülke şartları ve dünyadaki gelişmelerin Türkiye'yi rejim açısından yeni bir sürecin eşiğine getirdiğini belirtmişti .[158]

3.3.3. Refik Koraltan ve Dörtlü Takrir (7 Haziran 1945)

Meclis de ve partide meydana gelen gelişmeler ve İsmet İnönü'nün 19 Mayıs konuşmasından güç alan parti içi muhalefet, uzun zaman devam eden ve sonrasında ortak bir hareket haline gelen grup çalışması neticesinde, 7 Haziran'da CHP Meclis Grup Başkanlığı'na "Dörtlü Takrir" olarak bilinen belgeyi vermişti. Dörtlü takrir altında Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan'ın imzaları yer almıştı. Genel itibariyle partide ve ülkede liberalleşme talep eden bir önerge olarak verilmişti.[159] Dörtlü Takrir sahipleri CHP içinde kendileri gibi düşünen diğer mebusların da bu takrire destek vereceğini düşünerek, hatta takririn kamuoyuna yansıması için, açık oturumda görüşülmesini istemişlerdi. Takriri verenler, bu girişimleriyle CHP içinde güçlü bir muhalefet oluşturmayı, bunu sağladıktan sonra da CHP içinde bir yönetim değişikliği yapmayı amaç edinmişlerdi.[160]

Dörtlü takrir, uzun müzakerelerden sonra cümlelere, kelimelere, noktalamalara varıncaya kadar titizlik ve dikkatle hazırlandı.[161] Dörtlü takrir adıyla tarihe geçen bu önergede İnönü'nün 19 Mayıs nutkuna atıf yapılarak üç istekte bulunulmuştu; meclis denetiminin sağlanması, siyasal özgürlüklerin genişletilmesi ve parti çalışmalarının yeniden düzenlenmesi. Önerge, CHP grubu üzerinde önemli bir tesir yapmıştı.[162] Takrirde Türk

---

[158] Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 62.

[159] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 177. ;**bk.;** Adnan Menderes *"Milletimizin bütün kuvvet ve iradesini temsil eden Büyük Millet Meclisi Parti Grubu arkadaşlarımızın, Türkiye Cumhuriyetine ve Türk Milletine dünya demokrasileri arasında şerefli bir mevki sağlayacak olan bu teklifi, kendi öz düşüncelerinin bir ifadesi gibi telakki edeceklerinden asla şüphe etmediğimizi bir defa daha tekrar eder ve bu takririmizin açık oturumda müzakeresini saygılarımızla rica eyleriz",*Fersoy, O. C. (1978). **Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes.** İstanbul: Hun Yay., 79.

[160] Akandere, O., **age.,** 377.

[161] Fersoy, O. C. , **age.,** 80.

[162] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 20.

Anayasasının demokratik niteliği üzerinde durulmakta, Atatürk'ün Türk Anayasası'nın demokratik ruhuna daima bağlı kaldığı ve Türkiye Cumhuriyeti'ni tamamıyla demokratik bir şekle ulaştırmayı ideal edindiği vurgulanmaktaydı. Atatürk döneminde bazı zararlı kuruluşlardan kurtulmak ve gericiliği önlemek için Anayasa'nın sınırlandırıldığı ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında da savaş tehlikesi nedeniyle siyasi hak ve hürriyetlerin daha da kısıtlandırıldığı ve Türk Anayasası'nın demokratik ruhundan gittikçe uzaklaşıldığı belirtildi.[163] Adnan Menderes, dörtlü takrir ile hükümetten isteklerinin son derece basit ancak temel özgürlükler olduğunu söyledi. Tüm medeni ülkelerde mevcut olan çok partili siyasi yapının uygulama zamanının geldiğini, İkinci Dünya Savaşına girmemesine rağmen savaşın Türkiye'yi güçsüz bıraktığı ve gelişmiş ülkelerde mevcut olan demokratik düzen ve serbest seçimlerin yapılması ve millet eğemenliğini öne çıkaran gerekli hazırlıkların hızlı bir şekide hayata geçirilmesi gerektiğine değindi.[164] Bu değişikler yapılmadıkça çok partili yaşama geçilemeyeceği ifade edildi.[165]

Bu yeni düşünce oluşumu, CHP içinde denetimi güçlendirmek, anayasanın yalnız biçimde değil, öz ve anlam olarak uygulanmasını sağlamak olarak yorumlandı. Parti grubuna Dörtlü Takriri verenler başta Celal Bayar olmak üzere, CHP içinde uzun yıllar önemli hizmetler görmüş siyaset adamlarıydı.[166] Kemal Karpat, kurucuların bu önerge ile talep ettikleri asıl gayenin ne olduğu sorusunun tartışmalara yol açtığını belirtmiştir. Kemal Karpat, Halk Partililere göre, önerge sahiplerinin asıl amaçlarının bir muhalefet partisi kurmak olmadığı, sadece parti teşkilatı içinde bazı reformlar yapılmasının istenmiş olduğunu ifade etmiştir. Bu iddiaya göre, 1945 Haziranında yapılan ve önergenin ele alındığı gizli grup toplantısında, Demokrat Partinin kurucuları Halk Partisine sadakatlerini göstermişlerdi.

Kemal Karpat, Demokrat Partinin kurucularının önergelerinin bir muhalefet partisi kurmak düşüncesiyle yapılmış olduğunda ısrar ettiklerini ve 1945 yılında memlekette tek parti idaresinin hüküm sürdüğü bir devrede kurucuların işin hemen başında niyetlerini açıklayamadıkları değerlendirmesinde bulunmuştur. Dörtlerin verdikleri önergenin, genel olarak tek parti idaresi, Varlık Vergisi ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu gibi gelişmeler karşısında duyulan hoşnutsuzluğu ifade ettiğini vurgulamıştır. Bu önergede yer alan istekler tamamen karşılanmış olsaydı, imza sahiplerinin belki de muhalefete geçmeyeceklerini; ancak istekleri yerine getirilmediği için dörtlerin de görüşlerini bir muhalefet partisi

---

[163] Akandere, O., **age.,** 374.
[164] Tuna, T. **Adnan Menderes'in Günlüğü.(**2007).İstanbul: Şule Yay., Eylül, 17.
[165] Erer, T. , **age.,** 74.
[166] Kemal, M., **age.,** 24, 25.

kanalıyla açıklamaktan başka çareleri kalmamasının yaşanan süreçte etkili olabileceğini söylemiştir.[167]

Dörtlü takrir mecliste ağır eleştirilerle karşılanmıştı.[168] CHP grubu dörtlü takriri reddetmiş ancak Bayar, Menderes, Köprülü ve Koraltan'a sert bir karşılık vermemiş, ihraç yoluna gitme şeklinde bir tutumda bulunmamıştı. Ancak Adnan Menderes ve Fuad Köprülü'nün Tan ve Vatan gibi dönem içinde muhalif olarak görülen gazetelerde CHP ve Hükümete yönelik eleştirisel yazılar yazmaları kendilerine yönelik tutumun değişmesine sebep olmuştur.[169]

Celal Bayar, dörtlü takrir konusunda, dörtlü takririn verilmesi fikrinin Fuad Köprülü ve Adnan Menderes'e ait olduğunu söylemişti. Onlarla parti mevzununun bu takrir münasebetiyle görüşüldüğünü, Refik Koraltan'ın dörtlü takrire imza koymasını kendisinin istediğini; sebep olarak da başvekillikten ayrıldıktan sonra Refik Koraltan'ın kendisine göstermiş olduğu vefayı belirtmişti. Takrire Refik Şevket İnce'nin de imza koymak istediğini; ancak Refik Koraltan ve Fuad Köprülü'nün milletvekili olmadığını ileri sürerek kabul etmediklerini açıklamıştı. Celal Bayar, Refik Şevket'in de Refik Koraltan'ı hiç istemediğini söylemişti. Bayar, dörtlü takrir grupta okunduktan sonra kendisine yapılan hücumlara Refik Koraltan ile birlikte cevap vermişti.[170] Ancak takrir sahipleri takrirlerin reddedileceğini bildiklerinden kendilerine karşı yapılan eleştiri ve hücumlar karşısında yılmamışlar, kararlı bir tutum içerisinde takrirlerini savunmaya çalışmışlardı. CHP Genel Başkanvekili ve Başbakan, görüşmeler sırasında takririn geri alınmasını istemiş, buna karşılık olarak da Celal Bayar: "Bu takrir, geri alınmak için verilmemiştir" diyerek bu konuda taviz vermeyeceklerini belirtmişti.[171] Refik Koraltan, Celal Bayar ve Adnan Menderes yedi saat boyunca söz alarak, sert eleştirileri cevaplandırmışlardı. Partinin demokrasiye yönelmesi konusunda ısrar edilmişti.[172] 12 Haziran 1945'te toplanan CHP

---

[167] Karpat, K. **age**.,345.
[168] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 21.
[169] Uzman, N. (2017). "Adnan Menderes ve Fuad Köprülü'nün Cumhuriyet Halk Partsi'nden İhraçları",TAD, Cilt. 36, Sayı.62, s.212.
[170] Ağaoğlu, S. (1993). **Demokrat Parti'nin Kuruluşu**.(2.Baskı).Yay. Hazırlayan: Cemil Koçak. İstanbul :İletişim Yay., Ekim, 419. ;**bk. ;** *Samet Ağaoğlu Refik Şevket İnce'nin DP'nin kurucularına dair düşünceleri konusunda; muhalefet yılarında ve iktidarda bizden ayrılıncaya kadar bu his ve düşüncelerini birçok defa söylemişti. Menderes'i seviyor, fakat biraz hırçın buluyordu. Köprülüye karşı fazla bir şey bilmediği halde sırf bu zattın her zaman ciddilikten uzak olduğu zannını veren hal ve tavrı yüzünden çekingendi. Koraltan'a sevgisi çok olmadı hiçbir zaman. Böylece asıl güvendiği, eskiden beri arkadaşı Bayar'dı,* Ağaoğlu**,** S. (2004). **İpin Gölgesinde ki Günler/Arkadaşım Menderes Marmara'da Bir Ada**, İstanbul: Alkım Yay., Ocak, 98.
[171] Akandere, O., **age.,** 379.
[172] Karanis, F., **age.,** 229.

Meclis Grubunun gizli oturumunda okunup görüşülen takrir, takrircilerin oyu hariç bütün CHP'lilerce reddedildi.[173]

Vatan gazetesinin, "CHP Grubunda, 7 Saat Tartışma", "Dört Milletvekilinin, Parti tüzüğü ve bazı kanunlarda değişikliği hedef tutan önergesi reddedildi" başlıklı haberinde; oturum açıldıktan sonra, İzmir Milletvekili Celal Bayar, İçel Milletvekili Refik Koraltan, Maraş Milletvekili Fuad Köprülü ve Aydın Milletvekili Adnan Menderes tarafından verilen önergenin okunduğu, önerge sahipleri tarafından verilen açıklamalardan anlaşıldığı üzere tekliflerinin parti tüzüğü ile bazı kanunlarda değişiklikler yapılmasını hedef tuttuğu ifade edildi. Gazete, haberin devamında: "Birçok milletvekilinin ve son olarak Başkan Şükrü Saraçoğlu'nun, gerek önergeyi ve gerek kanun teklifinde bulunanların izahatını değerlendirmeleri neticesinde, maksadın bir kısım kanunlarla parti tüzüğünde değişiklikler yapılmasından ibaret olduğu" yönündeki açıklamasına yer vermişti.[174]

Türkiye'de çok partili hayatın doğmasında katkısı olan ve Türk basınında ilk defa muhalefet bayrağını Vatan gazetesinde açmış olan Ahmet Emin Yalman; özgür eleştiri fikri, çok partili hayatın gerekliliği gibi konularda vatandaşlara devamlı telkinlerde bulunmuştu. 13 Haziran 1945'te Vatan gazetesi, zamanın şartları ve şartların verdiği imkânlar dâhilinde haberi yayınlamış gazetede aynı zamanda Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuad Köprülü ve Adnan Menderes'in resimleri de yayınlanmıştı. Kamuoyu ilk defa Halk Partisi içinde baş gösteren ciddi bir muhalefetten haberdar edilmişti.[175] Parti içi tartışmaların sertleşmesi, basında da mevcut muhalefeti sertleştirmişti. Vatan ve Tan, uluslararası politikada demokratik yaklaşımın hâkim olması gerektiğini vurgulamıştı. Batılı müttefiklerin yanında yer alabilmek için siyasal liberalleşmenin tesis edilmesi gerekliliğini belirtmişlerdi.

---

[173] Uran, H. (1959). **Hatıralarım,** Ankara, 1959, 435.

[174] "CHP Grubunda, 7 Saat Tartışma".(13 Haziran 1945). **Vatan,** 1. ;**bk. ;** "Osmanlı Vezirlerinden Köprülü'nün büyük torunu olan Mehmet Fuad Köprülü 1890'da İstanbul'da doğmuştur. İstanbul'da tahsil gören Köprülü 23 yaşında İstanbul Üniversitesinde edebiyat profesörü ve 1924'te de Milli Eğitim Bakanı yardımcısı oldu. Türk tarih ve edebiyatı üzerine çeşitli eserler yazmış olan Fuad Köprülü, birçok yabancı ilim müessesesinden fahri unvanlar almıştır. İttihat ve Terakki devrinde Ziya Gökalp'ın öğrencisi olan Köprülü, Türk milliyetçiliğini canlandırmak için çalıştı. Belli başlı bütün aydınlar gibi, o da tek parti devrinde milletvekili seçildi. 1945'te Halk Partisinden, çıkarılan Köprülü, 1946 Ocak ayında Demokrat Partinin kurucuları arasına girdi; 1950'ye kadar bu partinin fikir planında liderliğini yaptı. 1950'de Dışişleri Bakanlığına getirilen Köprülü, 1956'da Adnan Menderes'le ihtilafa düşerek Demokrat Parti Merkez Komitesinden (Kurulundan) istifa etti. Bir zamanlar Demokrat Partide önemli mevkiler işgal etmiş diğer yakınları gibi, 1958'de o da muhalefet saflarına geçmiş bulunmakta idi", Karpat, K. **age**., 344.; **bk.; "**Fuad Köprülü 55 yaşında CHP'den ihraç edilmiş, 56 yaşında DP'den milletvekili seçilmiş ve 60 yaşında Dışişleri Bakanı olmuştur. 67 yaşında ilk olarak Bakanlıktan sonra da DP'den istifa etmiştir. 71 yaşında Yeni Demokrat Parti'yi kurmuş, 75 yaşında aktif siyasi yaşamdan çekilen Köprülü 76 yaşında vefat etmiştir." Uzman, N. (2013). "İktidardan Muhalefete M. Fuad Köprülü'nün Siyasi Mücadelesi(1956-1966). Akademik Bakış, Cilt.7, Sayı.13, s.204.

[175] Erer, T. , **age.,** 74, Fersoy, O. C. , **age.,** 82.

Uluslararası alandaki gelişmeler Türkiye'nin iç politikasında özellikle liberalleşme yönünde etkili olmuştu. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Antlaşmasını imzalaması ve TBMM'nin antlaşmayı onaylaması, Potsdam Konferansı'nda müttefikler arasında çelişkilerin ortaya çıkması, Türk-Sovyet ilişkilerinin kopma noktasına geldiği bir sırada, Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişmesi iç politikaya tesir eden önemli konuları arasında yer almıştı.[176]

Halk Partisi Grubu, Celal Bayar'ın basın hakkında vermiş olduğu kanun teklifini reddetmişti. CHP basına etki etmekteydi.[177] Parti içi muhalefet, önergenin reddinden sonra görüşlerini Tan ve Vatan gazetelerinde ortaya koyarak, CHP yönetimini eleştirmeye başlamış ve böylece açıktan muhalefete geçilmişti. Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nun üzerinde durdukları hususlar; ulusun yönetim üzerinde denetim sağlaması, insan temel hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınması ve anti demokratik yasaların kaldırılmasını basında da talep etmeye devam etmişlerdi.[178] Ardından da 21 Eylül 1945 günü CHP Divan'ı tarafından, oy birliğiyle dörtlerden öne çıkan iki isim Adnan Menderes ve Fuad Köprülü'yü partiden ihraç edilmişti.[179] Genel İdare Kurulu, Köprülü ve Menderes'in faaliyetlerinin sadece grup mensubu sıfatıyla parti esasları ve parti grubu kararlarının aleyhinde davranmaktan ibaret olmadığını, parti idaresinin demokratik gaye ile ıslahı altında partiye yönelik siyasi bir davanın, rejim ıslahı davasının, ülke içinde ve gazete yazılarında bir yayımı ve bir müdafaası olduğunu ifade etmiştir.[180]

Fuad Köprülü, bu karara karşı: "Parti Divanı tarafından her zaman olduğu gibi, bu kez de oy birliği ile verilen bu kararı memleketin içinde bulunduğu rejim itibariyle tabii karşıladığını" söylemişti. Adnan Menderes'in bu kararla ilgili açıklamasında, 12 Haziran 1945 tarihinde diğer üç arkadaşıyla birlikte Meclis Parti Grubuna bir takrir verdiklerini belirterek, bu takririn Meclisin denetlenmesini Anayasaya uygun olarak uygulanmasını sağlayacak tedbirlerin aranmasını ve vatandaşların siyasi hak ve hürriyetlerini kullanmalarının temini ile bütün parti çalışmalarının bu iki esas üzerine gerçekleştirmek düşüncesiyle yapıldığını belirtmişti. Menderes, memleketin menfaatlerine uygun bulduğuna inandığı kararlarını uygulama yolunda parti içinde ya da dışında olmasının çok fazla tesiri olmayacağını ifade etmişti.[181] Bu ihraç kararı üzerine Celal Bayar CHP'den ayrılmadan, 28

[176] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 178.
[177] Fersoy, O. C. , **age.,** 90.
[178] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** s.180.
[179] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 21.
[180] Uzman, N. (2017). "Adnan Menderes ve Fuad Köprülü'nün Cumhuriyet Halk Partsi'nden İhraçları",TAD, Cilt. 36, Sayı.62, s.221.
[181] "Adnan Menderes, Fuad Köprülü'nün Karar Hakkındaki Beyanatı".(22 Eylül 1945). **Vatan,** 1.

Eylül 1945 tarihinde milletvekilliğinden istifa etmişti.[182] Bayar, bu kararı uzun bir düşünme safhası ve arkadaşlarıyla yapmış olduğu müzakereler sonucunda vermişti. Kamuoyunda merak had safhaya ulaşmış, herkes bir açıklama beklemişti. Yapılan yorumlar ise farklılık arz etmekteydi. Bazıları Celal Bayar'ın tamamen politikadan ayrıldığını ve bir siyasi parti kurmanın söz konusu olmadığını söylerken, bazıları da beklemenin doğru olacağı yönünde düşüncelerini belirtmişti.[183] Dörtlü takrir verenlerden üçünün fikri belli olmuş, dördüncü takrir sahibi Koraltan'ın ne düşündüğü öğrenilememişti. Refik Koraltan, bu gelişmeler sırasında Ankara'da değildi. Sonrasında İstanbul'da olduğu anlaşılmıştı. Refik Koraltan hakkında parti henüz bir karar vermemişti. Fakat Refik Koraltan için artık başlatılan hareketten dönüş gözükmemekteydi. Arkadaşlarına yapılan uygulamalara karşı bayrak açtı ve basına Halk Partisini sert bir şekilde eleştiren uzun bir demeç verdi.[184] O güne kadar sessiz kalan Refik Koraltan, 2 Ekim'de Vatan gazetesine bir demeç vermiş ve arkadaşlarının ihracının tüzüğe aykırı olduğunu söylemişti.[185]

Refik Koraltan 2 Ekim 1945 tarihinde Vatan gazetesinde yayınlanan demecinde, ihraç kararında açık bir madde zikredilmediği için kararın neye dayandığının anlaşılamadığını, ihraca ait belirleyici bir hüküm olmadığını ve bu nedenle de ihraç kararının tüzüğe uygun olmadığını söyledi. Bu durumda, parti esaslarından ayrılanların çıkarılan arkadaşları ya da kendisi olmayıp, bu ihraç kararını verenler olduğunu belirtti. Refik Bey, konuşmasının devamında siyasi bir partinin; milli hâkimiyet esaslarının ve parti prensiplerinin kuvvetlenmesine çalışmaktan başka bir şey yapmadıklarını ifade etti. Kendisi ve arkadaşlarının bu prensipleri bozmayıp, tam tersine tam manasıyla tatbik etmek istemekten başka bir şey yapmadıklarını belirtti. Refik Bey, anayasada hâkimiyetin kayıtsız şartsız millete ait olduğunun açıkça belirtildiğini, kendisi ve arkadaşlarının yapmış oldukları girişimin millette yaşayan demokrasi hasretini, şuur ve hakikat haline getirmek olduğunu söyledi.[186]

---

[182] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 180.
[183] Fersoy, O. C. , **age.,** 90, 91.
[184] Erer, T. , **age.,** 85, Fersoy, O. C. , **age.,** 88.
[185] Kabasakal, M. **age.,**166.
[186] "Refik Koraltan, Parti İşlerindeki Vaziyetini Belli Etti". (2 Ekim 1945). **Vatan,** 3. ; **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/32. ;**bk. ;** "*Refik Koraltan; Bilindiği gibi Celal Bayar, Fuad Köprülü, Adnan Menderes'le birlikte Haziran ortalarında Meclis Grup Reisliğine bir takrir verdik. Bunun parti meclis grubunda görüşülüp bir prensip kararına varılmasını istiyorduk. Takririmizde bir ıslahat raporu şeklinde bulunuyordu. Bu takririmizde, Milli hâkimiyetin tek tecelli yeri olan Büyük Millet Meclisin de hakiki bir murakabenin sağlanması demokratik müesseselerin serbestçe doğup yaşamasına engel olan anayasanın, halkçı ruhunu takyiden bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını ve parti tüzüğünü de yine bu maksatların icap ettirdiği tadillerin hemen icrasını teklif etmiştik. Anayasamızın metin ve ruhunda, hâkimiyetin kayıtsız şartsız millete ait olduğu açıkça belirtilmiştir. İnkılabımızın*

Refik Koraltan, Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun: "Bir çatlak ses var" diye kendi grup arkadaşı Adnan Menderes'i hırpalamasının şaşkınlık verici olduğunu belirterek, Ulus gazetesinde her gün çıkan Falih Rıfkı Atay imzasını taşıyan ve her tarafa tehdit, ateş savuran yazıların hedefinin ne olduğunu, bu çatışma sırasında müdafaa için yazı yazan kabahatli ise, ilk hücumu başlatanın neden kabahatsiz sayıldığı şeklinde birtakım sorular yöneltmişti. Refik Bey'in arkadaşlarını müdafaa eden bu sert konuşması CHP çevrelerince de şaşkınlıkla karşılanmıştı.[187] Refik Bey, ortaya çıkan neticenin ümitleri kırıcı mahiyette olduğunu, grubun teklifi ret ederek, takrirde imzası bulunan iki arkadaşı ihraç ettiklerini söylemişti.

Refik Bey, konuyla ilgili olarak yapmış olduğu değerlendirmede, inkılapçılığın partinin ve parti üstü olan Anayasanın baş vasıflarından birisi olduğunu, inkılapçı bir partinin disiplin, endişe ve iddialara kendisini kaptırarak takrire imza atanları çıkarmasının kendilerini hayrete düşürdüğünü belirtti. Parti tüzüğünün kendisi ve arkadaşları tarafından incelendiğini ve partinin vermiş olduğu hükmü parti tüzüğüne de uygun bulmadıklarını söyledi. Refik Bey, iki arkadaşı hakkında partiden verilen bu kararın parti prensiplerine aykırı olduğunu belirterek bunu partinin parti içi disiplini sağlamak maksadıyla verdiği söylenilse de bir parti için disiplin kantarının kendi nizamnamesi olduğunu belirtti. Parti prensipleri ile beraber disipline de uygun hareket edilmediği yönündeki kanaatini ifade etti.[188]

Tan gazetesi 27 Kasım 1945 tarihinde, "Parti Gurubunun Bugünkü Toplantısında Refik Koraltan'ın Vaziyeti Görüşülecek" haberinde, Fuad Köprülü ve Adnan Menderes'in partiden çıkarılmaları üzerine İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın, parti divanının böyle bir

---

manası; Millette gerçek bir demokrasi hakkında yaşayan derin hasreti, şuur ve hakikat haline getirmekten ibarettir. 1927'den sonra irticai önlemek ve dünya buhranı sarsıntılarından korunmak için geçici zamanlara mahsus olarak alınmış takyid edici tedbirleri rejimimizin esası olarak kökleştirmeye hiç birimizin hakkı yoktur. İkinci Büyük Dünya Harbi sırasında her şeyden üstün olan milli birliğimizi korumak zarureti, Atatürk inkılabının ana prensiplerinden zaruretler dolayısıyla ve muvakkat zamanlar için yapılan ayrılıkları bir müddet sükût ile karşılamaya bizi mecbur ediyordu. Nihayet dünya buhranı demokrasinin zaferiyle bitince, 23 yıl evvel milli devletimizi kurarken açtığımız feyizli ve nurlu yolun pürüzsüz şekilde önümüze yeniden açılacağını tabii bulduk ve Meclisteki bütün arkadaşlarımızın görüşlerine tercüman olacağımız kanaatiyle takririmizi verdik. Netice bildiğiniz gibi ümitlerimizi kırıcı mahiyette çıktı. Grup teklifimizi reddetti ve takrirde imzası bulunan iki arkadaşımızı gruptan ve partiden çıkardı ", **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/32.

[187] Erer, T. , **age.,** 85.

[188]Fersoy, O. C. , **age.,** 89, 90. ;**bk.;** *"Refik Koraltan; Hiç birimiz bu kararı parti tüzüğünün sarih hükümlerine uygun bulmadık. İşte tüzüğün bu gibi ahvalde tatbik edilmesi gereken 112. Maddesi. Yukarıdaki maddelere riayet etmeyen grup azasına birinci defasında Grup İdare Heyetinde rica edilir. 2. Defasında ihtar cezası verilir. 3. Defasında ise mensup oldukları grup kararı ve Genel Başkanlık Divanının tasdiki ile parti genel grubundan çıkarılma cezası tatbik olunur. Bununla beraber cezayı iltizam eden fiil, hemen çıkarılmayı icap ettirecek derece de ağır görülüyorsa mensup oldukları grup idare heyetinin mutlak ekseriyetle vereceği karar ve Genel Başkanlık Divanının tasdiki üzerine o aza gruptan çıkarılır"*, Fersoy, O. C. , **age.,** 89.

karar vermeye salahiyetli olmadığını ileri sürerek, bu karara itiraz ettiğini söylemiştir. Parti divanı, 5 Kasım 1945 tarihinde Refik Bey'e bir mektup göndererek ihtarda bulunmuştur.[189]

Halk Partisi Genel Sekreterliği, Refik Bey'e bir tezkere yazarak, Fuad Köprülü ile Adnan Menderes'in partiden çıkarılmaları ile ilgili kararı tenkit eden beyanatını hangi sebeplerle yaptığını sormuştu.[190] Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinden yapılan açıklamada; parti, Refik Koraltan'ın 2 Ekim 1945 tarihli Vatan gazetesinde yayınlanan demecinde; bağlı bulunduğu Cumhuriyet Halk Partisinin Parti Divanı tarafından tüzük hükümlerine aykırı faaliyet ve hareketlerinden dolayı; Aydın Milletvekili Adnan Menderes ile Kars Milletvekili Fuad Köprülü'nün partiden çıkarılma cezalarını dayanaksız bularak, parti idaresinin demokratik bir ruhla düzeltilmesi davasında beraber olduklarını ve beraber yürüdüklerini söylediği iki arkadaşının fiil ve hareketlerini savunması, divanın vermiş olduğu kararını parti prensipleri ve tüzüğün açık hükümlerine aykırılıkla vasıflandırdığı ifade edildi. Refik Koraltan'ın açıklamalarıyla arkadaşlarına destek olması ile partiye karşı tutumunu da belli ettiği ifade edildi. Partili bir milletvekilinin parti esasları ve parti kararlarına karşı muhalefet safının yayın vasıtası olan bir gazetedeki beyanatını inceleyen Genel İdare Kurulunun partililerin bağlı bulundukları parti tüzüğüne riayet esasını ihlal ettiği gerekçesiyle Refik Koraltan'ın savunmasının istendiği belirtildi.[191]

Refik Koraltan, bu ihtara karşılık olarak verdiği cevapta, parti genel sekreterinin kendisine bu şekilde bir soru sormaya yetkisinin olmadığını; ancak parti grubu tarafından, milletvekillerinin toplanmasıyla teşekkül eden Parti Meclis Grubunun böyle bir suali yöneltilebileceğini bildirerek, parti divanının hareketini yetkili olmayan bir heyet tarafından verildiğini tenkit eden şiddetli bir cevap göndermişti. Aradan bir aydan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen parti divanı Refik Koraltan'ın bu cevabı hakkında bir karar verememişti. Ankara'dan verilen bir haberde parti gurubu toplantısında bu meselenin konuşulacağı ve Refik Koraltan hakkında bir karar verileceği belirtilmişti.[192]

Başbakan Şükrü Saraçoğlu, İstanbul'da, gazetecilerle bir basın toplantısı yapmıştı. Bu toplantıda Başbakan'a, Refik Koraltan'ın beyanatı ve Celal Bayar'ın partiden istifa edip etmediği sorulmuştu. Başbakan bu sorulara cevap olarak: "Celal Bayar'ın partiden istifa etmediğini, kendilerine böyle bir istifa gelmediğini" söyledi. İki milletvekilinin partiden

---

[189] "Parti Gurubunun Bugünkü Toplantısında Refik Koraltan'ın Vaziyeti Görüşülecek".(27 Kasım 1945).**Tan**, 1.
[190] Erer, T. , **age.,** 86.
[191] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/19.
[192] Erer, T., **age.,** 87.; **Tan,** "Parti Gurubunun Bugünkü Toplantısında Refik Koraltan'ın Vaziyeti Görüşülecek", 27 Kasım 1945 Salı, Yıl.8, No.3443, s.1. ; **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/19.

çıkarılması kararı kendisinin de kararı olduğu için Refik Koraltan'ın beyanatını tasvip etmediğini belirtmişti.[193] 29 Kasım 1945'teki Vatan gazetesinde "Refik Koraltan Diyor ki", "Verilecek kararlar tüzük hükümlerine aykırı olamaz. Olursa verilmemiş hükmündedir" başlıklı haberde, Refik Koraltan'ın açıklamalarına yer vermiştir. Refik Bey, gazeteye verdiği beyanatta; kendisi hakkında ancak parti grubunun karar verebileceğini, partili milletvekilinin Meclisteki tavır ve hareketinin, parti grubunu ilgilendiren hususlardan olmadığını; buna sebep olarak da parti grubuna ait olan hakların ancak onun tarafından kullanılabileceğini söylemiştir. Ayrıca verilen kararların parti grubu genel sekreteri tarafından verileceğini ifade etmiştir.[194] "Refik Koraltan'ın Parti Grubundaki Müdafaası" haberinde; Refik Bey'in konu ile ilgili yapmış olduğu müdafaasında;

Hakkında iddia edildiği şekilde gizli olarak gelişen ayrılık hareketlerinin, ne ile sabit olduğunu sormuş, bunun gizli değil tam aksine 'dörtlü takrir' ile meselenin başından itibaren açık olarak fikirlerinin kamuoyu ile paylaşıldığını ifade ederek bundan sonrasında da aynı yolda ilerleyeceklerini belirtmişti.[195] Haklarında verilen cezanın adalet duygusunu incitir mahiyette olduğunu belirten Refik Bey, Vatan gazetesindeki demecini bu sebeplerle ve partinin demokratik işleyişine aykırı hareket edenleri uyarmak amacıyla yaptığını söylemişti.[196] Zamanın akışı ve yeni hadiselerin gelişmeleri ışığı altında bu durumun memleket hesabına tabii bir olgunlaşma aşaması olarak kabul edilmesinin daha doğru olacağını belirten Refik Bey, durumun partide azlıkla çokluk arasındaki anlaşmazlığın bir yansıması olduğunu ifade etti. Bu sebeple tarafların birbirlerini karşılıklı olarak tüzük esaslarına aykırı davranmakla suçlamak yerine bu ayrılığı açıkça ifade ederek, dostane bir ayrılma yolunu birlikte irdelemenin daha faydalı olacağını belirtti.[197]

Refik Bey: "Gazeteye beyanat vermek suç sayılıyorsa, Ulus gazetesi baş muhabirinin tahrikleri ile Başbakan'ın malum sözlerinin de buna sebep olduğunu hatırlayarak durumu buna göre değerlendirmek daha doğru olurdu" şeklindeki düşüncesini ifade etti. Vatan gazetesine yapılan beyanatıyla maksadının her şeyden önce memleketin yüksek menfaatlerine ve partinin hayırlı bir gelişme yolunda hızla yürüyebilmesine hizmet etmekten ibaret olduğunu söyledi. Bu sebeple Büyük Millet Meclisinde milli denetimin

---

[193] Erer, T., **age.,** 85.
[194] "Refik Koraltan Diyor ki", "Verilecek kararlar tüzük hükümlerine aykırı olamaz. Olursa verilmemiş hükmündedir".(29 Kasım 1945). **Vatan,** 1.
[195] "Refik Koraltan'ın Parti Grubundaki Müdafaası".(1 Aralık 1945). **Vatan,** 8.
[196] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/20.
[197] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/25.

Anayasanın demokratik ruhuna yaraşan bir açıklıkla gerçekleştirilmesi, demokratik müesseselerin kolaylıkla kurulup gelişmesine imkân verilmesi ve tüm bunlara temel teşkil etmek üzere hakiki kuvvet kaynağı millete gidilerek her türlü seçimlerin mutlak bir serbestlik içinde yapılmasının teminini zaruri gördüğünü belirtti.[198] Refik Bey, son olarak Vatan gazetesi gibi muhalif bir gazete de demeçte bulunmasının suç olduğu şeklindeki ileri sürülen düşüncelere karşı: "Memlekette muhalif bir parti yoktur. Vatan gazetesi de muhalif bir partiye mensup bir gazete değildir" demiştir. Beş ay önce uzun münakaşalardan sonra, reddedilmiş olmasına rağmen, Dörtlü Takrirde müdafaa etmiş oldukları fikirlerin memleketin ihtiyacına ne kadar uygun olduğunu, yaşanan hadiselerin bütün açıklığıyla ispat etmiş bulunduğunu, aynı fikir ve aynı kanaatleri müdafaaya bütün inancıyla o gün olduğu gibi bugün ve gelecekte de devam edeceğini ifade etmiştir.[199]

"Refik Koraltan'ın parti grubundaki müdafaası" haberinde, İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın gazetede çıkan 12 Haziran tarihli beyanatındaki fikir ve düşüncelerinin, parti nizamnamesi hükümlerine aykırı görülmesi nedeniyle, kendisine Genel Sekreterlikçe sualde bulunulduğu, Refik Koraltan'ın da cevap olarak, bu hususta karar vermeye ancak parti grubunun salahiyeti olabileceğini bildirmişti.[200] Refik Bey, müdafaasında Adnan Menderes ve Fuad Köprülü hakkında partiden çıkarılma kararının parti divanınca alındığını bunu doğru bulmadığını, oysa partili milletvekillerin fiil ve hareketlerinin tüzüğe aykırılık durumu ortaya çıktığında ve icabında ceza tayini hususlarının ancak ve ancak bütün partili milletvekillerinin toplanmalarıyla teşekkül eden Parti Meclis Grubuna verilmiş bir yetki olduğunu ve bu konuda tüzüğün hükümlerinin gayet açık olduğunu belirtti.[201]

Parti tarafından yapılan açıklamada, bu gibi hallerde uygulanacak maddelerin tüzüğün 9. kısmında yazılı genel disiplin hükümleri olduğu belirtildi. Bu takdirde de partiden çıkarma cezasını vermenin doğrudan doğruya Genel Başkanlık divanının yetkisini ilgilendirmekte olduğu, tüzüğün bu hükümlerine dokunan sorun konusu bir hareketin Genel Başkanlık Divanı tarafından çıkan ve parti tüzüklerince onanan bir kararı yetkisiz bir heyet tarafından verilmiş gibi gösterilemeyeceği ifade edildi. Partinin en yüksek kademelerini parti esaslarından ayrılmakla suçlamanın aşırı bir iddia olduğu belirtilerek: "Tüzüğün 29.Maddesi Genel Başkanlık Divanının kararlarına bütün parti üyelerinin kayıtsız şartsız uymaları

[198] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/26.
[199] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/20. ; "Refik Koraltan'ın Parti Grubundaki Müdafaası". (1 Aralık 1945). **Vatan,** 8.
[200] "Refik Koraltan'ın Parti Grubundaki Müdafaası".(1 Aralık 1945). **Vatan**, 1.
[201] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/23.

emredilmiştir" denildi. Bu sebeple parti tüzüğünün çok açık olan hükümlerini dayanaksız gelişigüzel düşünce ve iddialarla parti hükümlerine muhalif bir gazetede tartışma konusu haline getirmenin tüzük açısından savunulması olmayan bir suç olduğu ifade edildi.[202] Refik Koraltan'ın grupta müdafaasını yaptığı ancak neticede kendisinin partiden çıkarılmasına karar verildiği belirtildi.[203]

Artık Refik Koraltan için de beklemekten başka yapacak bir şey kalmamıştı ve 27 Kasım 1945 günü Refik Koraltan da partiden çıkarıldı. Grup Toplantısında Refik Koraltan'ın da partiden çıkarılmasının kararlaştırıldığı açıklandı.[204] Açıklamada; İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın Vatan gazetesinin 2 Ekim 1945 günlü sayısında çıkan demeci üzerine Parti Genel İdare Kurulu'nun aldığı karar hakkında, parti meclis grubunun 27 Kasım 1945 tarihli yapılan toplantısında açılan görüşme sonucunda açık oya başvurularak Refik Koraltan'ın savunmasının esas bakımından yeterli görülmemesinden dolayı kendisinin Cumhuriyet Halk Partisinden 1 oya karşın 280 oy ile çıkarılmasına karar verildiği açıklandı.[205] 28 Kasım 1945 tarihli Vatan gazetesinde; "Parti Grubunda gürültülü bir toplantı ve bir ihraç kararı" ve

---

[202] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/21. ;**bk. ;** "*Refik Koraltan'ın durumu, parti kararları aleyhinde bulunmak sorunu içinde kalmayarak, bir ayrılık hareketinin şimdiye kadar kapalı gelişen gayretlerini de açıklamaktadır. Koraltan, gerek tüzük hükümlerini anlamak yönünden ve gerek evvelce parti grubuna verdikleri dörtlü takrirlerin reddedilmesiyle parti programlarını anlamak hususunda, bir tarafta kendisi ve diğer arkadaşları gibi inkılabın ana prensiplerine dönme isteyen takrir sahibi ıslahatçılar olmak üzere, parti içinde iki cereyanın artık tamamıyla açığa vurduğunu anlatıyor ve araştırdığı insaflı hal yolları arasında memleket hesabına pek tabii bir olgunlaşma merhalesi saydığı beliren anlaşmazlıklardan dolayı dostlukla ayrılmakta mutabık kalmayı teklif ediyor.*", **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/21.

[203] "Refik Koraltan'ın Parti Grubundaki Müdafaası".(1 Aralık 1945).**Vatan**,1. ;**bk. ;** "Hakikat şudur ki; milletvekillerinin anayasaya, parti programındaki esaslara ve Parti Meclis Grubu kararlarına bağlı kalmanın ötesinde, partinin şu veya bu makam ve kademesinin tesir ve müdafaası altında bulundurulması, düşünme konusu ve reyini kullanma hususlarında, milletvekilliği sıfatının gerekli kıldığı masumiyet ve serbestliği tamamıyla ortadan kaldırmak, hiç değilse tağyir ve tahdit etmek gibi milli hakimiyet esaslarıyla asla telifi kabil olmayan bir neticeye varır. Meselenin tanınmış hukukçuların takdirine bırakılmasını teklif eden Refik Koraltan şöyle devam ediyor; Koraltan beyanatıyla güttüğü maksadın her şeyden önce memleketin yüksek menfaatlerine ve Partinin hayırlı bir gelişme yolunda hızla yürüyebilmesine naçizane bir hizmet etmek gayesi olduğunu söyleyerek müdafaasına son vermektedir", **Tanin,** "Refik Koraltan CHP Meclis Grubundan Çıkarıldı", "Refik Koraltan'ın Müdafaası".(28 Kasım 1945). 4.

[204] "Partide Tasfiye" .(27 Kasım 1945). **Tan**, 1. ; Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 180. ;**bk.;** *'CHP Meclis Gurubu genel kurulu 27.IX.1945 Salı günü başkanvekili Kütahya Milletvekili Recep Peker'in başkanlığında toplandı. Refik Koraltan söz alarak; 'Evvelce partiden çıkarılmış olan Adnan menderes ve Fuad Köprülü haklarında parti divanınca alınmış olan çıkarma kararının, partili milletvekillerinin fiil ve hareketlerinin tüzüğü ayrılık bakımından tezekkürü ve icabında ceza tayini hususlarının ancak Parti Meclis Gurubuna ait lması hasebiyle tüzük hükümlerine aykırı olduğunu ve maksadının bu husus hakkında yüksek makamlarının dikkatini çekmek bulunduğunu. Vatan gazetesinin yayımlarını, gidilmesi gereken yolu gösterir mahiyette telakki ettiğini, tüzük hükümlerini anlayış bakımından kendisi ve ark adaşlarıyla çoğunluk arasındaki anlaşmazlığın Parti esaslarına riayetsizlikle sorumlu kılınmasına sebep teşkil edemeyeceğini ve herkesin Partinin mazisine intisap hakkı korunmak suretiyle çıkarma kararına lüzum kalmadan dostça bir ayrılma yolunu birlikte mütalaada isabet olacağını ifade ile kendini savunmuştur. Konuşmaların sonunda, Başkanlığa verilen bir önerge gereğince oya başvurularak Refik Koraltan'ın savunmasının esas ve usul bakımından yersiz olduğuna ve kendisinin CHP Meclis Gurubundan çıkarılmasına ve bu kararın Genel başkanlık divanına arzına 1 oya karşı 280 oyla karar verilmiştir', "B. Refik Koraltan Partiden Çıkarıldı*", " İhraç Kararı Bire Karşı İki yüz Seksen Oyla Verildi". **Akşam. (**28 Kasım 1945).2.

[205] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/13.

"Refik Koraltan partiden çıkarıldı" başlığıyla Refik Bey'in partiden ihraç edildiği haberine yer verilmişti. Gazetede ihraç kararına sebep olarak; Refik Koraltan'ın 12 Haziran tarihinde Vatan gazetesinde çıkan beyanatındaki düşünce ve sözlerinin Parti nizamnamesi hükümlerine aykırı görülmesi sebep olarak belirtildi. Koraltan, parti grubundaki müdafaasında gazetedeki açıklamalarının, gidilmesi gereken yolu gösterir mahiyette telakki ettiğini söylemişti. Vatan gazetesinin; "Refik Koraltan'ın Gazetemize Beyanatı" yazısında: "Refik Bey verilen bu kararın beklenmekte olduğunu ve beklenildiği şekilde de gerçekleştiğini" ifade etmiştir denildi. Refik Koraltan "Bu karar ile bir kez daha anlaşılan gerçeğin, 12 Haziran 1945 tarihinde dört imza ile Parti Meclis Grubuna verilen müşterek takririn, araya beş aylık bir zaman girmesine rağmen ne kadar isabetli bir karar olduğunu göstermesidir" şeklinde değerlendirdi. Açıklamasında, devam eden Parti Grubundaki münakaşaların da bu hakikati bütün açıklığı ve kıymeti ile belirttiğini ifade etti.[206]

Halk arasında ilgi ve takdir toplayan dörtlü takrir ve Bayar'ın istifası, bir muhalefet partisinin tohumlarını, bir düşünce hareketine dönüştürmüş oldu. Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun bir demeci münasebetiyle tartışmayı halkın görüşüne sunmak imkânı çıkmış ve Adnan Menderes, 13-14 Eylül 1945 tarihli Vatan gazetesinde Başbakana cevap vermişti. Adnan Menderes, yazılarıyla kamuoyunun huzuruna çıkmıştı.[207] TBMM'de cereyan eden bu hadiseler ve gelişmeler basında, özellikle İstanbul basınında geniş bir ilgiyle takip edilmekte ve durum kamuoyuna açıklanmaktaydı. CHP ve TBMM'de başlayan muhalefet hareketi, hükümet ve muhalefet taraftarı basın organlarında da görülmeye başlamıştı.[208]

Ulus'un 3 Aralık 1945 tarihli sayısında, Falih Rıfkı Atay'ın imzasıyla "Yeni bir muhalefet partisi" başlığı altında: "Celal Bayar'ın Kemalizm davasına ve Türk devrim geleneklerine uygun bir muhalefet partisi kurmaya ve işletmeye muvaffak olmasını bizde en aşağı kendisi ve arkadaşları kadar dilemekteyiz. Celal Bayar bizim partimizde fazileti, dürüstlüğü ve ülkücülüğüyle şöhret kazanmıştır. Karşımızda bu vasıfta bir liderin muhalefet partisini kurmasından memnun olmamak imkânı var mıdır?" demişti.[209] Vatan, demokrasilerden yanaydı ve Rusya'ya karşı güven duyguları beslemiyordu. Tan ise Türkiye'nin dış politikasında Sovyetler Birliği'ne doğru bir kaymayı öngörmekteydi.[210]

---

[206] "Parti Grubunda gürültülü bir toplantı ve bir ihraç kararı", "Refik Koraltan Partiden çıkarıldı" , "Refik Koraltan'ın Müdafaası".(28 Kasım 1945). **Vatan,** 1.
[207] Fersoy, O. C. , **age.,** 85.
[208] Akandere, O., **age.,** 384.
[209] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** s.53.
[210] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** s.67.

Celal Bayar milletvekilliğinden istifa etmesinden 15 gün sonra, 18 Ekim'de İstanbul' a gelmiş ve kendisini Refik Koraltan karşılamıştı. Bazı gazeteler bu durumu Celal Bayar ve Refik Koraltan'ın bir parti kurma düşüncesinde oldukları şeklinde yorumlamış; daha sonra bunun doğru olmadığı açıklanmıştı.[211] Cem Eroğul, dörtlü takririn reddedilmesinin gerçek nedenleri üzerinde yapılan tartışmalar konusundaki değerlendirmesinde: "Bu hususta bir görüş 1945 Mayıs ayında İsmet İnönü'nün liberalleşme direktifi vermesine rağmen bunun gerçekleştirilememiş olmasını dayanak olarak gösterirken bir başka görüş CHP kendi içinden bir muhalefet partisi çıkmasını istediği için özellikle sert davranmıştır" demiştir.[212]

Refik Bey, 1957 tarihinde çıkmış olduğu yurt gezisinde, konuşmasının bir bölümünde dörtlü takrir ve Demokrat partinin ortaya çıkma sürecine de değinerek bu konuda şunları söylemiştir: "İkinci Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında ülkede yaşanan bazı olumsuzlar vardı. Gazeteler özgür değildi ya da susturulmuştu, dernek ve toplanma hakkı yoktu. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte savaşın getirdiği siyasi, iktisadi, içtimai sıkıntılar vardı. Açlık ve sefalet bütün şiddetiyle hissedilmiş ve milletin de buna tahammülü kalmamıştı" demiştir. Refik Bey, savaş bittikten sonra kendisi ve diğer arkadaşlarının partiyi ikaz ettiklerini ve bir ıslahat raporu verdiklerini; ancak dinlenmediklerini söylemiştir.[213] İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkede başlayan liberalleşme ve demokratikleşme çabalarının artması, CHP içinde ve TBMM'de başlayan siyasal muhalefetin zaman içerisinde kamuoyu ve basında destek bulması, CHP'ye karşı yeni bir partinin kurulacağı düşüncesini de beraberinde getirmişti.[214]

3.4. Demokrat Partinin Kuruluşu ve Refik Koraltan

3.4.1. Demokrat Parti'nin Kuruluşunda Refik Koraltan'ın Rolü

Türkiye'de hâkim olan çok partili demokratik rejim 23 yıllık bir mücadelenin ve arayışın sonucunda elde edilebildi. Cumhuriyet'in kurulduğu tarihten 1946 yılına kadar, tek partiden çok partili döneme geçişte üç deneme yapılmıştı. Bunlardan ilki 1924 yılında gerçekleşti. Ülke yönetimini elinde bulunduran Cumhuriyet Halk Partisi'nin karşısında, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası yer almıştı. Yeni cumhuriyetin inşa edildiği bu süreçte,

---

[211] Erer, T., **age.,** 86.
[212] Eroğul, C., **age.,** 30, 31.
[213] **BCA**, 10.9.0.0/471.1361.1/45.
[214] Akandere, O., **age.,** 408.

yaşanan birtakım olumsuz gelişmeler, muhalif bir sesin yaşamasına imkân vermedi. Terakkiperver Fırkası altı ay sonra kapatılmış, yöneticilerinin bir kısmı hapsedilmişti. İkinci deneme 1930'da Serbest Fırkanın kurulması ile yapılmıştı. Ancak Serbest Fırka da sadece 97 gün yaşayabildi. Aradan 16 yıl daha geçti. 1946' da Demokrat Parti kuruldu ve Türkiye'de tek partili rejim bir daha dönmemek üzere son buldu.[215]

Türkiye'nin tek-partili bir idareden çok partili siyasi hayata geçişi, yakın dönem siyasi tarihimizin en önemli inkılaplarından birisidir. Türk siyasal yaşamında çok partili bir rejimin hâkim olması, 1946'dan sonra demokrasinin en temel unsurlarından birisi olan "Çok partili rejimin" vazgeçilmez bir hayat tarzı olduğunu ifade etmesi açısından da önemli bir gelişmedir.[216] Bu süreçte, Türk basınında ikinci bir parti sözleri gazetelerde yer almaya başlamıştı. 2 Haziran 1945 'te, Serteller Tan'da "Ankara'da Siyasi Hava" başlığı altında: "Bir Demokrat Partisi kurulması için teşebbüse girişildiği haberi henüz teeyyüt etmedi, "Partinin Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın reisliğinde kurulacağı şayiasının aslı yok. Ancak Ankara'da, yeni bir muhalefet partisinin iyi karşılanacağı söylenilmektedir" denilmişti.[217] Refik Koraltan'ın da partiden ihraç edilmesiyle yeni bir partinin kurulacağı yönündeki söylentiler artmış, 28 Kasım tarihli gazeteler, kurulacak yeni bir partiye 4'lü takrir sahiplerinden başka eski başbakanlardan Rauf Orbay'ın da katılacağını ve parti isminin Milli Demokrat Partisi olacağını aktarmışlardı.[218]

1945'in Aralık ayı; Türkiye'de, yeni parti üzerine söylemlerle geçmişti. Yeni partinin ismi üzerine farklı düşünceler ortaya atılmıştı. 'Demokrat Halk Partisi' , 'Kemalist Demokrat Parti' ya da 'Köylü ve Çiftçi Partisi' bunlar içerisinde söylenenlerden bazılarıydı. Metin Toker, Celal Bayar'ın kendisine anlattığına göre, dört kurucudan her birinin başkanlık ettiği toplantılardan birinde, Bayar'ın ismini hatırlamadığı bir arkadaşının, 'Demokrat Parti' adını telaffuz ettiğini ve hepsinin bu isim üzerinde ittifak ettiklerini belirtmişti.[219] Zekeriya Sertel, partinin ismi konusunda 1945 senesinde Tevfik Rüştü Aras'ın Ankara'da

---

[215] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 10.

[216] Akandere, O., **age.,** 13.

[217] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 89. ;**bk.;** "*Aynı günler, kalemini Çankaya'dan esen rüzgâra göre ayarlayan Falih Rıfkı Atay diyor: "Siz de partinizi kurunuz, programınızı yapınız, açık, belli fikirlerle meydana atılınız. Demokrasi memleketin ve milletin hayrını kendi düşündüklerinde gören partiler arasında bir savaşmadır". Başka bir yazısında ise şunları ilave ediyordu: «Partiler kurulmak isteniyor da olmaz mı diyoruz? Partiler kurulmuştur da seçime katılmaktan mı menediyoruz? Millet Meclisini bir "tayin edilmiş memurlar toplantısı "diye teşhir eden zevzeklerin bile ağzını kapatmıyoruz.» Bahsedilen «zevzek» Adnan Menderes'tir ve zaten Menderes, Köprülü ile birlikte bu tarz yazılarından dolayı C.H.P' den çıkartılacaktır. Menderes ile Köprülü'nün C.H.P ile açık dalaşması önce bir Meclis celsesinde, sonra gazete sütunlarında oldu",* Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 98.

[218] Erer, T., **age.,** 87.

[219] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 111.

Bahçelievler'deki evinde Celal Bayar, Adnan Menderes ve kendisinin de içinde bulunduğu bir grup tarafından ilk toplantısının yapıldığını belirtmişti. Toplantıda partinin amaç ve programının konuşulduğunu ve ortak nokta olan demokrasi üzerinde herkesin hemfikir olduğunu ifade etmişti. Birkaç gün süren görüşmelerden sonra, önce partinin "Cumhuriyet Demokrat Partisi" adını taşımasının kararlaştırıldığını ve partinin amacını gösteren ilk maddesinin de: "Cumhuriyet Demokrat Partisi, Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasinin geniş ve ileri bir anlayışla gerçeklemesine ve genel politikanın demokratik bir görüş ve anlayışla yürütülesine hizmet amacıyla kurulmuştur", şeklinde kaleme alındığını belirtmişti. Sertel, böylece Demokrat Parti'nin ilk temelinin orada atıldığını anlatmaktadır.[220]

Toker, Celal Bayar'ın kendisine anlatımıyla, dörtlerin diğer üyeleriyle ilişkisi şu şekilde gelişmişti; Adnan Menderes'in yakın arkadaşı Fuad Köprülü muhalif dörtlüye katıldıktan sonra, Bayar bir denge kurmak arzusuyla Refik Koraltan'ı, dörtlerin arasına sokmuştu. Bayar'ın anlatımından; "Aslında dört kişi değildik de, iki ikiliydik. Adnan Bey, Köprülü ile çok yakındı. Hep birlik halindeydiler. Ben de Koraltan'ı yanıma alırdım" demiştir.[221] Şevket Süreyya Aydemir, Demokrat Partinin kuruluşun dair değerlendirmesinde Refik Koraltan ve onun bir açıklamasına değinmiştir. Konu, dörtlü takriri kimin yazdığı sorusudur. Dörtlü takririn, dört kurucu tarafından hazırlandığı ve bu arada Menderes'in, o sırada daha aktif bir girişimci olarak bunun tartışma ve şekillenmelerinde payı bulunduğunu bilinmektedir. Ancak takrir taslağı ilk olarak kimin kalemiyle hazırlanmıştır? Bu hususta Koraltan'ın anlatımıyla verilen bilgiler şu şekildeydi. Refik Bey, Toprak kanunu görüşülürken Menderes'in yaptığı güzel konuşmalar ve tenkitlerden etkilendiğini; diğer taraftan demokrasi ilan edildiği halde, Halk Partisinin şef partisi olarak kaldığını belirtmişti. Üstelik demokrasiye bünyesini uydurmak için de bir gayret görülmediğini bu sebeple Menderes'le konuşarak parti meclis grubuna müşterek bir takrir vererek, bir reform istemeleri gerektiğini böylece dörtlü takrir fikrinin de kendisinden çıktığını anlatmıştır. Refik Bey, ilk olarak beş kişi olduklarını, Hikmet Bayur'un da kendileriyle beraber olduklarını, takririn imzalanacağı sırada, Bayur'un imza koymaktan vaz geçtiğini söylemiştir. Hikmet Bayur, takririn, dört imza ile değil yalnız, Refik Koraltan imzasıyla verilmesini de teklif etmişti. Takririn esasını Fuad Köprülü yazmıştı. Refik Bey, gruptaki müzakerede çok hücuma uğradıklarını, bilhassa Bayar'a ve Menderes'e hücum edildiğini anlatmıştı.

---

[220] Sertel, Z. (2000). **"Hatırladıklarım"**. (4. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi, Ekim,224, 225.
[221] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 70.

Aralarında sözcü olarak, yalnız kendisinin konuşması hususunda mutabık kaldıklarını ancak Bayar'ın, kendini savunmak için konuştuğunu belirtmiştir. Refik Bey, grupta çok fazla hücumlara uğradıklarını, kendisinin ılımlı konuşmalarının dahi havayı yumuşatamadığını söylemiştir. Takririn grupta konuşulmaması ve bir komisyona havalesi teklifinin dikkate alınmadığını, Şükrü Saracoğlu'nun takririn geri alınmasında ısrar ettiğini belirtmiştir. Baskılarla birlikte, Köprülü'nün, takririn geri alınmasını istediğini, Adnan Menderes'inde yumuşadığını ancak kendisinin direndiğini söylemiştir. Menderes'in sonraki zamanlarda, bu hadiseyi daima hatırladığını ve Bayar'ın da yanında kendisine: "Koraltan, sen olmasaydın, ne bu parti kurulurdu, ne de biz iktidara geçebilirdik, sen bizim, her yerde kurtarıcımız oldun" diye konuştuğunu ifade etmiştir.[222]

Samet Ağaoğlu, Demokrat Partinin kuruluşunu değerlendirirken, kurucuların dördünün de, Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrıldıktan sonra yeni bir parti kurmak fikrinin ortaya çıkması sürecini birbirlerinden farklı şekilde anlattıklarını ifade etmişti. Menderes'in, bu fikrin önce kendisinden geldiğini söylediğini, Koraltan'a göre fikrin sahibi kendisi, Köprülü'nün ise "Hayır, benim" dediğini belirtmiştir. Ağaoğlu, Celal Bayar'ın Kayseri cezaevinde iken kendisine anlattıklarından istifade ederek, Demokrat Partinin kuruluş sürecinin nasıl gerçekleştiğini, şu şekilde nakletmişti.

Celal Bayar, Şükrü Saraçoğlu'nun Başbakanlığının ilk zamanlarında İsmet İnönü tarafından Çankaya'ya çağrılmıştır ve kendisiyle beraber çalışılmak istenildiği söylenmiştir. Celal Bayar, olumlu ya da olumsuz bir cevap vermemiştir. Şükrü Saraçoğlu, daha sonra Celal Bayar'ı davet ederek, Grup Başkan Vekili olmasını teklif etmiştir. Celal Bayar ise düşünmek için zaman istemiştir. Celal Bayar, teklifi yinelemek için gelen Refik Şevket İnce'ye, hükümetin uygulamalarını beğenmediği için kabul etmeyeceğini; ancak Müstakil Grup Başkanlığını kabul edebileceğini belirtmiştir. Celal Bayar, bu düşüncesini İsmet İnönü'ye söylediğinde İnönü'nün, Şükrü Saraçoğlu'nun bu habere üzüleceğini söylediğini belirtmiştir. Celal Bayar, onraki süreçte temas ettiği kişiler tarafından bir parti kurulması yönünde kendisine teşvikler yapıldığını, bunlar içerisinde Tevfik Rüştü Aras'ın da bir parti kurulması hususunda ısrar ettiğini anlatmıştır. Celal Bayar, daha sonra Ankara'da Refik Şevket İnce ve Hamit İnce ile olan temasını ve bu iki kardeşle parti kurmaya karar verdiğini açıklamıştı.[223]

---

[222] Aydemir, Ş. S. (2007).**Menderes'in Dramı.(** 10. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi, Ocak, 166,167.
[223] Ağaoğlu, S. ,**age.,** 418.

Celal Bayar'ın kızı Nilüfer Bayar Gürsoy bu hususla ilgili olarak, dörtlü takririn verilmesinden sonra yoklamaların başladığını ve çevreden de parti kurulması hususunda bir tazyik olduğunu belirtmiştir. Her akşam ayrı bir yerde toplantıların yapıldığını ve sancılı bir süreç olduğunu ifade etmiştir. Bu toplantılarda sadece dörtlerin değil başka isimlerin de bulunduğunu ve bu kişilerden görüş alındığını, toplantıya katılanlardan birisinin de Tevfik Rüştü Aras olduğunu belirten Nilüfer Bayar Gürsoy, ilk zamanlarda Aras'ın bu toplantılara iştirak ettiğini belirtmiştir. Aras'ın Adnan Menderes'in eşi Berrin hanımla akraba olduklarını belirterek ancak daha sonra sosyalist fikirlerinden dolayı devam etmediğini ifade etmiştir.[224]

Kemal Karpat, 1946-50 yılları arasındaki dönemi değerlendirirken, Türk demokrasisi için milletin tarihinden ve demokratik geleneklerinden gelen tecrübelerinin ve çok partili yaşama geçme arzusunun, Batı'nın demokrasisinin düşünce ve eylem şekilleri ile birleştirerek kendi ihtiyaç ve kültürüne uygun bir demokrasi kurma mücadelesinin başlangıcı olduğunu belirtmiştir. Karpat, bunun hem orta sınıfın hem de alttan gelen kitlenin vermiş olduğu bir mücadele olduğunu vurgulamıştır.[225]

Metin Toker, Demokrat Parti oluşumunda öne çıkan dörtlüyü değerlendirirken, "Celal Bayar ve arkadaşları" denilince gelişmelerin de tesiriyle akla Bayar, Menderes, Koraltan ve Köprülü'nün geldiğini, aslında bu dörtlünün, 1942'lerden itibaren Dr. Aras'ın Bahçelievler'deki evinde görüşmelerin, sohbetlerin bir araya getirdiği bir grup olduğunu söylemiştir. Toker, o tarihe kadar Bayar ile Menderes arasındaki ilişkiyi aynı Meclisteki iki milletvekilinin birbirlerini başlarıyla selamlamalarından ibaret olduğunu, Bayar'ın ne Başbakanlığında ne de ondan önce Menderes hakkında iyi veya kötü bir şey düşünmediğini ifade etmiştir. Toker: "Menderes hakkında bir şeyler düşünen Tevfik Rüştü Aras'tı" değerlendirmesinde bulunuştu.[226]

Toker, bir muhalefet Partisi'nin oluşumu konusundaki değerlendirmesinde ise, Bayar'a yeni parti konusunda ısrar edenlerden birinin de Refik Koraltan olduğunu belirtmiştir. Metin Toker, Koraltan'ın kendisine verdiği anlatımdan söz ederek; Refik Koraltan'ın, Ahmet Hamdi Başar ile birlikte Şişli'de bir evde Celal Bayar'ı gördüklerini ve Bayar'a bir parti kurmasının zamanı geldiğini söylediklerini anlatmıştır. Bayar'ın, İsmet Paşa'ya karşı çıkmayacağı cevabını verdiğini, Koraltan ve Başar ısrar edince de "Canım, benden ne istiyorsunuz?" diye karşılık verdiğini ifade etmiştir. Koraltan ve Başar, Bayar'a:

---

[224] Yıldırım Ö. (2016, 6 Ekim). **" Nilüfer Gürsoy Bayar ile Söyleşi",** .(Söyleşi tarafımca yapılmıştır.)**,** İstanbul.
[225] Karpat, K., **age**., 52.
[226] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 69.

"Halk bunu sizden bekliyor", dediklerinde Bayar'ın, ısrarlar karşısındaki tutumu "Ben, tabiatım icabı, kafamdaki iş pişinceye kadar bunu açığa vurmam. Parti kurmak konusunda da böyle davranmış olacağım" şeklinde olmuştur. Toker, Dörtlü Takrir verildiği zaman Bayar ve arkadaşları bir muhalefet partisinin kurulmasını Cumhurbaşkanının istediğini ve bunun için kendilerine güvendiğini bildiklerini, bu fırsatı başkasına kaptırmamak arzusunun da davranışlarında rol oynadığı değerlendirmesinde bulunmuştur.[227] Celal Bayar ile bir mülakat gerçekleştiren gazeteci Mehmet Barlas DP'nin kuruluşu hususunda; Celal Bayar'a yönelttiği Demokrat Partiyi İnönü 'ye karşı duyduğunuz kırgınlıktan ötürü kurmuş değilsiniz değil mi? Sorusuna Bayar: "Eğer bizim "4 'lü takriri CHP grubu kabul etseydi, partiden ayrılmazdım. Çünkü ben CHP'nin de kurucusuydum. İstediğimiz, parti içinde demokrasi olmasıydı" şeklinde cevap vermişti.[228]

Rıfkı Salim Burçak ise bu hususta; Celal Bayar'ın Milliyet yazarı Abdi İpekçi'nin, o zamanlar bir yeni parti kurma düşünceniz yok muydu sorusuna; Bayar'ın, o vakit olmadığını bunu kendi adına söylediğini belirterek diğer arkadaşlar için bir şey söyleyemeyeceğini ifade etmişti. Bayar: " Halk Partisini normal bir parti haline getirmek için mücadele edecektik" cevabını vermişti.[229]

Şevket Süreyya Aydemir, Demokrat Partisinin ilk toplantıları ve program hazırlıkları çabalarının, Koraltan'ın Ankara'daki evinde olduğunu söylemişti. Refik Koraltan'ın yakını olan ve 1930'larda bilhassa "İktisadi Devletçilik" isimli eseriyle dikkati çeken ve Atatürk'ün de yakınında bulunup seyahatlerine katılan Ahmet Hamdi Başar'ın bu toplantılara katıldığı belirtilmişti. Partinin program tasarısını hazırlama işleri ona verilmişti.[230] Ahmet Hamdi Başar, Demokrat Partinin kuruluş aşamasını anlatırken "İlk olarak dörtlerden biri, sonra ikisi ve sonunda dördü ile konuşmalarımız, çalışmalarımız oldu" demektedir. Bu dörtlünün başlangıçta oldukça çekingen ve kararsız olduklarını belirten Başar, yapılan toplantı ve görüşmelerle birlikte kendisinin de dâhil olduğu beş kişilik bir kurucu heyet tarafından Demokrat Partinin kurulmasına karar verildiğini ifade etmişti.[231]

Ancak Adnan Menderes bu işbirliğinden daha ilk zamanlardan başlayarak memnun olmamıştı. Menderes için programdan ziyade bir an önce harekete geçmek önemliydi. Başar,

---

[227] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,**.93.
[228] Barlas, M. (2000).**Türkiye'de Darbeler ve Kavgalar Dönemi**. (1.Baskı). İstanbul: Birey Yayıncılık, Eylül, 41.
[229] Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 59.
[230] Aydemir, Ş. S.,Menderes'in Dramı, **age.,** 144, 145.
[231] Aydemir, Ş. S.,Menderes'in Dramı, **age.,** 444.

Refik Koraltan'ın evinde misafir kaldığı için toplantılar Celal Bayar'ın evine naklolunmuştu. Toplantı ve tartışmalar devam ederken Menderes ağır basmış ve Ahmet Hamdi Başar İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştı. Kendisine hazırlanan program tasarısının gönderileceği söylenmiş ve daha sonra da program gönderilmişti.[232]

Samet Ağaoğlu; gelişmeler sonucunda Celal Bayar ve arkadaşlarının Halk Partisi'nden ayrılarak, yeni bir parti kuruluşuna gidilmesinde, en olumlu katkının Celal Bayar'ın tanınmış ve Atatürk'ün son Başbakanı bulunmuş olmasının etkili olduğunu belirtmiştir. Celal Bayar'ın kişiliğinin birçok çevrelerde Demokrat Partiye güven duyulmasına sebep olduğunu ifade etmiştir.[233]

Samet Ağaoğlu, Demokrat Partinin kurulduğu dönemde yükselişine etki eden faktörleri değerlendirirken bunlar arasında şu hususlara temas etmişti. Kuruluşun ilk aylarında etrafını saran hatta bünyesine sızan prensiplerine aykırı gördüğü başka ideoloji sahiplerini büyük oranda bünyesinden uzaklaştırmasıydı. Diğer bir faktör, Halk Partisi iktidarının yapmış olduğu çeşitli baskılar ve bu baskıların Demokrat Partiyi geçen süreçte daha daha mazlum, iktidarı biraz daha zalim göstermesi. Toplum psikolojisinde halk zalimin yanından uzaklaşır mazlumun yanında yer alır etkisi. Bir başka etkenin parti yöneticileriyle gurubunun en zor şartlar karşısında dahi cesaretlerini kayıp etmemeleri, her türlü tehdide karşı dimdik durmuş olmaları, süreçte atılacak şiddet yâda yumuşama adımların doğru hesaplanması, siyaset arenasının muhalefet cephesinde yeni insanların yer alması, Demokrat Parti Meclis Gurubunun, kendi içindeki kavgalara rağmen, Meclis de Halk Partisi gurubuna karşı tam bir beraberlikle yürüttüğü siyaset olarak değerlendirmişti.[234]

Ayhan Timurtaş (Refik Koraltan'ın kızı) babası Refik Koraltan ve diğer üç kurucunun Demokrat Parti'nin kuruluşu aşamasında yaşadıklarını olaylara da bizzat yakından tanıklık etmiş birisi olarak şu açıklamalarda bulunmuştu: "Dörtlü grubun

---

[232] Aydemir, Ş. S.,Menderes'in Dramı, **age.,** 144, 145. ;**bk. ;** *Ahmet Hamdi Başar, uzun yıllar İstanbul limanı başında bulunan bu zat iktisat okumuştur. İktisadi devletçilik ilkelerini kimseye benimsetememiş, Atatürk'ün bir yurt gezisine çıktığı dönemde yanında bulunmuştur. Demokrat Parti'nin kuruması, iktidara geçmesi üzerine milletvekili olarak 1950'de görünmüş fakat düşüncelerini Demokratlara da anlatamadığından uzaklaştırılmıştır. Ondan sonra bazı muhalif partilerde görünmüşse de yıldızı bir daha parlamamıştır. Çıkardığı dergi ve kitapları vardır,* Kemal, M., **age.,** 27, 28. ; Ahmet Hamdi Başar, Yaşadığımız Devrin içyüzü adlı anılarında DP listesinde yer alabilmesini Refik Koraltan'ın gayretlerine bağlamıştır, Koçak, C. (2017). **Demokrat Parti Karşısında CHP.** İstanbul: Timaş Yay.,107. ;**bk. ;** *Ahmet Hamdi Başar, programcı ve çalışkandı. Birçok parti ve derneğin programını hazırlamıştı. Ancak daha sonra hepsinin dışında kaldı. Başar, çalışkan ancak beraber çalışılması güç bir insandı. Çünkü kendine göre doktrinciydi. Bu doktrinin nerede başlayıp nerede bittiği bilinmez. Demokrat Parti ise parlamentoda ki Demokrat Partiler gibi bir orta parti olacaktı. Bu orta partiler ise doktrin 'in partileri değildir. Başar'a ilk karşı duran Adnan Menderes oldu. Toplantılar Bayar'ın evine nakledildi*, Aydemir, Ş. S. ,İkinci Adam., **age.,** 444.

[233] Ağaoğlu, S. ,**age.,** 420.

[234] Ağaoğlu, S.(1972). **Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri Bir Soru,** Baha Matbaası, 78, 79.

ekseriyetle kendi evlerinde toplandıklarını, o dönemde herkesin bir parti kurulacağını tahmin ettiğini ancak bu düşüncenin henüz açıklanmadığını" söylemişti. Ayhan Hanım, evlerinin alt katında da Fransız Haber Ajansı AFP'nin müdürlüğünü yapan bir kişiden bahsederek: "O kişinin kendisine bir parti mi kurulacak?" şeklinde sık sık sorular sorduğunu belirterek dörtlü grubun sabahlara kadar yeni bir partinin programı ve ilkeleri üzerinde çalıştıklarını ve tartıştıklarını anlatmıştır.

Ayhan Timurtaş, yapılan toplantılarda zaman zaman tansiyonun yükseldiğini belirterek Köprülü'nün zaman zaman sert çıkışlı davranışları olduğunu, hatta: "Onun kavgaları yüzünden parti daha kurulmadan dağılacaktı" şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştu. Birçok toplantının Koraltanların evinde olduğunu sadece kendisinin bir şeyler ikram etmek üzere toplantılara katıldığını ifade etmişti. Ayhan Hanım, toplantılar esnasında yükselen tansiyonu düşürmekte babası Refik Bey'in etkili olduğunu belirterek, partinin kurulması ve devam etmesinde babası Refik Bey'in önemli bir yeri olduğunu söylemişti.[235]

Yavuz Koraltan (Refik Koraltan'ın Torunu): "Dört siyasetçi toplantılar yapıyorlar. O dönemde Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel çifti var, sol düşüncedeler. Bunu bahane ederek, daha parti açılmadan kapatmak istiyorlar. Büyükbabam Refik Bey, Zekeriya Sertel ile konuşuyor, onlara uzak durun diyor. "Yeter söz milletindir" sloganı büyükbabama aittir" demiştir.[236]

Toker, Demokrat parti kurucularıyla ilgili olarak, partinin ruhunun Celal Bayar olduğunu, nihai kararları onun aldığını söylemişti. Genel politikayı çizen ve partinin beyni olarak Bayar'ı işaret etmişti. Refik Koraltan'la ilgili olarak da onun gür sesiyle demokrasi söylevlerinde bulunduğunu ve her zaman babacan bir hali olduğunu belirtmişti. Koraltan'ın asıl etki ve rolünün, mitingler döneminde parti için yaptığı çalışmalarla sağladığını ve bunun da parti için önemli bir fayda kattığını ifade etmişti.[237]

Nilüfer Bayar Gürsoy (Celal Bayar'ın kızı) , partinin isminin konulması hususuna değinerek bunun müşterek bir karar olduğunu belirtmiştir. O süreçte üniversite de olduğunu anlatan Nilüfer Hanım, bir gün Ayhan Hanım, Özer Şahingiray, annesi ve babasının bulunduğu bir ortamda Celal Bayara'ın orada bulunan herkese partinin adı ne olsun? Şeklinde bir soru yönelttiğini, herkesin bir şeyler söylediğini daha sonra Celal Bayar'ın, peki

[235] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 23.
[236] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan ile Söyleşi",** İstanbul.
[237] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 123.

Demokrat Partiye ne dersiniz? diye sorunca herkesin hoşuna gittiğini" söylemiştir. Partinin isminin herkesten görüş alınarak konulduğunu, müşterek bir karar olduğunu, kimsenin ben verdim bu ismi diyecek durumda olmadığını belirtmiştir.[238]

Toker, dörtlü gruba program ve tüzük çalışmalarında iki yardımcının daha katıldığını ifade etmiştir. Bu kişiler Dr. Tevfik Rüştü Aras ve Refik Şevket İnce'ydi. Toker, çalışmalara Tevfik Rüştü Aras birlikte başlanıldığını ve bir noktaya kadar beraber gidildiğini fakat daha sonra görüşlerin ayrıldığını söylemiştir. Aras'ın kendisine anlatımından; *"Parti programını beraber yaptık. Sosyal adalet konusuna sıra geldiğinde ben ısrar ettim. Dedim ki: Bizim programımızda sosyal adalet fikri asla CHP ' dekinden geri olmayacaktır, ileri olacaktır. Dr. Aras, o konuda nasıl bir madde istediğini, yarısını Fransızca terim kullanarak izah etti. Herkesin çalışacağı belirtilecek ve herkesten yetenekleri ölçüsünde, herkese çalışması ölçüsünde"* denilecekti. Bu, sosyalizmin sloganıydı ve dörtler bunu kabul etmemişlerdi. Sonrasında Dr. Aras'ın, Bayar ve arkadaşlarıyla ilişkileri devam etmiş ancak kendisi kurucu olmamıştır. Partiye girip girmeme hususunda ise : "Evet ya da hayır gibi" net bir cevap vermemişti demektedir.[239]

Gazeteci Zekeriya Sertel "Hatırladıklarım" adlı kitabında, Cumhuriyet Halk Partisinde bir değişme hareketinin başladığını belirterek Celal Bayar ve Adnan Menderes'in partiden çekildiklerini ifade etmişti. Sertel, hatta Celal Bayar'ın partiden çekilme mektubunu Moda'da birlikte yazdıklarını anlatmaktadır. İki ismin çekilmesinden sonra CHP de bir çözülmenin ve ikinci bir partiye doğru giden bir hareketin başladığını ifade ederek, Atatürk'ün Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın kendisini ziyarete geldiğini anlatmaktadır. Bayar ve Menderes ile birlikte ikinci bir partinin kurulmasından bahseden Tevfik Rüştü Aras'ın kendisine beraber çalışma önerisinde bulunduğunu belirtmiştir. Sertel, Bayar ve Menderes'le farklı düşündüklerini söylediğini bunun üzerine Aras'ın da kişilerden ziyade ilkeler üzerinde durmanın doğru olacağını söylediğini ve görüşmelerin birkaç gün sürdüğünü ve bazı ilkelerde anlaşarak birlikte çalışmaya karar verdiklerini ifade etmiştir.[240]

Nilüfer Gürsoy Bayar, babası Celal Bayar'ın partinin kurulması aşamasında ve sonrasında etkili bir rol üstlendiğine işaret ederek: "Celal Bayar olmasaydı Demokrat Partinin kurulmasının mümkün olmayacağını" söylemiştir. "Celal Bayar, Atatürk'ün yanında bulunmuş, O'nun arkasında olmuş biri ama bir yerde gölgede kalmış. Bütün hayatı

---

[238] Yıldırım Ö. (2016, 6 Ekim). **" Nilüfer Gürsoy Bayar ile Söyleşi",** İstanbul.
[239] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 107.
[240] Sertel, Z., **age.,** 223.

ele alındığında Milli Mücadele'den başlayarak, memleket için çalışmış biri. Milli Mücadele'yi desteklemiş, İstanbul Meclisinde Milli Misakın kurucuları arasında. Atatürk'le birbirlerini görmemelerine rağmen gıyaben temas halindeler. İttihat ve Terakki'nin içerisinde bulunmuş parti tecrübesi var. Atatürk'ün Başbakan'ı, çekinilen bir kimse. Halk Partisi böyle bir hareketi, yeni bir partinin kurulmasını sezdikleri için babam Celal Bayar'ı Meclis Başkan Vekili yapmak istiyorlar." Nilüfer Hanım o süreçten bahsederken bir anekdot anlatmıştır. O dönemde bu olaylar yaşanırken anne tarafından bir akrabalarının geldiğini, gelen bu kişinin de Halk Partisi'nde milletvekili olduğunu belirterek Celal Bayar'a yapılan teklifin kabul edilmesini söylediğini belirtmiştir. Bu kişi gidince kendi aralarında konuştuklarını: "Hatta otomobil de veriyorlarmış" diye konunun gülüşmelere sebep olduğunu anlatmıştır. Nilüfer Hanım babası Celal Bayar'ın kendini geri çekmesi ve teklifi kabul etmemesinin halk partisini tedirgin ettiğini ifade etmiştir.[241]

CHP yöneticileri kendi partileri ayakta kalmak şartıyla kendilerine benzeyen bir muhalefet istiyorlardı. Mehmed Kemal'e göre: "Perde gerisinde özlenen bu politikayı gözlemleyen Celal Bayar olmuştu. Eğer gözlemlemeseydi ve bu rahatlık içinde olmasaydı muhalefete de liderliğini de etmezdi" şeklinde yorumlamıştır.[242] 1945 senesinin Aralık ayının ilk günlerinde Celal Bayar'ın yeni bir parti kuracağı haberi basında yer almıştı. Bayar, 3 Aralık 1945'te CHP'den istifa etmiş, 4 Aralık'ta İnönü ve Bayar görüşmesi Çankaya Köşkünde gerçekleşmişti. Bu görüşmede yeni kurulacak siyasal parti konusunda görüş birliğine varılmıştı.[243] Halk Partisi de iki sebepten ötürü böyle bir muhalefeti teşvik etmişti. İlk olarak bir muhalefet partisinin kurulmasıyla, Halk Partisi totaliter bir parti olduğu eleştirilerine cevap vermiş olacaktı. İkinci olarak da Halk Partililer, partiyi içten zayıflatan ve memnun olmayan bazı muhaliflerden böylelikle kurtulmuş olacaklardı.[244]

---

[241] Yıldırım Ö. (2016, 6 Ekim). **" Nilüfer Gürsoy Bayar ile Söyleşi",** İstanbul.

[242] Kemal, M., **age.,** 28,29.

[243] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 180. ;**bk. ;** *"Bayar'ın siyasi yaşamı 1908'de İttihat ve Terakki Cemiyetinde başlar. Henüz 24 yaşındadır ve Bursa'dadır. Daha sonra Bayar İttihat ve Terakki içinde yükselecek, İzmir il Sekreteri (Kâtip) olacaktır. Bayar, politikada ikinci dönem yaşamını Kurtuluş Savaşı'nda "Galip Hoca" olarak geçirdi. İzmir'in işgalinden sonra, 1919'de çeteci olarak din adamı kılığında direnişi örgütlemeye çalıştı. 1920'de Saruhan'dan son Meclisi Mebusuna da girdi. Cumhuriyet Türkiye'sinde Bayar, bir iktisat uzmanı olarak, Atatürk kadroları arasında sivrildi. 1923 yılında, Lozan Konferansı'nda iktisadi danışman olarak Türk delegasyonundaydı. İş Bankası başarısı ile 1932'de yeniden İktisat Vekili olacaktır. 20 Eylül 1937 günü, izin alan İsmet İnönü'nün yerine Başvekil olarak Celal Bayar getirilmişti"*, Mehmet Barlas, Türkiye'de Darbeler ve Kavgalar Dönemi, **age.,** s.12,13, Uzlaştırıcı bir yönü vardı. Karşısındaki insanı çok dikkatli dinlerdi. Dinlediği her şeyi kaydederek, ondan sonra bir yön çizerdi. Başka görüşleride dinler sonra yol önerirdi. Bu sebeple kurulacak partinin başında da büyükbabam yer almıştı, Yıldırım Ö. (2016, 6 Ekim). **" Emine Gürsoy Naskali ",** İstanbul.

[244] Karpat, K., **age**., 345.

Bu görüşme ileride kurulacak partinin CHP'den farklı olmayan yapısı sebebiyle zaman zaman muvazaa partisi ideaların ortaya atılmasına neden olmuştur.[245] 2 Aralık 1945 tarihli Vatan gazetesinde , "Celal Bayar ve arkadaşları yeni partinin programını hazırladılar", "Partinin Merkezi Ankara Olacak" başlıklı haberde; kurulması düşünülen parti için hazırlanan programda; günün esaslı ticari meseleleri, hayat pahalılığı, maliyet fiyatlarının düşürülmesi, tek seçim, anayasaya aykırı kanun ve nizamların tadili gibi konuların yer aldığı belirtilmişti. Celal Bayar ve arkadaşları Fuad Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan'ın yeni parti kuracakları haberi ve Celal Bayar'ın bu haberi destekleyen beyanatının büyük bir ilgi uyandırdığı ve günün başlıca mevzusu olduğu söylenmişti.[246] Demokrat Parti adında bir parti kurulacaktı ve bunun için Celal Bayar, samimi arkadaşlarından Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuad Köprülü ile anlaşmışlardı.[247]

4 Aralık 1945 tarihinde Vatan gazetesinde, "Celal Bayar dün Halk Partisinden çekildi", "Refik Koraltan'ın sözleri" ile verilen haberde, Yeni Partinin kurucularından bulunan İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın, Ankara'ya giderken istasyonda kendisiyle görüşen bir gazetecinin: "Vatan gazetesinin yeni partinin yayın organı olacağı hakkında dedikodular olduğu" yönündeki sorusuna Koraltan cevap olarak: "Böyle bir şeyin olmadığını kendilerinin yayın organının demokrasi düşüncesini yayan tüm Türk basını olduğunu" belirtmiştir. "Bu arada kimseye hususi bir imtiyaz vermiş değiliz, hakkı ve doğruluğu müdafaa eden bizim savunucumuzdur" demişti.[248]

5 Aralık 1945 tarihli Akşam gazetesinde; Partinin Celal Bayar ve arkadaşları Fuad Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan tarafından kurulacağı söylenmiştir. Partinin kurulması için henüz hükümete yapılmış resmi bir müracaat olmasa da ilerleyen günlerde bu müracaatın yapılmasının beklenildiği ifade edilmiştir. Haberin devamında yeni partinin, Büyük Millet Meclisinde üç temsilcisi olacağı belirtilerek bu kişiler Adnan Menderes, Fuad

---

[245] Yeşil, A. **age.,** 63.

[246] "Celal Bayar ve arkadaşları yeni partinin programını hazırladılar", "Partinin Merkezi Ankara Olacak".(2 Aralık 1945). **Vatan,** 1. ;**bk. ;** 'Refik İnce'nin yeni partiye girmesi tahakkuk ediyor. Yakında Ankara'ya giderek Celal Bayar ve arkadaşlarıyla görüşecek", "Ankara'da bir kongre toplanacak ve kongreye yeni partinin başkanı ile daimi idare heyetini seçecektir. Celal Bayar, Fuad Köprülü, Refik Koraltan ve Adnan Menderes, sık sık toplanarak partinin programını son bir tetkikten geçirmektedirler. Bu tetkiklerin daha bir müddet devam edeceği anlaşılmaktadır', "Yeni Parti Programı", "Programda, Birleşik Milletler anayasasında kayıtlı esaslara da geniş ölçüde yer verilecek".(7 Aralık 1945). **Vatan,** 1.

[247] Şakir, Z. (1952). **Ceal Bayar(Hayatı ve Eserleri).** İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 177.

[248] "Celal Bayar dün Halk Partisinden çekildi", "Refik Koraltan'ın sözleri".(4 Aralık 1945). **Vatan**, 3

Köprülü ve Refik Koraltan olarak açıklanmıştır. Bunların mecliste faal muhalefete geçecekleri ve kendilerine yönelecek tenkitlere hazırlandıkları ifade edilmişti.[249]

4 Ocak 1946 tarihinde basın mensuplarına yeni partinin lideri Celal Bayar şu beyanatı vermişti: *"Partimizin ismini tespit ettik, Demokrat Parti. Program ve nizamnamemiz tamamen hazırlanmıştır."*[250] 5 Ocak 1946 senesinde Akşam gazetesinde "Demokrat Partiye Dair Celal Bayar'ın Beyanatı" haberinde eski başbakanlardan Celal Bayar'ın, kuracağı siyasi parti hakkındaki açıklamalarına yer vermişti. Celal Bayar yeni kurulacak parti ile ilgili, partinin resmen teşekkül edebilmesi için yasal müracaatından önce yapılması icap eden bütün hazırlıkların bitirilmiş olduğunu söylemişti. Bayar, Partinin ismini "Demokrat Parti" olarak tespit ettiklerini, 80 kadar madde etrafında toplanan programın yayınlanmak üzere basına verileceğini açıklamıştı. Program ve nizamnamenin, partinin kurucuları olan dört arkadaş tarafından birlikte hazırlandığını, programı hazırlarken, fikirlerin mümkün olduğu kadar açık ve anlaşılır ifade etmeye çalıştıklarını, bundan gayelerinin kendilerine destek olacak olan yurttaşların belirli fikirler etrafında toplanmış olmalarının faydasını sağlamak olduğunu belirtmiştir. Demokrat Parti beyannamesinin Celal Bayar, Fuad Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan olmak üzere dört kurucu sıfatı ile imzalanarak hükümete verileceği ifade edilmiştir.[251]

5 Ocak 1946 tarihli Vatan gazetesinde, kurulacağı daha önceden bildirilmiş olan yeni partinin Celal Bayar, Fuad Köprülü, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Cemal Tunca tarafından hazırlanmakta olan nizamnamesinin ve programının tamamlanmakta olduğu, zaman kaldığı takdirde aynı gün içerisinde hükümete resmen müracaat edileceği, nizamnamenin tasdiki ile partinin kurulmasına müsaade isteneceği söylenmişti.[252] 6 Ocak 1946 tarihli Vatan gazetesinde; "Demokrat Parti kurucuları, yarın resmen hükümete müracaat ediyorlar" başlıklı haberde, Demokrat Partinin nizamnamesinin ve programının hazırlandığı ve resmi müsaade almak için İçişleri Bakanlığına müracaat edileceği, programın

---

[249] "Celal Bayar ve Arkadaşları Siyasi Bir Parti Kuracaklar".(1 Aralık 1945). **Akşam**, 1. ;**bk.;** *Celal Bayar'ın etrafındaki kurucuları, birisi bir idareci olarak ve ayni zamanda Atatürk Üniversitesinden diplomalı olduğunu bildiğimiz Refik Koraltan, diğeri Türk irfan tarihinde yer almış bulunan milletlerarası büyük kariyere sahip Profesör Fuad Köprülü diğeri de genç ve enerjik şahsiyetini uzaktan uzağa işittiğimiz Adnan Menderes;* Berksan, N. (1957). **Başvekil (Bir Tarafsızın Kitabı).** İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 342.

[250] Erer, T., **age.,** 88.

[251] "Demokrat Partiye Dair Celal Bayar'ın Beyanatı".(5 Ocak 1946). **Akşam**, 1.

[252] "Yeni Parti" ,"Program ve nizamnamesi ikmal edilerek resmen teşebbüse geçildi".(5 Ocak 1946). **Vatan**, 1

ve nizamnamenin teslim edileceği söylenmişti. Kanuni prosedür tamamlanıp müsaade alındıktan sonra, yavaş yavaş partinin teşkilat faaliyetine başlanacağı bildirilmişti.[253]

Tüzüğün geçici hükümler başlığını taşıyan bölümünde yer alan 43. maddesine göre, büyük kongre toplanıncaya kadar Genel İdare Kurulu görevini de kurucular yapacaktır denildi. Parti Başkanlığına Celal Bayar seçildi.[254] Ulus gazetesi Demokrat Partiyle ilgili olarak partinin program ve genel hatları hususunda, Demokrat Partinin programının iki kısımdan meydana geldiğini, birinci kısımın genel prensiplerle ilgili iken; diğer kısmının adalet, millî eğitim, sanayi, ticaret, tarım, orman, bayındırlık, ulaştırma ve genel sağlık işlerine ayrılmış olduğu söylenmiştir. Demokrat Parti'nin, Türkiye Cumhuriyetinde demokrasiyi geniş ve ileri bir anlayışla gerçekleştirmek ve genel siyasetin demokratik bir görüş ve zihniyetle yürütülmesine hizmet amacıyla kurulduğunu belirtilmişti.[255] Partinin programı konusunda Ahmet Hamdi Başar; Refik Koraltan'la gizli konuşmalar ve Celal Bayar sonrasında da İstanbul'da diğer iki kurucuyla görüşmelerden sonra herkesin mutabık kaldığı esaslara göre İstanbul'da parti programının programlaştırıldığını söylemişti.

Başar, o dönemde İstanbul'da olduğunu ve 1945 Aralık ayı başında Ankara'ya çağrıldığını belirtmişti. Demokrat Parti kurucularının kendisini Refik Koraltan'ın Ankara'da Ziya Gökalp caddesindeki evine götürdüklerini ve kimseyle görüşüp konuşmadan burada Demokrat Parti'nin programını hazırlamasını istediklerini anlatmıştı. Başar'dan istenilen programı hazırlaması olmuştu.[256] Partinin işleyişinde Celal Bayar'ın etkili olduğu kuruluşun ertesi günü yapılan genel başkanının seçiminde ortaya çıkmıştı. 8 Ocak günü dört kurucu bir araya gelip kapalı oyla lideri belirlemişlerdi. Dört oydan üçünde Celal Bayar ismi vardı. Bayar'ın kime oy verdiği hiçbir zaman açıklanmamıştı.[257]

Cumhurbaşkanının da onayını alan kurucular, 7 Ocak 1946'da Demokrat Partiyi resmen kurmuşlardı. Kurulduğu gün, yeni partinin merkez yönetimi, tüzüğü ve programı da kamuoyuna açıklanmıştı.[258] Demokrat Parti, Halk Partisi içinde başlayan ve Dörtlü Takrir diye adlandırılan bir muhalefet ve denetim oluşmasından sonra kuruldu.[259] Bu durum CHP'yi de rahatlattı, Halk Partisi kendi bünyesindeki en önemli muhalifleri partiden

---

253 "Demokrat parti kurucuları, yarın resmen hükümete müracaat ediyorlar".(6 Ocak 1946). **Vatan,** 1.
254 Kabasakal, M. **age.,**167, 168.
255 **"**Demokrat Parti Programının Esas Hatlarını Veriyoruz".(8 Ocak 1946). **Ulus,** 2.
256 Aydemir, Ş. S. ,İkinci Adam., **age.,** 444.
257 Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 28.
258 Kabasakal, M. **age.,**167, 168.
259 Kemal, M., **age.,** 24, 25.

uzaklaştırmış oldu.[260] Kurucuların ortak yönlerinden biri İsmet İnönü tarafından bakanlık ya da parti üst düzey yöneticiliği gibi vazifeler için tercih edilmemiş olmalarıydı. DP'nin CHP'den ayrılanlar tarafından kurulmuş olması geçişteki sürecinin çok daha az sancılı yaşanmasına etki etmişti.[261]

DP'nin Sümer Sokak'taki genel merkezinde o gün, gelen bu haber sevinçle karşılanmış, 23 yıllık tek partili rejim artık değişmişti. Yeni bir muhalefet partisi ve iktidar alternatifi bir parti vardı.[262] 8 Ocak 1945 tarihli gazetenin haberinde; hükümetin, yani partinin kurulması hakkındaki başvurusunu resmen kabul ettiği ve partinin kurulduğu hususundaki resmi ilmühaberin partiyi kuranlara verildiği ifade edilmiştir. Demokratik partinin, Türkiye Cumhuriyetinde demokrasinin geniş ve ileri bir anlayışla gerçekleşmesine ve umumi siyasetin demokratik bir görüş ve zihniyetle yürütülmesine hizmet amacıyla kurulduğu belirtilmiştir. Celal Bayar ve arkadaşlarının, Demokrat Partinin teşekkülü için hükümete resmen müracaat ettikleri, bu müracaat belgesinin, arkadaşları ve kendisi namına İçel Milletvekili Refik Koraltan tarafından, İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a teslim edildiği bilgisi verilmiştir.[263]

Partinin kurulduğuna dair resmi belgeyi alan Refik Koraltan, doğruca parti genel merkezine gitmiş, arkadaşlarını tebrik etmiş ve bir basın toplantısı yapılmıştı. Celal Bayar, yapılan toplantıda; partinin prensipleri ile Anayasa arasında hiçbir uyumsuzluk olmadığını, Anayasanın bütün hükümlerine inandıklarını ve Anayasa'da geniş bir demokrasi ruhunun olduğunu belirtmişti. Celal Bayar, Serbest Fırka parti deneyimi dolayısıyla zihinlerde bazı tereddütler olduğunu bildiklerini; ancak memleket adına büyük bir davaya atıldıklarını, Türk milletine ve onun şerefli tarihine karşı ayrı bir sorumluluk aldıklarını söyledi. Memlekette milli irade ve milli hâkimiyetin tam olarak tesisine çalışılacağını belirtmişti.[264]

Basın mensuplarıyla yapılan bu görüşme esnasında bir gazeteci Demokrat Partinin kurucularına Serbest Fırka hikâyesinin henüz hatırlarda olduğuna değinerek: "Demokrat

---

[260] Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 42.

[261] Demirel, T. (2011). **Türkiye'nin Uzun On yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs.** İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.,Mayıs, 315.

[262] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 27. ;**bk. ;** Ahmet Emin Yalman partiye bir ad arandığı zaman (Demokrat Parti) adını kendi bulduğunu söyler. Samet Ağaoğlu da anılarında Celal Bayar'dan aldığı bir mektupta partinin ilk konulan adının Demokrat Halk Partisi olduğunu açıklıyor. Sonradan partinin adından halk sözcüğü çıkarılıyor, Kemal, M., **age.,** 30.

[263] "Demokrat Parti resmen teşekkül etti" , "Parti programını veriyoruz".(8 Ocak 1946). **Vatan,** 1. ;**bk.; Demokrat** Parti'nin programında Adalet işleri, Millî eğitim işleri, Sanayi işleri, Ticaret işleri, Tarım işleri, Orman işleri, Maliye işleri, Bayındırlık-Ulaştırma, Sağlık işleri konuları şeklinde konu balıkları yer almıştır, " Demokrat Parti Programının Esas Hatları".(8 Ocak 1946). **Ulus**, 4.

[264] Erer, T., **age.,** 89.

Partinin de bir danışıklı döğüşün ürünü olduğu şeklinde bir tahminde bulunulabilinir mi?" diye sormuştu. Bu soru en fazla Adnan Menderes'i sinirlendirmişti. Diğer üç kurucu daha yaşlı, daha tecrübe sahibiydiler. DP kurulduğu gün Celal Bayar 63, Refik Koraltan 57, Fuad Köprülü 56, Adnan Menderes de 47 yaşındaydılar. Celal Bayar, suali soran gazeteciye, kelimelerin üzerine basa basa şu cevabı vermişti: "Serbest Fırka bir muvazaa partisi değildir. Ne bunu teklif edecek, ne de bu teklifi kabul edecek kişiler olmadığı gibi memleketin de muvazaalı işlere tahammülü yoktur."[265] Serbest fırka meselesini mevzuu bahis edenlere de Fuad Köprülü şu cevabı vermişti: "Serbest Fırka deneyimine girişenler bugünkü teşebbüse girişenler kadar tecrübeli değildi. O günden bugüne farklar büyüktür." Aynı toplantıda gazetecilerden birisinin Partiyi yürütmek için nereden para bulacaksınız? sorusu üzerine Celal Bayar: "19 milyon içinde bize taraftar olacak, maddî fedakârlıkta bulunabilecek bir kaç yüz kişi bulunabileceğini tahmin ediyoruz. Onların yardımlarıyla işi yürütebileceğimizi düşünüyoruz" demişti.[266]

Demokrat Parti programında temel gaye demokrasiydi. Parti programında liberalizmi savunan DP, CHP'nin programına oldukça benzerlik arz ediyordu. CHP'den yalnızca devletçilik ve laiklik hususlarındaki yorum farkları vardı.[267] Bir başka gazetecinin, Cumhuriyet Halk Partisi programı ile Demokrat Partisinin programı arasında fark olup olmadığı sorusuna Celâl Bayar cevaben; iki partinin programını karşılaştırmaları tavsiyesinde bulunmuştu.[268]

Demokrat Partisi programını ilan ettikten sonra çeşitli gazetelerde de yer bulmuştu. Program şöyle başlamıştı: "Siyasî hayatımızın, birbirine karşılıklı saygı gösteren partilerle idaresi lüzumuna inanan Demokrat Parti, Türkiye Cumhuriyetinde demokrasinin geniş ve ileri bir anlayışla gerçekleşmesine ve umumi siyasetin demokratik bir görüş ve zihniyetle yürütülmesine hizmet maksadıyla kurulmuştur. Bundan sonra partinin demokrasi esaslarına en uygun devlet şeklini Cumhuriyeti kabul ettiği kaydedilmiştir." Daha sonra endüstri, ticaret, milli eğitim, tarım alanlarında yeni partinin takip edeceği siyaset belirtilmişti.[269]

---

[265] Fersoy, O. C. , **age.,** 101.

[266] "Demokrat Partisi'nin Faaliyetine Müsaade Edildi".(8 Ocak 1946). **Tanin,** 2.

[267] Demirbilek, S., **age.**,19. ; Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 41.

[268] "Demokrat Parti'nin Programı Dün Hükümete Verildi".(8 Ocak 1946). **Ulus,** 3.

[269] "Demokrat Partisinin Programı".(8 Ocak 1946). **Tanin,** 3. ;**bk. ;** 'Bu prensipler arasında Partinin tek dereceli seçime, memurların siyasi! faaliyette bulunmamalarına, laikliğe, belediyelerin beşer yıllık çalışma planları hazırlamalarına, sayı itibariyle az fakat maaş itibariyle yüksek memurlar kullanılmasına, memurlara verilen kanuni salâhiyetlerin idari otorite temini bahanesiyle keyfi olarak kullanılması temayüllülerini önlemeğe, hâkimlerin daha ziyade terfihine, üniversiteye muhtariyet verilmesine, iktisada hayatta şahsi teşebbüs ve sermaye hareketlerinin himayesine, ziraat sahasında kalkınmaya, çok sıkı bir tasarruf zihniyetiyle hazırlanmış bir bütçeye emisyon

Partinin tüzüğünde ki başlıca esaslar serbest seçim, dini politikadan uzak tutmak, özel teşebbüse önem vermek, sendikaların kuruluşuna destek vermekti. Demokrat Parti kurulmuştu ve partinin adı halk arasında ilk zamanlarda, Demir Kırat olarak yayıldı.[270]

DP'nin kuruluşuyla birlikte; Ulus başta olmak üzere Tanin'de Hüseyin Cahit Yalçın, Son Telgrafta Ethem İzzet Benice, Akşam'da Necmeddin Solak, Vakit'te, Us Kardeşler CHP'yi savunurlarken; Vatan, Tasvir ve Son Posta, yeni partiye büyük ölçüde destek olmuşlardır.[271] 10 Ocak 1946 Tanin gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın: "Geçmişte muhalefet partilerinin memleketin siyasi hayatında, 1908 Meşrutiyet'in ilanından sonra pekiyi bir intiba bırakmadıklarına değinmiş yeni muhalefet partisinin ilk hizmetinin bu kötü hatıraları tamamen mazide bırakmak, fikir ve kanaat hususunda prensip idealine dayalı bir münakaşa müzakere hayatı kurulmasını temin etmektir" demiştir. Demokrat Partisinin, Cumhuriyet Halk Partisinden çok iyi bir anlayışa, dostça hislerle ve vatana hizmet konusunda samimi bir işbirliğine güvenebileceğine şüphe duyulmayacağını ifade etmiştir. Bu kanaate en büyük desteğin Celâl Bayar'ın mazisi olan, şahsiyeti tanınmış ve tecrübe edilmiş bir isim olması gösterilmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın, yazısının devamında; "Demokrat Partinin programını tenkit ya da tahlil edecek değiliz", diyerek "İsmet İnönü'nün belirttiği gibi parti programı bahsinde CHP'den esaslı bir ayrılık göze çarpmıyor" demiş ve parti programlarında sözden ziyade uygulamanın önemli olduğunu söylemiştir.[272]

Ulus gazetesinde Falih Rıfkı Atay, Demokrat Partinin kurulması üzerine: "Kurucular arasında meslekleri ve politikaları bakımından şüphe uyandıran unsurların olmaması, partiye olan güvenimizi ayrıca kuvvetlendirmektedir. Rejim düşmanlığı kaygısı olmadıkça, iki partinin hatipleri ve yazarları arasındaki tartışmaların ve yazışmaların ancak vatan ve halk faydasına olacağından emin olunacağını" ifade etmiştir.[273] Demokrat Partinin kuruluşunun ilanı, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında büyük tepkiler oluşturmuştu. "Demokrat Partinin kuruluşu Londra'da alaka uyandırdı" başlıklı Vatan gazetesinde verilen haberde Türkiye'de meydana gelen siyasal değişimlerin yurt dışındaki yansımalarına dair bilgiler verilmiştir. Haberde; Türkiye'nin tek parti sistemini bırakarak denetimli çift partili sisteme geçmesinin Londra'da ilgi uyandırdığı, bu durumun demokrasi ruhunun yayılması bakımından kazanç

yapmamağa, vergi sistemim ıslaha taraftar olduğu kaydedilmektedir',“ Demokrat Partisinin Programı".(8 Ocak 1946). **Tanin,** 3.

[270] Aydemir, Ş. S. ,İkinci Adam., **age.,** 445.

[271] Anadol, C. (2004).**Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti.** İstanbul: Yeni Kuvayı Milliye Yay**.,** 45.

[272] Yalçın, H. Y. "Yeni Partinin Teşekkülü".(10 Ocak 1946). **Tanin,** 1.

[273] Atay, F. R. "Yeni Parti Kuruldu".(8 Ocak 1946). **Ulus**, 1.

sayıldığı şeklindeki değerlendirmeye yer verilmiştir. Haberin devamında yeni parti kuruluşunun Türkiye'nin iç istikrarını kuvvetlendireceği ve ülkenin bu sayede Orta ve Yakın Doğuda daha önemli bir istikrar unsuru ve iyi bir örnek teşkil edeceğinin ümit edildiği belirtilmiştir. Times gazetesinin konu üzerindeki değerlendirmesiyle ilgili olarak ise; Eski Başvekil Celal Bayar'ın, başkanı bulunduğu Demokrat Partinin kuruluşunun gazetelere bildirildiği ve parti programının ana hatlarının Halk Partisine benzediği belirtilmiştir. Gazete, ancak bu yeni partide sola doğru hafif bir meyillin göze çarptığını, Demokrat Partinin başlıca hedefinin, Türk anayasasının süratli ve kayıtsız surette tatbiki ile halkın umumi işlerde daha fazla pay alması olduğunu söylemiştir.[274]

Paris ve Roma gazetelerinde bu durum değerlendirilirken, Türkiye'de ilk defa muhalif bir partinin kurulduğu, Demokrat Parti adını alan bu partinin liderinin de Türkiye Cumhuriyeti kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın arkadaşı olan Celal Bayar olduğu şeklinde söylenmişti. Partinin ileri gelenleri arasında iktidar partisinden anlaşmazlık sebebiyle çıkarılmış olan üç milletvekilinin de yer aldığı bilgisi verilmişti.[275] Demokrat Partinin dış siyaseti nasıl olacak? şeklinde Anadolu Ajansından bir muhabirin sorduğu soruya Celal Bayar; partinin dış siyaseti hakkındaki genel prensiplerin; programın hususi bir maddesinde çok açık olarak izah edildiğini söylemişti. Bayar, yeryüzündeki bütün milletlerin eşit haklara malik olmalarını, işbirliği içerisinde emniyet ve komşuluk esasları dairesinde milletlerarası bir işbirliği istediklerini belirtmişti. Dünyada barışın ve hakikî bir milletler birliğinin kurulmasının arzu edildiğini ifade etmişti. Atatürk'ün Türkiye istiklâlini, dünya barışını amaç edinen dış siyasetinin, DP'nin de daima sadakatle takip edeceği yol olacağını söylemişti.[276]

---

[274] "Başmuharririmiz Ahmet Emin Yalman'dan telsizle" , "Demokrat Partinin kuruluşu Londra'da alaka uyandırdı".(19 Ocak 1946). **Vatan,** 1.;**bk. ;** " İngiltere'nin en ciddi ve mühim gazetelerinden biri olan Manchester Guardıan gazetesi, 15 Ocak sayısında, Demokratik Partiye dair başlığı ile şu başmakaleyi neşretmiştir; 'Türkiye'de yeni bir Demokrat Parti kurulmasına izin verilmesi; oldukça sert ve sıkı olan mevcut siyasi sistemi yumuşatmaya doğru son zamanlarda beliren gelişmelerden biri sayılabilir. Son zamanlarda Halk Partisinin bazı azaları muhalefete geçmek meylini göstermişlerdir. Eski başvekil Celal Bayar'ın başkanlığı altında bulunan Demokrat Partisi; Türkiye'deki iki fikir cereyanının umumi hayatta açığa vurulmasına yol açacaktır. Cereyanlardan birisini temsil edenler diyorlar ki; 'Türk Milleti siyasi olgunluğa varmıştır. Demokrasiye dayanan bir parlamento sistemi Türkiye'de tatbik mevkiine konulabilir.' Diğer cereyanı; Türk milletinin siyasi rüşte ve olgunluğa henüz varmadığına inanlar temsil ediyorlar", **Vatan,** "Demokrat Parti hakkında", "Manchester Guardıan'da çıkan makalenin tam metni".(24 Ocak 1946). 1,4. ;**bk. ;** "Londra Gazeteleri: 'Yirmi senedir memlekette yegâne parti olan CHP den sonra şimdi eski başbakanlardan Celal Bayar ve üç saylav tarafından yeni Demokrat Parti kurulmuştur. Yeni parti Anayasa'ya inanmakta ve Halk Partisi ile Anayasa'yı tefsir farkları olduğunu ileri sürmektedir. Halkın yeni partiye çok rağbet ettiği anlaşılmaktadır, tarzında yazılar neşrediyorlardı", Erer, T., **age.,** 91.

[275] Erer, T., **age.,** 91.

[276] "Demokrat Partinin Dış Siyaseti", "Celal Bayar'ın Beyanatı".(11 Ocak 1946). **Tanin,** 3. ;**bk. ;** "Bugünkü dış durumumuz hakkındaki sorunuza gelince: Türkiye istiklâline ve toprak bütünlüğüne uzaktan yakından tevcih edebilecek herhangi bir tehdit karşısında mili haysiyet ve şerefin emrettiği tek yolda yürümek için bütün yurttaşlar

DP, CHP'ye benzemesine rağmen savaş yıllarının darlıklarıyla boğuşan halk, partiye karşı, iktidara alternatif olarak görmesi nedeniyle halk tarafından desteklemişti.[277] Samet Ağaoğlu, değerlendirmesinde 1945'den sonra kurulan partilerde halkın baskısının etkili olmaya başladığını, bu etkinin Demokrat Parti'de tam bir halk hareketi niteliği aldığını ve sonraki süreçte her partinin kendisini bir halk teşekkülü şeklinde göstermenin yollarını aradığını ifade etmişti.[278] Demokrat Parti, 85 maddelik tüzüğünde, ağırlıklı olarak serbest seçim istemekte, dinin politikaya alet edilmesine taraftar olmamakta, hususi teşebbüslere önem vereceğini ve sendikalar kuracağını vaat etmekteydi.[279]

Refik Koraltan, Demokrat Parti'nin ortaya çıkış sürecine ilişkin yapmış olduğu bir konuşmada şunları söylemişti: "İkinci Dünya Savaşı milletlerarasında sadece toprak ve hudut davalarını meydana çıkarmamış aynı zamanda bu harp; iki sistemin, iki anlayışın birbirleriyle çarpışması olmuştu. Bir tarafta tek parti, tek şef sistemi diğer tarafta insan ve vatandaş hürriyetlerinin savunmasını, milletlerin vatandaş hak ve hürriyetlerine saygı prensibiyle idaresini kabul eden demokrasi bulunuyordu. Tarihin kanlı harbi sonucunda demokrasi galip geldi. Bu zaferin Türk Milletinin kalp ve dimağında beslediği arzularını milli hâkimiyet prensiplerinin tam ve iş bitirici idealinin de bir zaferi olduğunu" belirtti. Refik Bey: "Demokrat Partinin tam bu zamanda tarihi bir vazifeyi görmek ve Türk milletinin kalbindeki milli hâkimiyet arzusu ve idealini artık kayıtsız şartsız gerçekleştirmek gayesiyle milletin içinden doğduğunu" ifade etti.[280]

arasında ufak bir düşünce farkı bulunabileceğine asla ihtimal ver vermez. Bu münakaşa götürür bir siyaset mevzuu değil, bir millî varlık dâvası, vatan aşkımızın ve yüzlerce yıllık bir tarihin yarattığı milli karakterimizin tabi bir icabıdır", **Tanin,** "Demokrat Partinin Dış Siyaseti", "Celal Bayar'ın Beyanatı".(11 Ocak 1946). 3.

[277] Yeşil, A. **age.,** 65.

[278] Ağaoğlu, S.(1972). **age.,** 38.

[279] Uran, H., **age.,** 436**.**

[280] **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/11.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ'NİN MUHALEFET YILLARINDA REFİK KORALTAN (1946-1950)

4.1. 1946 Genel Seçimleri ve Refik Koraltan'ın İçel Milletvekili Seçilmesi

Türk siyasi hayatında 1946-1950 arasındaki dönem, Türkiye Cumhuriyetinin, İkinci Dünya Savaşı sonrası kendine çizdiği yönü etkileyen oldukça önemli bir dönemdi.[1] Bu dönemde başından sonuna değin DP'nin politikalarında Bayar-Menderes ikilisinin ağırlığı kendisini gösterdi. Cihad Baban, "Demokrat Partiye hâkim olan güç Bayar mı Menderes mi?" sorusuna, birçok düşüncenin aksine kendisinin Menderes'in hâkim güç olduğuna inandığı yönünde bir cevap vermişti. Diğer iki kurucudan Fuad Köprülü, 1957'ye kadar, Bayar ve Menderes ile uyumlu bir çalışma yapacak; Dışişleri, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görevler sürdürecek ancak daha sonra aradaki iplerin kopmasıyla, DP ile yollarını ayıracaktır. Refik Koraltan ise 1950 yılı senesinde Meclis Başkanlığı görevi ile 10 yıl süreyle politikada fazla etkin olmadan protokol düzeyinde görev yapacaktı.[2]

1946 senesi Ocak ayı sonunda, Demokrat Parti'nin hiçbir ilde resmen kurulamadığı görülmüştü. Buna gerekçe olarak partinin sağlam ve seçkin kişiler tarafından teşekkül etmesi için gösterilen özen olduğu belirtilmişti.[3] Halk Partisi'nin yeni partilerle rekabete hazırlandığı ve gelecek seçimin tek dereceli olması için bir ortamın oluşturulmaya çalışıldığı söylenmişti. Demokrat partinin Ankara merkezinin ilerleyen günler içinde faaliyete geçeceği haberi verilmişti.[4]

DP Genel Merkezi'nin Ankara'da Avukat Zühtü Velibeşe tarafından 5 Şubat'ta kurulmasından bir ay sonra il örgütleri kurulmaya başlandı. İlk kurucular kurulu, 2 Şubat'ta Samsun'da Albay Şefik Avni Özüdoğru başkanlığında kuruldu. Daha sonra 4 Şubat'ta Ethem Menderes'in başkanlığında oluşturulan Aydın örgütü kuruldu. Bunları diğer İl

---

[1] Çaylak, A. , Nişancı, Ş. (2014). "Türkiye'de Çok Partili Sürece Giriş: Demokrasi'ye Geçiş mi Siyasal Rejimin Restorasyonu mu?", **Türkiye'nin Politik Tarihi.(**5.Baskı).Editörler: Adem Çaylak, Mehmet Dikkaya, vd., Savaş Yay., Eylül, 303.

[2] Çizmeli, Ş. (1970). **Menderes Demokrasi Yıldızı?.** (2. Baskı). Ankara: Arkadaş Yay., s.xvi.; Baban, C. (1970). **Politika Galerisi (Büstler ve Potreler).** İstanbul: Remzi Kitapevi, 45.

[3] Erer, T., **age.,** 92, 93.

[4] "Demokrat Parti" , "Ankara ve İzmir'de faaliyet başlıyor; İzmir'de partiyi kimler kuracak".(26 Ocak 1946). **Vatan,** 1.

Merkezlerinde kurulan DP İl örgütlenmeleri takip etti. Demokrat Parti'nin örgütlenme çalışmaları, Batı Anadolu ağırlıklı olmak üzere tahmin edilenden daha kısa sürede gerçekleşti.[5] CHP, muhalefet hareketinin gelişiminden ve toplumun DP'ye olan ilgisinden endişeliydi.[6]

Samet Ağaoğlu, Demokrat Parti'nin 1946-1950 arasındaki döneminin, yükselişinin birinci devresini oluşturduğunu belirtir. Bu süreçte parti önce kuruluşunu tamamlamış ve Millet Meclisinde kuvvetli bir hale gelmişti. Daha sonrasında memleketin her tarafında köylere kadar, ocak, bucak, ilçe ve il teşkilatlarını oluşturmuştu. Ancak bu meşakkatli bir süreç sonunda gerçekleşti.[7] 1946 Şubat'ının ilk günlerinde partinin Ankara teşkilatı kurularak faaliyete geçti. Ege'deki ilk teşkilat, Manisa oldu. 11 Şubat tarihinde de İzmir İl İdare Heyeti ilan edildi.[8] Böylece 1946 Haziran ayında DP'nin örgütünü kurmuş olduğu il sayısı 40 ve ilçe sayısı da 200'ü geçmişti.[9]

Celal Bayar, bütün Ege halkının; DP'nin memleket adına büyük ve temiz bir düşünce ile çalıştıklarını takdir edeceklerinden emin olarak geldiklerini ve bu emniyetle huzurlarında bulunduklarını söyledi.[10] DP'nin İstanbul İl teşkilatı kurulmuş, İstanbul İdare Heyeti, eski adliye müsteşarı avukat Kenan Öner'in başkanlığında teşekkül ederek faaliyete başlamıştı.[11] Halkın iktisadi refah vaat eden Celal Bayar'a ve onun kurucusu olduğu Demokrat Parti'ye gösterdiği ilgi ve destekten CHP'deki bazı çevreler rahatsızlık duymaya başladı. CHP'deki uzun toplantılar sonucunda Türkiye'deki bazı bölgelere parti müfettişlerinin gönderilmesi ve DP'nin teşkilatlanmasını yavaşlatmaya yönelik bazı girişimlerde bulunulması istenmişti. Celal Bayar partisi hakkında yapılan bu uygulamalara karşı bir basın açıklamasında bulundu. Buna göre, partilerinin ağır ve temkinli hareket etmesine rağmen, faaliyette oldukları bir buçuk ay içerisinde 16 il merkezinde ve 36 ilçe ve bucaklarda teşkilatlandıklarını belirtti. Bu memnuniyet verici gelişme ve halkın gösterdiği

[5] Albayrak, M., **age.**,76.
[6] Demirbilek, S., **age.**, 19.
[7] Kabasakal, M. **age.,**169.
[8] Erer, T. , **age.,** 92, 93.
[9] Albayrak, M., **age.**, 78.
[10] "Celal Bayar İzmir'de" ,"Demokrat Parti başkanının İzmir muhabirimize beyanatı".(8 Şubat 1946). **Vatan,** 1.
[11] "Demokrat Parti".(15 Şubat 1946). **Vatan,** 1, **bk.;** "Kenan Öner; dört kurucular arasında Refik Koraltanı ta 1911 senesinde Bursa'da istinaf müddeiumumiliği muavinliğinde bulunduğum sırada, o da iki bidayet müddeiumumiliği muavinlerinden biri olduğu için tanımıştım", Öner, K. (1948). **Siyasi Hatıralarım ve Bizde Demokrasi.** İstanbul: Osmanbey Matbaası, 5.

güvenden dolayı da teşekkürlerini ifade etti. Bu gelişmenin milletin demokrasiye olan arzusunun bir delili olduğunu söyledi.[12]

Refik Koraltan ise bu süreçte halka ve yurda hizmet için kurulmuş ikinci bir partiyi, üstelik de demokrat adı ile kurulmuş olmasından dolayı ayrıca memnun olarak karşılamıştı. İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın, Demokrat Parti'nin İçel vilayeti dâhilinde, gelişmesi için çalışmalarına devam ettiği, CHP İdare kurulu başkanını ve halk evini ziyaret ederek imar kalkınması hakkındaki takdir ve hayranlıklarını belirttiği ifade edildi.[13] Adnan Menderes, Demokrat Partisinin çalışırken her yerde olduğu gibi Ege çevresinde de CHP'nin engelleme faaliyetleriyle karşılaştığını ifade ederek, bu durumu eleştirdi.[14] 9 Mart 1946'da CHP'den istifa eden Emin Sazak, DP'ye katıldı. Sazak, Eskişehirli bir toprak ağası olup son bir yıl içerisinde DP'nin kurucularıyla beraber hareket etmişti.[15]

Demokrat Parti'de tepkilere sebep olacak ilk gelişme Belediye seçimlerinde kendisini gösterdi. Belediye seçimlerinin 1946'nın Eylül ayında yapılması kararlaştırılmıştı.[16] Ancak, CHP Meclis Grubu, 26 Nisan 1946 günü toplanarak, Belediye seçimlerinin 1 Mayıs 1946 günü yapılmasına karar verdi. Bu gelişmelerle söz konusu haber 27 Nisan 1946 günkü gazetelerde yer almış; dört ay kadar önce kurulmuş olan DP'nin, üç gün sonraki seçimlere girmesi amaçlanmıştı.[17]

28 Nisan 1946 tarihli Tanin gazetesinde "Belediye Seçimi Kanunu Mecliste" başlığıyla yer alan haberde, seçimlerin 30 Mayıs Perşembe günü yapılacağı ve bir günde bitirileceği bildirilmişti. Demokrat Partinin bu hususta alacağı kararın bir tebliğ halinde duyurulmasının beklendiği, Demokrat Partinin belediye seçimleri tarihinin çok yakın olduğu mülahazasıyla bu seçimlere katılmayacağı gibi bir takım söylentiler çıkmışsa da, Parti yetkilileri bu hususta herhangi bir açıklama yapmaktan imtina ettikleri ifade edildi. Tasarının gerekçesinde, Belediye seçimlerinin o günün yürürlükte olan kanun hükümlerine göre gereğinden fazla uzadığı, seçim hakları bakımından önemli görülen seçim defterlerinin ilanına ve bunlar hakkında mahkemeye müracaata ve mahkemelerce verilecek kararlara ait

[12] Erer, T., **age.,** 92, 97.
[13] "Refik Koraltan'ın Gazetemize Demeci".(30 Mart 1946). **Vatan**, 1.
[14] "Adnan Menderes'in gazetecilere demeci","Memleket partiler için değil; partiler memleket içindir"**.(**1 Nisan 1946). **Vatan,** 1.
[15] Kemal, M., **age.,**.
[16] Erer, T., **age.,** 102.
[17] Anadol, C., **age.,** 50.

müddetler olduğu gibi korunmak kaydıyla seçimin bir ay içinde bitirilmesinin mümkün olacağı ifade edildi.[18]

Falih Rıfkı Atay, Ulus gazetesinde, ikinci dünya savaşı sonrasında, Türkiye'ye birçok millet tarafından gıpta ile bakılmasının kimlerin siyasetine ve politikasına borçlu olduğunun halk tarafından bilindiğini söylemişti. Halkın fedakârlıkta bulunduğu belirtilerek, bu altın devrin başarılarında Vatan'cı ve Tan'cı grubun hiçbir payı olmadığını belirtti. Falih Rıfkı Atay, belediye seçimleri konusuna da temas etti. "Seçimlere bir müdahale olduğu düşünülebilir ancak bu müdahaleyi, kendilerinin inandığı itiraz edenlerin ise tanımadıkları ve anlamadıkları, halk sağduyusunun müdahalesi olduğunu" belirtti. Bu yüzdende bunun altında başka sebepler arandığını ifade etti.[19]

Belediye seçimleriyle ilgili olarak, iktidar partisinin bu seçimlerde büyük bir sınavdan geçeceği belirtilerek, bu imtihanın ağırlığının nedeninin ne kendilerine az güvenmeleri, ne de muhalefete gereğinden fazla önem vermelerinden kaynaklanmadığını bunun nedenin dürüst ve gerçek bir seçimin bütün şartlarını yerine getirmek vazifesinde bulunmuş olmaları olduğunu belirtti. İktidar olarak tahrik ve iftiralara uğranılacağını ancak soğukkanlılığı kaybetmemek gerektiğini ifade ederek, halka doğruyu söylemeyi, yapılanı ya da yapılacak olanı olduğu gibi anlatmak gerektiğine temas etti.[20]

Nihat Erim, ilerleyen günlerin, yüksek meziyet ve kabiliyetlerini tarih boyunca ispat etmiş olan milletin, bütün dünyanın gözleri önünde yeni bir denemeden geçeceği devir olacağını belirtti. Oyunu kullanan vatandaş sayısı yüksek olduğu nispette şeref kazanılacağını ve yeni hamleler için milletin cesaret bulacağını söyledi.[21]

Bütün Türkiye'de 1 Mayıs ile 30 Mayıs arasında yapılacak olan belediye seçimleri konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisinde sert tartışmalar meydana geldi. Demokrat Parti'ye mensup milletvekilleri belediye seçimlerinin erkene alınmasının İnönü'nün açış nutkundaki sözleriyle bir tezat teşkil ettiğini ileri sürerek itirazda bulundular. 1946 yılında

---

[18] "Belediye Seçimi Kanunu Mecliste".(28 Nisan 1946). **Tanin,** 1.

[19] Atay, F. R. "Partiyi Parçalama Taktiği".(25 Nisan 1946). **Ulus**, 1.

[20] Atay, F. R. "Seçimlere Giderken".(28 Nisan 1946). **Ulus**, 1.; **bk.;** "Refik Halit Karay; Türkiye'de seçimler her vakit serbest olmuştur. Bu defaki Belediye Kanunu değişiklikleri ile bu serbestlik en ileri demokrasilerde olduğu kadar inanç altına alınmıştır. Bundan başka tek dereceli seçime gidip, meclisin temsil kudretini büsbütün tamamlama yolundayız. Muhalefetler basın hürriyetinden tamamıyla faydalanmaktadırlar. Teşkilatlarını yapmışlardır ve yapmaktadırlar. Seçimlere katılmaları için hiçbir engel yoktur", Falih Rıfkı Atay, "Seçime Katılıp Katılmamak".(3 Mayıs 1946). **Ulus**, 1.

[21] Erim, N. "Demokrasinin Gelişmesi ve Vatandaşın Ödevi".(22 Mayıs 1946), **Ulus**, 2.

Demokrat Parti, Belediye ve Milletvekili seçimlerinin erkene alınmasına karşı olduğunu açıkladı. Tartışma, belediye seçimleri tasarısı müzakere edilirken yaşandı. Demokrat parti üyelerinin itirazlarına, Halk Partisi milletvekilleri cevap verdi. Celse açıldığında ilk olarak İçişleri Bakanı Hilmi Uran, Adnan Menderes, Emin Sazak ve Refik Koraltan söz istediler. Adnan Menderes ve Emin Sazak tarafından kanunu eleştiren konuşmalar yapıldı. Adnan Menderes, seçimlerin öne alınmasını haklı gösterecek sebepler görmediklerini belirterek, tasarının tek parti idaresi maksadıyla hazırlanmış olduğu hükmüne vardığını, ifade etti.[22]

Daha sonra söz alan Refik Koraltan, Demokrat Parti'nin memleketin her köşesinde büyük bir sempati ile büyüdüğü bir sırada Meclisi ve milletin irade ve hâkimiyetini yakından ilgilendiren bir konuda söz söylemek fırsatını verdiği için İç İşleri Bakanına ve Recep Peker'e kalben teşekkür ettiğini belirterek söze başladı.[23] Refik Bey, milli vicdanın ve milli iradenin tecelli edeceğini, konuşmasını yaptığı kürsü'nün gerçekleri söylemeye müsait bir yer olduğunu belirterek, bir seçime gidildiğini, millete haklarında duydukları itimadın sorulacağını ifade ederek, milletin bunu kendilerinden beklediğini söyledi. Halk Partisi'nin seçimleri öne aldığını, ancak seçimleri öne almadan önce tam bir demokrasi hayatına geçebilmek için değiştirilmesi hatta ortadan kalkması gereken birçok demokrasiye aykırı olan kanunların olduğunu belirtti. [24]

Özellikle milli hayatı yakından ilgilendiren konularda milletin duyduğu ve dilediği gibi konuşamamasını esaslı bir eksiklik olarak gören Refik Koraltan, bunu meclis kürsüsünde söylemiş olmaktan duyduğu mutluluğu ifade etti. Adnan Menderes'in, belediye seçimlerinin kanuni süresinden evvel yapılmasına dair tasarı dolayısıyla Demokrat Partinin bakış açısını belirttiğini, kendisinin de bazı görüşleri ilave edeceğini söyleyerek meselenin şeklinin çok basit olmadığını ve doğrudan doğruya milli vicdana, iradeye, milli hâkimiyetin kayıtsız şartsız işlemesine temas eden bir konu olduğunu belirtti.[25]

---

[22] "Mecliste İki Partinin İlk Tartışması".(30 Nisan 1946). **Cumhuriyet,** 1. **bk.** Adnan Menderes; 'Türk Milleti şu günlerde siyasi bir teşkilatlanma halindedir. Bu teşkilatlanma vücut bulmadıkça vatandaşların siyasi hak ve salâhiyetleri gerçekleştirilemez. Bu tasarı ile milli İradenin gerçekleştirilmesine de asla ihtimal vermiyoruz. Çünkü bugün kurulmakta olan partiler henüz teşekkül halindedirler. Birçok idare adamları tarafından türlü müşkülatlarla karşılaşmaktadırlar. Cemiyetler kanunu, matbuat kanunu, polis vazife ve salahiyetine dair kanun değiştirilmedikçe demokratik bir seçim yapmak mümkün olamayacaktır.'; "Belediye Seçimi".(30 Nisan 1946) **Tanin,** 2.

[23] "Refik Koraltan'ın Tenkitleri". (30 Nisan 1946). **Cumhuriyet**, 3.

[24] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/319.; "B.M. Meclisinde Parti Mücadelesi", "Refik Koraltan Kürsüde".(1 Mayıs 1946). **Vatan**, 1.

[25] "Refik Koraltan'ın Tenkitleri".(30 Nisan 1946). **Cumhuriyet**, 3.

Refik Koraltan konuşmasının devamında konuyla ilgili olarak; "Mesele sadece seçimlerin öne alınması değildir asıl mesele millet iradesinin hakkıyla yerine getirilmesi davasıdır. Halk partisi seçimleri öne almıştır bunu yapmadan önce tam bir demokrasiye geçebilmek için değiştirilmesi lüzumlu hatta ortadan kaldırılması gereken sert hükümlü ve demokrasiye aykırı kanunları kaldırmak gerekir. Bu kanunlar CHP'nin elindedir ve her türlü gelişime engeldir." dedi. Refik Bey mecliste zaman zaman yükselen tansiyonda konuşmasına şu şekilde devam etti; "Biz, Mecliste 450 kişiye karşı üç kişiyiz" diyerek dinlenilmelerini istedi. Özellikle bazı kanunların artık değiştirilmesi gerektiği üzerinde durdu.[26] Refik Koraltan böyle bir seçime geçerken iktidar mevkiinin, elinde bulundurduğu silahları şu şekilde sıraladı; "Hükümetin elinde radyo vardır, ajans vardır. Matbuat Kanunu, Cemiyetler Kanunu, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, bu esnada, bir milletvekili bu kanunları beraber yapmadık mı?" diye sormuş, Koraltan da; "Evet ancak günün şartları değişmiştir şimdi değişmesini istiyoruz", şeklinde cevap vermişti.[27]

Refik Koraltan, büyük paralarla idare edilen gazetelerin olduğuna değindi ve Ulus gazetesini buna örnek verdi. Radyo, ajans ve bankaların var olduğu ifade edilerek, bunların, yaptırımlar hiçe sayılarak bazı idareciler tarafından kullanıldığını söyledi.[28] Radyo ve haber ajansları üzerindeki hükümet tesirine vurgu yaparak ilk günlerde haber ajanslarının Demokrat Partiden bahsetmesine rağmen şimdi bundan çekinildiğini belirtti. Örnek olarak da Ulus'un başmuharririnin makalesi verildi. İçişleri Bakanına durumu ilettiklerini ancak bir sonuç almadıklarını söyleyerek, iktidarın elinde belli kanunlarla sağlamış olduğu güç ve yetkileri varken milli iradenin nasıl gerçekleşeceği sorusunu yöneltti.[29] Refik Koraltan, sözü geçen kanunların değiştirilmesi hususunda, nutuk 'tan İsmet İnönü tarafından söylenen cümleleri okuyarak sözlerini bitirdi.[30]

Refik Koraltan'a önce Sedat Pek cevap verdi. Sonrasında da Recep Peker basınla ilgili açılan konuda Ulus başyazarına değinmişti. Ulus gazetesinin, partinin gazetesi olduğunu belirterek vaktiyle kendisinin de o gazete de çalıştığını söyledi. Buradaki başmakaleleri yayınlamanın inkılaba hizmet olduğunu belirtildi, daha sonra oylamaya geçildi. 450 oya karşı 3 ret oyu ile kanun kabul edildi.[31] Tanin gazetesi, "Belediye Seçim

[26] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/320. ; Erer, T., **age.,** 104.
[27] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/321. ; "Refik Koraltan'ın Tenkitleri".(30 Nisan 1946). **Cumhuriyet**, 3.
[28] "TBMM'nde Dünkü Görüşmeler, Belediyeler Kanunu Değiştirildi".(30 Nisan 1946). **Ulus,** 4.
[29] Erer, T., **age.,** 104.
[30] "TBMM'nde Dünkü Görüşmeler, Belediyeler Kanunu Değiştirildi".(30 Nisan 1946). **Ulus,** 4.
[31] Erer, T., **age.,** 104.

Kanunu Dün Mecliste Kabul Edildi" manşetiyle verdiği haberin alt başlığında; Demokrat Parti milletvekillerinin itirazları Halk Partisi hatipleri tarafından yerinde cevaplarla karşılandı. Meclisin dünkü celsesinde sert münakaşalar oldu" şeklinde yorumlandı.[32] Celal Bayar'ın Demokrat Partinin yeni seçime hazır olduğu hakkında bir gazeteciye söylemiş olduğu sözün, belediye seçimlerinin Eylül'de gerçekleşmesi esasına dayanan normal durumuna göre söylendiği, partinin yeni vaziyeti nasıl değerlendireceğini ve kurultayını ne zaman yapacağını, merkez idare kurulunun müzakereleri neticesinde belli olacağı belirtildi.[33]

Ulus gazetesinin davayı koruyucu yazılarına karşın ülke genelindeki basın böyle bir emrivakinin kabul edilemeyeceğini söylemişti. Özellikle de Demokrat İzmir gazetesinde Burhan Belge hükümetin bu kararına karşı şiddetli bir şekilde durdu. 8 Mayıs'da basına bir açıklama yapan Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar, partisinin belediye seçimlerine girmeyeceğini açıklayarak bu kararı tüm parti örgütlerine bildirdi.[34] Demokrat Parti 21 Nisan'da milletvekili ara seçimi ve 26 Mayıs'taki Belediye seçimine katılmadı. DP tek dereceli seçim ve seçim güvenliği konularında ısrar etti.[35]

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, yaşanan gelişmeler üzerine partiyi 10 Mayıs'ta olağanüstü kurultaya çağırdı.[36] Ulus Gazetesi 8 Mayıs 1946 tarihinde verdiği haberde; Cumhuriyet Halk Partisi'nin değişmez Genel Başkanı İsmet İnönü tarafından olağanüstü bir toplantıya davet edilmiş olan Cumhuriyet Halk Partisi Büyük Kurultay üyelerinin, 10 Mayıs' da Büyük Millet Meclisi binasında toplanacağı bildirildi.[37] Vatan gazetesinde konuyla ilgili olarak, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün vereceği nutka büyük önem verildiği ifade edildi.[38] İsmet İnönü, Kurultay günü vermiş olduğu nutukta gayelerinin, serbest ve dostça bir seçim olduğunu ifade etmiş, kazandıkları takdirde görevlerini yapmaya

[32] "Belediye Seçim Kanunu Dün Mecliste Kabul Edildi".(30 Nisan 1946). **Tanin,** 1.
[33] "Demokrat Parti, vaziyeti tetkik ettikten sonra karar verecek", "Parti Başkanı Celal Bayar dün akşamki ekspresle Ankara'ya döndü".(28 Nisan 1946). **Vatan,** 1.
[34] Erer, T., **age.,** 105, 106. ; **bk.** 'Sayın Cumhurbaşkanının, B. Millet Meclisinin son açılış nutuklarındaki: "Memleketin iç hayatında bu tedbirleri aldığımızdan sonra, yeni seçim için tabii olarak bir buçuk sene kadar geçecektir. Bu zaman, milletin yeni seçime hazırlık bir hazırlık devri olacaktır. Tek dereceli olmasını dilediğimiz 1947 seçiminde milletin çoklukla vereceği oylar gelecek iktidarı tayin edecektir.'' şeklindeki vaatleri yerine getirilecek olursa Partimiz milletvekilliği seçimlerine memnunlukla iştiraki bir yurt vazifesi ve hizmeti sayacaktır**. Vatan,** "Demokrat Parti kararını verdi: Belediye seçimlerine girmiyor".(9 Mayıs 1946).1.
[35] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 182.
[36] Yeşil, A. **age.,**77.
[37] "Büyük Kurultay Cuma'ya Toplanıyor".(8 Mayıs 1946). **Ulus,** 1.
[38] "Parti Kurultayı Bugün Toplanıyor".(10 Mayıs 1946). **Vatan**, 1.

devam edeceklerini, kaybettikleri takdirde de fikir ve siyasetlerini savunmaya devam edeceklerini söyledi.[39]

İnönü, partilerinin ilk günden itibaren memleketi ileri götürmek ve halk iradesinin tesisini sağlamak için çalıştığını söyledi. İsmet İnönü, alınacak yeni kararların memleketi daha da ileri götüreceğini belirtti.[40] 10-11 Mayıs tarihlerinde çalışmalarını tamamlamış olan C.H.P Olağanüstü Kurultayı, programında yapılan değişiklikler ile tek dereceli seçim sisteminin kabulüne, dernek kurmayı yasaklayan 22. nci maddenin kaldırılmasına, parti genel başkanının dört yıllık bir süre için Büyük Kurultay tarafından seçilmesine, "O partinin değişmez genel başkanı İsmet İnönü'dür" şeklinde ifade edilen 'değişmez' kanunun çıkarılmasına, Müstakil Grup'un kaldırılmasına karar verildi.[41] Yapılan bu son değişikliklerle artık cemiyet ve parti kurmak için hükümetten izin almak yerine, sadece hükümete haber vermek yeterli olacaktı.[42]

İnönü yaptığı konuşmada, muhalefetin itiraz etmiş olduğu bir konuya daha değindi. Cumhurbaşkanlığı ile parti Genel Başkanlığının birbirinden kesinlikle ayrılamayacağını vurguladı. Kurultayda İsmet İnönü, CHP Genel Başkanlığı'na; Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Genel Başkan Vekilliği'ne, ve Nafi Atıf Kansu, Genel Sekreterlik görevine getirildiler.[43]

14 Mayıs 1946 tarihinde DP tarafından Celal Bayar imzalı bir Beyanname yayınlandı. Bu Beyanname, CHP kurultayında İsmet İnönü'nün söylemlerine bir cevap teşkil etmişti. Celal Bayar, Seçimlerde acele edilmek suretiyle taktik yapıldığının ortada olduğunu, bu gibi emrivakileri olduğu gibi kabul etmenin Partilerinin müstakbel hürriyetini

---

[39] "Cumhurbaşkanı İnönü'nün Nutku".(11 Mayıs 1946). **Vatan**, 1.

[40] "İnönü'nün Tarihi Söylevi".(11 Mayıs 1946). **Ulus,** 1. ; **bk.;** *İsmet İnönü; "Seçimin tek dereceli olması kadar ehemmiyetli olan nokta, vatandaşın serbest seçim yaptığına ve verdiği oyların muhterem ve masun tutulduğuna kanmış olmasıdır. Milletin iradesinin açık bir suretle belli olması için, bu kadar dikkat gösterdiğimiz halde, partilerin veya bağımsız olanların bir bahane bularak seçime girmekten kaçınacaklarını farz etmek istemem. Her halde, ben ölünceye kadar, çalışmalarımıza bu kadar vefalı bir yardım ve kusurlarıma bu devece tahammül ve hoşgörürlük bağışlamış olan Cumhuriyet Halk Partisinin üyesi olarak kalacağım ve kabul ettiği müddetçe, başkanı olarak, onun siyasetine hizmet edeceğim. Cumhuriyet Halk Partisi için iktidar mevkiini elde tutmak arzusu, her mülâhazanın üstünde değildir, iktidar mevkii, milletin serbest iradesiyle tayin ve teyit dilmek şartıyla ancak vatana hizmet vasıtası olarak kıymetlidir*", **Ulus,** " Söylevden Parçalar".(11 Mayıs 1946).1.

[41] Albayrak, M., **age.**, 80.; **bk.;** *"CHP Kurultayı sonucunda, 5 Haziran milletvekili genel seçimlerinin tek dereceli olması kabul edildi, fakat seçim sistemi çoğunluk sistemi olarak kaldı. Gizli oy- açık sayım ilkesi ile seçimin adli denetim altında yapılması gibi muhalefetin bazı talepleri iktidar tarafından reddedildi. Bununla beraber sınıf esasına dayanan dernek ve siyasal parti kurma yasağını kaldırmak amacı ile Cemiyetler Kanunu'nda değişiklikler yapıldı ve böylece sendikaların kurulması mümkün oldu. Öte yandan üniversite özerkliğini gerçekleştiren yeni Üniversiteler Kanunu da kabul edildi. Matbuat Kanunu'nun hükümete gazete ve dergi kapatma yetkisi veren 50. Maddesi kaldırıldı. Bu arada yayın çıkarmak için mülki idare amirlerinden izin alınması zorunluluğu da kaldırıldı"*, Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 182.

[42] Aydemir, Ş. S. ,İkinci Adam., **age.,** 446.

[43] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 182.

zedeleyecek bir uysallık safhasına girmek olacağını ifade etti. İttifakları ve dostlukları muhafazada iktidarla bir olmakla beraber, iç politika ve iç işlerini, dış politikadan tamamen müstakil olarak yürütmenin, bu memleketin hayrına ve asla değişmeyecek prensipleri olacağını söyledi.[44] 23 Mayıs 1946 tarihli Ulus gazetesinde Belediye seçimlerinin bir sonraki hafta Pazar günü tüm yurt çapında yapılacağı bilgisi verildi.[45]

Falih Rıfkı Atay gazetedeki yazısında tek parti sisteminin Türkiye için faydalı olduğu ve rejimin bu esas üzerinden normalleştirilebileceği fikrinin hiçbir zaman Cumhuriyet Halk Partisinin zihninde yer bulmadığını söyledi. Memleketin uzun müddet tek parti olarak kaldığını ancak çift veya üç partili olmaması için de hiçbir sebep olmadığının da doğru olduğunu ifade etti. Cumhuriyet Halk Partisi'nin rejimi savunma dâvasını tek başına iktidarını sürdürmek için bir bahane olarak kullanmadığını, muhalif partilerin kendi kuruluşları ile rejimin güvenliğini uzlaştırmayı başaramadıklarını belirtmişti.[46] Ahmet Emin Yalman "Halk Partisi kuvvetini bilmiyor" başlıklı yazısında; Cumhuriyet Halk Partisinin Belediye seçimleri konusunda verdiği kararın vatandaşların büyük kısmı tarafından partinin kendisine güvenmediği ve partiye muhalif olarak ortaya çıkan diğer partilerden ürktüğü şeklinde değerlendirildiğini söyledi.[47]

Celal Bayar genelgede, partisinin seçimlere katılmama gerekçesini iki nedenle açıkladı. Belediye seçimlerinin erkene alınması hususunda, kararlarına etki eden unsurları başlıca iki sebebe dayandırdı. Bunlar; Millî İradenin gereği gibi tecellisini engelleyen kanuni hükümler kaldırılmadan seçimlere gidilmiş olması ve ikna edici bir sebep görülmediği halde seçimlerin öne alınmasıyla asıl maksadın partilere teşkilâtlandırmak için zaman bırakılmak istenmemesiydi.[48] Demokrat parti Meclisten çıkan bu karara engel olamamıştı ama Demokrat partililer seçimi boykot etme kararı almışlardı. Menderes, bu aceleciliğin altında yatan asıl gayenin muhalefete gelişme zamanı bırakmamak olduğunu belirtti.[49]

DP'nin Belediye Seçimlerine katılmama kararı alması C.H.P de tepkilere neden oldu. Belediye Seçimleri 26 Mayıs 1946 tarihinde gerçekleşti. Ulus gazetesinde, oyların

---

[44] "Demokrat Partinin Şaşmaz Prensibi".(14 Mayıs 1946). **Vatan,** 1.; **bk.**; "Demokratik Partinin Seçim Beyannamesi".(19 Haziran 1946). **Akşam,** 1.
[45] "Belediye Seçimi Önümüzdeki Pazar Günü Bütün Yurtta Yapılacak".(23 Mayıs 1946). **Ulus**, 1.
[46] Atay, F. R. "Neden çıkmaza düştüler?".(23 Mayıs 1946). **Ulus**, 1.
[47] Yalman, A. E. "Halk Partisi kuvvetini bilmiyor".(3 Mayıs 1946). **Vatan,** 1.
[48] "Demokrat Partinin Yayınladığı Tamim".(15 Mayıs 1946). **Cumhuriyet**, 5.
[49] Anadol, C., **age.,** 51.

tasnifine bütün gece devam edildiği ve CHP listelerinin hemen hemen her yerde kazanmış olduğu şeklinde yorumlar yapıldı. Ayrıca haberde Milli Kalkınma Partisinin bazı gerekçeler ileri sürerek seçimi bıraktığı bildirildi.[50] Seçimler tamamlandığında muhalefet tarafından ortaya atılan idealara; Ulus'ta Falih Rıfkı Atay; "Kazanacaklarından emin olsaydılar, muhalifler bütün gücüyle seçime iştirak edecekti. Kaybedeceklerinden emin oldukları için, Cumhuriyet Halk Partisi kazancını şüphe altına almak istemişlerdir. Bugünkü muhalefetlerin hızla itibardan düşmelerine kendilerinin sebep olduğu" nu söyledi.[51]

Genel seçimler konusu da bu dönemde üzerinde tartışılan bir konu oldu. 1947 yılında yapılacağı daha önce açıklanmasına rağmen İçişleri Bakanlığı 3 Temmuz 1946 tarihli gazetelerde milletvekili seçimlerinin 18 gün sonra, yani 27 Temmuz 1946 tarihinde yapılacağını ilan etti.[52] İsmet İnönü, seçimlerin öne alınmasının kendi 1 Kasım 1945 nutkuna aykırı düştüğü ithamlarını cevaplandırırken; *"- Seçimi tabii olarak 1947 için düşünüyorduk. Dış ve iç politika gerekleri memleket idaresini bir an önce kararlı kılmak mecburiyetini gösterdi"* demişti. Cumhurbaşkanı dış ahvalin karanlık olduğunu ifade etmişti. Metin Toker, bu hususa hak vererek, o süreçte müttefikler arasındaki ilk ayrılıkların, hatta çatışmaların başladığını belirtti. Bir yanda Anglo-Saksonlar, diğer tarafta Sovyetler dünya hâkimiyeti için mücadeleye girdiklerini belirterek ikincilerin Türkiye'den de talepleri olduğunu ifade etti.[53]

Meclis tatile girmeden evvel birkaç önemli kanun daha çıkarmıştı. 13 Haziran'da üniversitelere iç işlerinde muhtariyet tanıyan 4936 sayılı kanun kabul edilmişti. Aynı gün kanunlaşan bir başka tasarı, Matbuat Kanunu'nun 50.Maddesiyle ilgili düzenlemeydi. Değişiklik yapılan bu maddeye göre, hükümetin gazete kapatma yetkisi mahkemelere devredilmişti. Bu maddeye bağlı olarak kısmi bir basın affı getirildi. Bu kararların ertesi günü iki dereceli seçimle oluşan 7. Dönem TBMM, son toplantısını yaparak dağıldı.[54]

Yurt genelindeki teşkilatlanması henüz tamamlanmamış olan DP Merkezi 1946 seçimlerine katılma kararı vermekte oldukça zorlandı.[55] CHP'li Hilmi Uran, DP'nin 1946 seçimleri öncesi durumunu değerlendirirken, o dönemde kendilerine rakip parti olarak

---

[50] "Seçim yurdun her tarafında intizam içinde geçti", "Yeni Belediye meclisleri dün seçildi".(27 Mayıs 1946). **Ulus**, 1. ; "Belediye seçimi bugün yapılıyor; oyların atılmasına saat 9'da başlanacak ve akşam yine muhalif partilerin nezareti altında tasnif bu gece bitirilecek".(26 Mayıs 1946). **Vatan,** 1.; MKP(Milli Kalkınma Partisi), seçimin şaibeli olduğunu ileri sürerek , seçim günü öğleden sonra çekildiğini duyurdu.; Demirbilek, S., **age.**, 20.
[51] Falih Rıfkı Atay, "Halkı Saymak Lazımdır".(4 Haziran 1946). **Ulus,** 4.
[52] Anadol, C., **age.,** 51.
[53] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 147.
[54] Yeşil, A. **age.,** 82.
[55] Kabasakal, M. **age.,**172.

sadece Demokrat Parti'nin bulunduğunu ancak bu partinin de birçok bölgede teşkilatını kuramadığını söylemiştir. Uran, böyle bir duruma rağmen İstanbul gazetelerinin de yardımı ile Demokrat Partinin çok büyük bir propaganda faaliyeti gösterdiğini ve seçim sonuçlanınca da faaliyetlerine ara vermeyip seçimlerde haksızlığa uğradığına herkesi inandırmaya çalıştığı yönündeki düşüncesini ifade etti.[56]

Demokrat Parti adına Adana bölgesine tetkiklerde bulunmak üzere hareket eden Refik Bey; Demokrat parti erkânı, gazeteciler ve kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılandı. Trenden inen Koraltan, halka hitaben kendilerine karşı gösterilen sevgi ve ilgiden aldıkları güç ile daha da ileri gideceklerini ve milletin yanında hizmet etmeye devam edeceklerini söyledi. Sonrasında Refik Bey, Adana Demokrat Parti Merkezine gitti. Refik Bey, Adana'dan sonra Mersin'e, oradan da Antakya'ya geçmiştir. Vatan muhabirinin Refik Koraltan ile yaptığı mülakatta kendisine yönelttiği, "Genel seçimlere Demokrat Parti katılacak mı?" sorusuna cevap olarak; Demokrat partinin takip ettiği yolun demokrasi olduğunu yani halkın irade ve arzusuna dayandığını ifade ederek, bu itibarla yeni bir seçim kararı Büyük Millet Meclisinde verildiği takdirde tıpkı Belediye seçimlerinde olduğu gibi milletvekilliği seçimlerinde de Demokrat Partililerin oyları ve görüşleri alındıktan sonra gereken kararın verileceğini söyledi.[57]

16 Haziran tarihinde toplanan DP, kendi içinde gizli oylama ile yapılan anket sonucunda seçimlere girme kararı aldı.[58] Ahmet Emin Yalman, Vatan gazetesinde Demokrat Partinin milletvekilliği seçimlerine katılma kararı almasını, parti mensupları açısından fedakârlık göstergesi ve Türk Milletine duyduğu saygı ve güvenin bir ifadesi olarak değerlendirdi. Buna gerekçe olarak da türlü engel ve zorluklar karşısında kalan partinin henüz teşkilatını tamamlayamamış olmasını gösterdi.[59]

Demokrat Parti; seçimlere giriş beyannamesi, teşkilat, seçime hazırlık, namzetleri tespit olmak üzere dört komisyon kurmuştu. Delegeler ilk olarak temsil ettikleri şehrin Demokrat Parti mensuplarının fikirlerini birer birer anlatmışlardı. Bu müzakere saatlerce sürmüş ve vilayet delegeleri oy birliğiyle seçime katılma lehinde oy vermişlerdi.[60] Celal

---

[56] Uran, H., **age.,** 445, 446.
[57] "Refik Koraltan Demokrat Parti adına Adana bölgesinde tetkiklerde bulunuyor".(13 Haziran 1946). **Vatan**, 3.
[58] Erer, T., **age.,** 115. **bk. ;** " Demokrat Parti Bir Tebliğle Seçime Katılma Kararını Bildirdi".(19 Haziran 1946). **Ulus,** 1.
[59] Ahmet Emin Yalman, "Kurtuluş Mücadelesi".(17 Haziran 1946). **Vatan,** 1.
[60] "Demokrat Parti, seçimlere girmeye delegelerinin ittifakıyla karar verdi".(17 Haziran 1946). **Vatan,** 1. ; **bk.** "Milletvekilliği seçimlerine iştirak etmek kararının alınmasında dar ve hodgam bir particilik zihniyeti değil, yalnız

Bayar vermiş olduğu beyanatta; "Eğer demokrasimiz normal bir gelişmeye kavuşamazsa bunun sorumluluğunu halkta değil, bazı particilerde aramak lazım gelecektir. Partimiz kısmi seçimlere katılmama kararı almıştı. Bütün hızımızı umumi ve yeni seçime saklıyoruz. Milletin iradesinin tam anlamıyla gerçekleşmesi ancak vatandaşın oy hakkını doğrudan doğruya kullanması suretiyle mümkün olacağından, memleketimizde bu esasın kabulünü umutla bekliyoruz. Zaten hükümet de buna taraftar olduğunu söylemiştir." dedi.[61]

Demokrat Parti'nin seçime girme kararında vilayet temsilcilerinin ağırlığının yanı sıra, önce İsmet İnönü ve sonrasında Nihat Erim'in gerektiği takdirde çok partili hayatın bir süreliğine askıya alınabileceği yönündeki açıklamaları da etkili oldu. Bunun dışında yapılacak olan seçimlerin genel seçimler olması ve bu yolla muhalefet partilerine de Mecliste temsil hakkı tanınacak olması etkili olmuştu.[62]

Bu sırada, Demokrat Partinin Ankara vilayet merkezi açılmış ve Celal Bayar ile Refik Koraltan bir konuşma yapmışlardı. Celal Bayar, yeni bir dönemin açılmakta olduğunu söylerken; Refik Koraltan da "Hasımlarımız insafsızdırlar" demişti.[63] Demokrat Partinin seçimlerden Büyük Kongre'ye kadar geçen süreçte yaşamış olduğu önemli olaylar; Meclise girip girmeme konusundaki tartışmalar, milletvekili mazbatalarının Mecliste görüşülmesi esnasında meydana gelen kavgalar, Başbakan Recep Peker'in, Adnan Menderes'in bir konuşmasına cevap verirken 'psikopat' tabirini kullanması ve bunun üzerine Demokrat Partililer 'in Meclis'i terk etmesi ve İsmet İnönü'nün devreye girmesi, arabuluculuğuyla Meclise dönülmesi, İnsan Hakları Derneğinin kurulması gibi gelişmelerdir.[64]

Demokrat Parti kendi ulusal örgütünü kurma gayreti içerisinde olsa da, hükümetle temel bağı olan ve Halkevleri aracılığıyla halka ulaşan CHP örgütü ile rekabet etmekte zorlamıştı. CHP'lilerden bazıları yeni kurulan partinin hemen kapatılmasını istemişlerse de, İsmet İnönü partinin örgütlenme hakkını savunmuş ve seçim yasalarında gizli oyu sağlayacak önlemler almıştı. Demokrat Parti bunun yeterli olmadığını, hükümetin seçim

---

ve yalnız memleketin yüksek menfaatlerinin gösterdiği yolda yürümek ruh ve kaygısı hâkim olmuştur", **Vatan,** "Demokrat Partinin Beyannamesi".(19 Haziran 1946). 1. **; bk** .; " Seçimler İçin Demokratlar da Hazırlanıyorlar".(15 Haziran 1946). **Ulus,** 1.

[61] **Vatan,** "Demokrat Parti, bütün hızını umumi seçime saklıyor", "Parti Başkanı Celal Bayar bir muharririmizle mülakatında demiştir ki;", 21 Nisan 1946 Pazar, s.1.

[62] Yeşil, A. **age.,** 84.

[63] (20 Haziran 1946).**Cumhuriyet,** 1.

[64] Ağaoğlu, S. ,**age.,** 40, 41.

mekanizmasını ve oy sayımını elinde bulundurmuş olduğunu söylese de kamuoyundan gördükleri büyük destek ile 1946 seçimlerine katılmaya karar verdiler.[65]

Seçimler 21 Temmuz 1946 senesinde gerçekleşti. Milletvekili seçimlerinde DP, adaylarının 52'si avukat, 41'i çiftçi, 40'ı doktor, 39'u iş adamı, 15'i emekli general, 14'ü mühendis, 13'ü öğretmen ve geri kalanı çeşitli meslek gruplarına mensup kişilerdi. DP 49 ilde seçime katılmış ve bu illerden 273 aday göstermişti.[66] Seçime CHP, DP, MKP ve diğer bazı yeni kurulmuş olan partiler katılmıştı.[67]

Milletvekili seçimleri tüm yurt basınında geniş yer buldu. Seçim ve seçimin önemine gazetelerde geniş yer verildi. Gürses adlı gazete de "Pazar Günü Seçim Vatandaş Dikkat Et" başlıklı yazıda; vatandaşlara hitaben, pazar günü ülkeyi yeni idare edeceklerin seçileceği, kanunun vatandaşlara istediği şekilde hareket etme hakkını verdiği belirtilerek vatandaşın kimseden korkmadan vazifesini yapması gerektiği belirtildi. Oy vermenin tarihi bir mesuliyet olduğu ifade edilerek vatandaşa kendisine faydalı olacağına inandığı kişiyi seçmesi söylenilmişti. Vatan ve memleketin selameti için oy vermenin önemli olduğuna temas edildi.[68]

DP seçime resmen katılacağını açıklamasından sonra tüm yurt çapında bir seçim kampanyası başlattı.[69] Falih Rıfkı Atay; Demokratların kendi aralarında toplanarak seçime katılmaya karar verdiklerini, Demokratlar tarafından ileri sürülen partinin Türkiye geneline yeterince yayılamadığı bahanesinin de ortadan kalktığını ifade etti. Atay, bu durumdan memnun olduklarını, çünkü seçime katılmamanın demokrasiye hiçbir faydası olmadığını belirtti. Türkiye'de halkın hangi partinin kendi geleceğine hâkim olacağını sandık başında vereceği oylarla göstereceğini ifade etti.[70]

Nihat Erim, yeni kurulan partiler içerisinde ilgiyi üzerine en çok çekenin Demokrat Parti olduğunu belirterek, bu ilginin sadece onu kuran şahısların memleket siyasetinde bir mazileri olmasından değil, bazı gazetelerin bütün dikkatleri bu parti üzerinde toplamak

---

[65] Shaw, S. J., Shaw, E. K. ,**age.,** 474.
[66] Kabasakal, M. **age.,**173.
[67] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 183.
[68] **BCA** 10.9.0.0/458.1328.1.; "Pazar Günü Seçim Vatandaş Dikkat Et". (19 Temmuz 1946). **Gürses**, 1 **bk.; "**Demokrat Parti Başkanlık Divanı ile 34 ilden gelen müteşebbis heyet başkanları dün şehrimizde toplanmışlar ve 21 Temmuzda yapılacak olan milletvekili seçimine iştirake karar vermişlerdir. İstanbul'dan aldığımız diğer bir haberde ise, Millî Kalkınma Partisi genel meclisinin bugün bir toplantı yapacağı ve seçime iştirak konusunda bir karar alacağı bildirilmektedir."**;** "Nihayet karar verildi Demokrat Parti seçime giriyor".(17 Haziran 1946). **Ulus,** 1.
[69] Yeşil, A. **age.,** 84.
[70] Atay, F. R. "Seçime Katılma Kararı".(8 Haziran 1946). **Ulus,** 1.

hedefini güden yayınlarına aylardır düzenli bir şekilde devam etmelerinden de kaynaklandığını ifade etti. Demokrasininim gelişmesi için bu durumun sevindirici olduğunu ancak Demokratların propagandada yanlış bir yol tuttuğunu ifade etti. Demokratların iktidara göz diktiğini belirten Erim, bu konuda propagandanın her türlüsünün mubah sayıldığını söyledi.[71]

Seçim kampanyasında CHP temsilcileri, bu partinin Atatürk'ün partisi olduğunu, Cumhuriyeti kurduğunu, inkılaplara öncülük ettiğini, kadın haklarını sağladığını ve ülkeyi yabancı sermayenin etkisinden kurtardığını dile getirirken; muhalefet iseseçim güvenliğinin sağlanması ve seçimin adil bir denetim altında yapılmasını isteyerek yönetimin; hükümetin ve devlet bürokrasisinin seçimlerde tarafsız hareket etmesi, seçimlere müdahale etmemesi, baskı yapmaması, çoğunluk yerine nisbi temsil sistemi uygulanması, her türlü antidemokratik yasa ve hükümlerin kaldırılması, Cumhurbaşkanlığı ile parti başkanlığının ayrılması ve bu makamların aynı kişide birleşmemesi gerektiği, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınması yönündeki görüşlerini ifade etti. Ayrıca tek parti döneminin baskı ve zorluklarıyla devletçiliğin bazı yönlerini eleştirilmişti.[72]

Refik Koraltan seçim kampanyası doğrultusunda yurdun çeşitli bölgelerinde DP adına konuşmalar yaptı. Refik Bey yapmış olduğu bir konuşmasında; "Herkesin hatırlayacağı üzere 26 sene önce milletin büyük bir imtihanla karşılaştığını ancak düşmanların Türk'ün asil ruhunun karşılarında mücadele edemeyeceklerini belirterek, halk idaresinin merkezi, milli savaşın sesinin yükselttiği Ankara'dan, harekete geçildiğini ifade etti. Geçmişte zaferin sesi nasıl buradan yayılmışsa, Türk demokrasisinin sesi de Ankara'dan, bütün yurda yayılacaktır." Dedi.[73]

Refik Koraltan Samsun'a da bir seyahat gerçekleştirdi. Haberde Demokrat Parti genel idare kurulu üyelerinden Refik Koraltan'ın Samsun seyahatinden Ankara'ya döndüğü bilgisi verildi. Refik Bey Samsunla ilgili düşüncelerine dair açıklamasında; "Samsundan başlayarak bulunduğu yerlerde karşılaştığı halkın yeni duruma karşı coşkun bir gönül bağlılığı içinde bulduğunu ifade etti. Demokrasi'ye duyulan arzunun halk ruhunu kapsadığını belirterek, ileri demokrasiyi Türk Milletinin hayatına mal etmek için şehirli, köylü, her kesimin bir yarış halinde olduğunu söyledi. Samsun da sükûn ve itidal ile

[71] Erim, N. "Sıkıntıları sömürüyorlar".(6 Temmuz 1946). **Ulus**, 1.
[72] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 182, 183., **bk**.; "Yer yer seçim mitingleri yapılıyor".(10 Temmuz 1946).**Ulus**, 1.
[73] "Partililerin seçim faaliyeti genişliyor", "Refik Koraltan'ın Sözleri".(20 Haziran 1946). **Cumhuriyet,** 3.

caddeleri, sokakları dolduran halkın 'Yaşasın Türk demokrasisi!' nidaları ile heyecana sahne olduğunu, bir hafta kadar süren seyahatinin, gözlemlerinin kendisinde bıraktığı intibaının millet adına ancak gurur olduğunu ifade etti."[74]

Refik Koraltan, memlekette yapılan güzel işlerin tapu senedinin Halk Partisi adına tescil ettirilemeyeceğini belirterek, "Ne yaptıysa millet yaptı" demiştir. Zümre saltanatını yaşatmak isteyen bazı gafilleri doğru yola getirmek için yılmadan, mücadele edeceklerini söyledi. Ankara Bala'da, Demokrat Partililer ve halk tarafından büyük tezahüratla karşılanan Koraltan, Bala'da söylediği nutukta Demokrat Partilileri çok faal bulduğunu söyleyerek karşılarında bulunanların kendi tabiriyle insafsız olduklarını, halkın her gün coşan bu geniş duygularını önlemek için farklı yollara giriştiklerini ve halkın hevesini engellemeye çalıştıklarını ifade etti. Refik Bey, sözlerinin devamında; Unutulmamalıdır ki millet geçen uzun yıllar içerisinde olup biten işleri bilmektedir. Sakarya Zaferini kazanan Dumlupınar harikasını yaratan bu büyük Türk milletiydi. Saltanatı yıkan, inkılabı yapan gene bu asil Türk milletiydi. Bütün bu büyük eserlere kudret ve dehasıyla rehberlik yapan Atatürk'ün; 'Yapılan işleri millet yaptı' diyerek hakikate tercüman olduğunu, ancak şimdi bazı gafillerin söylediği gibi gerçekten uzaklaşmaya tenezzül etmediğini belirtti.[75]

Refik Bey, Türk Milleti'nin kendi arzu ve iradesine dayanan bir iradenin kurulmasını istediğini ifade etti. Müteakiben Refik Koraltan, müteşebbis heyetle beraber yemek yemiş, geceyi de Soğukoluk'ta geçirmişti. Sonraki günde de sabahtan Antakya'ya gideceği bildirildi.[76] Refik Koraltan yurt içi seyahatleri kapsamında Konya'da bulundu. Geleceği, şehir halkı tarafından haber alınan Refik Bey şehir girişinde kalabalık bir vatandaş topluluğu tarafından karşılandı. Refik Koraltan, Demokrat Parti erkânı ve halkla beraber Demokrat Parti Merkezine giderek halka bir konuşma yaptı. Vilayet makamına giderek valiyle bir saat görüşen Refik Bey, oradan memnuniyetle ayrıldı. Hükümet alanında caddeleri ve sokakları dolduran halka bir saat süren bir konuşmada bulundu.[77] Refik Bey, Konya'da yapmış olduğu konuşmada, demokrasi ruhuna aykırı ve şahsi hürriyeti önleyici kanunların kaldırılması gerektiğini söyledi.[78]

---

[74] ''Milletin yeni duruma karşı bağlılığı".(28 Haziran 1946). **Cumhuriyet,** 3.
[75] 'Refik Koraltan Nutku'.(4 Temmuz 1946). **Cumhuriyet,** 1.
[76] "Hatay'da mücadele çok hareketlendi".(16 Temmuz 1946). **Cumhuriyet,** 3.
[77] "Refik Koraltan Konya'da".(4 Temmuz 1946). **Vatan,** 4.
[78] "Refik Koraltan".(5 Temmuz 1946). **Vatan**, 1.

Seçim çalışmaları kapsamında yurt genelinde faaliyetlerde bulunan C.H.P'li milletvekillerinden Aziz Duru, Akif Akgün, Cemil Öz ve diğer bazı milletvekilleri Bursa'da halka konuşma yapmışlardı. C.H.P'li milletvekillerinden birisi C.H.P'nin halka yapmış olduğu hizmetleri anlattıktan sonra Demokrat Partililerin İsmet İnönü'yü devirmek istediğini söyleyerek demokratların; memur, asker, mektep istemediklerini bunlar olmadan memleket olamayacağını belirtti. Bir köylünün "yirmi seneden beri nerede idiniz, bizi yenimi öğrendiniz?" şeklindeki sualine haberde yer verilmişti.[79] Seçim kampanyası siyasi partiler arasında havanın gergin bir hal almasına neden oldu. Bu gerginliğin en önemli sebeplerinden biri seçimlerin erken bir tarihe alınmasıydı. Demokratlar miting şeklinde kampanyalar yapıyorlardı.[80] Ulus gazetesinde Demokrat Partililer ile ilgili olarak; "Seçimler için Demokratlar da hazırlanıyorlar" denilerek, iki gündür Hatay'da bulunan Refik Koraltan'ın seçime yönelik konuşmalar yaptığı belirtildi.[81]

Refik Koraltan seçim kapsamında İskenderun'da bir nutukta bulundu. Demokrat Parti kurucularından İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın Ankara'dan uçakla İskenderun'a geleceği haberinin, halk tarafından sevinçle karşılandığı belirtildi. İskenderun hava meydanına inen uçaktan Refik Koraltan'ın çıkmadığını gören Hatay, İskenderun, Kırıkhan ve Dörtyol'a mensup Demokrat Parti Müteşebbis Heyetleri, parti merkezine gitmişler, Koraltan'ın hangi yoldan ve hangi vasıta ile geleceğini sormuşlardı. Adana'da olduğu öğrenilen Koraltan'ın, İskenderun'a Ceyhan, Erzin ve Dörtyol üstü ile geleceği haberini alan heyetler bir otobüsle Koraltan'ı Dörtyol'da karşılamak üzere yola çıkmışlardı. Refik Bey buradaki konuşmasında yapılan tazyiklerin unutulmayacağını söyledi.[82]

Koraltan, İskenderunlulara not gününün yaklaştığını, halkın ne isterse, ne dilerse, elbette ki onu yapacağını, İskenderunluların özlerini şerefli tarihine yaraşan bir şekilde yerine getireceğini söyledi.[83] Konuşmasının devamında kendilerinin medeni bir müessesenin etrafında toplandıklarını, bunun aksinin iddia edilemeyeceğini, davanın devam ettiğini, Türkiye'de demokrasinin muzaffer olduğunu belirtti. Halk Partisinin hükümet eliyle halka indirdiği tokatların karşılığının, millet tarafından verilecek kararla akıbetinin belli olacağını ifade ederek, halk ne isterse, ne dilerse bunu saygıyla karşılayacaklarını, oylar kullanırken haklar ve siyasi kanaatler ne istikamette olursa olsun aynı sevgiyi, sonraki

[79] **"**Bir köylünün sorduğu sual".(5 Temmuz 1946). **Vatan**, 1.
[80] Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 79.
[81] "Seçimler için Demokratlar da hazırlanıyorlar".(15 Haziran 1946). **Ulus,** 1.
[82] ''Refik Koraltan İskenderun'da".(16 Temmuz 1946). **Vatan,** 1.
[83] "Refik Koraltan da dün İskenderun'da mühim bir nutuk söyledi".(16 Temmuz 1946). **Cumhuriyet,** 1.

süreçte de yaşatacaklarını söyledi. Refik Bey, manasız partizanlığı reddettiklerini, Türk milletinin kendi arzu ve iradesine dayanan bir irade kurulmasını istediğini belirtti.[84]

Refik Bey, halka yaptığı konuşmada oyları çalmak isteyenlerin olabileceğini bu konuda dikkatli olunması gerektiğini belirterek vatandaşa oylara namusları gibi sahip çıkılmasını ve dikkatli olunmasını söyledi.[85] Refik Bey'in Hatay'da bulunmasıyla ilgili hükümet yanlısı Ulus gazetesinde yer alan haberde ise; Hatay'da Demokrat Parti'nin bazı yerlerde bölündüğü, Refik Koraltan'ın bölgeye gelişinin soğuk karşılandığı bilgisi verildi. Demokrat Partiden toplu istifaların devam ettiği ve Reyhanlı'da Demokrat Parti'nin dağılarak kapısına kilit asıldığı belirtildi. Arsuz bucağından da 500 kişinin partiden çekildiği şeklinde haber verilmişti. Ulus gazetesi Refik Bey'in konferansı yarıda bırakarak, acele bir şekilde bölgeden ayrıldığını, bunun nedeninin de Maraş'ta Demokratlar arasında çıkan anlaşmazlıklar olduğunu belirtti.[86]

Refik Koraltan Adana'da yapmış olduğu konuşmada; Cumhuriyet Halk Partisi'nin Atatürk prensiplerinin dışında hareket ettiğini belirterek orduyu politikaya karıştırmakla itham etti. Refik Bey konuşmasında; Vatandaşlara er ve subaylar tarafından kötü muamelede bulunulduğunu söyledi. Subayların siyasetle bir ilgisi bulunmadığını, bu türden davranışlarla ordunun politikaya sokulduğunu ifade etti. "Bunlara sualde bulunacak bir makam yok mudur?" diyen Refik Bey mevzu olan konuya ilişkin olarak da, Karbeyaz denilen bir köye gittiğini, bu köyün Demokrat Partiye yazdıkları için jandarma er ve subayları tarafından sınır bölgelerine gidiş gelişte geçerli olan pasavan adı verilen belgenin ellerinden alındığını, bunun ise doğru olmadığını belirterek köylülerin kendisine durumlarının çok müşkül olduğunu söylediklerini ifade etti.[87]

Celal Bayar, Adnan Menderes ve Fuad Köprülü ile birlikte Demokrat Partiyi kuran Refik Koraltan 1946- 1950 yılları arasında diğer kurucular gibi şehir şehir, kasaba kasaba, köy köy dolaşarak Demokrat Partinin 1946 başarısında önemli bir rol üstlenmişti.[88] Demokrat Parti kurucuları iki yerden aday gösterilmişlerdi. Celal Bayar, İzmir ve İstanbul'dan; Aydın Menderes, Aydın ve Kütahya'dan; Refik Koraltan, İçel ve İstanbul'dan

[84] ''Refik Koraltan İskenderun'da''.(16 Temmuz 1946). **Vatan,** 3, "Refik Koraltan da dün İskenderun'da mühim bir nutuk söyledi".(16 Temmuz 1946). **Cumhuriyet,** 1.
[85] Erer, T., **age.,** 128.
[86] "Hatay'da Demokrat Parti bazı yerlerde inhilal etti", "Propagandalara cevap".(19 Temmuz 1946). **Ulus**, 1.
[87] Erer, T., **age.,** 137.
[88] **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958,8.

ve Fuad Köprülü, Kars ve İstanbul'dan.[89] CHP 1946 seçimlerine Türkiye genelinde katıldığı halde Demokrat Parti, teşkilatını Türkiye'nin her yerine henüz götüremediği için seçimlere ancak 49 ilde katılmıştı. Dönemin İçişleri Bakanının söylediğine göre DP'nin 53 ilde ve 218 ilçede teşkilatı bulunmaktaydı.[90]

Seçimin sonucunda pek çok bölgeden seçimlerde idari amirlerin baskı yaptığı, seçime hile karıştırıldığı, DP oylarının sayılmadığı, sahte seçim tutanaklarının hazırlandığı, bazı sandıkların kaçırıldığı şeklinde şikâyetler olmuştu.[91] 21 Temmuz 1946 senesinde ki seçim sonuçlarına göre 465 milletvekilliğinin 391'ini CHP, 62'sini DP, 7'sini Bağımsız Milletvekili kazanmıştı.[92] Demokrat Partinin, Mecliste Halk Partili Milletvekillerinin mazbatalarına itiraz edeceği söylenmiş, kabinede esaslı değişikliklerin yapılacağı yönündeki tahminlerin kuvvet bulduğu ifade edilmişti.[93] Demokrat Parti, 1946 seçim sonuçlarına 37 ilde itiraz etmiş, iktidar da bu itirazları inceletmek amacıyla 7 Ağustos 1946 tarihinde bir İnceleme Komisyonu oluşturmuş ve sonuçları inceletmiştir. Bu hususta TBMM' de yapılan görüşmeler sonucunda 350 milletvekilinin seçim tutanağı, iktidar milletvekillerinin oylarıyla kabul edilerek netleşti.[94]

İstanbul'da kazanan milletvekili adayları içerisinde Refik Koraltan da yer aldı. İstanbul milletvekillerinin adları ilan edilmişti. Bu kişiler; Mareşal Fevzi Çakmak, Adnan Adıvar; DP'den C. Bayar, Fuad Köprülü, R. Koraltan Yusuf Kemal, Cihat Baban, Enis Akaygen, Fuad Hulusi, Abdurrahman Münip, Faruk Nafiz, Zeki Rıza, Osman Nuri, Ahmet Kemal, Burhan Cahit, Senihi Yürüten; CHP'den Vasil Konos, Salamon Adato, K.Karabekir, Hamdullah Suphi, Cemil Cahit ve Recep Peker seçilmişlerdi.[95] Refik Bey, İstanbul'da 181.682 oy almıştı.[96]

"Refik Koraltan'ın ileri sürdüğü itirazlar" başlığıyla verilen haberde; Seçim dolayısıyla Hatay da bulunan Refik Korultan'ın, Mersin'e ve oradan Ankara'ya gitmek üzere şehirden ayrıldığı belirtilerek, Demokrat Parti mensuplarından 40 - 50 kişi tarafından

---

[89] Fersoy, O. C. , **age.,** 94.
[90] Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 79.
[91] Yeşil, A. **age.,** 88.
[92] 24 Temmuz 1946.(**Akşam).**1.
[93] "Demokrat Parti Ankara'da da Bir Miting Yapacak".(27 Temmuz 1946). **Vatan**, 1.
[94] Albayrak, M., **age.**, 91.
[95] "İki gün üç gece süren tasniften sonra, İstanbul Milletvekilleri ilan edildi".(24 Temmuz 1946). **Vatan,** Çarşamba, s.1.
[96] "İstanbul'da da netice alındı", "Cumhuriyet halk partisinden 5, Demokratlardan 15, Bağımsızlardan da 3 milletvekili seçildi".(24 Temmuz 1946). **Ulus,** 1.; **bk.;** İçel'den seçilenler arasında Refik Koraltan, Saim Ergenekon, Aziz Köksal, Cemal Ramazanoğlu, Haydar Aslan, Halil Atalay, Salih İnankur".(24 Temmuz 1946). **Ulus**, 4.

uğurlandığı ifade edildi. Hareketinden önce, bulunduğu Turizm Otelinde Demokrat partililerden bazıları ile oturan Koraltan'a seçim hakkında intibalarını soran bir gazeteciye cevaben seçimin Hatay da yolsuz ve kanunsuz yapıldığını, oyların tazyikle toplandığını söyledi. Gazetecinin "Elinizde bu ideaları doğrulayacak kanıt var mı?" sorusuna Koraltan, birçok zabıt varakaları bulunduğunu ve hâlâ bunların gelmeye devam ettiğini söyledi. Bu sırada birisinin kendisine daktilo ile yazılmış bir tomar kâğıt vermesi üzerine gazeteci; "Bunlar da zabıt mı?" diye sormuş, "evet" cevabını almıştı. Bunları ne yapacağını soran gazeteciye, Büyük Millet Meclisine ibraz edeceğini ve seçimde yapılan yolsuzlukları ispata çalışacağını ve kendisini Meclise gönderenlerin hakkını arayacağı, cevabını verdi.[97]

İstanbul'daki 27 milletvekilliğinin 18'ini alan DP daha çok büyük şehirlerde kazanırken CHP Doğu Anadolu bölgesi başta olmak üzere kırsal kesimden daha fazla oy almıştı.[98] Ahmet Emin Yalman Vatan Gazetesinde seçim sonuçlarına dair şu değerlendirmede bulundu; "Bir memlekette hükümet otoritesi ya şiddete, korkuya ya da vatandaşlarının güvenine, sevgisine, saygısına dayanır ve ikisinin ortası yoktur. Halk Partisi'nin, acaba bu aşikâr imkânsızlığı imkâna çevirebilir miyim? diye aylardır düşündüğünü ancak bu teşebbüsün görüldüğü üzere elim neticeler verdiğini, partinin kendi kendini çok müşkül bir duruma düşürdüğünü belirtmiştir. DP ilgili olarak, altı buçuk ay evvel kurulan bir partinin, her türlü imkânlardan mahrum olmasına rağmen, ne yaptı da kendisini millete sevdirdi ve itimadını kazandı? Sorusunu yönelterek bu seçimi Demokrat Parti kazanmamıştır sadece Halk Partisi kaybetmiştir" dedi.[99]

Refik Koraltan, Demokrat Parti İstanbul İdare kurulu başkanı Kenan Öner'e bir telgraf çekerek İstanbul halkının teveccüh ve iltifatlarına candan şükranlarının iletilmesini istedi. Bu büyük güvene layık bir milletvekili olmaya çalışacağını söyledi.[100] Refik Bey seçimlerde iki yerden aday olmuştu. Millet Meclisinin gündeminde İstanbul ve Kastamonu Milletvekilliklerine seçilen Mareşal Fevzi Çakmak'ın İstanbul'u seçtiği, İçel ve İstanbul Milletvekilliklerine seçilen Refik Koraltan'ın İçel Milletvekilliğini seçtiğine dair önergeleri yer aldı. İstanbul Milletvekili Dr. Vasil Konos'un milletvekilliğinden çekildiğine dair önerge de gündeme alındı.[101]

---

[97] "Refik Koraltan'ın ileri sürdüğü itirazlar" .(25 Temmuz 1946). **Ulus**, 5.
[98] Albayrak, M., **age.**, 90. ; Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 89.
[99] Yalman, A. E. "Millet, Hükmünü Vermiştir". (23 Temmuz 1946). **Vatan**, 1.
[100] "Refik Koraltan İstanbul halkına şükranlarını bildiriyor".(27 Temmuz 1946). **Vatan, 1**.
[101] " Recep Peker Hükümetin programını bugün Mecliste Okuyacak".(14 Ağustos 1946). **Ulus**, 1.

TBMM'de söz alan Refik Bey, İçel ve İstanbul'dan aday gösterilip her iki yerde de seçimi kazanması üzerine İçel milletvekilliğini tercih ettiğine dair önerge ile ilgili bir konuşma yaptı. Refik Bey, İstanbul seçmenleri tarafından gösterilen sevgi ve itimat neticesi İstanbul Milletvekilliğine seçildiğini aynı zamanda daha öncede temsil ettiği İçel halkı tarafından tekrar İçel Milletvekilliğine de seçilmiş bulunduğunu belirtti. Geçmişte yakından hizmetlerinde bulunduğu İçel'in, halkı tarafından gösterilen ısrar ve arzunun kendisini bu ilin milletvekilliğini tercihe mecbur ettiğini söyledi. İstanbul halkının gösterdiği sevgi ve itimada lâyık bir milletvekili olarak hayatını muhterem İstanbul halkının hizmetine tahsis edeceğini ve hakkında büyük itimatlarını esirgemeyen İstanbul'un seçmenlerine yürekten sevgi ve saygılarını sunduğunu ifade etti.[102] Refik Koraltan'ın İçel milletvekilliğini seçmesiyle ilgili olarak İç İşleri Bakanlığına gönderilen yazıda; İçel ve İstanbul milletvekilliklerine seçilen Refik Koraltan'ın İçel milletvekilliğini tercih etmesinden dolayı, İstanbul milletvekilliğine bir başkasının seçilmesinin Büyük Millet Meclisi Başkanlığından alınan 15.08.1946 tarihli ve 72/40 tezkereyle bildirilerek Refik Bey'in 7. Dönemde tekrar İçel milletvekilliğine seçildiği belirtildi.[103] Refik Koraltan, seçim sonuçları münasebetiyle Hataylılara göndermiş olduğu teşekkür telgrafı ile duygu ve düşüncelerini belirtti. Demokrasi yolunda Hatay halkı ile birlikte çalışarak aylarca birlikte yaşamış olmanın sevinç ve heyecanı ile Ankara'ya döndüğünü ifade eden Refik Bey, Hataylıların ümit veren emeklerinin sürekli ve daha verimli olacağına olan inancını ifade etti. Sarf edilen emeklerin bundan sonrası için daha büyük başarılarla devam edeceğine duyduğu güvenle, tüm Hataylıları selamladığını bildirdi.[104]

DP'den Fevzi Çakmak, Refik Koraltan ve Yusuf Kemal Tengirşenk'in iki ayrı yerden seçilmeleri sebebiyle 3 milletvekilliği boş kaldı.[105] Adnan Menderes de Aydın'da değil de Kütahya'da seçimi kazandı. Ankara ve İzmir de CHP'nin kazandığı ilan edilmişti. Özellikle İzmir'de DP'nin önde olması beklenirken tüm milletvekillerinin CHP'ye verilmesi üzerine DP, İzmir de 30-40 bin kişinin katıldığı bir miting düzenlemiş, hem İzmir'deki hem de tüm Türkiye'deki seçimlerdeki usulsüzlükleri protesto etmişti. Bu protesto mitinglerini

[102] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.3, 14.08.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:1, 3.üncü Birleşim, s.26.
[103] **BCA,** 30.10.0.0/77.507.5/1.
[104] **BCA,**10.9.0.0/458.1328/1/31.
[105] Çufalı, M. (2004). **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950).** (1.Baskı). Ankara: Babil Yayıncılık, 81, 82.

yurdun çeşitli bölgelerinde yapılan diğer mitingler izledi.[106] Demokrat Partinin, Mecliste Halk partili milletvekillerinin mazbatalarına itiraz edeceği ifade edildi.[107]

4.2. İktidar-Muhalefet İlişkileri ve Refik Koraltan

4.2.1. Partiler Arası İlişkiler Kapsamında Mecliste Alınan Kararlar ve Refik Koraltan

Türkiyenin ilk çok partili Meclisi 5 Ağustos 1946'da açıldı. 62 DP milletvekili Genel Kurul Salonunun sağında, CHP grubu da Genel Kurul Salonunun solunda yerlerini aldı. Gündemin ilk maddesi cumhurbaşkanlığı seçimi oldu. Halk Partisi'nin adayı İsmet İnönüydü. DP'nin adayı ise Mareşal Fevzi Çakmaktı. Seçim yapılmış ve seçimi İsmet İnönü kazanmıştı.[108] İnönü 388 oyla Cumhurbaşkanı, Kazım Karabekir de 379 oyla Meclis Başkanı seçildi.[109] Mecliste ihtisas komisyonları oluşturuldu. İhtisas komisyonu içindeki Adalet Komisyonuna seçilen milletvekilleri arasında Refik Koraltan da yer aldı.[110]

21 Temmuz seçimlerinden sonra Başvekil Şükrü Saraçoğlu, Cumhurbaşkanına istifasını sunmuş ve kabine çekilmişti. Saraçoğlu'ndan sonra bu görev Recep Peker'e verildi.[111] Recep Peker Hükümeti'nin programının Mecliste görüşülmesi esnasında yeni Meclisin ilk ciddi tartışması ortaya çıktı. Bu tartışma hükümetin yeni programıydı. Halk partili grup programın bir an önce görüşülüp kabul edilmesi için acele ederken muhalefetteki Demokrat Partisi ise program hakkındaki görüşlerini açıklamak için süre istedi.[112]

Demokrat Parti, hükümetin programını incelemek için ek süre istiyordu. Mecliste gerçekleşen görüşmelerde CHP Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Ataç kürsüden, karşı partinin hükümet programı üzerinde mütalâa yürütmek için zaman istemesine, başka bir noktadan da itiraz etmişti. Böyle zor zamanlarda ağır mesuliyet almış olan hükümete karşı

---

[106] Çufalı, M. **age.;** 81, 82.
[107] **Vatan,** "Demokrat Parti Ankara'da bir miting yapacak", 27 Temmuz 1946 Cumartesi, s.1.
[108] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 36.
[109] Çufalı, M. **age.;** 81.; "Büyük Millet Meclisi dün açıldı, Cumhurbaşkanlığına 388 oyla İnönü, Meclis reisliğine de 379 oyla Kazım Karabekir seçildi, Cumhurbaşkanlığı için Mareşal 159, Meclis reisliği için Yusuf Kemal 59 oy aldı".(6 Ağustos 1946). **Vatan**, 1.
[110] "Büyük Millet Komisyonları dün seçildi", "Adalet Komisyonu".(13 Ağustos 1946). **Ulus,** 5.
[111] Kabasakal, M. **age.,**173,174, "Saraçoğlu kabinesinin istifası".(5 Ağustos 1946). **Vatan,** 1.
[112] Yeşil, A. **age.,** 93, "Büyük Millet Meclisinde tarihi bir toplantı yeni kabine programını okudu, geniş ölçüde vaatlerde bulunan ve sayısız taahhütler altına giren yeni kabineye 378 oyla itimat beyan edildi".(15 Ağustos 1946). **Vatan**, 1.

güvenoyunun ertelenmesini istemenin memleket için zararlı olabileceğini söyledi. Meselenin, alelade bir kanunun müzakeresi olmadığı, mesuliyeti üzerinde taşıyan hükümetin emniyetle çalışması gerektiği ve derhal işe başlayarak bilhassa harici meseleler üzerinde lâzım gelen cevapları hazırlamağa imkân bulması için Meclis karşısındaki durumunun biran evvel tayini lâzım geldiğini ifade etti. Görüşmelerin uzayabileceğini ancak müzakereyi kesmeyeceklerini belirtti. CHP'li Hasan Fehmi Ataç, karşı partiye mensup milletvekillerinin müzakereye başlamak için müsaade etmelerini rica ederek sözlerini bitirdi. CHP Yozgat Milletvekili Sırrı İçöz yapılan teklifin Anayasaya muhalif olduğuna işaret etmişti. CHP Malatya Milletvekili Şefik Tugay, Başbakanın beyannamesinde memleketin bütün iç ve dış dâvaları hakkında gayet açık ve kesin fikirler ortaya koyduğunu, her siyasi partinin memleket dâvaları üzerinde esaslı ve her konuda kesin fikirleri olması gerektiğini belirterek beyannameye cevap hazırlamak için süre talep etme, fikrinin kabul edilemeyeceğini ve muhalif partinin taleplerinin reddini istedi.[113]

Refik Bey konuyla ilgili olarak, sözü geçen 44.üncü maddenin manası üzerinde durmuş, bu maddenin hükümet programını bir hafta içinde Meclise bildirmek ve ondan güven istemek mecburiyetini Meclise değil Bakanlar Kuruluna yüklediğini söylemişti. Koraltan, aksi düşünceyi savunan arkadaşların görüş ve düşünüşlerinin bir ihtiyatın ifadesi olabileceğini belirterek, Mecliste karşı partilerin bulunmadığı zamanlarda böyle olduğunu oysa şimdi Mecliste karşı bir partinin milletvekillerinin de bulunduğunu belirtti. Bütün devlet teşkilâtının işletilmesi suretiyle bir haftada hazırlanmış olan bir programa derhal cevap vermenin imkânsız olduğunu ifade etti. Koraltan'ın bu sözleri CHP tarafından gürültüyle, Demokrat Partililer tarafından alkışlarla karşılandı.[114]

Refik Koraltan, kabul edilen program hakkında; Devlet teşkilatının en ufak memurundan başlayarak en büyük noktasına kadar bir hafta işletilmek suretiyle hazırlanan, okunması 75 dk süren ve umumi manada bütün memleketi kucaklayan bir konu üzerinde

[113] Dünkü Meclis toplantısında Hükümetin programı üzerinde görüşmeler".(15 Ağustos 1946). **Ulus,** 2, **;** "Mecliste tartışmalar, Demokrat Partinin program üzerinde tenkitlerde bulunmak için zaman bırakılması teklifi reddedildi".(15 Ağustos 1946). **Vatan**, 1.

[114] 'Koraltan, görüşmelere İki gün ara verilmesinde ısrar etmiş, tek partili bir Mecliste bile beyanname üzerinde konuşmak isteyen 100 arkadaş mevcut olsa görüşmelerin üç gün sürebileceğini ileri sürmüş, Hükümetin yapacağı işler üzerinde karsı tarafın görüşleri hakkında bu kürsüden tenkitler yapılmazsa Hükümetin daha ilk adımda manen kuvvetli olacağı ilân edilemeyeceğini söylemiştir. Koraltan'ın iddiasına göre bunun aksine hareket edecek olursa, şöyle bir kanaat, ekseriyet partisinin kürsü hürriyetine, konuşma hürriyetine ne imkân vermediği yolunda bir kanaat peyda olabilir', "Dünkü Meclis toplantısında Hükümetin programı üzerinde görüşmeler".(15 Ağustos 1946). **Ulus,** 2.

milletin isteklerine ve ıstıraplarını dile getirecek görüşlerin derhal belirtilmesinin mümkün olmayacağı şeklindeki eleştirisini dile getirdi.[115]

Refik Bey; Halk Partililerin, hükümetin getireceği beyanname üzerinde hususi, umumi toplu görüşmeler yaptığına değinerek daha ilk günden karşı tarafın görüşlerine uygun tenkitler bu kürsüden dile getirilmezse hükümetin daha ilk adımda manen kuvvetli olacağını iddia etmenin mümkün olmayacağını söyledi.[116] Milletin ıstıraplarına çare bulunması için sabırsızlıkla beklediğini, gerek memleket dertlerinin zaruri icabı olan, gerekse milletin ihtiyaçlarının hakikî hürriyetini sağlayan ve onun temsili olan Meclis kürsüsünde ifade etmenin tek yolunun, okunan beyannamenin iki gün ara verilerek Demokrat Parti tarafından tetkik edilmesi gerektiğini ifade etti.[117]

Refik Bey, hükümetin bu taleplerini karşılamasının, karşılıklı görüşme ve düşünce esasları çerçevesinde ileri demokrasi için bir başlangıç olacağını, aksi haldeki bir durumun iktidar partisinin kürsü hürriyetine, konuşma özgürlüğüne izin vermiyor şeklinde bir anlayışa sebep olacağını söyledi.[118] Koraltan, müzakerenin kesilmesinin zararlı olmayacağında ısrar etmiş, dünya parlamentolarında da bu usulün konulduğunu ifade ederek konuşmasını bitirmişti. Bursa Milletvekili Mühittin Baha Pars, konuşmasının bir bölümünde; Mecliste tartışmalara hazır olduklarını yalnız Anayasa'nın kati olan emirlerine karşı kendilerinin bir hareketinin olmayacağını ifade ederek, güvenoyu vermeye engel bir durum olmadığı söyleyerek Refik Bey'in sözlerine cevap verdi.[119]

Adnan Menderes konuyla ilgili olarak, Recep Peker Hükümeti programının Demokrat Parti tarafından müzakere ve tenkidine girişme teşebbüsünden mahrum bırakıldığını ifade etti. Adnan Menderes, hükümetin koca bir teşkilatla bir haftada hazırladığı ve hükümet tarafından da enine boyuna görüşülerek kabul edilen beyannameyi, kulaktan dinlemekle kabul etmeyi kendilerince doğru bulmadıklarını söyledi. Bu işi basite

---

[115] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/323. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.3, 14.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 3.üncü Birleşim, s.40.

[116] "Meclisteki görüşmeler", "Demokratların acı sözleri ve Başbakanla Halk partisi milletvekillerinin cevapları"**.(**15 Ağustos 1946). **Cumhuriyet,** 2.

[117] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.3, 14.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 3.üncü Birleşim, s.40.

[118] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.3, 14.08.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 3.üncü Birleşim, s.41.

[119] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/324.; Dünkü Meclis toplantısında Hükümetin programı üzerinde görüşmeler".(15 Ağustos 1946). **Ulus,** 2.

almanın hem kamuoyuna ehemmiyet vermemek hem de Büyük Millet Meclisine ve Millet Meclisine gösterilen saygıda bir kusur sayılacağını belirtti.[120]

Demokratlar Peker Hükümeti'nin programını incelemek için talep ettikleri süre kendilerine verilmeyince toplu bir şekilde oturumu ve genel kurulu terk ettiler.[121] Ancak oylama sırasında Meclis'e gelip aleyhte oy kullandılar.[122] DP'nin önerisine rağmen, Peker hükümetinin programı Halk Partililerin oyu ile kabul edildi.[123] Recep Peker TBMM'de alınan karar sonrası yaptığı konuşmada, güvenoyu alınmasının, hükümetin omuzundaki vazifenin ağırlığını artırdığını ve bu güvene çalışarak layık olmaya gayret edeceklerini belirtti. Recep Peker hükümetine verilen oyların sonucunda üye sayısı, 465, oy verenler, 431, kabul edenler, 378, oya katılmayanlar, 30, reddedenler, 53, çekimser bulunmamakta ve açık milletvekilleri, 4 kişi idi.[124]

Güvenoyundan sonra DP'nin üzerinde durduğu en önemli mesele, seçim sonuçları oldu. DP, 36 vilayette yapılmış olan seçimlerin tamamına itiraz ederken Meclise girmiş bulunan CHP'li 27 üyenin mazbatalarının iptal edilmesini istedi.[125] TBMM'de bazı illerde seçilen milletvekillerinin mazbatalarına yapılan itirazlar uzun tartışma ve görüşmelere sebep olmuştu. CHP Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgeevren'in Demokrat Partililer'in bazı milletvekili mazbatalarına itirazları üzerinden Demokrat Partiye yönelik sözlü ithamlarına Demokrat Parti İçel Milletvekili Refik Koraltan tarafından karşılık vermesi iki isim arasında tartışma yaşanmasına sebep oldu.[126]

Refik Bey, Süreyya Örgeevren'in Demokrat Parti hakkındaki ağır ve sert sözlerle yapmış olduğu eleştirilere Meclis kürsüsünden eğer bu şekilde davranılırsa hak ve hakikatleri söylemeye imkân kalmayacağını belirterek, bu gibi saldırgan sözlerde bulunanlara imkân verilmemesini istedi.[127]

---

[120] **TBMM Zabıt Ceridesi,,** B.3, 14.08.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 3.üncü Birleşim, s.59.
[121] Yeşil, A. **age.,** 94.
[122] Eroğul, C., **age.,** 40.
[123] Yeşil, A. **age.,** 93. ; **bk.;** "Hükümetin Beyannamesi, Başbakan Recep Peker Hükümetin İcraat programını Büyük Millet Meclisine sundu ve güven oyu aldı", "Oturumun sonucunda Meclis 53 oya karşı 378 oyla Hükümete güvenini bildirdi". (15 Ağustos 1946). **Ulus,** 1. ; **bk.;** "Ekonomi Bakanı bir demeç verdi; Yeni döviz rayici, ekonomimizi yeni fiyat kül olarak ayarlamayı hedef tutan tedbirlerin bir parçasıdır".(12 Eylül 1946). **Ulus**, 1.
[124] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.3, 14.08.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 3.üncü Birleşim, s.71.
[125] Yeşil, A. **age.,** 94.
[126] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.8, 26.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 8.inci Birleşim, s.144, 145.
[127] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.8, 26.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 8.inci Birleşim, s.167.

Bursa Milletvekillerinin seçim tutanakları ile ilgili Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu hakkında söz alan Refik Bey, Bursa'da seçimler sırasında yapılan bazı usulsüzlükler ve yolsuzluklara dair şikâyet ve itiraz konusu üzerinde durdu. Refik Bey, seçimden evvel yapılan ve seçim işleriyle alâkalı kişiler ve heyetlerce işlenen ve seçim neticesine etki eden olayları anlattı. Defterler tanzim edilirken Demokrat Partiden olduklarından şüphe edilen veya oraya kayıtlı oldukları bilinenlerin çoğunun seçim defterlerine yazılmaması, yapılan itirazlara çoğu yerde cevap verilmemesi, itiraz üzerine defterlere isimleri işlenmemesi, seçim büroları ve kurullarına kimlerin girebileceği Seçim Kanununda açıklanmasına rağmen birçok yerde hükümet teşkilâtında vazifeli vatandaşlara ayrılması sonucunda kanun hükmünün sakatlandığını belirtti.

Seçim komisyonlarının kimlerden oluştuğu ve nerelere memur edileceği, sandıkların nerelere konulacağı daha evvel ilân edilmesi mecburi iken, birçok yerde buna riayet edilmediğini ifade etti. Sandıkların hangi yer ve köyde konulacağının ancak seçim günü eksik belgeyle bildirildiğini belirtti. Seçim günü sandık başlarında hiç bir suretle propaganda yapılmayacağı açıkça belirtilmişken, fiili halin tamamıyla aksine olduğunu, seçim sandıkları başında propaganda korkutma ve tehdittin aleni yapıldığını ve bu yolda kanun hükümleri ihlâl edildiğini söyledi. Refik Bey Bursa da seçimlerde yapılan yolsuzluklar ve usulsüzlüklerle ilgili vesikalardan örnekler verdi. Bursa'nın Kayapak köyünde Demokrat Parti'nin daha fazla oy aldığı halde daha sonra sandıklarda bazı usulsüzlükler yapılarak oyların değiştirildiğini söyledi.[128]

Bursa'ya bağlı Balyaz köyünde Demokrat Parti'nin 145, Halk Partisi'nin 77 oy almışken tasnif neticesi bütün oyların Cumhuriyet Halk Partisi'ne mal edilmiş olduğunu yani 222 oy Halk Partisine, mazbata yazılmak suretiyle temin edildiğini belirtti. Refik Bey, Bursa da İhsaniye, Atlas, Dağyenice, Gökçeveren, Mazıveren, Demirci, Dışkaya gibi daha birçok köylerde yapılan seçimlerde de demokratlara verilen fazla oyların üzerine müdahale ve mazbataları değiştirmek suretiyle, tek tek belirlendiğini ve seçim günü mazbataların, yapılan yolsuzlukları doğruladığını ifade etti. Mudanya merkez ilçesiyle Burgaz, Nisebolu, Göynüklü, Mirzeoba, Bademli, Yörükali, Hasköy, Mürsel, Balabancık köylerinde tamamen

[128] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/327. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.8, 26.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 8.inci Birleşim, s.184, 185.

demokratlar kazandığı halde seçim kurulları tarafından tevhit muamelesi sırasında oyların çoklukla yine CHP'ye çevrildiğini söyledi.[129]

Türk inkılabının en önemli başarılarından birisinin, ordunun politikadan uzaklaştırılması olduğunu belirten Refik Bey; vazifesi, asayişi sağlamak; vatandaşın can, mal ve namus güvenliğini korumakla görevli ordunun seçimlerde politikaya karıştırıldığını söyledi. Vatandaş üzerinde baskı kurulmuş hatta bazı yerlerde vatandaşın Demokrat Partiye oy vermesi sebebiyle şiddete maruz kaldığını ifade etti.[130] Devlet müessesesinin adalet duygusuna ve vatandaşın hakkına dayandığına işaret ederek, buna aykırı hareket durumunda devlet mekanizmasının devreye girmesinin zaruri olduğunu söyledi.[131] Refik Koraltan'ın iddia ve söylemlerine CHP'li Muhittin Baha Pars Meclis'te cevap verdi. Bursa Kayapa köyüne Demokrat Parti'nin iddialarını sorduğunu ve kendisine cevaben gönderilen imzalı mühürlü belgede Kayapa halkının tamamının oylarını CHP'ne verdiklerinin bildirildiği ve DP elindeki belgelerin sahte olduğunu söylediklerini ifade etti. Askerin seçim işlerine dahil edildiği iddiasıyla ilgili olarak da Muhittin Baha Pars bu iddiaların aslının olmadığını belirterek şunları söyledi; "Demokrat Partililerin bazı bölgelerde zorla levhalarını astıkları için buna izin verilmemiştir, suç işledikleri belirlenen bazı Demokrat Partili kişiler tutuklanmıştır" dedi.[132]

Refik Koraltan Hatay ili milletvekillerinin mazbatalarının Meclis'te kabulü sırasında söz almış; Hatay'daki seçimlerde hükümet kuvvetlerinin çok büyük rol oynadığını iddia etmiş ve Hataydan Meclise Demokrat milletvekilleri yerine CHP milletvekillerinin geldiğini ileri sürerek tutulan zabıtların ve şikâyetlerin komisyonda olduğunu belirtmiştir. Refik Koraltana cevap veren CHP Hatay Milletvekili General Eyüp Durukan bütün bu iddiaların tamamıyla hakikate aykırı olduğunu söylemiştir. İddia edilen vesikaların hukuki bir öneminin bulunmadığını belirtmiş, halka seçimlerde baskı ve şiddet uygulanmadığını ifade etmişti.[133] Eyüp Durukan, seçimlerden sonra Hatay Valisi Nizamettin Atakan'ın Ankara'ya geldiğini, kendisiyle görüştüğünü, Hatay valisinin kendisine Hatay'da

[129] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/331.; **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/332.; **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.8, 26.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 8.inci Birleşim, s.186.
[130] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.8, 26.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 8.inci Birleşim, s.187.
[131] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/328.; **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.8, 26.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 8.inci Birleşim, s.188, 189.
[132] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.8, 26.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 8.inci Birleşim, s.189.
[133] "Seçim tutanakları üzerinde Büyük Millet Meclisindeki tutanaklar".(31 Ağustos 1946). **Ulus,** 2.; **bk.; TBMM Zabıt Ceridesi,** B.8, 26.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 8.inci Birleşim, s.209, 210.

seçimlerin sükûnet içerisinde geçtiğini ve hiçbir itiraz veya şikâyetin olmadığını belirtti. Ayrıca ordunun siyasetten uzak bulunduğunu da ifade etti.[134]

Refik Bey, Eyüp Durukan'ın kendisi hakkında Hatay Valisi ve Kaymakamına birtakım vaatlerde bulunduğu iddialarına cevaben hiçbir yerde hiç kimseye bir vaatte bulunmadığını söyledi. Türk inkılabının en büyük icraatının orduyu her türlü olayların dışında tutmak olduğunu ve buna devam etmek gerektiğine inandığını ancak ordunun bir parçası olan jandarmanın bazı bölgelerde seçim işine karıştığını ifade etti.[135]

Meclis'te itirazları dinlemek üzere bir komisyon kurulduysa da komisyon, yapılan itirazları yerinde görmedi. Meclis'te bazı milletvekillerinin tutanaklarının onaylanmaması neticesinde TBMM'deki üye sayısı; CHP, 403 milletvekili, DP, 54 milletvekili ve Bağımsızlar, 8 milletvekili olarak yer aldı.[136] Mecliste seçim mazbatalarının görüşülmesinde, DP itirazlarına karşılık beş sandalyeden oldu.[137] Kemal Karpat, seçimlerin yapıldığı 21 Temmuz 1946 tarihi ile İnönü'nün demecinin yayınlandığı 12 Temmuz 1947 günü arasında ki mevcut süreyi, Türkiye'de çok partili sistemin yerleştiği en önemli devre olarak değerlendirmiş, bu süreç sonunda muhalefet partilerinin hem hareket serbestliği hem de CHP ile eşitliği kazanmış olduklarını ifade etmiştir.[138]

Bu dönemde CHP'nin iktisadi alanda almış olduğu 7 Eylül kararları olarak bilinen kararlar hükümet ile muhalefet arasında görüşülen bir konu oldu. CHP içerisinde Recep Peker Hükümeti'nin icraatlarından birisi de bu ekonomik amaçlı uygulamaya alınan 7 Eylül kararlarıydı.[139] Memlekette ki iktisadi yapıya yönelik alınan bu kararlar içerisinde, DP tarafından en çok eleştirileni Devalüasyon kararı oldu.[140] İthalat ve ihracatı artırmak için hızlı bir şekilde uygulamaya gidildi.[141] DP, hükümetin bu politikasını şiddetle eleştirdi. DP'ye göre dünya pazarında Türkiye'nin ihraç mallarına talep giderek artarken paranın değerinin düşürülmesi doğru değildi.[142] Diğer bir eleştiri de bu kararın fiyatların yükselmesine yol açacağı endişesiydi. İthalat zorlaşacak, ithal malların fiyatları zaten

---

[134] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.8, 26.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 8.inci Birleşim, s.210.
[135] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.8, 26.08.1946, O:2, Dönem: VIII, Cilt:1, Toplantı:2, 8.inci Birleşim, s.240.
[136] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 183.
[137] Yeşil, A. **age.,** 94.
[138] Kemal H.Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul Matbaası,1967, İstanbul, s.149.
[139] Yeşil, A. **age.,** 95.; **bk.;** "Maliye Bakanı etraflı izahat verdi".(10 Eylül 1946). ; **Ulus,** 1. ; Halk Partisi grubu toplandı, paramızın ayarlanması prensibiyle mali ve iktisadi meseleler üzerinde çok mühim kararlar alındı".(8 Eylül 1946). **Vatan**, 1.
[140] Eroğul, C., **age.,** 43.
[141] "Yarından itibaren tatbikine geçecek kararlar".(8 Eylül 1946). **Vatan**, 1.
[142] Yeşil, A. **age.,** 96.

yüksekken daha da artacaktı. Ayrıca ithalatın zorlaşması, savaş içinde yenilenemeyen üretim araçlarının dışarıdan getirilmesini güçleştirerek sınai kalkınmayı baltalayacaktı.[143]

Paranın değerinin düşürülmesi sonucu ithal mallarının fiyatlarını artırdığından bu çeşit malları alanlar onları elden çıkarmayıp saklayarak daha sonra büyük karlar sağlamışlardı. İthal malları azaldığında ise fiyatlar birkaç hafta içinde %50 oranında yükselmişti.[144] 1 Kasım 1946 günü Millet Meclisi toplandığı zaman Demokratlar 7 Eylül kararlarını tenkit eden bir önerge verirken, iktidar ise muhalifleri hükümetin ekonomik siyasetini baltalamakla suçladı.[145] 11 Kasım 1946 tarihinde Ulus gazetesinde; "Kıbrıs Köyü hadisesi dayak atıldığı iddiası asılsız" başlıklı haberde, Kıbrıs Köyünde Demokrat Parti üyelerine dayak atıldığı hakkındaki Başkent gazetesinde çıkan yazı üzerine Ulus gazetesinin görüşüne müracaat ettiği İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'in konuyla ilgili beyanatına yer verildi. Bakan, 7 Kasım günü Demokrat Parti merkezinden Refik Koraltan'ın telefonla kendisini aradığını, Başkent gazetesindeki bilgiyi O'na verdiğini ifade etti. Bunun üzerine, mülkiye müfettişini bu işin yerinde soruşturulmasına memur edildiğini belirtti.

Müfettişin tahkikatını yaptığını ve tahkikat raporunu 9 Kasım akşamı Bakanlığa verdiğini ifade etti. Bu raporun özetinde hâdisede 30 kişinin karakola getirildiği ve sıra dayağına çekildiği kesin olarak yalanlanmıştır. Dövülme iddiasında bulunan 3 vatandaş aynı gün doktora muayene ettirilmiştir, denildi.[146] Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde İhtisas Komisyonları seçimi yapılmış ve Refik Koraltan Adalet Komisyonu'na seçilmişti.[147]

1947 Bütçe Kanunu Meclis'te görüşülürken, DP adına Adnan Menderes konuştu. Bütçe konusundaki tenkitlerine cevap vermek üzere kürsüye çıkan Recep Peker eleştirilere sert bir üslupla cevap verince iktidar ve muhalefet arasındaki gerginlik hat safhaya çıktı.[148] Celal Bayar ile Menderes başta olmak üzere, Demokrat Parti'ye mensup olan bütün muhalif mebuslar Meclis Salonunu terk ettiler.[149] Nihat Erim , "Meclisi terk etmek görevden kaçmaktır" başlıklı yazısında Meclis'te bütçe görüşmeleri sırasında hükümet ve iktidar

[143] Eroğul, C., **age.,** 43.
[144] Karpat, K., **age**.,152.
[145] Karpat, K., **age**.,153.
[146] "Kıbrıs Köyü hadisesi, dayak atıldığı ideası asılsız".(11 Kasım 1946). **Ulus**, 1.
[147] "Millet Meclisinde İhtisas Komisyonları seçimi dün yapıldı".(12 Kasım 1946). **Ulus,** 1.
[148] Anadol, C., **age.,** 22.
[149] Anadol, C., **age.,** 23, **bk.;** "Çok çirkin bir jest; Bütçe görüşülürken haksız ve yersiz isnat ve ithamlarda bulunduktan sonra, Başbakanın cevabını bahane ederek Demokratların Kamutayı terk etmeleri teessüfle karşılandı".(19 Aralık 1946). **Ulus**, 1, "Bütçe müzakerelerine dün Millet Meclisinde başlandı; Demokratlar Meclisi terk ettiler".(19 Aralık 1946). **Vatan,** 1.

taraftarları arasında yükselen tansiyon neticesinde, Demokrat partililerin meclisi terk ettikleri üzerinde durarak her ne olursa olsun bir milletvekilinin Meclis'i terk etmemesi gerekirdi şeklinde bir değerlendirmede bulundu.[150] Vatan gazetesinde Ahmet Emin Yalman ise; "Bütçe Müzakeresinden Umumi İlhamlar" başlıklı makalesinde, Mecliste bir konu hakkında görüşmeler yapılırken birinin ak dediğine diğerinin kara demesinin memleket gelişmesi için fayda sağlamayacağını aksine yerinde saymak olacağını belirtti. Bir hükümet partisinin vazifesinin, hükümetin faydalı ve hayırlı işlerini desteklemesi yoksa menfi gelişmeleri ve yolsuzlukları örtbas etmeğe çalışmaması olduğunu söyledi. Böylece tenkit ve ikaz yolu ile hükümete hizmet edilirken, millet üzerindeki ikna kuvvetlerinin de artacağını ifade etti.[151] İsmet İnönü'nün partiler üstü açıklaması ile gergin olan hava yumuşadı ve Demokrat Parti, Meclis'te ki çalışmalara katıldı.[152] Türkiye Büyük Millet Meclisi, 48 oya karşı 354 oyla Bütçe Kanu'nu kabul etti.[153]

Hükümetin Matbuat Kanunu ile ilgili düzenlemesi de iktidar ve muhalefet arsındaki ilişkileri gerginleştirdi. Savaş sürecinde sıkı bir düzen altına alınmış olan basında iktidara karşı şikâyetlere geniş yer verilmeye başlandı. Hükümet bu durumdan tedirgin olup, otoriter usullere yeniden başvurma gereğini duydu. Hükümetin teklifi üzerine Meclis, 13 Eylülde, yürürlükteki basın kanununu değiştirmek üzere görüşmelere başladı. Muhalefet; insan hakları, basın hürriyeti konuları üzerinde ısrarla durdu.[154] Recep Peker Hükümeti'nin, 7 Eylül kararlarından sonra Meclis'e sunduğu Matbuat Kanunu Tasarısı iktidar ve muhalefet arasındaki anlaşmazlığa yeni bir boyut kazandırdı.[155] Basın hürriyetini ortadan kaldıran bu kanuna karşı tenkitte bulunanlar arasında Adnan Adıvar, Adnan Menderes, Cihad Baban, Abdurrahman Münip, Cavit Oral gibi Demokrat Partili milletvekilleri, basın hürriyetinin demokrasiye uymayan ağır hükümlerle ortadan kaldırıldığını ortaya koyarlarken buna mukabil Halk Partili milletvekilleri Şinasi Devrim ve Nihat Erim gibi isimler söz konusu kanun tasarısının müdafaasını yapmışlardı.[156] Tasarıda yer alan yeni hükümlere göre, gazete

---

[150] Nihat Erim, "Meclis terk etmek vazifeden kaçmaktır".(19 Aralık 1946). **Ulus**, 1.
[151] Ahmet Emin Yalman, "Bütçe müzakeresinden umumi ilhamlar".(19 Aralık 1946). **Vatan,** 1.
[152] "Başbakanın Demokratlara yaptığı ağır hücumun yarattığı siyasi buhran; İnönü'nün tavassutu ile sona erdi; Cumhurbaşkanı; Bayar ve Köprülü'yü davetle bir kısım milletvekili arkadaşların müteessir olmalarından teessür duyduğunu, karşılıklı saygı ve iyi niyetin vücuduna her iki tarafla yakın temasından dolayı katiyetle emin olduğunu bildirdikten sonra şikâyet tezahürünün kâfi görülmesi ve Mecliste normal çalışmanın temin edilmesi ricasında bulundu; Demokratlar Meclise giriyorlar".(27 Aralık 1946). **Vatan,** 1.
[153] " Büyük Millet Meclisi 48 oya karşı 354 oyla Bütçe Kanunu dün kabul etti".(31 Aralık 1946). **Ulus,** 1.
[154] Eroğul, C., **age.,** 41. ; **bk.** "Tasarı son şeklini aldı, Matbuat Kanununda yapılan değişiklik".(12 Eylül 1946) **Ulus**,1, "Matbuat Kanunu Meclis tasarıyı dün kabul etti".(21 Eylül 1946). **Ulus,** 1.
[155] Yeşil, A. **age.,** 97.
[156] "Basın hürriyetini ortadan kaldıran hükümlere karşı şiddetli tenkitler".(14 Eylül 1946). **Vatan,** 1.

ve dergi sahibi olan bir kimsenin su-i şöhret vasfına sahip olamayacağı belirtilmiş ve gazete çıkartabilmek için beyanname verme zorunluluğu getirilmişti.[157] CHP'li Adnan Adıvar tarafından da eleştirilen tasarı CHP milletvekillerinin oyları ile kabul edildi.[158]

17 Ekim 1946 yılında İstanbul'da İnsan Hakları Derneği, resmen açıklandığı zaman komünist oldukları bilinen bazı kişiler yanında bu derneğin azası ve müteşebbis heyet başkanı olarak Mareşal Fevzi Çakmak da bulunmaktaydı. Mareşal Fevzi Çakmak'a yöneltilen suçlamalar siyasi olarak DP listesinden bağımsız milletvekili seçildiği için DP'yi de hedef alıyordu. CHP ise Nihat Erim başkanlığında, İnsan Hakları Derneği'ne karşı, Ankara'da Birleşmiş Milletler İnsan Hakları ve Özgürlükleri Koruma Grubu'nu kurmuştu.[159] Bir süre sonra, Peker Hükümeti, yeni sert tedbirlere başvurdu. Aralık ayında Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi ve bunları destekleyen altı gazete ile dergi, sıkıyönetim kararıyla kapatıldı.[160] Kapatılan gazete ve mecmualar; Sendika, Ses, Noror, Gün Yığın, Dost idi. Yarın ve Büyük Doğu gazeteleri de 4 ay süreyle tatil edildi.[161]

İyi niyetle kurulduğu gösterişi içinde bulunan İnsan Haklarını Koruma Cemiyeti büyük tartışmalara ve Halk Partililerin DP'ye saldırmalarına neden olmuştu. Cemiyetin kurucularının başında Mareşal Çakmak ve Kenan Öner, aralarında da Tevfik Rüştü Aras, Zekeriya Sertel ve Cami Baykurt vardı.[162] Cemiyetin ilanı ile birlikte Halk partisi gazeteleri Mareşal Fevzi Çakmak hakkında komünistlerle işbirliği yaptığı şeklinde yazılar ve makaleler yayınlamaya başladı.[163]

Seçim sırasındaki olaylar ve yaşanan gelişmeler CHP yi şaibe altında bırakmıştı. Basında çıkan seçim sonucu hakkındaki eleştiriler üzerine, İstanbul Sıkıyönetim makamları sert bir bildiri yayımlayarak seçim eleştirilerini yasakladı. Celal Bayar'ın seçimleri eleştiren demeci, Yeni Sabah ve Gerçek gazeteleri tarafından yayınlanınca sıkıyönetim tarafından kapatıldı. Aynı demeç CHP yanlısı Tanin tarafından da yayınlandı, ama kapatılmadı.[164] 5

---

[157] Yeşil, A. **age.,** 97, " Büyük Millet Meclisinde Basın Kanunun birinci müzakeresi bitti, Kanunun maddeleri kabul edildi".(19 Eylül 1946). **Vatan,** 1, "Basın Kanunu dün kabul edildi", "Demokrat Milletvekilleri kanunun aleyhine oy verdi".(21 Eylül 1946). **Vatan**, 1.
[158] Yeşil, A. **age.,** 98.
[159] Yeşil, A. **age.,** 99, 100.
[160] Eroğul, C., **age.,** 43.
[161] "Komünist tahrikâtına karşı alınan önlemler; Sıkıyönetim Komutanlığı'nın tebliği".(17 Aralık 1946). **Vatan**, 1.
[162] Fersoy, O. C. , **age.,**.165.
[163] Erer, T., **age.,** 171.
[164] Çufalı, M. **age.;** 81.

Aralık 1946 tarihli Vatan gazetesinde sıkıyönetimle ilgili gelişmelere yer verilmişti. "Sıkıyönetim altı ay daha uzatıldı" başlığıyla verilen haberde; Halk Partililerin, sıkıyönetimi bir zaruret olarak kabul ettikleri belirtilmişti. Demokratların ise bu tedbirin halkın miting yapmasına mani olmak, gazete kapatmak için ileri sürüldüğünü söyledikleri ifade edildi. Meclis kâtibinin okuduğu İstanbul ve mıntıkasına ait sıkıyönetimi uzatmasına dair layihanın dikkatle dinlenilmeye başlandığı; bu dikkatin, Demokrat Partiye mahsus sıralarda daha fazla olduğu belirtildi. Layiha okunduktan sonra Başbakan söz alarak 'Dünya kararsızlığının devamı dolayısıyla sıkıyönetimin uzatılmasının lazım geldiğini' söylemesi üzerine, Refik Koraltan elini şiddetle masaya vurmuş ve söz istemişti.[165]

Refik Koraltan, kürsüye gelerek uzatılması istenilen sıkıyönetim tasarısının Meclis ruznamesinde bulunmadığını söyledikten sonra, sıkıyönetimin zaruri bulunmadığını ve bu hâlin, vatandaşların haklarını tehdit ettiğini söyledi. Refik Bey, hangi hallerde sıkıyönetimin ilan edileceğini Anayasaya göre izah etmiş ve bugün böyle bir vaziyet olmadığına göre hükümetten bu konuda izahat istemişti.

Refik Bey; "Başbakan tarafından gündeme alınması istenilen bu uzatma işi hakkında usul noktasından münakaşalar yapılabileceğini fakat kendisinin bundan kaçınarak sıkıyönetimin Anayasa'da kayıtlı vatandaş haklarını kısıtlayan ve tehdit eden bir hâl olduğunu izah edeceğini" söylemiştir. Refik Bey, Cemil Barlas ve Fahri Ecevit arkadaşım bir sual tevcih ettiler, dedikten sonra bunların söyledikleri Demokrat Partiye değil Türk Milletine karşıdır, demiştir. Konuşmasına şu sözlerle devam etti: *" Efendiler, lütfen hepiniz bu kürsünün muhafazasına beraber çalışalım. Öfke ile işin içinden çıkılamaz. Arkadaşlar! Tehlike vardır deniliyor. Tehlikenin ne şekilde, derecesinin ne olduğu söylenmiyor. Türk milletinin istiklaline el uzatanların eli kırılır. Türk milleti şerefi, istiklali için yaşar, onun için tehlike vardır, yüktür mevzuu bahis olamaz,"* dedi. Herkes için anayasanın hükümlerini tatbik etmenin, istiklali ve bayrağı muhafaza etmek kadar şerefli bir vazife olduğunu ifade etti. Hükümetin hiçbir gerekçe sebep göstermeden soyut tehlike vardır sözüyle bu kararı istemesinin milletin varlığı için kuvvet teşkil edemeyeceğini, anayasa hükümlerinde yazılı tehlikeleri görmüşse gizli celsede bunların izah edebileceğini, İstiklâl ve Hürriyet davasında aynı safta bulunduklarının bilinmesini istedi.[166]

---

[165] " Sıkıyönetim altı ay daha uzatıldı", "Millet Meclisinde kopan gürültü", "Karşılıklı münakaşalar".(5 Aralık 1946). **Vatan,** 1.

[166] "Mecliste kopan gürültü", "Demokratların Alkışlaması".(5 Aralık 1946). **Vatan,** 3**, bk.;** "Sıkıyönetim altı ay daha uzatıldı. Demokratlar muhalif kaldılar. Demokrat Partinin fikri; biz sıkıyönetimi bir memleket müdafaası

Refik Bey, İsmail Hakkı Çevik'in isteğine katılarak Hükümetin gizli bir celsede durumunun açıklamasını istedi. Refik Koraltan'a cevap veren Trabzon Milletvekili; Büyük kabiliyette olan Türk Milleti tehlikeyi sezmiştir, görmüştür ve tedbirini almıştır, dedi. Kürsüye gelen Ankara Milletvekili Emin Halim Ergun, sıkıyönetimin olağanüstü ahvalde alınan önemli bir tedbir olduğuna işaret ederek sözlerine şöyle devam etmişti: İstiklâl mahkemeleri, ihtilâl mahkemeleri, sıkıyönetim gibi şeylerin Türk Milletinin hayatı, bekası için alınması gerekli tedbirler olduğunu, bu tedbirler alınmadığı zaman itimat ve şuuru yüksek olan Türk Milleti'nin bu tedbirlerin alınmasını kendilerinden bekleyeceğini, Büyük Millet Meclisi temsil ettiği Türk Milletinin müdafaası için, gerek iktidar partisi, gerekse muhalif parti olsun, alınması lâzım olan tedbirlerde herkesin birlikte hareket etmesi gerektiğini belirtti.[167] Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Fuad Köprülü konuyla ilgili olarak sıkıyönetimin devamını faydalı bulmadıklarını söyledi. Hükümetin, milletin menfaati ve müdafaası için her türlü tedbiri getirmesini kabul edeceklerini, ancak hiçbir zaman faydası görülmemiş olan ve dış dünyaya karşı ülkeyi ve hatta hükümeti zayıf gösterecek bir uygulamanın yanında olamayacaklarını belirtti. Bunun gerekçesi ise sıkıyönetimle idare edilen bir hükümetin kuvvetli bir hükümet olarak görülemeyeceğiydi.[168]

4.2.2. TBMM'de Seçim mazbatalarının Müzakeresi Sırasında Yaşanan Gelişmeler ve Refik Koraltan

TBMM tarafından milletvekillerinin tutanakları bizzat tasdik ediliyordu. Demokrat Parti milletvekillerinden bazılarının (Abdurrahman Münip Berkan, Zeki Rıza Sporel, Senihi Yürüten, Burhan Cahit Morkaya, Salomon Adato) tutanakları iktidar partisinin oylarıyla reddedilince partiler arası ilişkiler gergin bir hâl aldı.[169]

---

meselesi addetmiyoruz",**Cumhuriyet,** "Sıkıyönetim için mecliste tartışmalar".**(**5 Aralık 1946). 1, **bk.;** "Vatandaşlara Anayasa'nın sağladığı hakları tadil ettiği için sıkıyönetim önemli bir konudur ve ne gibi ahvalde kurulabileceği anayasamızda tasrih edilmiştir. Türk milleti gerekirse ve hayati menfaatleri mevzuu bahis olduğuna inanırsa her vakit bu kararı almak mevkiindedir. Bu itibarla burada hükümet tarafından böyle bir tehlikenin mevcudiyeti izah edilmedikçe milletin bu tabii hakkını tehdit eden Bir kararın yüksek heyetiniz tarafından verilmeyeceğine inanarak huzurunuzda maruzatta bulundum", **Cumhuriyet,** "Refik Koraltan'ın İtirazı".(5 Aralık 1946).1, **bk. TBMM Zabıt Ceridesi,** B.12, 04.12.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:3, Toplantı:1, 12.inci Birleşim, s.14.

[167] "Sıkıyönetim altı ay daha uzatıldı, Birçok milletvekilleri teklifin isabetini açıkça ve ısrarla belirttiler".(5 Aralık 1946). **Ulus**, s.3, "Seçim mazbatalarının müzakeresi, Mecliste çok ağır münakaşalar, Abdurrahman Münip ve Zeki Sporel'in mazbataları reddedildi."; **bk.;** Refik Koraltan Anadolu'ya çağrıldığı halde Anadolu'ya iltihak etmeyip Bakanlığa kadar yükselmiş kimseler mevcut olduğunu söylemesi, Halk partili milletvekillerini asabileştirdi".(7 Aralık 1946). **Vatan,** 1.; **bk.; TBMM Zabıt Ceridesi,** B.12, 04.12.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:3, Toplantı:1, 12.inci Birleşim, s.24, 25.

[168] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.12, 04.12.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:3, Toplantı:1, 12.inci Birleşim, s.23, 24.

[169] Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 104.

Demokrat Parti İstanbul milletvekilliğine seçilen Zeki Rıza Sporel'in mazbatasının Mecliste görüşülmesi sırasında inceleme komisyonunu, milletvekilliği mazbatasının onaylanmaması yönünde bir karar aldı. Bu konuyla ilgili mecliste Demokrat Partililer ile CHP'liler arasında karşılıklı konuşmalar gerçekleşti. Zeki Rıza Sporel hakkında 1.8.1946 tarih ve emekli Yüzbaşı Zülfükar Akdal imzalı dilekçe ile Büyük Millet Meclisi Başkanlığına ulaşan müracaatta Zeki Rıza Sporelin Millî Mücadelenin başında baytar subayı olarak İstanbul'da bulunurken vatan müdafaasına iştirak etmesi için Anadolu'ya gitmesinin kendisine tebliğ edildiğini, bu emri alan Zeki Rıza Sporel'in vazifesi başına gitmeyerek millî kuvvetleri arkadan vurmak üzere Damat Ferit'in teşkil ettiği Kuvve-i İnzibatiyeye iltihak ettiği ifade edildi. 4.8.1946 tarih ve Lütfi Sarı imzalı telgrafla da Zeki Rıza Sporel'in kurtuluş hareketimizin önderi olan Kuvayı Milliye aleyhine (muvazzaf baytar subayı olduğu halde),çalıştığından heyeti mahsusa kararıyla ordudan kovulduğu ve Rıza Sporel'in bu durumu itibariyle milletin Büyük Meclisinde Türk Milletini temsile yetkisi olmadığı yönünde şikâyet ve ihbarda bulunulması üzerine bu telgraf ve dilekçelerin Komisyona havale edildiği belirtildi. Hazırlama Komisyonu huzurunda müdafaası alınan ve şifahen dinlenen Zeki Rıza Sporel, bu resmî davete icabet etmediğini ve sebep olarak rahatsız olan hemşiresini bırakacak bir kimse bulunmadığını, millî hareketin neticesinin belli olması için bir müddet daha beklemeyi uygun bulduğunu beyan etmişti.[170] Tutanakları İnceleme Komisyonu, Zeki Rıza Sporel'in durumunu kamu hizmetlerinden yasaklama niteliğinde görmüş ve bunu milletvekilliğine engel saymıştı. Askerlikle ilişkisi kesilenlerin zaten af kanunlarından yararlanamayacakları doğrultusunda Zeki Rıza Sporel'in tutanağının reddine karar vermiş, Komisyon'un üç DP'li üyesi karara itiraz etmişti.[171] Refik Koraltan, Zeki Rıza Sporel'in mazbatasını görüşen Tutanakları İzleme Komisyonu üyelerinden birisi olarak, komisyonun Sporel'in mazbatası hususunda almış olduğu olumsuz karara karşı olduğunu söyledi.[172]

Zeki Rıza Sporel'in Meclis kürsüsünden Sinop Milletvekili Suphi Batur tarafından okunan müdafaasında; hakkında isnat edilen suçlamaların hiçbir belgeye dayanmadığını, bu iddianın aksine şahitleri olduğunu ve o şahitlerin de şu an ki Meclis'te karşı parti safları arasında bulunduğunu belirterek kendisini en çok üzen noktanın Milli Mücadele sırasında vatana hizmet etmemiş bir kişi vaziyetinde gösterilmek istenmesi olduğunu söyledi. Mili

[170] "B.M. Meclisinde Dünkü Görüşmeler", "Zeki Sporel Hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu'nun Kararı".(7 Aralık 1946). **Ulus**, 8.
[171] Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 85.
[172] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.13, 06.12.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:3, Toplantı:1, 13.inci Birleşim, s.37.

Mücadele zamanı İstanbul'da bütün gücüyle hizmette bulunduğunu belirtti. Türk milletinin milletvekili olmaktan iftihar duyduğunu ancak buna rağmen milletvekili kalmak gibi bir ihtirasının bulunmadığını söyledi. Tek gayesinin millet için çalışmak olduğunun kendisini tanıyan herkes tarafından bilindiğini ifade etti.[173]

Zeki Rıza Sporel'in bu hükümlülüğü Af Kanununun şümulünden dışarıda kalmış olduğundan kendisi kamu hizmetlerinin bir kısmından yasaklıdır. Kendisinin bu durumu ise milletvekili seçilmeğe mâni görüldüğünden tutanağının kabul edilmemesi hususunun kamutayın yüksek tasvibine sunulmasına oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Refik Koraltan konuyla ilgili olarak; İnceleme Komisyonunda Fikret Yüzatlının, Zeki Rıza hakkındaki ihbarını bir iftira olarak nitelendirdiğini, Millî Mücadelede Anadoluya geçmek isteyen memleket çocuklarını bin bir zorluğa rağmen evinde koruyup onlara yardım ettiğini belirterek, o tarihlerde "Mim Sıfır" namı ile bilinen Miralay Esat bey maiyetinde gizli istihbarat işlerinde çalışmış olan Razi adında bir memurun gönderdiği bir mektubu okumuştu. Bu mektupta, Zeki Rızanın, Miralay Esat Bey'in teşkilâtında fahrî olarak gizli hizmet ifa ettiği anlatılmaktadır. Koraltan, daha sonra ikinci bir vesika okuyacağını söylemiştir. Bu vesika, Ahmet Atmanın bir beyanatıdır. Ve Tasvir gazetesinde çıkmıştır. Ahmet Atman, Millî Mücadele sırasında, İstanbul hükümeti tarafından ölüm cezasına mahkûm edilmiş olmasına rağmen Zeki Rızanın kendisini evinde saklamış olduğunu, bu yolda birçok misaller gösterilebileceğini söylemiştir. Netice olarak Koraltan, Zeki Rızanın M. M. Grubu emrinde hizmet aldığını, bu hizmeti feragatle yaptığını anlatmış; tek parti hayatında vazife alarak Kadıköy Partisinde idare heyeti azalığı ve İstanbul Belediyesinde maaşlı baytarlık vazifesi yaptığını, Türk spor hayatına da birtakım hizmetleri olduğunu belirterek seçim tutanağının kabulüne hiçbir mâni görmediğini ilâve etmiştir.[174]

Refik Bey, Zeki Rıza Sporel'in her vatan evledına yakışan şekilde millî ve medeni vazifesini yapmış bir insan olduğunu ifade etti.[175] Konuyla ilgili söz alan İstanbul

---

[173] "B.M. Meclisinde Dünkü Görüşmeler".(7 Aralık 1946). **Ulus,** 3, "Zeki Rıza diyor ki: Hakkımda verilen karar, hazırlanmış bir politika oyununun mukadder neticesidir".(8 Aralık 1946). **Vatan**, 1, , Zeki Rıza Sporel; General Kemal Koçer'den sonra Hamdi Başar da Zeki Rızanın M.M. Grubunda çalışanlar arasında bulunduğunu zan ettiğini söylüyor".(10 Aralık 1946). **Vatan**, 1.

[174] "B.M. Meclisinde Dünkü Görüşmeler", "Zeki Sporel Hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu'nun Kararı".(7 Aralık 1946). **Ulus**, 8. ; **bk.;** "Miralay Esat Bey maiyetinde gizli istihbarat işlerine memur Razi Yalkın imzasıyla okunan mektupta, Merhum Esat Bey, Zeki Rıza Beyin Anadolu'ya iltihaktan daha fazla İstanbul'da çalışması millet ve memleket için daha yararlı olacağından kendisini Anadolu'ya gönderilmediği ve grupta çalışması sebebiyle bu deuerumun kendisine ve gerekse Aziz Hudai Beye bir kaç defa söylendiği, yazılmaktaydı", **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.13, 06.12.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:3, Toplantı:1, 13.inci Birleşim, s.41.

[175] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.13, 06.12.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:3, Toplantı:1, 13.inci Birleşim, s.41.

Milletvekili Osman Nuri Koni de, zamanında Zeki Rıza Sporel hakkında hüküm veren Heyeti Mahsusa kararının hükmünün bulunmadığını ifade ederek, milletvekili olmasına engel bir durum olmadığını söyledi.[176] Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars ise Milli Mücadele zamanında kendisine yapılan çağrıya uymayarak Ankara'ya gitmeyen, İstanbul'da kalan Zeki Rıza Sporel'in o dönemde hemşiresinin hasta olduğu mazeretiyle gidemediğini bildirdiğini fakat daha sonra neden Ankara'da kurulmuş heyete giderek durumunu düzeltme imkânını değerlendirememesini eleştirdi. Zeki Rıza Bey'in spordaki başarılarının ayrı bir konu olduğu ve bunu herkesin takdir ettiği belirtilerek bazı milletvekillerinin Zeki Rıza için af 'tan söz etmelerinin kabul edilemeyeceğini söyledi.[177]

1946 yılının son ayında gündemi Refik Koraltanın, iki milletvekili Zeki Rıza Sporel ve Abdurrahman Münib'in mazbatalarının görüşülmesi sırasında ortaya attığı bir iddia meşgul etmişti. Koraltana göre Milli Mücadele döneminde Ankaraya davet edilip de kabul etmeyenler daha sonra bakanlıklara kadar yükselmişlerdi. Daha sonraki haberlerde bu kişilerin Şükrü Saraçoğlu, Hilmi Uran, Mehmet Emin Erişirgil, eski Maliye Bakanı Fuad Ağralı ve Bursa Milletvekili Ahmet Münir olduğu iddia edildi.[178]

Abdurrahman Münip ve Zeki Rıza Sporel'in mazbataları reddedilmişti. Refik Koraltan'ın Anadolu'dan çağrıldığı halde Anadolu'ya iltihak etmeyip bakanlığa kadar yükselmiş kimseler mevcut olduğunu söylemesi Halk Partili milletvekillerini öfkelendirmişti.[179]

Mecliste bir hareket başlamış ve birçok milletvekili söz istemişti. İlk sözü Refik Koraltan aldı. Uzun ve açık konuştu. O sıralarda İstiklal mahkemesinde reis oluşunun verdiği salahiyetle hukuki bakımından vesikalara dayanarak geniş şekilde konuştu.[180] Tasvir gazetesinde konuyla ilgili olarak şu bilgilere yer verildi; Büyük Millet Meclisinde, Refik Koraltan'ın Milli Mücadele yıllarında İstanbul'da Meclisi Mebusan da bulunan ve Mustafa Kemal'in Ankara'ya davetine rağmen Anadolu'ya geçmekten çekinen ve daha sonra Meclis'e milletvekili olarak katılanların bulunduğunu söylemesi üzerine 10 Aralık

---

[176] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.13, 06.12.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:3, Toplantı:1, 13.inci Birleşim, s.44.
[177] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.13, 06.12.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:3, Toplantı:1, 13.inci Birleşim, s.51, 52.
[178] Çufalı, M. **age.;** 93, 94.
[179] "Seçim mazbatalarının müzakeresi", "Mecliste çok ağır münakaşalar".(7 Aralık 1946). **Vatan,** 1.; **bk.;** "DP idare kurulundan Refik Koraltan ilçe kongresinde bulunmak üzere bugün Kırıkkale'ye hareket etmiştir. Oradan Keskin'e gidecektir", **Cumhuriyet,** " Refik Koraltan Kırıkkale'ye gitti", 8 Aralık 1946 Pazar, Yıl.23, Sayı.8012, s.1, "Mahut imalara cevap, acaba biraz utanç duyacaklar mı?". (14 Aralık 1946). **Ulus**, 1. ; **bk.; TBMM Zabıt Ceridesi,** B.13, 06.12.1946, O:1, Dönem: VIII, Cilt:3, Toplantı:1, 13.inci Birleşim, s.54.
[180] "Mecliste çok ağır münakaşalar".(7 Aralık 1946). **Vatan,** 3.

1946 tarihli Tasvir gazetesinde bu iddiayı açıklaması için kendisine sualde bulunulduğu ifade edilmiştir. Meclis kürsüsünden yapılan bu açıklamalara ilişkin Refik Koraltan iddialarıyla ilgili olarak kendisiyle görüşen Tasvir gazetesi muhabirine açıklamalarda bulundu.[181]

Refik Bey tartışma konusuna sebebiyet veren süreci anlattıktan sonra; "Herkes biliyor ki Milli Mücadele zamanı çağrılıp da gelmeyenler arasında devlet teşkilatında bulunan ve her türlü işlerle ilgili olanlarında birçok vazife ile işgal mıntıkalarında kalarak verilen emre rağmen gelmemiş ya da gelememişlerdir. Yine bu surette bunlar içerisinde İstanbul da toplanmış olan Osmanlı Meclisi Mebusanına katılıp o zaman gelmeyenleri ve sonrasında yeni milletin kurtuluşunu müteakip, Büyük Millet Meclisine katılanları hatta milletvekili olarak vazife almış arkadaşları da zor bir duruma sokmuş oluruz" dedi. Genel bir af kanunu ile bütün maziye ait meselelerin tasfiye edilmiş olduğuna işaret etti.

Refik Bey, son olarak bunlarla fazla meşgul olunmamasını, hakkında ki karar reddedilmiş olan gerek hukuk ve gerekse anayasanın ana hükmünü ifade eden 12'inci maddesine uymayan Zeki Rıza'nın mazbatasının seçim komisyonunca reddi teklifinin kabul edilmemesi gerektiğini söylemiştir. Refik Bey, bazı arkadaşlarının söz alarak bu gerçeği zayıflatmak ve bunları olmamış gibi göstermek istediklerini ifade etmiştir. Bunun üzerine ikinci defa söz alarak yeniden Zeki Rıza'nın mazbatasının kabulüne mahzur olmadığını bildirmiştir. Refik Bey, Zeki Bey'in Anadolu'ya gelmemesini ele alarak mazbatasının reddi cihetine gidildiğini ifade etmiştir. Mustafa Kemal tarafından gelmeleri emredildiği halde gelmeyenler olduğunu izah ettiğini belirterek O kişileri göz önüne alarak verilecek kararın adalet ölçüsü ile yerine getirilmesini istemiştir. Devlet teşkilatında O emre itaat etmeyenler arasında daha başkalarının da olduğunu söylemiştir. Refik Bey, O dönem Anadolu'ya gelmemenin dışında, İtalyan hatta O günkü düşman yunan pasaportunu taşıyarak kendisini Anadolu'dan uzak tutan ve şahsını bu pasaport ile himaye edenler olduğunu belirtmiştir. Daha sonra mücadelenin kazanılmasının ardından bu kişilerin mebus olarak görev aldıklarını ve bunun da vesikalarının elinde bulunduğunu ifade etmiştir.[182]

---

[181] **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/12.

[182] **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/13. ; **bk.;** "Refik Koraltan: İstanbul Milletvekili Zeki Rıza Sporel hakkında, tutanakları inceleme komisyonu tarafından hazırlanan rapor okundu. Bu komisyon da bende bulunuyordum. Komisyonun çoğunlukla aldığı karara muhalifim. Bunun sebebini arz edeceğim. Ret sebebi olan kanunlar üzerindeki fikrimi arz etmeden evvel bu kanunların vaazından evvelki vaziyet ve sebepleri izah edeceğim. Anadolu'da Milli Mücadele başlamıştı. Düşman işgali altında bulunan vatandaşlar Anadolu'ya geçemediler. Bu arada üç sınıf halkın, yani: 1.Askeri memurlar ve asker. 2.Sivil memurlar. 3.Vatandaşların durumu nazarı itibara almak lazım. Arkadaşlar!

Refik Bey, Büyük Millet Meclisi'nde yapmış olduğu bu konuyla ilgili açıklamalarının ardından, kürsüye gelen Başbakan Yardımcısı Mümtaz Ökmen'in ; "Koraltan'ın vekillik edenler arasında bahsi geçen birilerinin bulunduğu ideası çok manalı oldu. Eğer böyle bir şey biliyorsa kendisi açıklasın" şeklinde ki bir sualine maruz kaldığını söylemiştir. Refik Bey bu sual üzerine; "Kendisinin bir encümen teşkil etsin vesikayı o encümene vereyim ya da arzu ederse hususi olarak vesikaları Mümtaz Ökmen'e göstermeye hazırım" demiştir. Aradan bir hafta kadar bir süre geçmesine rağmen ne hükümet, ne meclis divanı riyaseti ve ne de Mümtaz Ökmen tarafından kendisine konuyla ilgili bir talep gelmediğini söylemiştir.

Refik Bey, bu konunun aydınlatılması için gazetecilerin ısrarlı olduğundan bahsederek bunların gizli kapaklı şeyler olmadığını, merak edenler varsa İstanbul Meclisi Mebusan'ı 1919 zabıtlarıyla TBMM zabıtlarını araştırdığınızda kimlerin ne zaman geldiğinin ve bu sonradan gelenler arasında kimlerin vekil olduğunun ya da hangi vazifelerde görev aldığının kolaylıkla anlaşılacağını ifade etmiştir. Refik Bey açıklamalarını yapmasına rağmen hâlâ bu kişilerin kimler olduğunun tespit edilemediğini söyleyerek, daha fazla merak edenleri yormamak adına kendisinin açıklayacağını söylemiştir. Refik Bey, bu kişilerden birinin mebus olarak görev alan ve yıllarca maliye vekilliği yapan Fuad Ağralı olduğunu söylemiştir. Üzerinde fotoğraf olan Yunan ve İtalyan himaye pasaportunu da sunmuştur. İki meclis arasında yaptığımız mukayesede İstanbul meclisine seçilip de Ankara Büyük Millet Meclisi'ne gelmeyenleri ve halen bugün aza bulunanların; Ahmet Münir, Mehmet Emin Erişirgil, Şükrü Saraçoğlu ve Hilmi Uran olduğunu ifade etmiştir.[183]

1938'de af kanunu meclise gelmişti. O zaman adliye vekili bulunan Sayın Saraçoğlu kürsüye gelmiş: 'Türk milletinin asil duygularına tercüman olmuş ve meclisin yüksek hissiyatına da tercüman olan bu kanunun kabulünü Adalet bakanına yaraşır bir şekilde istemiştir. Meclisin o gün kabul ettiği af kanundaki hükümler kanuni hükümlerdir ki sabit bir çerçeve içindedir. Bunlar sonradan tatbikat sahasında mahkemelerce tefsir edilmişlerdir. Komisyon bu tefsirleri nazarı itibara almak istememiştir. Zeki Rıza Sporel'in vaziyeti heyeti mahsusa kararı ile verilen ve sonradan Devlet şurasına ve Riyaseti Aliye neden müracaat etmemiş olduğu hakkındaki nokta-i nazarı ileri süren komisyon çoğunluğunun fikri hukuki bir fikir ve görüş değildir. Kendi kanaatlerini destekleyen hususi bir fikirdir. Zeki Rıza sonradan CHP'nin ikinci reisi olarak Kadıköy'ünde de çalışmış, İstanbul belediyesinde maaşlı olarak memuriyet yapmıştır. Hatta İstanbul belediyesi Zeki Rıza'nın memuriyet yapmasına mani bir hali bulunup bulunmadığını Dâhiliye Bakanlığından, Dâhiliye Bakanlığı da Milli Savunma Bakanlığından sormuş ve bu bakanlıklardan gelen cevap, vazifesini yapabileceği hakkında yazılmış yazıdır ki Zeki Rıza'nın herhangi bir kötü hali bulunmadığını ispat eder. Binaenaleyh, hukuken milletvekili olmasına mani hiçbir hali yoktur", **Vatan,** "Refik Koraltan konuşuyor".(7 Aralık 1946). 5, **"**Milli Mücadeleye iştirak edip etmemek davası; Refik Koraltan diyor ki; ' Dilimin altında bakla yok, anlayan anladı. Bilenler bilmeyene öğretsin".(11 Aralık 1946). **Vatan,** 1.

[183] **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/14. ; **bk.;** Refik Koraltan: "Milli Mücadele'de Atatürk'ün davetine gelmeyenlerin adlarını hükümete bildireceğini söylediğim halde bir haftadır sorulmadı, ufak bir zahmetle hakikat meydana çıkabilirdi, diyor. Refik Koraltan eski maliye bakanı Fuat Ağralı'nın da ismini açıkladı. Davete icabet etmeyen diğer şahıslar Hilmi Uran , Ali Dikmen , Ahmet Münir , Şükrü Saraçoğlu v.s.„ "Atatürk'ün Davetine Gelmeyenler, Refik Koraltan Tasvir'in Sorularını Cevaplandırdı".(12 Aralık 1946). **Tasvir,** 1. **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/16. ; **bk.;**

Ulus gazetesinde konuyla ilgili köşe yazısında değerlendirmede bulunan Orhan Seyfi Orhun, muhalefet gazetelerinin Refik Koraltan'ın bir cümlesi; "vekilliğe kadar çıkanların içinde Milli Mücadeleye iştirak etmeyenler var" ifadesi üzerinden basında ortaya çıkan bazı görüşlerin olduğuna değinerek, meselenin Türk ordusundaki vazifelerine çağırıldıkları halde hizmetten kaçtıkları için askerlikten kovulanların meselesi olduğunu belirtti. Aksi halde milletvekili seçilmek için Kurtuluş Savaşı'nda bulunmanın şart olmadığının herkes tarafından bilindiğini ifade etti. O yıllarda çok genç olanlar, başka hizmetlerde çalışanlar, Avrupa'da tahsilde bulunanlar, lüzum görülmediği için orduya çağrılmayanların olduğunu söyledi.[184]

Vatan gazetesinde Ahmet Emin Yalman ise bu hususta ele aldığı yazıda iki milletvekili Rıza Sporel ve Abdurrahman Münip'in mazbatalarının Komisyon tarafından reddedilmesinin Büyük Millet Meclisi'nde tartışmalara neden olduğunu belirtti. Yalman, bu iki milletvekilinden Rıza Sporel'in tanınmış bir sporcu, Abdurrahman Münip'in ise dürüst bir avukat ve iyi bir profesör olarak bilindiği ifade etmişti. Rıza Sporel'in askeri bir baytar olarak görev yerine gitmemesi ve ilişiğinin kesilmesi konusunda istifa etseydi sonrasında bu sıkıntıları yaşamak durumunda kalmazdı şeklinde bir değerlendirme yaparken aynı zamanda her insanın hatası olabileceğini Rıza Sporel'in İstanbul da kalarak büyük tehlikeler altında Milli Mücadele'ye yaptığı hizmetlerin de unutulmaması gerektiğini söyledi.[185]

İddialara cevap olarak Zonguldak Milletvekili Mehmet Emin Erişirgil; Tasvir gazetesinin 12 Aralık tarihli nüshasında İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın beyanatı üzerine kendisinin İstiklal Harbi yıllarında davet edildiği halde Ankara'ya gitmemiş olduğu şeklinde bazı haberlerin yazıldığını söylemiştir. İstanbul işgal edildikten ve Mebusan Meclisi kapandıktan sonra bir müddet İstanbul'da Darülfünun içerisinde kalmasının o dönemde Büyük Millet Meclisi Hükümeti içerisinde bulunan bir zat tarafından, kendisine gönderilen bir mektup yoluyla istendiğini belirtmiştir. Erişirgil, sözlerinin devamında; Eskişehir düştükten sonra Ankara'ya gitmesinin emredildiğini, arkadaşı Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu ile birlikte İnebolu yolu üzerinden Anadolu'ya geçtiğini ifade etmiştir. Daha sonra Ankara'ya ulaştığını, Çankaya'da arkadaşı Hüseyin Ragıp Baydur'da misafir olarak kaldığını belirtmiştir. O dönemki Maarif Vekili Hamdullah

---

Refik Koraltan: "Herkesin bildiği meselelerin iç yüzü anlaşılmıştır. Zaten ben de malum olan bir şeyi ifadeden başka bir şey yapmadım" diyor, **Vatan,** " Refik Koraltan'ın ortaya attığı mesele".(14 Aralık 1946). 1.

[184] Orhan Seyfi Orhun, "Bir Bakıma Görmek İstiyorum".(14 Aralık 1946). **Ulus**, s.3.

[185] Yalman, A. E. "Hakkaniyette Tek Ölçü".(8 Aralık 1946). **Vatan,** 1, 4.

Suphi tarafından Konya'ya Maarif ve Kültür Emini olarak görevlendirildiğini ancak o sıralarda Ankara'nın boşaltılmakta olduğunu bu nedenle kendisinin memleketi olan Niğde'ye gittiğini ve kısa bir süre sonra Ankara'ya tekrar çağrıldığını, kendisi hakkında, İstanbul Darülfünun gençleri arasında bulunması ve profesörlük vazifesini yapmasının memleket için daha hayırlı olduğunun tespit edildiğini ve İstanbul'a vazifeye gönderilirken arkadaşı İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve kendisine yol harçlığı verildiğini belirtmiştir.[186] Ulus gazetesinde verilen haberde; Saraçoğlu Milli Mücadeleye emir, davet beklememiş, emirlerin verilmesinden çok önce vazifesinin başına geçmiştir, denilmişti.[187]

Hilmi Uran iddialara karşı yapmış olduğu savunmasında; Refik Koraltan'ın 12 Aralık tarihli Tasvir gazetesinde çıkan beyanatını okuduğunu belirterek, Trabzon Mülkiye Müfettişi bulunduğu dönemde, İstanbul'un son Mebusan Meclisi'ne Muğla'dan mebus olarak seçildiğini söylemiştir. Bu meclis 'in Ferit Paşa hükümeti tarafından kapatılıncaya kadar orada mebusluk ettiğini ve Birinci Büyük Millet Meclisine de gitmediğini ifade etmiştir. Bu durumun gizli bir ciheti olmadığını belirten Hilmi Uran; kendisini yakından tanıyanların İstanbul'un son meclisinde mebusluk ettiğini, ancak Birinci Millet Meclisinde de mebus olmadığının bilindiğini söylemiştir. Ferit Paşa hükümeti tarafından İstanbul meclisinin kapatılmasının ardından İstanbul'da kalmak istemediğini, o vakit İstanbul'dan ayrılabilmek için tüm zorluklarla mücadele ederek bir İtalyan şilebinin ambarında Rodos'a geçtiğini ve oradan da kiraladığı küçük bir kayıkla Marmaris ve Muğla üzerinden çocuklarıyla birlikte Milas'a geçtiğini ifade etmiştir. Daha sonraki hayatının Büyük Millet Meclisinin yüksek bir memuru olarak ilk olarak Akdeniz'in o vakit elde kalan en büyük limanı Antalya'da mutasarrıflık ve sonrada Adana'da vali olarak geçtiğini söylemiştir. Büyük Millet Meclisi'nin ikinci devresinde Muğla'dan halkın isteği ile mebus namzetliğinin konduğu ancak kendisinin Muğlalılardan özür dileyerek Antalya'da mutasarrıf olarak kaldığını ifade etmiştir. Hilmi Uran, Refik Koraltan'ın kendisinin durumuyla Zeki Rıza Sporel arasında nasıl bir kıyaslamada bulunduğunu anlamadığını söylemiştir.[188]

---

[186] **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/10, **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/11.

[187] "Refik Koraltan'ın İmalarına Karşı Ş. Saraçoğlu ve Hilmi Uran Cevap Veriyorlar", **bk.;** "Hilmi Uran İstanbul Meclisi'nin kapatılması üzerine Anadolu'ya nasıl geçtiğini ve Büyük Millet Meclisi Hükümetinin yüksek bir memuru olarak nasıl çalıştığını anlatıyor".(13 Aralık 1946). **Ulus,** 1, **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/15.

[188] **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/8. ; **bk.;** "Milli Mücadelede Ankara'ya çağrılıp da gitmedikleri iddia edilen eski bakanların söyledikleri. Hilmi Uran, mücadele sıralarında Millet Meclisi'nin memuru olduğunu, Fuat Ağralı Akhisar'daki mücadeleye iştirakinden dolayı istiklal madalyası aldığını, Emin Erişirgil İstanbul'a Ankara tarafından yollandığını bildiriyorlar", **Cumhuriyet,** "Refik Koraltan'ın İfşaatına Cevaplar".(12 Aralık 1946).1, **Vatan**, " Davet edildikleri halde Milli Mücadeleye iştirak etmeyenler, nihayet isimler ortaya atıldı; Refik Koraltan'ın açıklamasında

Hilmi Uran kendisinin ne resmi askerlik davetine icabet etmeyen, askerlikten kovulmuş ve hüküm giymiş bir subay olduğunu ne de kovulma cezasının kaldırılmasını istemek hususunda verilen fırsatları kullanmayarak askerlikten kovulmuş ve askerlik şerefinden mahrum kalmayı tercih eden bir adam olmadığını ifade etmiştir. [189]

17 Aralık Antalya gazetesinde Antalya Belediye Reisi Dr. Burhanettin Onat tarafından kaleme alınan ve CHP Genel sekreteri Hilmi Uran'ın Milli İstiklal Savaşı zamanında milli hareket ve faaliyetlerinden bahseden yazısı, CHP Manisa Milletvekili Feyzullah Uslu tarafından genel merkeze faydalı bulunulduğu takdirde Ulus ve başka gazeteler de neşir edilmek üzere gönderilmiştir.[190]

Antalya gazetesinde Belediye Reisi Dr. Burhanettin Onat tarafından kaleme alınan yazıda şu hususlara yer verilmiştir: "Mecliste iki milletvekiline ait mazbataların reddi etrafında gelişen olaylar halkı hiç beklenilmeyen bir sürece soktu. Asıl dava bir tarafa bırakılarak ortaya bazı devlet adamlarının Milli Mücadeleye iştirak edip etmediği meselesi ortaya çıktı. Refik Koraltan tarafından ortaya atılan iddia günlerce konuşulduktan sonra üç şahsiyet üzerinde yoğunlaştı: Fuat Ağralı, Şükrü Saraçoğlu ve Hilmi Uran. Gazeteler için de bu haber fırsat oldu, cephelere kadar gidilip savaşanlarla konuşulmuş, görüşmeler ve incelemeler yapılmış" dedi.

Yazının devamında Hilmi Uran üzerinde durmuş ve kendisini bu yazıyı yazmaya iten gerekçenin Hilmi Uran'ın da adının bu tartışmalarda geçmesi olduğunu ifade etmişti. Yazıda; Hilmi Uran ile nasıl tanıştığını ve onun Milli Mücadele dönemindeki faaliyetlerini anlatmıştır. Yazıda; "Milli Mücadelenin en ağır ve en tehlikeli günlerinde Anadolu'nun dış dünyaya açılan en önemli kapısı olan Antalya gibi bir yerde mutasarrıflık eden, demir iradesi ince ve tedbirli idaresi ile memleketi birçok siyasi vasıtalardan kurtaran cepheye silah, malzeme ve para yetiştiren ve kutsal savaşta memleketine en büyük hizmetleri yapanlardan biri olan bu adam bu ağır itham karşısında kızmıyor ve kendisini müdafaaya dahi lüzum görmüyor" demiştir. Hilmi Uran'ın sadece 'kendisine verilen vazifeyi yaptım

---

Milli Mücadeleye iştirak etmemekle itham edilen Saraçoğlu, Hilmi Uran, Emin Erişirgil partili gazetelerde cevap verdi. Yunan ve İtalyan himaye pasaportu alanın eski Maliye Bakanı Fuat Ağralı olduğu da açıklandı", "A. Münip Berkan'ın seçim mazbatası; Meclis Başkanlık Divanı, ekseriyet olmadan karar verildiği hakkındaki itirazı tetkik etti".(13 Aralık 1946). 1, **Vatan,** "Refik Koraltan'ın ortaya attığı mesele; o günlerin canlı şahitleri anlatıyor; Akhisarlı ihtiyarlar, Fuat Ağralı'nın bu cephede bulunmadığını söylüyor, Saraçoğlu Kuşadası'nda, Kuşadası'ndan Söke'ye, Söke'den Milas'a, Galp Hoca(Celal Bayar) cephe cephe dolaşıyor, İzmir'in işgal edildiğini Güllük'te duyan Saraçoğlu'nun sevinci, Müzayedeye 'ye konan telgraf; Fuat Ağralı konuşmuyor".(14 Aralık 1946). 1, 4.

[189] **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/9.

[190] **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/2.

demekle' yetindiğini belirtmiştir. Hilmi Uran'ı tanıyanların, onun bir kez bile yaptığı, başardığı bir işten bahsettiğini duymadıklarını ifade etmiştir.[191]

Bazı CHP milletvekillerinin ve bu arada Şükrü Saraçoğlu'nun ve Fuat Ağralı'nın, Atatürk'ün davetine icabet etmeyerek Milli Mücadeleye katılmadıkları hakkında Refik Koraltan tarafından ortaya atılan iddialar, İzmir'de büyük bir alaka ile karşılanmıştır. Fuat Ağralı'nın Akhisar cephesinde bulunduğu hakkında beyanatı tahkik eden bir muhabir, Milli Mücadeleye iştirak etmiş on kadar yaşlı Akhisarlı ile görüştükten sonra, Fuat Ağralı'nın İzmir'in işgalini müteakip Akhisar'a geldiğini, Saruhan mebusu Reşat Bey'in evinde, on beş gün misafir kaldığını ve sonradan Ayvalığa geçtiğini, bu müddet zarfında ne Akhisar cephesinde ne de Halit Paşa'nın kumandasındaki Tarhanlı cephesinde asla bulunmadığını söylediği ifade edilmiştir.[192]

Fuat Ağralı, o dönemde Midilliden ayrılmak için İtalyan ve Yunan pasaportu aldığını, ama Milli Mücadeleye de katıldığını iddia etti. Diğerleri de kendileri hakkındaki iddiaları reddettiler. Bir gün sonra ise Ağralı yalanlandı. Kendisinin ne Akhisar cephesine ne de Halit Paşa kumandasındaki Tarhanit cephesinde bulunduğu iddia edildi. Saraçoğlu'nun ise Kuşadası işgal edilince Söke'ye geçtiği, orasının da İtalyanlar tarafından işgal olunacağı anlaşılınca Küllük (Milas)'e gittiği ve orada 8 ay kaldığı, İzmir'in kurtuluşundan sonra da Mahmut Esat'la birlikte Ankara'ya gittiği söylendi. Yörük Ali ise kendisiyle yapılan bir röportajda Saraçoğlu'nun bir gün Mahmut Esat'la birlikte yanına geldiğini, resim çektirmek istedikleri için kızanlardan ikisinin elbiselerini onlara giydirerek beraberce fotoğraf çektirdiklerini iddia etti.[193]

CHP'li Yavuz Abadan'ın da milletvekilliği Mecliste görüşme konusu olmuş ve değişikliğe gidilmişti. Eskişehir'de altı milletvekilliğini DP kazanmıştı, kazananlardan birisi de Kemal Zeytinoğlu'ydu. Eskişehir Valisi Zeytinoğlu hakkında süresi içerisinde memurluktan ayrılmadığı gerekçesiyle Kemal Zeytinoğlu'nun mazbatasını Meclise göndermemiş onun yerine birinci yedekte olması sebebiyle Yavuz Abadan'ın tutanağını

---

[191] **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/3, Burhaneddin Onat, "Amma Bu Kadarı da Yeter Artık".(17 Aralık 1946). Yıl:1, Sayı: 85.

[192] "Fuad Köprülünün son hadiselere temas eden bir yazısı".(14 Aralık 1946). **Vatan,** 1.; "B. Millet Meclisinde Abdurrahman Münibin mazbatası reddedilirken ekseriyet bulunmadığı hakkındaki itiraz kabul edilmedi; Zeki Rıza Sporel; Af kanununa istinaden tekaüde sevki için Askeri Yargıtay müracaat etti".(17 Aralık 1946). **Vatan**, 1.

[193] Çufalı, M. **age.;** 93, 94**. ; bk.; "**Koraltan: Bu mesele arkadaşlar tarafından açıkça ifade edilmiş, herkesin bildiği meselelerin içyüzü anlaşılmıştır. Zaten ben de malum olan bir şeyi ifadeden başka bir şey yapmadım. Bu mesele etrafında söyleyebileceklerim şimdilik bundan ibarettir", **Vatan,** "Refik Koraltan'ın ortaya attığı mesele".(14 Aralık 1946). 3.

Meclis'e göndermiş ve Yavuz Abadan Meclis'te 5 ay milletvekilliği yapmıştı. Ancak DP'lilerin itirazı üzerine konuyu inceleyen Tutanakları İnceleme Komisyonu, Vali'nin böyle bir işleme yetkisinin olmaması sebebiyle CHP'li Yavuz Abadan'ın tutanağının reddine ve DP'li Kemal Zeytinoğlu'nun tutanağının Eskişehir Valiliğinden istenmesine karar vermişti. Meclis Genel Kurulu da aynı karar varınca Yavuz Abadan Meclis'ten ayrıldı. Zeytinoğlu'nun tutanağı Meclise gelince bu defa da CHP'liler itiraz ettiler. Önce Zeytinoğlu'nun seçim tutanağının da iptaline karar veren Tutanakları İnceleme Komisyonu daha sonra Eskişehir'de boşalan milletvekilliği için seçim yapılmasına karar verdi ve bu karar ait raporunu Meclis Genel Kurulu'na sundu. Yapılan müzakereler neticesinde komisyon raporunun reddine ve Kemal Zeytinoğlu'nun tutanağının kabulüne karar verildi.[194]

Meclisin açılması ile birlikte, DP seçimle ilgili itiraz ve protestolarını dile getirdi. Mecliste bu itirazları incelemek üzere bir komisyon kurulmuşsa da komisyon hiçbir itirazı yerinde görmedi. Meclis'te bazı milletvekillerinin seçim mazbatalarının onaylanmaması sonucunda TBMM'de ki üye sayısı; CHP, 403 milletvekili, DP, 54 milletvekili ile Bağımsızlar, 8 milletvekili olarak değişti.[195]

1946 Aralık ayında Demokrat Parti'nin Ankara Polatlı da ilçe kongresi yapılmış ve Refik Koraltan da bu kongrede söz almıştı. Demokrat Parti kurucularından Fuad Köprülü, Refik Koraltan ve Eskişehir Milletvekili Emin Sazak'ın yer aldığı kongrenin samimi bir hava içerisinde sona erdiği ifade edilmişti.[196] Refik Koraltan konuşmasında; "Diyorlar ki, demokrasi nedir ve demokratlar ne istiyor? Saatlerden beri bu binanın çatısı altında devam eden bu kongrede söz alarak birçok vatandaşların sözlerini yakından dinledikten sonra Demokratların ne istediğini anlamış olamazlar mı?" dedikten sonra "Bütün hakiki vicdanı ile haykıran vatandaşlar arasında Demokratların ne istediği anlaşılmadı mı?" demişti. Refik Bey bu sesin memleketin her tarafına yayılmış bulunduğunu; bu sesin, halkın hakiki yarınının sesi olduğunu belirtti. Bazılarının "Demokratlar milleti başka istikamete götürmek istiyorlar" şeklinde söylemlerde bulunduğunu belirterek, "Bunu söyleyenler yalnız insafsızdırlar" demiş, Demokratların yalnız bir şeyi istediklerini, onun da hakiki manada milletin sesini ve yapılacak kanunların tam manasıyla tatbiki olduğunu ifade etmiştir.

[194] Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 84,85.
[195] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 183.
[196] "Demokrat Parti Polatlı Kongresi", "Köprülü, Emin Sazak, Koraltan birer konuşma yaptılar".(16 Aralık 1946). **Vatan,** 1, 4.

Davada yürüyen Türk milletinin en kısa bir zamanda isteği olan arzularını gerçekleştireceğine bütün varlıklarıyla inanmış bulunduklarını ifade etmiştir.[197]

4.2.3. Demokrat Parti'nin Birinci Kongresi(7 Ocak 1947)

DP'nin Birinci Büyük Kurultay'ı 7-10 Ocak 1947 tarihleri arasında Kenan Öner başkanlığında Ankara'da 906 delegenin katılımı ile başlamıştı.[198] Demokrat Partinin birinci büyük kongresi Ankara'da Anafartalar Caddesinde, Yeni Sinema 'da toplandı, 11 Ocak günü sabaha karşı dağılmıştı.[199] Bayar, Kongreyi açış konuşmasında öncelikle muvazaa iddialarına cevap verdi. DP kurulduğundan beri muvazaa ithamlarına maruz kalmıştı. Bu iddialara göre DP liderleri, özellikle Bayar ve Köprülü, İnönü ile anlaşarak bu partiyi kurmuşlar, ülkede daha köklü ve radikal muhalefetin kuruluşuna izin vermemek için İnönü de bunu kabul etmişti. Yine bu iddialara göre DP içinde İnönü ile anlaşmış bulunan bu ılımlılar DP' nin sert muhalefet yapmaması için İnönü ile doğrudan veya aracılar yoluyla zaman zaman görüşüyorlardı. Bayar bu iddiaları yalanlayarak DP' nin hiçbir kimsenin emri veya hoşgörüsüyle değil, kanunların verdiği hakka dayanılarak ve milletin olgunluğuna güvenilerek kurulduğunu söyledi.[200] Demokrat Parti'nin üç temel prensibinin olduğunu belirten Bayar, bunların vatandaş hak ve hürriyetleri zedeleyen ve anayasaya aykırı olan kanun hükümlerinin kaldırılması, oy güvenliğinin tesis edilmesi ve milli egemenliğin muhafazası amacıyla seçim kanununda bazı değişiklikler yapılması devlet ve parti başkanlığı görevinin bir kişide toplanmaması esasının kabul edilmemesi olduğunu belirtti. Bayar, hükümet ile aralarındaki en önemli farklardan birinin, hürriyet ve otorite anlayışı farkı olduğunu iddia etti. Demokrasi'ye değinen Bayar, memlekette hâl ve şartlar ne olursa olsun demokrasinin ülkede yakın bir zamanda tam anlamıyla bir zafer kazanacağına olan inancını ifade etti.[201]

Kurultay görüşmelerinin ağırlık merkezi hürriyet meselesi ve hükümetin bunu kanunlarla veya uygulamalarıyla memurların davranışı ile sınırlandırdığı iddiası üzerinde

---

[197] "Demokrat Parti Polatlı Kongresi", "Köprülü, Emin Sazak, Koraltan birer konuşma yaptılar".(16 Aralık 1946). **Vatan,** 3.
[198] Yeşil, A. **age.,** 102.
[199] Eroğul, C., **age.,** 47.
[200] Çufalı, M. **age.;** 94, 95.
[201] "Demokrat Parti Büyük Kongresi dün Celal Bayar'ın nutku ile açıldı; Celal Bayar, 'Demokrat Parti ne kimsenin emri ile ne de müsamahasıyla kurulmuş bir parti değildir. Sadece kanunlarımızın verdiği hakka dayanılarak ve Türk Milleti'nin olgunluğuna güvenilerek kurulmuştur' dedi; Demokrat Partinin esas prensipleri".(8 Ocak 1947). **Vatan,** 1.

toplandı. Köylülerin yoksulluğu ve köylerin maddi durumu da oldukça sözü edilen konulardan biriydi. Görüşülen diğer konular arasında okullara din derslerinin konulması, devlet ticari teşekküllerinin kaldırılması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, Köy Enstitüleri programlarının yeniden düzenlenmesi yer almıştı.[202] Kongrede 548 delegenin 541'inin oyuyla Bayar, yeniden parti başkanı olarak seçilmişti.[203] Genel idare kuruluna oy sırasıyla Emin Sazak, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuad Köprülü, Refik Şevket İnce, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Cemal Tunca, Yusuf Kemal Tengirşenk, Ahmet Oğuz, Enis Akaygen, Samet Ağaoğlu, Cemal Ramazanoğlu ve Hasan Dinçer seçilmişlerdi.[204]

Bu kongrede Celal Bayar'ın konuşmasında sözünü ettiği Ana Davalar Komisyonu tarafından hazırlanan Hürriyet Misakı adındaki hedefler oybirliğiyle kabul edildi. Bu hedefler, kişi özgürlüklerini sınırlayan ve anayasaya aykırı olan kanunların kaldırılması, mahkemeler tarafından uygulanacak yeni bir seçim kanununun kabulü ve cumhurbaşkanlığının parti başkanlığından ayrılmasıydı.[205] Böylece DP ile CHP arasında gerginlik daha da arttı. Bunda DP'li yetkililerin konuşmalarına ek olarak CHP'nin eleştirilere tahammülsüzlüğü ve yeni döneme uyum konusunda otoriter anlayışlı Recep Peker' in tavırları da etkili olmuştu.[206] Refik Bey kongrede; Demokrat Partisinin ilk kongresinin mesut seçimini yapılacağını, oylar verilirken yarının demokrasisini ve Türk Milletinin demokrasi ihtiyacını düşünerek hareket edileceğine olan inancını dile getirdi. Oyların açık ya da gizli ne şekilde yapılacak olursa olsun samimi kararların verileceğinden emin olduğunu belirtti.[207]

Refik Koraltan, Demokrat Parti Kongresinde duygularını ifade ederken, 25 yıllık parlamento hayatında görmediği bir manzara ile karşılaştığını belirtti. Aralıksız devam eden son toplantıda konuşan hatipler arasında yer alan Refik Bey duygu ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmişti; "Misak-ı Milli imzalandığı zaman da karşımda duran muhteşem tablonun önünde bugünkü gibi heyecanlanmıştım", dedi. Birinci Büyük Millet Meclisinde de aynı heyecanı hissettiğini belirterek, kongrede parti heyetinin oluşturduğu manzara karşısında heyecanlandığını ifade etti. Atatürk'ün "Dağ başını duman almış yürüyelim arkadaşlar, güneş ufuktan şimdi doğar" sözlerini hatırlatarak kongrenin bitişiyle doğacak

---

[202] Karpat, K., **age**., 158.
[203] Kabasakal, M. **age.,**174.
[204] Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 156.
[205] Çufalı, M. **age.;** 94, 96, Aydemir, Ş. S. ,İkinci Adam., **age.,** 448,
"Tarihi bir kararla Hürriyet Misakı kabul edildi".(11 Ocak 1947). **Vatan**, 1.
[206] Çufalı, M. **age.;** 102.
[207] "Demokrat Parti Kongresi".(11 Ocak 1947). **Vatan,** 3.

güneşin, Atatürk'ün özlediği güneş olduğunu ifade etti[208] Halk Partisi ve gazeteleri DP Kurultayını önce çok iyi karşılamışlardı ancak Hürriyet Misakının kabulünden sonra ortam değişti. CHP'liler Misak'ın anti-demokratik bir mahiyet taşıdığını ileri sürdüler. Onlara göre Millet Meclisi, DP'liler yararına tedbirler almaya zorlanıyordu.[209]

Birinci Büyük Kongre üç açıdan dikkat çekmişti. Bunlardan ilki Genel Kurul bütün ihraç kararlarını aklayarak, kurucuların otoritesini güçlendirmiş ve parti içinde birlik ve bütünleşmenin yeniden oluşmasını sağlamış olmasıydı. İkinci olarak CHP'ye karşı izlenecek politikanın esasları tespit edilmiş ve seçim yasası CHP'ye karşı kullanılacak bir siyaset stratejisi haline getirilmişti. Üçüncüsü ise kıpırdanma halinde olan ve DP etrafında toplanmaya başlayan dinsel tepkinin bu kongrede kendisini göstermiş olmasıydı. Parti kurucuları bu hususta bir yandan temkinli hareket etmeye dikkat ederken diğer taraftan tabanın kulağına hoş gelecek sözlerin söylenmesi, partinin popülist bir siyaset izlemeye başladığını gösteriyordu.[210] İnönü, Hürriyet Misakı'nı sert bir dille kınadığını DP yöneticilerine iletti.[211] DP Kurultayından sonra Türkiye'de hürriyet hareketi duraklamış, siyasi gerginlik ise artmaya devam etmişti.

CHP ile DP arasında beliren gerginlik son aşamasına gelmiş ve yeni gelişmelere yol açmıştı. İstanbul ara seçimlerine girip girmemek hususunda görüşmek üzere DP İzmir'de bir toplantı yapmaya karar verdi. Toplantı 1947'nin Nisan ayının ilk günlerinde yapılacaktı. [212] 1947 senesinin Şubat ayında Malatya'da konuşma yapan Refik Koraltan kendilerinin milleti ikiye bölen ve düşmanlık oluşturan bir parti olmadıklarını söyledi. Türk milletinin istiklal ve vatan müdafaasında tek vücut olduğunu ifade eden Refik Bey, 27 yıl önce Milli Mücadeleyi yapanların milli istiklal, milli hâkimiyet ve milletin saadeti ve refahı için mücadele ettiklerini belirtti. Partilerinin, milleti ikiye bölen düşmanlığa sebep olan bir particilik faaliyeti içinde olmadığını ve bundan sonra da olmayacağını; milletin fertleri arasında sevgi ile vatandaşların fikir ve kanaatlerine saygı temin eden partilerin memleketi yönetmesini istediklerini ifade etti. Refik Bey, ister CHP'ye ister Demokrat Parti'ye mensup olsun her vatandaşın öncelikle Türk milletine mensup olduğunu, Malatya'nın demokrasi

[208] Erer, T., **age.,** 193.
[209] Karpat, K., **age**., s159.
[210] Şenşekerci, E. (2000). **Türk Devriminde Celal Bayar(1918-1960).** (1.Baskı). Alfa yay., Nisan, 208, 209.
[211] Çufalı, M. **age.;** 97.
[212] Karpat, K., **age**., s161.

fikrini ileriye götüreceğine emin olduklarını ve din, aile ve mülkiyet esaslarına hassasiyetle bağlı olan Türk Milleti'nin bu esaslara aykırı davranmayacağını söyledi.[213]

Gaziantep şehrinde halka bir konuşma yapan Refik Bey; demokraside medeni, iktisadi, içtimai özgürlüklerin temeli ve esasının siyasi hürriyet olduğunu; siyasi özgürlüğün esas temelinin ise vatandaşın siyasi haklarını serbest ve iç huzuruyla emniyet duygusundan doğan inanç ile oylarının kullanması anlamına geldiğini belirtti. Demokrat Partinin yapıcı bir zihniyet ile vatandaşların emniyet, huzur ve hakiki manada hak hürriyetlerinin, kayıtsız şartsız emniyet altına alınmasının parti programının esası olduğunu ifade etti. Gaziantep valisi tarafından; Refik Koraltan ve beraberindeki Demokrat Parti milletvekillerinden Celal Ramazanoğlu ile Samet Ağaoğlu'nun dört gündür şehirde oldukları bilgisi İçişleri Bakanlığına bildirilmişti.[214]

Malatya Valisi İsmet Kınık tarafından Refik Koraltan ve beraberindeki heyetin faaliyetleri hakkında İç İşleri Bakanlığına yazılan yazıda Malatya'da şehir Palas otelinin eski kıraathanesinde İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın halk ile yaptığı konuşmada, partilerin dış siyaset alanındaki beraberliği, iç alanda ise iktidar partisinin kontrolü üzerinde durarak bu alandaki faaliyetleri belirttiği ifade edilerek tenkit gerektiren bir durumun olmadığı ifade edilmişti.[215]

Hatay Valiliğinin 2144 sayılı yazısında; 20 Mart 1947 tarihinde Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar, Refik Koraltan ve Saim Ergenekon ile beraber Adana'dan otomobille İskenderun'a geldikleri; İlçe Demokrat Partilileri tarafından şehrin girişinde karşılandıkları ifade edildi. Takriben dört beş bin kişilik kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılandıkları ve karşılayanlar arasında en çok Antakyalı esnaf ve çıraklarının olduğu belirtildi. Celal Bayar ve beraberindekilerin bölgeye hareketi ve bölgeden ayrılışında parti mensupları ya da halkın kanun dışı tezahürat ve hareketlerinin herhangi bir şekilde meydana gelmediği belirtilerek söz konusu böyle bir duruma meydan vermemek adına gerekli tedbirlerin alındığı ifade edildi. Kırıkhan ve Reyhanlı ilçeleri Celal Bayar ve Refik Koraltan başta olmak üzere beraberindeki heyet tarafından ziyaret edilmiş, aynı günün akşamında Demokrat Parti binasında bir akşam yemeği verilmişti. Vali, cumhuriyet savcısı, ağır ceza reisi, emniyet müdürü ve garnizon komutanın davet edilmişti. Celal Bayar'ın davet

[213] "Koraltan'ın mühim bir hitabesi".(17 Şubat 1947). **Vatan,** 1.; **BCA**, 30.1.0.0/65.405.3/2.
[214] "Refik Koraltan".(21 Şubat 1947). **Vatan**, 1, **BCA**, 30.1.0.0/65.405.3/3.
[215] **BCA**, 30.1.0.0/65.405.3/10.

sırasındaki konuşmalarının temkinli ve ihtiyatlı olduğu ve bilhassa sözlerinin politik sahadan uzak olduğu belirtildi. Devlet reisine, Millet Meclisine ve hükümete yönelik münakaşa olabilecek bir durum söz konusu olmadığı , Celal Bayar, Refik Koraltan ve beraberindekilerin takriben yüz kişilik bir halk topluluğu tarafından uğurlandığı bilgisine yer verilmişti.[216]

4.2.4. 12 Temmuz 1947 Beyannamesi

Ülkede siyasi tansiyonun yükseldiği, tartışmaların ateşlendiği ve konuşmalarda ki üslubun sertleştiği bir evreye girilmiş, iktidar ile muhalefet arasındaki ilişkiler oldukça gerilmişti. 12 Temmuz Beyannamesi adıyla geçen Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün bildirisi siyasi havayı nispeten yumuşattı.[217] İnönü, 12 Temmuz Beyannamesi metnini 3 Temmuz günü, oturduğu Pembe Köşk'te Nihat Erim'e dikte ettirdi.[218] Bu metinde Türkiye'nin içinde bulunduğu iç ve dış problemleri değerlendirmişti. Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik, siyasi ve toplumsal koşullar, dünya devletleri içinde ki yeri ve Sovyet tehditlerinin tekrar kendini göstermesi gibi nedenlerle demokrasi yolundan dönülmemesi gerektiğine inanmıştı.[219] Cumhurbaşkanı İnönü iki tarafı da dinlediğini ve karşılıklı şikâyetlerde abartı olsa da gerçeklik payı da bulunduğunu ifade etti.[220] Bildiri, iktidar ile muhalefet arasında bir diyalogun oluşmasını, her iki tarafın da güven içinde bulunmalarını tesis etmesi bakımından demokrasi yolunda gerçekleşmiş önemli bir adımdı. Ülkede ciddi boyutlara ulaşan tansiyonu düşürmüştü.[221] Şevket Süreyya Aydemir, 12 Temmuz Beyannamesini değerlendirirken; beyannamenin getirdiği sonuçlar bakımından önemsizliğine rağmen, dile getirilen demokrasi çabaları ve İsmet İnönü'nün göstermiş olduğu sabır ve tutum açısından önemli bir yeri olduğunu ifade etmiştir.[222]

Metin üzerinde DP Genel Kurulu'nda uzun tartışmalar yapıldı. Sonuçta, DP Genel Kurulu bildiri metnini; Yusuf Kemal Tengirşenk'in muhalefetine karşın Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü, Refik Koraltan, Ahmet Oğuz, Enis Akaygen, Ahmet Tahtakılıç,

---

[216] **BCA**, 30.1.0.0/65.405.8/1, **BCA**, 30.1.0.0/65.405.8/2.
[217] Anadol, C., **age.,** 26, **;**"Milli Hakimiyete giden yolda ileri bir merhale; Cumhurbaşkanı İnönü beklenen tebliğini dün yayınladı; Peker-Bayar arasındaki görüşmeleri açıklayan İnönü, 'ben devlet reisi olarak, kendimi her iki partiye karşı müsavi derecede vazifeli görürüm' diyor".(12 Temmuz 1947). **Vatan,** 1.
[218] Toker, M. (1970). **Tek Partiden Çok Partiye**.(I. Baskı). İstanbul: Baha Matbaası, Temmuz, 264.
[219] Albayrak, M., **age.**, 118.
[220] " Cumhurbaşkanı diyor ki: İhtilalci bir teşekkül değil, bir kanuni partinin siyasi metotları ile çalışan bir muhalif partinin iktidar partisi şartlarında çalışmasını temin etmek lazımdır".(12 Temmuz 1947). **Vatan,** 1.
[221] Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 130.
[222] Aydemir, Ş. S. ,İkinci Adam., **age.,** 459.

Samet Ağaoğlu, Cemal Tunca, Refik Şevket İnce, Hasan Dinçer, Celal Ramazanoğlu ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun destek oyları ile kabul etti.[223] 12 Temmuz Bildirisi'nin yayınlanmasının, hem CHP de hem de DP de olumlu olumsuz bazı etkiler yaptı.[224] Bu beyanname Demokrat Partilileri sevindirmiş, Demokrat Parti bir tebliğ yayınlayarak, 12 Temmuz Beyannamesinin iyi tesirler oluşturacağı şeklindeki düşüncesini belirtmişti.[225] Diğer taraftan Beyanname, DP içinde bir grup arasında tepkilere ve parti yöneticilerinin muvazaa ile suçlanmasına sebep olmuştu. DP içinde ortaya çıkan bunalım, ihraçlar ve istifalarla çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştı.[226]

Metin Toker 12 Temmuz Beyannamesinin yaşandığı günlerle ilgili gelişmeleri anlatırken İnönü'nün köşkte bulunduğunu ve yemeğe misafirleri olduğunu, radyoda beyanname verildikten kısa bir süre sonra bir yaverin gelip İsmet İnönü'ye, Refik Koraltan'ın telefonla aradığı haberini verdiğini anlatmıştır. Yaver; Refik Bey'in, Beyanname ve İnönü hakkında da son derece övücü, yüceltici şeyler söylediğini belirterek şükranlarının ve saygılarının bildirilmesini istemişti. Cumhurbaşkanı teşekkür ettiğini sonra latife olsun diye, yavere: *"- Koraltan'a sor bakalım, bu mesajını basına vermekte bir mahzur var mıdır?"* deyince yaverin cevabı bir dakika sonra getirdiğini ve Refik Koraltan'ın da: *"- Aman, sakın ha! Lütfetsinler, kerem buyursunlar"* şeklinde cevap verdiğini anlatmaktadır.[227]

İsmet Paşa'nın Beyanname 'si daha çok sertlik yanlısı tavırlarıyla Peker'in eleştirisi olarak yorumlanmıştı. Nitekim bir süre sonra başbakan Recep Peker istifa etmek zorunda kalmış onun yerine daha ılımlı olan Hasan Saka getirilmişti. Daha sonra İnönü; eşini, kızını, CHP' den Nihat Erim' i ve DP'den Nuri Özsan' ı alıp beyaz trenle bir yurt gezisine çıktı. İktidar-muhalefet arasındaki bu ılımlı hava bazılarını rahatsız etti. Demokrat Parti içindeki bir grup, iktidara karşı sert bir siyaset izlenmesi gerektiği düşüncesiyle sert bir muhalefet başlattılar. Muhalifler, Bayar' ı uzlaşmacılıkla suçladılar.[228]12 Temmuz Beyannamesi'ni nasıl ki CHP'de Recep Peker ve onu destekleyenler tutmamışlarsa, Beyannameyi, CHP'nin kendisini DP' ye teslim etmesi olarak saymışlarsa, aynı şekilde DP'li aşırıların gözünde de

---

[223] Albayrak, M., **age.**, **bk.;** Bildiriye karşı olan DP'lilerin öncüleri Milletvekili Sadık Aldoğan ile Parti Müfettişi Osman Bölükbaşı idi. CHP'lilerin başında ise Başbakan Recep Peker vardı, Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 172, 173.
[224] Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 172.
[225] Erer, T., **age.,** 217.
[226] Kabasakal, M. **age.,**176.
[227] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 265.
[228] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 40.; "Cumhurbaşkanı'nın yurt gezisi; İnönü bu yurt gezisinde, halkla temaslarında kati kararın alınmış olduğunu bir defa daha teyit edecek".(5 Ağustos 1947). **Vatan,** 1.

bu beyanname DP' nin, kurucular tarafından İnönü'ye teslimi şeklinde değerlendirildi**.** İlk başkaldıranlar Bölükbaşı, Aldoğan ve Mustafa Kentli oldular.[229]

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 12 Temmuz Bildirisi'ni, DP liderleri tarafından Halk Partisi Başkanı'na verilmiş bir taviz olarak kabul eden DP'li Osman Bölükbaşı, DP liderlerinin parti içindeki görüş ayrılıkları üzerine 22.07.1947 tarihinde toplanan küçük kongresinin yapmış olduğu bildiriyi yetersiz bularak, bildirinin yayınlandığı gün partiden istifa etti.[230] Bunun üzerine Celal Bayar da İnönü gibi kendi partisindeki muhalifleri tasfiye etti. İhraçlar ve istifalarla DP'nin meclis grubu tamamen bölündü. Ayrılanlar Mareşal Fevzi Çakmak önderliğinde Millet Partisi'nde yer aldılar.[231] Millet Partisi kurulduğunda, DP ikiye ayrılmış görünüyordu. Meclisteki bölünme DP'yi sarsmıştı ancak tepedeki bölünme tabana yansımamış, DP örgütü partiye sadık kalmıştı.[232] DP' den ayrılan milletvekilleri o sıralarda kurulan yeni partiye, Millet Partisi'ne girmediler. Mecliste 'Müstakil Demokratlar Grubu' nu kurdular. Tıpkı bağımsızlar gibi onlar da bir oda aldılar.[233]

Demokrat Parti liderleri 12 Temmuz Bildirisi'nden duydukları memnuniyeti gizlemediler. Fuad Köprülü yazdığı yazılarda İsmet İnönü'yü alkışlarken, Bayar ise bildirinin manevi şahsiyetine mal edildiğini, söylüyordu. Bayar'a göre İnönü, gidişatın iyi olmadığını ve bu yolda devam edilirse kendisine de memlekete de zarar geleceğini düşünmüş ve hareketini değiştirmek istemişti. Adnan Menderes de 12 Temmuz Bildirisini Türk milletinin iktidara tepkisinin sonucu olarak iktidarın iradesini eritmesi olarak değerlendirdi.[234]

DP Genel İdare Kurulu'nun 18.12.1947 içtima toplantısında Refik Koraltan sürece ilişkin olarak; Demokrat Partinin, mücadelesinde çeşitli safhalardan geçtiğini belirterek karşı tarafın tazyiklerine karşı şiddetli bir şekilde mukabelede bulunulduğunu söyledi. 12 Temmuz Beyannamesi'nin bu mücadele ve hamlelerin eseri olduğuna temas ederek mevzunun parti içinde mütalaa edildiğini, sonunda kâr ve zarar ihtimallerini de göz önünde bulundurarak malum formül ile Demokrat Parti bakış açısının ortaya koyulduğunu ifade etti. Böylece fiilen gerçekleşmesi için bir bekleme devresinin kabulünde fayda görüldüğü kanaatine varıldığını, durumun Genel Başkanın bir beyanıyla kamuoyuna bildirildiğini

---

[229] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 303.
[230] Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 173.
[231] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 40.
[232] Koçak, C. **Demokrat Parti Karşısında CHP**, **age.,** 156. ; Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 41.
[233] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 333.
[234] Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 132, 133.

söyledi. Bekleme devresinin, memleketin yüksek menfaati bakımından lüzumlu ve faydalı olduğuna işaret ederek bu devrenin prensiplerden ayrılma ve Hürriyet Misakı'ndan uzaklaşma olmadığını; aksine bunların gerçeklemesi için gerekli olduğunu söyledi.[235] Refik Bey, üç ay evvel Demokrat Parti Başkanı ile Devlet Reisi arasında başlayan görüşmelerin 12 Temmuz Beyannamesini ortaya çıkardığını ifade etti.[236]

Hasan Saka hükümeti, yedi yıldan beri devam eden sıkıyönetimi, 23 Aralık 1947 de kaldırdı böylece muhalefetin isteklerinden birisi daha gerçekleşmişti.[237] 1947 senesinin önemli gelişmelerinden birisi de Menderes'in İzmir'de yaptığı bir konuşmada, Meclisin manevi şahsiyetine hakaret ve meşruluğunu şüpheye düşürücü unsurların bulunması ve bunun gazetelerde yayınlanması neticesinde bazı gazetecilerin yargılanması olmuştu. Bu sebeple konuşmayı birçok gazeteler yayınlamamıştı. Ulus gazetesi de suç unsuru olduğu için yayınlamadıkları yönünde haber yazmıştı.

Ancak Ankara'da "Kuvvet", İstanbul'da "Tasvir" ve "Demokrasi", İzmir'de "Yeni Asır" ve "Demokrat İzmir" gazeteleri konuşmayı yayınlamışlardı. Samet Ağaoğlu, Kuvvet'in o günkü sayısında sorumlu müdür idi. Şevket Bilgin, Adnan Düvenci, Mithat Perin, Atıf Sakar, Salih Gürhan, Fuat Arna, Adnan Bilget ve Samet Ağaoğlu Türk Ceza Kanunu'nun 159. maddesiyle suçlanarak mahkemeye verildiler. Samet Ağaoğlu, yaşanan gelişmeler üzerine İzmir'e hareket ettiğini ve gitmeden öncede Adnan Menderes'e mahkemede bulunmasının kendilerine kuvvet olacağını söylemişti. Emin Sazak'ın İstanbul'da ki evinde bu mesele hakkında Menderes ve Koraltan ile buluşma kararı aldıklarını ancak İstanbul'a ulaştığında görüşemediklerini ve sonrasında Refik Koraltan'dan bir mektup aldığını belirterek mektupta Menderes ve Koraltan'ın kendisinden sonra geldikleri anlaşılmıştı.[238]

Refik Koraltan'ın Samet Ağaoğlu'na gönderdiği 5.8.1947 tarihli mektupta sözleştikleri halde İstanbul'da görüşememekten dolayı duyduğu üzüntüsünü ifade etti. Mektupta; "Bu olayların yaşanılacağını biliyor ve bekliyorduk" diyerek kendilerine karşı baskı politikası uygulayanlardan da bundan başka bir şey beklenilemeyeceğini söyledi. Samet Ağaoğlu'nu da kastederek memlekette hakkın ve hukukun hâkim olmasını isteyen idealist millet kıymetlerinin geçmişte de maalesef aynı akıbeti yaşadıklarını belirtti. Hiçbir

[235] Ağaoğlu**,** S.**, İpin Gölgesinde ki Günler.., age.,** 68.
[236] **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/11.
[237]Albayrak, M., **age.**, 126.
[238] Ağaoğlu, S. ,**age.,** 423.

suç unsuru olmadığı halde yayınladıkları yazılardan dolayı bazı basın mensuplarının sorguya çekilmeleri meselesinin, üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu adalete intikal etmiş bulunan mevzunun, adaletle neticeleneceğine ve basın mensuplarının beraat edeceğine duydukları inancı dile getirdi. Söz konusu gazetecilerin demokrasi mücahitleri olduğunu ve şerefle anılacağını ifade etti. Refik Bey mahkemeyi takip etmek üzere İzmir de bulunacağını belirtti.[239] İzmir Ağır Ceza Mahkemesi, sanıkların beraatlerine karar verdi.[240] Demokrat Parti, Şükriye semt ocağında yapılan toplantıda Demokrat Parti Genel İdare Kurulu üyelerinden Refik Koraltan, Samet Ağaoğlu, İl Başkanı Üzeyir Avunduk bulunmuşlardı. Refik Koraltan, konuşmasında son hadiselerden bahsederek demokrasi mücadelesinin hayırlı neticelere gittiğini belirterek konuşmasının büyük ilgi topladığı ifade edildi. Samet Ağaoğlu, işçi meseleleri; Üzeyir Avunduk, ticari mevzular üzerine sorulan soruları cevaplamıştır.[241]

4.2.5. Demokrat Parti İçinde Yaşanan Gelişmeler ve Refik Koraltan

Demokrat Parti içindeki bazı üyeler, Demokrat Parti'nin Birinci Büyük Kongresinde, CHP iktidarına karşı daha sert tedbirler alınmasını istemiş, iktidar ile uzlaşmaya karşı bir tutum içerisinde yer almışlardı. Cumhurbaşkanı İnönü'nün yayınladığı 12 Temmuz Beyannamesi, C.H.P'nin otoriter zihniyetini temsil eden Recep Peker'i tasfiye etmesi, yöneticilerin baskılarının azalması yönünde çaba gösterilmesi, sıkıyönetimin kaldırılıp demokrasi yönünde yaşanan gelişmeler, DP' li Nuri Özsan'ın da İsmet İnönü ile birlikte katıldığı yurt gezisi gibi olaylar, Demokrat Parti'nin içindeki aşırıların rahatsızlıklarının daha da artmasına sebep oldu.[242] 1948 yılının başlarında Demokrat Parti'de büyük bir bunalım ortaya çıktı. Menderes ve arkadaşlarına göre bu durumun sebebi, milletvekili ödeneklerine yapılan zamdı.[243]

Parti Meclis grubunda yaşanan tartışmalardan sonra grup başkan vekili olan Köprülü'ye çoğunluk güvensizlik bildirdi. Genel başkan Bayar, grup başkanı olarak göreve sahip çıktı. Bu güvensizliğin altında, grup başkanı Köprülünün genç milletvekillere karşı sert tutumuna karşı ortaya çıkan tepkiler de etkili olmuştu.[244] Parti içinde kurucu olarak

[239] Ağaoğlu, S. ,**age.,** 425, 426.
[240] Anadol, C., **age.,** 60.
[241] **BCA,** 30.1.0.0/65.407.10/1.
[242] Albayrak, M., **age.**, 126.
[243] Baban, C., **age.,** 34.
[244] Baban, C., **age.,** 35.

tanımlanan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan'a karşı gelişen bir muhalefet akımı belirmişti. Kurucuların yumuşak, uzlaşıcı, temkinli politikasına karşılık muhalifler, bu politikasından çok da memnun değillerdi.[245]Peker'in istifasıyla birlikte Demokrat Parti de Kenan Öner ve arkadaşları parti içerisinde muhalif bir cephe almaya ve bilhassa ılımlı politikasını beğenmedikleri Celal Bayar'a karşı seslerini yükseltmeye başlamışlardı.[246]

Demokrat Parti içerisindeki anlaşmazlıkların en önemli sebeplerinden birisi de genç milletvekilleri üzerinde partinin dört kurucusunun etki ve denetiminden duyulan memnuniyetsizlikti. Genç milletvekilleri ve onları destekleyenler içinde Yusuf Kemal Tengirşenk, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, Emin Sazak, Hazım Bozca, Suphi Batur ve Kenan Öner gibi isimler yer alıyordu. Huzursuzluğun sebeplerinden birisi de İstanbul İl Başkanı Kenan Öner idi. Bayar, Menderes ve Köprülü'ye karşı seçilmiş olması ve bazı çıkışları İstanbul yönetiminde rahatsızlık uyandırmıştı. Kenan Öner, Demokrat Parti'nin kuruluşunu, Bayar ve İnönü arasında anlaşmalı bir durum olarak değerlendirmiş, Bayar'ın İnönü'den destek alarak partiyi kurduğu iddiasında bulunmuştu. Öner, Demokrat Parti kurucularını, Hürriyet Misakı'nda alınan kararlara uymamakla suçlayarak ılımlılık karşıtı tutumuyla parti içerisinde sivrilmişti. Kenan Öner, kurucuların yapmış olduğu baskıya ve iktidarla uzlaşmaya tepki göstererek il başkanlığı görevinden istifa etti.[247] Demokrat Parti'ye karşı yöneltilen başlıca eleştiri onun CHP ile gizli bir antlaşma yapmış olması yönündeki iddia idi. Bu isnadı yapanlara göre, DP, Cumhuriyet Halk Partisi ile danışıklı bir halde olduğu için CHP ile ciddi ve samimi bir mücadelesi yoktu.[248] DP Meclis Grubu'nu oluşturan DP'li milletvekillerinin çoğu muhalifti. Bunun neticesinde de Fuad Köprülü'yü Grup Başkan Vekilliğinden uzaklaştırmayı başarmışlardı.[249]

14 Şubat1948 tarihinde Celal Bayar, artan maaş faklarını Parti'ye vermeyen 19 DP'li milletvekilinin ismini basına bildirdi. Bunda ki gaye maaşlara zam yapılmasını istemiyor göründüğü halde zam farkını alan ve Parti'ye vermeyen hizipçi milletvekillerini açıklamaktı. Daha sonra Genel Yönetim Kurulu da Parti disiplinine aykırı davranmakla suçladığı beş milletvekilinin Parti'den çıkarılmasını Yüksek Haysiyet Divanı'ndan istedi. 19.03.1948 tarihinde toplanan Yüksek Haysiyet Divanı, Muğla Milletvekili Mithat

[245] Koçak, C. **Demokrat Parti Karşısında CHP**, **age.,** 153.
[246] Şenşekerci, E. **age.;** 205.
[247] Albayrak, M., **age.**, 127.
[248] Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 152.
[249] Koçak, C. **Demokrat Parti Karşısında CHP**, **age.,** 156.

Sakaroğlu ile Necati Erdem, İstanbul Milletvekilleri Ahmet Kemal Silivrili, Osman Nuri Köni ve Sadık Aldoğan'ın Partiden çıkarılmasına karar verdi. Beş milletvekilinin Haysiyet Divanı'na verilmesini isteyen karar, Genel Yönetim Kurulu'nda 9 olumlu ve 6 olumsuz oy ile alınmıştı. Bu durum gösteriyordu ki Genel Yönetim Kurulu'nda karşı hizipten altı kişi mevcuttu. Bu altı üye Ahmet Oğuz, Ahmet Tahtakılıç, Emin Sazak, Enis Akaygen, Hasan Dinçer, Yusuf Kemal Tengirşenk di.[250]

Genel İdare Heyeti tarafından, parti disiplinine aykırı davranmakla suçladığı; Yusuf Kemal Tengirşenk, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, Emin Sazak, Hasan Dinçer ve Enis Akaygen hakkında Haysiyet Divanı tarafından bir karar verileceği belirtildi. DP Haysiyet Divanı Başkanı Hamit Şevket İnce, bu kişilerin kendilerini müdafaa etmek için 24 Mart 1948 Çarşamba saat 15.00 de Genel Merkez binasında bulunabileceklerini söyledi. Haysiyet Divanının çıkarma kararı üzerine, söz konusu isimler Genel Yönetim Kurulu'ndan istifa etmişlerdir. Bu arada yurdun farklı bölgelerinde DP kararlarını tasvip edici telgraflar gönderildi. Emirdağ, Merzifon, İstanbul, Bozöyük, Burdur ve Boğazlıyan'dan bu doğrultuda telgrafların gönderildiği ifade edildi.[251]

Demokrat Parti içerisinde yaşanan gelişmeler ile birlikte 11 Ocak 1948 de parti içindeki muhaliflerden Kenan Öner ve sonra da Osman Bölükbaşı partiden istifa ettiler. Demokrat Parti içinde 1947 yılında başlayan anlaşmazlık ve gerilim altı ay kadar devam etmiş ve 21 milletvekilinin partiden ayrılması ile neticelenmişti. Bu süreç Demokrat Parti tarihinde ki en büyük ve etkili bunalım olmuştu. Demokrat Parti grubunun büyük bir bölümünü kaybetti.[252] Bu uyuşmazlık, DP Meclis Grubu' nda üye sayısını yarıya düşürdü. Böylece Genel Merkeze bağlı 31 milletvekili kalmıştı.[253]

Refik Koraltan, Demokrat Parti içinde meydana gelen hadiselere, İstanbul Fatih'te Demokrat Partililere hitaben yapmış olduğu konuşmada değinerek şunları söyledi; DP içindeki yaşanan anlaşmazlık ve sorunları bir bünyede ki geçici hastalığa benzeterek, tabiat kanunları nasıl insan bünyesinede zaman zaman hastalıklar meydana getiriyorsa, cemiyetler içinde de buna şahit olunduğunu ifade ederek partinin durumunu böyle bir insan bünyesine benzetti. Refik Bey, yaşanan olayların Demokrat Parti bünyesini içten yıkmak için hazırlanmış olduğunu ve Fuad Köprülü'nün de bu süreçte bu tertibi yapanlar tarafından

[250] Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 233.
[251] **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/7.
[252] Albayrak, M., **age.**, 133.
[253] Anadol, C., **age.,** 61.

itham edildiğini belirtti. Fuad Köprülü'nün sadece bir siyasi parti lideri olmadığını, memleket için de önemli bir değer olduğunu belirterek bu süreçte Köprülü karşıtlarına düşüncesini ifade etti. Parti kurucularını tahakkümle itham etmenin haksızlık olduğunu belirten Refik Koraltan, kendilerine insafsız bir şekilde böyle bir yakıştırmanın yapıldığını söyledi. Emin Sazak ile ilgili yöneltilen bir soruya Refik Bey, Emin Sazak ve arkadaşları parti içinde yıkıcı bir hizip teşkil ettiği şeklinde cevap verdi. Genel Kurulun toplantısını sakıncalı gördüğünü belirten Refik Bey, partide çatlak ses çıkartanların bu durumu kendi lehlerine kullanacaklarını ve partinin daha çok zarar göreceği tehlikesini gerekçe gösterdi.[254]

Refik Bey, milletin yükselmesi için ne zaman faydalı teşebbüsler yapılsa karşısına bu hareketleri önlemek isteyen bozguncuların çıktığını belirterek "Tahrik maalesef söz konusudur, DP'ye suikast maalesef yapılmaktadır" dedi. Daha sonra muhaliflerin Karadeniz'deki faaliyetleriyle ilgili olarak bunların komplo mahiyetinde olduğunu ve bozguncuların, Karadeniz havalisinde mevzi mahiyetinde bir kongreyi toplamak istediklerini söyledi. Kuruculara köle ve uşak denildiğine değinerek, kurucular köledir ancak milletin kölesidir ve bununla da iftihar ederler, Sazak ve Bölükbaşı'nın sürekli bir şekilde Parti'yi elde edemedikleri için nasıl yıkacaklarını düşünüyorlar, dedi.[255]

Kumkapılı Demokrat Partililer, parti kurucularından Refik Koraltan'ı davet ettikleri Kumkapı DP Bucak merkezinde bir toplantı yapmışlardı. Refik Bey bu toplantıda parti içi ihtilaflara temas ederek olayların istikrar bulması için vaziyetin biraz daha belirginleşmesinin beklenmesi gerektiğini ifade etmişti. Refik Koraltan, partinin kuruluş yıllarında ki bir hatırasını da anlatarak Türk matbuatının hizmetlerini övmüş, özellikle Tasvir ve Vatan gazetelerinin isimlerini zikretmişti. Refik Bey, toplantıda o dönemde yaşanmış olan Rus tehdidi hakkında da değerlendirmelerde bulundu. Türk milletinin davasında başarılı olmadığı takdirde ardından gelecek tehlikenin büyük olacağını söyleyen Refik Bey, "Bugün büyük bir tehlike var, o da Rus tehlikesidir" dedi.[256]

20 Temmuz 1948'de üçüncü büyük parti olarak kurulan Millet Partisi siyasi yaşama katıldı. Millet Partisi'nin Genel Başkanlığına Hikmet Bayur, fahri başkanlık görevine de Mareşal Fevzi Çakmak getirildi. Millet Partisi kurucuları çoğunluk olarak halen milletvekili

[254] **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/1.
[255] **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/9.
[256] **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/2.

olan ve CHP ile DP'den ayrılmış kişilerden oluştu.[257] Demokrat Parti'den ayrılanlar önce Müstakil Demokratlar Grubunu kurmuşlar, daha sonraki süreçte de 5 Temmuz 1949 tarihinde Millet Partisi'ne katılmışlardı.[258]

Refik Koraltan 11 Ocak 1948 tarihinde Silifke'de yapmış olduğu konuşmasında, parti içerisinde huzursuzluk ve sarsıntı düşünenlerin ülkenin istikbali için iyi niyet düşünmeyenler olduğunu ifade etti. Koraltan konuşmasının devamında; seçim, basın, polis vazife ve salahiyet kanunlarının düzenlenmesi için yakın bir zamanda Meclise sunulacağını söyledi. Refik Bey, işe başladıkları iki yıl öncesinde ne söylenildiyse yine aynı sözlerin kendileri tarafından söylendiğini; o zaman da Türk Milletinin hürriyetler içerisinde her şeyden evvel siyasi hürriyete hakkı olduğunu ifade ettiklerini, Türk Milletine demokrasi ve hürriyeti layık görmeyenlerin bedbaht kişiler olduğunu ifade etti. Demokrasi ve hürriyet üzerinde vurgu yapan Refik Koraltan, Türk milleti'nin kendi siyasi haklarını koruyacak güçte olduğunu söyledi. Ümit dolu yarınların üzerindeki kara bulutların dağıldığını, iktidarın zihniyetin değiştiğini yakın bir zamana kadar Seçim Kanunu, Basın Kanunu ve Polis Kanununun tadil edilmek üzere Büyük Millet Meclisi'ne getirileceğini belirtti.[259]

14 Ocak 1948 yılında Adana'da halka konuşma yapan Refik Bey, kazanılan zaferlerin bir ya da birkaç kişiye mal edilmekten uzak olduğunu söyledi. Hakiki manada demokratik yaşamın yurtta kökleşmesi için milletin büyük çoğunluğunun azimli, kararlı ve başarılı bir şekilde yürüdüğünü ifade etti. Şartlar ne kadar ağır olursa olsun demokratik hareketin durmayacağını ve durdurulamayacağını belirterek; art niyetli tertip ve emellere meydan verilmeyeceğini, emniyet içinde tatbik edilecek bir seçim kanunu beklediklerini; milli iradeye dayanan, milletten kuvvet alan hakiki manada bir demokrasi idaresinin kurulmasını istediklerini söyledi. Bütün vatandaşların huzur ve emniyet içerisinde, cennet vatanda ileri medeniyetlere has şekilde mesut, müreffeh, zengin bir millet olarak yaşanması arzusunda olduklarını belirtti.[260] Refik Bey, Halk Partisi'nin seçimlerde daima memleketi

---

[257] Yeşil, A. **age.,** 129.

[258] Albayrak, M., **age.**, s.133. ; "K. Öner'in başkanlıktan istifası teeyyüt etti, Celal Bayar , Öner'in istifasının vaki olduğunu bildiriyor".(6 Ocak 1948). **Vatan**, 1. ; **bk.;** DP'den çıkan ve çıkarılanlardan bir kısmı 10 Mayıs 1948'de Mecliste "Müstakil Demokratlar Grubu" nu kurmuşlardır. Bunların dışındaki bir kesim ise yeni bir parti kurma hazırlığına girişmiş, 20 Temmuz 1948'de Mareşal Fevzi Çakmak'ın fahri başkanlığında Millet Partisini kurmuşlardır. Kurucularının büyük bir kısmı milletvekili olan Millet Partisi'nin ilk genel Başkanı Hikmet Bayur dur. Parti DP'nin CHP'ne karşı muhalefet görevini yeterince yerine getiremediğini ileri sürmüş ve hem CHP'ne hem de DP'ye yoğun eleştiriler yöneltmiştir. 5 Temmuz 1949'da Müstakil Demokratlar Grubu ve Afyon'da kurulmuş olan Öz Demokratlar Partisi, Millet Partisine katılmışlardır, Kabasakal, M. **age.,**177, 178.

[259] "Refik Koraltan Silifke'de dedi ki".(11 Ocak 1948). **Vatan**, 1, 4.

[260] "Refik Koraltan'ın Adana'daki nutku".(14 Ocak 1948). **Vatan**, 1, 3.

felakete sürükleyecek hareketleri körükleyerek ülkedeki demokrasiyi kısıtlama yoluna gittiğini söyledi. Demokrat Partisi'nin Büyük Kongresinde karar altına alınan Hürriyet Misakı'nın CHP'yi ürküttüğünü ancak kendilerinin haklarını arama yolunda yılmadan yollarına devam edeceklerini belirtti.[261]

Refik Koraltan, Tasvir gazetesinde yer alan Demokrat Parti politikası ile ilgili değerlendirmesinde, hükümet denilen müessesenin; milletin iradesine, iç bünyesine dayanması gerektiğini bu suretle cemiyetin içinde bulunduğu hastalık ve sefaletten kurtulacağını belirtti. Artık zümre tahakkümünün, milletin yolunu kesmek isteyen tahakkümün yıkıldığını söyledi. Refik Bey konuşmasının devamında; Bu memlekette hukuk devletinin kanun hükümetinin kurulmasını istiyoruz. Gelecek seçimlere iştirak edeceğiz ve umduğumuz inandığımız gibi DP kazanacaktır, dedi.[262]

Refik Koraltan'ın Demokrat Parti içindeki muhaliflere yönelik söylemleri bazı gazetelerde farklı şekilde yorumlandı. Eleştiri noktası, Demokrat Partinin kurucularının sadece kendi isnat ve iddialarının basında yer bulmalarını istemesi ve kendilerine karşı söylemlerde bulunanların seslerinin hiçbir gazetede yer bulmamasıydı. Bu isteklerin CHP isteklerinden bir farkı bulunmadığı belirtilerek, Refik Koraltan'ın kendisinden şikâyet ettiği gazeteler belki bir gün Koraltan'ın sesini de duyuramayabilir şeklinde değerlendirilmeler de bulunuldu. Refik Koraltan'ın, DP içindeki anlaşmazlıklara yer veren basını eleştiren konuşmalarına da temas edilerek "DP içindeki anlaşmazlıkları gazeteler mi çıkarmıştır? Yoksa kurucuların tahakküm sevdası ve Köprülü'nün istibdat meyilleri mi?" şeklinde sorular sorulmuştur. Her gazetenin Vatan ve her gazetecinin Ahmet Emin Yalman olmadığı ifade edilmiş ve böyle bir durumun demokrasinin istikbali için iyi olmayacağına değinilmişti.[263]

Mehmet Alioğlu adlı gazeteci ise köşesinde Refik Koraltan'ın açıklamalarına yer vererek, Refik Bey'in bir toplantıda DP içindeki muhalif seslerin vaziyetini Çerkez Ethem ve Anzavur hareketlerine benzetmesini eleştirmişti. DP kurucularının kamuoyunda sadece kendi seslerinin yer bulmasını istediklerini buna karşılık muhaliflerin düşüncelerini aksettirecek sütunlar bulmalarının istenmediği, bunun kabul edilemeyeceği ve ciddi bir

[261] **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/6.
[262] **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/2.
[263] **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/3.

demokrasi anlayışının hâkim olması gerektiği ifade edildi.[264] Refik Koraltan, DP ile içindeki anlaşmazlıklar ve tartışmalar hususunda; CHP'nin son zamanlarda yine eski zihniyetine döndüğünü ve aynı taktiği kullandığına değinerek, iki sene verilen mücadeleden sonra DP içindeki ufak bir sarsıntının CHP'yi yine eski tutumuna döndürdüğünü söyledi.

DP'nin bir kaya gibi sağlam durduğuna temas eden Refik Koraltan, Emin Sazak'ın değerli bir arkadaşları olduğunu, eğer kendisinin Fuad Köprülü veya Adnan Menderes ile bir ihtilafı olduysa bunu aralarında halletmeleri lazım geldiğini belirtti. "Bu anlaşmazlığın parti ile alakası olamaz" diyerek DP'nin artık milyonlara hitap ettiğini ve öyle de kalacağını ifade etti. DP'nin bir ihtilal partisi haline sokulmak istendiğine değinen Refik Bey, buna sebep olanların bulunacağını ve hesabının sorularak kanuna teslim edileceğini belirtti. Refik Bey bir özeleştiri de yaparak, kendilerinin bu ihtilafı bir seneden beri bildiklerini ve açığa vurmamak için ellerinden geleni yaptıklarını söyledi. Ancak önüne geçilemeyen bu parti içindeki ihtilafın, genel bir seçim arifesinde meydana gelmemiş olmasının kendileri için en büyük teselli olduğunu ifade etti. Sözlerini toplantıdaki işçilerin dertlerine intikal ettirerek şöyle devam etti; "Burada bulunanların ekseriyeti işçidir. DP'nin esaslı bir şekilde ele aldığı ana davalardan biriside işçi meselesidir" dedi. Refik Bey, mevcut şartlar gereği şimdilik ellerinde imkânlar bulunmadığını ve bu sebeple işçiler için bir şey yapılamadığını belirterek ellerine imkânın geçtiği gün Türk işçisini en medeni şartlara kavuşturacaklarını söyledi. Yakın bir zamanda DP'nin, Hürriyet Misakı'nı hayata geçirme yolunda dev adımlarla yürüyeceğini belirtti. Medeni hakların ne pahasına olursa olsun alınacağını belirterek sözlerini bitirdi.[265]

DP liderleri parti içinde yapılan harekâtı parti bakımından önemsiz görerek yurdun çeşitli yerlerinde seçim konulu mitinglerde özgürce hararetli konuşmalar yapmışlardı. Partililerin ve kamuoyunun dikkatini bu iç operasyondan uzak tutmaya gayret ediyorlardı. Bu süreçte dikkat ve ilgi, Halk Partisi ile yapılan özgürlük mücadelesine çekildi. Demokrat Parti bünyesinde bunalımlı geçen bu günlerde Başbakan Hasan Saka hükümette bazı değişiklikler yapmış ve ikinci Hasan Saka Hükümetini kurmuştu.[266]

---

[264] **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/4. ; **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/5. ; **bk.;** "Refik Koraltan, ihtilafa sebep olanların hareketini Çerkes Ethem ve Anzavur'un hareketine benzetti. Karadeniz Demokratlarının toplantısını "komplo" kelimesiyle vasıflandırdı. Demokrat Parti kurucuları ile Meclis Grubu arasında vuku bulan ihtilaf ve merkez haysiyet divanı tarafından bazı milletvekilleri hakkında partiden ihraç kararı verilmesi ihtilafı artırmış bulunuyordu. Bu hadiseler DP teşkilatında birçok kaynaşmalara sebebiyet vermiştir", **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/8.

[265] **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/7.

[266] Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 234.

Refik Bey, Nisan 1948 de Urfa'nın kurtuluş günü münasebetiyle Fuad Köprülü ile birlikte Urfa'da bulunmuşlar ve burada halka bir konuşma yapmışlardır. Fuad Köprülü'nün ardından kürsüye gelen Refik Bey'in, Urfalıların İstiklal Savaşı'ndaki kahramanlıklarını anlatan, milli hâkimiyet ve hürriyete olan bağlılıklarını belirten konuşması halk tarafından alkışlanmıştır. Urfa Valiliğinden 17.04.1948 tarihli ve 1051 sayılı yazıda söz konusu konuya dair, Urfa'nın kurtuluş bayramı münasebetiyle Belediye tarafından davet edilenler arasında CHP ve DP milletvekillerinin de bulunduğu bilgisine yer verilmiştir. 10 Nisan 1948 tarihinde Akçakale yolu ile bölgeye gelen DP milletvekillerini kaza içerisinden toplanan 500 kişiye yakın parti mensuplarından oluşan halk topluluğu karşılamıştır. Aynı gün şehre gelen Refik Koraltan ve Fuad Köprülü şehir dışında dört bin beş bin kişi tarafından tezahüratla karşılanmıştır. Uray sinemasında her iki milletvekili birer konuşma yapmışlar ve mevzuata aykırı bir beyanatta bulunmadıkları ifade edilmiştir. 12 Nisan 1948 günü Demokrat Parti tarafından, Halk ve Demokrat Parti milletvekilleriyle parti mümessilleri ve daire müdürleri şerefine öğle yemeği verildiği ve bayram kutlamalarının sorunsuz geçtiği bildirilmiştir.[267] 14 Nisan da Mardin de bulunan Koraltan ve Köprülü burada da coşkun bir tezahüratla karşılandı.[268]

Diyarbakır Valisi A. Rıza Ünal tarafından İçişleri Bakanlığına gönderilmiş olan 19 Mart 1948 tarihli yazıda; Demokrat Parti milletvekillerinden Fuad Köprülü ile Refik Koraltan'ın 14/04/1948 tarihinde, Mardin'den otomobille Diyarbakır'a geldikleri Mardin kapı mezarlığı yanında dört beş yüz kişiden oluşan Demokrat Parti mensupları tarafından karşılandıkları bildirilmişti. Yaya olarak parti binasına giden Demokrat Parti kurucularının parti binasında Refik Koraltan tarafından bölgeye bölge halkını dinlemek için geldikleri ifade edilerek demokrasinin esaslarının nelerden ibaret olduğunun anlatıldığı ve dertlerini dinlemek için geldiklerini belirten kısa bir konuşma yapıldığı ifade edildi. Aynı gün ilçe ve bucaklardan getirilen delegelerle parti binasında karşılıklı bir konuşma yapılmıştı. Daha sonra şehir sineması binasında Mualla Gökçay'ın konserine katıldıkları konserin bitiminden sonra İl Demokrat Parti ikinci başkanı Doktor Kamil Tayşi'nin evinde misafir edildikleri belirtildi.15 Nisan 1948 günü Dağkapı semtinde ki meydanda Refik Koraltan ve Fuad Köprülü tarafından demokrasi mevzulu birer konuşma yapılmıştı.

---

[267] "Köprülü ve Koraltan; Urfa'da büyük bir tezahüratla karşılandı".(11 Nisan 1948). **Vatan**, 1, 4. ; **bk.;** "Urfa Kurtuluşunu sevinçle kutladı; Geçit resminde Koraltan ve Köprülü de bulundu".(12 Nisan 1948). **Vatan**, 1, **BCA,** 30.1.0.0/66.412.1/5.

[268] "Köprülü ve Koraltan Mardin'de büyük bir tezahüratla karşılandı".(14 Nisan 1948). **Vatan,** 1.

Konuşmalarda daha ziyade demokrasi esaslarının doğuşu ve yayılışı bildirilmekle beraber Refik Koraltan tarafından, 12 Temmuz Beyannamesi'nin ardından her ne kadar idari baskının azalmış olmasına rağmen zaman zaman halka yeniden baskı yapıldığı ifade edilmiştir. 16 Nisan 1948'de bir kahvede Demokrat Parti milletvekilleri ve delegeleriyle yapılan görüşmede karşılıklı sevgi ve samimiyet hisleri ifade edilmiş; Refik Koraltan, yaptığı konuşmada Avni Doğan'dan Diyarbakır'ın imar edilmiş bulunduğunu işittiğini ancak burada bulunması sebebiyle görüşünün aksi yönde olduğunu üzülerek söylemiştir. Her iki milletvekilinin aynı akşam trenle bölgeden ayrılarak Ankara'ya yola çıktıkları bildirilerek gidiş ve dönüşlerinde herhangi üzücü bir hadisenin yaşanmadığı bildirilmiştir.[269]

1949 senesi Nisan ayında Refik Koraltan ve Fuad Köprülü yeniden Urfa'ya ziyarette bulunmuşlardır. İçişleri Bakanlığından Urfa valiliğine gönderilen 14.4.1949 tarihli yazıda Demokrat Parti kurucularından Refik Koraltan ve Fuad Köprülü'nün Siverek ilçesine gitmeleri münasebetiyle yapılan mitingde konuşmacılar tarafından yapılan konuşmaların tespit edilerek bildirilmesi istenmişti. Urfa Valiliğinden İçişleri Bakanlığına konu ile ilgili gönderilen cevabi yazıda; 11 Nisan Urfa'nın Kurtuluş Günü münasebetiyle Demokrat Parti kurucularından Refik Koraltan ve Fuad Köprülü'nün Siverek ilçesinde yapmış oldukları konuşmada, 1946 milletvekilli seçimleri hakkındaki yolsuzluklardan, Halk partisinin baskısından, tek partinin yirmi senedir murakabesiz kaldığından, İstanbul-Ankara-İzmir hariç olmak üzere her yerde çalışmamış olduğundan, yurdun kuzey-güney ve batı illerini ihmal edildiğinden, 1950 seçimlerinde demokrat partinin bayramını kutlayacağından ve o zaman irade ve iradenin halka bırakılacağından bahsedilmiştir. Bunun dışında dikkat çekici başka bir konuşmanın olmadığı bildirilmiştir. Demokrat Parti milletvekillerinin daha sonra Siverek'te bulundukları esnada Siverek müftüsü Asım Ataman'ın evine giderek ziyarette bulundukları ve 14 Nisan'da Siverek'ten ayrıldıkları belirtilmiştir.

Yazının devamında, 15 Nisan günü Siverek müftüsü Asım Ataman'ın öğle namazından önce Ulucami'de vaaz esnasında cemaate verdiği dini telkinler arasında isim ve makam adı vermeden bazı kimselerin gardıroplarla dolu kat kat elbiseleri olduğunu, gayri meşru yollardan menfaat temin ederek, apartman ve emlak sahibi olduklarını, memleketin iktisadi bir buhran içinde kıvrandığı bir zamanda yüz bin liralık dolma kalemi Avrupa'dan

[269] **BCA,** 30.1.1.0/66.409.2/1.

getirme zamanı olmadığını, bazılarının lüzumsuz yere müsriflikte bulunduklarını, başkalarını hiç düşünmediklerini, müsrifliğin dinen çok sakıncalı olduğu şeklinde yaptığı konuşma bildirildi. Bu konuşmanın halk arasında dedikodulara sebep olduğu ifade edilmişti. Halkı mutaassıp olması ve müftü aleyhine resmi beyan vermemelerinden olayın tespitine imkân görülemediği ifade edilmişti. Bunun üzerine adı geçen ilçe kaymakamlığına müftüye gerekli tembihat ve direktifin verildiğini, vazifesi haricinde bir daha siyasi konular hakkında konuşmamasının tembih edildiğini belirtilmişti.[270]

Demokrat Parti, İkinci Saka Hükümeti döneminde, bir tarafta iktidar ve diğer taraftan daha önce kendisinden koparak ayrı ayrı çalışmalarda bulunan ve eski partilerini uzlaşma partisi olmakla suçlayan Müstakil Demokratlar Grubu, Millet Partisi ve Afyon'da kısa bir süre etkinlik gösteren Öz Demokratlar Partisi gibi siyasi gruplarla meşgul olmak zorunda kaldı.[271] Demokrat Partinin Adapazarı mitinginde bir konuşma yapan Refik Koraltan'ın "İktidarın artık iktidarı kalmamıştır" diye söze başladığı ve Hasan Saka hükümetini eleştirdiği ifade edilmiştir. Refik Bey'in, Hasan Saka'nın meclis açıldığında meclis huzuruna çıkarak millet işlerini başarmaya kabiliyeti olmadığını söyleyerek çekilmesi tavsiyesinde bulunduğu belirtilmiştir.[272]

4.3. 1948 Ara Seçimleri (17 Ekim 1948)

Demokrat Parti Celal Bayar imzasıyla 18 Haziran 1948 tarihinde yayınladıkları genelge ile iktidarın isteklerini yeterince yerine getirmediklerini iddia ederek 13 milletvekilli belirlenmesi için yapılacak olan ara seçimlere girmeyeceklerini açıkladı.[273] 2 Temmuz 1948 günü Demokrat Partililer, Meclisi terk ederek ve sonbahardaki ara seçimlere katılmayacaklarını ilan ettiler. Millet Partisi de aynı kararı vermiş ve CHP 17 Ekim 1948 günü seçimde yalnız kalmıştı. Artık DP genel seçimleri kazanacağına inanıyordu. Büyük kitlelerin katıldıkları mitinglerde seçim sloganları atılmaya başlanılmıştı. Hasan Saka Hükümeti, Kasım 1948' de açılan Mecliste DP 18 milletvekilinin gensoru önergesiyle karşılaştı. İleri sürülen sebepler ekonomik şartlar ve geçim sıkıntısı idi.[274]

---

[270] **BCA,**30.1.0.0/66.412.1/1, **BCA,**30.1.0.0/66.412.1/2.
[271] Albayrak, M., **age.**, 134.
[272] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/5.
[273] Albayrak, M., **age.**, 133.
[274] Anadol, C., **age.,** 61. ; **bk.;** "Demokrat Parti ara seçimlere girmeme kararı verdi".(10 Temmuz 1948). **Vatan,**1.

Demokrat Parti'nin bunalımlı günlerinde Birinci Saka Kabinesi, daha öncesinde parti yönetiminin aldığı karar gereği Polis Görev ve Yetkileri Yasasının 18. Maddesini kaldırdı. İlkokullarda isteğe bağlı olarak din derslerinin okutulmasına ve din bilginleri yetiştirmek amacıyla İlahiyat Fakültesi'nin kurulmasına karar verildi. Saka Kabinesi'nin Ticaret Bakanı Atıf İnan, O'nun hakkında basında çıkan haberler, Milli Savunma Bakanı Münir Birsel'in de olaylarda adının geçmesi üzerine artan bunalım ve muhalefetin baskısıyla Saka Hükümeti 8 Haziran 1948 yılında istifa etti. 9 Haziran'da yeniden hükümeti kurmakla görevlendirilen Saka Hükümetinde Başbakan kabinede bazı düzenlemeler yapmış ve İkinci Saka Kabinesi TBMM' de 40 oya karşı 308 oy ile güvenoyu alarak göreve başlamıştı.[275]

Ara seçimler 17 Ekim 1948 yılında gerçekleşti. Seçimlere Demokrat Parti ve Millet Partisi katılmadı.[276] Seçimlere katılım oranı düşük olmuştu bundaki en önemli etkenlerden birisi seçimlere iktidarın yalnız katılması ve ülkedeki hayat pahalılığı sorunuydu. Ara seçimler hususunda Demokrat Parti, TBMM'de hayat pahalılığı konusu ve şeker fiyatlarının artışı üzerinde durdu.[277] İktidar ile muhalefet arasındaki ilişkiler 1948 yılı sonlarına doğru daha da gerginleşti.[278] Demokrat Parti seçim yasasını eleştirmiş ve Saka Hükümeti döneminde hazırlıklarına başlanılan yeni tasarıda yer almasını istedikleri konular hususunda; TBMM' ye bir yasa projesi sunmuşlardı. Bu projeye göre seçimlerde güvenliği sağlamak amacıyla yargı denetimi öngörülüyor ve idare, polis ve jandarmanın seçimlere karışmasını önleyen maddeleri kapsıyordu. Bunun yanında yargıçların yanında yardımcı olarak Belediye Meclisi üyelerinin görevlendirilmesi kapalı oy açık sayım usulünün benimsenmesi istekleri vardı. Demokratlar projede devlet memurlarının yükseköğretim mensupları hariç oy verme dışında siyasi partilere girmelerinin yasaklanmasını, seçimlerde yargıç emniyetinin sağlanmasını ve seçimlerde suç işlediği tespit edilen memurların adli suç yasasına göre yargılanmalarını istemişler; ancak talepleri Dâhiliye Encümeninde reddedilmiştir.[279]

Refik Bey, Büyük Millet Meclisi'nde; Milletvekilleri Seçim Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun münasebetiyle söz aldı. Refik Bey, seçimlerde mutlak emniyeti sağlamak için böyle bir

[275] Albayrak, M., **age.**, 133.
[276] Anadol, C., **age.,** 61.
[277] Albayrak, M., **age.**, 134, 135.
[278] Albayrak, M., **age.**, 135.
[279] Albayrak, M., **age.**, 151.

projenin getirilmesinde iktidarla muhalefetin tamamen hemfikir ve mutabakat halinde bulunduklarını söyledi. Seçimlerde usulsüzlüklerin yaşanmaması için, her türlü hile ve fesada ve herhangi bir şüpheye meydan bırakmamak adına Seçim Kanunu'nun çıkmasının lâzım ve zaruri olduğunu ifade etti.[280]

Refik Bey, Meclis kürsüsünden Hatay'da Harbiye bucağına bağlı, Bakdiaya köyünde yaşanan gelişmelerden söz ederek bu köyün sırf Demokrat Partili diye oraya giden jandarmalar tarafından işkence yapıldığını ve 21 vatandaşın darp edildiğini belirtti. Antakya'da seçim komisyonunda yaşanan bir başka olaydan örnek veren Refik Bey, Hünkâr köşesi denilen bir yerde farklı partiye mensup olan vatandaşlar arasında gerilim yaşandığı haberi üzerine kendisinin o bölgeye gittiğini söyledi. Gittiği yerde oluşturulan seçim komisyonunda biri sandığın başında olmak üzere belediyeden üç kişinin bulunduğunu belirterek burada oyların sayımı sırasında usulsüzlük yapıldığına şahit olduğunu ve oradaki polisleri uyararak oy çalındığını ifade ettiği halde polislerden tarafsız oldukları için karışamayacaklarını cevabını aldığını belirtti. Refik Bey, seçimin devamı müddetince kendisi ve sonradan gelen vali ve emniyet müdürü ile birlikte bir müddet Bakdiaya köyünde kaldığını ve 1500 seçmen olduğunu, açılan oylardan 300 okununcaya kadar çıkan sonucun Demokrat Parti olduğunu ifade etti. Millet bünyesinde arzu edilen emniyetin sağlanmasının, teminat altına alan bir seçim usulüyle gerçekleştirileceğini dile getirdi. [281]

Refik Bey, Türkiye'de demokrasi ile idare edilmekte olan Cumhuriyet Türkiye'sinde iktidarda ancak milletin rızasına ve reyine dayanan bir iktidarın olabileceğini aksi durumun memlekette içinden çıkılmayacak buhranlar yaratacağını belirtti. Demokrat Parti'nin hâdiselerin, tecrübelerin, ıstırapların ifadesi olarak Meclis'te, millet huzuruna bir tasarı ile çıktığını ve o tasarının seçim müessesesinin en ufak bir tesire dahi sebep olmayacak insanlar elinde olmasını istediklerini söyledi.[282]

Refik Koraltan'ın iddia ve konuşmalarına CHP Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgeevren cevaben, Büyük Millet Meclisinde bir konuşma yaparak karşılık verdi. Konuşmasında "Muhalefet partisi ve Refik Koraltan madem 21 Temmuz 1946 seçimleri üzerine konuştular" diyerek kendisinin de bazı söyleyeceği sözler olduğunu belirtti. Demokrat Partiyi seçimler öncesinde, Türk Devletini ve Türk milletini ecnebi milletlere

[280] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.80, 02.07.1948, O:1, Dönem: VIII, Cilt:12, Toplantı:2, 80.inci Birleşim, s.611.
[281] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.80, 02.07.1948, O:1, Dönem: VIII, Cilt:12, Toplantı:2, 80.inci Birleşim, s.612,613.
[282] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.80, 02.07.1948, O:1, Dönem: VIII, Cilt:12, Toplantı:2, 80.inci Birleşim, s.613.

jurnal etmekten başlayarak, Arapça ezanlar, mal ve para vaatleri, ceza tehditleri, vergi afları ve iadeleri, asker terhisleri, kılık kıyafet ve şapka değiştirimi, fabrika yağmaları, şeriat söylemleri gibi faaliyetleri olduğunu belirtti. Muhaliflerin sokak ve meydan politika oyunlarını, Meclis kürsüsüne getirdiklerine şahit olduklarını ifade etti. O günkü oturumda Refik Koraltan bulunmadığı için Demokrat Parti adına Adnan Menderes söylenen sözlere cevap verdi.[283] İktidar, 1946 seçim yasasında birtakım demokratik değişikliklerde bulunacak adımlar atmış, 5258 sayılı yeni Seçim Yasası 9 Temmuz 1948 tarihinde yürürlüğe girmişti.[284]

4.4. Demokrat Parti'nin II. Büyük Kongresi (20 Haziran 1949)

Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongre öncesinde, İkinci Hasan Saka Kabinesi istifa etmiş ve yeni hükümeti kurma görevi Şemsettin Günaltay'a verilmişti.[285] Bu dönemde TBMM'de 32 DP milletvekili vardı. 54 milletvekilinden 24'ü partiden çıkmış ya da çıkartılmıştı. DP'li milletvekillerinin sayısı 30'a düşmüştü. CHP'li iki milletvekili Yunus Muammer Alakant veAli Rıza İncealemdaroğlu'nun DP'ye geçişiyle DP'nin sayısı 32 olmuştu. DP'den ayrılan 24 milletvekilinim ikisi bağımsız olarak kalmış dokuzu ise Millet Partisi'ne geçmişti. 13'ü de Müstakil Demokrat olarak kalmışlardı.[286]

Günaltay Kabinesi, CHP'nin çok partili sisteme geçildikten sonra kurulmuş olan dördüncü kabinesiydi. Hükümet 22 Ocak 1949 tarihinde C.H.P grubunda 5 muhalif oya karşı 291 oy ile güvenoyu aldı. 24 Ocak'ta Büyük Millet Meclisi'nde 42 ret oyuna karşı 349 ile güvenoyu aldı.[287] Yeni hükümet programı siyasi bakımdan ılımlı, ekonomik açıdan ise liberal bir siyaset idi.[288] Refik Koraltan, 1949 senesinde İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığının 1949 yılı bütçeleri münasebetiyle Büyük Millet Meclisinde yapılan görüşmeler sırasında söz aldı. Meclisteki konuşmasında Millet Meclisi'nde bütçe müzakerelerinin; mali bünyeyi, millet ve memleket yapısını, iktidar ve hükümete hâkim olan görüşlerin gözden geçirilmesinin önem arz ettiğini söyledi. İçişleri

[283] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.81, 03.07.1948, O:1, Dönem: VIII, Cilt:12, Toplantı:2, 81.inci Birleşim, s.636, 637.
[284] Albayrak, M., **age.**, 151.
[285] Anadol, C., **age.,** 61.
[286] Gologlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 271.
[287] Albayrak, M., **age.**, 135.
[288] Yeşil, A. **age.,** 147.

Bakanlığı bütçesinin ülkenin huzur ve güvenliğinin tesisinde vazife almasından ötürü önemli bir bakanlık olduğunu belirtti.[289]

Refik Bey, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığının bütçelerinin 1924'ten 1949 yılına kadar gözden geçirildiğinde sürekli artmış olduğunu belirterek, "Aralıksız olan bu yükselişin sebepleri nelerdir? Neden İçişleri Bakanlığı ve bilhassa Emniyet Umum Müdürlüğü ile Jandarma Umum Komutanlığının giderleri yükseliyor?" şeklinde sorular yöneltmiştir. "Milletin itimadını kaybeden hükümetlerin bu eksikliklerini kapatabilmek, hâkimiyet ve iktidarlarını baskı yolu ile tesis edebilmek için inzibat ve istihbarat kuvvetlerini sürekli artırma yoluna giderler" demiştir. İçişleri Bakanlığı ve ona bağlı bünyelerin bütçelerinin her yıl artmasını böyle bir zihniyetin baskısı altında aranabileceğini ifade etti.[290] Refik Bey, başta Ankara ve İstanbul olmak üzere polislerin durumlarının zor ve sıkıntılı bir halde olduğunu gözlemlediğini ifade ederek, teşkilatı ve kadroları sırf gösteriş olsun diye genişletmenin kolay olduğunu, asıl yapılması gerekenin bu teşkilatı yaşatmak ve verimli hale getirmek olduğunu sözlerine ekledi.[291]

Refik Koraltan, milli iradenin hâkimiyetini kayıtsız şartsız işler bir hale koyacak vatandaş kalp ve vicdanında en ufak şüphe ve tereddüde meydan vermeyecek esas ve hükümleri ihtiva eden seçim kanunlarının, hızla zaman kaybedilmeden çıkarılması gerektiğine dikkat çekti. İdari mekanizma içinde çalışanların Millet için öneme sahip seçim müesseselerine karşı kesin bir tarafsızlık içinde hareket etmelerini teminat altına almak ve vatandaş vicdanında güven tesis etmek gerektiğini söyledi. Demokrasi üzerinde duran Refik Bey, demokrasinin insan ve vatandaş hak ve hürriyetlerinin keyfi bir idare tarafından yok edilmesine veya daraltılmasına düşman olduğu kadar, cemiyetin sonunda yine bir tek fikir ve bu fikri temsil edenlerin baskısına ve keyfi idaresine boyun eğdirecek olan anarşiye de düşmandır. Demokrasi nizam rejimidir; hak, kanun ve adalet rejimidir, halk iradesinin hâkimiyetinin rejimi olduğunu belirtmiştir.[292]

Yozgat Milletvekili İhsan Olgun, Demokrat Parti adına konuşan Refik Koraltan'a cevap verdi. Bütçenin 1924 yılıyla 1949 yılı arasında yükselmesinin sebeplerini, 1924 yılındaki vaziyetle 1949 yılı arasındaki durumun oldukça farklı olduğunu, örnek olarak da o zaman 200 civarında olan kaza sayısının, 1949 senesinde 400 civarında olduğunu söyledi.

---

[289] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.51, 24.02.1949, O:2, Dönem: VIII, Cilt:16, Toplantı:3, 51.inci Birleşim, s.540.
[290] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.51, 24.02.1949, O:2, Dönem: VIII, Cilt:16, Toplantı:3, 51.inci Birleşim, s.541.
[291] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.51, 24.02.1949, O:2, Dönem: VIII, Cilt:16, Toplantı:3, 51.inci Birleşim, s.542.
[292] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.51, 24.02.1949, O:2, Dönem: VIII, Cilt:16, Toplantı:3, 51.inci Birleşim, s.547.

Sadece kaza üzerindeki bu arttan emniyet ve asayiş kuvvetlerinin artışının normal bir gelişimi göstermekte olduğunu belirtti. Koraltan'ın bütçe artışının 96 milyon liraya çıktığını söylemesine mukabil kendisinin özellikle büyük şehirlerde polis ve jandarmanın bakımsızlığından bahsetmesini ifade ederek "O zaman bu 96 milyonu neden fazla bulduğu" sorusunu yöneltti. Kendilerinin de memlekette vatandaş oyuna hürmet edilmesini ve bu memlekette demokrasinin gelişmesini canı gönülden istediklerini ve bu memleketin varmak istediği tek amacın ve tek idealin demokrasi olduğunu ifade etti.[293]

Denizli Milletvekili Hulusi Oral, Refik Koraltan'ın bütçeyi tanımlarken bütçe hükümetin "Siyasetinin ifadesidir" sözüyle ağır bir nitelemede bulunduğunu ifade etti. Refik Koraltan'ın bu teşkilatlara para verilmesi ve sayılarının artırılmasını bir idare baskısı oluşturmak için yapıldığını söylemesinin, totaliter idare imasının sözler arasına sıkıştırılması olduğunu ve hakikati gizlemekten başka bir anlam taşımadığını belirtti.[294] Jandarma ve polis teşkilâtında bir fazlalık varsa, bunu memleketin adliyede, iktisatta, ticarette, ziraatta Devletin Hükümet kanalı ile köye kadar gitmek yolunda attığı adımların ileri bir hamlesi olarak görmek lazım geldiğini ifade etti.[295] DP' nin mevcut Seçim Kanununu protesto ederek girmediği bir başka seçim de, 16 Mart 1949 günü 12 ilde yapıldı. Yapılan bu kısmi seçimde de CHP rakipsiz yer aldı.[296]

Celal Bayar ve Refik Koraltan 1949 senesinin Mart ayında, Burdur'a yaptıkları ziyaret çerçevesinde Burdur Demokrat Partililere birer konuşma yapmışlardı. Bayar yurtta yer yer yapılan belediye seçimlerinde demokratların kazandığını belirterek, hürriyetin insan ve memleket yaşamındaki önemine işaret etti. Refik Koraltan da yapmış olduğu konuşmada Nihat Erim'in radyo da yaptığı konuşmayı ima ederek, Demokrat Parti olarak bayrak açtıklarını ve yol aldıklarını söyledi. Bu gerçeği görmek istemeyenlerin radyodan demokrasi dersi verdiklerini belirterek milletin demokrasinin uygulanmasını istediğini ifade etti.[297] Günaltay Hükümeti döneminde, din dersleri mevzusu genel bir sorun haline getirilerek Mecliste tartışmalara sebep oldu. Demokrat Parti'nin Büyük Kongre öncesinde iktidarın, İlahiyat Fakültesi kurulmasını ön gören yasa değişikliğini kabul ederek Ankara

[293] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.51, 24.02.1949, O:2, Dönem: VIII, Cilt:16, Toplantı:3, 51.inci Birleşim, s.559,560.
[294] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.51, 24.02.1949, O:2, Dönem: VIII, Cilt:16, Toplantı:3, 51.inci Birleşim, s.560.
[295] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.51, 24.02.1949, O:2, Dönem: VIII, Cilt:16, Toplantı:3, 51.inci Birleşim, s.561.
[296] Anadol, C., **age.,** 62.
[297] "Bayar Burdur'a vardı bugün Ankara'ya dönüyor".(14 Mart 1949). **Vatan,** 1, 3.

Üniversitesi'nde İlahiyat Fakültesi kurulmasını öngören tasarıyı 5 Haziran 1949 yılında kabul etti.[298]

Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi, 20 Haziran 1949 senesinde yurdun çeşitli bölgelerinden gelen 1700 delegenin iştiraki ile Ankara'da Devlet Sergi Salonunda gerçekleşmişti.[299] Kongrede DP açısından iki önemli husus vardı. Bunlardan ilki parti içinde meydana gelen anlaşmazlıklar, çatışma ve ihraçlar sorunu ve bunların nihai bir sonuca bağlanması; diğer konu ise yeni seçimlere doğru yaklaşırken partinin izleyeceği siyaset politikasının belirlenmesiydi.[300]

Ahmet Emin Yalman, "Kongre Arifesindeki Hava" başlıklı köşe yazısında, kongre öncesi bazı Demokrat Partili üyelerle görüştüğünü ve bu görüşmelerden edindiği izlenimleri yazısında değerlendirmiştir. Demokratların görüşünün; birlik içinde kalmanın ve parti içindeki sevgi ve ahenk havasını muhafaza etmenin hem parti ve partinin başarısı için hem de memleket için faydasının esas dava olduğunu söylediklerini ifade etti. Bazı unsurların partiden ayrılarak Millet Partisine ya da müstakil parti grubuna dâhil olmalarını Demokrat Partinin bölünmesi değil tam tersine kuvvetini artırması açısından önemli bir merhale olduğunu belirtmiştir.[301] Genel Başkanlığa Celal Bayar seçilirken, Genel idare Kurulu üyeliklerine; Adnan Menderes, Fuad Köprülü, Refik Koraltan, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Refik Şevket İnce, Samet Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı, Hulüsi Köymen, İhsan Şerif Özgen, Üzeyir Avunduk, Nuri Özsan, Celal Ramazanoğlu, Kamil Gündeş, Kemal Özçoban seçilmişlerdi.[302]

Kongrede ; vergilerin azaltılması, devletçiliğin sınırlandırılıp devlet sermayesiyle oluşturulan kuruluşların yüzde yetmiş beşine halkın katılımının sağlanması, milletvekili sayısının azaltılması, DP rozeti taşıyanların birbirlerini tanımasalar dahi sokakta

---

[298] Albayrak, M., **age.**, 136.

[299] Albayrak, M., **age.**, 137. ; **bk.;** "DP Kongresi bugün açılıyor; Celal Bayar tarafından okunacak idare heyetinin raporu alaka ile bekleniyor; Delegeler Büyük Kongrenin Hürriyet Misakını tahakkuk ettirmek için çalışacağını söylüyor".(20 Haziran 1949). **Vatan,** 1.

[300] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 191.

[301] Yalman, A. E. "Kongre Arifesindeki hava".(20 Haziran 1949). **Vatan**, 1.

[302] Nutku, E. (1979).**Demokrat Parti Neden Çöktü ve Politika 'da Yitirdiğim Yıllar.** İstanbul: Fakülteler Matbaası, 117. ; Albayrak, M., **age.**, 141 , **bk.;** "DP Umumi kongresi toplandı; Bayar, Demokrasi tarihinin mühim vesikalarından biri olan Genel İdare Heyeti raporunu okudu".(21 Haziran 1949). **Vatan**, 1. ;"Demokrat Parti'nin dünkü heyecanlı toplantısında Celal Bayar'ın tarihi nutku", 24 Haziran 1949 **Vatan**, Cuma, s.1. ; "Demokrat Parti de İdare Heyeti seçimi yapıldı".(25 Haziran 1949). **Vatan,** 1. ; **bk.;** "Kongre sonuçlarına göre, Celal Bayar 901 oyla rakipsiz genel başkan oldu. Oy sırasına göre Refik Koraltan (808), Adnan Menderes (792), Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu (755), Fuad Köprülü (743) oy aldı", Dilipak, A. (1990). **Menderes dönemi.** İstanbul: Beyan Yay., 150.

karşılaştıklarında selamlaşmaları önerileri sunuldu. Söz alan konuşmacılar genel seçimlerin 1950 yılından önce yapılması ve seçim sandıklarının başında DP'li gözlemcilerin de bulundurulması isteğinde bulunuldu.[303] Başkanlık Divanı Kurulu tarafından Demokrat Parti'den çıkartılanların tekrar partiye alınmalarını isteyen önerge başkanlığa verildi. İncelenmek üzere Çanakkale delegesi Süreyya Endig başkanlığındaki komisyona gönderilmiş ancak Komisyon bir oy farkı ile bu isteği reddetti. Görüşmeler sırasında ki eleştirileri cevaplayan Demokrat Parti Başkanı Celal Bayar; Cumhurbaşkanının yayınladığı 12 Temmuz Bildirisi'nden dolayı iki yol ile karşılaştıklarını bunlardan birinin ihtilal, karışıklık ve isyan yolu, diğerinin ise ülkedeki düzenli yaşamı korumak için zaman alacak olsa de sosyal düzende kararlılık yolu olduğunu ifade etti. "Bazılarının bu bildiriyi reddetmemiz gerektiğini söylediler" diyen Celal Bayar "Reddetseydik kışkırtmalara kapılan genç bir İstanbul delegesi isyan ya da ihtilal söylemlerini gündeme getirdi, biz bunu kabul etmiyoruz, çünkü biz ihtilalin bir felaket olduğunu biliriz" dedi. Vatandaşlar arasında nifak çıkmasına izin vermemeye karar verdiklerini belirtti.[304]

Ana Davalar Komisyonu kapsamında ki, komisyon raporu sonucunda, Seçim Yasası'nın DP' nin talepleri yönünde değiştirilmesi, seçim güvenliğinin sağlanması ve seçimlerin adli denetim altında yapılması istendi. Tüm bu görüşler 25 Haziran'da 'Milli Teminat Andı' olarak yayınlandı.[305] Bu ant CHP'liler tarafından Milli Husumet Andı olarak anıldı.[306] 29 Haziran 1949 tarihinde Samsun Demokrat Parti Kongresine katılan Refik Koraltan burada Demokrat Parti içerisinde yaşanan gelişmelere dair bir konuşma yaptı. Büyük hadiselerin içerisinde yaşanıldığını belirten Koraltan, Samsun ve Samsunlular'ın ilk defa DP saflarında yer aldığına değindi. Refik Bey, büyük davalar içerisinde ufak tefek şeyler olabileceğini, Türk Milleti'nn asil davası uğrunda yapılmış olan çeşitli oyunlara rağmen yürümeye devam edeceğini belirtti.[307]

İkinci Büyük Kongre neticesinde, DP'nin kurucuları önemli bir buhran döneminden sonra vermiş olduğu kayıplara rağmen kongreden daha güçlü çıkmış ve görüşlerini parti örgütüne bütünüyle kabul ettirmeyi başarmışlardı.[308]

---

[303] Albayrak, M., **age.**, 143. ; **bk.;** "Demokratlar dün pahalılığa karşı miting yaptı; Taksimde toplanan binlerce vatandaş geçim ıstırabını belirtti, CHP'liler toplantıyı dağıtmaya çalıştı".(9 Mayıs 1949). **Vatan**, 1.
[304] Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 271, 272.
[305] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 192.
[306] Goloğlu, M. ,**Demokrasiye Geçiş.., age.,** 273.
[307] **BCA,** 490.1.0.0/204.808.2.
[308] Albayrak, M., **age.**, 144.

4.5. 1950 Seçimleri Öncesi İktidar-Muhalefet İlişkileri ve Refik Koraltan

1950'lere gelindiğinde partiler artık aşırılar diye tabir edilen parti içerisinde tartışmalara sebebiyet verenlerden arınmıştı. İktidar partisi, Genel Başkanı İnönü'nün; muhalefet partisi ise kurucuların hâkimiyeti altında kendi yollarını belirlemişti.[309] 1950' ye yaklaşılıyor, çok partili hayatın devam etmesi ve serbest seçimlerin iktidarı tayin etmesi bekleniyordu.[310]

Refik Koraltan Genel Seçimler ile ilgili olarak umumi seçime gitme zorunluluğunu belirterek, dünyanın bütün milletlerinin siyasi tarihinde çoğunluğu oluşturan partilerin gün geldiğinde; belli meselelerde kamuoyunun itimadını kaybettiklerini belirtti. Refik Bey, kamuoyunun vereceği hükmü saygıyla beklediğini, zaten muhalefet partisi olarak bugüne kadar bundan başka bir şey istemediklerini söyledi. Üç buçuk yıldan beri hükümet de millet de muhalefet sesini dinledi diyerek hangi tarafın isabetli yolu tuttuğunun anlaşılması için Nihat Erim'in ifade ettiği gibi millet hakemliğinin tayinine ihtiyaç duyulduğunu ifade etti. Refik Bey, anayasanın hükümlerine sadakatle bağlı olmayı, millet iradesinin kayıtsız şartsız işlemesi, vatandaşın kalbinde en küçük bir şüpheye yer kalmaması amacıyla tartışmaya neden olmayacak bir Seçim Kanunu ile milletin hakemliğine gitmek istediklerini söyledi. Koraltan'ın bu konuşması Demokrat Parti sıralarında alkışlarla karşılanırken, Halkçılar arasında gürültülere neden oldu.[311]

Nihat Erim söz alarak Demokrat Partililere ilerleyen günlerde bir kısmi seçim yapılacağını belirterek her siyasi parti seçimlere girmek için çalışır bu sebeple seçimlere katılsınlar demiş, seçim kanunu hususunda da ellerinden geleni yaptıklarını varsa bir önerileri bunu dinlemeye ve üzerine konuşmaya açık olduklarını belirtmiştir.[312]

---

[309] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,** 340.
[310] Toker, M. **Tek Partiden.. age.,**344.
[311] "Seçim Kanunu Hakkında Demokratların Görüşü".(25 Mayıs 1949). **Vatan,** 3. ; **bk.;** 'Mecliste Nihat Erim ve Refik Koraltan arasındaki seçim münakaşası sırasında, Koraltan'ın bu bahse ait sözleri, kısmen hükümetin intizar etmekte olduğu, Demokrat Parti, cevabı olarak telakki olunabilir. Koraltan, radyo neşriyatı hakkındaki görüşlerini ifade ederken; 'Ekalliyet partileri zannedilen partilerin kanaatleri ve fikirleri ki, bunlar umumi efkârın hemen büyük çoğunluğu ile kabul edilmiştir; dedi', "Seçim Kanunu Hakkında Demokratların Görüşü", "Koraltan dün Mecliste dedi ki; 'İktidarın bilhassa mesuliyet mevkiinde bulunan vazifeleri hala kelime oyunları ile meşgul''.(25 Mayıs 1949). **Vatan,** 1,3. ; **bk.; TBMM Zabıt Ceridesi,** B.91, 09.24.05.1949, O:1, Dönem: VIII, Cilt:19, Toplantı:3, 91.inci Birleşim, s.661,662.
[312] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.91, 09.24.05.1949, O:1, Dönem: VIII, Cilt:19, Toplantı:3, 91.inci Birleşim, s.662.

Günaltay Hükümeti'nin önemli adımlarından birisi, hükümetin kurulması sonrası hazırlıklarına başlanan yeni seçim yasası oldu.[313] Demokrat Partinin Ocak 1950 tarihinde yayınlanan tebliğinde DP; baskı ya da hile yapılırsa, seçimlere ve Meclise iştirak etmemek zorunda kalabileceklerini bildirdi.[314] Milletvekilleri seçim kanunu münasebetiyle TBMM' de söz alan Refik Koraltan, adlî teminat esasının kabul olunduğu ileri sürülen bir seçim kanunu'nda Yüksek Seçim Mahkemesine yer verilmemesinin büyük bir eksiklik teşkil edeceğini ve memlekette hüküm süren siyasi buhranın devam etmesine sebep olacağını söyledi.[315] Seçim tasarısının 112 ve 119'uncu maddeleri hakkında yapılan müzakerelerde söz alarak kürsüye gelen Refik Koraltan, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşundan beri memleket genelinde millî, hayati büyük meselelerle karşılaştığını; böyle durumlarda büyük milletin ruhuna, yüksek menfaatine uyan esaslar çerçevesinde her türlü ayrılıklarda uzlaşarak birleşip milletin menfaatini, hayatını ve istikbalini koruyucu ve kurtarıcı neticelere vardığını ifade etti.

Koraltan sözlerinin devamında, seçim kanunu ile Türk Milletine bağışlamak üzere her iki parti saflarında harcanılan emeklere bakıldığında bu hususta bir ileri adım daha atılacağının hâlâ ümit edildiğini, kamuoyuna büyük bir ferahlık verilmiş olmasından dolayı milletimizin bu başarıları daima minnetle, hürmetle, sevgi ile bağrına basacağına inandıklarını söyledi. TBMM'sinin son kararında daima millî, tarihi, hayatî meselelerle karşılaştığı zaman en iyi kararı almasını bileceğini ve yüksek tarihine bu şerefli sahifeleri yazacağını belirtti.[316] TBMM'de 1950 bütçe görüşmeleri başlamış, Maliye Bakanının konuşmasından sonra Adnan Menderes, Demokrat Parti; Ahmet Oğuz ise Millet Partisi adına tenkitlerde bulunmuşlardı.[317] DP'ye göre bütçe açığı 173 milyon değil 230 milyondur ve iktisadi bünyeyi güçsüz bırakan mali politikanın etkileri devam etmekteydi. Millet Partisi'ne göre ise içinde bulunulan güçlükler nedeniyle eldeki bütçeyi muhafaza etmek imkânsızdı. Millet Partisi adına bütçeyi tenkit eden Ahmet Oğuz; bütçe ve Marshall planı, programsızlık, hayat pahalığı, büyük şehirlerde ki mesken davası gibi konular üzerinde durdu.[318] Bütçe müzakereleri sona ermiş; Meclis, tasarıyı 18 muhalif oya karşı 365 oy ile kabul etmişti.[319]

---

[313] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 192.
[314] "Demokrat Parti'nin neşrettiği tebliğ".(13 Ocak 1950). **Akşam**, 1.
[315] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.42, 09.02.1950, O:3, Dönem: VIII, Cilt:24, Toplantı:4, 42.inci Birleşim, s.350.
[316] "Seçim Tasarısının 112 ve 119'uncu maddelerine ait görüşmeler".(11 Şubat 1950). **Ulus**, 5.
[317] "Meclis 1950 Bütçesini görüşmeğe başladı".(14 Şubat 1950). **Akşam,** 1.
[318] "Muhalefetin tenkitleri".(14 Şubat 1950). **Cumhuriyet**, 1,4.
[319] "Bütçe müzakereleri dün sona erdi".(26 Şubat 1950). **Cumhuriyet**, 1.

Seçim Kanunu konusu dönemin basınında da geniş bir yer buldu. Yavuz Abadan, Vatan gazetesindeki "Seçim Kanunu Müzakereleri" başlıklı değerlendirmesinde, Büyük Millet Meclisinin demokratik yaşam ve idare için, değişmez sistem içerisinde ve sarsılmaz temeller üzerine yerleştirilecek bir seçim kanunu tasarısı üzerinde çalıştığı değerlendirmesinde bulundu. Seçim Kanunu'nun ülkenin siyasi istikbali için, Büyük Millet Meclisinin sekizinci dönem çalışmalarındaki en önemli konu olduğu ifade edildi. Abadan, bu seçim kanunun amacının gelecek seçimlerin, huzur ve güven içerisinde yapılmasını tesis ederek vatandaşlara bu hususta güven vermek olduğunu ifade etti. Kanun tasarısı üzerinde iktidar ve Demokrat Parti arasında mutabakata varılmakla birlikte bazı ayrıntılarda görüş farklılıkları olduğu belirtildi.[320]

İktidar ve muhalefet arasında görüşme ve tartışmalara neden olan Seçim Kanunu Tasarısı birtakım anlaşmazlıklara rağmen 12 M.P.' li muhalife karşı, 342 olumlu oy ile kabul edilerek, CHP ve DP oylarıyla 16 Şubat 1950 yılında 5545 sayılı Kanun ile yürürlüğe girdi.[321] Akşam gazetesinde kabul edilen seçim kanunu üzerine değerlendirmede bulunan Halide Edib, her partinin katkısıyla, seçim serbestliğini imkân dairesinde emniyet altına alan bir kanunun nihayet çıktığını belirtmiş ancak bu durumun hemen bir ideal seçim ortamı oluşturacağına inanmanın doğru olmadığını söylemişti. Demokrasi kavramı üzerinde duran Halide Edib, bu yeni seçim kanununun kabulünün memlekettin uzun süredir süregelen siyasi yapısında modern demokrasi yolunda önemli bir aşama teşkil ettiğini belirtti.[322]

TBMM' de kabul edilen seçim yasasına göre tek dereceli, genel, eşit ve gizli oy ile serbest seçimi yapılması; siyasi parti temsilcilerinin sandık başlarında bulunabilmesi, gizli oy açık sayım ilkesi ve seçimlerin adli denetim altında yapılması gibi hususlar kabul edildi. Muhalefetin itirazlarına rağmen seçimde çoğunluk yöntemi kabul edildi. [323]Çok partili demokratik sisteme geçildikten sonra, iktidar ve muhalefetin ortak oyları ile üzerinde uzlaştığı ilk seçim yasası olan bu yasa kabul edilmiş oldu. Türkiye'yi 1950 seçimlerine götüren yol üzerindeki engeller bu yasa ile kalkmış oldu.[324]

---

[320] Abadan, Y. "Seçim Kanunu Müzakereleri".(9 Şubat 1950). **Ulus,** 1.
[321] Yeşil, A. **age.,** 152. ; **bk.;** " İktidar ve muhalefetin oy birliğiyle, 10 muhalife karşı Büyük Millet Meclisi yeni seçim kanunu kabul etti", "Başbakan bu kanunu çıkarmakla sekizinci Büyük Millet Meclisinin siyasi tarihimizde daima hürmetle anılacağını söyledi".(17 Şubat 1950). **Ulus,** 1.
[322] Edib, H. "Seçim Kanunu çıktı".(20 Şubat 1950). **Akşam**, 1.
[323] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 192, Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 192.
[324] Albayrak, M., **age.**, s.155.

Seçim çalışmaları ile ilgili olarak Celal Bayar ile Adnan Menderes'in, uçakla Adana'ya gideceği belirtilirken Refik Koraltan'ın bazı milletvekilleriyle birlikte Karadeniz sahillerindeki vilâyetleri ziyaret edeceği ve oradaki kongrelerde bulunacağı bilgisine yer verildi.[325] Refik Koraltan seçimler öncesi mevcut duruma dair görüşlerini, "Partilerin propaganda hazırlıkları hızlandı" başlığıyla verilen haberde, Demokrat Partinin Karadeniz'deki durumu hakkında iyimser oldukları belirtildi. Samsun'dan Trabzon'a oradan da Rize ve Erzurum'a gidecek olan Refik Koraltan, öteden beri en kuvvetli teşkilata Rize'nin sahip olduğunu söyledi. Trabzon'da partiden 70 bin kişi ile ayrıldığını söyleyenlerin 7 kişi kaldıklarını belirten Refik Bey, iktidarın realiteyi gördüğünü ancak görmemezlikten geldiğini ifade etti. Refik Bey, Türk halkının kimseye ihtiyacı olmadan durumu doğrudan doğruya müşahede ettiğini ve bugünkü iktidarın sevilmediğini söyledi.[326]

Refik Bey, DP Trabzon İl Kongresine katıldı. Giresun, Gümüşhane ve Rize'den gelen heyetlerin hazır bulunduğu salonda kalabalık sebebiyle halk sokaklara kadar taşmıştı. Başkanlığa Giresun DP başkanı Doktor Ali Naci, getirildikten sonra geçici idare kurulunun iki aylık çalışma raporu okundu. Bazı delegeler tarafından tenkit edilen rapor sonradan ittifakla kabul edildi. Geçmiş dönemde Trabzon'da valilik yapmış bulunan Koraltan heyecanlı bir konuşma yaptı. Refik Bey, muhtelif memleket meselelerine değinerek dış politikaya dair söylemlerde bulundu. DP'nin dış politikada hükümetle beraber olduğunu söyledi.[327]

Celal Bayar 1950 seçimleri arifesinde yapmış olduğu konuşmasında seçim kanunu ve memleketin durumu hakkında değerlendirmelerde bulundu. Bu konuşmada 1946 seçimlerinde yeni kurulmuş partilerinin bir baskı altında bulunduğunu ifade etmiş ancak 1950 seçimlerinde böyle bir durumun olmadığını belirtmişti. Seçim Kanununun noksanlıkları olduğunu ancak tam bir seçim emniyetinin de tesis edildiğini söyledi. Bayar, konuşmasının devamında; "Bu seçim kanunu ile Demokrat Parti seçimlerde başarı kazanabilir", dedi. Bayar'dan sonra kürsüye gelen Refik Koraltan, Anadolu gezilerindeki hatıralarından bahsederek uzun bir konuşma yapmıştı.[328]

---

[325] "Bayar bugün Adana'ya gidiyor".(5 Mart 1950). **Akşam**, 1. ; **bk.;** "Celal Bayar Adana'da dün söylediği nutuk; 'Memleketi gezmiş bulunuyorum, millet bizimle beraberdir. Seçimi kazanacağız".(6 Mart 1950). **Cumhuriyet**, 1.
[326] Esen, M. S. "Partilerin propaganda hazırlıkları hızlandı".(6 Mart 1950). **Cumhuriyet,** 1, 4.
[327] "DP Ankara ve Trabzon Kongreleri".(13 Mart 1950). **Cumhuriyet**, 3.
[328] "DP kongresinde Bayar, memlekette baskı yoktur, dedi".(1 Nisan 1950). **Ulus**, 3. ; **bk.;** "Seçimlere dair Celal Bayar'ın demeci", DP Başkanı seçimlerde milli birliği ihlal edecek teşebbüslere cephe alınacağını söyledi".(20 Nisan 1950). **Cumhuriyet,** 1.

1950 seçimlerinin yaklaşması ile birlikte basında da bu konu sıklıkla yer aldı. Cumhuriyet gazetesinde "Seçim Mücadelesi Başlarken" başlıklı yazıda; "Siyasi liderlere düşen en önemli görevin, partilerin ve partililerin münasebetlerinde husumet ve kavga ortamının oluşmasına meydan verilmemesi, olduğu ifade edildi. Politikayla uğraşan bazı kişilerin oy avcılığıyla demokrasi değil demagoji yaptıkları fakat bu demagoji yolunun halkı kin ve çatışmaya götürmesinin onlar için bir önemi olmadığı belirtildi. Hakiki vatansever politikacıların böyle bir yolun sonunu demokrasiyi bir uçuruma sürüklemek olduğunu bilerek bilhassa seçimler sırasında parti mücadele ve münakaşalarının şiddet ve nefret ile yurda zarar vermesini önlemekle mükellef oldukları vurgulandı. Dokuzuncu TBMM için başlayan seçim mücadelesinin millet ve memleket için daha iyi bir idare tarzı hususunda fikir münakaşalarının yapılması temenni edildi. Aksi takdirde millet huzurunda konuşulması gereken birçok konu varken menfi tartışmalar yapılarak enerjinin boşa harcanmaması gerektiği ifade edildi.[329]

Seçim çalışmaları sürecinde CHP, İnönü'ye ağırlık verdi. İnönü; Mart ve Mayıs aylarında Ankara'nın Polatlı, Kırıkkale ve Beypazarı ilçelerinin dışında Malatya, Eskişehir, Afyon, İzmir, Manisa, Balıkesir, Biga, Bursa, İzmit ve İstanbul'da konuşmalar yaptı. [330] Seçim hazırlıkları kapsamında Türkiye'nin birçok iline giden İsmet İnönü gittiği şehirlerde halka hitabette bulunmuştu. Konya'ya da bir ziyaret gerçekleştiren İnönü, siyasi hayatı sağlam bir istikrara kavuşturmak için, vatandaşları şiddet politikasına karşı vaziyet almaya çağırdı.[331] Malatya'ya da bir ziyaret gerçekleştiren Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, vermiş olduğu seçim nutkunda, eğer iktidarda kalırlarsa takip edeceği yolun demokratik rejimin istikrarına çalışmak olacağını belirtti.[332]

Refik Bey, seçim propagandası doğrultusunda Zonguldak'ta tertip edilen bir toplantıya katıldı. Açık havada gerçekleşen toplantının yağan yağmura rağmen, Cumhuriyet meydanını dolduran büyük bir kalabalık kitlesi huzurunda yapıldığı bilgisine yer verildi. Toplantı da bu bölgeden Demokrat Parti'nin adayı olan Abdurrahman Bozacıgiller, Avni Yurdabayrak, Ali Rıza İncealemdaroğlu ve Hüseyin balık yurt meseleleri üzerine birer

---

[329] "Seçim mücadelesi başlarken".(27 Mart 1950). **Cumhuriyet,** 3.

[330] Çufalı, M. **age.;** 153. ; **bk.;** "İsmet İnönü bugün yurt gezisine çıkıyor", "Başbakan ve Hilmi Uran da seyahate çıkarak nutuklar söyleyecekler".(29 Mart 1950). **Akşam,** 1.
"İnönü üçüncü seçim nutkunu dün söyledi", "Dış emniyet meselesi başlıca kaygımız olacaktır, dedi".(28 Mart 1950). **Akşam**, 1.

[331] "İnönü'nün Konya nutku".(5 Nisan 1950). **Ulus,** 1.; **bk.;** "Meclis dün gece fesih kararı verdi; Af Kanunu çıkmadı, seçimin yenilenmesine dair önerge 22 muhalif oya karşı 299 oyla kabul edildi. Aldoğan'ın milletvekilliği dokunulmazlığı Meclisin son celsesinde kaldırıldı".(25 Mart 1950). **Cumhuriyet,** 1.

[332] "Cumhurbaşkanı Malatya da yeni bir seçim nutku söyledi".(31 Mart 1950). **Cumhuriyet,** 1.

konuşma yapmışlardı. Konuşmacılar, Ereğli Kömür İşletmesinden şikâyet ederek seçimi muhakkak DP'nin kazanacağını söylemişlerdi. Daha sonra kürsüye çıkan Refik Koraltan, heyecanlı bir konuşmada bulunarak sonraki süreçte DP'nin seçimlerde takip edeceği yolu açıklamış ve mevcut iktidarı tenkit etmişti. Yağmur altında kendisini dinleyenlere hitap ederek; "Şu yağmur altında sırılsıklam olan sizler ne istiyorsunuz?" diye sormuş, halk hep bir ağızdan "Hürriyet istiyoruz" diye bağırmıştır. Mitingin iki saat devam ettiği ifade edilmiştir.[333]

Muhalefetteki Demokrat Parti, liberal bir iktisat politikasını savunuyordu ve iktidara geldiğinde, iktisadi kalkınmada özel sektöre dayanacağını devletin ekonomideki ağırlığını azaltacağını, tarımsal kalkınmaya ve alt yapıya öncelik vereceğini vaat ediyordu. Hükümet, muhalefetin eleştirileri karşısında bir yandan uyguladığı devletçilik politikasını savunuyordu, bir yandan da "yeni devletçilik" adı altında daha farklı, daha liberal bir iktisat politikası uygulamaya hazırlanıyordu.[334]

TBMM 24 Mart'da dağıldı hükümet yeni seçimlerin 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılacağını duyurdu. Seçimlere CHP ve DP, tüm ülkede; MP, 22 ilde ve MKP ise sadece İstanbul'da seçimlere katıldı.[335] DP'nin aday listesine göre, 478 adayın meslekleri şu şekilde dağılmıştı; 88 avukat, 69 bürokrat, 56 çiftçi, 55 tüccar, 52 doktor, 37 milletvekili, 12 eski milletvekili, 23 subay, 20 mühendis, 19 öğretmen, 18 gazeteci, 12 iktisatçı, 5 eczacı, 4 fabrikatör, 3 işçi, 1 müftü, 1 vaiz, 1 şair, 1 veteriner, 1 kimyager. Bu adaylardan sadece 8'i, bağımsız olarak adaylığını koymuştu.[336]

4.6. 1950 Seçimleri ve Refik Koraltan

Partiler yoğun bir faaliyet içinde çalışmışlardı. Demokrat Parti, Nisan ayında aday listelerini ilan etti. Demokrat Parti'ye iki önemli katılım partinin durumunu kuvvetlendirdi. Partiye katılan bu iki kişi Yargıtay Başkanı Halil Özyörük ile Atatürk'ün eski arkadaşı Ali Fuat Cebesoydu. Mayıs başında partiler radyoda propaganda konuşmalarına başladılar. Seçim mücadelesi hat safhaya ulaşmıştı. Taraflar seçmenlerden destek alabilmek için var

[333] Uzunkaya, Ş. " Siyasi partiler seçime ihtiyatla hazırlanıyor; Demokratların Zonguldak'taki toplantıları".(27 Nisan 1950). **Cumhuriyet,** 1, 4.
[334] Şahin, H. **age.,** 88.
[335] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 192. ; **bk.;** "Yeni seçimler 14 Mayıs Pazar günü yapılacak".(2 Mart 1950). **Cumhuriyet**, 1.
[336] Albayrak, M., **age.**, 162.

güçleriyle çalışıyorlardı.[337] DP seçim beyannamesini yayınlamıştı. Beyannamede bir iktidar değişikliği halinde, memlekette mali ve ruhi hiçbir sarsıntıya izin verilmeyeceği bildirildi. Anayasada vatandaş hak ve hürriyetleri ile istikrarlı bir devlet nizamını teminat altına alacak esaslı tadiller yapılacağı ifade edildi.[338]

İktidar yanlısı basın, Demokrat Partiyi devamlı olarak acemilikle suçladı. DP ise, seçim öncesinde seçim yasası hususundaki gelişmelerden memnun olmakla beraber; CHP iktidarının işçi hakları, laiklik, idari baskı konusunda izlediği politikalardan şikâyet etmeye devam ettiler.[339] DP'nin halka bir şeyler vaat etmesi; halkın dışarıya vurulan ya da vurulamayan hislerine, isteklerine tercüman olması, bununla beraber köylere, en ücra yerlere inmesini; siyaseti halka götürmesi ve halka mal etmesi DP'nin lehinde gelişen faktörler olarak belirtilebilir.[340] DP; bürokrasinin halkı ezdiğini, tam olarak demokrasinin geleceğini vaat eden, devletçiliği ve İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntıları ve tek parti iktidarının icraatlarını eleştiren bir seçim kampanyası yapmıştı.[341] "Demokrat Parti adaylık için kimlere başvurdu?" başlığıyla verilen haberde; Demokrat Parti'nin yeni seçimler için adaylar aradığı ifade edildi. Cihad Baban'ın, Demokrat Parti listesine alınmak için Bayar'a müracaat ettiği, Selim Ragıp Emeç'in düşünmek için mühlet istediği, Yeni Sabah gazetesi sahibi Safa Kılıçoğlu teklifi reddettiği aktarıldı. Ankara Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler muhitinde Refik Koraltan, İstanbul Üniversitelerinde de Celâl Bayar bazı keşif hareketlerinde bulunduğu belirtildi.[342]

Seçimler öncesi üç büyük partinin seçim sonuçlarıyla ilgili tahminleri doğrultusunda; CHP'nin doğu, orta ve güney vilayetlerde çoğunluğu sağlayacağı; DP'nin ümitlerinin ise Ege bölgesi, İstanbul ve Ankara'da olduğu, M.P.'nin de birkaç vilayette olduğu şeklinde değerlendirmeler yapılmıştı.[343] DP'nin seçim beyannamesinde; CHP' nin beyannamesi tenkit edilerek muhtelif konulardaki parti görüşleri açıklandı.[344] Demokrat Parti'nin seçimde akılda kalıcı bir 'el' sembolüyle resmedilmesi ve "Yeter söz milletindir!"

---

[337] Eroğul, C., **age.,** 82, 83. ; **bk.;** "Seçim hazırlıklarına her tarafta hız verildi", "Üç parti radyodan günde yirmişer dakika istifade edecek".(28 Şubat 1950). **Akşam**, 1.; **bk.;** "CHP ve Demokrat Partinin adayları".(16 Nisan 1950). **Akşam**, 1. ; **bk.;** "Seçim mücadelesi devam ediyor", "Dün birçok toplantılar yapıldı, hararetli nutuklar söylendi", 2 Mayıs 1950 **Akşam**, 1.

[338] "Demokrat Parti dün seçim beyannamesini yayınladı".(9 Mayıs 1950). **Cumhuriyet,** 1.

[339] Albayrak, M., **age.**, 155, 156.

[340] Aydemir, Ş. S. ,İkinci Adam., **age.,** 485.

[341] Demirbilek, S., **age.**, 20.

[342] "Demokrat Parti adaylık için kimlere başvurdu?".(23 Ocak 1950). **Akşam,** 1.

[343] "Üç siyasi partinin seçim neticelerine dair tahminleri".(26 Nisan 1950). **Akşam**, 1.

[344] "Demokrat Parti seçim beyannamesini neşretti".(9 Mayıs 1950). **Akşam**, 1.

sözü Demokrat Parti'nin seçim kampanyasında yankı uyandırdı.[345] Demokrat Partinin 1950 seçimlerindeki başarısında, partinin CHP' ye göre daha iyi bir örgüte sahip bulunması ve halka inen bir kampanya düzenlemiş olması etkili olmuştur.[346]

DP'de iki ilden aday olanların sayısı 12 kişi idi.[347] Demokrat Parti'de Celal Bayar İstanbul ve Bursa; Refik Koraltan, İçel ve Balıkesir; Adnan Menderes ile Fuad Köprülü İstanbul ve Aydın'dan aday gösterildiler. MP de aday listelerini ilan etti. 22 vilayetten 205 aday gösterildi.[348] CHP de aday listelerini ilan etti.[349]10 Mayıs akşamı propagandanın bitmesiyle birlikte tüm dikkatler sandıklara çevrildi.[350] Seçim sükûn içerisinde geçmiş, katılım da beklentileri aşmıştı.[351] Tek dereceli seçim sistemi, gizli oy açık sayım prensibi ile yargı teminatı getiren 14 Mayıs 1950 seçimlerinin sonucu CHP'de şaşkınlığa sebep oldu.[352] Sükûnet içinde geçen seçimler sonucunda: Demokrat Parti oyların % 53,35' ini alarak, meclisteki 487 üyelikten 408' ini kazandı. CHP, 69 milletvekili çıkardı. Millet Partisi ise, önemli bir etki gösteremedi. Mecliste yalnızca 1 milletvekili elde etti. Çoğunluk sisteminin sonucu olarak Meclis'te bu büyük fark ortaya çıktı.[353]

DP'nin kurucularından Celal Bayar, Bursa'dan 139.233, İstanbul'dan 253.324; Adnan Menderes, Aydın'dan 77.138, İstanbul'dan 251.459; Fuad Köprülü, Aydın'dan 77.100, İstanbul'dan 252.605; Refik Koraltan ise, Balıkesir'den 142.957, İçel'den 74.166 oy alarak ikişer ilden milletvekili seçilmişlerdi. Bu seçimlerde CHP lideri İsmet İnönü,

---

[345] Özer, İ. (2015). **Demokrat Parti Dönemi Siyasi ve Sosyal Hayat.** (I. Basım). İstanbul: İskenderiye Kitap, Nisan, 60.

[346] Weiker, W. F. ,Çev. Mete Ergin, **1960 Türk İhtilali,** Cem Yay., İstanbul, 1967,s.13.

[347] Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,** 216.

[348] "DP aday listeleri Yüksek Seçim Kuruluna verildi".(24 Nisan 1950). **Cumhuriyet,** 1.

[349] "CHP aday listesi ilan edildi".(23 Nisan 1950). **Cumhuriyet,** 1.

[350] Eroğul, C., **age.,** 82, 83. ; **bk.;** "Seçim kampanyası bu akşam sona eriyor".(10 Mayıs 1950). **Cumhuriyet,** 1.

[351] "Kat'i neticeler bugün belli olacak, gece yarısından sonra muhtelif illerden aldığımız haberlere göre Demokratlar ileridedir", "İştirak nispeti yüzde sekseni geçiyor".(15 Mayıs 1950). **Cumhuriyet,** 1. ; **bk.;** 14 Mayıs 1950 Pazar günü saat 8.00'de başlayıp saat 17.00'de sona eren seçimde 8.905.743 seçmenden 7.953.055'i sandıklara giderek oy kullandı. Zorlayıcı bir neden olmaksızın vatandaşlar coşkulu ve gönüllü olarak sandık başına koştu. Seçime katılma % 89,3 oranında gerçekleşti. Bu seçimlerde partilerin oy ve sandalye dağılımı ile yüzde oranları aşağıdaki biçimde gerçekleşti. CHP, 3 176 650 oyla 69 sandalye kazanarak, oyların % 39,9'unu, sandalyelerin de % 14.17'sini, DP, 4 241 393 oyla 408 sandalye kazanarak, oyların % 53.34'ünü, sandalyelerin % 83.78'ini, MP, 250 414 oyla 1 sandalye kazanarak, oyların % 3,1'ini, sandalyelerin % 0.21'ini, Bağımsızlar, 383 282 oyla 9 sandalye kazanarak, oyların % 4,8'ini, sandalyelerin % 1.85'ini aldılar. Bu tabloda görüldüğü üzere CHP oyların % 39,9'unu almasına karşın, toplam sandalye sayısının ancak % 14.17'sini almıştır. Seçimler sonunda toplam 487 sandalyenin yalnız 69'unu kazanan CHP iktidarı, 408 milletvekilliği kazanan DP'ye devretti", Öztürk, K. (1998). **Türk Parlamento Tarihi**. I. Cilt. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:19, TBMM, IX. Dönem,1950-1954, Temmuz, 8.

[352] Demirbilek, S., **age.**, 20.

[353] Anadol, C., **age.,** 64, **bk.;** "Halk seçime büyük alaka gösteriyor. İştirak nispetinin çok yüksek olacağı anlaşılmaktadır", "Ankara'da seçim bayram havası içinde yapılıyor; seçime iştirak nispetinin yüzde doksanı aşması muhtemel".(14 Mayıs 1950). **Akşam**, 1. ; **bk.;** "Seçimleri Demokrat Parti kazanıyor; Tahminlere göre Mecliste 350 Demokrat Milletvekili bulunacak".(15 Mayıs 1950). **Akşam**, 1.

Ankara'da seçimi kaybetmiş olmasına rağmen, 108.476 oy alarak Malatya'dan milletvekili seçilmişti. CHP'nin ileri gelen isimlerinden Nihat Erim, Şükrü Saraçoğlu, Refet Bele, Falih Rıfkı Atay ve diğer bazı isimler parlamento dışında kalmıştı.[354] CHP'li Hilmi Uran kaleme aldığı hatıratında 1950 seçimleri hakkında CHP'ye mensup milletvekilleri olarak bazı vilayetler hariç 1950 seçimlerini kazanacakları ihtimalini kuvvetli gördüklerini, belirterek seçmenin eğilimine esaslı bir teşhis konulmadığını ancak yapılan temaslar ve kendilerine ulaşan bilgilerin bu ümidi ortaya çıkardığını anlatmaktadır. Hilmi Uran, Demokrat Parti ileri gelenlerinin de kendileri gibi düşündükleri değerlendirmesinde bulunarak Meclis'te yüz elliden fazla sandalye ummamakta ve beklememekte idiler ancak sonuç ortaya çıkınca onlar da zaten bunu bekliyormuş gibi davrandılar, demektedir.[355]

Refik Koraltan, seçimlerin netleşmeye başladığı zamanda İçel de bulunmaktaydı. Demokrat Parti Genel Merkezinde hummalı bir faaliyet vardı. Celâl Bayar, Adnan Menderes ve Fuad Köprülü bir taraftan seçim neticeleriyle ilgilenirken aynı zamanda tebrikleri kabul ediyorlardı. Diğer taraftan da müsait zamanlarda aralarında toplantı yapmaktaydılar. Bu toplantılara aday olmayan tek genel kurul üyesi Üzeyir Avunduk da iştirak etti. Refik Koraltan hariç, üç kurucunun bu toplantıları geç saatlere kadar sürmüştü. Refik Koraltan da Mersinden telefonla sık sık parti genel merkezi ile irtibat halinde bulunuyordu.[356]

Mersin'den Ankara gelen Refik Koraltan, uçaktan elinde büyük bir anahtarla inmişti. Boyu yarım metreyi bulan bu anahtarın sapına kırmızı beyaz kurdele sarılı idi. Koraltan, bu anahtarın kendisine Çukurovalılar tarafından DP müzesinde saklanmak üzere hediye edildiğini söyledi. Çukurova demokratlarının Koraltan'a bu anahtarı verirken söyledikleri şuydu: "Dünkü iktidardan önemli bir şahsiyet Adana'daki seçim nutkunda Çukurova'nın bir C.H. P. kalesi olduğunu söylemişti. İşte biz bu kaleyi fethettik. Anahtarını takdim ediyoruz". Refik Koraltan, bu anahtarı Demokrat Parti Merkezine götürmüştür.[357]

Refik Koraltan 1950 seçim sonuçları hakkında, DP ile Halk partisi arasındaki anlayış farkına değindi. Kendilerinin memleketin siyasi rüştünün ve siyasi terbiyesinin mükemmel olduğuna inandıklarını ve daha ilk günden bu inançlarını programlarının ana prensibi olarak ifade ettiklerini söyledi. Türk milletinin ortaya çıkan sonuçla görüşlerinin

[354] Albayrak, M., **age.**, 171.
[355] Uran, H., **age.,** 569, 570.
[356] "Şimdilik bir intikal kabinesi kurulacak".(16 Mayıs 1950). **Akşam**, 1.
[357] "Çukurovalıların DP'ye armağanı".(17 Mayıs 1950). **Akşam,** 2.

ne kadar yerinde olduğunu ispat ettiğini belirtti. Türk milletinin sadece hürriyete değil nizama da değer verdiğini seçim günü gösterdiğini belirterek, büyük ve ağır bir sorumluluk aldıklarının bilincinde olduklarını söyledi.[358]

Milletin aziz çocuklarının yeni ve muhteşem olan bir eseri yani demokrasi rejiminin siyasi tarihte kökleşmesi kararını verdiğini ifade etti. Son eser bunu fiilen ispat ettiğini belirtti. Refik Bey, Türk milletinin medenî bir topluluk olduğunu, 14 Mayısta büyük bir olgunlukla ispat ettiğini ve eserin topyekûn milletin müşterek eseri olduğunu söyledi.[359]Milletin vermiş olduğu oyların büyük çoğunluğu ile iktidarı kurma zevkinin tadıldığını ifade ederek, günün öneminden dolayı milleti kutlayan Refik Koraltan, o günlerde yaşananları bir beyaz ihtilal olarak değerlendirdi.[360]

Refik Koraltan, 1950 Genel Seçimlerinde Demokrat Parti'nin iki şehirden aday gösterdiği 10 kadar aday arasında yer aldı. Refik Koraltan, Balıkesir ve İçel illerinden aday olarak gösterildi.[361] Refik Bey'in seçim sonucunda Balıkesir ve İçel'den seçilmiş olması ve İçel'i tercih etmesiyle ilgili olarak; Balıkesir milletvekilliğine milletvekilleri seçim kanununa göre bir başkasının seçilmesinin Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlığından alınan 27.05.1950 tarih ve 29/124 sayılı tezkereyle bildirilmiş, gereken işlemin yapılması Adalet ve İçişleri Bakanlıklarına yazıyla gönderilmişti. Refik Bey, aynı anda hem Balıkesir hem de İçel milletvekilliklerine seçilmiş bulunduğunu belirterek geçmişte yakından hizmetlerinde bulunduğu, İçel halkı tarafından gösterilen arzuyu şükranla karşılama mecburiyetinin, kendisini İçel Milletvekilliğini tercihe mecbur ettiğini arz etti. Balıkesir halkının gösterdiği sevgi ve itimadın, hayatının en büyük gururu olacağını ve bütün millet ölçüsünde olduğu gibi Balıkesir halkının da her zaman hizmetinde bulunmaktan daima iftihar duyacağını ifade etti.[362]

Millet Partisi'nden ise sadece Osman Bölükbaşı, Kırşehir'den kazanarak Meclis'e girebildi. Seçim sonuçları, önde gelen her iki parti için sürpriz olmuştu. Demokrat Partililer seçim öncesinde kazanacaklarına inanmalarına rağmen seçimi bu denli bir çoğunlukla

---

[358] "Ankara'ya götürülen anahtar; Çukurovalılar DP Müzesinde saklanmak üzere Koraltan'a bir dev anahtar verdiler".(17 Mayıs 1950). **Cumhuriyet**, 1,3.

[359] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/2. ; "Refik Koraltan bir de anahtar getirdi; Çukurova Demokrat kalesinin yarım metre uzunluğundaki bu sembolik anahtarı DP müzesine konacak".(17 Mayıs 1950). **Ulus,** 5.

[360] **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/3. ; Sarol, M. (1983). **Bilinmeyen Menderes I.** İstanbul: Kervan Yay., 111.

[361] "Demokrat Parti aday listesini neşretti".(24 Nisan 1950). **Akşam,** 1. ; "Demokrat Parti aday listesi".(25 Nisan 1950). **Akşam,** 5.

[362] **BCA,** 30.10.0.0/77.512.20/1. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.2, 26.05.1950, O:1, Dönem: IX, Cilt:1, Toplantı: Olğ., 2.inci Birleşim, s.16.

kazanacaklarını tahmin etmemişlerdi.[363] Yurt dışı basınında da Türkiye'de ki seçimlere ilişkin haberlere yer verildi. Amerika Dış İşleri Bakanlığı sözcüsü, seçimleri "Demokrasi için ibret alınacak bir zafer" olarak nitelendirdi.[364] İngiliz basınında Türkiye'deki seçimlere ilişkin; Türkiye'de hakiki bir demokrasi rejiminin mevcut olduğu ve Türkiye'nin kuvvetli ve hür bir şekilde dünya saflarında yerini devam ettireceği belirtildi. Times gazetesi Türkiye'de hakiki bir demokrasi mevcuttur demekte, Manchester Guardian da 1950 seçimlerinin 1946 seçimlerine benzemediğini kaydetmekteydi. Paris basınında Türkiye'de ki seçimlerin tam bir özgürlük içinde cereyan ettiğine değinerek bunun Türk milletinin siyasi olgunluğunun bir neticesi olduğu ifade edildi.[365] Seçimi kazanan Demokrat Parti, iktidarı sorunsuz bir şekilde Cumhuriyet Halk Partisi'nden teslim aldı. 10 yıllık iktidar döneminde Celal Bayar, Cumhurbaşkanı; Adnan Menderes, Başbakan; Refik Koraltan da Meclis Başkanı olarak görevlerine devam ettiler.[366]

[363] Albayrak, M., **age.**, 172.
[364] "Dış memleketlerde seçimlerin akisleri".(18 Mayıs 1950). **Cumhuriyet,** 3.
[365] "Seçimler ve yabancı basın".(17 Mayıs 1950). **Cumhuriyet**, 3.
[366] Rusçuklu, B. (2008). **Demokrat Parti'den 12 Eylül'e. (**I. Baskı). İstanbul: Alfa Yay., Eylül, 29, 30.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI DÖNEMİNDE REFİK KORALTAN (1950-1960)

5.1. 1950 Genel Seçimleri ve Refik Koraltan'ın TBMM Başkanı Seçilmesi (1950-1954)

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, 16 Mayıs 1950'de, Celal Bayar'ı Çankaya Köşküne davet etti. Kendisini kutladıktan sonra başbakan ve kabine üyelerinin hükümeti devretmek istediklerini belirtti. Celal Bayar, İsmet İnönü ile aynı gün yaptığı ikinci görüşmede hükümeti kurmak için zamanın kısıtlı olduğunu ifade ederek mevcut kabinenin TBMM'si açılıncaya kadar görevde kalmasını rica etti.[1] Genel seçimler sonucunda, 23 yıllık tek parti iktidarının sonrası ortaya çıkan muhalefetin dört yıllık bir çalışmayla birlikte, iktidara demokratik yollardan gelmesi, Türk siyasi yaşamı için önemli bir gelişmeydi. Bu gelişmede, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve DP lideri Celal Bayar başta olmak üzere, Türkiye'de demokrasiye inanan bütün aydınların ve Türk ulusunun, katkısı mühimdir.[2] DP seçimler sonrası yayınlamış olduğu beyannamede, iktidar değişiminden dolayı vatandaşlar arasında hiçbir surette huzursuzluk teşkil edilmesine izin verilmeyeceği belirtildi.[3] Ayrıca 1950 seçimlerinin milli iradenin serbestçe tecelli edecek şartlar altında gerçekleştiği, bunda DP'nin kuruluşundan beri süregelen anlayışlı politikası ile milletin iltifatına mazhar olmasının etkili olduğu ifade edildi. Siyasi fikir ve kanaatlerin muhalefet partileri için kendilerini kanunların kati emniyeti altında hissetmeleri hususunda DP'nin tüm gayretiyle çalışacağına temas edildi.[4]

DP Meclis Grubu kararıyla Celal Bayar, Cumhurbaşkanı adaylığına seçildi.[5] Cihad Baban; 22 Mayıs'ta Meclis'in açılış gününde Ankara'da bulunduğunu, Ankara Palas'ta Celal Bayar'ın arkadaşlarıyla sohbet ederken yanına gidip, "Beyefendi Cumhurbaşkanı olacak mısınız?" diye sorduğunu, Celal Bayar'ın da; "Bu işi sen Koraltan'la konuş" dediğini anlatmaktadır. Cihad Baban, aynı soruyu orada bulunan Refik Koraltan'a da sorduğunu ve

---

[1] Albayrak, M., **age.**, 181. ; **bk.;** "Cumhuriyet'in kuruluşundan beri geçen 27 yıl zarfında, Türkiye üçüncü defa olarak bir Cumhurbaşkanı seçti", **Milliyet**, "Celal Bayar Cumhurbaşkanı Seçildi" , "Refik Koraltan Meclis Reisi Oldu. Kabineyi de Adnan Menderes Kurdu".(23 Mayıs 1950). 1.
[2] Albayrak, M., **age.**, 177.
[3] "DP'nin yayınladığı yeni beyanname".(19 Mayıs 1950). **Cumhuriyet,** 1.
[4] "DP'nin yayınladığı yeni beyanname".(19 Mayıs 1950). **Cumhuriyet,** 3.
[5] "Bayar, Cumhurbaşkanı adaylığına seçildi".(21 Mayıs 1950). **Cumhuriyet,** 3.

onun da "Evet, olacak" cevabını verdiğini belirtmişti. Baban "Hani kabul etmeyeceğim, demişti?" Diye sorunca, Refik Koraltan da "Ne yapalım, istiyor olacak" cevabını verdiğini anlatan Cihad Baban bu durumu; Koraltan'ın cumhurbaşkanlığına Bayar'ın gelmesine pek sıcak bakmadığı ancak ihtiyatsızlık edip bu duygusunu açıklamadığı şeklinde ifade etmişti.[6]

Emine Gürsoy Naskali (Celal Bayar'ın Torunu) ile yapılan mülakat da konuya ilişkin olarak; *"1950 tarihinde, Büyükbabam Celal Bayar Başbakan mı olacak? Yoksa Cumhurbaşkanı mı olacak? İcraatı elinde tutması için Başbakan olmasını isteyenler var. Celal Bayar'a, icraatı en iyi sen biliyorsun deniliyor. Bakanlık, Başbakanlık tecrüben var deniliyor. Diğer taraftan Cumhurbaşkanı olma düşüncesi de var. Sonra Cumhurbaşkanı oluyor. Sonraki yıllarda, ilerleyen zamanlarda keşke Başbakan olsaydı daha iyi olurdu düşüncesi var. Cumhurbaşkanı seçildikten sonra Adnan Menderes ziyaretine geliyor. Fuad Köprülü'nün Başbakan olmasını istiyor. Muhtemelen O'nu Köprülü gönderiyor. Celal Bayar, hayır cevabını veriyor. Adnan Menderes'e Başbakan sizsiniz diyor. Refik Koraltan'ın mizacına uygun olarak Meclis Başkanlığı görevi uygun görülüyor, hitabet gücü var. Fuad Köprülü için Dış İşleri Bakanlığı vazifesi veriliyor. Köprülü'nün gönlünde yatan Başbakanlık olmuştu. Refik Koraltan'ın gönlünde olan neydi bilmiyorum*."[7]

TBMM Başkanlık Divanı Seçimi için yapılan müzakerelerde, Refik Koraltan'ın başkan gösterilmesi 274 oyla kararlaştırıldı. Halil Özyörük, 50 oy; Fuat Hulusi Demirelli de 11 oy almışlardı.[8] Mükerrem Sarol, Meclis başkanlığı seçimi sürecindeki olayları şu şekilde anlatmaktadır. Meclis Başkanlığına, DP kurucularından Refik Koraltan ile Genel İdare Kurulundan Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun istekli olduğunun söylendiğini, Fevzi Lütfi'nin, bütün muhalefet süresince il kongrelerinin ve büyük kongrelerin başkanlıklarını başarı ile yaptığı ve partililerce de sevildiği için bu yere kolayca seçilebileceğini ancak diğer yandan Refik Koraltanın kuruculardan biri olması ve Fevzi Lütfi'nin seçim bölgesi Manisa'dan geç gelmesi dolayıyla ağırlığın Refik Koraltan'ın lehine kaydığını belirtmişti.[9]

---

[6] Baban, C., **age.,** 50.
[7] Yıldırım Ö. (2016, 6 Ekim). **" Emine Gürsoy Naskali ",** İstanbul.
[8] "Dünkü seçim; Demokrat Parti Meclis Grubunun tebliği".(21 Mayıs 1950). **Akşam**, 1.
[9] Sarol, M., **age.,** 119. ; **bk.;** *"Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, gerek fikir yapısı, gerek parti içindeki itibar çizgisi ve gerekse yeteneği açısından Büyük Millet Meclisi'ne başkan olmaya elverişli idi. Yalnız bir eksiği vardı, partide kurucu değildi ve bütün dünyada parti kurucularının öteki üyelerden bir parmak daha itibarlı olduğu bilinen bir şeydir. Refik Koraltan, dört parti kurucusundan biri idi. Kendisine bir görev vermek gerekirdi. Meclis Başkanlığından uygununu da bulmak oldukça güçtü. Parti olarak Koraltan desteklenince, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, kendini çekti.*", Sarol, M., **age.,** 126.

TBMM Başkanlığı için yapılan seçimde katılan 387 üyenin 385'nin oyunu alan Refik Koraltan, TBMM Başkanlığına seçildi. Balıkesir Milletvekili Sıtkı Yırcalı 376 oy, Bursa Milletvekili Hulusi Köymen 376 oy ve İstanbul Milletvekili Fuat Hulusi Demirelli 375 oy alarak, Başkan yardımcılığına seçildiler.[10] 21 Mayıs 1950 tarihli Vatan gazetesinde "Demokrat Partinin yeni vazife sahipleri" başlıklı haberde Refik Koraltan'ın, Büyük Millet Meclisi Başkanlığı göreviyle ilgili olarak, Meclis reisi seçilen Refik Koraltan'ın dörtlü takririn imza sahiplerinden birisi olması sıfatıyla yeni demokrasi hareketlerine öncülük edenlerden biri olarak, partinin kök tutmasında ve gelişmesinde hizmetlerinin unutulmaması gerektiği söylenilerek yeni görevinde başarı dilekleri iletildi.[11] TBMM, 22 Mayıs 1950 günü en yaşlı üye Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın başkanlığında toplanmış ve milletvekillerinin yemin töreni gerçekleşmişti.[12]

Milliyet gazetesinde "İbret Aynası" köşesinde 'Hüseyin Cahit ve Koraltan' başlıklı bir değerlendirmede; Dokuzuncu Büyük Millet Meclisinin açıldığı gün Mecliste şöyle bir manzara oluştu denilerek, en yaşlı aza Hüseyin Cahit Yalçın'ın kürsüsünden inerek yerini Meclisin kendisini başkan seçtiği Refik Koraltan'a bıraktığı ifade edildi. Yazıda, bu manzaranın yirmi beş yıl öncesinde yaşanmış bir vakayı hatırlattığına değinerek anlatılan hadisede Refik Koraltan, İstiklal Mahkemesi azası olarak takriben 1922'de geldiği İstanbul'da bazı gazetecilerin mahkemede yargılandıkları zaman bu gazeteciler arasında Hüseyin Cahit Yalçın'ın da bulunduğu belirtildi. Yazar, bir gün mahkeme de kendisini itham eden Koraltan'a, dönen Hüseyin Cahit'in, "Bir gün ben o yere geleceğim ve seni muhakeme edeceğim" dediğini ve Refik Koraltan'ın bu cevaba sadece tebessüm ederek cevap vermediğini anlatmaktadır. Yazının devamında ise "Şimdi, üzerinden otuz yıl geçtikten sonra Hüseyin Cahit koltuğunu terk ediyor" denilerek Hüseyin Cahit Yalçın için, istikbalde muhakeme edeceğini umarken rakiplerine yerini bırakmaya mecbur kalmanın büyük bir talihsizlik olduğu değerlendirilmesi yapılmıştı.[13]

Refik Koraltan'ın Meclis riyasetine seçilmesi büyük tezahürata sebep olmuştu. Vakur bir eda ile kürsüye gelen Koraltan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına seçilmiş olması suretiyle gösterilen sevgi ve güvene karşı kalbî minnet ve şükranlarını arz

---

[10] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/51, Albayrak, M., **age.**, 182. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.1, 22.05.1950, O:1, Dönem: IX, Cilt:1, Toplantı: Olğ., 1.inci Birleşim, s.5. ; **bk.;** "Meclis Başkanlığı için Fuat Hulusi Demirelli, Ali Fuat Cebesoy, Refik Koraltan'ın isimleri söyleniyor", "Cumhurbaşkanlığı".(18 Mayıs 1950). **Akşam,** 2.

[11] "Demokrat Partinin yeni vazife sahipleri".(21 Mayıs 1950).**Vatan,** 6. ; **bk.;** "Büyük Millet Meclisi'nin dünkü toplantısı, Refik Koraltan Meclis, Celal Bayar Cumhurbaşkanı seçildiler",(23 Mayıs 1950). **Akşam,** 2.

[12] Albayrak, M., **age.**, 181.

[13] İbret Aynası, "Hüseyin Cahit ve Koraltan".(26 Mayıs 1950). **Milliyet,** 2.

ettiğini belirterek konuşmasına başlamıştı. Refik Bey, üstlendiği vazifenin kutsiyet ve ehemmiyetinin tamamıyla bilincinde olarak tarafsız bir şekilde görev yapacağını ifade etti.[14] Milletin içinde bulunduğu şartlara göre gereken tedbir ve kararların, süratle alınmasının Meclisten beklenildiğini söyledi.[15] DP'nin eskiden oturduğu yeri artık CHP işgal etmişti. Genel başkanları İsmet İnönü'den başka hepsi hazırdı. CHP milletvekilleri önceden aldıkları karar gereğince yalnız Cumhurbaşkanı seçimine katılarak oylarını kullandılar. Oy tasnifi riyaset kürsüsünün sağ tarafına konulmuş ve herkesin göz önünde yapılmıştı. Tasnif büyük bir heyecanla takip edildi. Refik Koraltan, neticeyi bildiren kâğıdı eline aldı, göz gezdirdi ve kısa bir müddet durakladı. Bu vaziyet heyecanın bir kat daha artmasına neden oldu. Nihayet okumaya başladı ve şiddetli alkışlar arasında Cumhurbaşkanlığına Celal Bayar'ın seçildiğini bildirdi.[16] Cumhurbaşkanlığı seçimlerin de; DP'nin adayı Celal Bayar, 453 üyenin 387'sinin oyu ile Cumhurbaşkanı seçilirken, İsmet İnönü 64 oy aldı.[17]

Meclis Başkanı Refik Koraltan tarafından yeni hükümetin teşkiline de İstanbul Milletvekili Adnan Menderes'in memur edildiğine dair Cumhurbaşkanlığı tezkeresi okundu. Celal Bayar tarafından Anayasanın 44.Maddesi gereğince hazırlanan Bakanlar Kurulu listesinin onanmış olduğuna dair tezkere okunduktan sonra hükümette görev alacak olan bakanlıklar ve bakan isimleri duyuruldu. Refik Bey, yeni kabineye başarı dilekleriyle oturumu kapattı.[18] Başbakanlığa atanan ve DP'den İstanbul milletvekilliğini seçen Adnan Menderes kurmuş olduğu kabineyi 22 Mayıs 1950 tarihinde açıkladı.[19]

1950 senesi Kasım ayında Meclis Geçici Başkan Fuat Hulusi Demirelli tarafından yeniden açıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı için yapılan seçime 340 üye katıldı. Neticede İçel Milletvekili Refik Koraltan, 339 oyla başkanlığa seçildi. Bir oy çekimserdi. Meclis başkanlığı adaylığına, gizli oyla yapılan seçimde ittifakla seçilen İçel Milletvekili Refik Koraltan, Türkiye Büyük Millet Meclisi 9.dönem birinci toplantısındaki

---

[14] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/51, "Koraltan'ın Meclis reisliğine seçilmesi", 23 Mayıs 1950 **Milliyet**, Salı, Sayı.21, s.5. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.1, 22.05.1950, O:1, Dönem: IX, Cilt:1, Toplantı: Olğ., 1.inci Birleşim, s.6.

[15] "Koraltan'ın sözleri".(23 Mayıs 1950). **Cumhuriyet,** 4.

[16], "Koraltan'ın Meclis reisliğine seçilmesi".(23 Mayıs 1950). **Milliyet**, 5.

[17] Albayrak, M., **age.**, 181. ; **bk.;** "Cumhuriyet'in kuruluşundan beri geçen 27 yıl zarfında, Türkiye üçüncü defa olarak bir Cumhurbaşkanı seçti", "Celal Bayar Cumhurbaşkanı Seçildi" , "Refik Koraltan Meclis Reisi Oldu. Kabineyi de Adnan Menderes Kurdu".(23 Mayıs 1950). **Milliyet**,1. ; **bk.;** "Demokrat Parti Meclis Grubunun dünkü tarihi kararı", "Celal Bayar, Cumhurreisi oluyor".(21 Mayıs 1950). **Vatan,** 1. ; **bk.;** "DP dün iktidarı resmen devir aldı; Yeni Millet Meclisi ilk içtimaını yaparak Cumhurbaşkanlığına 66 oya karşı 387 oy ile Bayar'ı seçti, Menderes başbakan oldu ve kabineyi kurdu, Refik Koraltan Meclis Başkanı, Sıtkı Yırcalı, Hulusi Köymen, Fuat Hulusi Demirelli Başkan vekili oldular".(24 Mayıs 1950). **Cumhuriyet,** 1. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.1, 22.05.1950, O:1, Dönem: IX, Cilt:1, Toplantı: Olğ., 1.inci Birleşim, s.7.

[18] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.1, 22.05.1950, O:3, Dönem: IX, Cilt:1, Toplantı: Olğ., 1.inci Birleşim.

[19] Albayrak, M., **age.**, 182.

kendisinin Meclis Başkanlığına seçilmesinin ardından, kürsüye gelerek kısa bir konuşma yapmıştı.[20]

Refik Koraltan, TBMM Başkanı seçilmiş olması dolayısıyla Büyük Millet Meclisinde; "Aziz ve Muhterem kardeşler" diyerek söze başlamış, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dokuzuncu dönem yılı birinci toplantısı, birinci oturumunda yapılan seçimde kendisini Meclis Başkanlığına seçmek suretiyle gösterilmiş olan sevgi ve itimattan dolayı şükran ve saygılarını arz etmiştir. Bu sevgi ve itimadın aynı zamanda büyük bir mana ve mesuliyeti de ifade ettiğini söyledi. Meclis başkanlığı vazifesini yaparken iç tüzük hükümleri çerçevesi içinde tam bir tarafsızlıkla, kendisine verilen bu emaneti muhafaza ile vazifesini yapmaya devam edeceğinden şüphe duyulmamasını istedi. Türk milletinin ilerleme ve yükselme gibi esaslı ihtiyaçları içerisinde, umumi hayatı bakımından mesut bir devreyi yaşadığını sözlerine ekledi.[21] "Sizleri buraya gönderen Büyük Milletin yetkili, kuvvetli vekilleri olarak bulunuyorsunuz" dedikten sonra Türk milletinin, Büyük Millet Meclisinden her zaman beklediği gibi ilerleme ve yükselme davası emrinde ihtiyaçlara gereken cevapları ve lazım gelen tedbirleri süratle almakta gecikilmeyeceğini söyledi. Türk milletinin medeni dünyada emniyet ve huzur ifade eden şartlar altında en kısa sürede layık olduğu yüksek mertebeyi bulacağını sözlerine ekledi.[22]

Verilmiş olan vazifeye başlarken, kendisini seçenlerin güvenine layık olarak vazifesini sonuna kadar muhafaza edeceğine söz vererek alkışlar eşliğinde konuşmasını bitirdi.[23]

Kemal Karpat, Demokrat Parti'nin iktidara geldikten sonraki 1950-1954 arası değerlendirmesinde; muhalefet partilerinin de kabul ettiği gibi, Türkiye'de kısmen hür ve

---

[20] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/50. ; "Demokrat Parti Meclis Grubu Dün Toplandı".(1 Kasım 1950). **Milliyet,** 1. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.1, 01.11.1950, O:2, Dönem: IX, Cilt:2, Toplantı:1, 1.inci Birleşim, s.14.
[20] Albayrak, M., **age.**, 182.
[21] "Koraltan'da bir nutuk söyledi".(2 Kasım 1950). **Milliyet**, 4. ; **bk.;** Refik Koraltan; Arkadaşlar, Türk Milleti ilerleme, yükselme gibi esaslı ihtiyaçları içerisinde, umumi hayatı bakımından mesut bir devreyi yaşamaktadır. Sizleri buraya gönderen Büyük Milletin salahiyetli, kudretli vekilleri bulunuyorsunuz. Büyük Meclisten Türk Millerinin her zaman beklediği gibi, ilerleme, yükselme dâvası emrindeki ihtiyaçlara gereken cevapları ve icap eden tedbirleri elbet de ve süratle almakta gecikmeyeceksiniz. Ona inanıyoruz ve onunla iftihar ediyoruz ki Türk Milleti medeni dünya içinde yaşadığımız emniyet ve huzur ifade eden, şartlar dâhilinde en kısa zamanda layık olduğu yüksek mertebeyi bulacaktır. Allah, bu Büyük dâvada, Türk Milletinin ve onun şerefli mümessilleri olan sizlerin muini olsun, **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.1, 01.11.1950, O:2, Dönem: IX, Cilt:2, Toplantı:1, 1.inci Birleşim, s.14. ; TBMM Başkan vekilleri için yapılan seçime 331 üye katılmıştı. Bir oy'un çekimser olduğu seçimde, Fikri Yırcalı(Balıkesir 330 oy), Hulusi Köymen(Bursa 328 oy), Fikri Apaydın(Kayseri 330 oy) almışlardı, **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.1, 01.11.1950, O:3, Dönem: IX, Cilt:2, Toplantı:1, 1.inci Birleşim, s.16.
[22] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/50.
[23] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/49.

demokratik bir ortamın olduğu, din konusundaki liberal tutumuna uygun olarak ezanın Arapça okunmasına müsaade etmesi, askerlik süresinin kısaltılması, liberal bir Af Kanunu çıkartılması, Türklerin yurt dışına çıkabilmeleri, yabancıların ve eski Türk vatandaşlarının Türkiye içinde seyahat edebilmelerine kolaylık sağlanması, yeni bir Basın Kanununun yapılması, kısıtlayıcı hükümler ihtiva eden diğer bazı kanunlar değiştirilmesi, antidemokratik kanunları tespit etmek üzere bir komisyon teşkil edilmesi şeklinde meydana gelen gelişmeler şeklinde sıralamaktadır.[24] Samet Ağaoğlu DP'nin kurucularıyla ilgili olarak partinin dört kurucusundan Bayar'ın siyasi kişiliği ve soğukkanlılığının yanında; Menderes'in zarif tevazuu ve demokrasi idealinin 1950 zaferine erişmesinde büyük rol oynadıklarını ifade etmişti. Halk Partisi kurucularından Refik Koraltan'ın fazla gürültülü, Köprülü'yü de biraz babayani bulduğu şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur.[25]

5.2. 1950- 1954 Demokrat Parti Gelişmeleri ve Refik Koraltan

Demokrat Parti 22 Mayıs 1950 de iktidarı resmi olarak ele aldı.[26] Demokrat Parti halkın verdiği destek ile kazanılan seçim zaferinden sonra halka önem veren bir politika izlemeyi hedef edindi. Tüm halkı temsil eden bir siyaset çizgisi görüntüsü vermeye çalıştı. Demokrat Parti döneminde başlayan bu sürecin ana gayesi bürokrasi iktidarı yani memur iktidarından halkın iktidarına bir geçiş şeklinde tanımlandı.[27] Refik Koraltan, bu hususla ilgili olarak "Bugünkü devlet memuru hizmet ve vazife zihniyetiyle vatandaşın günlük hayatına ve işlerine yardım edendir" diyerek kendilerinin prensiplerinde vatandaşa hakaret ve kötülük edenlere müsamaha gösterilmeyeceğini belirtti. Gayret edilen hususun vatandaşı huzur içinde yaşatmak olduğunu ifade etti. Bunu başardıklarını belirten Refik Koraltan, kötülük ve bozukluğun memur ya da şahıslarda değil sistemde olduğunu, sistem iyi olduğu takdirde insanların da buna kısa sürede alışıp uyacaklarını belirtti.[28] Milletin daha önce hükümetten uzak olduğunu belirten Refik Koraltan, "Artık hükümetin bir zümrenin elinde olmadığını, milletin iradesine dayanan ve milletin emrinde olan bir müessese olduğunu" söyledi. "Halktan bir ferdin hükümet kapısından içeri girdiğinde derdini anlatamazken,

[24] Karpat, K., **age.,** 352.
[25] Ağaoğlu**,** S.**, İpin Gölgesinde ki Günler.., age.,** 59.
[26] Eroğul, C., **age.,** 98.
[27] Özer, İ., **age.,** 65.
[28] "Koraltan Karaköse de".(4 Eylül 1952). **Milliyet,** 7.

bugün herhangi bir vatandaş karşımıza geçerek şikâyetini ya da dileğini söyleyebiliyor" demişti.[29]

Meclis'te ki ilk tartışma iktidar ve muhalefet arsasında hükümet programı üzerine oldu.[30] Yeni hükümet, hükümet programı ve güvenoyunu 29 Mayıs 1950 senesi programı olarak Meclis'e sundu, Programın ilk kısmı CHP'nin iktidarının son yıllarındaki icraatlarının eleştirilmesine ayrıldı. Programın ikinci kısmında ise partinin genel görüşlerine yer verildi.[31] Hükümet programında şu esaslara yer verilmişti: Hayat pahalılığının sonlandırması, üretimin artırılması, istihdamın yaygınlaşması, fiyatların düşürülmesi, vergide adaletin tesisi, topraklandırma işinin daha süratli ve pratik usullere bağlanması, yapı ve imar işlerinde lüks ve israfın önüne geçilmesi, özel girişimin teşvik edilmesi, hastane ve sağlık hizmetlerinin genişletilmesi, matbuat ve ceza kanunu gibi belli başlı kanunların düzenlenmesi, gümrük tarifelerinin gözden geçirilmesi, yabancı sermayenin teşviki, grev haklarının iyileştirilmesi, antidemokratik kanunlar ve komünizmle mücadele edilmesi.[32] CHP adına konuşan Ahmet Faik Barutçu, programı müphem bularak hükümetin eski icraatı dile getirmesinin nedenini ilerideki başarısızlıkları için bir bahane bulma olarak değerlendirdi.[33] Menderes Hükümeti, 2 Haziran 1950 de meclisten güvenoyu istemiş ve meclis de kendisine güvenini belirtmişti.[34] Birinci Menderes Hükümeti'nin programı için oylamaya katılan 282 Demokrat Partili milletvekilinin oybirliği ile kabine güven alırken; CHP' lilerin yanı sıra, 126 Demokrat Partili milletvekili de oylamaya katılmadı.[35]

CHP grubu programın tenkidi konusunda son sözün kendisine bırakılmasını istemiş, isteği ret olunca Meclis'i terk etmişti.[36] Güvenoyunun ardından Adnan Menderes, Amerika ve Almanya'ya bir ziyarette bulundu. ABD ile 4 Haziran'da, Almanya ile 2 Ekim 1954 tarihinde sona eren görüşmelerde karşılıklı askeri ve iktisadi konularda anlaşmaya varıldı.[37]Necmeddin Sadak "Tavizle İle Başlamak" başlıklı yazısında; "Türlü tehlikelerle karşı karşıya bir vatanın, refah ve gelişmeye muhtaç ve lâyık bir milletin emniyeti ve saadetinin her partinin ilk hedefi olduğunu" belirtmiş, "Millî iradenin ilk defa en serbest şekilde tecellisi ile iktidara geçtiğini içeriye ve dışarıya karşı övündüğümüz bugünkü

[29] "Refik Koraltan Çukurova'da".(15 Ekim 1950). **Milliyet,** 5.
[30] 9.uncu Büyük Millet Meclisi bugün açılıyor". (22 Mayıs 1950). **Cumhuriyet,** 1.
[31] Eroğul, C., **age.,** 98.
[32] "Hükümet neler vadediyor?".(30 Mayıs 1950). **Cumhuriyet,** 1.
[33] **"**Halk Partisinin program üzerindeki tenkitleri".(1 Haziran 1950). **Cumhuriyet,** 1.
[34] Eroğul, C., **age.,** 99. ; **bk.;** "Hükümete 282 itimat beyan edildi".(3 Haziran 1950). **Akşam**, 1.
[35] Albayrak, M., **age.**, 190.
[36] Anadol, C., **age.,** 65.
[37] Anadol, C., **age.,** 85.

Hükümet'in başarılı olamazsa, uğranılacak hüsranın derecesinin de elde ettiğimiz şerefler kadar sınırsız olacağını" belirtmişti. Hem milletin kendine itimadı, hem dünyanın bize olan inancı umulmadık şekilde azalabilir diyerek bu sebeplerle bu hükümetin muvaffak olmasını istiyoruz, demiştir. Muvaffakiyetin baş şartının hiçbir şekilde taviz vermemek olduğunu belirten Necmeddin Sadak, her küçük tavizin, devlet prensiplerinden daha ağır fedakârlıklara sebep olacağını ifade etti. Lâiklik hususuna da değinerek bu prensipten de taviz verilmemesi gerektiğini söyledi.[38]

Yeni kabinenin güvenoyu almasının ardından, 5 Haziran 1950 tarihinde DP Ankara Milletvekili Seyfi Kurtbek, Başbakan Menderese gelerek, 8-9 Haziran gecesi Hükümete yönelik bir darbe yapılacağını haber vermişti. Bu gelişme üzerine, Çankaya'da Menderes ile Cumhurbaşkanı arasında önemli bir görüşme yapıldı. 6 Haziran günü ise, üst düzey ordu kademelerinden birçok general emekliye ayrıldı.[39] Demokrat Parti iktidarı döneminde ilk olarak 16 Haziran 1950 tarihinde Arapça ezan yasağını kaldırdı. Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri de bu karara destek verdiler.[40] Manevi açıdan halkı DP' ye bağlayan, bu iktidar zamanında laiklik anlayışının önceki döneme göre oldukça yumuşatılmış olmasıydı.[41] Bu sırada Cumhuriyet Halk Partisi de VIII Kurultayını toplamaya hazırlanmaktaydı. 28 Haziran günü başlayan kurultayda parti tüzüğünde bazı değişiklikler yapıldı. Genel sekreterin kurultayca doğrudan seçilmesi, 40 kişilik parti divanının 30'a indirilmesi, genel başkan vekilliği kurumunun kaldırılması ve kurultayın her yıl toplanması kararlaştırıldı. İsmet İnönü genel başkanlığa, Kasım Gülek de genel sekreterliğe seçildi. Gülek'in bu göreve getirilmesi parti içerisinde tepkilere neden olmuş, halk partisinde bölünmüşlük durumu ortaya çıkmıştı.[42] 14 Temmuz 1950 senesinde 'Af Kanunu' kabul edildi. Bu kanunla Halk Partisi zamanındaki suçlar affedilmekteydi. Yürürlüğe girecek Af Kanunu'na göre 1950'den önce işlenen suçlar affedildi. Ölüm cezaları yirmi yıl hapse çevrildi, affın kapsamı dışında bırakılan bazı suçlara ait cezaların üçte ikisi indirildi.[43]

3 Eylül 1950'de yapılan Belediye seçimlerinde DP 600 belediyeden 560'ını kazandı.[44] Ardından 15 Ekim'de yapılan İl Genel Meclisi seçimlerini de Demokrat Parti

[38] Sadak, N. "Tavizle işe başlamak".(8 Haziran 1950). **Akşam**, 1.
[39] Albayrak, M., **age.**, 191.
[40] "Meclis, Arapça ezan yasağını kaldırdı".(17 Haziran 1950). **Cumhuriyet,** 1.
[41] Eroğul, C., **age.,** 143.
[42] Kabasakal, M. **age.,**180,181.
[43] Özer, İ., **age.,** 69, "Meclis dün Af Kanununu kabul etti".(15 Temmuz 1950). **Cumhuriyet**, 1.
[44] Albayrak, M., **age.**, 201.

kazandı.[45] Demokrat Partinin ilk iktidar günlerinde Ticaniler denilen bir gurubun Atatürk heykel ve büstlerine yönelik saldırıları üzerine 25 Temmuz 1951'de Atatürk'ü Koruma Kanunu çıkarıldı.[46] DP içinde yaşanan bazı tasfiyeler ve istifalardan sonra, 15 Ekim 1951'de Ankara'da, Büyük Sinema 'da üçüncü büyük kongre gerçekleşti. Davetli 1375 delegeden 1160'ı kongreye katıldı. Çalışmalar altı gün sürdü ve 20 Ekim 1951 akşamı sona erdi.[47] Kongrede genel olarak önemli kararlar alınmadı. Programın aynen kalması kabul edildi. Kongrede ana davanın, milli kalkınma olduğu hususunda birleşildi. [48]

Kongrenin bir özelliği de Cumhuriyet Halk Partisi'nin kongreyi izlemeye gelmesiydi. Kongrenin son günü Parti Genel İdare Kurulu üyelikleri ve verilen oyların dağılımına göre: Adnan Menderes, 827 oyla yeniden Genel Başkanlığa seçilirken Genel idare kuruluna ise, aldıkları oy sırasına göre seçilen kişiler: Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu 760 oy, Fuad Köprülü 734 oy, Refik Koraltan 687 oy, Celal Ramazanoğlu 669 oy, Samet Ağaoğlu 589 oy, Sıtkı Yırcalı 571 oy, Refik Şevket İnce 369 oy, Fethi Çelikbaş 338 oy, Atıf Benderlioğlu 331 oy, Emin Kalafat 321 oy, Kamil Gündeş 247 oy, Tevfik İleri 236 oy, Rıfkı Salim Burçak 226 oy, Mustafa Zeren 223 oy. Beş üye hariç Genel Kurul büyük oranda yenilenmişti.[49]

Hükümet içindeki anlaşmazlıklar nedeniyle zaman zaman istifalar yaşandı.[50] Adnan Menderes dört bakanı kabine dışı bırakabilmek için 8 Mart 1951'de kabinesiyle istifa edip yeni kabineyi oluşturdu.[51] Demokrat Parti'nin 14 Mayıs 1950 seçimi ve sonrasında basın tarafından destek bulması başarısını artıran önemli bir faktördü. O yıllarda etkili reklam aracı olan basın önemli bir yere sahipti. Basın, halk ile siyasi partiler arasındaki en etkili iletişim aracıydı. Demokrat Parti hakkındaki olumlu haberler ve yazılar halkın Demokrat Parti'yi desteklemesinde önemli bir role sahipti.[52] Demokrat Parti, basının büyük beklentileri olduğu bir partiydi. İlk ele alınan işlerden birisi de basın olmuştu. Hazırlanan

---

[45] Özer, İ., **age.,** s.69.
[46] Özer, İ., **age.,** 66. ; **bk.;** Ticani davasından Pilavoğlu ve arkadaşlarına on yıl ağır hapis cezası verildi, Dilipak, A., **age.,** 177.
[47] Anadol, C., **age.,** 72, Kabasakal, M. **age.,**182.
[48] Eroğul, C., **age.,** 115.
[49] Özer, İ., **age.,** 70. ; Eroğul, C., **age.,** 115. ; Albayrak, M., **age.**, 226.
[50] Albayrak, M., **age.**, 204.
[51] Özer, İ., **age.,** 70.
[52] Özer, İ., **age.,** 59. ; **bk.;** DP'yi destekleyen gazeteler arasında; Vatan, Cumhuriyet, Zafer, Kuvvet, Yeni Sabah, Son Posta ilk sırada yer alanlardı. Gazetecilerden aralarında Ahmet Emin Yalman, Nadir Nadi, Mümtaz Faik Fenik, Cihad Baban, gibi ünlü gazeteciler, DP'yi desteklemişlerdi. Nadir Nadi, Mümtaz Faik Fenik, Cihad Baban DP listesinden milletvekili de seçilmişlerdi, Albayrak, M. (2004). **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960).** Ankara: Phoenix Yay.,91.

kanun tasarısı seçimlerden çok kısa bir süre sonra, 15 Temmuz 1950'de Meclis'te büyük çoğunluğun oyuyla kabul edildi. 1950 Basın Kanunu liberal bir kanundu. Bu kanunla basın üzerindeki baskı rejimi ve hükümetin basın üzerindeki denetimi kısmen azalmıştı.[53]

Abidin Daver "Matbuat hürriyeti" başlıklı yazısında konuyla ilgili yaptığı değerlendirmede, memleketin uzun yıllardan beri hür bir basın kanununun hasretini çektiği ifade etti. Demokrat Partinin muhalefette iken millete vaat ettikleri arasında hür bir basın kanununun çıkarılması, son demokrasi mücadelesinde basının Demokrat partinin iktidara gelmesinde etkili olan desteğine işaret etti. Fakat yeni Basın Kanununun TBMM'ye sunulduğu zaman önceki hükümet döneminden farkı olmadığının görüldüğü belirtildi. Abidin Daver yazısının devamında gazetecilerin istemiş olduğu matbuat hürriyetinin, başıboş bir hürriyetten faydalanarak bir gazetecilik tahakkümü için değil bunu memleketin ve demokrasinin yüksek menfaatleri için istediklerini söyledi.[54]

24 Temmuz 1950 Gazeteciler Bayramı, Yıldız Parkında Malta Köşkü'nde bir kokteyl parti ile kutlandı. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, Başbakan Adnan Menderes, Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu, Meclis Başkan vekili Sıtkı Yırcalı, milletvekilleri, Basın ve Yayın Genel Müdürü, üniversitelerin rektörleri, vali, emniyet müdürü, vilâyet erkânı, yerli ve yabancı basın mensupları iştirak etmişlerdi.[55] Hükümet ve basın arasında ilk zamanlardaki yakın ve yumuşak ilişkiler, hükümetin icraatlarını geliştirmesi ve basında zaman zaman eleştirilere yer verilmesi üzerine gerginleşmişti. Mayıs 1951'de çıkan bir kararnameye göre, o zamana kadar özel şirket yoluyla gazetelere eşit olarak dağıtılan resmi ilanlar, artık hükümet eliyle ve hükümetin takdir ettiği ölçülere göre verilecekti. Bu hareketteki gaye Demokrat Parti' ye karşı bulunan gazetelere fazla ilan vermemek şeklinde anlaşıldı.[56]

8 Mart 1951 de istifa eden Menderes, 11 Mart 1951 de hükümeti yeniden kurdu.[57] 8 Ağustos 1951' de TBMM Halkevlerini devletleştiren bir yasayı kabul etti.[58] 1951 senesindeki Meclis Başkanlığı seçiminde; 325 oydan 185'ni Koraltan, 132'sini Refik

---

[53] Topuz, H. (2003).**Türk Basın Tarihi.** (I.Basım) Remzi Kitapevi, Kasım, 192, 193. ; **bk.;** Vatan, Tasvir ve Yeni Asır gazetelerinde Demokrat Parti Hakkında sık sık olumlu haberler yer almaktaydı. Cumhuriyet Halk Partisi'nin seçim çalışmalarında ise Ulus gazetesi ön plana çıkmaktaydı, Özer, İ., **age.,** 59.
[54] Abidin Daver, "Matbuat hürriyeti", **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1950 Perşembe, s.1,3.
[55] **Akşam,** "Gazeteciler bayramı dün neşe içinde kutlandı", 25 Temmuz 1950 Salı, s.1.
[56] Eroğul, C., **age.,** 111.
[57] Anadol, C., **age.,** 72.
[58] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 215.

Şevket İnce aldı. 1951'de Refik Koraltan ittifakla Meclis Başkanlığına seçildi.[59] Vatan gazetesinde "Refik Koraltan TBMM Başkanı oluyor" başlıklı haberde bu seçim hakkında bazı tespitlerde bulunuldu. Oylamaya katılanların sayısı 325 idi. Refik Koraltan 185, Refik Şevket İnce 132,çekimser 6, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu 1, Suat Başol 1 oy almışlardı. Arada 53 oy farkı vardı. Refik Şevket İnce 27 oy daha alsaydı meclis reisi olacaktı. Milletvekillerinin kiminin memnun kiminin mahzun olduğu ifade edildi. Refik Bey kürsüye doğru yöneldi, heyecanlıydı. Memnun ve gülümsemeye çalışarak teşekkür etti. Refik Şevket İnce 27 oy fazla alsaydı, meclis riyasetini işgal edecekti fakat Refik Şevket İnce'nin seçimde faaliyet göstermediğine değinilmişti. "Koraltan'ın yaptığı gibi faaliyete geçseydi, seçimi muhakkak kazanacaktı" şeklinde bir tespitte bulunulmuştu. Bazı milletvekilleri Koraltan'ın seçilmesine rağmen grubun bugünkü hareketini bir zafer olarak vasıflandırmakta ve şöyle denilmekteydi; " Koraltan artık bundan sonra riyaset köşkünde otururken bu çatının kendisi için geçici olduğunu ve bu çatı altında kendisini tutan kuvvetin grubu olduğunu anlayacaktır" denildi.[60] Samet Ağaoğlu bu konuyla ilgili olarak yapmış olduğu değerlendirmede; DP Meclis Grubunda yavaş yavaş başkaldıran hizipleşmenin Refik Şevket İnce'den faydalanmayı düşündüğünü ve onu 1951 Meclis Başkanlığı Seçiminde Refik Koraltan'ın karşısına çıkardığını anlatmaktadır. Refik Şevket'in sevilen birisi olduğunu, eğer Adnan Menderes'in desteği olmasaydı Koraltan'ı yeneceğini ifade etmişti. Muhalif hizbin yılmadığını ve Refik Şevket İnce'yi Grup Başkanlığına aday göstererek kazandırdığını ve bunun Refik Şevket'in Demokrat Parti'de son vazifesi olduğunu belirtmiştir.[61]

Refik Koraltan, Antakya'da yaptığı bir konuşmada, Türk-Arap ilişkileriyle ilgili yapmış olduğu değerlendirmede; "Asırlar boyunca beraber yaşadığımız ve müstakil yaşam alanlarından yalnızca memnun olduğumuz milyonlarca dindaşımızın bulunduğu hudutlarımızın hemen ötesindeki bu geniş kıtadaki insanlar için tek dileğimiz milli hudutlar içerisinde mesut olmalarıdır" dedi.[62] Demokrat Parti döneminin Milli Eğitim Bakanı Tevfik

[59] "Koraltan TBMM Başkanı oluyor; DP grubunda seçimi kazandı".(1 Kasım 1951). **Vatan,** 1
[60] "Koraltan TBMM Başkanı oluyor".(1 Kasım 1951) **Vatan,** 4.
[61] Ağaoğlu**,** S.**, İpin Gölgesinde ki Günler.., age.,** 100.
[62] "Türk-Arap Münasebetlerine Dair Koraltan'ın Beyanatı", "Ortadoğu'nun müşterek emniyet sistemi içinde yer alacağı gün gecikmeyecektir".(30 Kasım 1951). **Vatan,** 1. ; **bk.;** 'Refik Koraltan; Kimsenin toprağında gözü olmayan bir milletiz. Komşumuz Arap âleminin mutlak huzur ve emniyet içerisinde yaşamasını isterken milyonlarca dindaşımızın bulunduğu bu ülkeden gelen bu seslerin de bu asil duyguya aynı asalet ve necabetle mukabele etmesini beklemek hakkımızdır. Kuvvetli bir Türkiye'nin büyük devletlerle beraber Arap âleminde de şeref ve istiklallerini korumak yolundaki samimi ve müşterek teşebbüslerine çok geçmeden katılmalarının büyük faydalarını anlamakta gecikmeyeceğine inananlardanım', "Türk-Arap İlişkilerine dair Koraltan'ın Beyanatı".(30 Kasım 1951). **Vatan**, 5.

İleri tarafından 1952'de Köy Enstitülerin adı değiştirilip Köy Öğretmen Okulları haline getirildi.[63]

Ocak 1952'de iktidarla muhalefet arasında bir uzlaşma sağlamak için Menderesle Faik Ahmet Barutçu arasında çözüm arayışı başlatılmış ancak bu görüşmeler sonuçsuz kalmıştı. 11 Ocak'taki uzlaşma toplantısının ardından Refik Koraltan'ın Samandağ'da yaptığı seçim konuşmasında; "Eski hükümetin kullandığı jandarma ve polisin, Fransızların kullandığı Ermeni ve Fransız polislerinden daha menfur olduğu" şeklindeki sözleri mevcut ilişkileri daha da gerginleştirdi. İzmir'den CHP'li olduğunu bildiren avukat Ali Özkanat isimli kişi, Koraltanı düelloya davet ettiğini duyurdu.[64] CHP Hatay milletvekilleri, Antakya'da bulunan Cumhurbaşkanına verdikleri bir mektupla, Koraltan'ın nutkundaki hakaretlere karşı duydukları teessürü bildirmişlerdi. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, vali konağında CHP heyetini kabul ederek dilek ve şikâyetlerini dinlemiş ve bunların kendisine bir not halinde verilmesi arzusunu da izhar ettikten sonra maiyeti ile birlikte Samandağ'ı ilçesine gitmişti.[65]

Refik Koraltan'ın konuşması CHP'liler tarafından tenkit edilmişti.[66] DP Grubunda konu hakkında kendisinden izahat istenen Refik Koraltan; "Bu konuşmam onların yayınladıkları şekilde değildir" dedikten sonra "Ancak velev o dedikleri şekilde bir konuşma yapmış olsam dahi bunu muazzam bir günah olarak ele almaya zerre kadar hakları var mıdır?" dedi. Refik Bey, "Asıl günah ve suç olan o zaman türlü çeşit zulümlerin ika edilmesidir. Bu hadiseleri unutturduktan sonra yavuz ev sahibini bastırır gibi, bu sefer sanki bütün o hataları yapan bizmişiz gibi inanılmaz bir yüzsüzlükle ortaya çıkmak bu gibiler için işten bile değildir. O zaman zulüm yapılmıştır, yapılmamış mıdır?" diyerek bu eğer bir mesele yapılmak isteniliyorsa bu meselenin üzerinde durulacağını, söyledi.[67]

---

[63] Özer, İ., **age.,** 73.

[64] Dilipak, A., **age.,** 173.; "Koraltan Düelloya Davet Edildi", 18 Ocak 1952 Cuma, s.1.

[65] "Koraltan Bayar'a şikâyet edildi".(11 Ocak 1952). **Vatan,** 1. ; **bk.;** "CHP vekilleri Celal Bayar'a yazdıkları mektupta; Başkanlığınız altında Samandağ'ı ilçesinde yapılan ziyaret sırasında, TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın fevri olarak yaptığı konuşmada, geçmiş hadiseleri tağyir ve tahrif ederek Halk Partisinin artık bir mezar olduğunu ve Halk Partisi polis ve jandarmasının müstevli Fransız polis ve jandarmasından daha menfur bulunduğunu ifade ederek, kendisini dinleyen ve yüzde doksan beşi Halk Partisinden olan vatandaşlara en ağır bir şekilde hakaret etmiştir", **Vatan,** "Koraltan Bayar'a şikâyet edildi".(11 Ocak 1952). 5

[66] "Koraltan Protesto Ediliyor".(13 Ocak 1952). **Vatan,** 1,5. ; "Seyhan CHP'lilerinin protestosu".(13 Ocak 1952). **Vatan**, 5.

[67] "Koraltan'ın beyanatı".(15 Ocak 1952).**Vatan,** 5. ; **bk.;** Refik Koraltan; 'Başbakan dedi ki; 'bazı arkadaşlar sert konuşmamdan şikâyet ediyorlarmış, partimin ve memleketimin menfaati için konuşuyoruz'. DP Meclis Grubu bugün toplanmış ve geç vakte kadar çalışmıştır. Grup bugün Doktor Süreyya Endik'in isteği üzerine Meclis Başkanı

Refik Bey'in Samandağ'ı nutku Büyük Millet Meclisi'ne de aksetmişti. Hatay Milletvekili Hasan Reşit Tankut, Refik Koraltan'ın, Hatay Samandağ'ında kendisini karşılamaya gelen halka hitap ederken 1946 seçimlerinde sabık iktidarın kullandığı jandarma ve polisi işgalci Fransız Hükümetinin kullanmış olduğu Ermeni jandarma ve polisiyle mukayese ederek Halk Partisi jandarma ve polisinin daha zalim olduğunu söylediğini belirtmişti. Refik Koraltan'ın bu sözlerinde "Devletin silahlı emniyet kuvvetlerini tahkir manası yok mudur?" sualini yöneltmişti. Tankut, yetkili mercilerin bu konuda ne yaptığını sormuş, konunun Adalet Bakanı tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını rica etmişti.[68] Takrir sahibi Tankut'un sözleri milletvekilleri tarafından gürültülerle karşılanmış, Refik Koraltan kendisini müdafaa etmişti.

Refik Bey konuşmasında; "Hasan Reşit Tankut'un konuşmasının bir bölümünde 1946'da zulümden bahis olunabilir dediğini ya da buna yakın bir cümle kullandığını" belirterek Tankut'un iddialarına cevap olarak orada yapmış olduğu konuşmanın bir bölümünü okuyacağını söyledi. 1946 seçimlerinin yurdun dört köşesinde nasıl yapıldığını herkes gibi Hasan Tankut Bey'in de bildiğini, o kara günleri bir tarafa bırakılması gerektiğini ifade ederek mevzu olan konu üzerine konuşmaya başladı. 1946 yılında Demokrat Partinin yurdun her yerinde teşkilatlanma gayreti içerisinde olduğunu belirterek bu yerlerden birisinin de Hatay olduğunu ifade etti. Kendisinin o dönemde sık sık Hatay'a gittiğini ve orada yaşananları gözlemlediğini belirten Refik Bey, Demokrat Parti teşkilatlanmasına yardım eden Hatay'daki vatandaşlara o dönemde eziyet yapıldığını söyledi. "Memleketin her yerinde olduğu gibi Hatay'da da DP teşkilatına destekten dolayı baskılar oluyordu" dedi. Refik Bey, o dönemde Hataylı ve Antakyalı vatandaşların kendilerine gelerek yapılan baskı ve işkenceyi anlattıklarını söyledi.[69]

Refik Bey, demokratik yollardan seçimlerde oylarını kullanma haklarının olduğunu söyleyerek bu vatandaşlara sabır ve tahammülü tavsiye ettiğini ifade etti. Hatay'ı ziyareti ve Samandağ'ındaki konuşması hakkında, o gün herkesin neşe içinde bulunduğunu belirterek yanına gelen vatandaşların kendisine "Tavsiyenizi dinledik sabrettik ve huzura kavuştuk" dediklerini belirtti. Daha sonra Samandağ'ına gittiklerini söyleyen Refik Bey, geçmişe dair bir hatırasından söz etti. 21 Temmuz 1946 seçimlerine yakın günlerde Harbiye

---

Refik Koraltan'ın Samandağ'ı hadisesi etrafındaki izahatını dinlemiştir', "Koraltan DP Grubunda Beyanatını İzah Etti".(16 Ocak 1952). **Vatan**, 1.

[68] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.35, 04.02.1952, O:1, Dönem: IX, Cilt:13, Toplantı:2, 35.inci Birleşim, s.32.

[69] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.35, 04.02.1952, O:1, Dönem: IX, Cilt:13, Toplantı:2, 35.inci Birleşim, s.35.

Bucağının Battiaya köyünde bir hâdise olduğunu belirterek Harbiye Bucağı C. H. P. Başkanının yanına iki üç jandarma alarak gittiğini ve bu Battiaya Köyü Asi Nehrinin şark kısmında, kim Halk Partili, kim Demokrat diye tasnif yapıldığını ve bu şekilde ayrıldıktan sonra sopanın devreye girdiğini anlattı.[70] Samandağ'ında yanına yaşlı bir vatandaşın gelerek "Şimdi hepimiz iyiyiz" dediğini söyledi. Refik Bey, kendisinin orada 1946'dan önceki köy muhtar seçimlerinde ve başka konularda yapılan haksızlıklardan söz ettiğini, Fransızlarla ilgili kıyaslama konusunda da bunu söyleyebilmek için Fransızlar zamanında orada bulunan bir kişi olması gerektiğini oysa meselenin bünyesinin buna müsait olmadığını ifade etti. Kendi iktidarları ile birlikte geçmişteki tazyik ve işkencelerin ortadan kalktığını söylediğini belirtti.[71] Başbakan Adnan Menderes konuyla ilgili şöyle bir konuşma yaptı; "Soru sahibi Hükümet vazifesini yapmamıştır diyor ve tezada düştüğünün farkında olmuyor; bir gazetede ki sözler konuşana ait olabilir. O zatın o sözleri karşılaması lazımdır ben bunları söylemedim deyince mesele kalmaz. İddia sahiplerinin evvela yapacakları iş bunu kanunla hukuken delil olacak bir vesika halinde tespit etmeleri ve bir zabıt varakası yapılması gerekir" demişti. Adnan Menderes, Refik Koraltan'ın bir tekzip yayınlayarak, bunları söylemediğini belirttiğini, Refik Bey'in söylemiş olsaydım ne olurdu cümlesi üzerinden olmayan bir şeyi hükümetin sorgulamayacağını bu sebeple de Tankut'un tezada düştüğünü ifade etti.[72]

Demokrat partinin iktidarının ilk yıllarında Türkiye'yi yurt dışından birçok önemli devlet başkanı ziyaret etti. Büyük Millet Meclisi Başkanı sıfatıyla Refik Koraltan, bu

---

[70] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.35, 04.02.1952, O:1, Dönem: IX, Cilt:13, Toplantı:2, 35.inci Birleşim, s.36. ; **bk.;** Refik Koraltan; 1946 seçiminden sonra Hataylı vatandaşlar o zamanki Devlet Reisine, Hükümet Reisine, alâkalı mesul makamlara diyorlar ki, burada şimdiye kadar görmediğimiz zulümle karşılaştık, buraya bir tahkiki mezalim komisyonu gönderin, diyorlar. Hükümet dosyasında da var bu telgraf, burada da, bu dosyada da var. Aradan kısa bir zaman geçmiş, herkes şen, hayatından memnun, kazancından memnun, yarınından memnun, her halinden memnun bir kütle karşısındasınız; hamdolsun kurtulduk diyorlar. Böyle Samandağ'ına giderken kafile kafile köylülerle karşılaştık. Türkçeyi konuşabilen vatandaşlar masum bir ifade ile pürüzsüz bir ifade ile arz ettiğim bu necip duygularını Devlet Reisine de söylediler. Samandağ'ına girdik, **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.35, 04.02.1952, O:1, Dönem: IX, Cilt:13, Toplantı:2, 35.inci Birleşim, s.37.

[71] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.35, 04.02.1952, O:1, Dönem: IX, Cilt:13, Toplantı:2, 35.inci Birleşim, s.37. ; **bk.;** Refik Koraltan, O menfur hâdiseler, dikkat et Hasan Reşit Bey, bir daha tekerrür etmeyecektir. Bunun teminatı Türk milletinin iradesidir, sizlerin iradesidir. Hasan Reşit arkadaşım müsterih ol, Koraltan arkadaşın hayatını her memleket çocuğu gibi hiç değilse sizin kadar bu memlekete vakfetmiş onun tarihi ile onun mazisi ile onun asaleti ile övünmeyi bilen, ondan zevk alan bir memleket çocuğudur. Sizlerin arkasında büyük Türk milleti bulunmaktadır. Artık bu yüce millete kimse hakaret edemez, kimse zulüm yapamaz. **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.35, 04.02.1952, O:1, Dönem: IX, Cilt:13, Toplantı:2, 35.inci Birleşim, s.37,38.

[72] "Koraltan'ın Samandağ Nutku Meclise Aksetti".(5 Şubat 1952). **Vatan,** 1,3, **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.35, 04.02.1952, O:1, Dönem: IX, Cilt:13, Toplantı:2, 35.inci Birleşim, s. 39. ; **bk.;** 'Hasan Reşit Tankut'un takririnde Koraltan'ın Türk Jandarma ve polisini, Ermeni ve Fransız polisi ile mukayese ettiği, bundan onur kırıcı bir mana bulunduğu anlatıyordu. Meclis reisi Refik Koraltan, büyük sarı bir zarf ile kürsüye gelerek şunları söyledi; Son seyahatte beni tanıyanlar konuşmamı istediler. Ben de yapılan haksızlıklardan bahsettim, dedi', "Koraltan'ın Samandağ Nutku Meclise Aksetti". (5 Şubat 1952). **Vatan,** 1,3.

ziyaretlerde etkili bir görev aldı. Diplomatik ilişkiler bağlamında Türkiye'yi ziyaret eden bu devletlerden birisi Yunanistan'dı. Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, Yunanistan Dışişleri ve Başbakan Yardımcısı M. Sofoklis Venizelos'un, Kamutay görüşmelerini takip etmeleri münasebetiyle Mecliste bir konuşma yaptı. Refik Bey bu konuşmasında, birçok tecrübelerden geçmiş olan, Türk-Yunan dostluğu ve işbirliğinin tarihi sürecine atıfta bulunarak bu ilişkilerin sağlam temellere dayanmasının Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Atatürk ve misafir olarak gelen Yunan Dışişleri ve Başbakan Yardımcısı'nın babası Venizelos tarafından atıldığını belirtti. Bu dostluğun her iki memleketin hakiki menfaatlerine, coğrafi zaruretlerine, ideal ve mukadderat birliğine dayandığını söyledi. Dostluğun başladığı ilk günlerden itibaren her iki ülkenin de takip etmekte olduğu dış politikanın ana prensiplerinin Birleşmiş Milletler ideallerine temel teşkil eden prensiplerin aynısı olduğuna değindi.[73]

1 Kasım 1952 tarihinde 9. Dönem birinci birleşim, 3.toplantısı Başkan vekili Mühlis Tümay tarafından açıldı. TBMM Başkan seçimine 362 üyenin katıldığını ve oylama sonucunda İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın 356 oy ile seçildiğini duyurdu. 6 oy çekimserdi. Alkışlar arasında kürsüye gelen Refik Koraltan, gösterilen sevgi ve itimattan dolayı şükranlarını sundu. "Her zaman ve her vesileyle ifade ettiğim gibi, Türk Milletinin temsilcisi olan siz değerli arkadaşların sevgi ve güvenini devamlı kılmanın tek yolu; meclis faaliyetlerini tanzim ederek, tüzük hükümlerini büyük bir dikkat ve hassasiyetle tatbik etmektir", dedi. Bu gayeyi elde etmek için tüm güç ve kuvvetiyle dikkatli, hassa bir şekilde çalışmaya devam edeceğini belirtti. "Büyük Millet Meclisinin şerefli tarihi içinde dokuzuncu devre, üçüncü toplantı mesaisinin de Türk Milletinin hayat ve tarihinde feyizli neticeler vermesini dilerim" sözleriyle konuşmasını tamamladı.[74]

Bir diğer gelişme irtica tehdidine karşı birtakım önlemler alınırken demokratikleşme sürecinde beklenmeyen bir icraat gerçekleşmiş ve dini istismar ettiği gerekçesiyle, 8 Temmuz 1953'te Millet Partisi Kapatılmıştı.[75] Millet Partisinin kapatılmasından çok kısa bir süre sonra, partinin eski yöneticilerinden bir kısmı 10 Şubat 1954 de Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) adıyla yeni bir parti kurmuşlardı.[76] 23 Temmuz 1953 de Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman'ın bir suikast girişimiyle saldırıya uğraması ve bunun

[73] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.34, 01.02.1952, O:1, Dönem: IX, Cilt:13, Toplantı:2, 34.üncü Birleşim, s.6.
[74] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/46.
[75] Özer, İ., **age.,** 67.
[76] Kabasakal, M. **age.,**184.

arkasında birtakım gerici örgütlerin olması üzerine Adnan Menderes, dinin dünya işleri ve siyasete alet edilmesini önlemek amacıyla "Vicdan Hürriyetini Koruma Kanunu" adıyla 23 Temmuz 1953'te Mecliste bu kanun kabul edildi.[77]

TBMM 1 Kasım 1953 deki, 9.devre 4. Toplantısında Meclis Başkanlığı için yapılan seçim sonucunda; seçime katılan 306 azanın 306'sının ittifakı ile İçel Milletvekili Refik Koraltan seçilmişti. Refik Bey, TBMM Başkanlığına seçilmiş olması itibariyle sevgi ve şükranlarını sunduğu bir teşekkür konuşması yaptı. Kendisine gösterilen güvene layık olarak vazifesinin sorumluluğuyla hareket edeceğini belirten Refik Koraltan, Türk Milletinin iradesinin temsilcisi olan TBMM üyelerinin TBMM tarihinde görülen bu önemli vazifeleri bundan sonra da layıkıyla yapılacağından emin ve bahtiyar olunduğunu ifade etti. Başarı dileklerini ileterek alkışlar arasında konuşmasını bitirdi.[78]

Cumhuriyet Halk Partisi tarafından yapımına başlanılan ancak tamamlanamayan Anıtkabir, Demokrat Parti döneminde 10 Kasım 1953 yılında açıldı. Mustafa Kemal Atatürk'ün naaşı 10 Kasım günü geçici kabrinden alınarak Anıtkabirde ebedi istiratgahına tevdi edilmesi için tüm hazırlıklar tamamlanmış, yapılan bu merasimde Meclis Başkanı Refik Koraltan da bulunmuştu.[79] "Gençlik Atatürk'ü dün minnetle andı" başlıklı haberde, öğrenciler ve üniversitelilerden oluşan büyük bir kalabalığın, Dışkapı'dan Ulus Meydanına buradan da marşlar söyleyerek Bankalar Caddesi Atatürk Bulvarı yoluyla Zafer Meydanına geldiği belirtildi. Burada söz alan birçok hatip tarafından; Türk milletinden aldığı kudret ve kuvvetle vatanımızı kurtaran ve kurduğu cumhuriyeti çok güvendiği Türk gençliğine emanet eden Atatürk'ün, bütün fikir ve ideallerinin gençliğin kalbinde ve fikrinde yaşadığı, temelleri çok derinlere atılmış Atatürk inkılaplarının ve eserlerinin alçakça duygular, kin, gaflet ve gerilikle yıkılmasına asla müsaade edilmeyeceği ifade edildi. Daha sonra kalabalık kafile Anıtkabir'e ulaştı. Anıtkabir'de, hep bir ağızdan İstiklal Marşı söylendi sonra yine genç hatipler tarafından ateşli konuşmalar yapılarak şiirler okundu. Bu vesile ile Meclis Reisi Refik Koraltan bir hitabede bulundu.

Refik Bey konuşmasında; "Mustafa Kemal Atatürk, Büyük Türk milletinin bağrından yetişmiştir. En büyük eserini daima sevdiği, yolunda çalışmaktan yılmadığı Türk

---

[77] Özer, İ., **age.,** 68.

[78] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/45, **bk.;** Reis vekilliklerinin seçimi için 336 üye katılmış ve yapılan seçimlerde; Fikri Apaydın(Kayseri) 335 oy, Muzaffer Kurbanoğlu(Manisa) 335 oy ve Tevfik İleri(Samsun) 333 oy almışlardır, **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/45.

[79] "15 yıl önce ebediyete intikal eden büyük önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün na'şı bugün muazzam bir merasimle Anıtkabir'e naklediliyor".(10 Kasım 1953). **Milliyet,** 1.

milletinden aldığı kudretle meydana getirmiştir. Her insana nasip olmayacak bir şekilde, kendi ümidi olan nesil, durmadan gönüllerde yerleşen Mustafa Kemal adıyla, eseriyle övünecek ve onun ebedileşmesi için daima ve daima onun bekçisi kalacaktır" dedi. Refik Bey konuşmasının devamında gençlere: "Mustafa Kemal nesli olan gençlik, bütün milletlere örnek olacak şekilde muazzam bir eserin izinde ve onun bekçisi olduğunu söylüyorsunuz, kayıtsız şartsız haykırıyorsunuz. Zaten Türk milletinin asaleti, varlığı, kıymeti, tarihte olduğu gibi bundan böyle de daima ve daima ancak bu kuvvetle ölçülmektedir" diyerek, "Türk milletinin istilâlar karşısında daima 'Hayır!' demesini bilen bir millet olduğunu" belirtti.[80]

Sonraki süreçte 1960 Askeri Darbesinde aktif rol alan isimlerden birisi olan Mehmet Şükran Özkaya, kitabında Refik Koraltan'a dair, 1953 tarihinde Atatürk'ün cenazesinin Anıtkabir'e nakli sırasında Refik Koraltan'ın arkadaşı olan babasının törene katılmak üzere, Ankara'ya davet edildiğini ifade etmişti. Mehmet Şükran Özkaya, Meclis'e babası ile birlikte gittiğini Refik Koraltan'ı ikametgâh olarak kullandığı köşkte ziyaret ettiklerini anlatmıştı. Refik Koraltan ile babasının sohbeti esnasında bir ara kendisinin söz aldığını belirtmiş ve DP'ye karşı halktaki samimi havanın dağılmak üzere olduğu izlenimine inandığını ve aydınların tedirginliğin basında yer aldığını nazik bir dille ifade etmişti. Bunun üzerine Koraltan'ın "Neden böyle düşündüğünü" sorduğunu ve kendisinin de cevaben eğitim seviyelerine bakılmaksızın KİT'lerde yüksek ücretli bazı görevlendirmelerin, kısık sesle de olsa eleştirildiğini, memur ve subayların yaşamlarını çok güç şartlar altında devam ettirdiklerini belirtti. Refik Koraltan'ın bu sözlere sinirlendiğini ve daha sonra sohbetin yumuşadığını, hatta bir ara Refik Koraltan'ın kendi oğlundan söz ederek, O da şikâyetçi diye uzun uzun anlatmaya devam ettiğini aktarmıştı. Mehmet Şükran Özkaya, Refik Bey'in şikâyet etmesini yadırgadığını ve kendisinin özenilecek görevleri olduğunu söyleyince, Refik Koraltan'ın sükûnetini koruyamayarak babasına döndüğünü; "Bu, benimle böyle konuşuyorsa, üstleriyle kim bilir nasıl konuşuyordur?" dediğini anlatmıştı.[81]

18 Aralık 1953 tarihinde DP, CHP'nin bütün mal varlığını 'haksız iktisap' diye adlandırarak Hazine'ye geçiren bir yasa çıkarttı. Bu durum ana muhalefet partisinin etkinlik olanaklarını azaltmak için yapılmış bir girişimdi.[82]

---

[80] "Gençlik Atatürk'ü dün minnetle andı".(12 Kasım 1954). **Milliyet,** 7.
[81] Özkaya, M., Ş. (2005) **Adım Adım 27 Mayıs**. (I. Basım). İleri Yay., Şubat, 32, 33.
[82] Albayrak, M., **age.**, 216. ; Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 216.

Demokrat Partinin, iktidar zamanında iç politika da muhalefete karşı en çok kullandığı yöntem Cumhuriyet Halk Partisi'nin geçmişteki politikalarını eleştirmekti.[83] Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, İzmit DP İl Kongresinde vatandaşlara yaptığı konuşmada; Türk milleti ne zaman bir kalkınma hareketine girişse ya da milli bir eser meydana getirmek istese karşısında muhtelif şekillerde menfaat düşkünleri ile karşılaşmıştır. Kötü niyetli bu kişilerin saf temiz ruhlu vatandaşların arasına katılarak; "Memlekette birlik yoktur, vatandaşlar birbirlerine yan bakmaktadır, hürriyet ve demokrasi elden gidiyor, hükümet çalışmıyor, matbuat serbesti ortadan kaldırılıyor" şeklindeki söylemlerle milletin temiz ruhlu vatandaşlarını kandırarak zehirlemek istediklerini belirtmişti. Refik Bey, bunu yapanların gayelerinin kaybettikleri saltanatı ve ellerinden kaçırdıkları ikbali ve diktatörlüğü tekrar ellerine geçirme arzusu olduğunu ifade etti. Konuşmasının devamında bu kişiler bilmelidirler ki, Türk milleti kendisini yıllarca ihmal edeni affedemez ve unutamaz. Onlar Türk kalkınmasını sabote etmek, ileri hamleleri önlemek, milli refahı durdurmak istiyorlar. Bugünkü hükümetin başarılarını kıskanıyorlar. Onların bu yıkıcı emellerine sizler engel olacaksınız diyerek, demokratik sistemde millet ve hükümet çalışmalarının birbirlerini tamamladığını ve desteklediğini belirtti. Halkın kendilerine olan inancının ve bu yıkıcılarla mücadelesinin, kendileri ve halk adına çalışmak için ilham kaynağı olacağını ifade etti.[84]

Pakistan Dış İşleri Bakanı ekselans Zafirullah Han, Türkiye'yi ziyaret etmiş, devlet erkânı ziyareti kapsamında Meclis Başkanı Refik Koraltan tarafından makamında kabul edilmişti. Refik Koraltan da Dışişleri Bakanı Zafirullah'ı aynı gün misafir köşkünde ziyaret ederek iadeyi ziyarette bulunmuştu.[85] Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, Alman Federal Devleti Parlâmento üyelerinden bir heyetin Meclisi ziyaretleri münasebetiyle mecliste bir konuşma yaptı.[86] Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, Türkiye'yi ziyarete davet edilmiş bulunan Yugoslavya Federal Meclisi azasından mürekkep heyetin bu ziyareti münasebetiyle bir demeç verdi. Öncelikle Türkiye Büyük Millet Meclisinden bir heyetin Yugoslavya'yı ve Federal Meclisi ziyaret ettiğini belirten Refik Koraltan, heyetin oradan gördükleri samimiyet ve alaka ile memlekete döndüğünü belirtti.

---

[83] Özer, İ., **age.,** 71.
[84] "İzmit DP İl Kongresi; Koraltan'ın konuşması".(25 Mayıs 1952). **Milliyet**, 7. ; "Koraltan muhalefeti itham etti".(25 Mayıs 1952). **Vatan**, 1,3.
[85] "Zafirullah".(20 Şubat 1952). **Milliyet**, 7.
[86] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.67, 13.04.1953, O:1, Dönem: IX, Cilt:21, Toplantı:3, 67.nci Birleşim, s.361.

Şimdi de Yugoslavya Meclisi heyetinin Büyük Millet Meclisinin misafiri olarak geldiklerini belirterek heyete hoş geldin dileklerini sundu.[87]

Yunan Başvekili Papagos da gelen yabancı devlet temsilcileri arasındaydı. Ziyaretinde, yanında eşi ve Dışişleri Vekili Stefanopulos ile birlikte Türkiye'ye gelmişti. Misafirler Çankaya Köşkünde defteri mahsusayı imzalamışlar, Atatürk'ün geçici kabrini ziyaret ederek saygı duruşunda bulunmuşlardı. Başbakan Adnan Menderes, Dış İşleri Bakanı Fuad Köprülü ve Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'ı makamlarında ziyaret eden misafirlere, aynı gün içerisinde Refik Koraltan da Ankara Palas'ta iade-i ziyarette bulunmuştu.[88] İngiliz heyeti de bu dönemde Türkiye'yi ziyaret etmişti. Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan bu ziyaret sebebiyle davetli olarak Türkiye'ye gelen İngiliz Parlâmento Heyetinin Meclisi ziyaretleri münasebetiyle bir konuşma yapmıştı. Refik Bey, "Yapılan davet üzerine, dost ve müttefikimiz İngiliz milletinin Avam Kamarasından ve Lordlar Kamarasından güzide bir heyet 19 Hazirandan itibaren memleketimizin misafiri bulunmaktadırlar" diyerek söze başladı. Refik Bey, "İngiliz milletinin temsilcilerini aramızda görmekten dolayı bahtiyarız" dedikten sonra memlekette misafir olarak bulundukları müddetçe her yerde, her zaman Türk milleti tarafından sempati ile karşılanacaklarını ifade etti. Refik Bey, misafirlere hoş geldiniz, takdiminde bulunmuş, kordiplomatik locasında bulunan misafir İngiliz Parlâmento Heyeti de ayağa kalkarak selâm vermek suretiyle alkışlara karşılık vermişlerdi.[89]

Hükümetin misafiri olarak Türkiye'yi ziyaret eden bir diğer grup İtalyan Başvekil Guiseppa Pella ve refakatindeki heyetti. İki ülke arasında karşılıklı diplomatik müzakereler gerçekleşti. Bu müzakerelerde iki ülkeyi de alakadar eden siyasi ve iktisadi konular gözden geçirilerek, mevcut dostluğu pekiştirici kararlar alındı. İtalyan heyeti; Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Meclis Başkanı Refik Koraltan'ı ziyaret etmişti. Refik Koraltan da İtalyan büyükelçiliğine giderek bu ziyarete karşılık verdi. Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından İtalyan Başvekil ve Hariciye Reisi Guiseppa Pella onuruna verilen davete devlet erkanının önemli isimleri ile birlikte BMM Reisi Refik Koraltan da katıldı.[90]

Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, Dokuzuncu Devrenin nihayete ermesi dolayısıyla bir konuşma yapmıştı. Refik Bey, konuşmasında 22 Mayıs 1950 tarihinden

[87] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.84, 18.05.1953, O:1, Dönem: IX, Cilt:22, Toplantı:3, 84.üncü Birleşim, s.296, 297.
[88] "Mareşal Papagos Ankara'da görüşmelere başladı".(18 Haziran 1953). **Milliyet,** 1.
[89] **TBMM Zabıt Ceridesi,** B.95, 22.06.1953, O:1, Dönem: IX, Cilt:23, Toplantı:3, 95.inci Birleşim, s.168.
[90] "Türk-İtalyan görüşmeleri dün Ankara'da başladı".(14 Kasım 1953). **Milliyet,** 1.

başlayarak dokuzuncu devrenin sona erdiği zamana kadar geçen sürede Meclis'in mesaisi üzerine kısa bir değerlendirmede bulundu. Refik Bey dört yılın çalışma sonuçlarını kısaca izahtan sonra "Bazı vakitler geceli gündüzlü devam eden çalışmalarla, Türk Milletinin refah ve saadete ulaştıracak, onu, mukaddes yurt toprakları üstünde, gününden memnun ve yarınından emin olarak sükûn ve huzur içinde yaşatacak bütün tedbirleri aldınız" dedi. Refik Bey, geride bırakılan 9. Devre sona ermiş bulunurken kendisini Büyük Millet Meclisi Reisliğine seçtikleri için üyelere şükran ve teşekkürlerini sundu. Refik Bey yeni seçimlere gelindiğini belirtmiş, gelecek Meclisin vatan için hayırlı uğurlu olması temennisinde bulunmuştu. Meclisin 14 Mayıs 1954 Cuma günü saat 15.00'te fevkalâde toplantısına başlayacağını belirterek, konuşmasını tamamladı.[91]

1 Ocak 1954 10.Devre 1.İçtima Yılı Reis Vekili Fikri Apaydın tarafından açılmış, TBMM reisliği için yapılan seçime 421 milletvekili iştirak etmiş ve İçel Milletvekili Refik Koraltan 421 oyla başkan seçilmişti. Alkışlar arasında kürsüye gelen Refik Bey, TBMM'nin üyelerine teşekkürlerini sundu. Bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da vazifesinin yüklemiş olduğu sorumluluk ve bilinçle beraber, Meclis üyelerinin kendisine göstermiş olduğu sevgi ve itimada bütün gücüyle çalışıp layık olacağını belirtti. Çalışmalarının başarıya ulaşmasının tek yolunun meclisin kendisine olan sevgi ve desteğinin devamlılığı olacağını ifade etti. Büyük Türk Milletinin en mutlu günlerini hep birlikte görmek temennisiyle konuşmasını tamamladı. Reis vekillikleri için yapılan seçime 370 üye katılmış; Esat Budakoğlu(Balıkesir) 369 oy, Fikri Apaydın (Kayseri) 370 oy, Tevfik İleri (Samsun) 369 oy alarak seçilmişlerdi.[92]

5.2.1. Kore'ye Türkiye'den Asker Gönderilmesi ve Refik Koraltan

İkinci Dünya Savaşı sonunda galip devletler, durum değerlendirmesi yapmak amacıyla Postdam Konferansında bir araya gelmişlerdi. Konferansta Sovyetlerin Uzak

---

[91] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.65, 12.03.1954, C:2, Dönem: IX, Cilt:29, İçtima:4, 65.inci İnikat, s.920. ; **bk.;** Refik Koraltan; IX. ncu Devrenin çalışmaları sona erdiği şu dakikada Yüksek Heyetinize bu tarihî devrenin mesaisi hakkında kısaca maruzatta bulunmayı vazife telâkki ederim. Bu devrede, yani 22 Mayıs 1950 tarihinden bugüne kadar Büyük Millet Meclisine tezkere ve saire gibi çeşitli evrak hariç (809) lâyiha ve (625) teklif tevdi edilmiştir. Alâkalı encümenlere tevdi edilen bu lâyiha ve teklifler, fasılasız toplantı ve sürekli bir mesai ile encümenlerde tetkik edilerek kısmen tevhit ve telif edilmek suretiyle Umumi Heyetinizin nazarı tetkik ve müzakeresine arz edilmiş ve bugüne kadar yapılmış olan (405) inikatta, Yüksek Heyetinizce (746) sı kanun, (6) sı tefsir, (148) i karar olarak kabul edilmiştir. Yine bu devre zarfında Meclis Riyasetine ve delâletimizle muhtelif vekâletlere tevcih olunan (1407) şifahi ve tahrirî sual takririnden (1245) i cevaplandırılmıştır. Ve bu meyanda; Dilekçe Komisyonunuza, havale ve tevdi olunan vatandaş dileklerine ait (19904) dosyanın da karara bağlandığını da ayrıca kaydederim, **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.65, 12.03.1954, C:2, Dönem: IX, Cilt:29, İçtima:4, 65.inci İnikat, s.920.

[92] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/44.

Doğu savaşına katılması karşılığında Kore topraklarının kuzey bölgesinin Sovyetlere verilmesi kararı alındı. Güney Bölgesi ise Amerika'nın kontrolü altında olacaktı. Japonya'nın yenilgisinden sonra Uzakdoğu'da ortaya çıkan boşluğun doldurulmasında komünizmi benimsemiş olan ülkeler Asya'da ağırlık kazandı. Batı güçlerinin Uzakdoğu'da NATO gibi bir ittifak sistemine sahip olmaması da Sovyetleri bu bölgede etkili hale getiren sebeplerdendi. Kore sorununun ABD tarafından 17 Eylül 1947 tarihli, Birleşmiş Milletler Genel Kurul gündemine getirilmesi üzerine, Rusya cevaben Kore'deki bütün yabancı askeri güçlerin çekilmesi teklifinde bulundu. ABD böyle bir durumda Güney Kore'nin, Kuzey Kore tarafından işgal edileceği endişesini duymaktaydı. 1948 ve 1949 yıllarında Sovyetler ve ABD Kore'den çekilme kararı aldılar.[93]

Ancak aynı coğrafyayı paylaşan fakat iki farklı ideolojiyi benimseyen Kuzey Kore ile Güney Kore arasında 25 Haziran 1950 senesinde çatışma çıktı. Sovyetlerin destek ve teşvikiyle Kuzey Kore, Güney Kore'ye saldırınca ABD de Birleşmiş Milletler'i harekete geçirerek savaşın yükünü almış oldu.[94] Soğuk Savaşın iki kutbu olarak görülen kapitalist ve sosyalist dünya ilk defa Kore'de karşı karşıya geldi.[95] Demokrat Parti döneminin bu süreçteki dış politikası; batı dünyası ile yakınlaşma ve iyi ilişkiler kurmak olmuştu.[96] İkinci Dünya Savaşına girmeyen Türkiye hem Sovyetlerle ilişkilerini bozmuş, hem de Batıyla bütünleşememişti. Savaş sonrası Sovyetler; Boğazlar 'da ve Doğu Anadolu'da hak iddia edince Türkiye daha fazla yalnız yaşayamayacağını anlamış ve Batıya yanaşmıştı.[97] Demokrat Parti Hükümeti batı ile daha yakın siyasal ilişkiler kurmak istiyordu. 25 Haziran 1950 senesinde Kuzey Kore ile Güney Kore arasında başlayan savaşa, Amerika'nın artan bir ilgi göstermesi ile hükümet beklediği fırsatı bulmuş Türk basınında Güney Kore lehine bir kampanya başlatılmıştı. Gazeteler hür dünya için, yüzlerce Türk'ün savaşa gitmeye hazır olduğunu yazmışlardı.[98]

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Trygve Lie'nin, Güvenlik Konseyinin Güney Kore'ye yardım edilmesini öneren 27 Haziran 1950 tarih ve 473 sayılı kararı da Türk Hükümeti'ne ulaşmıştı. Hükümet adına konuyu 30 Haziran 1950 gün TBMM 'nin

---

[93] Özer, İ., **age.,** 77.
[94] Özer, İ., **age.,** 78. ; **bk.;** "Amerikan kara askerleri Kore savaşına katıldılar; Truman ikinci bir emirle bütün Kore yarımadasının havadan ve denizden bombalanmasını talep etti",.**(**1 Temmuz 1950). **Cumhuriyet.** 1.
[95] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 61.
[96] Özer, İ., **age.,** 75.
[97] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 62.
[98] Eroğul, C., **age.,** 102.

gündemine Dış İşleri Bakanı Fuad Köprülü getirdi.[99] Dış İşleri Bakanı Fuad Köprülü Büyük Millet Meclisinde konuyla ilgili geniş bir izahatta bulundu. Güney Kore'ye yapılan saldırının dünya sulhu için bir tehdit teşkil ettiğini kaydederek bu mesele hakkında Birleşmiş Milletler Sekreterliğinden alınan iki telgrafı okudu. Bu telgrafların birincisinde Kuzey Kore kuvvetlerinin geri çekilerek saldırıların durdurulması, güvenlik konseyinin istediği ilk karardı. İkincisinde ise, Güvenlik Konseyinin Güney Kore'ye yardım etme isteğiyle ilgili alınan karardı.[100] BM Genel Sekreteri, Kore'deki durumu Ankara'ya iletmiş ve böylece Türkiye'nin savaşa dâhil olma durumu tartışılmaya başlanmıştı. Hükümet, 18 Temmuz'da Yalova'da Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın başkanlığında toplandı. Bu toplantıda Kore'ye asker gönderilmesine karar verildi. 25 Temmuz 1950 senesi Demokrat Parti Hükümeti, Birleşmiş Milletler Konseyi'nin isteğiyle, Kore'ye Türk Tugayının gönderilmesi kararını verdi. Verilen teklif TBMM de tartışıldı. Adnan Menderes, Bakanlar Kurulunu acil olarak toplantıya çağırdı. Bakanlar Kurulu toplantısına TBMM Başkanı Refik Koraltan ve Genelkurmay Başkanı da katılmışlardı. Konu 30 Haziran 1950 tarihli oturumda görüşülerek bir karara varıldı.[101]

Bu gelişmelerle birlikte DP Hükümeti, Kore'ye bir askeri birlik göndermeye karar verdi.[102] Cumhuriyet tarihinde ilk defa ülkenin silahlı kuvvetleri, ülke hudutları dışındaki bir ihtilaf için asker gönderecekti. Muhalefet, Büyük Millet Meclisi kararı olmadan Kore'ye asker gönderilmesinin Anayasa'nın 26. maddesine aykırı olduğunu söyleyerek itiraz etti. C.H.P biçimsel olarak karara karşı çıktı ancak kararın esasına karşı çıkmadı. Kore Savaşı'na asker gönderilirse, Türkiye'nin NATO'ya girebilmesi için bir köprü olabileceği düşünüldü.[103] Komünizm tehlikesinin arttığı ve Sovyet Rusya'nın tehditlerinin devam ettiği bir süreçte NATO'ya girmek, Türkiye için dış politikanın ana hedefi haline gelmişti. Bu doğrultuda CHP iktidarı da bazı teşebbüslerde bulunmuş ancak bu girişimlerden olumlu sonuç alınamamıştı. Basın ve kamuoyu da o günlerde iktidarı ve muhalefeti ile böyle bir fırsatın değerlendirilmesinden yana görünmekteydi.[104]

Bu sırada Kore savaşı dünyada bazı hammaddelerin ve tarımsal ürünlerin fiyatlarının yükselmesine neden olmuştu. Türkiye'de sayıları zamanla artan traktör ve diğer

---

[99] Albayrak, M., **age.**, s.410.
[100] "Konsey'in Kore'ye dair kararını destekliyoruz; Dış İşleri Bakanı, bu konuda dün Mecliste mühim izahat verdi ve Trygve Lie'ye gönderilen telgrafı okudu".(1 Temmuz 1950). **Cumhuriyet,** 1.
[101] Özer, İ., **age.,** 78, Albayrak, M., **age.**, 412.
[102] Eroğul, C., **age.,** 102.
[103] Rusçuklu, B., **age.,** 32. ; Eroğul, C., **age.,** 102.
[104] Albayrak, M., **age.**, 411.

tarım aletleri sayesinde tarım üretiminde önemli artışlar elde edildi.[105] Celal Bayar'ın başkanlığında yapılan ve Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ile Genelkurmay başkanı Orgeneral Nuri Yamut'un da iştirak ettikleri görüşmeler sonucunda, Kore harbinde hizmet etmek üzere 4500 mevcutlu silahlı bir Türk savaş birliğinin Birleşmiş Milletler emrine verilmesi kararlaştırıldı.[106]

Kore'ye gönderilecek olan Türk Birliğiyle ilgili basında, kararın yurt içinde derin bir heyecan uyandırdığı ve umumi bir tasviple karşılandığı bildirildi. Türkiye'yi takiben Avusturalya ve Yeni Zelanda'nın da askeri birlikler gönderdiği belirtildi. Yurt dışında bu kararın akislerinden de bahsedilerek Amerika'daki New-York gazetesinde; Türkiye'nin Birleşmiş Milletler emrine Kore için 1500 kişilik askeri bir kara birliği göndermesinin Amerika'da büyük bir memnunluk verdiği ifade edildi. Washington gazetesinde ise, Birleşik Amerika Kongresi liderlerinin; Türkiye ve İngiltere'nin Kore'ye askeri birlik gönderme konusundaki kararlarından dolayı büyük bir memnunluk duydukları bildirilmişti.[107] ABD'den sonra bölgeye en fazla asker gönderen ikinci ülke Türkiye oldu.[108] Bu karar DP ile CHP arasında tartışmalara sebep oldu. "Kore işindeki parti münakaşaları alevleniyor" başlıklı haberde, Millet Partisinin verilen karar konusunda ağır başlı davranmasına karşılık, Halk partililer tarafından askerlik için silahaltına alınan gençlerin doğrudan doğruya Türkiye sınırlarının korunması ile mükellef oldukları dile getirildi. Millet Partisi Başkanı Hikmet Bayur, iktidarı üç noktada kusurlu buluyordu. İlki Meclisin toplantıya çağrılmaması, ikincisi muhalefete danışmayı düşünmemesi ve son olarak da kamuoyunu hazırlamayı ihmal etmesiydi. Bayur, bununla birlikte emniyet için gerekli tedbirler sağlandığı takdirde bu üç noktanın affedilmez bir hata olmadığını belirtmişti.[109]

Başbakan Adnan Menderes muhalefetten gelen itirazlar üzerine, Kore konusunda açıklamalarda bulundu. Başbakan, Meclis'in toplantıya neden çağrılmadığını; muhalefetle niçin istişare edilmediğini anlattıktan sonra Kore'de Türk bayrağının dalgalanmasının en idealist ve realist gaye ve görüşlerin neticesi olacağını söyledi. Adnan Menderes, hükümetin Kore hakkında aldığı karara karşı gazetelerde neşredilen eleştirilere ve muhalefet partililerin

---

[105] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 215.

[106] "Kore'ye bir savaş birliği yolluyoruz; Köprülü kararımızı Birleşmiş Milletlere telgrafla bildirdi".(26 Temmuz 1950). **Akşam,** 1. ; **bk.; Cumhuriyet,** "Kore'de hizmet etmek üzere birleşmiş milletler emrine asker veriyoruz", 26 Temmuz 1950 Çarşamba, s.1.

[107] "Kore için verdiğimiz kararın akisleri".(27 Temmuz 1950). **Cumhuriyet,** 1.

[108] Özer, İ., **age.,** 81.

[109] "Kore işindeki parti münakaşaları alevleniyor", 28 Temmuz 1950 **Cumhuriyet**, Cuma, s.1. ; **bk.;** "Başbakan dün muhalefete cevap verdi"; Başbakan'ın Kore için izahatı bir saatten fazla sürdü", 29 Temmuz 1950 **Cumhuriyet**, 1.

beyanatına cevaben Başbakanlıkta yapılan basın toplantısında cevap verdi. Adnan Menderes; hükümetin almış olduğu kararın bir harp kararı değil barışı koruma kararı olduğunu, Türkiye'nin almış olduğu karar gibi diğer milletlerin alacağı kararla dünyadaki bu türden tecavüzlerin önlenebileceğini ve dünya sulhunun de bu sayede korunabileceğini belirtti. "Birleşmiş Milletler idealini samimiyetle benimsemiş olmak, bu esasa inanmış olmaktır", dedi.[110]

Nadir Nadi "Haklı ve haksız" başlıklı yazısında; "Hükümetin Kore ile ilgili alınan kararında, şekle ait hususlarda kusur edilmemiş olunsaydı, hem yapılan tenkitler büyük ölçüde önlenmiş ve hem de gelecekte ki başarılar sağlamlaşmış olurdu" demiş ancak bununla birlikte hükümetin kararının özü itibariyle, yapılan tenkitleri doğru bulmadığını belirtmişti. Nadir Nadi, "Muhalefetin kendisine danışılmadan böyle bir karar alındığı için gücendiğini ve o duygularla da hadiseyi toptan bir kötüleme hareketine giriştiğini" söyledi. Nadir Nadi, 1945 ten itibaren Türkiye'nin başarıyla yönettiği dış politikasının zedelenmeden devam ettirilmesi gerektiğini ifade etti.[111]

TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın, hükümetin Kore'ye askeri birlik gönderme kararı üzerine vermiş olduğu beyanatında alınan kararın milli menfaatlerin esasına tamamen uygun olduğunu ifade ettikten sonra Başbakan Adnan Menderes'in basına yapmış olduğu açıklamalarında kamuoyunu tatmin edecek bir mahiyet taşıdığını belirtti. Refik Bey, Cumhurbaşkanı ile Yalova'ya hareket ettikleri seyahat esnasında gördükleri ve yer yer tezahüratların bu konu hakkında genel tasvibin meydana çıkardığı fiili ifadelerine yakından tanık olunduğunu belirtti. Alınan kararın hariçteki müspet etkilerinin de ortada olduğunu ve her türlü tenkit ve münakaşaların üstünde bir sempati ile karşılandığını ifade etti. Refik Bey, "Milletimiz böyle bir kararı almakla Türkiye'nin akitlerine ne kadar sadık ve vefakâr olduğunu, bütün medeni dünyaya bir kez daha ilan ve ispat etmiştir" dedi.[112]

Türkiye Hükümeti, Güney Kore'nin savunulması için, BM emrine, Ayaş ilçesinde bulunan 24. Piyade Alayı'nın gönderilmesine karar vermiş ve alaya ek olarak; 259 Subay, 395 Astsubay, 18 askeri memur, 4 sivil memur ve 4.414 er olmak üzere toplam 5.090 kişilik bir birlik kurularak, bu birlik Birinci Türk Tugayı olarak adlandırılmıştı. Bu Tugay'ın Komutanlığına da, Tuğgeneral Tahsin Yazıcı getirildi.[113] Kore'ye gidecek alayın hareket

[110] "Başbakan dün muhalefete cevap verdi".(29 Temmuz 1950). **Cumhuriyet,** 1, 3.
[111] Nadir Nadi, "Haklı ve haksız".(29 Temmuz 1950). **Cumhuriyet,** 1, 3.
[112] "Kore'ye yardım kararına dair Meclis Başkanının demeci".(30 Temmuz 1950). **Cumhuriyet,** 1, 3.
[113] Albayrak, M., **age.**, 413.

tarihi 30 Ağustos idi. Necmeddin Sadak "Türkiye'nin Kore'ye Yardımı" başlıklı yazısında; Hükümetin Kore'ye silahlı kuvvetler göndermesinin iktidar ile muhalefet arasında sert tartışmalara yol açtığını ve hatta Büyük Millet Meclisini toplantıya çağrılması konusunda harekete geçenlerin olduğunu söyledi. Necmeddin Sadak, bu kararın Meclisin onayına sunulup sunulmaması mecburiyetinin hukuki olarak olumlu ve olumsuz değerlendirilebileceğini belirterek ancak iç ve dış politika açısından çok önemli olan bu konunun muhalefetle konuşulması ve Meclis'e danışılmasının daha iyi olacağı şeklinde değerlendirmede bulunmuştu. Hükümet bir karar aldıktan sonra onu münakaşa etmenin memleket için hiçbir fayda getirmeyeceğini söyleyen Necmeddin Sadak, "Millet Meclisinin toplanması konusunda söz konusu amaç bu noksanları gidererek hükümetin kararını Meclise tasvip ettirmekse, bu karara kuvvet kazandırır, diğer türlü bir kararın kabul edilmemesi hali memleket ve onun dış politik durumu için zararlı olur" dedi.[114]

Alınan karardan sonra sevk komisyonu hazırlıklara başlamıştı. Kore'ye gidecek birlik İskenderun'dan hareket edecekti. Kore'ye gidecek Türk tugayının savaş komutanı Tahsin Yazıcı, İskenderun'a hareket ederek oradaki hazırlıkları kontrol etmişti.[115] Birleşmiş Milletler emrine verilen Türk askeri birliği yola çıkmak üzere Türkiye'den hareket etmişti. Türk Birliğinin Kore'ye hareketi resmen teyit edilmiş ve yabancı radyolar Türk kuvvetlerinin üç Amerikan gemisi ile hareket ettiğini ve iki Amerikan destroyerinin gemilere refakat ettiğini bildirmişti.[116] Kore'deki Türk birliğinin vermiş olduğu mücadelede ilk belirlemeler göre; radyo gazetesi 150 şehit, 150 yaralı ve 200-300 kayıp bilgisine yer verildi.[117] Kore'deki Türk savaş birliği hakkında ölü, yaralı ve kayıp olarak 1000 Türk askerinin bulunduğu belirtildi.[118] Kore'den ilk yaralı kafilesi, Türkiye'ye gelmek üzere hareket etmişti.[119]

TBMM Başkanı Refik Koraltan, Meclis Başkan Vekilleri Sıtkı Yırcalı, Fikri Apaydın ve Mustafa Zeyen ile birlikte Gülhane Hastanesi'nde tedavi altında bulunan Kore kahramanı gazilerden Ali Cambaz, Hüseyin Kaya, Ferzender Ünalmış'ı ziyaret ederek

---

114 Sadak, N. "Türkiye'nin Kore Yardımı".(9 Ağustos 1950). **Akşam,** 1.
115 "Kore'ye gidecek birliğimiz İskenderun'dan sevk edilecek".(17 Eylül 1950). **Cumhuriyet,** 1.
116 "Birliğimiz 'in Kore'ye hareketi haberi resmen teyit edildi".(29 Eylül 1950). **Cumhuriyet,** 1.
117 "Kore'deki zayiatımıza dair ilk inanılır rakam".(6 Aralık 1950). **Cumhuriyet,** 1.
118 "Kore'deki zayiatımız ölü, yaralı ve kayıp olarak bin kahraman".(8 Aralık 1950). **Cumhuriyet,** 1.
119 "İl yaralı kafilemiz Kore'den hareket etti; Bu kafile ile 24 kahraman geliyor, yarın sabah yola çıkacak ikinci kafile ile de48 yaralımız gelecek".(24 Aralık 1950). **Cumhuriyet,** 1,3.

durumlarını tetkik etmişler ve onlarla birlikte hastanedeki diğer gazilere de geçmiş olsun dileklerinde bulunmuşlardı.[120]

Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ile birlikte Ulaştırma Bakanı Seyfi Kurtbek, Çalışma Bakanı Nuri Özsan, Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut, TBMM Başkanvekillerinden Mustafa Zeren, Genelkurmay Harekât Başkanı Korgeneral Yusuf Adil Egeli, Milli Savunma Müsteşarı Kenan Yılmaz, Generaller, Emniyet Müdürü Servet Sürenkök, Amerikan Askeri Yardım Kurulu Kara Grubu Başkanı General Robert Cannon ile yeni Kore Birliğinin Tugay Komutanı Kur. Alb. Danyal Yurdatapan ile Alay Komutanı Albay Nuri Pamir, Vali ve Emniyet Müdürü'nün katılımlarıyla toplantı tertip edildi. Toplantıda söz alan Topçu Üstçavuş Hasan Şaşmaz söz alarak, Kore'de hürriyet uğruna savaşan Türk kahramanlarından nöbeti devralmaya gittiklerini ifade etti. Toplantıda söz alan Refik Bey konuşmasında; "Atatürk'ün ne mutlu Türküm diyene" sözünün hakikati ifade ettiğini belirterek, "Ne mutlu Türk milletinin şeref ve haysiyetini korumak için ordu mensubu olanlara" dedikten sonra giden askerlere muvaffakiyet temennisinde bulundu.[121]

27 Kasım 1950'de Kore'de savaşan Türk ordusuna, TBMM'nin selam ve sevgilerinin bildirilmesi kararı, ittifakla kabul edildi.[122] Hemen hemen üç yıl süren savaş 27 Temmuz 1953'de son buldu.[123] Türkiye, Kore Savaşı boyunca ateşkesin imzalandığı 27 Temmuz 1953 tarihine kadar geçen süreçte değiştirme birlikleri göndererek, bu bölgede ki tugayının sayısını korudu. Bu sayı zaman zaman 6.000 kişinin üzerine çıkarıldı. Türk Tugayı bilhassa Kunuri çarpışmalarında, önemli başarılar elde etmiş ve Kore'de toplam 937 şehit ve 2068 gazi vermişti. Türk tutsaklarının sayısı da 228'di.[124] Atlantik Paktı'na girmek üzere bir daha başvurulduğu takdirde talebin Amerika, İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından destekleneceği yönünde kanaat belirmişti.[125] Türkiye'nin NATO'ya girmesini sağlayacak önemli adım, Kore Savaşı'na asker göndermesiyle atılmıştı.[126] 1951 Ekim ayında Türkiye'nin NATO üyeliğine kabul edilmesinin açıklanması ve 1952 senesi Şubat ayında bu kararın TBMM'de onaylanmasıyla süreç tamamlanmış, basında bu durum Demokrat

[120] "Refik Koraltan yaralı gazileri ziyareti".(16 Ocak 1951). **Milliyet,** 5.
[121] "Değiştirme Birliğimize Koraltan'ın Beyanatı".(6 Ağustos 1951). **Milliyet**, 3.
[122] Özer, İ., **age.,** 82.
[123] Eroğul, C., **age.,** 116.
[124] Albayrak, M., **age.**, 416**, ; bk.;** "1950'nin sonlarına doğru Türk Tugayı Kunuri' de büyük bir zafer elde etti. Tüm dünya basını 2 000 Türk'ün 10 000 Çinli karşısında gösterdiği kahramanlığı yazıyordu. Amerika, Türkiye'ye minnettardı. Ama dökülen onca kan bile NATO'nun kapılarını aralamaya yetmedi", Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 63.
[125] Eroğul, C., **age.,** 102.
[126] Özer, İ., **age.,** 82.

Parti'nin başarısı olarak yer almıştı.[127] 1952 yılında Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinin kabulü önemli bir dış siyaset başarısıydı. Truman doktrini, Marshall planı ve Avrupa Konseyi üyeliği ardından gelen bu gelişme, Türkiye'nin bir dönem yaşamış olduğu yalnızlığa son vermiş oldu.[128]

5.2.2. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Türk Göçmenler ve Refik Koraltan

Türkiye'nin Batı ile işbirliği özellikle 1950 tarihinde Kore'ye asker göndermesi ile daha da artmıştı. Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi karşısında, rejimi komünizm olan ülkeler tepkisiz kalmamışlardı. Sovyetler başlangıçta sessiz kalırken, Bulgaristan ülkesinde bulunan Türklerin sınır dışı edilme kararını alınca çok sayıda Türk sınır dışı edildi.[129] Sovyet etkisiyle, Bulgaristan'ın 18 Ekim 1925'te imzalamış olduğu göçmen anlaşmasını ihlal ederek üç ay içerisinde 250.000 Türkü sınır dışı edeceğini bildirmesi, Türk ekonomisini sarsmaya yönelik bir adımdı.[130] Sovyetler 'in yönlendirdiği Bulgaristan, 10 Ağustos 1950 tarihinde Türkiye'ye bir nota vererek, sayıları 250 bini bulan Türkü, üç ay içinde Bulgaristan'dan çıkaracağını açıkladı. Türk ve Müslüman olan bu insanlara vize alma konusunda Türk Konsolosluğunun güçlükler çıkarması nedeniyle, o tarihe kadar yalnızca 54 bin Türk'e vize verilmesi de Bulgaristan'ın şikâyetlerine yol açmıştı. Türkiye'ye göçe zorlanan Bulgaristan Türklerinin göçü, Kore Savaşı sürecinde hızlandırılmıştı. Bulgaristan'ın, gönderdiği göç kafileleri arasında, Türk Konsolosluğunun vize vermediği çingeneler ve bazı Bulgar casuslarının da olduğunun anlaşılması üzerine Türkiye, 7 Ekim 1950 tarihinde sınırı kapattı. Türkiye; Bulgaristan'ın, sınırda meydana getirdiği bu olumsuzlukları gidereceğine dair garanti vermesi üzerine, sınırını 29 Kasım'da yeniden açtı.[131] Türk ve Bulgar makamları arasında bir antlaşmaya varılmış ve bu antlaşmaya göre; Bulgaristan'ın sınır dışı edeceği 250.000 Türk'ün bir anda göç ettirilmesi kararından vazgeçtiği açıklanmıştı. Göçmenler senelere taksim edilerek Türkiye'ye gönderilecekti. 1951 senesinde gelecek göçmen sayısı 80 bin olarak tespit edildi.[132]

---

[127] Özer, İ., **age.,** 85.
[128] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 215.
[129] Anadol, C., **age.,** 89. ; Özer, İ., **age.,** 81.
[130] Anadol, C., **age.,** s.89.
[131] Albayrak, M., **age.**, 460,461. ; **bk.;** "Bulgaristan 1925 antlaşmasına riayet etmeyerek vizesiz çingeneleri Türkiye'ye göndermek istemesinden dolayı Türk- Bulgar hududu kapatıldı", **Cumhuriyet**, "Türk-Bulgar hududu dün tekrar kapatıldı".(8 Ekim 1950). 1.
[132] "1951 de 80 bin göçmen gelecek".(8 Aralık 1950). **Cumhuriyet**, 1, 3. ; **bk.;** Bulgaristan, geri kalanları Türkiye'ye göndermekten vazgeçerek kapılarını 1956'yta kadar kapattı ve parçalanmış aileler arasında büyük yaralar açtı, Anadol, C., **age.,** 89.

1950 yılının Eylül ayında Bulgaristan'daki baskı nedeniyle 165 Türk göçmen Türkiye'ye geldi. Gelen Türkler; Bulgaristan'daki komünist halk cumhuriyeti rejiminin memurlarıyla nasıl mücadele ettiklerini, mallarının ellerinden ne şekilde alındığını üzülerek ifade ettiler. Cumhuriyet gazetesi muhabirinin göç eden Türklerle yaptığı mülakatta Bulgaristan'da Türklere yapılan haksızlıklar ve baskılar anlatıldı. Bu muhacirlerden öğretmen olan bir vatandaş olayları anlatırken; *"orada Türklerden varlıklı hiç kimse kalmadı. Vergi ve diğer yollarla baskı uyguladılar. Bütün halk fakir oldu. "Marat" usulü ile zengin fakir herkesin elinden her şeyi alındı. Altı dekardan fazlasını hükümete vermek zorundaydık. Eğitimde ki olumsuzluklara da değinerek artık komünizm anlayışıyla eğitim verilmektedir. Türkçe günden güne azalmaktadır. Türk dili ve din dersleri varsa da bunlar okutulmamaktadır"* demişti. Bu hususta hükümete ve aynı ölçüde millete de büyük vazifelerin düştüğü belirtildi. Bulgaristan'daki gelişmelere ve ilerleyen süreçte artması beklenen göç hareketine dikkat çekilerek yaklaşan kış aylarının da göz önünde bulundurulması ve bu hususta gereken tedbirlerin alınması gerektiği ifade edildi.[133] Türkiye yaşanan gelişmeler üzerine Bulgaristan'a nota vermiş ve bununla birlikte Türklere karşı baskı artarak devam etmişti. "Bulgaristan'da Türklere Yapılan Zulüm ve Tazyik" başlıklı haberde, son notadan sonra tazyikin arttığı ve sene başından itibaren yurda 20 bin göçmen daha geldiği kaydedildi.[134] Türk-Bulgar sınırında bir protokol imzalanmış çingeneler ve vize alamayanlar istisna olmak üzere göçmenlerin yurdumuza girmesine izin verilmişti. Kapıkule mevkiinden kamyonlarla 640 göçmenin yurda girmesine izin verildi. Son 9 gün içerisinde gelen göçmen sayısının 4.000 kişi olduğu bilgisine yer verildi.[135]

Mülteci bir Bulgar mebusunun Türkiye' ye sığınması ve basındaki bazı açıklamalarına yer verildi. Emil Antonof adlı mebus Bulgaristan'dan kaçarak Edirne yolu ile Türkiye'ye gelmişti. Mebus, Türklerin Bulgaristan'dan çıkarılmasının, Sofya hükümetinin harp hazırlığı ile ilgili olduğunu belirterek Bulgarların Türkleri istememesinin sebebi olarak orada yaşayan Türklerin birbirlerine ve Türkiye'ye olan bağlılıkları olduğunu söyledi. Bulgar hükümetinin birkaç seneden beri harbe hazırlandığını, bu sebeple sayıca oldukça fazla bir Türk kitlesinin orada kalmasının Bulgarları ürküttüğünü ifade etmişti. Rusya'nın bu konuda Bulgar makamlarına olan tesirine değindi.[136] Bulgaristan'dan

[133] Pirinççioğlu, F. "Bulgaristan'dan gelen göçmenler Faciası", 1 Eylül 1950 **Cumhuriyet,** 1, 4. ; **bk.;** "Bu göçe zorlamada; konulan yüksek satış vergileri, 154353 Türk'ün mallarını terk edip Türkiye'ye gelmelerine sebep oldu", Anadol, C., **age.,** 89.
[134] "Bulgaristan'da Türklere yapılan zulüm ve tazyik".(7 Eylül 1950). **Cumhuriyet,** 1, 3.
[135] "Türk-Bulgar sınırında imzalana protokol". (21 Eylül 1950). **Cumhuriyet**, 1,3.
[136], Mülteci bir Bulgar mebusunun İfşaatı".(23 Eylül 1950). **Cumhuriyet**, 1,3.

Türkiye'ye göç eden Türk göçmenlerin, sorun ve ihtiyaçlarıyla ilgilenmek üzere "Göçmen ve Mültecilere Yardım Derneği" kuruldu. Yapılan toplantı sonucunda birliğin Kızılay teşkilatından faydalanmasına ve adının da "Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği" olmasına karar verildi. Cumhurbaşkanı Bayar'ın Koruyucu Başkanlığında bu birliğin başkanlığına TBMM Başkanı Refik Koraltan getirildi.[137]

Bulgaristan, Türkiye' ye her gün ortalama 800-1000 dolayında göçmen göndermiş, 1951 yılı Ocak ayı başına kadar gelen göçmen sayısı, üç ay içinde 50 bini aşmıştı.[138] Demokrat Parti hükümeti, yurdun farklı kesimlerinde kurduğu göçmen kamp ve misafirhaneleri ile Bulgaristan'dan göç eden Türklerin yaralarını sarmaya çalıştı ve başarılı bir iskân programı uyguladı.[139] "Bulgaryadan Gelecek Göçmenler İçin Koraltan Milleti Yardıma Çağırdı" başlıklı haberde, Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği tarafından hazırlanan, Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği Başkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan tarafından radyoda bir beyanname yayınlandı.[140] Refik Koraltan bu konuşmasında şunları söyledi; "Bir müddetten beri milletle insanlar arasındaki ilişkileri normal mecralardan uzaklaştıran dünya hal ve şartlarının ortaya çıkardığı yeni bir durum karşısında bulunuyoruz. Yüz binlerce insan, asırlardır bağlı bulundukları topraklardan ve köklerden koparılmaktadır. Bütün mal ve mülklerini terk etmek zorunda kalıyorlar, dedikten sonra dünya durumunun ıstırabını bu şekilde çekenler Türk kardeşlerimizdir". Refik Bey, göç eden Türk vatandaşlarını yaşatmak ve kendilerini hürriyette ve diğer insanca nimetlere kavuşturmak için Türk Milleti'nin elinden gelen her türlü fedakârlığı yapmaktan geri kalmayacağını belirtti. [141]

Refik Bey, Bulgaristan'dan gelecek olan Türk göçmenlere yardıma temas ettiği bir başka radyo konuşmasında, "1951 yılına girilen ilk anlarda milletçe omuzlara yüklenen ve milletçe büyük bir ilgi ile benimsenen vefa, bağlılık, sevgi ve insanlık duygularıyla dolu bulunan bir vazifeyi hatırlatmak istiyorum" diyerek konuşmasına başladı. "Bulgaristan da yaşayan yüz binlerce Türk kardeşimiz, bilinen bir sistem ve rejimin kurbanı olarak asırlar

---

[137] "Göçmen ve Mültecilere Yardım Derneği toplandı; Dünkü toplantıda konuşan Cumhurbaşkanı, göçmen meselesinin hükümeti ilgilendirdiğini ve sıkışık duruma soktuğunu belirtti".(22 Aralık 1950). **Cumhuriyet,** 1, 3.

[138] Albayrak, M., **age.**, 461. ; **bk.;** 1951 yılı Nisan ayında Türkiye'ye gelen göçmen sayısı 118.071'i bulmuştur. Bulgaristan'ın göçmen olarak daha çok çocukları ve yaşlıları gönderdiği anlaşılmaktadır ki, 0-15 yaş ile 45 yaşın üstündeki kişilerin sayısı 78.501'dir. Türk göçmen sayısı 1951 yılı sonuna doğru 154.425'e yükselmiş ve Hükümet bunların yerleştirilmesi için, Marshall Yardım'ından 30 Milyon lira yardım almıştır. 1950-1960 yılları arasında göçmenlere yapılan harcamaların % 28'i, bu kaynaktan sağlanmıştır", Albayrak, M., **age.**, 461.

[139] Anadol, C., **age.,** 89.

[140] "Bulgaryadan gelecek göçmenler için Koraltan Milleti yardıma çağırdı".(22 Aralık 1950). **Milliyet**, 1.

[141] "Koraltan Milleti yardıma çağırdı".(22 Aralık 1950). **Milliyet**, 5**.**

boyunca yaşadıkları yurtlarından ve yuvalarından koparılarak kısa bir zamanda Türkiye'ye tehcir edilmek mecburiyetiyle karşılaşmış bulunuyor" dedi. Refik Bey, bu hareketin hakiki maksat ve hedefinin dünya barışının hassas zamanlar geçirdiği bir sırada, Türkiye'nin iktisadi bünyesinin sarsılması amacı ve göçmenlerin yurda kabullerinin ve üretici hale getirilmelerinin Türkiye için doğuracağı maddi fedakârlıkları hesaba katarak bir iç huzursuzluk yaratmak olduğu şeklinde değerlendirdi. Milletin bütün medeni dünyaca bilinen sarsılmaz karakterine has görüş ve anlayış ile bu maksadı derhal kavrayarak harekete geçtiğini ve bu hareketin, "Muhacir ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği" adı ile isimlendirilmiş bulunduğunu belirtti. Büyük bir haksızlığın kurbanı olarak, Türkiye'ye iltica eden Türk kardeşlerimize yardımsever ellerin daimi uzatılması temennisinde bulundu.[142]

Refik Koraltan'ın göçmenlerle ilgili açıklamada bulundu. Göçmenlere memlekette yapılan nakdi yardımların 7 milyon liraya yaklaştığını, yardım birliğinin yurdun her tarafında ses bulduğunu belirterek, memlekette en uzak illere varıncaya kadar şubeler kurulduğu, ayni ve nakdi yardımların toplanmaya başladığı bilgisini verdi. Daha sonra Refik Bey, yapılan yardımların mahal ve miktarı ile birlikte nakdi yardımların tasnifine dair açıklamalarda bulundu. Refik Bey, bu konuda Türk köylüsünün gösterdiği büyük şefkate işaret etti. Hükümet tarafından da mevcut mali zorluklara rağmen mümkün olan yardımın yapıldığını, yardım birliğinin bütün bu işleri Kızılay'ın da yardımıyla başardığını, birliğin topladığı nakdi yardımın göçmenlere en faydalı şekilde harcanması için hükümetin hazırlamakta olduğu iskân programının ilanının beklendiğini söyledi. Birliğe büyük yardımı olan kadınlar kolunun Edirne, İstanbul, Tekirdağ gibi transit merkezlerine giderek giyim eşyalarını bizzat dağıttıklarını ifade etti.

Refik Bey, göçmen davasının tüm dünyada da ses getirdiğini, Bulgarların kötü niyet eseri olarak meydana getirdikleri bu tehcir işinin özgür dünya kamuoyuna çeşitli yollarla aksettirildiğini belirtmiş Avrupa İstişare Meclisinin, Bulgaristan'ı resmen kınadığını ve meselenin Birleşmiş Milletlere duyurulduğunu bildirmişti. Göçmenlere yurt dışından yapılan yardımlar dolayısıyla da şükranlarını ifade ederek, Mısırlı, Kıbrıslı ve muhtelif Kızılhaçlarla yabancı memleketlerdeki Türk vatandaşları tarafından yapılan yardımlara da açıklamasında yer verdi. Göçmen piyangosu hasılatının 1 milyon 300 bin lira olduğunu açıklayan Refik Bey, gelecek sene için hasat mevsiminde göçmenler için geniş çapta

[142] **"**Meclis Başkanının radyo konuşması", "Koraltan göçmenlere yardıma davet ediyor".(1 Ocak 1951). **Milliyet,** 1, 5.

hububat yardımı beklendiğini belirtti. İlerleyen zamanlarda faaliyet gösterecek olan mahsul işinin bereketli olması durumunda geniş ölçekte hububat yardımının yapılmasının ümit edildiğini söyledi. Toprak Mahsulleri Ofisinin bu bağışları toplamak ve muhafaza etmek için gerekli tedbirleri aldığını ifade etti.

Refik Bey, içinde buluna sürece kadar gelen 120.000 göçmenin yarısının 14 yaş civarında çocuklar olduğunu ve 15 ila 45 yaş arasında olanların ise 33.329 kişi olduğunu ve 45 yaş ve yukarısını yaşlıların teşkil ettiğini söyledi. Güçlü ve kuvvetli unsurların Bulgaristan da alıkonulduğunu ve çocuk ile yaşlıların tehcir edildiğini ifade etti. Bulgaristan'ın bu tehcir ile Türkiye'yi müşkül bir duruma sokmak istediklerini belirterek, Türk milletinin üstüne düşen sorumluluğu alarak ve oradan gelen kardeşlerine göstermiş olduğu şefkatle buna imkân vermediğinden dolayı teşekkürlerini iletti.[143]

TBMM Başkanı Refik Koraltan, radyoda yaptığı bir konuşma ile çiftçileri yardıma davet etti. Refik Bey radyo konuşmasında, bereketli bir mahsul yılının beklendiğini belirterek mahsulün çiftçi için refah, ülke için zenginlik olduğunu söyledi. Türkiye Göçmen Birliği adına da bu durumun güzel neticeler vermesi dileğinde bulundu.[144] Büyük Millet Meclisi ve Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği reisi Refik Koraltan göçmen sorunu hakkında vermiş olduğu beyanatta; Bulgaristan'dan Türkiye'ye tehcir edilen göçmenlerin sayısının 116.057'yi bulduğunu, ortalama olarak günde 80 kişilik kafileler halinde, asırlarca yaşadıkları yurt ve yuvalarından koparılarak Türkiye'ye gönderilen Bulgaristanlı Türklerin, halkın ve hükümetin desteğiyle hiçbir mahrumiyete meydan verilmeden yerleştirildiklerini söyledi.[145] Büyük Millet Meclisi başkanı Refik Koraltan Türkiye'de, Mersin'de kurulan ilk göçmen köyü Homurlu'ya giderek vatandaşlarla hasbihalde bulunmuş ve elli göçmen ailesinin tapularını bizzat vermişti. Refik Bey bu ziyaretinde gelen göçmenlere hitaben, şunları söyledi; "Sizleri en insafsız şartlar içinde göçe mecbur edenler ağır bir siyasi suç işlemişlerdir. Tarih bir gün bunun mesullerini elbet arayacaktır. Onlar sizleri evinizden ocaklarınızın başından koparıp çıkarırken korkunç bir

[143] "Göçmenlere yardım".(22 Nisan 1951). **Milliyet,** 3.
[144] "Göçmenlere yapılacak yardım". (22 Haziran 1951). **Milliyet,** 1.
[145] "Göçmenlere yapılan yardımlar; Refik Koraltan dün bu hususta geniş bilgi verdi".(22 Nisan 1951). **Milliyet,** 1. ; **bk.;** 'Koraltan: Aziz Türk çiftçisi, bütün toprak mahsulleri ofisi ambarları bağışlayacağınız hububat, bakliyat, yağlı tohumları makbuz verip göçmenler için alacaktır. Pamuk mahsulü için de ileride yer göstereceğiz. Bir defa daha söylüyorum; az olur diye çekinmeyiniz, azlar bir araya gelince çok olur. Toprağın verdiğinden yardım edenlere; bereket, hayır, uğur konut olur. Nasıl yitecek ekmeğiniz yok iken ve düşman vatanın harimi ismetinde iken İstiklal Harbinde zaferler kazandıysak, nasıl bugün Kore de zaferler kazanıyorsak, hep bir araya gelince bu göçmen davasını da bir zaferle bitireceğiz', "Göçmenlere yapılacak yardım".(22 Nisan 1951). **Milliyet,** 3.

sefaletle karşılaşacağınızı sanmışlardı. Sizi yuvanızdan yurdunuzdan edenler derin bir gaflet içindedirler. 20 milyon Türkün nasıl kucak açtığını hayretle görmüşlerdir", dedi.[146]

Büyük Millet Meclisi Refik Koraltan, Vali muavini Fazıl Uybadın ve Vilayet İskân Müdürü ile birlikte Rami'de inşa edilmiş olan 2014 göçmen evini ve Sirkeci'de ki göçmen misafirhanesini gezmişti. Refik Bey, bu ziyaret esnasında yetkililerden izahat aldı.[147] Bulgaristan'dan gelen göçmenler konusunda Cumhurbaşkanı Celal Bayar yaptığı açıklamada; "Keşke Bulgaristan'dan daha fazla göçmen gelseydi" diyerek Türkiye'nin onları da bağrına basacağını, ifade etmişti. Göçmen ve mülteciler için Türkiye Yardım Birliği Genel Kurul toplantısı Manisa Milletvekili Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun başkanlığında gerçekleşti. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Meclis Başkanı Refik Koraltan, Meclis reis vekilleri ve milletvekillerinin katıldığı kongrede bir önceki yıla ait faaliyet raporunun okunmasının ardından söz alan konuşmacılar rapor hakkında görüş bildirdiler. Devamında rapor oya konularak kabul edildi.[148]

5.2.3. TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın Yurt İçi Seyahatleri (1950-1954)

Demokrat Parti'nin iktidar döneminde kurucular başta olmak üzere siyasetçiler tarafından Türkiye'nin çeşitli bölgelerine ziyaretler gerçekleştirildi. Refik Koraltan Demokrat Parti kurucularından biri ve TBMM Başkanı olarak farklı zaman aralıklarında gerçekleşen bu seyahatlerde aktif olarak yer aldı. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan beraberindeki heyetle birlikte Balıkesir'e bir ziyaret gerçekleştirmişler ve hemen sonra oradan ayrılarak Bursa'ya hareket etmişlerdi. Bursa'dan sonra da Yalova'ya geçilmişti.[149] Refik Koraltan, 16 Ağustos 1950 senesinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve beraberindeki heyetle Bursa'yı ziyaret ederek Uludağ'a bir gezi ziyareti yapılmıştı.[150] Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, Çatalca'ya giderek halkla temas ve sohbetlerde bulunmuş daha sonra İstanbul'a dönmüştü.[151]

---

[146] "Koraltan ilk göçmen evinde konuştu".(17 Kasım 1951).**Vatan,** 1, "Koraltan Mersin'de", "Meclis Başkanı 50 göçmenin tapusunu bizzat verdi".(17 Kasım 1951). **Milliyet,** 1.
[147] "Koraltan göçmen evlerini gezdi".(24 Ağustos 1952). **Milliyet,** 1.
[148] "Bayar Göçmen davamız hakkında bir hitabede bulundu; 'Bizim göçmen politikamız dâhili ve harici cephesiyle büyük önem taşır".(23 Aralık 1953). **Milliyet,** 1.
[149] " Bayar Yalova'da".(9 Ağustos 1950). **Akşam,** 2.
[150] " Celal Bayar Uludağ'da" .(16 Ağustos 1950). **Akşam,** 1.
[151] "Refik Koraltan Çatalca da Halk ile konuştu".(24 Eylül 1950). **Akşam,** 1.

Başbakan Adnan Menderes ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, Demokrat Parti Isparta il kongresine katılmışlardı. Koraltan ve Menderes'in büyük bir tezahüratla karşılandığı bu ziyarette Refik Koraltan halka hitaben bir konuşma gerçekleştirdi. Konuşmasında bir topluluğun sağlam kalabilmesinin tek şartının birlik içinde kalması olduğunu belirtti. "Artık ferahlık içinde bu topluluğun öz çocukları olarak yükselmesine iştirak ediyorsunuz" dedi. Bu süreç ile medeni dünyanın saygınlığını kazanacak dereceye gelindiğini belirterek bu ilerlemenin daima büyük tarihin ebediyete giden yolu içinde gerçekleşeceğini ifade etti. Refik Bey "Sizlerin iradesi sizlerin çoğunluğunuzla iktidara gelen hükümetiniz gece gündüz çalışarak memleketin layık olduğu seviyeye yükselmesine, mesut olmasına çalışıyor, çalışacaktır" dedi. Halka teşekkürlerini sunarak konuşmasını tamamladı.[152]

Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'ın İzmit'in kurtuluş yıldönümü merasimine katılmak üzere İzmit'i ziyaret etttiği, daha sonra kâğıt fabrikasına giderek tetkiklerde bulunduğu belirtilmişti.[153] Konya Mut'a giden Refik Koraltan, Konya valisi ile ilçe erkânı ve halk tarafından coşkuyla karşılandı. Refik Koraltan, toplanan halka vermiş olduğu beyanatında; medeni milletler arasında saygın bir yer elde etmiş bulunan Türkiye'nin her sahada ilerleyerek daha çok gelişebilmesi hususunda, içinde bulunulan zamanda birçok imkân ve şartların ortaya çıktığını belirterek, hükümetçe ele alınan ana davalar konusunda izahatta bulundu. Refik Bey 1952 yılının süratli bir iş yılı olacağından emin olunmasının lazım geldiğini belirtti.[154] TBMM Başkanı Refik Bey, Niğde'ye de bir ziyarette bulundu. Burada halkın coşkun tezahüratı ile karşılandı. Belediye binası önünde bir konuşma yapan Refik Bey, Niğde'nin ihtiyaçlarının yakın bir zamanda karşılanacağını söyleyerek, oradan Kayseri'ye hareket etti.[155]

Gaziantep DP İl Kongresi, Gaziantep'e giden Meclis Başkanı Refik Koraltan ve Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen'in katılımlarıyla açıldı. Refik Bey buradaki konuşmasında demokrasinin temelini atmış olan DP'nin kongrelerinin huzur içinde yapılmasını görmekten dolayı duyduğu mutluluğu ifade etti. Dünya'nın dönemin şartlarının etkisiyle buhranlı günler geçirdiğini belirtmiş ve Türk Milleti'nin göstermiş olduğu birliği övmüştü. DP Hükümetinin vatandaşlara hizmet yolunda çalışmakta olduğuna ve bu yolda

---

[152] "Başbakan Demokrat Parti Isparta İl Kongresinde", "Refik Koraltan'ın Hitabesi" 13 Mayıs 1951 **Milliyet,** 3.
[153] "İzmit'in Kurtuluşu", "TBMM Başkanı Refik Koraltan kurtuluş yıldönümünde bulunmak üzere İzmit'e geldi".(29 Haziran 1951). **Milliyet,** 1.
[154] " Refik Koraltan'ın tetkikleri".(21 Kasım 1951). **Milliyet,** 3.
[155] "Refik Koaraltan Niğde'de" .(1 Aralık 1951). **Milliyet,** 7.

azami gayret gösterildiğine dikkat çekerek, coşkun tezahürat arasında sözlerine son vermişti.[156]

İş Bankasının Adana'daki açılış töreninde başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar olmak üzere, Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut, milletvekilleri ile kalabalık bir vatandaş topluluğu hazır bulunmuşlardı.[157] Emrullah Nutku, hatıratında 3. Ordu Komutanı Nurettin Baransel Paşa'nın girişimiyle yaptırılan Erzurum'daki Nene Hatun abidesinin açılış töreninde bulunmak üzere 30 Ağustos günü askeri uçakla Erzurum'a gidildiğini anlatmaktadır. Bu törene Celal Bayar katılamadığı için yerine, meclis başkanı Refik Koraltan katılmıştı. 5 saatlik bir uçuştan sonra gidilecek yere varılmış, 31 Ağustos günü de Abidenin açılış töreni yapılmıştı. Koraltan ve diğer konuşmacıların tesirli konuşmalar yaparak halkın milli duygularına ve coşkusuna tercüman olduklarını ifade etmişti. Refik Koraltan ve yanındakiler askeri uçakla dönmüşlerdi.[158]

İzmit Belediyesi tarafından selüloz fabrikasında verilen yemek davetine katılan Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ile Başbakan Adnan Menderes, daha sonra halkın sevgi gösterileri arasında Adapazarı'na gitmek üzere İzmit'ten ayrıldı. TBMM Başkanı İzmit'ten hareket ettikten sonra Derbent, Maşukiye, Yanık, Kurtköy, Kırkpınar, Sapanca ve Arifiye'de durarak buralarda toplanan halkın alaka ve sevgi tezahüratlarına Adnan Menderesle birlikte karşılık verdi. Refik Bey, Adapazarı'nda temeli atılan şeker fabrikasının hayırlı olmasını dileyerek, demokrasi davasında vatandaşların göstermiş olduğu çaba ve olgunluk karşısında hayranlığını dile getirdi. Adnan Menderes 'de yapmış olduğu konuşma da, DP ve onun iktidarının hiçbir zaman oy avcılığına tenezzül etmeyeceğini belirtti. Eserlerin sayıca bu denli arttığı bir dönemde DP'nin oy avcılığına tenezzül edebileceğini söylemeye imkân yoktur, dedi. Adnan Menderes, ülkede huzur, emniyet ve hürriyetin mevcut olduğunu, hükümete ve adalete itimadın bulunduğunu belirtti. İstiklal Marşının okunmasının ardından Başbakan Adnan Menderes ve Meclis Başkanı Refik Koraltan, fabrikanın ilk harcını atmışlardı. Meclis Başkanı ve Başbakan, merasimden sonra beraberlerindeki heyetle beraber uçakla Ankara'ya döndüler.[159]

Kırıkkale'yi ziyaret eden Refik Bey, Kırıkkale Belediyesi balkonundan halka hitapta bulundu. Büyük Millet Meclisi Başkanı; Türkiye'nin, medeniyet önderi memleketlerle aynı

[156] "Gaziantep DP İl Kongresi; Büyük Millet Meclisi Bakanı bir konuşma yaptı", 18 Haziran 1951, **Milliyet,** 3.
[157] "Celal Bayar'a Çukurova'da yapılan tezahürat".(9 Ocak 1952). **Milliyet,** 7.
[158] Nutku, E., **age.**, 230.
[159] "Başbakan dün Adapazarı ve İzmit'te nutuk söyledi; memleketin istikbali".(13 Eylül 1952). **Milliyet**, 7.

mevkide bulunduğuna işaret etti. Refik Koraltan, 14 Mayıs zaferinin millete sağladığı nimetlerden bahsettikten sonra sözü memleket kalkınmasına, Türkiye'nin iç huzuru ve dış meselelerine getirerek bazı açıklamalarda bulundu. Batı dünyasının artık Türkiye'ye inandığını ve itimat ettiğini belirterek en büyük devlet adamlarından başlayarak, yeni bir hazine keşfetmiş gibi memleketimizi ziyaret ettiklerini belirtti. Komünizm konusuna da değinen Refik Bey, "Yurdu tehdit eden komünizm belası şimdi bütün insanlığı tehdit etmektedir" dedi. "Türk milletinin iradesini isabetli bir şekilde kullanmamış olsaydı, bugün bu sorunun sadece Türkiye'nin değil bütün insanlığın kaderini karartacağını" ifade etti. Bu sebeple medeniyet dünyasının Türkiye'ye itimat ettiğini söyledi. Refik Bey, konuşmasına yurtta büyük bir kalkınma hareketi olduğunu ve siyasi inkılapların tamamlandığını söyleyerek devam etti. Şimdi ele alınacak konunun, Türk milletinin uzun yıllar boyunca arzu ettiği iktisadi kalkınma inkılabı olduğunu belirterek buna da diğerleri gibi muvaffak olunacağını söyledi. Türk vatanının iç ve dış bakımdan emniyet ve huzur içinde olduğunu, mahsulün kıymetlendiğini, kalkınmanın hızla devam ettiğini belirtti. Ülkenin Amerika, İngiltere gibi medeni dünyanın önderliğini yapan memleketlerle aynı haklara sahip olarak mevki bulduğunu ifade etti. Buna rağmen az sayıda politikacının bu mesut durumu gölgelemek istediklerini belirterek Türk milletinin çok şeyler pahasına sahip olduğu bu şerefi kimsenin sözüyle kaybetmeyeceğini belirtti.[160]

"Refik Koraltan Silifke'de" başlıklı haberde; Büyük Millet Meclisi Başkanının Silifke DP binasında halkın dilek ve şikâyetlerini dinlediği bilgisine yer verildi. Silifke halkının dilekleri arasında bilhassa sulama sorununun giderilmesi ve Silifke'de bir lise açılması konuları vardı. Silifke regülatörünün yeniden takviye edileceğini belirterek ovanın sulanması işinin yakın bir gelecekte gerçekleştirileceğini, bu işle bizzat meşgul olduğunu ve Silifke'nin eski çağlarda olduğu gibi büyük ve medeni bir şehir olmasına gayret sarf edileceğini belirtti. Refik Bey Silifke'ye gelirken Erdemli bölgesindeki muz üreticileriyle de görüşerek onların da isteklerini tespit etti. Vatandaşların toprak ve tapu işleriyle ilgili diğer dileklerini dinleyen Koraltan, Silifke Adalet Binasının onarılarak daha sağlıklı bir hale getirilmesi için Adalet Bakanı'na bir telgraf çekmiş ve 3 bin liralık tahsisat verilmesini rica etmişti.[161]

---

[160] "Refik Koraltan'ın Kırıkkale'deki Nutku", 13 Ekim 1952, **Milliyet,** 7.
[161] "Refik Koraltan Silifke'de; Meclis Başkanı Cenup Bölgesi Halkının Yer Yer Dert ve Dileklerini Dinliyor".(18 Kasım 1950). **Milliyet**, 3.

Refik Bey Adana gezisinde ien beraberinde; İçel milletvekillerinden Salih İnankur, Aziz Köksal, Hüseyin Fırat; İçel Valisi ve Mersin Belediye Başkanı bulunmuştu. Tarsus'tan ayrılan Refik Bey Yenice İlkokul bahçesinde toplanan Yenicelilerin dileklerini dinlemiş, genelde su etrafında toplanan dileklerin kısa zamanda yerine getirileceğini söylemişti. İçel Valisi de bu konuyla ilgili kendisine geniş izahat vermişti. Yeniceden ayrılan Meclis Başkanını; Seyhan il hududunda Vali Ahmet Kınık, milletvekilleri, bölge komutanı, daire müdürleri, DP il ve ilçe başkanları ve partililerden oluşan büyük bir kalabalık karşılamıştı. Bölgenin çeşitli ihtiyaçları hakkında bilgi alan Refik Bey, beraberindeki heyetle birlikte, İncirlik ve Hocaali'ye giderek, askeri havaalanı inşaatı ve petrol sondaj çalışmalarını izlemişti. Adanalıların şehir, sağlık ve mesken meseleleri hakkında ileri sürdükleri düşünceleri dinledikten sonra iklim ve toprak zenginliği bakımından büyük bir değere sahip Çukurova'nın kalkınma davasının kısa bir zaman sonra tamamlanacağını belirtti. Bölge için büyük önem arz eden Seyhan Barajının Marshall Planından temin edilen 18 milyon dolar kredi ile artık gerçekleşme safhasına girdiğine değinerek, su davası gibi yol meselesinin de halli için yapılan çalışmaları geniş bir şekilde izah etmişti. Refik Bey, vatan toprakları üzerinde yaşayan insanlara hak ettikleri huzur, saadet ve refahı sağlamak için gerekli çalışmaların bütün hızıyla devam ettiğini ifade ederek bu ihtiyaçların, kendilerini yıldırmayacağını söyledi.[162]

Adnan Menderes ile birlikte gittikleri Konya'da Adnan Menderes'ten sonra kürsüye gelen Koraltan konuşmasında; uzun yıllar Konya'da yaşamış ve milletvekilliği nedeniyle Konya'yı uzun süre temsil etmiş bir siyasetçi olarak Konya halkının huzurunda bulunduğunu söyledi. Bütün vatandaşları konuşma yaptığı meydanda tek bir ruh ve heyecan halinde görmenin gururunu yaşadığını ifade etti. Refik Bey, geçmişte Konya'yı yakından bilen ve bir dönem burada yaşayan birisi olarak Konya'nın ve Konyalıların çekmiş olduğu geçmişteki acı hatıralardan bahsetti. "Artık kara devir ve ıstıraplı günlerden uzak bulunuyoruz" diyerek "Anlaşılıyor ki millî hâkimiyet hayata geçince, dış emniyet teminat altına alınınca, halk huzur ve güven içinde yaşadıkça, millet ve hükümet birbirini tamamlayınca, çorak ovalar ve bozkırlar cennet olurmuş". Refik Bey, gelecekte Türkiye'de temiz, çalışkan ve iyi insanların mesut bir şekilde yaşayacakları topraklar olacağını ifade etti.[163]

[162] "Koraltan'ın Adana'da ki beyanatı".(26 Kasım 1951). **Milliyet,** 7.
[163] "Başvekil Menderes'in Konuşması".(22 Mayıs 1952). **Milliyet,** 7.

İzmit' de DP İl Kongresine katılan Refik Koraltan, İzmit Belediye Binası balkonundan, toplanmış bulunan kalabalık bir halk kitlesine bir konuşma yaparak şunları söyledi;"14 Mayıs'ın bugün mükâfatını görüyorsunuz. Sizleri gelecekte daha iyi ve büyük günler bekliyor. Kazandığınız demokrasi zaferi size sadece refah ve huzur sağlamadı bunlarla beraber dünyada mevcut en esaslı, en kuvvetli ve en teminatlı bir emniyet sistemi içine girmemize de hizmet etmişti. 21 milyonluk nüfusumuz artık dünyada kendisini yalnız hissetmiyor. Büyük emekler sonucunda erişilen milli hâkimiyet içerde ve dışarda dünyanın en hür ve en itibarlı millet olmanızı sağlamış bulunuyor". Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, bundan sonra 1946'da başlatılan ve daha sonra tüm memlekete yayılan demokrasi ve hürriyet hareketinin ve mevcut yönetime karşı açılan mücadelenin kısa bir tarihçesini verdi.[164] 1952 yılı başlarında, Cumhuriyet Halk Partisi yöneticileri de siyasi gelişmeler hakkında kamuoyunu bilgilendirmek için yurt gezilerine başlamışlardı.[165]

Kars'ta bir ziyarette bulunan Refik Koraltan hükümet ve belediye makamlarını ziyaret ettikten sonra halkevine giderek salonu dolduran kalabalık bir halk topluluğuna hitap etmişti. Refik Bey, kendilerinin söz devrinden iş devrine çoktan geçtiklerini belirterek yurdun doğunun kalesi kahraman ve tarihi kenti Kars'ı hem ziyaret etmek hem de burada ki vatandaşların istek ve arzularını yerinde tespit etmek için geldiklerini ifade etti. Istıraplarını ve dertlerini bildikleri Kars'a daha önce bir şey yapamadıklarını, çünkü iktidarın ve kuvvetin ellerinde olmadığını söyledi. Artık vaziyetin değiştiğini belirten Refik Bey, iktidarda olduklarını ve Kars başta olmak üzere bütün doğu illerinin milli kalkınmadan hisselerini fazlasıyla alacaklarını belirtti. İlerlemenin hızlı olduğunu ve bu tempoda devam edildiği takdirde yakın bir gelecekte medeniyet devrinin en ileri milletleriyle aynı aşamaya gelineceğini ifade etti.[166]

5.3. 1954 Genel Seçimleri Öncesi İktidar- Muhalefet İlişkileri ve Refik Koraltan

1954 seçimleri öncesinde iktidar, mevcut konumunu sağlamlaştırmak ve seçmen oylarını güvence altına alabilmek için iç politikada önemli birtakım faaliyetlerde bulundu. Dış politikada, Kore Savaşı'na katılarak NATO'ya girilmiş ve ABD'den büyük çaplı bir

[164] "İzmit DP İl Kongresi; Koraltan'ın konuşması".(25 Mayıs 1952). **Milliyet**, 7.
[165] Albayrak, M., **age.**, 242.
[166] "Koraltan Doğu'dan dün geldi; Koraltan'ın Kars konuşması".(4 Eylül 1952). **Milliyet**, 7.

yardım alımı sağlanmıştı.[167] Demokrat Parti seçimler öncesinde eleştirileri önleme adına bazı kanunlar çıkarmış, memur ve işçi kesimini memnun etmeye yönelik bazı düzenlemeler yapmıştı. Demokrat Parti yapılacak seçimlerde kendisini favori olarak görüyordu. İktidar ile muhalefet 1954 senesi başından itibaren tam bir seçim havası estirmeye başlamış, seçim kampanyası Mart ayından başlayarak da Türkiye genelinde hız kazanmıştı.[168]

1954 seçim kampanyasında DP'nin elindeki koz, ekonomik kalkınma hamlesiydi. Yapılan icraatlar, yapılacakların teminatı olarak gösteriliyordu. Kampanyada Bayar ön plandaydı ve meydanlarda Başvekili Menderes'i ve icraatları övülerek oy istenilmekteydi. CHP ise mağdur edilmiş parti görüntüsünü propaganda malzemesi yaptı. İsmet İnönü kampanyayı ilk olarak Malatya'dan açtı.[169]

İktidar ile muhalefet arasındaki ilişkiler, CHP'nin tüm mallarına el konması ve MP' nin kapatılması sebebiyle gergin bir hal aldı. Bu gelişmeler, seçim havasının daha erken başlamasında etkili oldu. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, 1 Ocak 1954 tarihinde İstanbul'da bir miting düzenleyerek bu mitingde iktidarı eleştirdi.[170] Demokrat Parti kendi bünyesi içerisinde bir gençlik teşkilatı kurulması fikrini faydalı buldu ve 7 Ocak 1954 tarihinde, Ankara yükseköğrenim gençliğinden bazı öğrenciler tarafından Genç Demokratlar Teşkilatı adı altında bir teşkilat kuruldu.[171]18 Ocak 1954'de, 1951 tarihli kanunu yürürlükten kaldıran ve daha liberal hükümler getiren "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" kabul edildi.[172] DP Şubat 1954' de Köy Enstitülerini kapatarak klasik ilk öğretmen okullarını açtı.[173] 17 Şubat 1954 tarihinde 5545 sayılı seçim yasasının bazı maddeleri 6272 sayılı yasa ile değiştirildi. 9 Mart 1954 tarihinde yayın yolu veya radyo ile işlenecek bazı suçlar hakkındaki 6334 sayılı yasa kabul edilmiş bu yasayla yayın yolu ile işlenecek suçlara daha ağır cezalar getirilmişti. Basının iktidar aleyhine yayın yapma hakkı sınırlandırıldı. Basın Yasasının 36. Maddesi değiştirilerek, basın davalarının ağır ceza mahkemelerinde görülmesi esası getirildi.[174]

---

[167] Albayrak, M., **age.**, 251.
[168] Özer, İ., **age.,** 86, Albayrak, M., **age.**, 252.
[169] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 71.
[170] Albayrak, M., **age.**, 252. ; **bk.;** "3 Ocak 1954 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Birlikte Meclis Başkanı Refik Koraltan Kayseri'ye İş Bankasının Açılışını Yapmak Üzere Hareket Ettiler", **"**Celal Bayar bugün İşçi Bankasını açmak üzere Kayseri'ye gidiyor".(3 Ocak 1954). **Akşam,** 1.
[171] Albayrak, M., **age.**, 238.
[172] Eroğul, C., **age.,** 133.
[173] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 216.
[174] Albayrak, M., **age.**, 253.

Demokrat Parti bazı bölgelerde seçimi kaybetmek pahasına da olsa irticai hareketleri görülenlere tavizde bulunulmayacağı ve bu düşüncede olanların aday listelerinden çıkarıldığı bilgisine yer verildi.[175] Demokrat Parti'nin mevcut milletvekilleri yeniden aday olmasının yanı sıra Hikmet Bayur, Lütfi Kırdar ve Nuri Demirağ gibi birçok tanınmış isimde Demokrat Parti'den aday oldular.[176]

İstanbul'da ilk seçim mitingini düzenleyen İsmet İnönü özellikle yabancı sermaye ve petrol kanunları üzerine tenkitlerde bulundu. CHP iktidara gelirse neler yapacaklarını anlattı.[177] 18 Mart 1954'te ise Petrol Kanunu kabul edildi.[178] Dokuzuncu Türkiye Büyük Millet Meclisi, 12 Mart 1954 tarihinde seçimlerin 2 Mayıs'ta yapılması kararını oy birliğiyle aldı ve kendi kendini feshetti.[179] Cumhurbaşkanı Celal Bayar seçim gezileri kapsamında 21-25 Nisan tarihleri arasında; Bursa, Adapazarı, Diyarbakır ve Adana'da yapmış olduğu konuşmalarda halktan DP'ye destek vermesini istedi.[180]

Refik Koraltan genel seçimlerde Mersin ve Kayseri'den aday gösterildi.[181] Seçim öncesi hazırlıklar kapsamında Başbakan Aydın Menderesi ile birlikte Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan da Erzurum'a gitti. Bütün bakanlar hükümetin icraatını anlatmak için yurdun çeşitli bölgelerine gitmişti.[182] İsmet İnönü, 1954 seçim kampanyasını 9 Nisan 1954 günü Malatya'da yaptığı bir konuşma ile açtı.[183] 1954 genel seçimlerinde muhalefet tarafından yapılan propagandalar da ağırlıklı olarak radyonun iktidar tarafından kullanılması, Yabancı Sermaye ve Petrol Yasaları, Basına getirilen sınırlamalar, Üniversite özerkliğinin kısıtlanması, hayat pahalılığı, işçiye grev hakkının verilmeyişi, Kore'ye asker gönderilmesi sırasında TBMM'den izin alınmaması şeklindeki eleştiriler mevcuttu. İktidar ise muhalefet ülkeye barış ve gelişmenin getirilmesine engel olmakla suçlamaktaydı. Seçim propagandaları karşılıklı eleştiriler ve suçlamalarla geçti.[184]

---

[175] "İrticai temayülleri görülen aday isimleri listelerden çıkarılıyor".(7 Nisan 1954). **Akşam,** 1.
[176] Özer, İ., **age.,** 86.
[177] İnönü'nün İstanbul'da ilk seçim nutku".(14 Nisan 1954). **Akşam**, 1.
[178] Eroğul, C., **age.,** 134.
[179] Albayrak, M., **age.**, 255.
[180] Albayrak, M., **age.**, 256.
[181] "CHP listesi iki gün içinde seçim kuruluna veriliyor, DP'nin de pazartesi günü seçim listesini vereceği anlaşılıyor".(7 Nisan 1954). **Akşam,** 1. ; "DP'nin aday listesi".(13 Nisan 1954). **Akşam**, 2.
[182] "Seçim mücadelesi ve nutuk düellosu kızışıyor; Menderes bu sabah Erzurum'a gitti".(19 Nisan 1954). **Akşam**, 1.
[183] Anadol, C., **age.,** 95.
[184] Albayrak, M., **age.**, 257.

5.4. 1954 Genel Seçimleri ve Refik Koraltan'ın TBMM Başkanı Seçilmesi (1954-1957)

Demokrat Parti' nin 256 milletvekili yeniden aday gösterilirken diğerleri yeni isimler oldu. Orgeneral Nuri Yamut, Hikmet Bayur, Behçet Uz, Nuri Demirağ, Lütfi Kırdar, Ahmet Tekelioğlu, Rauf Onursal, Prof. Kara Kemal gibi tanınmış isimler Demokrat Parti listesine yer alan isimlerdi. Bir taraftan aday saptama işlemleri yapılırken, öte yandan Demokrat Parti yöneticileri temel atma törenleri düzenliyordu. 4 Nisan 1954' de, Samsun limanının temeli atıldı. 22 Nisan'da, Celal Bayar İzmit' deki üçüncü kâğıt fabrikasını hizmete açtı. 26 Nisan' da, Mersin Limanının inşaatına başlandı. Bu törenlerde yapılan konuşmalarda kalkınma hareketleri övülüyor, vatandaşın kafasında Demokrat Parti lehindeki olumlu algı güçlendirilmeye çalışılıyordu.[185]

5 Ekim 1950'de Mersin'deki seçim bölgesi giden Refik Koraltan, orada bazı temaslarda bulundu. Mersinlilerden ve Mersin belediye başkanı Müfide İlhan'dan, Mersin limanının durumu hakkında izahat aldı. Mersin Limanı konusundaki istek ve şikâyetleri dinleyen Refik Bey,"Mersin Limanı bugünkü hazin halinden kurtarılacak", dedi. Bu konuyu özel olarak Başbakan Adnan Menderes'e de iletti. Mersin Limanı konusundaki düşüncesini; "Mersin Limanı meselesini ne olursa olsun halledeceğiz" diyerek ifade eden Refik Bey, bunu yapmaya söz verdiklerini ve sözlerini tutacaklarını söyledi. 15 Ekim 1950'de, Tarsus Belediye Meclisi'nin oy birliği ile aldığı bir kararla, İçel Milletvekili, Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'ı Tarsus hemşeriliğine kabul etti.[186] Aradan dört yıl geçtikten sonra Mersin Limanı açıldı. Mersin Limanının açılış töreni için bölgeye Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile birlikte Refik Koraltan da gitti.[187]

2 Mayıs 1954 tarihinde genel seçimler yapıldı. Bütün Türkiye genelinde toplam 10.262.063 seçmenden, 9.095.617'si 43.174 sandıkta oy kullanıldı. Katılım oranının yüksek olduğu seçimlerde DP'nin oylarını %55.22'den %58.42'ye çıkarırken; Oyları %39.59'dan %35.11' e düşmüş olan CHP yalnız Kars, Malatya ve Sinop illerinde tam liste kazanmıştı. DP oyların %58.42'sini, CHP % 35.11'ini, CMP %5.28'ini, KP' si %0.56'sını ve IP %0.01'ini Bağımsızlar da %0.62'sini almışlardı.[188] Demokrat Parti 541 koltuktan 503'ünü

[185] Eroğul, C., **age.,** 138.
[186] "Refik Koraltan Çukurova'da".(15 Ekim 1950). **Milliyet**, 5. ; Atalay, A. **age**., 236.
[187] "Mersin Limanı".(26 Nisan 1954). **Akşam**, 1, Atalay, A. **age**., 236.
[188] Albayrak, M., **age.**, 258, 259.

kazanırken CHP, 31 milletvekili kazandı. Demokrat Parti iktidarının ikinci evresini açıyordu.[189] Cem Eroğul, Demokrat Parti'de ki bu yükselişin nedenini iktisadi alanda DP' nin gerçekleştirdiği adımlara dayandırmaktadır. DP'nin daha ilk iktidar yıllarında milli gelir % 15 oranında artmıştı. DP iktidarının iktisadi sahada kazandığı bu gelişmelerin esas kaynağı tarım sektörü olmuştu.[190]1950 seçimleri ile kıyaslandığında DP bir önceki seçimde %55'i biraz aşan bir oran yakalamış ve Meclis'teki temsil oranı % 85 olmuştu. 1954 seçimlerinde DP, oy miktarını yeni seçmenin desteğiyle bir milyon civarında artırmıştı.[191]

Refik Koraltan 1954 seçim sonuçları hakkında yapmış olduğu beyanatta; 1950 seçimlerini DP'nin kazanmış olmasının, Türk milletinin kurmuş olduğu demokratik prensiplerin bir zaferi olduğunu belirttikten sonra geçen dört yıllık süre içinde demokrasinin de gelişmiş olduğunu söyledi. Refik Koraltan, dört yıllık icraatlarından emin bir şekilde 1954 seçimlerine girdiklerini belirterek ortaya çıkan seçim sonuçlarına bakıldığında yapılan bu icraatların halk tarafından tasvip edildiğinin anlaşıldığını belirtti. Memleketin layık olduğu istikbale doğru azim ve kararla yürümek isteğini yapılan seçimle ispat ettiğini ifade etti.[192]

CHP'de ıslahatçılar gittikçe kuvvetlenmekte ve İsmet İnönü'nün partinin başından çekilmesi yönünde bazı isteklerden söz etmekteydi.[193] DP Meclis Grubu ilk toplantısını 12 Mayıs 1954 tarihinde yaptı. DP Meclis Grubunda konuşma yapan Adnan Menderes, Cumhurbaşkanlığı için Celal Bayar, Meclis Başkanlığına Refik Koraltan, başkan vekilliklerine Fikri Apaydın, Esat Budakoğlu ve Tevfik İlerinin aday olarak ittifakla seçildiklerini açıkladı.[194] TBMM ilk toplantısını 14 Mayıs 1954'de yaptı. Celal Bayar 486 oyla Cumhurbaşkanı seçildi. Yemin merasiminin ardından Meclis başkanlığı seçimi yapıldı. Refik Koraltan, 489 oyla Meclis Başkanı seçildi. Meclisin açılış konuşması en yaşlı üye olarak Ali Fuat Cebesoy riyasetinde yapıldı. Seçime muhalefete mensup milletvekilleri katılmadılar. Refik Koraltan Meclis başkanlığına seçildikten sonra riyaseti Ali Fuat

---

[189] Eroğul, C., **age.,** 139.

[190] Eroğul, C., **age.,** 140. ; **bk.;** İşsiz olan kesim için belli oranda istihdam sağlanması, tarım alanlarının devlet elindeki toprakların bir kısmının köylüye dağıtılması, boş topraklar işletmeye açılıp, meralar kısmen ekim alanı haline getirilmesi, tarım kesiminde yaygın bir makineleşmeye gidilmesi, Ziraat Bankası kanalıyla, tarım kesiminin kredi ihtiyacının geniş ölçüde karşılanması, tarımsal fiyatlar yükseltilerek, köye çok daha büyük miktarda para akması sağlanmıştı, Eroğul, C., **age.,** 141.

[191] Koçak, C. **Demokrat Parti Karşısında CHP**, **age.,** 213.

[192] "Refik Koraltan'ın beyanatı".(10 Mayıs 1954). **Milliyet,** 7.

[193] "CHP'de ıslahatçılar gittikçe kuvvetleniyor".(12 Mayıs 1954). **Akşam**, 1.

[194] "İlk hedefimiz başlanan işleri tamamlamaktır".(13 Mayıs 1954). **Akşam**, 1, 2.

Cebesoydan devraldı.[195] Refik Bey, yapmış olduğu konuşmasında Onuncu Devre Fevkalâde İçtimai Büyük Millet Meclisi Reisliği için yapılan seçim sonunda seçilmiş bulunması sebebiyle teşekkürlerini sundu. Büyük Türk Milletinin hayat ve tarihinde ebedileşen zafer günleri olduğunu ifade eden Refik Bey, 14 Mayıs 1950 tarihinin de böyle günlerden biri olduğunu söyledi. Bu tarihin Türk milletine hayat, saadet, huzur ve emniyet temin edecek olan demokrasi inkılâbının zafere ulaştığı gün olduğunu belirtti. İçinde bulunulan devrin büyük başarı ve zaferle sona ereceği inancının delili olduğunu ifade etti.[196] İçel ve Kayseri'den milletvekili adayı gösterilen Refik Koraltan, Mersin'i milletvekilliğini seçtiğine dair takririni meclise sundu.[197]

5.4.1. 1954- 1957 Demokrat Parti Gelişmeleri ve Refik Koraltan

Genel seçimlerin sonuçlarının alınmasının ardından, Demokratlardan ibaret olan Onuncu Büyük Millet Meclisi, ilk toplantısını 14 Mayıs 1954' de yaptı. Bu toplantıda Celal Bayar cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan da Meclis Başkanlığına seçildiler. Menderes kabinesi istifa etti ve yine Adnan Menderes yeni hükümeti kurmakla görevlendirildi. Kabine üç gün içinde kuruldu.[198] Adnan Menderes üçüncü kabinesini, 17 Mayıs 1954 tarihinde ilan etti. Adnan Menderes, üçüncü hükümetinin programını 23 Mayıs 1954 tarihinde DP Me2clis Grubunda okudu.[199] Hükümet programının ağırlık merkezini iktisadî meseleler teşkil etmişti. Programda dört yıllık kalkınma politikasının devam edeceği ve tarım, bayındırlık sahalarında girişilen teşebbüslerin tamamlanacağı, yeni çıkarılan Petrol ve Yabancı Sermaye Kanunlarının ışığı altında sanayi büyüme hacminin genişletileceği ve vatandaşlara daha üstün bir hayat seviyesi sunulacağı hedefi konulmuştu. Programda dış politikaya da temas edilerek dürüst ve cesaretli yoldan ayrılınmayacağı ifade edildi. Menderes, bundan sonra muhtelif vergi mevzularına temas ederek esnaf vergisinin kaldırılacağını, hayvan ve muamele vergilerinin değiştirileceğini açıkladı.[200]

---

[195] "Yeni Meclis dün toplandı".(15 Mayıs 1954). **Akşam,** 1,2. ; **bk.; TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.1, 14.05.1954, C:1, Devre: X, Cilt:1, İçtima: F. , 1.inci İnikat, s.6.

[196] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.1, 14.05.1954, C:1, Devre: X, Cilt:1, İçtima: F. , 1.inci İnikat, s.6.

[197] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.3, 24.05.1954, C:1, Devre: X, Cilt:1, İçtima: F. , 3.ünci İnikat, s.20, 21.

[198] Eroğul, C., **age.,** 157,158.

[199] Albayrak, M., **age.**, 265.

[200] "Yeni kabinenin programı Mecliste".(24 Mayıs 1954). **Akşam**, 1. ; **bk.;** Ekonomi alanında kalkınmanın temel kaynağını bu süreçte tarım teşkil etmişti. Tarım alanlarının genişletilmesi, kullanılan araçların artırılması gibi gelişmeler bu alandaki istihdamı artırmıştı. DP'nin yol ve köprü inşaatına önem vermesi gelişmelerdeki diğer etkili faktördü. Sanayi alanında yapılan yatırımlar; madencilik, şeker, çimento ve dokuma alanları başta gelen faktörlerdi. DP'nin yol yapımı ve tarım sektörüne verdiği önem halk tarafından destek görmesinde etkili olmuştu, Özer, İ., **age.,**.88.

Demokrat Parti'nin başarısındaki etmenlerden biri de, bu partinin kazandığı aydın desteğiydi. O dönemde aydınların çoğunluğu iktidar değişikliğini desteklemişler ve DP'ye büyük umutlarla bağlanmışlardı.[201] Muhalefet partilerinden, hükümet programı üzerine tenkitler yapılmış ilk sözü CHP Meclis Grubu Reis Vekili Server Somuncuoğlu almış hükümet programı hakkında sakin ve mutedil bir konuşma yapmıştı. Dış politika meselelerinde hükümetle beraber olduklarını ifade eden grup sözcüsü, hâdiselerin gelişiminden Meclisin haberdar edilmesi temennisinde bulunmuş, bundan sonra iktisadî meseleler etrafındaki görüşünü açıklayarak hayat pahalılığından programda hiç bahsedilmediğini söylemişti. Dış ticaret dengesindeki aksaklık, vergilerde yapılacak ıslahat hususları üzerinde durulmuştu. Daha sonra C.M.P. Meclis Grubu Reisi Osman Bölükbaşı'nın yaptığı konuşma salonda gürültülere sebep olmuştu. Bölükbaşı, konuşmasında bilhassa rejim meseleleri üzerinde durmuş, Bayar'ın ve Menderes'in muhalefetleri sırasında memlekette demokratik nizamın kurulması tezini nasıl müdafaa ettiklerini misaller vererek anlatmıştı. Grup sözcülerine cevap vermek maksadıyla kürsüye gelen Başvekil Adnan Menderes, muhalefetin seçim zamanında takip ettiği hareket tarzını ve kullandığı lisanı tenkit etmişti. Menderes, Devlet radyosunda devlet erkânına karşı yapılan ağır hakaretlerden sonra radyonun bu ellere nasıl teslim edileceğini sormuştu. 491 kabul, 27 ret ve 2 çekimser ile yeni kabine güvenoyu almıştı.[202]

DP'nin seçimleri kazanmasına rağmen devlet içerisinde özellikle ordu, yargı, üniversiteler ve basın üzerinde tam olarak etkili olamaması; kontrolü sağlamak adına baskıcı bir tutum içerisine girilmesine sebep olmuştu.[203] Bu dönemde parti içi muhalefet de artmıştı. Esasında parti içinde yöneticilere karşı muhalefetin kökü 1948' lere dayanıyordu. Nitekim arka arkaya yapılan tasfiyeler sayesinde birlik muhafaza edilebiliyordu. Ancak 1954 seçimlerinde DP Grubu çok fazla büyümüştü. Bunun neticesinde disiplini tesis etmek çok daha zor bir iş haline geldi. Daha seçimler üzerinden iki ay geçmeden hizipçilik yeniden ciddi bir mesele halinde ortaya çıktı. O kadar ki, 1954 Temmuz başında parti genel idare kurulu, Bayar ve Koraltan gibi eski kurucuları da çağırarak toplantılar yapmak durumunda kalmıştı. Ağustos ayı içinde alt kademelerde birtakım tasfiyeler yapılmış ve 14 Ağustos'da, üç Ankara milletvekili partinin yüksek haysiyet divanına verilmişti.[204]

---

[201] Eroğul, C., **age.,** 143.
[202] "Meclis yeni kabineye itimadını bildirdi".(27 Mayıs 1954). **Akşam**, 1, 2.
[203] Özer, İ., **age.,** 91.
[204] Eroğul, C., **age.,** 177. ; **bk.;** Hükümet tarafından çıkarılan bir yasa ile Kırşehir ili ilçe düzeyine indirilerek, Nevşehir iline bağlandı. Bu duruma sebep Kırşehir halkının Millet Partisi'ne oy vermiş olmasıydı. Bu yasa iktidar

DP Meclis grubu, meclis divan ve riyaset namzetleriyle parti grubu reis ve reis vekillerini seçti. TBMM reisliğine İçel mebusu Refik Koraltan, reis vekilliklerine Kayseri mebusu Fikri Apaydın, Samsun mebusu Tevfik İleri, ve Balıkesir mebusu Esat Budakoğlu seçilmişlerdi.[205] 1 Kasım 1954 tarihinde Büyük Millet Meclisi açılmış ve Başkanlığa Refik Koraltan, başkan vekilliklerine Esat Budakoğlu (Balıkesir 369 oy), Fikri Apaydın (Kayseri 370 oy) ve Tevfik İleri (Samsun 369 oy) seçildi. Refik Koraltan, TBMM'nin onuncu devre birinci içtima yılı için Meclis riyasetine seçilmesi dolaysıyla teşekkür konuşması yaptı.[206]

Akis dergisi Refik Koraltan'ın Meclis Başkanlığına yeniden seçilmesini şu şekilde değerlendirmişti: "Dört seneden beri Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış günleri frak giyen, elinde silindir şapkası, uzun boylu, heybetli ve davudi sesli, saçları kızıla çalar renkte bir milletvekili kürsüye çıkar. Ellerini önünde kavuşturarak kendisini yeniden Meclise seçmiş bulunan arkadaşlarına teşekkür eder. Bu kişi Refik Koraltan'dır. Pazartesi günü TBMM'nde aynı sahne ile bir kez daha teşekkür edecektir" dedikten sonra Refik Koraltan DP iktidarı Meclislerinin rakipsiz Reisi değerlendirmesinde bulunmuştur.[207]

1954' de ağır bir kuraklık yaşanmış, bir yıl önce buğday üretiminde dünya sıralamasına giren Türkiye, o yıl Amerika'dan buğday almak durumunda kalmıştı. Dış kredi de sağlanamayınca döviz azalmış, ithalat kısıtlanmıştı. Bu gelişmeler üzerine mal darlığı baş göstermişti. Birbiri peşi sıra başlanan yatırımlar, durma noktasına gelmişti.[208]

Bu dönemde dış politikada yaşanan önemli gelişme Türkiye-Yunanistan-Yugoslavya arasında Üçlü Dostluk Antlaşması'nın 28 Şubat 1953 yılında imzalanmasıydı.[209] Çeşitli tarihlerde Bayar (1 Eylül 1954) ve Menderes (4 Mayıs 1955) Yugoslavya'yı ziyaret etmişler ve iyi karşılanmışlardı.[210] Celal Bayar'ın başkanlığında Arap ülkelerindeki elçi ve temsilcilerle bir toplantı yapılmış, sonrasındaki verilen yemeğe TBMM

---

ile muhalefet arasında çatışmaya sebep oldu. 30 Haziran'da 5545 sayılı seçim yasası üzerinde yapılan değişikliklerle, 6428 sayılı yasa kabul edildi. Seçim yasasındaki değişiklikler 30 Haziran 1954'te yapılan oylama sonucu 293 oy ile kabul edilirken 209 üye oylamaya katılmadı. Haziran ayı içinde DP iktidarının TBMM gündemine taşıdığı önemli bir yasa da Yargıtay, Sayıştay, Danıştay ve Üniversite Öğretim üyelerinin 60 yaş ve 25 yıllık hizmetini tamamlayanların emekliye sevk edilmelerini öngören yasaydı, Albayrak, M., **age.**, 266, 267.

[205] "Millet Meclisi yarın açılıyor, Reisicumhurun açış nutku radyo ile yayınlanacak".(31 Ekim 1954). **Akşam**, 1.

[206] Anadol, C., **age.,** 97, **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.1, 01.11.1954, C:2, Devre: X, Cilt:2, İçtima: 1 , 1.inci İnikat, s.18.

[207] **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958,8.

[208] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 84. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.1, 01.11.1954, C:3, Devre: X, Cilt:2, İçtima: 1, 1.inci İnikat, s.19.

[209] Anadol, C., **age.,** 88.

[210] Eroğul, C., **age.,** 159.

Reisi Refik Koraltan ve Hariciye Vekâleti Müsteşarı Nuri Birgi de katılmıştı.[211] İzmir Enternasyonal Fuarı, Meclis Başkanı Refik Koraltan tarafından açılmış, açılış töreninde davetlilerle vekiller, mebuslar ve devlet erkânı hariç sayısı 100 bin kişiyi bulan ziyaretçi yer almıştı.[212]

Hikmet Bayur, "Partiler arası İşbirliği" başlıklı yazısında iktidar ve muhalefet ilişkisini değerlendirmiştir. Bayur, CHP'nin bu işbirliği konusunda muhtemelen üç düşüncesi var diyerek bu düşünceleri: "CMP ile işbirliği yapmak, var olan çizgide devam etmek ve iktidarla işbirliğine gitmek" şeklinde sıralamıştı. Bayur, değerlendirdiği işbirliğinin esaslarını anlatırken: "Her iki partinin birbirlerinin aleyhine irticai kışkırtmaktan vazgeçmeleri ve CHP'nin 'yurt satılıyor, kapitülasyon geliyor' gibi kendisinin de inanmadığı idealları ortaya atmaktan vazgeçmesi gerektiği hususlarına" temas etti. Bunların dışında iktidar-muhalefet işbirliğine dair CHP'nin ekonomik ve diğer konularda yapıcı ve çözüm getiren tenkitler yapması, iktidarın da muhalefeti daha hoşgörüyle karşılaması gerektiği yönünde düşüncelere yer vermişti.[213]

Demokrat Parti'nin Ortadoğu siyasetinde ise bu dönemde önemli gelişmeler yaşandı. Türkiye'nin 1949 yılında İsrail'i tanımasının ardından Orta Doğu' daki Arap devletleri ile arası giderek açılmaya başlamış, bu gelişme Türk-Arap ilişkilerinde yeni bir dönüm noktası olmuştu. Türkiye bölgedeki devletlerden Irak ve Ürdün ile 14 Temmuz 1958 tarihindeki ihtilale kadar iyi ilişkiler içinde olurken Mısır ve Suriye ile bu devletlerin Sovyet denetiminde hareket etmelerinden dolayı, zaman zaman yükselen gerginlikler yaşandı.[214] 370 oyla kabul edilen Türkiye-Pakistan Dostluk Antlaşması imzalandı. Antlaşma'nın müzakeresi sırasında Pakistan Başvekili de Büyük Millet Meclisinde bulunmuştu. Meclisin ikinci celsesini Refik Koraltan açtı. Pakistan Başvekili Muhammed Ali, Meclis'deki alkışlara memleketine mahsus bir şekilde elini alnına götürerek ayakta mukabele etti. Meclis Başkanı Refik Koraltan, bu münasebetle kısa bir konuşma yaparak bu antlaşmanın iki memleket arasında gönül ve vefa birliğinin bir ifadesi olduğunu belirtti. Refik Bey, Mecliste Pakistan Hükümet Adamı Başbakan Muhammed Ali'nin de bulunduğunu ifade ederek, iki ülke arasındaki bu Anlaşma'nın ilerde gerek Türk milletinin saadeti namına, gerek medeni milletlerin, hür milletlerin sulh ve emniyeti adına mesut neticeler vereceğine

[211] "Arap memleketlerindeki elçilerimizin içtimaı".(16 Temmuz 1954). **Akşam,** 1.
[212] "İktisadi asayiş".(21 Ağustos 1954). **Akşam,** 1.
[213] Bayur, H. "Partiler arası işbirliği".(3 Aralık 1954). **Akşam,** 1,2.
[214] Albayrak, M., **age.**, 473.

başlıca bir delil gösterilebileceğini ifade etti.[215] Böylece 11 Haziran 1954'te, TBMM, Pakistan Başbakanı Muhammet Ali'nin de hazır bulunduğu bir toplantıda, Türk-Pakistan antlaşmasını onayladı.[216]

Daha sonra Irak Başbakanı Reşat El Ömer, 23 Temmuz 1954' de Türkiye' ye geldi. Türk devlet adamları bu ziyaretlere karşılık iade-i ziyarette bulundular. 6 Ocak 1955 de Adnan Menderes Irak' a ve ardından da Lübnan' a gitti. Bu seyahat sırasında Türkiye ile Irak anlaşma yaptı. Adnan Menderes, esas imza töreni için 23 Şubatta Irak'a gitti ve 24 Şubat 1955' te, Bağdat Paktı törenle imzalandı. İki gün sonra da Türkiye ve Irak meclisleri bu antlaşmayı onayladılar.[217]

Irak parlamento heyeti Büyük Millet Meclisi'nin davetlisi olarak Türkiye'ye gelmişti. Heyet daha sonra Meclis müzakeresini takip etmek üzere TBMM'de bulunmuş ve Meclis Reisi Refik Koraltan da bu münasebetle bir konuşma yapmıştı. Konuşmasında Meclisin en mesut günlerinden birini yaşadığını belirten Refik Bey, Irak Parlamento Heyetini Mecliste ağırlamaktan büyük mutluluk duyduklarını ifade etti. Kısa bir süre önce iki ülke arasında imzalanan antlaşmaya değinerek iki milletin iradesini temsil eden iki Meclis menfaatleri, kaderleri ve idealleri bir olan milletlerin en hayırlı olacak şekilde sıkı iş birliği yapmasının hayati bir zaruret teşkil ettiğini belirtti.

Kalplerin aynı heyecanla çarptığını söyleyerek birbirlerini seven ve birbirlerine itimat eden milletlerin yapacağı şekilde el ele verildiğini ifade etti. Irak hükümetiyle gelişen

---

[215] "Meclis dün Türk-Pakistan Antlaşmasını tasvip etti".(12 Haziran 1954). **Milliyet** , 1. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.7, 11.06.1954, C:2, Devre: X, Cilt:1, İçtima: F. , 7. inci İnikat, s.150, 151. ; **bk.;** '*Libya Başvekili, Hariciye ve Maliye nazırlarının müzakeratı takip için Meclisi teşrifleri münasebetiyle Refik Koraltan'ın beyanatı. Yıllardan beri çektikleri mahrumiyet ve ıstıraptan sonra hürriyet ve istiklâllerine kavuşan kardeş Libyalıların Sayın Başvekili Ekselans Mustafa Bin Halim, Maliye Nazırı Ekselans Nuri Anayzî Hariciye Nazırı Ekselans Abdüsselam Busayrî Hükümetimizin vaki daveti üzerine memleketimizi şereflendirmiş ve şimdi de Yüksek Huzurunuzda bulunuyorlar. Kardeş Milletim Sayın Hükümet Reisini ve sayın arkadaşlarını namınıza hürmetle selâmlar ve kendilerine hoş, geldiniz derim'. ,* **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.11, 21.06.1954, C:1, Devre: X, Cilt:1, İçtima: F. , 11. inci İnikat, s.217.

[216] Eroğul, C., **age.,** 160.

[217] Eroğul, C., **age.,** 160. ; **bk.;** '*Hariciye Komisyonunun tasdik ettiği 8 maddeden müteşekkil paktın ilk maddesi, Türkiye ile Irak arasında bir askeri işbirliği tesis edildiğine dairdir. İkinci madde bu işbirliği lüzumlu hazırlığın her iki memleketin alakalı makamlarınca yapılacağını belirtmekte, üçüncü madde ise, diğer Arap devletleri ve Orta – Doğunun emniyeti ile alakalı bütün devletlerin pakta iltihak edebileceklerini kaydetmektedir. Bu pakta girmek isteyen devletler Türkiye veya Irak'a bir muhtıra ile müracaat edecekler ve iki tarafın rızası alındıktan sonra aza olacaklardır. Ancak iki devletten biri ile siyasi münasebetleri bulunmayan devletler pakta giremeyeceklerdir. Bu durum karşısında İsrail'in Türk – Irak Paktına aza olamayacağı anlaşılmaktadır. Paktın dördüncü maddesi, aza devletler adedi dördü bulunca bir Vekiller Konseyi teşekkülünü amirdir. Beşinci maddede akit devletlerin birbirlerinin içişlerine karıştırmayacakları tebarüz ettirilmektedir. Paktın müddeti beş senedir. Irak ve Türkiye karşılıklı askeri malzeme yardımında bulunacaklar ve bu malzeme iki memlekete gümrük resminden muaf olarak girecektir',* **"**Türkiye – Irak Paktı ittifakla tasvip edildi".(26 Şubat 1955). **Milliyet,** 3.

bu dostluk ilişkisi münasebetiyle Arap milletleri camiasına da Türkiye'nin beslediği iyi niyeti gösterdiğini söyledi. Türkiye'nin dünyada adalet ve karşılıklı saygı ile hareket ederek, hakiki bir barış ve emniyetin tesisine çalıştığını ifade etti. Böyle düşünen bir devletin bulunduğu bölgede bütün devletlerin öncelikli olarak da Arap devletlerinin tam bir istikrar ve toprak bütünlüğü ile bağımsız, müreffeh ve kuvvetli olmalarını istediğini söyledi. Aleyhte yapılan propagandalar ne olursa olsun bu hakikatin her gün daha iyi anlaşıldığını ve anlaşılacağını belirtti. Refik Bey, Bağdat Paktı'na değinerek, bu antlaşmanın bir Türk - Irak Paktı olmaktan çıktığını bir sulh, istikrar ve emniyet idealinin ifadesi haline geldiğini söyledi. Daha sonra Irak Mebusan Meclisi Reisi Abdülvahap Mercan hitabet kürsüsünden Meclis üyelerine bir konuşma yaptı.[218]

TBMM Reisi'nin daveti üzerine kürsüye gelen Irak Mebusan Meclisi Abdülvahap Mercan kısa bir hitabede bulunarak, Türk-Irak Paktı'nın Orta Doğu'da oynadığı müspet rolden bahsetti. Türk ve Irak milletleri arasındaki tarihi dostluğa temas ederek her iki millete de refah ve saadetler dileyerek alkışlar arasında konuşmasını bitirdi. Irak Parlamento Heyeti, milletvekillerinin tezahüratı arasında uğurlandı. Meclis Reisi Refik Koraltan tarafından, Irak Parlâmento heyeti şerefine bir akşam yemeği verilmiş ziyafete Başvekil, bütün vekiller, parti başkanları, Meclis Reis Vekilleri, mebuslar hazır bulunmuştu. Geç vakte kadar samimi bir hava içinde devam eden ziyarette Irak Parlâmento Heyeti Reisi bir nutuk söylemiş bu nutka, Meclis Reisi Refik Koraltan cevap vermişti.[219]

Büyük Millet Meclisi'nin davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Fransız Parlamento Heyeti, önce Anıtkabiri ziyaret ederek Atatürk'ün manevi huzurunda saygı duruşunda bulunarak kabre bir çelenk koymuşlardı. Heyet üyeleri, Reisicumhur Celal Bayar ve Meclis Reisi Koraltan'ı ziyaret ettikten sonra öğle yemeği için Koraltan'ın davetlisi olarak Ankara Palas'ta tertip edilen bir yemeğe katıldı. Verilen yemekte Refik Koraltan Türk-Fransız dostluğunun önemini belirten bir konuşma yaptı. Heyet Reisi Gaston Patewski de Koraltan'a cevabi konuşmasında iki memleket arasındaki tarihi dostluğu işaretle şunları söyledi: "Fransa'nın an'anevi menfaatlerini dikkatle takip ettiği Doğu Akdeniz'de

---

[218] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.64, 15.04.1955, C:6, Devre: X, Cilt:1, İçtima: 1, 64. inci İnikat, s.345, 346. ; **bk.;** *"Refik Koraltan; Irak'ın Parlâmentosu azalarından mürekkep seçkin bir Heyet aramızda bulunuyor. (Alkışlar) Bu Heyetin başında Ayan Meclisi Reis vekili Muhterem Abdulhadi Çelebi ile Mebusan Meclisi Reisi Muhterem Abdülvahap Mercan bulunmaktadır. (Alkışlar) Ve azasının her biri memleketlerinin hizmetinde mühim mevkileri bulunan kıymetli şahsiyetlerdir. (Alkışlar) Muazzez misafirlerimizi onların şahsında Irak Parlâmentosunun Necip Irak Milletini Türkiye Büyük Millet Meclisi namına hürmetle ve muhabbetle selâmlarım*"., **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.64, 15.04.1955, C:6, Devre: X, Cilt:1, İçtima: 1, 64. inci İnikat, s.345.

[219] "Irak Meclis heyeti geldi".(15 Nisan1955). **Milliyet,** 7. ; **"**Abdülvahap Mercan'ın konuşması", "Türk- Irak Paktı tasdiknameleri teati edildi" .(16 Nisan 1955). **Milliyet,** 7.

güvenliğin takviyesi ve mevcut durumun muhafazası şüphesiz ki bizler için memnuiyet vericidir." Heyet, daha sonra Meclis müzakerelerini takip etmek üzere Büyük Millet Meclisi salonuna alkışlar eşliğinde girmiş ve Koraltan tarafından Meclis'e takdim edilmişti. Bu münasebetle bir konuşma yapan Refik Koraltan iki memleket arasındaki tarihi dostluğu belirtmiş ve birçok misaller vererek siyasi ve kültürel münasebetlere değinmişti.[220]

1956 Ocak ayının ilk günlerinde Türkiye'ye İtalyan heyeti misafir olarak gelmişti. Yapılan programa göre, Harp Okulu ve Büyük Millet Meclisi ziyaret edilecek, misafir İtalyan heyeti Türk milletvekilleriyle tanıştırılacaktı. Heyete, Meclis Reisi Refik Koraltan tarafından Marmara Köşkü'nde bir ziyafet verilecekti. Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan'ın, İtalyan Parlâmentosuna mensup heyetin Meclisi ziyaretleri münasebetiyle de bir konuşması oldu. Refik Bey TBMM'nin daveti üzerine, İtalyan milleti parlâmentosundan güzide bir heyet'in iki gündür Türkiye'nin misafiri olduğunu söyledi. "Yüksek heyetinizi ziyaret maksadıyla aranızda ve karşınızda bulunmaktadır" diyerek söze başladı. Tarih boyunca, iki milletin birbirleriyle tanışması, çeşitli vesilelerle ilişkilerde bulunmasının seyri içerisinde bugünlere gelindiğini ifade etti. İkinci Dünya savaşından sonra iki devletinde NATO'ya üye olduğunu söyledi. Refik Bey, "Hoş geldiniz" sözleriyle İtalyan Parlamento Heyetini Meclise takdim etti.[221]

Pakistan devlet başkanı ve beraberindeki heyet Türkiye'nin misafiri olarak ülkeyi ziyarete etmiş bu münasebetle Büyük Millet Meclisi'ne de bir ziyaret gerçekleştirmişlerdi. Refik Koraltan, Büyük Millet Meclisinde müzakereleri takip etmek üzere bulunan Pakistan Reisicumhuru İskender Mirza'yı takdim etti. Geçmiş mazide Türk milletinin yaşadığı ıstıraplı günlerde Pakistan'ın Türk milletine gösterdiği yakınlığın unutulmayacağını belirterek Türk milletinin de Pakistan'ın bağımsızlığına kavuşmasından dolayı duyduğu sevinç ve mutluluğu paylaştığını dile getirdi. Bağdat Paktı ile iki devletin tüm dünyada ve

---

[220] "Fransız Meclis Heyetinin Ankara'daki temasları".(18 Ocak 1955). **Milliyet,** 7. ; **bk.;** "*Refik Koraltan; Türk-Fransız dostluğunun kökü tarihin derinliklerinden gelmektedir. 15.nci asrın başında başlayan, yani Türk milletinin Avrupa ile ilk siyasi münasebata girdiği günden başlayan ve 16.ncı asrın ortalarında Muhteşem Kanuni Sultan Süleyman zamanında en hakiki ve kuvvetli şeklini bulan dostluk bağlarımız sayesinde iktisadi, siyasi, kültürel sahalarda büyük münasebat ve inkişaflar sağlanmıştır. 16.ncı asırdan başlayan bu siyasi, iktisadi, kültürel münasebetler asırlar boyunca tarihî hâdiselerden hızını ve kuvvetini alarak mesut inkişaflar kaydetmiştir.",* **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.28, 17.01.1955, C:1, Devre: X, Cilt:4, İçtima: 1, 28. inci İnikat, s.85, 86.

[221] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.21, 09.01.1956, C:1, Devre: X, Cilt:8, İçtima: 2, 21. inci İnikat, s.11. ;"İtalyan Parlamento heyeti geldi".(9 Ocak 1956). **Milliyet,** 7. ; **bk.;** *"Refik Koraltan; Akdeniz devleti olarak, kıta devleti olarak barışın, sulhun tek teminatı; dünyayı saran, bilinen şartlar içinde onu tehdit eden tehlikeleri önleyecek tek kuvvet, Akdeniz devletlerinin birbirine gönül vermeleri, birbirine inanmaları, sulh ve emniyet dâvasını korumak için beraber yürümeleri, bütün dünyanın ve hele medeni âlemin beklediği sulh yolundaki tek teminat olacaktır.",* **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.21, 09.01.1956, C:1, Devre: X, Cilt:8, İçtima: 2, 21. inci İnikat, s.11.

özellikle Orta Doğu'da istikrar, güven ve işbirliğini tesis ettiğini ifade etti. Refik Bey, konuşmasının ardından sözü Pakistan Devlet Başkanı İskender Mirza'ya bıraktı.[222]

İskender Mirza nutkunu İngilizce olarak sunmuş; tercümesi, Hariciye Vekâleti Umumi Kâtibi Muharrem Nuri Birgi tarafından yine kürsüden okunmuştu. İskender Mirza, milleti adına söylenen güzel sözlere teşekkür etmiş, Türkiye'yi kardeş ve müttefik olarak gördüklerini söylemişti. Türkiye Cumhuriyetinin kurulması süreci ve bu doğrultuda Mustafa Kemal Atatürk'ün liderlik ve şahsiyetinin önemine değinmiş, Atatürk'ün sadece Türkiye'nin önderi olmadığını, aynı zamanda Hindistan-Pakistan kıtasındaki Müslümanlarında kendisini bir kahraman olarak gördüklerini belirtmişti. Mirza daha sonra Pakistan'ın bağımsızlığını kazanması ve Pakistan'daki gelişmeler üzerine bir değerlendirmede bulundu.[223] Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan tarafından Pakistan Reisicumhuru İskender Mirza ile eşi Begüm Mirza şerefine Marmara Köşkünde bir öğle yemeği verilmiş ve yemeğe Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile eşi Reşide Bayar da katılmıştı.[224]

TBMM Başkanı Refik Koraltan başkanlığında Irak'a bir ziyaret gerçekleştirildi. Irak'ı ziyaret eden, Refik Koraltan'ın başkanlığındaki 26 kişilik Türk Parlamento Heyeti Bağdat istasyonunda başta Başvekil Nuri Sait Paşa, Ayan ve Mebusan üyeleri ile kalabalık bir halk kitlesi tarafından törenle karşılandı. Gazetecilere bir beyanatta bulunan Refik Koraltan, Iraklılara Reisicumhur Celal Bayar ve Türk milletinin selamlarını tebliğ etmiş, Irak'la tam bir işbirliği halinde bulunulduğunu belirtmişti. Kendisine cevap veren Irak Ayan Meclisi Reisi de durumdan duyduğu sevinci ifade etmişti. Irak'ta bulunan Türk Parlamento Heyeti Kral Faysal ile kral'ın sarayında görüşmüş, bu münasebetle Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan Türk heyetine gösterilen hüsnü kabule teşekkür eden bir konuşma yapmıştı.[225] Irak Parlamentosunda bir konuşma yapan Türk Parlamento Heyeti Başkanı Refik Koraltan, Bağdat Paktı'nı, gizli tarafı olmayan muazzam bir iyi niyet eseri diye vasıflandırmış ve şunları söylemişti: "Bu ittifak Orta Şark'ta yüz elli milyona yaklaşan bir Müslüman kitlesini, İngiltere'nin kuvvetini ve Birleşik Amerika'nın muazzam

[222] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.90, 16.07.1956, C:1, Devre: X, Cilt:13, İçtima: 2, 90.ıncı İnikat, s.317.
[223] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.90, 16.07.1956, C:1, Devre: X, Cilt:13, İçtima: 2, 90.ıncı İnikat, s.318,319.
[224] **"**Koraltan'ın öğle yemeği".(18 Temmuz 1956). **Milliyet,** 5.
[225] "Türk Parlamento Heyeti Bağdat'ta".(10 Mart 1956). **Milliyet,** 5. ; " Irak Kralı Türk Heyeti ile görüştü"**.(**20 Mart 1956). **Milliyet,** 5.

imkânlarını sinesinde toplamaktadır.” Paktın tek zihniyete dayanmadığını belirten Koraltan, bunun aynı zamanda bizzat Arap birliği için kuvvetli bir dayanak olduğunu söyledi.[226]

Başvekil Adnan Menderes ve refikası Berrin Menderes tarafından, Libya Meliki İdris El Sumusi şerefine Beylerbeyi Sarayında bir resmikabul tertip edilmişti. Libya heyeti ile Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, İstanbul'da bulunan milletvekilleri, Başvekâlet Müsteşarı, İstanbul Valisi, sivil ve Askeri Erkan' dan oluşan bir davetli topluluğunun hazır bulunduğu toplantı, geç vakte kadar samimi bir hava içinde devam etmiş, bu münasebetle Beylerbeyi Sarayı ışıklarla aydınlatılmış, saray bahçesindeki ağaçlar da renkli ampullerle donatılmıştı.[227] 1954 seçimlerine doğru gidilirken hükümet, basından gelen ağır eleştirilere karşı ağır cezalar getiren bir yasa çıkardı. Mahkemede gazeteciler iddialarını ispat etme hakkından mahrum bırakılıyorlardı. Bu haksızlık, DP içindeki bazı milletvekillerini harekete geçirdi. 19 DP milletvekilinin ispat hakkı üzerine verdikleri mücadele sonuçsuz kalınca, bu milletvekilleri ya DP'den ayrıldılar ya da çıkarıldılar. 1955 yılının sonunda da Hürriyet Partisi'ni kurdular. 19'lar olarak bilinen bu grubun içinde Turan Güneş, Ekrem Alican, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Ekrem Hayri Üstündağ gibi isimler yer aldı.[228] Demokrat Partiyi baskıya iten en etkili unsur, gittikçe artan iktisadi sıkıntılardı. Daha ilk iktidar devresinde fiyat artışları hızlı olmuş ve dış ticaret dengesi hep açık vermişti. 1954 yılının Temmuz-Ağustos aylarında, hükümet birtakım sert tedbirler almak zorunda kalmıştı. Dış ticaret rejimini ve kar hadlerini tespit eden yeni kararnameler yayınladı. İthalat ve ihracatta kaçakçılık yapanların cezaları artırıldı. [229]

Yunanistan, 1951 yılında Kıbrıs konusundaki politikasın etkin bir şekilde uygulamaya koydu. 1954 yılında ise Başpiskopos Makarios, Kıbrısı Yunanistana katmak için hummalı bir çalışma içine girdi.[230] Ağustos 1954'ten itibaren Kıbrıs Sorunu Türkiye'nin gündeminde yer aldı. Yunanistan, İngiliz sömürgesi altındaki adanın kendisine verilmesini istiyordu.[231] Yunanistan bir yandan adayı ilhak için Birleşmiş Milletlere başvururken, öte yandan, birtakım mitinglerle kamuoyunu bu yolda seferber ediyordu. 14 Aralık 1954'te, Birleşmiş Milletlerde Yunanistanın talebi üzerine Kıbrısın geleceği görüşüldü.[232] Türkiye'nin de gelişen olaylar karşısında tepkisiz kalmaması ile birlikte sorun

[226] “ Refik Koraltan Irak Meclisinde konuşma yaptı”.(12 Mart 1956). **Milliyet,** 5.
[227] “ Dün geceki kabul resmi”.(10 Ağustos 1956). **Milliyet,** 1.
[228] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 216.
[229] Eroğul, C., **age.,** 169.
[230] Albayrak, M., **age.**, 426, 427.
[231] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 217.
[232] Eroğul, C., **age.,** 172.

bir iç mesele olmaktan çıkıp milletlerarası bir mesele haline geldi. 1955 yılından itibaren Kıbrıs Rumları adanın Yunanistan'a bağlanması için terör yöntemlerini de kapsayan gösteri ve eylemler yapmaya başladı. İngiltere, konuyu incelemek üzere Londra da 1955'in Haziran ayında bir konferans gerçekleştirdi.[233] 15 Nisan 1955' te, dört kurucudan biri olan Fuad Köprülü Dış İşleri Bakanlığından ayrıldı.[234] Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında 27 Ağustos 1955'te Londra' da başlayan görüşmelerde, Fatin Rüştü Zorlu'nun savunduğu Türk tezine göre adanın Türklere verilmesi savunulmuş, Yunanlılar ise Enosiste diretmişlerdi.[235]

6 Eylül 1955 senesinde İstanbul'da çıkan, İstanbul Expres adlı gazete Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığı haberini verince o akşam bütün İstanbul'da Rumların ev ve iş yerlerine saldırılar yapıldı.[236] Galeyan bir anda yağmalamaya ve kundakçılığa dönüştü. Olay, ordu birlikleri tarafından bastırıldı. İstanbul ve İzmir'de sıkıyönetim ilan edildi. Kıbrıs konusunda Rumların adadaki Türklere yönelik şiddet ve baskısı üzerine, Büyük Millet Meclisi yapmış olduğu toplantısında, Meclis Reisi Refik Koraltan'ın bütün dünya parlamentolarına birer telgraf göndermek suretiyle, Kıbrıs'ta cereyan etmekte olan terör ve tahrik olaylarının sorumlularının Rumlar olduğunu belirtmesi ittifakla karar altına alındı.[237] 13 ve 19 Şubat 1959 tarihinde yapılan Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla Kıbrıs'ın bağımsız olması, fakat bununla birlikte Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin adada özel haklarının bulunması esası kabul edildi.[238] Başpiskopos Makarios, Kıbrıs Cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük, yardımcısı seçildi. Çözülmüş gibi görünen Kıbrıs meselesi daha sonra Rumların yapılan antlaşmaların getirmiş olduğu düzeni yıkmaya yönelik faaliyetleri sebebiyle tekrardan bozulacaktır.[239] Dönemin İçişleri Bakanı Namık Gedik 10 Eylül'de istifa etmiştir.[240] 6-7 Eylül olayları DP içindeki ayrışmayı daha da artırdı. Parti ileri gelenlerinden

---

[233] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 217.
[234] Eroğul, C., **age.,** 177.
[235] Eroğul, C., **age.,** 173.
[236] Albayrak, M., **age.**, 433.
[237] "Kıbrıs'taki tedhiş Mecliste görüşüldü".(14 Haziran 1956). **Milliyet,** 1. ; **bk.;** "*Refik Koraltan, o gün Avrupa'dan İstanbul'a döndü. Facianın azameti karşısında dili tutulmuştu sanki heyecanlı heyecanlı; Arkadaşlar vatana geçmiş olsun Türk Devleti büyük bir devlettir. Yaralarını sarar bunların üstesinden gelir. Saldırganlar mutlaka cezalarını görmelidir.",* Sarol, M., **age.,** 457.
[238] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 217, Eroğul, C., **age.,** 174, Bkz. Uzun çalışmalar neticesinde, İngilizce olarak hazırlanmış olan 198 maddelik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı, 6 Nisan 1960 tarihinde kabul edildi. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan da, garantör devletler olarak, bu Anayasayı imzalamışlardır, Albayrak, M., **age.**, 460.
[239] Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 218.
[240] Eroğul, C., **age.,** 175.

Feridun Ergin, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Fuad Köprülü, Fethi Çelikbaş, Mükerrem Sarol gibi isimler Adnan Menderes'i açıkça eleştirmeye başladılar.[241]

Demokrat Partinin dördüncü büyük kongresi oldukça bunalımlı bir dönemde 15 Ekim 1955' de Ankara'da, Büyük Sinemada gerçekleşti.[242] Memleketin her köşesinden 1300 civarında delege gelmişti. Yapılan seçim neticesinde kongre başkanlığına Tevfik İleri getirildi. Açış konuşmasını Menderes yaptı.[243] Kongrenin ikinci günü seçimler yapılmış, Adnan Menderes yeniden genel başkanlığa seçilmişti. Genel idare kuruluna seçilenler ise oy sırasına göre şu isimlerden oluşmaktaydı: Fuad Köprülü, Refik Koraltan, Samet Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı, Rıfkı Salim Burçak, Atıf Benderlioğlu, Osman Şevki Çiçekdağ, Kamil Gündeş, Emin Kalafat, Tevfik ileri, Remzi Birant, Mükerrem Sarol, Rauf Onursal, Celal Ramazanoğlu idi. Menderes ile gittikçe anlaşmazlığa düşen Köprülü genel başkandan sonra en çok oy alan üye olmuştu.[244]

1 Kasım 1955 tarihinde; TBMM'nin 10.uncu devresi, ikinci içtima yılı meclis reisliği için yapılan seçimde 382 milletvekilinin katıldığı oylamada 381 oy ile İçel Milletvekili Refik Koraltan, Meclis Başkanlığına yeniden seçildi. TBMM'nin kurulduğu günden itibaren adına layık bir şekilde, gerektiği zaman ve her açıdan en uygun kararları almasını bilen bir yapı teşkil ettiğini söyledi. Tarihe ve temsil ettiği büyük milletin ruhuna, onun azametli varlığına layık olarak tüm ihtiyaçlarına cevap verebilmek için her zaman gereken kararları almasını bildiğini belirtti. Türk Milletinin muhtaç olduğu gelişmenin hızlı bir şekilde gerçekleşmesi için gereken kararların alınacağına duyduğu güven ve inancı ifade etti.[245]

13 Kasım 1955 tarihinde belediye seçimleri yapılmış bu seçime CHP ve CMP daha önce alınan karar nedeniyle katılmamışlardı.[246] Demokrat Parti içindeki gerginlik grup toplantısında yaşanan bir patlamayla kendisini gösterdi. Grup bakanlara yüklenerek tek tek istifa ettirdi. Bakanların istifasından sonra istifa etmeyi düşünen Adnan Menderes, bundan

---

[241] Eroğul, C., **age.,** 177.
[242] Kabasakal, M. **age.,**187.
[243] Anadol, C., **age.,** 98.
[244] Eroğul, C., **age.,** 179,. ; **bk.;** Genel idare Kurulu da Menderes ekibinden oluşmuştur. Kongreden sonra yöneticiler, teşkilatı yeniden ele almak gereğini duymuşlar, İstanbul dâhil, 20 ilde yeniden teşkilatlanma çalışmaları yapılmıştır. Ancak, iç muhalefeti ezmek mümkün olmamıştır, Kabasakal, M. **age.,**187.
[245]**BCA**,10.9.0.0/36.109.2/43.; **bk.;** Başkan vekillikleri için yapılan seçimler sonucunda; Esat Budakoğlu(Balıkesir) 340 oy, Fikri Apaydın(Kayseri) 340 oy ve Şemi Ergin(Manisa) 340 oy alarak seçilmişlerdir, **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/43.
[246] Özer, İ., **age.,** 95.

vazgeçmiş gruptan yalnızca kendisi için güvenoyu istemiş ve almıştı.[247] Menderes Hükümeti 29 Kasım 1955 akşamı cumhurbaşkanına istifasını sunduktan sonra, yine Adnan Menderes yeni hükümeti kurmakla görevlendirildi ve on bir günlük bunalımdan sonra Dördüncü Menderes Kabinesi kuruldu.[248] Demokrat Parti'ye karşı Halk Partisinden başka, basın ve üniversite gibi etkili baskı grupları da iktidara açıkça cephe almaya başlamışlardı.[249]

1 Kasım 1956 senesi 10.dönem 1.inci toplantısı Reis Vekili İhsan Baç tarafından açıldı. Meclis reisliği için 329 milletvekilinin katıldığı seçimde, İçel Milletvekili Refik Koraltan, 329 üyenin oyu ile Büyük Millet Meclisi Reisliğine seçildi. Teşekkür konuşması için kürsüye gelen Refik Bey, görevinin taşıdığı mananın bilincine vakıf olarak bu zamana kadar olduğu gibi bundan sonrası için de görevini layıkıyla yerine getireceğini söyledi. Bu yolda Meclisteki arkadaşlarının kendine olan sevgi, itimat ve desteklerinin devamını diledi. Dünyanın içerisinde bulunduğu duruma temas eden Refik Koraltan; Türkiye'nin, emniyetin ve barışın bekçisi olarak kalmasının tüm ülke adına sevinilecek bir manzara olduğunu sözlerine ekledi. Türk milletinin mümessilleri olarak seçilmiş olanların; büyük bir kalkınmanın, hak ve hürriyetin bekçileri olacağını ifade etti. Büyük Millet Meclisinin daima verimli işler yapmaya devam edeceğini belirterek en büyük destekçisinin bu meclise itimadını bildiren Türk milleti olacağını söyledi.[250]

1956 senesinde Fuad Köprülü ile Adnan Menderes arasındaki ihtilaf olduğuna dair haberler gazetelerin başlıklarında yer almaya başlamıştı. Köprülü'nün Demokrat Parti'den ayrılacağı söylentisi konuşulmaya başlamış daha sonra Köprülü'nün istifa ettiği ve yerine Ethem Menderes'in atandığı resmi olarak duyurulmuştu.[251]

7 Haziran 1957 tarihinde, davet üzerine Türkiye' yi ziyaret etmekte bulunan Pakistan Parlâmento Heyeti Reisi ve Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan Mecliste birer konuşma yapmışlardır. Pakistan Parlâmento Heyeti Reisi Nevvab Muzaffer Ali nutkunu İngilizce olarak okumuş, bu nutkun tercümesini Kayseri Mebusu Ömer Mart yapmıştır.

---

[247] Kabasakal, M. **age.,**187. ; **bk.;** 19'lar olarak bilinen grup, bir parti kurmak için çalışmalarını tamamlamışlar ve 19 Kasım 1955 senesinde, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu öncülüğünde Hürriyet Partisi'ni kurmuşlardı, Anadol, C., **age.,** 99.
[248] Eroğul, C., **age.,** 183.
[249] Eroğul, C., **age.,** 185.
[250] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/42. ; **bk.;** Reis vekillikleri için 290 milletvekilinin katıldığı seçimde; Agâh Erozan (Bursa) 290 oy, Fikri Apaydın (Kayseri) 290 oy, İhsan Baç(Tokat) 290 oy almışlardır, **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/42
[251] Uzman, N. agm., 190.

Pakistan Parlâmento Heyeti Reisi Nevvab Muzaffer Ali, geçmişten başlayan ve süregelen Türk-Pakistan dostluk ve işbirliğine temas etti. Türk milletinin İstiklal mücadelesinin kendileri için ilham kaynağı olduğunu belirterek Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki politikasını desteklediklerini ve Türkiye'nin yanında olduklarını ifade etti. Daha sonra söz alan Refik Bey de milletlerin birbirlerine olan sevgi ve bağlılıkları tarihi münasebetlere dayanıyorsa, bunun geleceğe yönelen büyük bir mana taşıyacağını belirtti. Türk milleti nasıl ki istiklaline saldıranlara karşı mücadele etmişse Pakistan'ın da aynı şekilde hürriyetleri için mücadele ettiklerini söyledi. Bu mücadelede Türkiye'nin Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde ve Pakistan'ın Mehmet Ali Cinnah'ın liderliğinde başarılı bir istiklal mücadelesi verdiğini belirtti. Bağdat Paktı ile sadece antlaşmanın taraflarının değil, bütün Orta Doğu milletlerinin sulh ve emniyet isteklerinin birleştiği bir dava olduğunu ifade etti.[252]

Meclis, 12 Haziran 1957' de kabul ettiği bir kanunla Kırşehir'i yeniden il haline getirdi. 6 Eylül1957'de partinin dört kurucusundan biri olan Fuad Köprülü, Demokrat Partiden istifa etti.[253] Adnan Menderes'in 25 Mayıs 1957 de Sivas'ta yaptığı bir konuşmada ilk defa seçimlerin yakın olduğunu söylemesi mevcut gergin atmosferi nispeten rahatlattı. Seçimin 27 Ekim 1957'de yapılması kararlaştırıldıktan ve bu son tedbirler de alındıktan sonra, seçim kampanyası başlatıldı.[254]

27 Ekim Pazar günü yeni seçimlere gidilmesi ve Meclisin 1 Kasım'da toplanması kararlaştırıldı. Meclis Reisi Refik Koraltan yaptığı kapanış konuşmasında, kararın tam bir vicdan huzuru içinde alındığını söyledi. Büyük Millet Meclisi toplantısında gündemdeki maddelerin müzakeresinden sonra, DP Meclis Grubu Reisi Hayrettin Erkmen, Muzaffer Kurbanoğlu ve Abidin Potuoğlu tarafından seçimlerin yenilenmesine dair bir takrir verildi. Oylama muamelesinin bitmesinin devamında Agâh Erozon riyaset makamını terk etmiş kürsüye Meclis Reisi Refik Koraltan gelmişti. Refik Bey, seçimin yenilenmesine dair takrire 377 mebusun iştirak ettiğini ve takririn 377 oyla kabul edildiğini bildirdi. Büyük Millet

---

[252] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.78, 07.06.1957, C:1, Devre: X, Cilt:20, İçtima: 3, 78.inci İnikat, s.74.75.76. ; **bk.;** Refik Koraltan; Milletlerimiz kendi haklarına olduğu kadar, başka milletlerin haklarına da hürmetkârdırlar. Pakistanlı kardeşlerimizin, Iraklı ve İranlı kardeşlerimizin ve nihayet pakta dâhil olan diğer milletlerin nokta-i nazarlarını bütün dünya anlamıştır. Bu hususta daha fazla konuşmağa asla lüzum, yoktur. Bu Kıbrıs meselesinin tek bir hal çaresi vardır, o da Türk milletinin sözünü almak, muvafakatini almak, onunla konuşmakla hal olunur. Başka türlü hal olunmaz, **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.78, 07.06.1957, C:1, Devre: X, Cilt:20, İçtima: 3, 78.inci İnikat, s.76.

[253] Eroğul, C., **age.,** 194.

[254] Eroğul, C., **age.,** 196.

Meclisi Başkanı Refik Koraltan güzel bir kapanış konuşması yaparak Meclis üyelerine başarı dileklerini iletti.[255]

1 Kasım 1957 Büyük Millet Meclisi 11.inci dönem 1.inci toplantısıyla açılan Meclis' te 413 üyenin iştirak ettiği seçimlerde 404 oy ile İçel Milletvekili Refik Koraltan Meclis Başkanlığına seçildi. 9 oy çekimserdi. Teşekkür konuşması için kürsüye gelen Refik Koraltan, "Çok muhterem ve sevgili arkadaşlarım" diyerek konuşmasına başlamıştı. Seçilmiş olması hasebiyle üyelere teşekkür ve şükranlarını sunmuştu. Müzakerelerin daha verimli ve feyizli geçmesi adına sevgi, itimat ve desteğin eksik edilmeyeceğine olan inancını ifade etmişti. Büyük Millet Meclisinin milletin huzur içinde yükselmesine, saadet ve emniyetine yönelik kararları alması ve milli ihtiyaca cevap verecek kanunları çıkarmasıyla, Büyük Millet Meclisinin şerefli tarihine yakışır şekilde faaliyet göstereceğinden asla şüphe duyulmayacağını belirterek, başarı temennisinde bulunarak konuşmasını bitirmişti.[256]

1954 genel seçimlerinden sonra DP'nin, Meclis'te sahip olduğu çoğunluk ve halkın desteğine güvenerek yapmış olduğu Halkevlerini kapatmak, Yargıtay ve Danıştay üyelerini görülen lüzum gerekçesiyle emekliye ayırmak, Kırşehir'i kaza haline getirmek, CHP'nin mallarını elinden almak, muhalefet gruplarına seçimler sırasında Devlet Radyosu'ndan yararlanma imkânı vermemek, basına yapılan baskıları arttırmak şeklinde demokratik düzenden uzaklaşan birtakım önlemler almaları sonraki süreçte yaşanacaklara etki edecekti.[257]

6.4.2. TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın Yurt İçi Seyahatleri (1954-1957)

Demokrat Parti iktidarı döneminde Refik Koraltan, hem partinin kurucularından birisi olması hem de Büyük Millet Meclisi Başkanlık görevini yerine getirmesinden dolayı yurt genelinde özellikle seçim zamanlarına yakın dönemlerde inceleme ve halkın istek ve şikâyetlerini dinlemek üzere seyahatlerde bulunmuştur. Bu seyahatlerin bazıları da kurumların temel atma merasimi ya da açılış törenleri için gerçekleşmişti. Kan Bankası'nın temel atma merasimi Tıp Fakültesi bahçesinde kalabalık bir halk kitlesinin huzurunda

---

[255] "Takrir kabul olunuyor; Refik Koraltan'ın konuşması", "Meclis seçimi yenileme kararı verdi".(12 Eylül 1957). **Zafer,** 1. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.91, 11.09.1957, C:3, Devre: X, Cilt:20, İçtima: 8, 91.inci İnikat, s.736.

[256] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/40.; Reis vekilliklerinin belirlenmesi için 390 üyenin katıldığı seçime; Agâh Erozan(Bursa)389 oy, Fikri Apaydın (Kayseri) 390 oy ve İbrahim Kirazoğlu(Kayseri) 390 oy ile seçilmişlerdi, **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/40.

[257] Özkaya, M., Ş. **age.;** 32.

yapılmış, merasimde Refik Koraltan, Vali Kemal Aygün, Diyanet İşleri Reisi, Jandarma Umum Komutanı, Tıp Fakültesi Dekanı ve Kızılay Genel Başkanı Karaosmanoğlu hazır bulunmuşlardı. Temel atma merasiminden evvel Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan ve Tıp Fakültesi Dekanı, birer konuşma yapmışlar, konuşmaları müteakip Refik Koraltan, temele ilk harcı atarken, kan bankasının ülkeye hayırlı bir müessese olmasını temenni etmişti.[258]

İzmir'de 34 milyon liraya bir Fransız şirketine ihale edilmiş bulunan Alsancak Limanının temel atma merasiminin 14 Şubat pazartesi günü yapılması kararlaştırılmış merasime katılacak heyet arasında Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan da yer almıştı.[259] Mithat Paşa Stadına ilâve edilecek olan 1500 kişilik kapalı tribünün temeli törenle atılmış, bu münasebetle yapılan törende TBMM Başkanı Refik Koraltan, Vali ve Belediye Reisi, İstanbul Komutanı, Milli Eğitim Müdür Vekili, Beden Terbiyesi Müdürü, Şehir Meclisi azaları ve basın mensupları katılmışlardı. Vali ve Belediye Reisinin konuşmasını müteakip temele ilk harcı koyan Meclis Başkanı Refik Koraltan; "Gençler için kuvvet ve başarı, biz spor sevenler için de sıhhat kaynağı olsun", demişti.[260]

Samsun Limanı'nın temel atma merasimine katılmak üzere Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, Nafia Vekili Kemal Zeytinoğlu, Münakalat Vekili Yümnü Üresin, mebuslar, Vekâletler ileri gelenleri, Türkiye Misyonu Reisi Mr. Dayton ve Ankara, İstanbul, İzmir basın temsilcileri Samsun'a gitmişlerdi.[261] Burada ilk konuşmayı Nafia Vekili Kemal Zeytinoğlu yapmış ve liman hakkında izahat vermişti. Daha sonra Meclis Reisi Refik Koraltan alkışlar arasında kürsüye gelmiş ve konuşma yapmıştı.

Bütün bu yapılan eserlerin milletin eseri olduğunu belirterek, kısa bir zaman içinde mesuliyet yüklenen iktidarın, Karadeniz'in Hopa'sından başlayarak, Akdeniz'in İskenderun'una varıncaya kadar emekler ve gayretler tüketen evlatlarının alın terinin ve emeğinin tam hakkını verdiğini ve onun hizmetinde bulunmaktan zevk duyduğunu ifade etti. Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan sözlerin devamın da, Atatürk'ün 19 Mayıs 1919 da Samsun'a ayak bastığı zaman da Samsunluların bu memleketin bağrından yükselen Ata'yı nasıl sinelerine bastıklarına değindi. Konuşmasının devamında, memleketin her tarafında milletin ihtiyaçlarına cevap verecek büyük eserlerin yükselmekte olduğunu

[258] "Kan Bankasının temeli dün Ankara'da atıldı".(29 Nisan 1955). **Milliyet,** 5.
[259] "Alsancak Limanı".(10 Şubat 1955). **Milliyet,** 1.
[260] "Mithat Paşa stadının ilave tribünü".(28 Ocak 1954). **Milliyet,** 7.
[261] "Samsun Limanının temeli atılıyor".(3 Nisan 1954). **Milliyet,** 7.

söylemiş, birkaç gün evvel yetmiş milyon liralık Mersin Limanının inşaatının da ihalesinin yapıldığını, tarihin ihmaline uğramış Çukurovalı vatandaşların, Mersin Limanı sayesinde yepyeni bir saadet devresine ulaştıklarını belirtti. Samsun Limanının temel atma merasimi dolayısıyla Samsunlular, Samsun Belediye Reisi vasıtasıyla Başbakan Adnan Menderes' e bir teşekkür telgrafı gönderdiler.[262]

Adnan Menderes'le birlikte Erzurum'a giden Meclis Reisi Refik Koraltan, DP tarafından tertip edilen mitingde bir konuşma yapmıştı. Meclis Reisi, "Kahraman Erzurumlular" diye söze başlamış, Erzurumluların kahraman dolu bir tarihin çocukları olduğunu ve asırlar boyunca devamlı akınlara, cesaretle göğüs gerdiklerini belirtmişti. Daha sonra eski şarkla yeni şark, eski Erzurum'la yeni Erzurum arasında bir mukayese yapan Koraltan, Erzurum'a uzun yıllar hiçbir el'in uzanamadığını ve demokrasinin tahakkuku ile bütün memlekette olduğu gibi, burada da yeni bir devrin açıldığını söylemiş ve alkışlar arasında konuşmasına son vermişti.[263]

5.5. 1957 Genel Seçimleri ve Refik Koraltan'ın TBMM Başkanı Seçilmesi (1957-1960)

5.5.1. 1957 Genel Seçimleri Öncesi İktidar- Muhalefet İlişkileri ve Refik Koraltan

1957 seçimleri öncesinde Demokrat Partili siyasiler tarafından, yurt genelinde gezi ve tetkiklerde bulunmak üzere Türkiye'nin farklı bölgelerine ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Demokrat Parti kurucularından olan Büyük Millet Meclisi Reisi Refi Koraltan, 1957 Milletvekili seçimlerinde 7755 kilometre mesafe kat ederek; Afyon-Karahisar, İstanbul, Adana, İçel, Hatay, Kocaeli, Sivas, Tokat, Ankara, Bolu, Sakarya vilayet ve kazalarını 11 Ekim 1957 ve 24 Ekim 1957 tarihleri arasında ziyaret etmiş ve muhtelif konuşmalar yapmıştır.[264]

Refik Koraltan'ın, ziyaret etmiş olduğu şehirlerden biriside Afyon'du. Afyona; Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Meclis Reisi Refik Koraltan, Başvekil Adnan Menderes, Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu, Ulaştırma Vekili Arif Demirer, Devlet Vekili Fatih Rüştü

[262] "Temel atma merasimi".(5 Nisan 1954). **Milliyet,** 7.
[263] "Koraltan'ın hitabesi".(20 Nisan 1954). **Milliyet,** 1**.**
[264] **BCA**, 10.9.0.0/471.1361.1/1.

Zorlu gelmişlerdi. Heyetin, uçak alanından şehre kadar büyük bir kalabalığın sevgi gösterileri arasında ulaştığı bilgisine yer verilmişti. Hükümet meydanında ilk seçim kampanyasını açan DP liderlerinin konuşmalarının gerek üslup, gerek içerik bakımından oldukça ılımlı olduğu, muhalefetin günlerden beri devam eden sert tenkitlerine karşın üç DP kurucunun gayet sakin konuştuğu ifade edilmişti.[265] İskenderun'a bir ziyaret gerçekleştiren Refik Koraltan, Demokrat Parti'nin geceli gündüzlü memleket hizmetinde olduğunu söylemişti.[266]

9. ve 10. Dönemlerde TBMM'ne yeniden İçel Milletvekili seçilerek giren Refik Koraltan 1957 seçimlerinde 14 Ekimde Mersin'de ki konuşmasında: "Muhalefeti yapılan eserleri gölgelemek ve milletin saadetine mani olmakla" eleştirdi. Eski iktidarın 27 senede ve harcadıkları parayla Demokrat Parti zamanında 7 senede kat kat büyük işler yaptığını belirterek, 1946 seçimlerinde CHP iktidarı döneminde seçimlerde yaşanan usulsüzlükleri ve vatandaşlara yapılan baskıyı anlattı. Demokrat Partinin vatana yayılan eserlerinin milletin eseri olduğunu ifade eden Refik Bey, yarının azametli Türkiye'sine varmak için azim ve kararını milletten alan hükümetin millet için gece gündüz çalışmaktan şeref duyduğunu belirtti.[267]

"Vatanın semasında doğan mesut güneşin nurunun gözleri kamaştırdığını" belirten Refik Bey, hakikati görmek istemeyenlerin gözlerini göremez hale getirdiğini söyledi. Refik Bey: "Dün denecek kadar yakın bir geçmişte, çeşitli baskılar altında inim inim inleyen, karakollara götürülüp sabahlara kadar dövülen, 18 saatlik mesafeden, Aslan köyden yaya yürütülen, hürriyet aşığı vatandaşların karşısına bugün çıkıp, hürriyetten, rejimden, demokrasiden bahsedenlerin, halkın ortaya koyduğu güzel eserleri, Türk Milleti'nin saadetini, güneşini soldurmak isteyenler olduğunu" söyledi. "Eserlerinizle, vicdanınızla mutlu ve huzurlu olun" diyen Refik Bey, kardeşi kardeşe düşürmek isteyenlere: "Gölge etmeyin, başka ihsan istemiyoruz, cevabını verin" demiştir.[268] Refik Bey'in Tarsus'a gelişlerinde olduğu gibi ayrıldığında da coşkun bir tezahürat gösterildiği bildirildi.[269]

Adana'da Çukurovalılara konuşan Refik Koraltan: "1946 ve 1950 de her şeye rağmen iktidarda kalmak için hiçbir şeyden çekinmeyenler bugün haysiyet duygusuna

---

[265] "Demokrat Parti mücadeleye itidalle atılıyor".(12 Ekim 1957). **Yeni İstanbul,** 1.
[266] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.10.
[267] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.13.
[268] Atalay, A. **age**., 237.
[269] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.13.

hürmet etsinler" dedi. Burada ki konuşmasında da muhalefete yönelik eleştirilerini dile getirdi.[270] 13 Ekim 1957 tarihinde, Denizcilik Bankasının Haliç Tersanesinde Devlet demiryolları adına inşa edilmiş olan "Demiryolu" adlı feribotu yapılan törenle denize indirilmiş bu törene Meclis Reisi Refik Bey ile beraber Devlet Bakanı Cemil Bengü ve Devlet Vekili Emin Kalafat da hazır bulunarak birer konuşma yapmışlardı. Emin Kalafat Denizcilik sahasında yapılan işler hakkında rakamlarla mukayeseli bir değerlendirme yaptıktan sonra kürsüye Refik Koraltan gelmiştir. Refik Koraltan, daha önce bu tür işlerin yapılmadığını, yapılamadığını belirterek, DP'nin Türkiye'yi ileri seviyeye çıkardığını belirtmiştir. Yapılan konuşmalardan sonra kurdele kesilmiş, Türk malı "Denizyolu" adlı feribot denize indirilmiştir.[271]

Refik Koraltan'ın 1957 seçimleri öncesinde ziyaret ettiği şehirlerden biride Hatay'dı. Meclisi Reisi Refik Koraltan belediye önündeki meydanı dolduran kalabalık bir halk topluluğuna hitap ederken sık sık alkışlarla kesilen bir konuşma yaptı. Refik Koraltan,1946 seçimlerinde Hatay'ın Bahtıya Köyünde Demokrat Partiye oy verdikleri için, o zamanki iktidarın vatandaşları karakollarda nasıl muamele ettiklerini ve vatandaşın isyan etti diye Harbiye bucağı karakoluna götürülerek nasıl dövüldüklerini, bu hadiselerde o zaman Halk Partili olan vatandaşların da üzüntü duyduklarını ve bu hadiseye ait haberleri aldığı zamanki hatıratını nakletti. Devamında CHP'lilerin şimdi demokrasiden söz ettiklerini ifade ederek, muhalefeti tutumundan dolayı tenkit etti. Refik Bey, daha sonra Türkiye'nin dünya devletleri nezdinde kazanmış olduğu itimat ve itibara işaret etti.[272] Sonrasında Mersin'e hareket eden Refik Koraltan, Halk Bankasının 49.şubesinin açılışına katıldı. Büyük Millet Meclisi Başkanının, banka ve bankacılığın memleket kalkınmasındaki rolüne değinen etkili bir konuşma yaptığı bildirildi.[273]

İzmit'te bir mitinge katılan Refik Koraltan, 30 bini bulan bir halk kitlesi karşısında bir saatten fazla süren ve zaman zaman alkışlarla kesilen bir konuşma yapmıştı. Kürsüye çıkarak halka seslenen Meclis Başkanı: "Yedi sene de yurdun hepimize gurur verecek

---

[270] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.14.

[271] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.15.

[272] "Koraltan Hatay'da muhalefeti samimiyetsizlikle itham etti".(17 Ekim 1957). **Yeni İstanbul,** 3. ; **bk.; Refik** Koraltan; " Bugün kuyruk politikası güden, memleketi unutturan, zavallı partizanlardan vatan kurtulmuştur. Bugün hür milletler camiasında şanlı ve kahraman ordusuna ihtiyaç duyulan, şeref ve itibarı olan bir Türkiye vardır Biz devletlerin istiklal ve hürriyetlerinin payidar olmasını, mesut ve müreffeh yaşamasını görmekle gönülden sevinç duyan bir milletiz", "Koraltan Hatay'da muhalefeti samimiyetsizlikle itham etti".(17 Ekim 1957). **Yeni İstanbul,** 3. ; **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.8. ;**bk.; BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.9.

[273] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.8.

fabrikalarla süslendiğini" belirtti. Yakın tarihin olaylarından bahseden Refik Bey, 1908 yılında istibdat altında bulunan milletin esaret zincirini nasıl kırdığını, 1918 yılında bazı siyasi ve başka olayların tesiriyle devletin nasıl savaşa sürüklendiğini hatıralarından bazı kısımları aktararak izah etti. Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Milletinin beklediği devri açtığını ve Türkiye Cumhuriyeti Devletini kurduğunu belirten Refik Koraltan, Atatürk'ün vefatından sonraki dönemde yaşanan sıkıntılara temas etti. Gazetelerin yazamaz olduğunu ve meydanlarda toplanılamadığını söyledi. İkinci Dünya savaşının başlamasıyla siyasi, iktisadi buhranların yaşanıldığını ifade etti. Açlık ve sefaletin her yerde şiddetle hüküm sürdüğünü, harbe girilmişcesine zorlu bir sürecin başladığını ve milletin tahammülün kalmadığını anlattı. İkinci Dünya Savaşı bittiğinde arkadaşları ile birlikte partiye ıslahat raporu verdiklerini ancak dinlenmediklerini söyledi. İsmet İnönü için: "İsmet İnönü benim can kardeşimdir düşmanım değildir" diyen Refik Koraltan: "Ama ihtiras duygularını da tasvip etmem bunu da bilsin" demişti.[274]

Konuşmasının devamında: "Bugünkü heybetli topluluğunuzun gösterdiği muhteşem manzara, sizi hala sürü zannederek hareket edenlerin, sizi nasıl aldatacaklarını düşünenlere, nasıl yüce bir millet olduğunuzu açıkça anlatmaktadır"dedi. Demokrat Partinin kuruluş yıllarındaki anısını aktaran Refik Koraltan daha sonra, DP'nin icraatından bahsetmiş ve muazzam bir kalkınmanın olduğunu söylemişti.[275] İzmit'ten ayrılarak Sivas'a hareket eden Refik Koraltan hava alanında merasimle karşılanmış, ilk olarak tarihi Sivas Kongresinin toplanmış olduğu Sivas Lise binasını tetkik etmiş, kongre salonuyla Atatürk'ün kaldığı odayı ziyaret etmişti. Refik Bey, Atatürk anısına açılan hatıra defterine: "Türk Milletinin kalbinde ebedileşen ve taht kuran büyük bir insansın. Milletle beraber kurduğun devletin, senin arzularını bütün sathı vatanda gerçekleştiren bir devletin zevk ve gururunu taşıyoruz" diyerek "Aramızdan ayrıldınız fakat kalplerde milletin kalbinde yaşıyorsunuz" demişti. Müteakiben Ağacamii karşısındaki miting yerine giderek bir saat süren konuşmasını yapmıştı. Refik Koraltan, Sivas'ta, Sivaslılara hitaben yaptığı konuşmada hürriyet için yaşanıldığını söyledi. Atatürk'te birleşen milletin ilk karargâhını Sivas'ın kalbinde kurduğunu belirterek, Sivas'ta bu mesut hadisenin gerçekleştiği zamanda kendilerinin de Konya'da bin bir çeşit sıkıntılar içinde çalışarak, bağımsızlık zaferine hazırlandıklarını ifade

---

[274] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.5. ; **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.6. ; **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.5. ; **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.7.

[275] "Refik Koraltan Dün İzmit'te Sıcak Bir Kabulle Karşılandı", "Meclis başkanı dün İzmit'te verdiği nutukta, İnönü için: 'İnönü benim can kardeşimdir, düşmanım değildir. Amma ihtiras duygularını asla tasvip etmem, bunu da bilsin' dedi.''.(18 Ekim 1957). **Yeni İstanbul**, 3.

etti. Refik Bey, 1920-1922 evresini kurtuluş, 1922'den 1925'e kadar olan devreyi inkılaplar ve ondan sonraki devri memleketi teşkilatlandırma ve kalkınma devri diye tasnif etmişti. Atatürk'ün o yıllarda sarf ettiği gayreti anlatan Refik Koraltan, Atatürk'ün evvela zihninde hazırladığını ve daha sonra uygulamaya geçtiğini belirtmişti. Atatürk'ün tehlikeleri ve büyük hadiseleri vaktinden önce görerek tedbirler aldığını belirterek Atatürk'le ilgili bazı anılarını anlatmıştı.

Refik Koraltan kendilerini eleştiren CHP ve İsmet İnönü'ye konuşması içerisinde yer vererek DP'ye yönelen ideaları da yanıtlamıştır. Refik Koraltan konuşurken ikindi ezanı okununca sözlerine ara vermiştir. Bu sırada zamanın dolduğunu haykıranları dine saygısızlıkla itham eden Refik Bey konuşmasında: "Hürriyetsizlikten, tazyikten bahseden şu efendilerin müdahalesini ibretle görüyorsunuz" diyerek "Böyle bir şey 1950'de bizim tarafımızdan yapılsa idi, jandarmalar etrafı sarar ve nahoş hadiselere sebebiyet verilebilirdi" dedi. Refik Koraltan: "Göklere yükselen Allahüekber sesini bile dinlemeye tahammül edemeyen şu insanların, niyet ve düşüncelerinin takdirini sizlere bırakıyorum. Allah böyle bir fesatlıktan milleti korusun" diyerek kürsüden inince, kendisine büyük tezahürat yapmakta olan halkın, son haddini bulan galeyanı karşısında onlara elleri ile itidal ve sükûnet tavsiye etmiş, bunun üzerine kürsü etrafında bulunanlar, kendisini omuzlar üstüne alarak otomobiline kadar taşımışlardı.[276]

Tokat, Turhal ve Divriği'de de birer konuşma yapan Refik Koraltan, vücuda getirilen eserlerin, DP'nin kendisini nasıl memleket hizmetine verdiğini gösterdiğini belirtti. Yıllarca mahrumiyet içinde çırpınan vatandaşların "Yeter söz milletindir" dediğine temas ederek milletin kendilerine itimat ettiğini güvendiğini söyledi. Seçilen vekillerin milletten aldığı güçle memleketin imarına çalışacaklarını söz ve iradenin millette olduğunu ifade etti. Refik Bey konuşmasının devamında memleketteki gelişmeleri ve bu gelişmeleri görmek istemeyenlerin samimiyetsizliğini ifade ederek bununda iktidar hırsından kaynaklandığını söyledi. Muhalefetin eleştirileri olan rejim ve iktisadi buhran konularına da temas eden Refik

[276] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.3. ; "Refik Koraltan Sivaslılara hürriyet için yaşadığımızı söyledi", 'Refik Koraltan konuşurken ikindi ezanı okununca sözlerine ara verdi. Bu sırada zamanın dolduğunu haykıranları dine saygısızlıkla itham etti. Bu sözlerle galeyana gelenleri yine kendisi teskin debildi'.(20 Ekim 1957). **Yeni İstanbul,** 3. ;**bk.;** Divriği'de doğup büyüyen evladını bağırlarına basmak için, sabahın erken saatlerinde sokaklara dökülmüş bulunan kalabalık vatandaş toplulukları, Refik Koraltan'a gösterdikleri coşkun sevgi ve muhabbetlerini ellerinde taşıdıkları ve zafer takları üzerine astıkları "uğurlu ayaklarınız Divriği'miz için yeni bir devir açıyor", "dertlerimize daima uzanan hamiyetli ele şükran borcumuzu müdrikiz", " Divriği bağrından çıkardığı büyük evladıyla müftehirdir", "yılların tahassürünü teşrifinizle dindirip bizleri ihya ettiniz" dövizleriyle ifade diyorlar ve içten gelen bir ruh coşkunluğu içinde büyük misafirlerini ağırlamaya çalışıyorlardı, **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.1. ; **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.4.

Bey: "Bu memlekette maziyi unutturmak isteyenlere ancak acımak gerekir" diyerek onların vatandaşın sağduyusuna inanmadıklarını ifade etti. TBMM Reisi Refik Bey ve beraberindeki heyet Divriği'de de tezahürat ve sevgi gösterileri arasında karşılandı. On gün zarfında memleketin birçok yerinde konuşma yapan Refik Bey'in karşılaştığı manzara karşısında gözleri dolmuş ve kısık bir sesle halka hitap etmişti.

Refik Koraltan, bölgeye geliş zamanının seçim dönemine denk gelmesinden dolayı üzüntü duyduğunu belirterek, hiçbir siyasi gaye gütmediğini ve seçim konuşması yapmayacağını söyledi. Refik Bey, Divriği'nin bir evladı olmaktan ve bu topraklarda yetişmekten dolayı gurur duyduğunu ifade ederek: "Milletin ıstırabını gidermek için çalışan bir evladınız olarak, Atatürk ile çalışmak şeref ve zevkine erdiğini" belirtti. Konuşmasını halkı selamlayarak bitiren Refik Bey, daha sonra aile kabristanını ve tarihi camiyi ziyaret etmişti. Akrabalarının evine giderek ziyarette bulunmuştu. Turhal'da da bir konuşma yapan Refik Bey: "Şimdiden bir hafta sonra vereceğiniz imtihanın zaferini müjdeliyorum" demişti. Refik Bey, çok mutlu olduğunu çünkü 7 senede memleketin 27 senede göremediği büyük eserlerin gerçekleştiğini ifade etti. Yol, fabrika, köprü, liman, modern okullar, modern köyler ile topyekûn kalkınan bir Türkiye olduğunu söyledi. Yapılan hizmetleri anlatmaya lüzum görmediğini belirten Refik Bey eserlerin ortada olduğunu ifade ederek teşekkür konuşması ile konuşmasını tamamladı.[277]

Tokat'a da bir ziyarette bulunan Refik Koraltan'ı, Turhal'da Halk Partililer, 25'ten fazla kurbanla karşıladı. Yolculuğu sırasında 6 konuşma yapan Koraltan, Çamlıbele gelince coştuğu ve "Köroğluyam, Çamlıbelde gezerim. Esen rüzgârdan hile sezerim" diye Çamlıbel'in tarihi destanını söyleyerek hem ağladığı hem anlattığı bilgisine yer verildi. Meydanı dolduran halkın büyük tezahüratına karşı "Bu heybetli manzaranızdan 27 Ekim'de milletçe kazanacağımız zaferin müjdesini görüyorum" dedi. Zile'ye giren Koraltan, ellerinde 'su', 'usta suyu istiyoruz', 'Erkek Sanat Enstitüsü istiyoruz', 'lise istiyoruz' diye yazılı dövizlerle karşılayan halk bir yandan da toplamı 25'i geçen kurban kesmişti. Bu tezahürat arasında kürsüye çıkan Refik Koraltan, Zileli'lere istediklerinin yapılacağını vaat ederek buradaki kalabalığa da aynı şekilde 27 Ekim'de muvaffak olacaklarından emin bulunduğunu belirtti.[278]

---

[277] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.1.

[278] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.2. ; "Refik Koraltan, Tokat ve Zile'de Samimi Bir Alaka İle Karşılandı", "Meclis Başkanına Tokat'ta C.M.P Mitinginde söz verildi. Koraltan, bu centilmence hareketten pek mütehassıs olduğunu söyledi".(21 Ekim 1957). **Yeni İstanbul,** 3.

1957 seçimleri öncesinde Refik Koraltan ve refakatindeki heyetin 10 şehir gezdiği ve toplam altı bin kilometreye yakın yol kat ettiği bilgisine yer verildi. 50'ye yakın konuşma yapmış olan Refik Koraltan'ın, gittiği her yerde kendisini dinletmekte olan kalabalık halk topluluğuna bir devlet adamı olgunluğu ile hitap ettiği ve ziyaret ettiği şehir, kasaba ve köylerde vatandaşların dertlerini dinleyerek, onlara bir baba şefkatiyle daha iyi yaşamanın, daha mesut olmanın yollarını anlatan nasihatler verdiği ifade edildi. Refik Bey, Sivas vilayetindeki gezilerinde köylülere, evlerinde el tezgâhları kullanarak, kendi giyeceklerini, kendilerinin dokumalarının faydalarını anlatmış ve ziraatla iştigal eden köylülerin, aynı zamanda, bilhassa büyük baş hayvan beslemekle elde edecekleri faydaya da işaret etmişti. Refik Koraltan sözlerinin devamında: "Topyekûn Türk Milleti, DP İktidarını devamını ve çalışmasını desteklemeye karar vermiştir. İşte intibalarım" şeklinde beyanat vermişti.[279]

Tarsus'ta yeni inşa edilen çimento fabrikasının açılışına Meclis Reisi Refik Koraltan ve Ulaştırma Bakanı Arif Demirer birlikte katılmışlardı. Refik Bey bu fabrika açılışı vesilesiyle memleketin bir ilerleme ve kalkınma hamlesi içinde bulunduğunu söylemiştir. Refik Bey: "İşte fabrika, işte baraj, işte liman" diyerek memlekette başlayan hızlı ve hummalı çalışmaların nasıl realist bir gelişme ile ilerlemekte olduğunu anlatmıştır. Refik Bey konuşma esnasında sık sık alkışlanmıştır. Türkiye'de ilk olan bu eserin memlekete hayırlı ve uğurlu olması temennisiyle kurdeleyi kesmiştir. Refik Koraltan daha sonra Adana'ya gitmek üzere oradan ayrılmıştır.[280]

5.5.2. 1957 Genel Seçimleri ve Refik Koraltan'ın TBMM Başkanı Seçilmesi (1957-1960)

Türkiye'de siyasi hayat, 1957 seçimleri ile yeni bir sürece girmiştir. 1957 seçimlerinde önemli bir güce ulaşan muhalefet daha sert bir politika izlerken, iktidar da buna aynı sertlikte karşılık verince, siyasi ortam yaşanan gelişmelerle demokratik çerçevenin dışına çıkmaya başlamıştır.[281] Seçim sonuçlarının belli olmasının ardından, DP Meclis Grubu ilk toplantısını 31 Ekim 1957 tarihinde yapmıştır. Grup toplantısında üyelerin genel isteği üzerine yapılan açık oylama sonucunda, oybirliğiyle Cumhurbaşkanı adaylığına Celal

[279] "Koraltan, Nutuklarında Mutedil Bir Dil Kullanarak Muhabbet Topluyor" , "Konuşmalarında faydalı öğütler veren Meclis Başkanı, Muhalefetten: "Onlar da bu memleketin çocukları' diye bahsediyor; kızınca da 'Allah, onlara acısın, insaf versin. Kurulan yükselen mamur olan bu güzel yurt ve bu asil millete zarar verecek şaşkınlardan korusun' diyor".(23 Ekim 1957). **Yeni İstanbul,** 3.
[280] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.6.
[281] Albayrak, M., **age.**, 514.

Bayar, TBMM Başkan adaylığına da, Refik Koraltan yeniden seçilmişlerdir. TBMM 2 Kasım 1957 tarihinde yaptığı toplantıda; Cumhurbaşkanlığı'na 413 oy ile DP 'li milletvekilinin oybirliği ile Celal Bayar'ı; TBMM Başkanlığı'na 413 üyenin dokuzu çekimser olmak üzere 404'nün oyu ile Refik Koraltan'ı, Başkan Vekilliklerine ise, 390'ar oy alan İbrahim Kirazoğlu ve Fikri Apaydın'ı seçmiştir. Cumhurbaşkanı Bayar yeni hükümeti kurma görevini beşinci defa, Adnan Menderes'e vermişti. Refik Koraltan, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 11.Devresi Birinci içtima yılı Meclis Reisliğine seçilmesi dolayısıyla Mecliste teşekkür konuşması yapmıştır.[282]

İçel ve Kocaeli milletvekilliklerine seçilen Refik Koraltan'ın, İçel Milletvekilliğini tercih ettiğine dair takriri Meclise sunulmuştu.[283] DP'nin son döneminde Refik Koraltan'ın karşısına Meclis Başkanlığı için Sıtkı Yırcalı çıkarıldı. Çetin Altan, "Sıtkı Yırcalı Ümidi" başlıklı yazısında, Meclis Başkanlığı için adaylığını koyan Sıtkı Yırcalı'nın: "DP grubunda Refik Koraltan'a karşı seçimi kazanacak mı? kazanmayacak mı?" Sorusunu sormuş ve devamında: "Dokuz yıldır iktidar partisini bir heykel kaidesi gibi üzerindeki belli şahısları ebediyen taşımaya mecbur, donmuş bir blok olarak görmekten usananlar, küçükte olsa demokrasiye uygun bir kımıldanışın arzusu ile bu seçimi heyecanla bekliyorlar" şeklinde değerlendirme de bulunmuştu.

Çetin Altan, üç dört milyonluk bir taraftar kitlesine sahip bir partinin nöbet usulü ile değil de tapu ve mülkiyet usulüyle kadro dağıtmaya meyyal bir hale gelmesinin o parti için çok tehlikeli bir durum olduğunu ifade etmişti. Sıtkı Yırcalı'nın adaylığının gönüllerde sönmüş umutları tekrar canlandırdığını belirtmişti. Yazar, Yırcalı seçilecek mi? Seçilmeyecek mi? Şeklinde sorduğu suale de: "Demokrat Parti grubu üzerine eğer bir etki edilmez ve yarış dışı bir propagandaya gidilmezse seçilmesi gerekir" demişti. Buna dayanak olarak da bir önceki yıl meclis adaylığı için ortaya çıkan adayların Sıtkı Yırcalı'ya nispetle daha az kuvvetli olsalar da, o dönemde ki sonuçları ve adaylara gösterilen iltifatı göstermişti. Altan süreçte önemli olanın taze bir havanın esmesi olduğunu ifade etmişti.[284]

---

[282] Albayrak, M., **age.**, 511. ; "Yeni Meclis dün ilk toplantısını yaptı; Refik Koraltan , tekrar Meclis Reisliğine intihap edildi; Celal Bayar üçüncü defa Reisicumhur seçildi".(2 Kasım 1957.) **Zafer,** 1, **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.1, 01.11.1957, C:1, Devre: XI, Cilt:1, İçtima: 1, 1.inci İnikat, s.7. ; **bk. ;** Refik Koraltan; Muhterem arkadaşlar; tarihi şerefle dolu olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin muhterem mümessillerinin geçen devrelerde olduğu gibi bu devrede de gerektiği zaman milletin huzur içinde itilâsına, saadet ve emniyetine müteveccih kararları ve millî ihtiyaçlara cevap verecek kanunları çıkarmakla şerefli tarihine yaraşan faaliyeti göstereceğinden asla şüphe edilemez. Bu yolda yürümekledir ki; Büyük Türk Milletinin sizlerden beklediği hizmetleri yapmakla daima bahtiyar olacağız, **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.1, 01.11.1957, C:1, Devre: XI, Cilt:1, İçtima: 1, 1.inci İnikat, s.7, 8.

[283] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.2, 15.11.1957, C:1, Devre: XI, Cilt:1, İçtima: 1, 2.inci İnikat, s.15.

[284] **BCA**,10.9.0.0/471.1361.2/87.

İhtilalden önceki son başkanlık seçimine adaylığını koyan Sıtkı Yırcalıya hem Bayar hem Menderes tepki göstermişlerdi. Menderes, bu adaylığın geri alınması için yoğun faaliyette bulunmuştu. Sıtkı Yırcalı ile İstanbul da bir yemekte görüşerek kendisini iknaya çalışmıştı. Bu yemekten sonra caydırma faaliyeti devam etmiş ve Koraltan yeniden başkanlığa seçilmişti. Ercüment Yavuzalp "Menderes'le Anılar" kitabında, kendisinin görevde bulunduğu sırada Adnan Menderes ile Refik Koraltan'ın ilişkilerinin asgari düzeyde olduğunu ifade ederek söz konusu dönemde Menderes ile Koraltan'ın temaslarının birkaç buluşmayı geçmediğini anlatmıştır. Ercüment Yavuzalp, bu durumu yani Menderes'in, Koraltan'a bu ölçüde sahip çıkmasını, Koraltan'ı desteklemekten ve onu başkanlık için en uygun aday olarak görmesinden ziyade statüyü bozmamak ve kontrol edilebileceği şüpheli birisinin o makama gelmesini önleme çabasından kaynaklandığı şeklinde değerlendirmiştir.[285]

Gazeteci Mehmed Kemal, Sıtkı Yırcalı ile yaptığı bir mülakatta, Sıtkı Yırcalı'nın Meclis Başkanlığına arkadaşlarının teşvikiyle karar verdiğini ancak Amerika'dan dönen Adnan Menderes'in buna sıcak bakmadığını anlatmış ancak arkadaşlarına söz verdiği için adaylığını çekmediğini söylemişti. Partinin ileri gelenleri Refik Koraltan'ı destekledikleri için Yırcalı yenik düşmüştü.[286] Samet Ağaoğlu, Yırcalının Meclis Başkanlığına adaylığı konusunda, Yırcalının eski yıllara oranla çok daha açık bir biçimde cephe almaktan çekinmediğini ve Meclis Başkanlığı seçimine hazırlandığını, Refik Koraltan'ın Meclis Başkanlığını muhafaza edebilmesinin ise gün geçtikçe biraz daha güçleştiğini anlatmıştı. Samet Ağaoğlu, Yırcalının parti içinde huzursuzluğa sebep olduğu gibi parti dışında da çoğu haksız eleştirilere neden olduğunu ifade etmişti.[287]

Zafer gazetesi seçim sonuçlarına ilişkin verdiği haberde: "DP kahir ekseriyette iktidarda" başlığıyla duyurdu. Haberde Demokrat Parti'nin bütün yıkıcı söylemlere ve muvazaa söylentilerine rağmen aralarında İstanbul ve İzmir'in de bulunduğu 46 vilayette kati ve belirleyici çoğunlukla seçimi kazanarak milletin güven ve teveccühünü kazandığını belirtti. Haberin devamında muhalefetin öteden beri giriştiği menfi propagandaların iflas ettiğini son seçimlerin gösterdiğini bildirdi.[288] Başbakan Menderes yeni Kabinesini, ne tür

---

[285] Kemal, M., **age.,** 30.
[286] Kemal, M., **age.,** 40.
[287] Ağaoğlu**,** S.**, İpin Gölgesinde ki Günler.., age.,** 142.
[288] "DP kahir ekseriyette iktidarda".(28 Ekim 1957). **Zafer,** 1. ; **bk.; Alman** gazeteleri, haberi 'DP'nin ve Adnan Menderes'in beklenen zaferi' başlıklarıyla veriyor ve Türk Milletinin aklıseliminin doğru olanı seçtiğini tebarüz ettiriyor. Demokrat Partinin 27 Ekim seçimlerini kahir bir ekseriyetle kazanması, Alman siyasi mahfillerinde ve

güçlüklerin karşısında olduğunu bildiği için, Kabine'nin kurulmasına uzun zaman ayırmış ve Bakanlar Kurulu listesi, 25 Kasın 1957 tarihinde Radyodan ilan edilmişti.[289]

Yeni Kabinede, Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı ile İmar Bakanlığı olmak üzere, iki yeni Bakanlık da yer almıştı. Kabineye yedi yeni vekil girerken eski vekillerden dört tanesi yer değiştirmişti.[290] Başbakan Menderes Hükümet programı, 3 Aralık 1957 tarihinde DP Gurubunda okunmuş ve gurup üyeleri, özellikle enflasyon ve mal darlığı konusu üzerinde durmuşlardı. Bu konuda önlemler alınması gerektiği dile getirilmişti. Hükümet Programı üzerinde yapılan konuşmalardan sonra, program grupta güvenoyuna sunulmuş ve oylamaya katılan 322 üyenin oybirliğiyle ile güven alırken 100'e yakın milletvekilinin oylamaya katılmayışı dikkat çekmişti. Menderes, bu Hükümet Programı'nı 4 Aralık 1957 tarihinde de, TBMM'ye sunmuştu. Yapılan eleştirilerden sonra, Hükümet Programı, oylamaya katılan 536 üyeden, 133'ünün ret oyuna karşın; 403 üyenin olumlu oyu ile 4 Aralık 1957 tarihinde TBMM' den güvenoyu almıştı.[291]

5.5.3. 1957-1960 Demokrat Parti Gelişmeleri ve Refik Koraltan

1957 Genel Seçimlerinden güçlenerek çıkan CHP iktidara yönelik eleştirilerini giderek artırmıştı. Genel Seçimler sonrasında toplanan On Birinci Dönem TBMM 'nin daha ilk günlerinde iktidar ile muhalefet arasında sert tartışmaların olması, DP hükümetinin bazı önlemler almasında rol oynadı. DP meclis grubu, 14 Kasım 1957 tarihinde bir bildiri yayınlamıştı. Bu bildirinin iktidarın muhalefete karşı bir gözdağı vermesi şeklinde yorumlarada sebep oldu.[292] 1957 seçimlerinden sonra Adnan Menderes 5.kez Başbakanlığa atandı ve hükümet bir ay zarfında kurulabildi.[293]

1957 senesi Ekim ayında İran Büyükelçisi Ali Mansur Türkiye'yi ziyaret etti. Bu ziyaret ve görüşmeler sırasında Ankara'da iki cadde'ye M. Şah Pehlevi ve Tahran isimleri verildi. Bu münasebetle yapılan törenlerde birer konuşma yapan Meclis Reisi Refik Koraltan, İran Büyük Elçisi Ali Mansur ve Belediye Reisi Orhan Eren tarafından Türkiye ile İran arasındaki tarihi dostluk ve kardeşlik bağları ifade edildi.

Alman matbuatında memnuniyetle karşılanmıştır, Nihat Ülkekul, "Semim neticesinin Almanya'da akisleri", "DP'nin seçim zaferi bir sürpriz değildir".(31 Ekim 1957). **Zafer,** 1.

[289] Albayrak, M., **age.**, 512.

[290] "Hükümet listesi dün yayınlandı; Yeni hükümetin listesi".(26 Kasım 1957). **Zafer,** 1.

[291] Albayrak, M., **age.**, 513, 514.

[292] Albayrak, M., **age.**, s.514, 515.

[293] Kabasakal, M. **age.,**192.

Orhan Eren din, kültür ve inanç birliği ile birbirine bağlı Türk-İran dostluk münasebetlerinin devamlılığını temenni etti. Daha sonra kürsüye gelen İran Büyükelçisi Ali Mansur da iki ülkenin tarihi dostluğuna değindi. Muhammed Rıza Şah Pehlevi Caddesi tabelasının kurdelasını kesmeye davet edilen Refik Koraltan, yaptığı konuşmada Ankara'nın kalbi olan bir caddeye Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin adının verilmesini tarihi dostluğun tezahürüne vesile teşkil eden mesut bir hadise olduğunu ifade etti. Refik Bey, 1957 baharında İran milletinin davetlisi olarak İran'a yapmış olduğu ziyaretlere dair hatıralarından bahsederek kökü tarihin derinliklerinde bulunan Türk-İran dostluğunun bir kere dile geldiğini belirtti. Türk-İran dostluğuna değinen Refik Bey iki ülkenin Bağdat Paktı'nda birleşmiş bulunduğunu söyleyerek hayırlı olsun dilekleri ve alkışlar arasında kurdeleyi kesti.[294]

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, 15 Kasım 1957 tarihinde Yunanistanın Ankara Büyükelçisi George Posmazoğlu'nu kabul etti. Refik Bey, görüşmede Türk-Yunan ilişkilerinin kısa bir tarihçesini yaparak, Lozan Konferansı sırasında iki devlet münasebetlerinin müşterek menfaatlerine göre ayarlanmış olduğunu belirtikten sonra yakın zamanda gerçekleşmiş olan Balkan Paktı ile süregelen dostluk ilişkilerinin Kıbrıs meselesi ile bulandırılmış olduğunu söyledi. Refik Bey, bu problemi ortaya çıkaranın komünist bir papaz olduğunu ve bir komünistin iki ülke arasında ki ilişkileri bozarak komünistlik emellerine hizmet ettiğini ifade etti. Atatürk tarafından Türk-Yunan münasebetlerinin nasıl kurulduğuna dair bir hatırasını anlatan Refik Bey, ikili ilişkilerin düzeltilmesi noktasında Büyükelçiye büyük vazifeler düştüğünü belirterek kendisine bu konuda olan itimadının da tam olduğunu söyledi. Büyükelçi geçmiş zamandan beri Türk-Yunan dostluğu için çalıştığını ifade ederek, Mareşal Papagos tarafından Kıbrıs meselesi diye bir mesele ortaya atıldığı zaman bunun çok yersiz olduğunu kendisine bizzat söylediğini belirtti. Bunun Türk-Yunan ilişkilerini bozabileceğinide sözlerine ekledi. Büyükelçi bu konuda Meclis Başkanı Refik Bey ile açık konuşmaya hazır olduğunu ve bu konuşmayı müteakip bir zaman zarfında tekrar görüşebilmek için Refik Bey'den bir randevu talep etti. Refik Koraltan vaktin ilerlemiş olması ve Lübnan elçisinin de kabul edecek olmasından dolayı elçinin ricasının en yakın zamanda yerine getireceğini bildirdi.[295]

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, 15 Kasım 1957 tarihinde Lübnan Büyükelçisini makamında kabul etmiş ve bu ziyaretle ilgili olaarak Lübnan

[294] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.17.
[295] **BCA,** 10.9.0.0/465.1348.2/53.

Büyükelçisi Takieddin'in, farklı devletlerde elçilik görevi yaptığını ve Birleşmiş Milletler 'deki Lübnan delegasyonunda bulunmuş olduklarını öğrenmiş, bu sebeple Büyükelçinin gerek Sovyet meselelerinde gerekse uluslararası konularda büyük bir bilgi birikimine sahip olduğuna dair inancını belirtmişti. Mülakatta Suriye ve İsrail meselelerine temas eden Refik Koraltan, İsrail meselesinin Arap dünyasında Orta Doğu'da bir çıbanbaşı olduğuna, Suriye'nin de komünist boyundurluğu altına düşmüş olduğunu belirterek, bunların istikrarsızlık ve tehlike işareti olduğuna temas etti. Refik Bey, Arapların kendi aralarında anlaşması ile İsrail meselesinin kendiliğinden çözümleneceğini ifade etti. Bunun için adı ne olursa olsun bütün Arap ve Ortadoğu'daki devletlerin bir araya gelerek bir pakt etrafında anlaşmalarının Ortadoğu ve Dünya barışı için gerektiğine işaret ederek Komünist Çin tehlikesinin de bu sayede önleneceğini belirtti. Büyükelçi, Refik Koraltan'ın söylediklerini teyit etmiş ancak pakt konusunun günün şartları gereği mümkün olmayacağını, buna sebep olarak da Suriyeyi ima ederek: "Demirperde bizden 100 km uzaktadır" demişti. İsrail meselesinin Amerika'nın ortaya çıkardığını ve Amerika'nın bunu görerek daha realist bir politika takip etmesi dileğinde bulunmuştu.[296]

Ordu içindeki darbeci oluşumlar Aralık 1957 tarihinde 9 subay olayı ile açığa çıkmıştı.[297] İstanbul'da Samet Kuşçu adlı bir Binbaşı, Menderes'e haber göndererek ihtilal hazırlığını ihbar etti. Kuşçu'nun ihtilalciler diye verdiği dokuz kişilik listede Faruk Güventürk'ün de adı da yer aldı. İktidar, ihtilal hazırlığını haber almıştı. Bayar'ın başkanlığında bir kriz masası toplantıya çağrıldı.[298] Sonunda 6 aylık bir mahkeme sonunda dokuz subay beraat etmişlerdi. Sadece ihbarı yapan Binbaşı Samet Kuşçu ordu'yu isyana teşvikten iki yıla mahkûm edildi ve olay kapatıldı.[299] Dönemin Milli Savunma Bakanı Şemi Ergin istifa etmiş yerine Ethem Menderes getirilmişti.[300]

1957'den sonra, Demokrat Parti ile arası oldukça açık olduğu bir zamanda Refik Koraltan safra kesesinden ameliyat olmak üzere İsviçre'ye gitmişti.[301] "Koraltan İsviçre'de ameliyat oldu" başlıklı haberde: "Görülen lüzum üzerine bir müddetten beri İsviçre'nin Bassel şehrinde Burges Pital hastahanesinde tedavi edilmekte olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan'a dün Profesör Saer Nissen tarafından yapılan safra kesesi

[296] **BCA,** 10.9.0.0/465.1348.2/52.
[297] Demirbilek, S., **age.**, 23.
[298] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 98.
[299] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 101.
[300] Kabasakal, M. **age.,**.192.
[301] Baban, C., **age.,** 347.

ameliyatının başarıyla gerçekleştiği" bildirilmişti. Ameliyatta Türkiye'nin Bern Büyükelçisi Ordinaryüs Profesör Doktor Fahrettin Kerim Gökay da bulunmuştu.[302]

Refik Koraltan 1958 yılında geçirdiği rahatsızlık sebebiyle İsviçre'nin Bassel şehri kliniğinde ağır bir safra kesesi ameliyatı olmuş, Ameliyat sonrası hastanede tedavi görmekte olan Refik Koraltan'a İsviçre hükümeti, İsviçre Mebusan ve Ayan Meclisleri adına iyi temenni dileklerini temsilen çiçekler gönderilmişti. Refik Koraltan da gösterilen bu dostane hareketten dolayı teşekkürlerini beyan etmişti.[303] Ameliyatın başarı ile sonuçlanmasının ardından Refik Koraltan, memlekete dönmüştü.[304] Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, İsviçre'de geçirdiği ameliyat dolayısıyla Büyük Millet Meclisinin ve mesai arkadaşlarının kendisine gösterdiği yakın alâkası dolayısıyla teşekkür konuşması yapmış geçirmiş olduğu ameliyat sonrası, sağlığıyla ilgili gösterilen ilgi ve alakadan dolayı teşekkürlerini sunmuştu.[305]

Refik Bey'i ameliyattan sonra evinde ziyaret edenlerden biride Cihad Babandı. Konuşmalar devam ederken söz bir anda Fuad Köprülü'ye gelmişti. Refik Bey, Köprülü'ye kırgın olduğunu belirterek Adnan Menderes ile arasının açılmaması için çok gayret sarf ettiğini ve defalarca barıştırdığını söylemiş; ancak İsviçre'de ameliyat olduğunda, dostlarının kendisini arayıp sorduğunu, mektuplar yazdıklarını belirtirken Fuad Köprülü'nün aramamasından duyduğu kırgınlığı ifade etmişti. Refik Bey: "Telefonla aramadı, mektup yazmadı. Ankara'ya döndüm, buraya gelip hatırımı sorabilirdi" diyerek Cihad Baban'a Fuad Köprülü'yü görürse gücendiğini söylemesini istemişti. Bir hafta sonra Köprülü'yü ziyaret eden Cihad Baban, Refik Bey'le yaptığı konuşmadan bahsetti. Cihad Baban, Köprülü'nün cevap vermediğini belirtirken belki de onunda Koraltan'a kırgın olabileceği şeklinde durumu yorumlamıştı.[306]

İktidarın izlediği sertlik politikası, başta ana muhalefet partisi CHP ve öteki küçük partilerin çalışma koşullarının giderek güçleşmesine neden oldu. Bu durum karşısında muhalefet partileri de, 7 Ekim 1958 tarihinden itibaren, güç birliği etmek için görüşmelere

---

[302] "Koraltan İsviçre'de ameliyat oldu".(22 Mart 1958). **Milliyet,** 1.
[303] "Refik Koraltan'a İsviçre Hükümeti ve Meclisleri adına şifa temennisinde bulunuldu".(25 Mart 1958). **Zafer,** 1.
[304] Baban, C., **age.,** 347.
[305] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.63, 02.05.1958, C:1, Devre: XI, Cilt:4, İçtima: 1, 63. üncü İnikat, s.3.
[306] Baban, C., **age.,** 349.

başladı. Muhalefet Cephesi'nde ilk gelişme, C.M.P. ile K.P.'nin 16 Ekim 1958 tarihinde birleşerek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (C.K.M.P.) adını alması oldu.[307]

TBMM 11. Devre İkinci İçtima yılı için Reis vekili Fikri Apaydın tarafından açıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliği için yapılan seçime 382 aza katılırken neticede İçel Mebusu Refik Koraltan 382 oyla seçildi. Meclis Riyasetine Seçilmesi dolayısıyla Refik Koraltan teşekkür konuşması yaptı. Refik Bey, Türk Milletinin meclise büyük bir itimat ile gönül verdiğini söyledi. Büyük Türk Milletinin itimadına güvendiklerini ve Büyük Türk Milletinin mümessilleri olarak onların emrinde olmanın şevkini ve gururunu yaşadıklarını ifade etti. Refik Bey: "Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşundan bu güne daima milletin arzu ve iradesine paralel olarak gerektiğinde en isabetli tarihi kararları almasını bilmiştir" dedi. Milletlerin hayatının sürekli değişmekte olduğunu belirten Refik Bey, Türk Milletinin büyük ihtiyaçlarını Meclisin her zaman takdir buyurduğunu, geçmiş yıllarda olduğu gibi gerek hükümet tarafından sunulan tasarıları ve meclis bünyesinde sunulacak teklifleri alakadar komisyonlara ve meclise arz edildikten sonra Meclisin, Türk Milletinin gelecekteki ihtiyaçlarının gerektirdiği tedbirleri kararları almaktan çekinmeyeceğini belirtti. Dünyada ki gelişmeleri Türk Milletinin temsilcisi olan Meclisin, daima dikkatle ve hassasiyetle takip edileceğinden emin olduğunu, Türk Milletinin aziz varlığı uğruna asırlar boyunca fedakârlıktan ve gerektiği zaman kanını dökmekten çekinmediğini tüm dünyanın da bildiği bir hakikat olduğunu söyledi. Türk Milletinin duygularına tercüman olan Meclisin büyük bir hassasiyetle gerektiği zaman icap eden kararları almaktan çekinmeyeceğini belirtti. Refik Koraltan, aynı oturumda İran Parlamento Heyetinin ziyaretleri ve Mecliste bulunmaları sebebiyle de bir hitap da bulundu.[308] Refik Bey, 1953 senesinde İran

---

[307] Albayrak, M. **age.;** 521.

[308] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/39, **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.1, 01.11.1958, C:1, Devre: XI, Cilt:5, İçtima: 2, 1. nci İnikat, s.14. ; **bk.;** "*Refik Koraltan; Milletlerin hayatı durmadan gelişiyor. Türk milletinin büyük ihtiyaçlarını Yüksek Meclisiniz daima takdir buyurmuştur. Geçmiş yıllarda olduğu gibi gerek Hükümetten gelen lâyihaları, gerek Yüksek Heyetinizce sunulan teklifleri alâkadar komisyonlarda ve bilhassa Yüksek Heyetinize arz olunduktan sonra günün ihtiyaçlarına daha uygun ve en iyi bir şekilde inceledikten sonra Türk Milletinin gelecek ihtiyaçlarının gerektirdiği tedbirleri, kararlan almaktan elbette geri kalmayacaksınız. Yüksek haysiyetini, şerefini ve haklarını daha büyük bir dikkat ve hassasiyetle takip hususunda Türk Milletinin asil duygularına tercüman olan siz arkadaşlarım yine büyük bir hassasiyetle gerektirdiği zaman icap eden kararları almaktan asla çekinmeyeceksiniz. Sizlere emanet edilen Türk Milletinin varlığını, kuvvetini, huzur ve emniyetini, nizamını daima nasıl hassasiyetle takip etmiş bulunuyorsanız bundan sonra da yine aynı huzur ve emniyet içinde onun muhtaç olduğu saadeti temin buyuracağınıza bütün milletin, hepimizin, hep beraber inancımız tamdır.*", **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.1, 01.11.1958, C:1, Devre: XI, Cilt:5, İçtima: 2, 1. nci İnikat, s.14,15. ; **bk.;** Akis Dergisi celseye kim başkanlık edecektir? Sorusunu sorarak bazı değrelendirmelerde bulunmuştu. Başkanın şahsının, müzakerelerin cereyan tarzı hakkında fikir vereceği belirtildi. Perşembe günü saat 15'de Meclisin büyük çanını, frakları içinde daha heybetli görünen Refik Koraltan çalarsa, görüşmelerin sükûnet içinde cereyan etmesi ihtimalinin artacağına temas edildi. Kürsüde bizzat Meclis Başkanım görmenin, muhalefeti memnun dahi edeceği ve ona, daha işin başında, haklarını bizzat korumak mecburiyetinde kalmayacağı hissini telkin edeceği bunun da reaksiyonları önleyeceği ifade edildi. Buna karşılık kürsüde Başkan vekillerinden biriyle karşılaşmak Muhalefeti "tetkik üzerine" alacağı, söylendi. Bir müddet önce Meclis Başkanının

hükümetinin daveti üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni temsilen Türk heyetinin İran'a bir seyahatte bulunduğunu ve İran Parlamentosunu bu vesileyle ziyaret ettiğini söyledi. Ziyaretlerinde başta İran Milleti'nin hükümdarı Şahinşah Hazretleri olmak üzere İran Parlamento mümessillerinin Türk heyetini sevgi ve muhabbetle karşıladıklarını belirtti. Türk- İran dostluğunun daima payidar olması temennisi ile konuşmasını tamamladı.[309] Türk-İran dostluk bağlarının tarihin köklerinde olduğuna değinen Meclis Başkanı, geçmişte zaman zaman bu ilişkilerin duraksamasına mani durumlar olsa da bunların milletlerin arzuları dışında kaldığını ve o devirlerin sona erdiğini belirtti. Atatürk'ün daveti üzerine memleketimizi ziyaret eden İran hükümdarı Rıza Pehlevi'nin ziyareti ile iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin kuvvetlenerek gelişme safhasına girdiğini ifade etti. Daha sonra İran Büyük Millet Meclisi'nin reisi Fahir Hikmat Mecliste söz aldı. [310]

2 Kasım 1959 tarihinde Büyük Millet Meclisi en yaşlı Reis vekili Agâh Erozan'ın başkanlığında toplanmış üçüncü içtima yılı çalışmalara başlanmıştı. Yoklama yapılmış daha sonra DP grubunun ayakta sürekli alkış ve tezahüratlarıyla Reisicumhur Celal Bayar başkanlık kürsüsüne gelerek açış konuşmasını gerçekleştirmişti. Daha sonra Meclis Reisi, Reis vekilleri ve Riyaset Divanı seçimlerine geçildi. Muhalefet milletvekillerinin katılmadıkları oylamanın sonucunda, Büyük Millet Meclisi Reisi seçiminde 355 milletvekilinin katıldığı ve sonucunda İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın, 355 oy ile onuncu kez Büyük Millet Meclisi Reisliğine seçildiği bildirilmişti. Reis vekilliklerine ise Agün Ergün(Bursa), İbrahim Kirazoğlu(Kayseri), İlhan Sipahioğlu(İzmir) seçilmişlerdi. Refik Bey kendisine gösterilen sevgi ve itimat dolayısıyla şükranlarını sunarak teşekkür konuşmasına başladı. Büyük Millet Meclisinin bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da aziz milletin tevdi ettiği mukaddes emaneti muhafaza ile yerine getirirken sevgi ve desteğin esirgenmeyeceğinden emin bulunduğunu söyledi.[311]

Refik Koraltan, CHP tarafından yapılmış olan bir öneri ve DP grubunun sonradan düzenlediği toplantısındaki karar gereğince, Meclisi resmen cumartesi günü davet etmiş olması muhalefeti sevindirmişti. Böylece Ortadoğu'daki olaylar görüşülecek, tehlikeler ortasındaki Türkiye'nin ne yaptığı ve yapması gerektiği konuşulacaktı. İktidar, konu

---

Meclisi toplantıya davet eden tebliğinin kaleme alınış şeklinin memnunluk uyandırdığı belirtildi, **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958,8

[309] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/38, **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/37.

[310] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.1, 01.11.1958, C:1, Devre: XI, Cilt:5, İçtima: 2, 1. nci İnikat, s.15, 16.

[311] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/36. ; "Refik Koraltan Yeniden Meclis Reisliğine seçildi".(2 Kasım 1959). **Zafer,** 1. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.1, 01.11.1959, C:2, Devre: XI, Cilt:10, İçtima: 3, 1. nci İnikat, s.16.

hakkında gerekli bilgileri verecek, muhalefet kendi düşündüklerini söyleyecekti. Türkiye görüşmelerden aydınlanmış olarak çıkacaktı. Metin Toker, dış politika üzerinde bir tartışmanın, 1958'in yaz ortasında, İsmet Paşa'yla Menderes'in Meclis kürsüsünde birbirleriyle karşılaşması demek olacağını belirterek Adnan Menderes'in bu toplantıya katılmayıp yurt dışı gezisine çıktığını anlatmıştır. Toker, Mecliste muhalefetin konuşmasına da izin verilmediğini ifade etmiştir.[312] Oturumu Refik Koraltan'ın yöneteceği beklenmekte iken kürsüye İbrahim Kirazoğlu çıkmış tezkere'nin okunmasından sonra başkan hükümete söz vermişti. Hükümet Namık Gedik'ti. Yurt dışında bulunan Dışişleri Bakanı Zorlu'ya İçişleri Bakanı Gedik vekâlet ediyordu. Metin Toker, Namık Gedik'in elindeki metni okuduktan sonra oturumu yöneten Meclis Başkan Vekili İbrahim Kirazoğlu'nun acele ile muhalefetten gelen önergeleri okutup bunların sahiplerine dahi söz vermeksizin hepsini reddettirdiğini ve oturumun kapandığını ifade etmiştir. İbrahim Kirazoğlu, Meclisin 1 Kasım'da tekrar toplanacağını ilan etmişti. Bu gelişme üzerine CHP acil bir grup toplantısı yapmış ve 27 Ağustos Cumartesi günü CHP grubu sert bir bildiri yayınlamıştı.[313] 24 Kasım 1958 tarihinde Hürriyet Partisi Kongresi toplandı. Kongre, bu partinin C.H.P' ye katılmasına karar verdi.[314] Muhalefet tarafından 1958'de ilan edilen Güç birliği Cephesine karşılık olarak, DP 12 Ekim 1958'de Vatan Cephesini ilan etmiş ilk Vatan Cephesi ocağı İstanbul' da açılmıştı.[315]

Vatan Cephesi, Muhalefet Cephesi kurulması yolundaki girişimlerine bir tepki olarak gündeme geldi.[316] Menderes, "Vatan Cephesi"sinden ilk defa, 12 Ekim 1958 tarihinde DP Manisa İl Kongresinde söz etti.[317] DP Vatan Cephesi örgütü, 1958 sonunda yurdun çeşitli yerlerinde şubeler açmaya başladı. Bu şubelerin açılışı 1959 yılbaşından itibaren büyük bir hız kazandı. On beş gün içinde yalnız Balıkesir'de açılan Vatan Cephesi sayısı l7' yi buldu. Vatan Cephesi'nin kurulması sonrası bu konuda radyo ve iktidar yanlısı gazetelerden yapılan aşırı yayınlara, muhalefetin de aynı sertlikte karşılık vermesi sonucu 1957 genel seçimlerinden sonra ülkede sürekli olarak gerginliği artan siyasi ortamın bir siyasi savaş arenası haline gelmesinde etkili oldu.[318]

---

[312] Toker, M. (1991). **Demokrasiden Darbeye (1957-1960). (**I. Basım). Bilgi Yay., Haziran, 134.
[313] Toker, M. ,Demokrasiden Darbeye, **age.;** 139,140.
[314] Kabasakal, M. **age.,**192.
[315] Naskali, G. E. (2011). **Vatan Cephesi Davası-Yassıada Zabıtları VI**. İstanbul: Kitapevi yay., s. VII.
[316] Albayrak, M. **age.;** 522.
[317] Kabasakal, M. **age.,**193.
[318] Albayrak, M. **age.;** 523, 524.

Bu gergin süreçte Başbakan Adnan Menderes birçok defa cumhurbaşkanına istifasını sunmuş ancak kabul edilmemişti.[319] TBMM de 1959 yılı bütçesi görüşmeleri sırasında olaylar çıkmıştı. İktidar ile muhalefet arasındaki gerginliğin hat safhaya ulaştığı bir zamanda, 12 Ocak 1959 tarihinde toplanan 14'üncü CHP kurultayı, kendi görüşlerini yansıtan ve iktidara gelecekleri takdirde yapacakları işleri kapsayan "İlk Hedefler Bildirisi" ismi ile bir bildiri yayınlamıştı. Bu bildiri iktidara verilen bir ihtar mahiyeti taşımıştı. Meclis içinde ve dışında olayların artarak devam ettiği bir dönemde, Kıbrıs ile ilgili antlaşmayı imzalamak üzere Londra'ya giden Adnan Menderes'in uçağı, 17 Şubat 1959 tarihinde yoğun sis nedeniyle düşmesi gerilen iktidar-muhalefet ilişkilerinin yumuşamasına yol açmıştı.[320]

Başbakan Londra'da London Klinik'te tedaviye alınmış kazada aralarında Turizm Bakanı, Eskişehir Milletvekili, Genel Müdürler, Gazeteciler ve uçuş ekibinin de olduğu 14 kişi hayatını kaybetmişti. Adnan Menderes uçak kazasından hafif yaralı olarak kurtulmayı başarmıştı.[321] Refik Koraltan, yaşanan uçak kazası sebebiyle yaptığı Meclis konuşmasında: "Gerçekleşen elim kazadan dolayı kalplerde derin üzüntü duyulduğunu" belirterek kazadan Başbakan Adnan Menderes'in sağ olarak kurtulmuş olmasının teselli olduğunu ifade etmişti. Refik Bey, memleket uğruna şehit olanları minnetle anarken, Başbakan ve diğer yaralıların en kısa zamanda ve sağlıkla yurda dönmeleri temennisinde bulunmuştu.[322]

2 Kasım 1959 tarihinde Büyük Millet Meclisi en yaşlı Reis vekili Agâh Erozan'ın başkanlığında toplanmış üçüncü içtima yılı çalışmalarına başlamıştı. Yapılan yoklamanın ardından DP grubunun ayakta sürekli alkış ve tezahüratlarıyla Reisicumhur Celal Bayar başkanlık kürsüsüne gelerek açış konuşmasını gerçekleştirmişti. Daha sonra Meclis Reisi, Reis vekilleri ve Riyaset Divanı seçimlerine geçilmişti. Muhalefet milletvekillerinin katılmadıkları oylamanın sonucunda, Büyük Millet Meclisi Reisi seçiminde 355 milletvekilinin katıldığı ve sonucunda İçel Milletvekili Refik Koraltan'ın, 355 oyla onuncu kez Büyük Millet Meclisi Reisliğine seçildiği bildirilmişti. Reis vekilliklerine ise; Agün Ergün(Bursa), İbrahim Kirazoğlu(Kayseri), İlhan Sipahioğlu(İzmir) seçilmişlerdi. Refik Bey kendisine gösterilen sevgi ve itimat dolayısıyla şükranlarını sunarak teşekkür konuşmasına başlamıştı. Büyük Millet Meclisinin bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra

---

[319] Demirbilek, S., **age.**, 23.
[320] Albayrak, M. **age.;**.523, 524.
[321] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 104. ; **bk. ;** "Elim uçak kazasından Menderes mucize olarak sağ salim kurtuldu", 18 Şubat 1959 **Zafer,** 1. ; 'Adnan Menderes; Mühim olan şey, Türk Milleti ve Devleti'nin Allah'ın yardımıyla daima baki kalmasıdır', "Adnan Menderes iyileşti ve dün beyanat verdi".(20 Şubat 1959). **Zafer,** 1.
[322] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.39, 18.02.1959, C:1, Devre: XI, Cilt:7, İçtima: 2, 39.uncu İnikat, s.257.

da aziz milletin tevdi ettiği mukaddes emaneti muhafaza ile yerine getirirken sevgi ve desteğin esirgenmeyeceğinden emin bulunduğunu söylemişti.[323]

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan başta olmak üzere "Türkiye Sosyal Hizmetler Konferansı'nın" açılış merasimi gerçekleşmişti. Refik Koraltan, Sosyal Hizmetler Konferansı'nın açılışında yapmış olduğu konuşmada:"Sayın Cumhurbaşkanı, hanımefendiler, beyefendiler ve milli sosyal hizmetler konferansının muhterem üyeleri" diyerek söze başlamış ve sosyal yardım işlerinin gelişmiş memleketlerde üzerinde ehemmiyetle durulan bir mevzuu olduğunu ifade etmişti.

Refik Bey, Büyük Millet Meclisinin yurtta Sosyal Hizmetler kurulması hakkında çıkardığı kanunla Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinin, önemli bir vazifesinin gelişme yoluna girmiş bulunduğunu belirtmişti. Konuşmasının devamında 25 yıl önce yapılmış olan Teşkilat Kanunu'nun, Sosyal Hizmet mevzuunu sadece genel bir şekilde zikrettiğini bundan daha çok parasız hastahane ve parasız tedavi hizmetini hedef tuttuğunu söylemişti. Sağlık müesseselerini ziyadeleştirip halk hizmetine arz etmenin sosyal hizmetlerin sadece bir kısmı olduğunu belirten Refik Bey, bunun dışında yoksullukla savaşmak, hayat seviyesini yükseltmek, fertleri ve toplumu kalkındırmak vazifelerinin de olduğunu ifade etmişti. Sosyal Hizmetlerin geniş manada kapsamının bu olduğunu belirten Refik Bey, hükümetin bu konuya ehemmiyet verdiğini ve Türk Milletinin milli karakterinde de yardımlaşma esasının bulunduğunu belirtmişti.[324]

Refik Bey konuşmasının devamında: "Büyük Millet Meclisinin çıkarmış olduğu kanunun memleket için en faydalı sosyal hizmet tipini araştırmak, yardıma muhtaç vatandaşların arasında incelemeler yapmak, bu hususta gereken hizmetleri ilgili makamlara ve hayır kurumlarına bildirmek, bunlar arasında işbirliği sağlamak ve sosyal yardımcı yetiştirmek gayesiyle bir'Sosyal Hizmetler Enstitüsü' kurulması öngörülmektedir" dedi. Bu

---

[323] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/36. ; "Refik Koraltan Yeniden Meclis Reisliğine seçildi".(2 Kasım 1959). **Zafer,** 1. ; **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ.1, 01.11.1959, C:2, Devre: XI, Cilt:10, İçtima: 3, 1. nci İnikat, s.16.

[324] "Koraltan'ın konuşması; Celal Bayar ve Refik Koraltan'ın huzuruyla Türkiye Sosyal Hizmetler Konferansı Ankara'da açıldı".(28 Aralık 1959). **Zafer,** 1. ; **bk.;** 'Tarihin akışı tetkik edilirse görülür ki ta ilk çağlardan bu yana Türk Milleti daima kendi içtimai bünyesi içinde yardımlaşmayı adeta bir dava olarak ön planda ele almıştır. Bu kuvvet, milli ve manevi vicdanda kökleşmiş olan bu asil duygu serini takip ede ede nihayet vakıf denilen müesseseyi vücuda getirmiş ve bu müesseseyi daha da tekâmül ettirerek topluluk içinde yardıma muhtaç olanların ihtiyacını karşılamakla kalmayıp o zamanlarda devletin yapamadığı birçok işleri yapmak yoluna girmiştir. Kalkınma işleri, maarif işleri, su ve köprü işleri, hatta yol işleri gibi amme hizmetlerine taalluk eden hizmetler dahi yer yer vücuda getirilen bu vakıf müesseseleriyle tahakkuk safhasına intikal ettirilmiştir.'; "Koraltan'ın konuşması".(28 Aralık 1959). **Zafer,** 4.

enstitünün var olan personelle birlikte Birleşmiş Milletlerin temin edeceği uzmanlardan kurulacağını ve faaliyete geçeceğini ifade etmişti. Refik Bey, mevcut durumda bir tane sosyal hizmet merkezi açılacağını ve sosyal hizmetlerin belkemiğinin bu merkez olacağını söylemişti. Konferansın bütün yurt çapında büyük bir ehemmiyeti olduğunu belirterek konferansın gündeminde bulunan çocuk ve aile, sosyal hizmetlerde kadınların rolü, yaşlılar meselesi, köy ve göçmen işleri, sosyal hizmetlerin ve sosyal yardımların koordinasyonu gibi mevzuların ülkede sosyal hizmetler bakımından görüşülüp konuşulması ve çözümlenmesi gereken esas davalar olduğunu ifade etmişti. Refik Koraltan, Milli Sosyal Hizmetler konferansının tüm yurda ve millete hayırlı ve uğurlu olması temennisiyle konuşmasını tamamlamıştı.[325]

7 Ocak 1960 tarihinde Demokrat Parti 15. Yılına girmişti. "Demokrat Parti 15 yaşında" başlıklı haberde: "Demokrat Parti'nin on dördüncü yılının idrak edildiği, bu on dört senenin dört senesinin muhalefette on senesinin de iktidarda geçtiği" belirtildi. Demokrat Partinin tek partinin ağır tazyikleri altında Türk Milletine demokrasinin ve hürriyetin kapılarını açtığı ve iktidar partisi olarak ta Türkiye'ye büyük yenilikler getirdiği, partinin idaresi altında Türk Milletinin siyasi, iktisadi, mali, askeri gücü eskisiyle mukayese esilemeyecek ölçüde arttığı ifade edildi. Türkiye'nin artan siyasi gücünün Türkiye'yi milletlerarası kuvvetler dengesinde belirgin bir unsur haline getirdiği ve Türkiye'nin dostluğu ittifakı aranan, batı ile doğu arasındaki ulaşım ve ilişkileri kolaylaştıran istikrarlı duruşu ile dünyanın en karışık bölgelerinin birinde barışı ve sükûneti temin eden bir hüviyet kazandığını belirtildi.[326] Demokrat Parti'nin kuruluş yıl dönümü münasebetiyle Ankara Palas salonunda bir balo verildi. DP Ankara İl İdare Kurulu tarafından düzenlenen baloda, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, Başbakan ve Demokrat Parti Genel Başkanı Adnan Menderes, vekiller, milletvekillerinden oluşan seçkin bir davetli kitlesi katıldı.[327] İsmet İnönü 20 Ocak 1960'da yaptığı konuşmada seçim konusu üzerinde durdu.[328]

Gelişen olaylar ve gerilen siyasi atmosfer içerisinde Demokrat Parti Grubu'nda üzerinde bir süreden beri çalışılmakta olan Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasına karar verildi. Tahkikat Komisyonu'na geniş yetkiler veren ve onun kurulmasını sağlayan 2247

[325] "Koraltan'ın konuşması".(28 Aralık 1959). **Zafer,** 4.
[326] Demokrat Parti 15 yaşında".(7 Ocak 1960). **Zafer**, 1.
[327] "Dün geceki balo".(8 Ocak 1960). **Zafer**, 1.
[328] Kabasakal, M. **age.,**196.

sayılı yasa, 19 Nisan 1960 tarih ve 10484 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe girerek ve Tahkikat Komisyonu görevine başladı.[329] Komisyon üyelerine yasaların savcı ve yargıçlara tanıdığı bütün hak ve yetkiler tanındı. Gazete ve matbaaları kapatmaktan, toplantı ve gösterilerin yasaklanmasına kadar geniş bir müdahale alanı oluştu. Komisyona hükümetin yürütme araçlarından da faydalanma imkânı tanınarak komisyon kararlarına yönelik her türlü muhalefete karşılık bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası esası getirildi.[330]

İsmet İnönü kararı sert bir şekilde eleştirince Meclisten 12 oturum uzaklaştırma cezası aldı.[331] İngiliz BBC bu gelişme üzerine verdiği yayında Türkiye muhalefet lideri ve eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 12 oturum cezası aldığını, Ankara radyosunun bildirdiğine göre İsmet İnönü'nün ihtilalci bir konuşma yaptığı ve İnönü'ye yapılan muameleyi gürültülerle protesto eden birçok milletvekilinin de Meclisten çıkarıldığı ifade edildi. Bazı milletvekillerinin Meclisten polis yardımı ile çıkarıldığı ve Ankara radyosunun bu hadiseyi Türk Parlamento tarihinde benzeri bir olay olmadığı şeklinde aktardığı belirtildi.[332]

Demokrat Parti hükümetinin 1950 Mayısında kuruluşundan 27 Mayıs 1960'da devrilişine kadar geçen on yılın en belirgin özelliği, CHP ile DP arasındaki devamlı surette artan kutuplaşmalar oldu.[333] Tahkikat Komisyonu'nun yaptığı ilk işlerden birisi soruşturmaların sonuçlanmasına kadar, TBMM tutanaklarının yayınlanmasını yasaklaması oldu. Bunun dışında o günlerde Ankara ve İstanbul'da meydana gelen öğrenci olayları ile ilgili yayınlara da yasak getirilerek ve 28 Nisan 1960 tarihinde her iki şehirde de sıkıyönetim ilan edildi.[334] Yaşanılan bu gelişmeler üzerine Ankara'da, 29 Nisan 1960 yılında Ankara ve İstanbul'da meydana gelen öğrenci olaylarını görüşmek üzere, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, TBMM Başkanı Refik Koraltan ve Bakanlarında katılımıyla bir toplantı yapıldı. Toplantıda Tahkikat Komisyonu'nun hukuki durumu ile öğrenci olayları üzerinde duruldu.[335] 25 Mayıs günü Eskişehir'de konuşan Menderes tahkikat Komisyonunun işini bilirmiş olduğunu, raporunu Meclise vereceğini açıkladı. Aynı gün Meclis, 20 Haziran'a kadar tatil edildi.[336]

---

[329] Albayrak, M. **age.;** 532.
[330] Şenşekerci, E. **age.;** 226.
[331] Kabasakal, M. **age.,**197.
[332] **BCA**, 10.9.0.0/471.1361.2/124.
[333] Weiker, W. F., **age.**, 15.
[334] Demirbilek, S., **age.**, 24.
[335] Albayrak, M. **age.;** 538.
[336] Kabasakal, M. **age.,**198.

6.6.3. TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın Yurt İçi Seyahatleri (1957-1960)

TBMM Başkanı Refik Koraltan yurt gezileri kapsamında farklı zamanlarda çeşitli bölgelere ziyaretler gerçekleştirmiş ve bu ziyaretlerde başta gidilen bölgenin istek ve ihtiyaçları olmak üzere, gündeme dair iç ve dış meseleler hakkında konuşmalar yapmıştı. Mersin'e bir ziyaret gerçekleştiren Refik Koraltan Mersine ait muhtelif konularda temasta bulunmak üzere şehri ziyaret etmişti.[337] Denizcilik Bankası tarafından inşa edilen Demiryolu Feribotu'nun denize indirilme merasimine, Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan da katıldı. Refik Bey, beraberindeki Fatin Rüştü Zorlu ve Ulaştırma vekili Arif Demirer ile Afyon'dan uçakla açılışa katılmak üzere İstanbul'a gitmişlerdi. Gelen heyeti İstanbul'da; Emin Kalafat, Vali, Belediye Reisi, Milletvekilleri, Mülkü ve Askeri Erkân, Denizcilik Bankası Umum Müdürlüğü ileri gelenleri karşıladı.

Tören alanında toplanan binlerce İstanbullu'nun tezahüratları arasında kürsüye gelen Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan: "Büyük Millet Meclisi Başkanı aziz ve muhterem İstanbullular" diye söze başlayıp bir hatırasını anlattı. Refik Bey: "Gençliğinde feribot yapıldı, yapılıyor" sözlerinin üzerinden yıllar geçtiğini; ancak bunun şimdi gerçekleşme safhasına girdiğini söyledi. Meclis Başkanı, daha öncesinde bu işin yapılamamış olmasının nedenlerini açıkladıktan sonra sözlerinin devamında, bu eserin Türk emeğinin yani Türk milletinin abideleşen bir eseri olduğunu ifade etti. Rumeli'den Anadolu'ya, Anadolu'dan Rumeli'ye yolcu taşıyacak olan bu geminin Türk milletinin eseri olduğunu belirtti. Refik Koraltan, konuşmasının devamında 1950 senesinde halkın iradesiyle iş başına gelen Demokrat Parti iktidarı, halktan aldığı itimatla bu eserleri veriyor diyerek Büyük Atatürk'ün çizmiş olduğu yolda yürüyerek Büyük Türk Milleti'nin her alanda eserler vermeye başladığını belirtti. 1950'den itibaren halk için çalışan Hükümet'in; fabrikalar, yollar, limanlar yaparak Türk Milletini mesut yarına kavuşturmaya çalıştığını ifade eden Refik Bey, gözle görünene kılavuz istenmeyeceğini, 1950'den evvelki Türkiye ile 1957 de her yönden kalkınan Türkiye diyerek bir kıyaslama da bulundu. Refik Bey, daha sonra gemiyi tezgâha bağlayan kurdeleyi: "Gemiye, gemicilere ve memlekete hayırlı uğurlu olsun" diyerek kesti ve feribot denize indirildi.[338]

---

[337] "Meclis dün yeni iskân kanununu müzakere etti".(5 Eylül 1957). **Zafer**, 1.

[338] "Denizcilik Bankası tarafından inşa edilen Demiryolu feribotu dün denize indirildi; Törende bulunan Meclis Başkanı Refik Koraltan 'Gördüğünüz bu eser, milletin abideleşen bir eseridir' dedi; Demiryolu feribotu dün denize indirildi".(13 Ekim 1957). **Zafer,** 1, 3. ; **bk. ; '**Refik Koraltan; Bahtiyar İstanbullular, milletin mesut evlatları; Karadeniz'i Akdeniz'i memleketin gölü yapan 15.nci asır Türk denizciliğinin donanmalarını burada yapmışlardır. Şanlı ecdadınız gibi bugün de Türk çocuğu bu güzel eseri burada vermekle övünebilir. Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, bundan sonra dün Afyon'da küşat resmi yapılan çimento fabrikasının memlekete senede 85 bin ton

Afyon'da bir okul açılışına katılan Refik Koraltan açılış merasiminde bir konuşma yapmıştı. Hüseyin Sümer adındaki hayırsever bir vatandaşın başlattığı ve vefatından sonra kardeşi Selim Sümer tarafından 300 bin liraya yaptırılan modern bir ilkokul, Büyük Millet Meclisi Refik Koraltan tarafından hizmete açılmıştı. Refik Bey konuşmasında: "Mesut bir olayın sevinci içinde bulunduğunu" belirterek hayırseverler tarafından adlarını yaşatacak ve milletin kalbinde minnetle anılacak bu eserlerle her zaman hatırlanacaklarını ifade etmişti. Daha sonra Meclis Reisi, öğrenci ve velilerden oluşan kalabalık bir vatandaş topluluğu ile karşılıklı sohbetlerde bulundu ve yarının büyükleri olan çocuklara öğütler vermiş törenin ardından Refik Bey İstanbul'a hareket etmişti.[339]

İskenderun' a bir seyahatte bulunan Refik Koraltan ile münakalat vekili Arif Demirer, Hatay milletvekilleri DP ilçe merkezini ziyaret etmişler ve Demokrat parti binası etrafında toplanmış bulunan binlerce İskenderunlunun sevgi tezahürleri arasında Refik Bey, bir konuşma yapmıştı. Refik Bey, milletin iradesi ile iktidara gelen DP'nin bölgenin ihtiyaçları için gece ve gündüz çalıştığını ve çalışmaya mecbur olduğunu söyledi. Türk Milleti, bağrından çıkan ve onun güvenine mazhar olan bir hükümeti iş başına getirdiğini belirtti.[340] Yurt gezileri kapsamında Hatay'a da giden Refik Koraltan, halka hitaben yaptığı konuşmada, coğrafi mevkii ve tarihi durumu başarılarla dolu büyük eserler sahibi Hatay'da bulunmaktan dolayı memnuniyetini belirtikten sonra en son Hatay'a 1946 senesinin Mart ayında geldiğini söyledi. Refik Bey, Demokrat Parti iktidarının kısa zaman içerisinde; sanayi, eğitim, bayındırlık işleri ve ziraat gibi sahalarda 30 yılda başarılamayan işleri yaptıklarını ve yarının mesut ve kalkınmış Türkiye'sini kurma yolunda yeni hamlelere gidileceğini belirtti.[341]

İzmit'e bir ziyaret gerçekleştiren Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, İzmitte Kolordu Kumandanını, Vali ve Belediye Reisini makamlarında ziyaret etmiş ve beraberindeki Kocaeli mebusları Cemal Tüzün, Ömer Cebeci, Nusret Onat ile İzmit'ten hareket ederek Çubuklu, Osmaniye, Gayipler, Dakra köyleri ile Şeyhler nahiyesine uğramış ve burada ki köylülerle sohbet etmişti. Daha sonra Kandıra'ya geçen Refik Koraltan,

---

çimento kazandıracağını, bunun memleketin her yerindeki kalkınma hamlelerini kısaca izah etmiş ve Afyonluların da İstanbulluların da bugünkü sevinçlerine iştirak ettiklerini bildirmiştir.' , "Demiryolu feribotu".(13 Ekim 1957). **Zafer,** 3.

[339] **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.16. ; "Afyon'da açılan İlkokul".(13 Ekim 1957). **Zafer,** 3.

[340] "Koraltan İskenderun'da tezahüratlarla karşılandı; Meclis Reisi irat ettiği nutukta 'Demokrat Parti geceli gündüzlü memleket hizmetindedir' dedi".(16 Ekim 1957). **Zafer,** 1.

[341] "BMM Reisi Koraltan'ın Hataylılara Hitabı: 'Bugün dostluğu aranılan güvenilen bir Türkiye var".(17 Ekim 1957). **Zafer,** 1.

Belediye önünü dolduran ve ellerinde dövizler bulunan binlerce Kandıralının alkış ve sevgi tezahüratları arasında güçlükle belediyeye ulaşmıştı. Verilen haberde vatandaşların taşıdıkları dövizlerde ki ifadelerin dikkat çektiği belirtilerek söz konusu dövizlerde: "DP Türk Milletinin refahı için kurulmuştur", "Türk köylüsü DP'ye minnettardır", "Bir vatan cephesi istiyoruz", "Ne tevzir ne iftira bizi yolumuzdan döndüremez" şeklinde ifadelerin olduğu bildirildi. Refik Bey konuşmasında: "Asil milletin kalbine girmek bahtiyarlığın en büyüğüdür" dedikten sonra "Tarih boyunca büyük imtihanlar geçirmiş Türk Milleti, derdini dert bilenle, onun için çalışan ve onu düşünen insanı bağrına basan hasletiyle ona hizmet edene gönül verir" dedi. Refik Bey, konuşmasının devamında tarihte milletlerin uyanış devrinin sarsıntılı geçtiğini belirterek asil Türk milletinin bu azimli ve kararlı yüksek düşüncelerin kendisine yaraşır olgunluk ve sükûnetle yerine getirdiğini söyledi.

Refik Bey: "Milletin iradesini kullanarak 1946 senesinde üç dört evladının 'geliniz kurtuluş bu yoldadır' yükselen kurtarıcı sesini kendi sesi olarak kabul ettiğini" ifade etti. Konuşmasının devamında, 1940'dan 1950'ye kadar yıkıcı ve tehlikeye sürükleyici rejimin sırtının yere serildiğini ve 1950 inkılabının böylece gerçekleştiğini ifade etti. Türk'ün yaratıcı her büyük eseri gibi demokrasiyi de milletin şiddetli azim ve gayreti ile mesut inkılabın gerçekleştiğini belirtti. Demokratik idarenin milletlerin deneyerek ulaşabildikleri en gelişmiş hükümet şekli olduğunu ifade eden Refik Bey, milletin çoğunluğunun açığa vurduğu itimat ile kurulan bir devlet sistemi olduğunu söyledi.[342]

Vatandaşların özellikle de köylü vatandaşların uyandığı ve her geçen gün refah seviyesinin artması karşısında en iyiyi, en güzeli ve en medeni olanı istemekte olduğunu söyledi. Refik Bey: "Köylüler köyünden şose geçen asfalt yol istemekte, elektrik istemektedir" diyen halkın itimat ve oylarıyla iş başına getirilen hükümetin dertlere çare bulduğunu görüldükçe vatandaşın da daha iyisini ve medenisi istemekte kendisinde hak bulduğunu belirtti. Halktan aldığı güçle iktidarın büyük işler başardığını ifade eden Refik Bey teşekkür ederek konuşmasını tamamladı. Kendisine hoş geldin ziyaretinde bulunan Cumhuriyet Halk partililerin ziyaretlerine iadeyi ziyaret etmek üzere Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti binalarını ziyaret etti. Kefken'e giderek burada yapılmakta olan

[342] "Refik Koraltan'a İzmit'te yapılan büyük ve içten sevgi tezahüratı; Türk'ün yaratıcı eseri; Refik Koraltan'ın konuşması".(16 Ekim 1958). **Zafer**, 1, 4. ; **bk. ;** 'Bir defa millet ekseriyeti ile milleti temsil eden ve adı Büyük Millet Meclisi olan teşekküle vekillerini gönderdikten ve ekseriyeti olan Meclisin de millet dertlerini cevaplandıracak icra kuvvetlerini seçtikten sonra artık milletin olan sözü Meclisi tarafından izhar edilir. Kanuni milad doluncaya kadar Büyük Millet Meclisinde memleket ve millet dertleri konuşulur. Büyük Türk Milleti uyanıktır. Yaşadığı ıstırapların acısını unutmamıştır. Bugünü düşünen millet kendisine hizmet edenlerin daima yardımcısı olmuştur, yardımına da devam edecektir.' , "Refik Koraltan'ın konuşması".(16 Ekim 1958). **Zafer**, 1,4.

barınak ve imar hareketleri hakkında bilgi aldı ve vatandaşlarla sohbet etti. Refik Koraltan İstanbul'a gitmek üzere bölgeden ayrıldı.[343]

"Meclis Reisi ve devlet vekillerinin seyahati" başlığıyla verilen haberde, Koraltan'ın Anamur'da, Aker'in İzmir'de ve Muzaffer Kurbanoğlu'nun da Manisa da tetkiklerine devam ettikleri bildirildi. Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan Alanya'dan hareketle Anamur'a gelmiş ve Mersin vilayet hududunda Mersin Valisi ile kalabalık bir vatandaş topluluğu tarafından karşılanmıştı. Yol boyunca köylü vatandaşlarla karşılaşan Refik Bey onlarla sohbet etmiş ve köylünün bugün eriştiği refah seviyesi ve mahsulünün değerlenmesi meseleleri üzerinde hassasiyetle durulduğuna işaret ederek, Türkiye'nin medeni âlemde bugün kazanmış olduğu mevki ve barış yanlısı politikasını dile getirmişti.[344] Büyük Millet Meclisi Reisi ve beraberindeki heyet, Erdemli-Silifke yolu ile Gülnar'a hareket etmiş, çevre köylerden gelmiş olan vatandaşların katıldığı büyük bir topluluğun sevgi tezahürleriyle karşılanmıştı. Refik Koraltan, Gülnarlıların dilek ve ihtiyaçları üzerine olan konuşmaları dinleyerek notlar almış ve hemen yapılması mümkün olan işler hakkında ilgililerle temasa geçmişti. Refik Bey konuşmasında Gülnar'ın elektrik santrali işinin aynı yıl içerisinde ihale edileceği müjdesini vermişti. Refik Bey bölgedeki temaslarını bitirdikten sonra Silifke-Mut yolu ile Ankara'ya hareket etti.[345]

Sosyal hizmetlere yapılacak bağışların organize edilmesi hakkında Refik Koraltan'ın evinde; Dr. Kırdar, Dilaver Argun ve üniversite mensuplarının katılımıyla bir toplantı yapılmıştı. Haberde üniversitelere bağlı müesseselere bağış sağlanması ve bu bağışların azami bir verimle memleketin sosyal hizmetlerine verilmesini organize etmek gayesiyle bugünkü adıyla Sağlık ve Sosyal Bakanlığının o dönemdeki adıyla Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâlet'inin vekili Dr. Lütfi Kırdar, Ankara Vali ve Belediye Reisi Dilaver Argun, Ankara Üniversitesi Rektörü ve Ankara Üniversitesi profesörleriyle hayırsever bayanların destek ve katkılarıyla Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan'ın evinde ve onun başkanlığında bir toplantı tertip edildiği bildirilmişti. Meclis Başkanı bu toplantının gayesini ve memleketteki hayırseverlerin çalışmalarını izah eden bir konuşma yapmış ve kısa bir süre önce kurulmuş olan ve iki milyon liraya yakın bağış toplayan Göz Bankasını örnek göstererek, bir milyon iki yüz bin lira gibi büyük bir bağışta bulunan hayırsever Vehbi Koç'un bu bağışından şükranla bahsetmişti. Daha sonra yapılan

[343] Refik Koraltan'ın konuşması".(16 Ekim 1958). **Zafer**, 1,4.
[344] "Meclis Reisi ve Devlet vekillerinin seyahati".(21 Mart 1959). **Zafer,** 1.
[345] "Koraltan Ankara'ya dönüyor".(27 Mart 1959). **Zafer,** 1.

görüşmeler ve fikir alış verişleriyle üniversite ve üniversitelere bağlı müesseselere yapılacak bağışların vergi matrağından istisna edileceği hakkındaki Büyük Millet Meclisinden çıkan kanundan daha geniş ölçüde istifade sağlanması, hedefe en kısa yoldan ulaşılması için yapılacak çalışmalara yön verecek bir proje hazırlamak üzere beş kişiden oluşan bir heyetin kurulması kararlaştırılmıştı.[346]

Refik Koraltan'ın, Karaman seyahatinde beraberindeki heyette, Büyük Millet Meclisi Reis vekillerinden Kayseri Milletvekili İbrahim Kirazoğlu da yer aldı. Refik Bey, Konya Vilayet hududunda Konya Milletvekili Sabahattin Sayın, Vali Cemil Keleşoğlu ve Belediye Reisi tarafından karşılandı. 2. Ordu Kumandanını makamında ziyaret ettikten sonra Vilayete giderek Vali Cemil Keleşoğlu'ndan, Konya'da yapılan hizmetler hakkında geniş bilgi aldı. Belediye Evlendirme Salonunda Belediye Reisi ve Meclis azalarını da ziyaret eden Refik Koraltan, Karamanlılara hitaben yaptığı konuşmasında yurdun her tarafında görülen kalkınmaya işaret ederek Konya ve çevresinin zirai sahadaki büyük önemine değinmiş ve artık yeni bir vatanın inşa edildiğini belirtmişti. Belediyeden sonra, DP İl İdare binasına giden Refik Koraltan, orada hazır bulunan partilere hitaben bir konuşma yaptı. Konuşmasında: "Biz ilerlemenin yolundayız, yakında Konya'da güzel beldelerden olacak" dedi.[347]

1959 senesi Kasım ayında Büyük Millet Meclisinde seçimler gerçekleşmiş, yapılan seçimleri, DP grubunda tespit edilen adaylar kazanmıştı. CHP oylamaya katılmamıştı. 2 saat 40 dakika süren çalışmalar sonucunda, bir gün öncesinde DP grubunda aday olarak tespit edilen İçel Milletvekili Refik Koraltan tekrar meclis başkanlığına seçildi.[348] Refik Koraltan, Büyük Millet Meclisi Başkanlığı görevini 25.5.1950'den 27.5.1960'a kadar aralıksız süreyle 10 yıl yaptı. [349]

[346] "Sosyal Hizmetlere yapılacak bağışların organize edilmesi".(17 Nisan 1959). **Zafer**, 1.
[347] "Refik Koraltan Karaman'da".(19 Mart 1960). **Zafer**, 1. ; Atalay, A. **age**., 237, 238.
[348] "Meclis açıldı ve seçimden sonra 14 gün tatile girdi".(2 Kasım 1959). **Ulus,** 1.
[349] Atalay, A. **age**., 238.

5.5.4 TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın Güney Kore ve Japonya Gezisi (11 Eylül 1959)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Refik Koraltan Başkanlığında Türk Parlamento Heyeti, Kore Parlamentosu ile Japon ve Milliyetçi Çin hükümetlerinin davetlisi olarak Güney Kore, Japonya ve Formaza'yı ziyaret etmek üzere İstanbul'dan hareket edecekti. Kore Milli Meclis Reisinin daveti üzerine Refik Koraltan ve beraberindeki heyet altı gün süreyle, Kore'de kalacaklardı. Meclis Başkanı Refik Koraltan ile birlikte Kore'ye gidecek heyet arasında: "Ali Rıza Kılıçkale (Kayseri), Yekta Teksel(Bursa), Zekar Tarver(İstanbul), Orhan Ocakoğlu(Manisa), Muzaffer Emiroğlu(Balıkesir), Hamdi Özkan(Sinop), Şükrü Eson(Kastamonu), Mehmet erdem(Bilecik), Bedri Akyüz Riyaset Hususi Kalem Müdürü" yer aldı. Büyük Millet Meclisi Başkanını hava meydanında İstanbul Valisi ve Belediye Reis vekili Ethem Yetkiner, Birinci Ordu Kumandanı Orgeneral Fahri Özdilek, Garnizon ve Merkez Kumandanları, Japonya'nın Ankara Büyükelçisi Saho Yu-Lin, Milliyetçi Çin Maslahatgüzarı Kim, Japon Konsolosu ve eşi ile Emniyet Müdürü ve dostları tarafından uğurlandı.[350]

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, uçağın hareketinden evvel kendisiyle görüşen Anadolu Ajansı muhabirine uzak-doğu seyahatiyle ilgili olarak şunları söylemişti: "Korenin daveti üzerine uzak-doğuya gerçekleştirilen bu seyahat için yola çıktıklarını ve Koreden dönüşte Japon hükümetinin yaptığı davet üzerine, Japonyanın da misafiri olarak birkaç gün kalınacağını" ifade etti. Devamında, Milliyetçi Çin hükümetinin davetine icabet edileceğini, Merkeziyetçi Çin Hükümet Merkezini ziyaret edeceklerini belirtti. Refik Koraltan sözlerine: "Sulh ve emniyet problemini bugünkü medeniyet dünyasının yegâne kurtuluş davası olarak benimsemiş ve ele almış bulunan Kore, Japonya ve Milliyetçi Çin gibi, Doğunun bu kahraman milletlerini, bu ziyaret dolayısıyla daha yakından tanımaktan ve Türk Milletinin sevgi ve selamlarını ulaştırma noktasında şerefli bir hizmeti de yerine getirecek olmaktan duyduğu memnuniyeti" ifade etti. Türk Heyetini Karaşi'de aralarında Türklerinde bulunduğu bir topluluk tarafında karşılandı. Karaşi havaalanında iki saate yakın kalan heyet, kendilerini karşılamaya gelenlere veda ederek Bankok'a gitmek üzere hareket etti.[351]

---

[350]**BCA**, 30.1.0.0/50.304.4/1. ; **BCA**, 30.1.0.0/50.304.4/2. ; "Koraltan'ın riyasetinde Kore'ye giden parlamento heyetimiz".(11 Eylül 1959). **Zafer,** 1.

[351] "Koraltan riyasetinde Kore'ye giden Parlamento heyetimiz", (11 Eylül 1959). **Zafer,** 4. ;**bk. ;** 'Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlığındaki Parlamento heyetimiz; Balıkesir Mebusu Muzaffer Emiroğlu, Bilecik Mebusu Mehmet

Refik Bey ve beraberindeki heyet muhtelif bölgelere yapmış oldukları ziyaretleri tamamlayarak uzak-doğu gezisinden yurda döndüler. Büyük Millet Meclisi Başkanı Yeşilköy havaalanında başta İstanbul Valisi Ethem Yetkiner olmak üzere kalabalık bir heyet ve basın grubu tarafından karşılandı. Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, hava meydanında kendisi ile görüşen Anadolu Ajansı muhabirine, uzak doğu'ya ilişkin ziyaretle ilgili izlenimleriyle ilgili olarak yapmış olduğu açıklamada, uzak doğudan iyi izlenimlerle yurda dönmüş olmaktan mutlu olduklarını belirtti. Meclis Başkanı, yurda ve yurttaşlara kavuşmaktan dolayı sevinçli olduklarını ifade etti. Uzak Doğu'nun her bakımdan tetkik ve incelemeye değer başlı başına bir âlem olduğunu söyledi.[352]

5.6. 1960 Askeri Darbesi

Tahkikat Komisyonu ardından Ankara ve İstanbul'da ki öğrenci olayları ile sıkıyönetim kararı alınması, mevcut gergin havanın daha da artmasına neden oldu. Yaşanan ve gelişen olaylar üzerine DP Genel İdare Kurulu, 24 Mayıs 1960 tarihinde toplandı. Toplantı 'ya 15 üyenin 8'i katıldı. Katılanlar içerisinde Başbakan Adnan Menderes'in yanı sıra Refik Koraltan, Tevfik İleri, Rıfkı Salim Burçak, Samet Ağaoğlu, Atıf Benderlioğlu, Mustafa Zeren ve Kamil Gündeş vardı.[353]

İlk sözü alan Kamil Gündeş Harbiye Olayından sonra vaziyetin yeniden gözden geçirlmesi gerektiğini belirtti. Bunu anlatırken partinin çok güçlü olduğunu sözlerine ekledi. Daha sonra Rıfkı Salim Burçak söz almış ve harbiye yürüyüşü ile oldukça ciddi bir durumun ortaya çıktığını, Genel Kurulu çok önemli ve acil bir vaziyetle karşı karşıya kalmasından dolayı toplantıya çağırdığını ifade etti. Sonrasında Adnan Menders uzun ve teferruatlı bir konuşma yaptı. Harbiyelilerin gösterileri hususunda Harbiyelilerin tahrik edilmiş olduklarını ve Harbiye gösterilerinin sanıldığı kadar mühim bir olay olamdığını belirtti. Sıtkı Yırcalı söz aldı ve milletin partiye sevgi beslediğini ancak parti içinde ıslahat yapmak gerektiğini ifade etti. Celal Bayar ve Adnan Menderes bu teklife karşı olduklarını belirterek bunun bir taviz olarak algılanacağını söylediler. Başbakan Adnan Menderes kabinede bir ıslahat girişimini

---

Ali Erdem, Bursa Mebusu Yekta Teksel, İstanbul Mebusu Zakar Tarver, Kastamonu Mebusu Şükrü Esen, Kayseri Mebusu Ali Rıza Kılıçkale, Manisa Mebusu Orhan Ocakoğlu, Sinop Mebusu Hamdi Özkan ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Hususi Kalem Müdürü Bedri Akyüz ve Hariciye Vekâletinden Refik Üneri'den müteşekkildir', "Koraltan riyasetinde Kore'ye giden Parlamento heyetimiz".(11 Eylül 1959). **Zafer,** 4.

[352] "Refik Koraltan'ın verdiği beyanat".(6 Ekim 1959). **Zafer,** 1.

[353] Albayrak, M. **age.;** 540.

sakıncalı buluyordu. Samet Ağaoğlu da bu teklifi tehlikeli buluyordu.[354] Refik Koraltan sessizliğini koruyordu.[355]

Menderes, toplantıda yaptığı konuşma da muhalefete karşı izlenecek politika da değişiklik olmayacağını belirtirken daha ılımlı bir tutum içine girilmesine taraftar olanları sert bir şekilde eleştirdi.[356] 25 Mayıs günü Eskişehir'de bir konuşma yapan Adnan Menderes, Tahkikat Komisyonunun işini bitirmiş olduğunu ve raporunu Meclise vereceğini açıkladı. Aynı gün Meclis, 20 Haziran'a kadar tatile girdi.[357]

Orgeneral Cemal Gürsel'in yazdığı, askerin ülkenin içinde bulunduğu durumdan rahatsızlığını ifade eden mektuptan hükümete haber verilmemesi ve Harp Okulu öğrencilerinin 21 Mayısta ki yürüyüşü beraberinde 27 Mayıs askeri müdahalesini meydana getirdi.[358] 27 Mayıs 1960 hareketinin karargâhı Harp Okuluydu. Türk Silahlı Kuvvetlerinden bir grup albay ve daha alt rütbede ki subayların gerçekleştirdiği 27 Mayıs 1960 darbesi sonucu kendilerine verdikleri Milli Birlik Komitesi (MBK) adıyla ordu adına ülke yönetimine el konuldu.[359] 27 Mayıs müdahalesi 38 kişilik bir cunta tarafından gizlice hazırlandı ve darbe şeklinde gerçekleşti. 27 Mayıs hiyerarşik değildi, Genelkurmay Başkanı ve Hava Kuvvetleri Komutanıda operasyonun hedefleri arasında yer aldı.[360] 27 Mayıs süreci son üç ayında artan siyasi atmosfer ile beraber ortaya çıkmış olsada on senelik bir birikmenin sonucuydu.[361]

27 Mayıs'ın sabahında Alparslan Türkeş'in sözleriyle: "Burası Türkiye Radyoları Yayın Postası, Türk Silahlı Kuvvetleri Türk vatandaşlarını radyolarının başına davet eder. Sevgili vatandaşlar, dün gece yarısından itibaren bütün Türkiye'de deniz kara hava Türk Silahlı Kuvvetleri'miz el ele vererek memleketin idaresini ele almıştır" denildi.[362]

Demokrasiyi isteyenler öncelikli olarak dokunulmaz ve itibarlı bir Meclis düşüncesi etrafında birleşmeli ve yıpratma çabalarına karşı mücadele edilmelidir. Parlamento,

---

[354] Perin, M. (2011). **Zindana Tıkılan İktidar, 27 Mayıs ve Yassıada Günleri**.(I. Baskı). İstanbul: Doğan Kitap, Mart, 37,38, 39.
[355] Tuna, T. , **age.;** 311.
[356] Albayrak, M. **age.;** 540.
[357] Kabasakal, M. **age.,**198.
[358] Demirbilek, S., **age.**, 24.
[359] Atalay, A. **age**., 238, Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K. , **age.,** 228, 229.
[360] Burçak, R. S. (1988). **Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri**. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası, 38.
[361] Özdağ, Ü. (2004). **Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**,. İstanbul: Boyut Yay., Kasım, 55.
[362] Birand, M. A.,Dündar, C., Çaplı, B. **age.,** 134.

demokratik rejimin esası ve devlet otoritesinin merkezinde yer alır. Bu esas bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yıpratıldığında anarşi ortaya çıkar ve bu durumda rejim varlığını devam ettiremez bir hal alır. Demokratik rejimin gerçek sahibi halktır ve halkın kendi rejiminin savunması yönetim sorumluluğunun doğrudan doğruya kendi omuzları üzerinde olduğu şuuruna sahip bulunduğu ve bu şuur uyanık olduğu müddetçe rejim güvence altındadır. [363]

27 Mayıs 1960 tarihinde, General Gürsel'in başkanlığında ki ordu iktidarı teslim almış Celal Bayar, Refik Koraltan ve Adnan Menderes tevkif edilmişti.[364] İhtilal Celal Bayar ve Refik Koraltan için daha farklı idi. Bunun sebebi, harekâtın Ankarada başlamış olmasıydı. Adnan Menderes başkent dışında, Eskişehir'de olduğundan Ankarada yaşanan gelişmeler kendisine telefonla bildirilmişti.[365] Askere ait tanklar Cumhurbaşkanlığı Köşkünün çevresinde yer almış ilk olarak Meclis reisi Refik Koraltan'ın evi tanklarla sarılmıştı. Refik Koraltan'ın evinin camları kırıldı ve kurşunlanmıştı.[366] Akis, 'iri kurucu' olarak nitelendirdiği Refik Koraltan'ın tutuklanması olayını okuyucularına aktarırken: " Kıtalar evvela evi sardılar, sonra subaylar ve Harbiyeliler içeri girdiler. Koraltan şaşkın ve perişandı" şeklinde vermişti.[367] Daha sonra Refik Koraltan tevkif edilerek bir jeepe bindirilmişti. Refik Koraltan, Yassıadaya nakledilinceye kadar Ankara Harp Okulunda tutuklu bulunmuş O ve diğer bakanlar ayrı ayrı odalarda kalmışlardı.[368]

Nilüfer Bayar, 27 Mayıs'a kadar geçen süreçte darbenin oluşmasında, basında ki yanlış haber yayınlarıyla Akis dergisinin büyük rolü olduğunu ifade etmişti. Nilüfer Bayar, darbenin ilk zamanlarında Mahkeme kararları ve Yassıada hâkimlerinin belli olmadığı bir dönemde derginin kapağında Celal Bayar'ı idam sehpasında göstermiş olmasını, 27 Mayıs'ı yönlendirme gayreti olarak değerlendirmiştir. Kim dergisinin kapağında yer alan resimde, 20 Haziran 1960'ta, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan olmak üzere üç kurucunun basın tarafından idam hükmünün verilmiş olmasına temas etmişti. Akis, söz konusu dönemde muhalefetin ve 27 Mayıs'ın sözcüsü olduğunu, bir ara kapatılmış olmasından dolayı, DP suçlu sayıldığını ifade etmişti. Bu dergi 27 Mayıs'ın hemen akabinde yayın hayatına tekrar başlamıştı.[369]

---

[363] Burçak, R. S.,**Türkiye'de Demokrasi'ye…age.,,**239.
[364] Weiker, W. F., **age.**, 228.
[365] Toker, M. (1967). **İsmet Paşa'yla 10 Yıl (1960-1961)**. (1. Baskı). Ankara: Akis Yay., Mart, 44.
[366] Atalay, A. **age**., 238, Demirbilek, S., **age.**,28.
[367] Tek, H. (2006). **Darbeler ve Türk Basını.** İstanbul: Divit Basımevi, Haziran, 100.
[368] Atalay, A. **age**., 238.
[369] Gürsoy, N. B. (2014). **27 Mayıs Darbesi ve Bizler**, İstanbul: Timaş Yay.,13,14.

27 Mayıs sabahında Cumhurbaşkanı Celal Bayar, TBMM Başkanı Refik Koraltan, Bakanlar ve DP Milletvekilleri Harp Okulu binasında gözaltına alınmışlar gezide bulunan Başbakan Adnan Menderes de aynı gün Kütahya'dan Ankara'ya getirilmişti. Vekiller evlerinden alınırken, Harbiye'ye götürülürken ve Harbiye'den çıkarılırken, havaalanlarında ve son olarak da Yassıada'da çeşitli taciz, şiddet ve hakaretlere maruz kalmışlardı. İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik, Harbiye'de kaldığı odanın penceresinden kendini aşağı atarak intihar etmişti.[370]

27 Mayıs sabahı Celal Bayar, Adnan Menderes ve Refik Koraltan başta olmak üzere tüm DP liderleri tutuklanmış ve 14 Ekim 1960 tarihinde Yassıada'da toplanan Yüksek Adalet Divanı'nda yargılanmaya başlamışlardı.[371] 27 Mayıs Askeri müdahalesinin ardından 12 Haziran'da çıkartılan geçici bir Anayasa ile 1924 Teşkilatı Esasiye Anayasası'nın bazı maddelerini yürürlükten kaldırılmış ve bir dizi kanunla TBMM adına MBK Türkiye'yi yönetmeye başlamıştı. Çıkartılan geçici Anayasa'nın 6.Maddesiyle Demokrat Partililerin yargılanmasının önü açılmıştı.[372]

27 Mayıs'ın gerçekleşmesi ile sivil yönetim geleneği yıkıldı. Ordunun ülke yönetimine 12 Mart 1971 tarihinde dolaylı, 12 Eylül 1980 de doğrudan el koyması, 27 Mayıs'tan sonra yaşanan olaylardı. Bu durum, 27 Mayıs 1960 Türkiye'de yeni bir dönemin, ordunun siyaset üzerinde etkili olduğu yeni bir sürecin başlangıcı oldu.[373]

---

[370] Akbıyıkoğlu, A. R. (1986). **Demokrasi ve İsmet Paşa,** Ankara: Filiz Matbaacılık, 165, Demirbilek, S., **age.**,.25.
[371] Kabasakal, M. **age.,**199.
[372] Demirbilek, S., **age.**, 105.
[373] Yetkin, Ç. (2011). **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika.** (5. Basım). Ankara: Kilit Yay., Kasım, 79.

ALTINCI BÖLÜM

YASSIADA GÜNLERİNDEN VEFATINA KADAR REFİK KORALTAN(1960-1974)

6.1. Yassıada Yargılamaları ve Refik Koraltan

Demokrat Partili liderlerin yargılanmasına, askeri darbeden dört buçuk ay sonra Marmara Denizindeki Yassıada'da başlanıldı. Ada'da altı koğuş bulunuyordu.[1] Yassıada Mahkemesi, Milli Birlik Komitesince, yüksek hâkimlerden seçilerek meydana gelen bir Adalet Divanı idi. Mahkeme 9 kişiden oluşmuştu. Yargıtay 1. Ceza Dairesi Başkanı Salim Başol, mahkeme başkanlığı görevine getirilmişti. Mahkemeyi oluşturan üyeler: Selman Yörük, Abdullah Üner, Hıfzı Tüz, Rıza Tunç, Hasan Gürsel, Nahit Saçlıoğlu idi. Bu kişilerde Yargıtay, Danıştay ve Askeri Yargıtay üyeleriydi. Bu mahkemelere halk tarafından da Yassıada Mahkemeleri isimi verilmiş ve bu isim yerleşmişti.[2]

14 Ekim 1960'da başlayan mahkeme süreci 11 ay süreyle 15 Eylül 1961deki karar gününe kadar devam etti. 287 duruşma da 1068 şahit yer aldı. Dinleyici sayısı 150 bindi. 590 sanıklı davada 15 ölüm, 31 ömür boyu hapis, 418 6 aydan 20 yıla kadar değişen hapis cezası olmak üzere 464 kişi hüküm giydi, 123 kişi beraat etti. 27 Mayıs 1960'dan karar gününe kadar 1 yıl 3 ay 19 gün geçti. Tüm kararların infazı ise 5 gün sürdü. Davalarda Refik Koraltan'ı, avukat kızı Ayhan Timurtaş, Hüsamettin Cindoruk, Burhan Apaydın savundu.[3]

Yargılamalar sırasında Bilecik Milletvekili Yümnü Üresin, Afyon Milletvekili Gazi Yiğitbaşı, eski Genelkurmay Başkanı İstanbul Milletvekili Nuri Yamut, Bursa Milletvekili Kenan Yılmaz vefat etmişti.[4] Sanıklar görev mevkii derecelerine göre mahkemeye getirilmişlerdi. Adnan Menderes ve Bakanların ardından eski Meclis Başkanı Refik Koraltan ve yardımcıları mahkemede yerlerini almış umumi kararnameden sonra Bayar'ın suçlarıyla ilgili kısmın okunmasına geçilmişti. Bu kısımda Koraltan'ın hatıra defterinden bazı pasajlar

---

[1] Weiker, W. F., **age.**, 38. ; Demirbilek, S., **age.**, s.49.

[2] Gülen, N. (2005). **Anılarımda 27 Mayıs ve Yassıada**. (I. Baskı). Kastaş yay.,, Aralık, 133.

[3] Atalay, A. **age**., 238, Demirbilek, S., **age.**,169. ; Apuhan, R. Ş. (1996). **Öteki Menderes**.İstanbıl: Timaş yay.,127. ; **bk. ;** Davalar; 27/28 Nisan İstanbul, Ankara Üniversitesi Olayları, Kayseri Olayları Davası, Çanakkale Olayları Davası,Topkapı Olayları Davası, 6/7 Eylül Davası, Vatan Crphesi Davası, Radyo Davası, İstimlak Yolsuzluğu Davası, Örtülü Ödenek Davası, Demokrat İzmir Gazetesi Davası, Mali Davalar İpar Transport Davası, Vinlex Davası, Arsa Yolsuzluğu Davası, Değirmen Davası, Diğer Davalar; Bebek Davası, Köpek Davası, Barbara Davası, Gülen, N. **age.;** 146.

[4] Demirbilek, S., **age.**,156, 157.

okundu.[5] Başkanın önünde müdafilerin görmediği hatıra defterleri yer aldı. Başkan bu defterlerden parçalar okudu. Refik Koraltan, Şem'i Ergin ve Ethem Menderes hatıra defterlerine sık sık müracaat olunan isimler oldu.[6] Milli Birlik Komitesi Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel, tanıdığı ve güvendiği bir karacı Yarbay olan Tarık Güryay'ı Ada Komutanlığı görevine atadı.[7]

Yassıada ki komutanlardan Tarık Güryay hatıratında, günlüklere dair özellikle Şemi Erginle, Ethem Menderes'in ihtilalden önce tutulmuş hatıra defterlerinin devrik iktidar aleyhinde ki bazı hükümleri ve o hükümlere delil teşkil etmiş bazı olayları içermesinden dolayı Yüksek Adalet Divanı tarafından gizli kalmış gerçeklerin araştırılmasını mümkün kılan önemli birer ipucu oldukları belirtilmişti.[8] Fikri Karanis söz konusu hatıra defterleri ile ilgili olarak yapmış olduğu değerlendirmede, Samet Ağaoğlu'nun bu defterleri Adnan Menderes'i sehpaya götüren tek neden gibi görmesini eleştirmişti. Bayar'ın da Menderes'in de tabii olarak, en yakın çalışma arkadaşlarının defterlerine yazdıkları eleştirci notlardan üzüntü duyduklarını, onların bu hatıra defterlerindeki yazılanları açıklamak durumunda bırakılmalarının Demokrat Parti'ye mensup milletvekillerini üzüntünün dışında öfkeye sevk ettiğini belirtti. Ancak tüm yapılanların nasıl hazırlandığını görenlerin, durumu açıklıkla gördüklerini ve defterler üzerinde çok durmadıklarını ifade etti. Davalar son bulup kararlar ve gerekçeleri açıklandığında, iktidar liderlerini suçlayıcı nitelikte ki günlüklerin hiçbir önem taşımadığının görüldüğünü söyledi.[9]

Yargılananlar içerisinde; eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar, eski Başbakan Adnan Menderes, eski Meclis Başkanı Refik Koraltan, bütün Demokrat Parti Meclis Grubu, bütün kabine birçok eski vali, eski Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı, bazı memurlar, hürriyeti kısıtlayıcı olaylarla üniversitelerde ateş açılması olaylarında adı geçen bazı polisler ve

---

[5] Atalay, A. **age**., 238, 239.

[6] Fersoy, O. C. , **age.,** 381. ; **bk. ; Ethem Menderes;** 1899 İzmir doğumlu Ethem Menderes , Adnan Menderesle çocukluk arkadaşıydı. Sevdiği, güvendiği insanlardan biriydi. Adnan Menderes gibi çiftçi bir ailenin çocuğuydu. Ankara Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra serbest avukatlık yaptı. Adnan Menderesle olan yakınlığından dolayı, 1934 yılında soyadı kanunu çıktığında akrabalıkları bulunmamasına rağmen aynı soyadını almışlardı. Aydın Belediye Başkanlığı ve IX, X,XI Dönem Aydın Milletvekilliği, 20. , 21. ve 22. Hükümette iç işleri; 21. Ve 23. Hükümette devlet ve milli savunma; 22. ve 23. Hükümette Bayındırlık Bakanlığı görevlerini yaptı. Milli Savunma Bakanı olduğu 1960 yılında Cemal Gürsel, ordunun reformlar isteyen ünlü mektubunu hükümete göstermemişti, **Şemi Ergin;** 1913 yılında Gebze'de doğdu. Ankara Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Eskişehir hâkim muavinliği, Ankara, Manisa ve Mardin Cumhuriyet savcı yardımcılığı, Malkara cumhuriyet savcılığı vazifelerini yaptı. Bir müddet serbest avukatlık yaptıktan sonra IX. , X. Ve XI. Dönem Manisa Milletvekili seçildi. TBMM başkanvekilliği , devlet, milli savunma ve 27 Mayıs'tan önce ulaştırma bakanlığı görevlerinde bulundu, Demirbilek, S., **age.,**137, 146.

[7] Gülen,N. **age.;** 135.

[8] Güryay, T. (1971). **Bir İktidar Yargılanıyor**. İstanbul: Cem Yay., 246.

[9] Karanis, F., **age.,** 379.

suiistimallere adı karışan bazı iş adamları yer aldı. Bu isimlerin büyük kısmı, Haziran ayından itibaren adada tutuluyordu.[10] Askeri müdahaleden kısa bir sure sonra komite üyeleri arasında anlaşmazlıklar başladı. 14'1er adıyla anılan bir grup üye, seçimlerin belli bir sure ertelenmesini savunmuş bunun için hazırlıklara da başlamışlar ancak komite çoğunluğu aldığı seri bir kararla, kendilerini yurt dışı görevlere göndererek uzaklaştırıldı.[11]

Samet Ağaoğlu Yassıada'daki tutukluluk günlerini kaleme aldığı kitabında, başka koğuşlarla temas imkânının bulunmadığını, kendisinin de bulunduğu koğuş hakkında başka koğuşlardaki arkadaşları tarafından idamlıklar bölümü zannının oluştuğunu ve bu kanıyı destekleyen unsurların bulunduğunu ifade etmişti. İki ay boyunca yemek zamanı ve tıraş olma dışında odalarından çıkamadıklarını, pencerelerin hemen hemen her gün kapalı olduğunu, koridorların kapısında tomsonları çevrili nöbetçiler bulunduğunu anlatmıştı.[12] Tutuklular berbere, yemeğe gruplar halinde götürülürken selamlaşma dahi yasak ve cezası ağırdı. Mahkeme ortak noktaların tek savunma metninde toplanmasını istemiş, o savunma metnini tutuklulardan hiçbirisi görememişti.[13] Yassıada'da gazete okumak ve radyo dinlemek de yasaktı.[14] Her koğuşun ayrı bir numarası vardı. 1 numaralı koğuş eski subay ve gazino yatakhanesi idi. Refik Koraltan'ın da aralarında bulunduğu birçok isim bu koğuştaydı.[15]

50 kelime ile sınırlandırılan mektuplar sıkı sansür altındaydı. Üçer kişilik soruşturma kurulları bu gizlilik içinde çalışmıştı.[16] Yassıada'ya Refik Bey'e gönderilen mektuplardan biriside torunu Yavuz Koraltan'ın yazdığı mektuplardı. Yavuz Koraltan: "*Ben mektuplara leylek çiziyordum. Yanına da meyve tabağı çiziyordum. Çocuk aklıyla güya büyükbabama meyve gönderiyorum. Büyükbabam beni çok severdi. Büyükbabamla dede-torun ilişkimiz çok iyiydi. Ancak büyükbabamın ikinci evliliğinden sonra araya biraz mesafe girdi. Büyükbabam Refik Bey Beşiktaşlı idi. Beşiktaş'ın da fahri Başkanıydı. Büyükbabam çok okuyan birsiydi. Hep okurdu, daha çok da tarih okurdu. Dünya Tarihi Kitabı vardı altını çizmiş notlar tutmuş, defalarca okumuştu onu. Birde özellikle Atatürk'ün konuşmaları olan bir kitap vardı. Kalın ciltli bir kitap. Türkiye'nin çeşitli*

[10] Weiker, W. F., **age.**, 39.
[11] Akbıyıkoğlu, A. R. , **age.**, 165.
[12] Ağaoğlu**,** S.**, İpin Gölgesinde ki Günler.., age.,** 169.
[13] Apuhan, R. Ş., **age.,** 124.
[14] Apuhan, R. Ş., **age.,** 121.
[15] Ağaoğlu**,** S.**, İpin Gölgesinde ki Günler.., age.,** 214.
[16] Apuhan, R. Ş., **age.,** 121.

yerlerinde yaptığı konuşmalar, onları okuyup altını çizermiş. Bir yerde kitabın altına şöyle bir not yazmış 'İngilizlerin ne kadar hain olduğu o zaman da varit imiş'[17].

Yassıada da tutuklu bulunanların aileleriyle görüşmeleri 28 Mayıs'tan sekiz ay sonra mümkün oldu.[18] Duruşmanın olduğu günler de Dolmabahçe'den bir Ada vapuru kalkmakta, sanıkların yakınları ve duruşmaları izlemek isteyenler vapur vasıtasıyla Ada'ya ulaşmaktaydı.[19] Milletvekillerinden Ahmet İhsan Gürsoy, Celal Bayar'ın; Haluk Timurtaş ise Refik Koraltan'ın damadıydı. Birçok sanık yakını duruşmaları takip etmişti. Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy birçok duruşmaya gitmiş, hem babasını hem de sanık milletvekilleri arasında bulunan eşini takip etmişti.[20] Refik Koraltan Yassıada da yargılanırken O'nun idam cezasını radyodan dinleyen ve zaten sağlık durumu sıkıntılı olan Refik Bey'in hanımı Mukbile Koraltan kalp krizi geçirerek vefat etmişti. Yavuz Koraltan, büyükbabasının eşinin cenaze merasimine katılmasına müsaade edilmediği için gidemediğini anlatmıştır. Yavuz Koraltan: "Bize de annem anlatmıştır. Kırık dökük bir tabutun içinde cenaze aracında defin yerine Ankara Altındağ gidildi, korkuyorduk tabut düşüp kırılacak diye. Cenaze de halk vardı. O dönem cenaze törenine katılan tek CHP li Rahşan Ecevit'in babası Namık Zeki Aral idi."[21] Duruşmalar sırasında tanık olarak kendi istekleriyle dinlenilme isteğiyle Divan'a başvuranlar arasında Refik Koraltan'ın oğlu Oğuzhan Koraltan da vardı. Oğuz Koraltan'ın ne söyleyeceği herkes tarafından merakla beklenilmişti. Ancak kürsüye gelen Oğuzhan Koraltan: "Reis Bey, eza duyuyorum. Tanıklık yapmak istemiyorum" demişti. Divan Başkanı baban Refik Koraltan ile ilgili bir şey sorulmayacağını söylemesine rağmen Oğuzhan Koraltan: "Bunlar kader birliği yapmış insanlardır. Konuşmak istemiyorum" cevabını vermişti.[22]

Refik Koraltan o günlere dair duygu ve düşüncelerini hatıratında analatırken şunları söylüyordu: *" 27 Mayıs'ta evimden alınıp harp okuluna götürüldüm. Yassıada'da aleyhlerine açılan Anayasayı İhlal Davası sonucunda, ismi Yüksek Adalet Divanı olan mahkeme tarafından, diğer bazı arkadaşlarımla birlikte idama mahkûm edildik."* Refik Bey, idam edilmek için önce İmralı'ya götürüldüklerini ve götürülürken de birçok zülumlere maruz kaldıklarını anlatmıştı.[23] Refik Koraltan tutuklu bulundukları cezaevinde

[17] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan ile Söyleşi",** İstanbul.
[18] Ağaoğlu**,** S.**, İpin Gölgesinde ki Günler.., age.,** 218.
[19] Gülen, N. **age.;** 141.
[20] Güryay, T., **age.,** 398.
[21] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan ile Söyleşi",** İstanbul.
[22] Ağaoğlu**,** S.**, İpin Gölgesinde ki Günler.., age.,** 343.
[23] Ertepınar, C., **age.,** 290.

kaldığı hücrede söz konusu hücrelerin boyu 2,5, eni 1,5 metre. Tavanı alçak, ışık çok az almaktaydı. Refik Koraltan kollarının ağrısına dayanamamış, Fatin Rüştü Zorlu'ya seslenerek bu yapılan bir işkence demişti. Fatin Rüştü Zorlu da zaten işkence olsun diye yapılıyor cevabını vermişti. Koraltan'ın sonrasında bir subay çağırarak: "Götürün asın ama bu acıya son verin" demişti.[24]

Ayhan Timurtaş(Refik Koraltan'ın kızı) Yassıada da avukat, evlat, eş olarak yaşadığı günleri anlatan bir ropartajında şunları söylemişti: *"Öyle anlar geçirdik ki ağlamamak için parmaklarımı ısırırdım. Eşimle (Eşi Halük Timurtaş, DP milletvekili, Yassıada da yargılananlar arasındaydı) tel örgüler arkasından askerlerin gözetiminde konuşurken iyiyiz, çok mutluyuz, gelen gidenimiz çok, hiçbir sıkıntı çekmiyoruz der, sonrada asker görmeden kaşımı kaldırarak olumsuzluğu ifadeye çalışırdım. O sırada babamdan gelen mektuplar teselli kaynağımızdı. Bunlarla avunur, idam edilmemesi için dua ederdik."*şeklinde aktarmıştı.[25]

Refik Koraltan, Tevfik ileri, Medeni Berk, Haluk Şaman ve daha birkaç milletvekilinin avukatı olan Hüsamettin Cindoruk ayrı savunmalarında ortak tekbir fikre dayandı. 1924 Anayasası'na göre ortada suç yoktu ve bu durum Anayasa'yı İhlal Davası ve ne de onunla ilgili gösterilen Vatan Cephesi ile Kayseri olayları davalarında da geçerliydi.[26] 27 Mayıs ve sonrasında, önemli siyasi figürlerin kamuoyunun gözünden düşürülme operasyonlarında Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fatin Rüştü Zorlu için haksız servet edinme iddiaları ortaya atılmıştı.[27] 27 Mayısı takip eden sonraki süreçte İstanbul ve Ankara gazeteleri, büyük manşetlerle ve birinci sayfalarda Celal Bayar'ı hırsız ve menfaat şebekesinin başı olarak gösterdiler. Gazeteler Celal Bayar'ın sadece İş Bankası'nda 103 milyon Türk lirası olduğunu ve diğer banka hesaplarının araştırıldığını yazmışlardı. Bayar ailesi bu durum üzerine İş Bankası Celal Bayar adına kasasında, sadece birkaç bin lira bulunduğunu açıklamak durumunda kalmıştı. Önce idama mahkûm edilip sonra bu cezası ömür boyu hapse çevrilen Refik Koraltan hakkında ise bazı gazeteler Refik Koraltan'ın Ankara ve İstanbul'un çeşitli yerlerinde 19 apartmanın sahibi olarak göstermişlerdi. Olayla alakası olmayan birçok apartmanın fotoğraflarını da yayınlamışlardı. Serbest bırakılması

[24] Ağaoğlu, S. (2013). **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri,** İstanbul:Yapı Kredi Yay., Ocak, 175.
[25] Türenç, P. "Hem babasının hem eşinin avukatı".(18 Eylül 1984). **Milliyet,** 10.
[26] Ağaoğlu**,** S.**, İpin Gölgesinde ki Günler.., age.,** 425, 426.
[27] Koçak, C. (2016). **Darbeler Tarihi.** (I. Baskı). İstanbul: Timaş Yay. ,75.

sürecinde son salahiyetli mahkemelerde bu suçlamaların doğru olmadığı ortaya konulmuştu.[28]

Samet Ağaoğlu, Yassıada'da ki günlerde tutmuş olduğu günlüklerde şu sözlere yer vermişti: "Sebati Ataman gittikçe küçülüyor, Tevfik İleri suratı biraz asık, Refik Koraltan kuvvetli görünmeye çalışıyor, Ethem Menderes günden güne zayıflıyor". Hasan Polatkan'ın her geçen gün biraz daha solduğunu, Rüştü Erdelhun'un konuşmadığını ifade etmişti.[29]

Kamuoyunun ve bilhassa Demokrat Partililerin sessiz kalmalarında; radyo anonslarının etkili olduğu, askerlerin sık sık ifade ettikleri: "İhtilal kardeşkanı dökülmesine engel olmak için yapıldı" ya da "bir zümreye karşı değiliz, pek yakında serbest seçimlere gidilecek, iktidar kazanılana verilecektir" gibi söz ve vaatlerinde etkisi vardı. Bir başka gerçekçi görüş ise, "yakın tarihe bakıldığında, bu millet benzer durumlar karşısında susmuş ve kaderine razı olmuştur" şeklinde yapılan değerlendirmeydi.[30]

MBK üç ölüm cezası hükmünü 9'a karşı 13 oyla onayladı ve diğerlerini müebbet hapis cezasına çevirdi. 16 Eylül'de sabaha karşı Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan, 17 Eylül'de öğle vakti Başbakan Adnan Menderes idam edildiler.[31] Demokrasiyle yönetilen bir ülkede halkın iradesiyle başa gelen, on yıl Türkiye'yi yöneten bir iktidarın üç siyasetçisinin idam edilmesi uluslararası alanda Türkiye'nin itibarını oldukça zedeledi. Yassıada Kararları ve infazları dünya kamuoyunda üzüntü ve tepki ile karşılandı.[32]

6.2. Refik Koraltan Hakkında Açılan Davalar

6.2.1. Anayasayı İhlal Davası

14 Ekim 1960'da Yassıada da ilk dava olarak başlayan; "Anayasayı İhlal Davası" DP iktidarının, Cumhurbaşkanından son mebusuna kadar sanık olarak yer aldığı son dava oldu.[33] Davalar içinde esas dava olarak, idam suçu kapsamına giren dava Anayasa'yı İhlal davası olarak yer aldı. Davalar içerisinde en uzun ve en kapsamlı mahkemeler bu dava da görüldü.[34] 11 Mart 1961'de uzun bir süre için talik edilen Anayasayı ihlal davasına

[28] Başgil, A. F. (2014). **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri.** (3. Baskı). İstanbul: Kubbealtı Yay.,98,99.
[29] Ağaoğlu, S. , Yassıada, Kayseri .. **age.;** 32.
[30] Karanis, F., **age.,** 424.
[31] Apuhan, R. Ş., **age.,** 127.
[32] Demirbilek, S., **age.**,198.
[33] Atalay, A. **age**., 240.
[34] Gülen, N. **age.;** 141.

başlandıktan sonraki ikinci duruşma da davanın 398 sanığı vardı. Sanıklar; sabık Cumhurbaşkanı Bayar, sabık Başvekil Menderes, sabık vekiller, sabık Büyük Millet Meclisi Reisi Koraltan ve yardımcıları ve bu kişilerin dışında davada yer alan diğer isimler. Sanıkları müdafaa etmek üzere 300'e yakın Avukat müracaat etmişti.[35] Yassıada'da görülen 18 dava arasında bütün milletvekillerinin bir arada bulundukları tek dava Anayasa'yı İhlal Davası oldu.[36]

Bu davada eski Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ile ilgili iddealar şunlardı; 1950'den beri Demokrat Parti iktidarının Meclis başkanı olduğuna ve Meclis başkanlığı yapısı itibariyle tarafsız olması icap eden bir makam olması gerektiğine değinildi. Meclis içtüzüğünün değiştirildiği, bu değişikliğin muhalefetin kontrolünü güçleştirmek için yapıldığı iddia edildi. Refik Koraltan'ın dava mevzuu kanunlara oy verdiği, 7468 sayılı kanuna oy verdiğini kabul ettiği ve kendisinin Demokrat Parti kurucularından olup, parti genel idare kurulu üyesi olduğu ifade edildi.[37]

Anayasayı ihlal davasında Refik Koraltan'ın avukatı Hüsamettin Cindoruk; İddia makamının öne sürdüğü iddialara karşı sanığın muhalefete karşı yürüttüğü tutum, muhalefetle iyi ilişkiler, demokrasi anlayışı ve parlamento başkanlığındaki tutumu noktasında bazı delilleri ortaya koymak adına mahkemenin zamanını almamak için üç şahit dinlenilmesini talep etti. Şahit olarak gösterilenler; CHP Başkanı İsmet İnönü, Refik Bey'in I. Meclisten arkadaşı, eski milletvekili ve CHP'li Ahmet Hamdi Başar, eski Hürriyet Partisi milletvekili, Ziyad Ebüzziya idi.

Sanık Refik Koraltan lehine bilhassa muhalefete mensup basında yazılan yazıların savunmada takdim edileceği, bu yazılarda sanığın tarafsızlığı ve ölçülü davrandığının belirtildiği ifade edilerek, buna destek en önemli kanıtlarının Meclis zabıtları olduğu ifade edildi. Savunmada sanık Refik Koraltan'ın Meclis Riyasetini tarafsız yaptığına dair delil olarak bazı Meclis müzakerelerinin okunması ve şahitlerin dinlenilmesi ile tarafsızlığın mahiyetinin ortaya konulacağı belirtildi.[38] Talep edilenler arasında; on yıl içerisinde Büyük Millet Meclisine verilen soru ve gensoruların; tam sayısı, takrir sahiplerinin parti olarak

---

[35] Atalay, A. **age**., 240.
[36] Burçak, R. S. (1976). **Yassıada ve Öncesi.** Ankara: Çam Matbaası, 255.
[37] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**. (2006). İstanbul- Yassıada (14 Ekim 1960- 15 Eylül 1961). İstanbul: Kabalcı Yay.,144.
[38] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/57.

tasnifi, cevaplandırılan miktarı, geri alınan yâda mebusun iki celse bulunmaması sebebiyle düşen takrir sayısı ve gündeme alınmayan soru sayısı belirtildi.[39]

Şahitler arasında gösterilen Ziyad Ebüzziya, noter tarafından alınan ifadesinde Refik Koraltan hakkında; kendisi ile dostluğunun devam ettiğini ve sadece kendisi değil diğer muhalif mebuslara da aynı dostlukla davrandığını yakinen gördüğünü, İstiklal Mahkemeleri sırasında adalet ve vatanperverlik ile hareket ettiğini mahkemeler giden amcası Velid Ebüzziya'dan da dinlediğini, kanaatince Refik Koraltan'ın demokrasiyi isteyen bir halk adamı olduğunu, antidemokratik hareketlerden müteessir ve şikâyetçi olduğu şeklindeki düşüncelerini beyan etti.[40] Refik Koraltan'ın avukatı Hüsamettin Cindoruk tarafından eski Meclis Reisinin yazılı savunması Yüksek Adalet Divanına sunuldu.[41] Metnin giriş kısmında Refik Koraltan'ın Anayasayı ihlal ettiğine dair suçlamaların neler olduğu okundu. Bunlar arasında; Meclis müzakerelerinde son derece taraflı bir şekilde muhalefete amansız şekilde hareket etmek, muhalefetin verdiği soru ve gensoru önergelerinin gündeme almaması hususunda reisicumhur ve gruptan emir almak, Meclis Riyaset Divanını DP grubu emrine sokmak, Muhalefetin mecliste faaliyette bulunmaması için grupla birlikte tedbir ve planlar hazırlamak yer aldı.[42] Refik Koraltan'ın Demokrat Parti kurucusu olmasının da suçlamalar arasında yer aldığı belirtildi.[43]

TBMM Reisinin vazifelerinin neler olduğu izah edilmiş, 1957 seçimlerinden sonra Türk siyasi yaşamının fırtınalı bir devreye girdiğine değinilerek Meclis Başkanının vazifesinin de aynı ölçüde zorlaştığı ifade edildi. Muhalefet tarafından verilen gensoruların sayısı ve içeriği bakımından değerlendirildiğinde, bilgi alma amacından uzak ve iktidarı yıpratma gayesiyle verildiği belirtildi.[44] Meclis reisinin takdir hakkına da değinilerek ağır mesuliyet ve vazifeler yüklenen meclis reisinin geniş takdir yetkisi olduğuna değinildi.[45] Çeşitli ilim adamlarından verilen örnek ilmi görüşlerle: "Meclis reisinin vazifesini yaparken Reisicumhurla yâda İcra organının başı ile temaslarda bulunması, grupla işbirliği yapması ve bazı noktalarda mutabakata varması, demokratik işleyişe ve mevzuata aykırı değildir, yönündeki ifadelerinde savunmanın haklılığını ispat etmektedir" denildi.[46] İddia makamının

[39] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/58.
[40] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/59.
[41] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/61.
[42] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/61.
[43] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/62.
[44] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/64.
[45] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/65.
[46] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/68.

suç ithamları arasında yer alan gensoru meselesindeki savunmada, muhalefetin Meclise sunduğu gensoruları Meclis Reisi Refik Koraltan'ın gündeme almadığı iddiasının yanlış olduğu belirtilerek bunların gündeme alındığını, bekletilme ve toptan gündeme alınmasına cevap olarak ta, TBMM reisinin o şekilde takdir ettiği söylendi. Buna kimsenin karışamayacağını ve bir tartışma konusu olarak mahkeme organlarına götürülemeyeceğini belirtilerek son Mecliste muhalefetin, birçoğu hükümet icraatı ile ilgisiz politik konularda bir buçuk yıl süre zarfında on üç gensoru verdiği söylendi.[47]

Parlamentoya sunulan takririn gündeme alınmasının, Meclis Başkanının önergeyi gündeme alma sırasındaki tayin hakkının bir suç sebebi olarak saymaya imkân olmadığını söylendi. Müvekkil Refik Koraltan'ın da duruşma sırasında söylediği gibi önergeler birbiri peşi sıra meclis gündemine alınsaydı, hemen her hafta Meclis bir muharebe alanına dönecek ve hatta Koraltan'ın da söylediği gibi bir çatışma ortamına sebebiyet verebileceği ifade edildi. Meclis tansiyonunu düşürmenin tek yolunun gündeme alınacak mevzuların üst üste getirilmemesi olduğunu söyledi.[48] Soru önergelerinin artmasında meydana gelen artışın muhalefet milletvekili sayısının artmasına bağlı olduğu, muhalefetin bunu son mecliste siyasi gayelerle yaptığı, Meclis riyaset divanının tüm bunlara rağmen Cuma celselerinde soruların cevaplandırılması için ayrılan zamanı riyaset teklifleri ile zaman zaman uzattığı ve meclisin zabıtlarının da buna kanıt olduğu ifade edilmişti. Bu bakımdan Meclis faaliyetlerinin men edilmesi gibi bir unsur bulmaya imkân yoktur, denilmişti.[49] Mahkeme Refik Koraltan'ın hatıra defterine çeşitli tarihlerde yazdığı yazılardan örnekler verilerek, söz konusu davaya delil olarak göstermiş ve Refik Koraltan tarafsız olduğunu ve kanunlara suç kastı olmaksızın oy verdiğini ifade etmiş ise de toplanan deliller ve genel tutumunun müdafaasına yeterli olmadığı belirtildi.[50]

Refik Koraltan'ın savunmasında avukatı, hatıra defteri ile ilgili iddialara cevaben Refik Koraltan'ın gelişigüzel tuttuğu notları iddia makamının aleyhte bir delil olarak değerlendirdiğini belirterek, bunların muntazam ve düşünülerek hazırlanmış notlar olmadığı belirtildi. Anlatılan bazı olayların anlatmaktan çok tahminlere ve tahlillere yönelik olduğu ifade edilerek, defterin toplu olarak incelendiğinde birbirinin zıddı düşüncelere ve hükümlere rastlandığı belirtildi. Defter bir insanın kendi aleyhine şahitlik etmesine benziyor

[47] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/71.
[48] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/72.
[49] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/73.
[50] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;** 145.

denilerek, diğer delillerce belgelenmediği sürece delil kıymeti taşımayacağı söylendi. Hatıra defterlerinin insanların ruhi halleri ile ilgili sübjektif beyanları içerdiğine temas edilerek tarih metodolojisinde dahi zayıf kaynaklar olarak yer aldığını belgelerle desteklenmediği sürece ihtiyatla kullanıldığına değinildi. Eğer bu notlar aleyhe delil olarak kullanılacaksa, verilecek birkaç misalle buna karşılık söylenecek sözlerde olduğu belirtildi. Refik Koraltan'ın 8 Ocak'ta ki notunda; *"partiyi ve binnetice memleketi ve milleti gittikçe artan tehlikeden koruyup kurtarmak için her fedakârlıktan çekinmeyelim dedim. Birtakım yakınlarımız bunlar 'üçler çekilsinler' diyorlarmış. Mütalaasını ifade ettim. Bayar, 'ben hazırım dinlenirim' dedi.* Bu sözlerin dikta kastının dışında sözler olduğuna işaret edildi. Refik Koraltanın hem kendisi hem de Bayar için açık bir delili neden görmezden geldiği sorusu yöneltildi.[51]

7 Aralık ta tutmuş olduğu notta ise Refik Koraltan'ın hayatı boyunca hususi ve politik hayatında kimseye kin ve husumet duymadığını belirttiği söylendi. Notların tamamındaki havanın demokrasinin lehinde bir düşüncenin belirtileri olduğu ve diğer liderlerle olan görüşme ve çalışmaların yönünün sertlikten uzak olduğunu ortaya koyduğu belirtildi. Nisan ayındaki notlarda bariz bir endişe ve basiretsizlik korkusunun olduğu ve kendisinin kanuni tedbirler teklif ettiğinin anlaşıldığı ifade edilmişti. Bütün notlarda muhalefetin durumundan şikâyet ve gerekirse fedakârlık yapma duygusu fakat her şeye rağmen milli menfaatleri ve vatan bütünlüğünü muhafaza gayesinin göze çarptığına işaret edildi.[52]

Celal Bayar günlüklerin yargılama sırasında gündeme gelmesi hususunda, Refik Koraltan ve Ethem Menderes'e bu yazılardan dolayı bir kırgınlığı ve şikâyeti olmadığını belirterek kendilerinin vatanperver insanlar olduğunu söyledi. Celal Bayar, bunları ifade etmesine sebep olarak bu yoldan 146. madde ile yargılanıyor olmalarını gösterdi.[53] Duruşmalar sırasında Divan başkanının Refik Koraltan'ın ve Ethem Menderes'in hatıra defterlerindeki bölümler okunarak, Celal Bayar ile ilgili söylediği sözler hakkında Celal Bayar'a ifadeler doğrumu diye sorunca Bayar: "Arkadaşım nasıl kabul ediyorsa" cevabını verdi. Divan başkanı: "Arkadaşınız deftere yazmış" diye dayatınca da Celal Bayar: "Bu

[51] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/74.
[52] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/75.
[53] Fersoy, O. C. , **age.,** 400, 401.

kararnameyi kaleme alan zat çok zeki, çok kurnaz bir insanmış, bizi birbirimize düşürmek istemiş, başka sözüm yok", cevabını vermişti.[54]

Refik Koraltan'ın avukatı zabıtlar konusundaki iddialara da değinilerek şunları söyledi: "Meclis Reisi sıfatıyla Refik Koraltan'ın başkanlık ettiği celseler fazla değildir. Ancak müzakerelerin en şiddetli olduğu zamanlarda dahi kendisinin tarafsızlık ilkesiyle hareket ettiği anlaşılmaktadır. Bu hususa ilişkin Meclis müzakerelerindeki konuşmalarından örnekler verilmiştir."[55] Yazılı basın konusundaki iddialarla ilgili olarak dönemin muhalif basını Akis dergisinin 30 Ekim 1954 ve 23 Ağustos 1958 tarihli yayınlarında Refik Koraltan hakkındaki olumlu yazılara yer verilmişti. Bu yazıların Refik Koraltan'ın muhalefetin haklarını koruduğuna dair muhalif bir dergi tarafından yazılan sözler olduğuna değinildi. Bu ifade ve yazıların Refik Koraltan'ın demokratik bir yapıya taraftar olduğu düşüncesini desteklediği belirtilmişti.[56] Daha sonra Ziyad Ebüzziya'nın Refik Koraltan hakkındaki sözlerine yer verilmişti. Bu ifadede Refik Koraltan'ın muhalefetin en çok güvendiği meclis başkanı olduğu, demokrasinin işlemesine çalışan bir halk adamı olduğu, partiler arası dostluk ilişkileri için her zaman gayret ederek partiler arası mücadeleyi önlemeye çalıştığı ifade edilmişti.[57]

Refik Koraltan'ın avukat kızı Ayhan Timurtaş tarafından Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına yazılan yazıda suç ithamı edilen konulara temas edildi. Refik Koraltanın on yıl boyunca yapmış olduğu meclis başkanlığı görevini tarafsız bir şekilde yaptığı, hiçbir zaman olaylara partizanca yaklaşmadığı, Meclis Reisi sıfatıyla hem iktidara hem de muhalefete eşit mesafede durduğunu ifade etmişti. Diğer bir konuda Refik Koraltan'ın Başkanlık konutuna saraylardan eşya getirttiği ideasıydı. Bununla ilgili olarak, Refik Koraltanın Başkanlık konutuna gitmeden önceki süreçte reislik yapan Ali Fuat Cebesoy zamanında konutun tanzim edildiği ve saraydan eşyaların getirtildiği belirtildi.[58] Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir haberde eşyanın 1948 senesinde eşyaların getirtildiği ifade edildi. Eşyalarla ilgili işlemlerin yapıldığı ve hiçbir eşyanın eksik olmadığı, her şeyin sayımın yapıldığı söylendi. Daha sonra Refik Koraltan'ın tahsil hayatından başlayarak Milli Mücadele yıllarındaki hizmetlerinden bahis edildi. Konya milletvekilliğinden başlayarak TBMM'si başkanlığına

[54] Ağaoğlu**, S., İpin Gölgesinde ki Günler.., age.,** 186, 256.
[55] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/75.
[56] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/76.
[57] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/77.
[58] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/84.

kadar geçen devredeki siyasi yaşamda ki hizmetleri anlatıldı.[59] Refik Koraltan'ın sadece DP kurucusu vasfı olmak dışında bir hizmeti olmadığını söyleyenlere yarım asırlık devlet hizmetindeki çalışmaları ifade edildi.[60]

Döviz meselesiyle ilgili olarak da, on yıl müddetle meclis reisliğini yapan Refik Koraltan bu müddet zarfında yabancı devletlerin ve parlamentoların yurt dışına çeşitli vazife gezileri yapmıştır denilerek, dövizlerin bu gezilerde resmi harcırah karşılığı alınmış bulunan vazife dövizleri olduğu belirtildi. Refik Koraltan'ın bir defasında hanımının bir defasında da kendi ameliyatı ve rahatsızlığı sebebiyle yurt dışına çıktığı, bunun dışında turistlik bir gezi için alınmış bir döviz bulunmadığı ifade edildi.[61] Refik Koraltan'ın kızı ve aynı zamanda avukatı olan Ayhan Timurtaş sözlerinin sonunda şunları söyledi; 72 yaşına varan ve bütün ömrünü memleket için çalışmaya adayan müvekkilim, hiçbir esasa ve delile dayanmayan sebeplerle yargılanmasının hukuk esaslarına uymadığı, müvekkilinin suçsuz olduğu belirtilerek beraatı istendi.[62]

6.2.2. Anayasayı İhlal Davası ve Refik Koraltan'ın Savunması

Refik Koraltan Anayasayı İhlal Davasındaki savunmasında, dava kapsamında Anayasayı ihlal olarak ileri sürülen maddeleri yedi başlık altında sıraladıktan sonra bu başlıklar ile ilgili uzun ve teferruatlı açıklamalarda bulundu. Refik Bey Anayasa'yı ihlal eden kanunlar şunlarmış diyerek bunları; 1. 1950 senesini müteakip halk evlerinin kaldırılması hakkındaki kanun, 2. Kırşehir vilayetinin kaza haline getirilmesi hakkındaki kanun, 3. Basın hürriyetinin kısıtlandırılması hakkındaki düzenleme, 4.Gösteri yürüyüş kanunu, 6. 1957 yılında Büyük Millet Meclisi tüzüğünde yapılan düzenleme, 7. Tahkikat Encümeni teşkili ile bu encümene verilen salahiyet kanunu olarak sıraladı. Daha sonra her biri hakkında müdafasını yaptı.[63]

Refik Koraltan ilk olarak Halk evleriyle ilgili olarak; Halkevleri kuruluşundan 1950'ye kadar gerek belediye gerek hususi ve umumi bütçelere konulan tahsilatlarla ve bazı gayrimenkullerinde devlete ait olanlarından alınarak halk evlerine tahsis edilmiş olması dikkate alındığını ve kuruluşlarındaki maksat dışı bazı fiil ve hareketlerde olduğundan, yine

[59] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/86.
[60] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/89.
[61] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/90.
[62] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/91.
[63] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/2.

aynı yollardan devlete iade edildiğini ve bunun Anayasa'ya aykırılık olmayacağının da adı geçen kanun raporunda gerekçeleriyle gösterilmiş bulunduğunu ifade etti. 2. inci olarak Kırşehir ilinin kaza haline getirilmesi için çıkan kanunla ilgili olarak: "Böyle bir kararın seçimlerden sonra alınması iktidar aleyhine bir hoşnutsuzluk meydana çıkarmıştı." Politik olarak böyle bir tasarrufta bulunulmaması gerektiğini belirten Refik Bey, bu durumun fertler için olduğu kadar camia içinde hoş olmayan durumlar olduğunu söyledi. Fertler ve camiaların çoğu defa bilmeden, istemeden bu şekilde hatalı yollara gittiklerini, insanlık tarihinde de bunun binlerce misali olduğunu ifade etti. Refik Koraltan, tüm bunlarla birlikte bir kazanın vilayet ya da vilayetin kaza haline getirilmesi ideası iktisadi ve sosyal icap ve zaruretlere göre millet namına hareket eden müesseselere tanınan bir hak olduğunu ve yine yasa hukuk çerçevesinde irdelemeye değer işlerden olduğunu belirtti. Bu sebeple böyle bir karar alınması ve bunun bir kanunla tatbik edilmesinin Anayasa'ya hiçbir cihetle aykırı olamayacağını söyledi.[64]

Basın hürriyetinin kısıtlanması hakkındaki düzenleme için Refik Koraltan, 1950 den önceki hükümetler tarafından basın hürriyetinin kısıtladığının bilinen acı bir hakikat olduğunu, 1950 senesinde demokrasi zaferi üzerine iktidara gelen demokratik partinin ilk ve en iyi işlerinden birisinin matbuat hürriyetini sınırlayan hükümleri ortadan kaldıran kanunla Büyük Millet Meclisine sunulduğunda büyük bir tezahüratla kabule edildiğini belirtti.[65] Refik Koraltan gittikçe şiddetini artıran neşriyatın zararlarını önlemek maksadıyla getirilen tasarı mecliste tartışmalardan sonra kabul edilmiştir, dedi. Toplum ve ferdin hayatını korumakla kendilerini vazifeli sayan basının her konu hakkında diledikleri şekilde 1960 Mayısına kadar neşriyatına devam ettiklerini, zaman zaman parti ihtiraslarıyla yapılan çok şiddetli neşriyata dahi anlayış gösterildiğini söyledi. Refik Bey konuşma sırasında bazı gazeteci isimlerini vererek, bu ayarda bazı yazarların 1960 yılından evvel mevcut yazılarının konu hakkında söylediklerinin dayanağını teşkil ettiğini belirtti.[66]

Anayasa da yer alan matbuat hürriyetinin çıkarılacak kanunla tayin olduğunu belirten Refik Koraltan nasıl ki fertler için hürriyetin hududu başkasının hürriyet hududu ile sınırlıysa basınında hürriyet hududunun kanunla belirlendiğini ifade etti. Emeklilik kanunu

---

[64] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/3.

[65] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/4. ;**bk.;** Malum olduğu üzere bu tadil teklifinde ehemmiyet verilen hususlar şunlar olmuştur. Yalan havadis neşredilmemesi, fertlerin şeref ve haysiyetlerine tecavüz edilmemesi, milli menfaatleri zedeleyici hususlara temas edilmemesi kaydıyla basın ve neşir hürriyeti hatta birçok garp milletlerinin hayatında bile görülmeyecek bir seviyeye ulaştırılmıştır, **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/4.

[66] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/4.

hakkındaki iddialar için ise; her teşkilatın bünyesinde görülebilen zaafların bir yâda birkaçının adli teşkilat bünyesinde de görüldüğünü söyledi. Bu durum bir hâkimin yapması gereken vazifelerin zaafa düşmesi vatandaş tarafından şüpheye düşülecek bir durum arz ettiğinin yetkili merci tarafından ifade edildiğini belirterek en temel esasın emniyet olduğunu, vatandaşın hâkimden şüphe etmemesinin emniyetinin en başta geldiğini bu hususlara dayanılarak bu kanun tasarısının Mecliste kabul edildiğini belirtti.[67] Gösterişi yürüyüşü ve Toplanma Kanunu hususunda da; İddia makamı tarafından, bu kanunun Anayasa'ya aykırılığı iddia edilmemiş, sadece kanunun tatbikatında Anayasa'nın seyahat serbestliği esası zedelenmiştir denildiğini söyledi. Bazı mahallerde bazı reislerin birbirlerine karşı kendi kuvvet ve kudretini göstermek için adeta gövde gösterisi yarışına girdiklerini, emniyetçe asayişi ihlal eden bir hal varsa bunu önleyici gerekli tedbirlerin alınması neticesinde telafisi güç hadiselerin önüne geçilmiş olduğunun görüldüğünü belirtti. Şartları müşahede olarak yapılan uygulamanın birtakım farazilerle olaya Anayasa'yı ihlal manası vermekte isabet olmayacağını söyledi. Meclis İç tüzüğünde 1957 yılında yapılan düzenleme hakkında da müdafaasını yapan Refik Koraltan; adı üstünde Meclis dâhili nizamnamesinin tadili adı da içeriği de siyasi bir teşekkülün iç bünyesini çalışma usul ve icaplarının tayinine hizmet eden kurallar olduğunu belirtti.

Bu tadil şeklinde Anayasa'ya ihlal unsuru aramanın abesle iştigal olduğuna değinen Refik Bey, o dönemde meclis müzakerelerinde görülen endişe verici ahvalin daha düzenli bir şekle konulması düşüncesiyle yapılmış, iktidar ve muhalif milletvekillerinin geniş kapsamlı tartışmalarından sonra büyük çoğunlukça kabul edildiğini belirtti. Bu cihet Anayasa da, TBMM müzakereleri iç tüzük hükümlerine göre yürütülür şeklinde Anayasa da ifade edilmektedir, dedi. Tahkikat Encümeni kurulması ve bu encümene verilen salahiyet verilmesi meselesinde ise; iddia makamının en çok bu konu üzerinde durduğunu belirterek, milli varlığı gittikçe endişe verici akıbetlere sürükleyecek mahiyette hareket eden muhalefet idarecilerinin yıllarca devam eden telkin ve tazyikleri ile bir kısım matbuatın devamlı neşriyatı bütün milletin ruh ve hayatında ciddi endişeler yaratmıştı.

Bu gelişmelerin esas ve kaynağını arayarak tehlikeleri önleyici tedbir alınmak istenmiş ve Mecliste böyle bir encümen teşkili yoluna gidilmiştir. Daha sonra da bu encümene bazı yetkiler tanıyan 7468 sayılı kanunu çıkarmıştır. İddia makamının söylediği gibi tahkikat encümeni ne icra ne de kaza salahiyeti verilmemiştir diyen Refik Bey, sadece

[67] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/5.

tahkikatın selametle işlemesini temin için bazı yetkiler verildiğini belirtmiştir. Salahiyet kanunuyla dikkatle tetkik edildiğinde ne icra ne de kaza yani hüküm vermek gibi bir yetki tanınmamıştır, dedi. Komisyonun vazifesinin sadece kendisine tevdi edilen işleri en kısa zamanda bitirerek tamamını Meclise arzdan ibaret olduğunu söyledi. Benzer birçok kanunda bazı tasarruflarda bulunulduğunu ve bunun pek çok örneği olduğunu ifade eden Refik Bey, Anayasa'nın 102. Maddesine göre de Meclisten çıkan kanunun Anayasa'ya aykırılığının iddia edilemeyeceğine işaret etti.[68] 27 Mayıs 1960 dan itibaren yönetime el koymuş olan Milli Birlik Komitesinin; millete refah, saadet ve emniyet yollarını açacak tedbir ve esasları hiçbir tesire bağlı kalmadan yoluna devam ederek hem kendilerini hem de eserlerini ebedileştirmiştir, dedi.[69] Yüksek Adalet divanının; milli bünyede beliren kin, husumet, nifak gibi kötülükleri yok ederek birbirlerini seven, birbirlerine güvenen kardeşler âleminin koruyucuları olarak kendisine yakışan seçkin ve şerefli vazifeyi alacağını söyledi. Refik Bey daha sonra şahsı ve riyaset divanını alakadar eden mevzulara da temas edeceğini belirterek savunmasına devam etti. Bu konuda kendisi hakkında ki suçlamaları şu şekilde sıraladı; 1. Partizan reis olmuşum, 2. Muhaliflere meclis müzakerelerinde sert muamelede bulunuyormuşum, 3. Sual müessesesi iyi işletilmemiş, 4. Meclis müzakeresini sağlayan gensoru ve tahkikat önergeleri vaktiyle gündeme alınmamış, 5. Diktaya giden mahiyette çıkartılan kanunlara oy vermişim, 6. Saray eşyalarını getirterek kullanmışım. [70]

Bir insanın kendisinden bahsetmesinin doğru olmadığını ancak şerefli tarihi dile getirmek gayesiyle anlatmak istediği tarihi hadiseleri, yapılmış olan mislince vatan hizmetlerini evlatlarına gurur ve şeref mirası olarak bıraktığını ifade etti. Mücadele yıllarının mektep hayatıyla başladığını ve onu takip eden zamanda da en ağır şartlar ve mahrumiyetler içinde devam ettiğini ifade etti.1946 senesinden 1960 Mayısına kadar geçen dört devrenin meclis hayatına dair konularda temasta bulundu.[71] Refik Bey,on senelik Meclis Başkanlığı ve 1946-1950 Meclis müzakere ve usulleri karşılaştırılırsa 1957'ye kadar devam eden idare her bakımdan güzel örneklerle doludur, dedi. 1957 2ye kadar ki Meclis hayatının normal olduğunu ancak 1957 yılında TBMM hayatında fırtınaların baş gösterdiğini ve bunu idare edenlerin de faaliyetlerinin 1950'ye kadar dayandığını söyledi.[72] Meclisin çalışamaz hale

[68] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/9.
[69] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/12.
[70] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/13.
[71] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/14.
[72] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/15. ; **bk.; 1950** den itibaren yurdun hemen her köşesinde sanki seçim kampanası yapılıyormuşçasına gittikçe şiddetini artıran bir gürültü ile demokratik nizamın kökleşip yerleşerek hudutsuz nimet ve refahı zaafa ve hatta tehlikeye düşürecek hummalı ve yürekli bir cihete başlamışlardı. Yurdun dört köşesinde en ücra köylere kadar yürütülen bu çeşit yıkıcı faaliyet nihayet muhitten merkeze ve TBMM'nin bünyesinde intikal

geldiğini söyleyen Refik Bey, meclis müzakerelerini daha düzenli bir hale getirmek düşüncesiyle iç tüzükte gereken tadilatın yapıldığını ve bu sayede biraz da olsa durumun nizam altına alındığını belirtti. 1950 senesinden sonra geçen on senede Meclise verilen suallerin toplamının hemen hemen on bine yaklaştığını belirterek, bu rakamın TBMM'nin kuruluşundan 1950 ye kadar verilen sual takrirlerinin bu on seneden verilenin üçte biri bile olmadığını söyledi. Yeni tadile göre sualin belli esaslara uyması gerekirken, suallerin gayet uzun kelimelerle ve geniş yer verilen gerekçelerle adeta tomar halinde verilen takrirlerin nizamnamenin açık hükümlerine göre ıslah edilmek üzere sahiplerine iade edildiğini ve gecikme sebeplerinden en başlıca sebebinin de bu olduğunu ifade etti.[73] Kendisinin zaman zaman karşılaşılan ve milli adaba uymayan durumlara rağmen iktidar kesimine olduğu kadar, muhalif milletvekillerine de kardeşçe ve milli terbiyeye uyarak, her karşılaşmada hürmetle mukabele etmeyi insanlık, ahlak ve vazife borcu olarak gördüğünü belirtti. Gensoru ve tahkikat önergelerinde ise önergelerin gündeme alınması gecikmiştir ancak bu gecikmenin zaruri sebepleri şimdiye kadar ifade edilmedi, demiştir.[74]

İddia makamının esas hakkında mütalaada bulunurken İdare ve valilikte geçen hayatına temas ederek, tabiat ve mizacının diktaya müsait olduğuna işaret edildiğini belirten Refik Bey bu hususta da şunları söyledi. Hayatı boyunca mütevazı bir millet ferdi olarak vazife görürken tek gayesinin asil milletin vatandaşlarını; huzur, emniyet ve saadete kavuşturmak için mücadele etmiş olmanın heyecanını yaşadığını belirtti.[75] Hayatının hiçbir karanlık tarafının olmadığını, israf ve sefahatten daima uzak mütevazı bir aile hayatı kurarak, ailesinin başında yaşamayı her türlü hayata tercih eden bir kişi olduğunu ifade etti. Dört çocuğu ile hasta olan eşine bırakacak mirasının sekizer parça arsa ile henüz borcu ödenmemiş ev ve 300000 liraya yakın borçtur. Bu tahkikat soruşturma kurulunca da tespit edilmiştir, dedi.[76]

Refik Bey alınmış olan döviz konusunda da; Irak, İran, İngiltere, Kore, Japonya ve Milliyetçi Çin, NATO'nun onuncu yılı münasebetiyle; Paris, Belçika ve Hollanda'ya resmi ziyaretlerinde gereken döviz alındığını ve bütün işler beraberinde bulunan hususi kalem müdürü Bedri Akyüz tarafından idare edildiğini söyledi.[77] Diğer alınan dövizin hasta olan

ettirilmiş ve umumi heyet toplantıları adeta bir meydan muharebesi haline getirilerek Meclis hatta hükümet için selametle çalışmak imkânı bırakmamıştır, **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/15.; **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/16.

[73] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/16.

[74] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/17.

[75] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/21.

[76] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/22, **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/23.

[77] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/25.

eşinin sıhhi ihtiyaçları için alındığını belirtti. Refik Bey, idealarda kendisi hakkında geçen huşulara temas ederek; partinin memleket içinde tam bir partizan idare kurması faaliyetlerine katılmışım. Bu şekilde Millet Meclisinden çıkan kanunlara oy vermişim. Muhalefetin müzakere imkânlarını yok etmişim, her vesile ile memlekette diktatörlüğü yerleştirmişim.[78] Refik Bey her haliyle hayretle tetkik edilir bu suç ve iddiaların hepsi 'mışlarla' doldurulmuş hukuki mesnetten uzak fikir ve isnatlar olduğunu söyledi.[79] Celal Bayar için hatıra defterinde tuttuğu notlara dair, Celal Bayar'ın müdafaasını yapan avukat tarafından, Celal Bayar'ın , Atatürk ile beraber ve onun yanında çalışmasına temasta bulunarak, bunun bir imtiyaz olduğunu ve imtiyaza kimsenin dil uzatamayacağı yönünde konuşmalar yaptığını söyleyen Refik Bey, avukatın bu hatıra defterlerinde hep olumsuzluklardan bahsedilmiş iyi şeyler yok muydu yönündeki ima ve sitem yollu sorusunun hatıra defteri tutanlardan biri olarak kendisine de cevap hakkı verdiğini belirten Refik Bey, bu hususa dairde açıklamalarda bulundu.[80]

Celal Bayar'ın memleketin en karanlık günlerinde her millet çocuğu gibi vazife aldığını ve Atatürk zamanında Başbakanlık yaptığını belirtti. Not defterinde mutlaka iyi işlerinden notlar olduğunu ancak savcılık bunları almamışa kusurun kendisinde olmadığını söyledi. Tarihe geçen hizmetleri elbette vardır. Kusur ve hata insanların hayatında daima görülmüştür bu istisnasız her fert için geçerlidir, dedi.[81] Refik Bey, İkinci Meşrutiyet'ten beri ülke hizmetinde çalışanlardan birisinin de kendisi olduğunu, Birinci Dünya Harbinde mağlup ve perişan çıkılmış ve yer yer vatanın istilaya uğradığı, tarihte misli az görülür şekilde baskı ve zulümlerin yaşandığı bir dönemde şartların ağırlığına bakmadan yapılan mütarekeyi müteakip mücadeleye başlayan Karadeniz'in şarka açılan koyu Trabzon'da senelerdir hazırlanarak, faaliyete geçen pontusçulara karşı mücadele ettiğini söyledi.[82] O

[78] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/26. ; **bk.; "***Refik Koraltan; Hatıra defterimde bu zihniyetimi gösteren kayıtlar varmış, mevkiim dolayısıyla bütün kanunsuzluklara, diktatörlük faaliyetlerine katılmışım çünkü bunda faydam varmış. Anayasa'ya kesin darbeyi vuran tahkikat encümeninin kurulmasını bilfiil idare etmişim Yüksek Divandaki dosyam suiistimallerin deliliymiş, valilikten itibaren bulunduğum hizmetlerde devlet malına karşı kayıtsız hareket etmişim. Bunların dışında meclis müzakerelerinde muhalefete karşı son derece amansız hareket etmiş, müzakereyi gayri müphem bir hale koymuşum. Riyaset divanını Demokrat Parti grubunun emri arzularına münhal hale getirmişim. Muhalefetin soru, gensoru ve Meclis tahkikat önergelerini gündeme almamışım. Bu hususta Reisi Cumhurdan hatta gruptan alınan emir ve işaretlerle hareket etmişim. Muhalefetin mecliste faaliyette bulunmaması için grupla birlikte tedbir ve planlarla da işbirliği yapmışım. Bu itibarla dosya da mevcut deliller kendi hatıra defterimdeki kayıtlarla Anayasanın tebdil ve tağyir ve ilga suçunu aslı faili olduğumdan ceza kanununun 146/1 madde ve fırkasına göre cezalandırılmalıymışım.*", **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/27.

[79] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/28.

[80] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/28.

[81] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/29.

[82] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/29.

dönem Trabzon'un vatanperver evlatlarıyla beraber evinde "Müdafaa-yı Hukuku Vatan" adlı teşkilata dair faaliyetlerden bahis etti.[83]

Refik Koraltan o tarihlerde Mustafa Kemal Atatürk'ün Sivas Kongresini yaptığını ve oraya çekilen tarihi ve müşterek telgraflarla ilk defa Heyet-i Temsiliye adını alan Anadolu ve Rumeli Kuva-yı Milliye Teşkilatı ile temasa geçtiklerini ifade etti. 1920-1923 Büyük Millet Meclisi'nin kurulması ve cihana; 'Türk vardır ve tam hürriyet ve istiklal ile yaşamak kararını vermiştir' diye verilen tarihi kararın ilan edildiğini ve ardından Milli Mücadele ile işgal güçlerin vatan topraklarından çıkarıldığını anlattı. Büyük Millet Meclisinde kurtarıcı önder Mustafa Kemal Atatürk'ün yanında en faal vazife alanlardan biri olduğunu belirtti.[84]

Atatürk'ün vefatı ve ardından başlayan tek parti değişmez şef sistemi ile milli hayatın tazyik edilmeye başladığını ifade etti. İnsanlığın en zalim harplerden birisi olan İkinci Cihan Harbine girdiğini, Türkiye'nin bu savaşa girmemesine rağmen sanki savaşa girilmiş gibi milli bünyesinde her yönden korku, çöküntü başlamış olduğunu anlattı.[85] Uluslararası şartların gelişimi ve Demokratik rejim esasının getirdiği mevcut etkilerle, parti içinde ıslahat talepleri olan dörtlü takriri verdiklerini ardından uzun ve şiddetli tartışmalardan sonra ret edilen takrirlerine ve partiden ihraç edilme olaylarına temas etti. Dönemin mevcut zorlu şartlarına rağmen Demokratik Parti'yi kurduklarını anlatan Refik Koraltan dört senede siyasi hayatın tüm olumsuzluklarına rağmen 1950 Mayısın da millet irade ve hâkimiyetine dayana demokratik sistemin zafere ulaştığını belirtti. Refik Koraltan müdafaasını anlatmaya devam ediyordu, bir ara eğer yazdıklarım azsa yazar, milli hizmetleri burada yazmaya başlasam ciltleri dolduran bir kitap olur, dedi. Hayatında vazifelerinden dolayı imkân ve fırsat varken hiçbir zaman maddeten istifadeyi düşünmediğini, millete olan

---

[83] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/29. ; **bk.; "***Trabzon'un vatanperver evlatlarıyla beraber evimde "Müdafaa-yı Hukuku Vatan" adlı teşkilata dair Faik Ahmet babası o zaman sevilen muhterem Belediye Reisi Hacı Ahmet Barutçu, Hacı Hafız Hakkızade Salih ve Hakkı kardeşler ve daha birçok kıymetli idealist Trabzonlularla faaliyete geçmiştim. O günlerde Trabzon polis müdürü bulunuyordum. Hemen hemen hükümetsizlik ve her türlü himaye ve emniyetten mahrum o yerlerde azıtan ve saldıran gayri Müslümlere karşı bir çelik irade halinde vatandaşı bağrıma basarken o günün saldırganlarından korudum. Vahdettin ve hükümete karşı cihat açtım ve oradan ayrıldıktan sonra yakından tanıdığım Konya'ya geçerek, türlü tehlikelere mukat olmama rağmen Kuvayı Milliye teşkilatını kurmaya ve genişletmeye muvaffak olmuş, Damat Ferit Hükümetinin kahhar valilerinden "Artin Cemal" lakabı ile tarihe geçen bedbaht valiyi Konya'dan uzaklaştırmaya muvaffak olmuştum.*", **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/29, ; **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/30.

[84] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/30.

[85] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/31. ; **bk.; "***Refik Koraltan; San Francisco da toplanan bizimde bulunduğumuz 48 devlettin çetin görüşmelerden sonra verilen müşterek kararla milli iradeye dayanan ve meşru seçimle kurulacak hükümetlerle idare edilecek Demokratik rejim esası tahaddüs etmişti. Şiddet ve dehşetle devam eden dikte rejiminin ta kendisi olan tek parti ve değişmez tek şef iradesinden çıkmak, kayıtsız ve şartsız millet irade ve hâkimiyeti sistemi üzerine kurulmuş olan rejime dönmek için parti bünyesi içinde gereken ıslahatı yapmak amacıyla tarihi 4'lü ıslahat takririmizi 1945 Nisanın da vermiş bulunduk.*", **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/31.

vazife borcunu yerine getirmeye çalıştığını ve bunun manevi hazlarını yaşamaktan dolayı duyduğu mutluluğu ifade etti.[86]

Yurdun dört bir tarafında siyasi meydan muharebeleri bütün şiddeti ile devam edip taraflar birbirlerine saldırırken parti liderlerini birbirlerine yaklaştırarak, sonu belli olmayan hadiseleri önlemek için hiçbir emek ve fırsatı kaçırmamaya çalıştığını belirtti. Refik Koraltan, bugün Yassıada'da bulunanlardan bir olarak Allah'ıma ve vicdanıma karşı mutlak bir huzur içerisindeyim, dedi. Bilerek aziz millete şahsi hayatında kötülük etmediğini ifade etti. Uzun senelerden beri Celal Bayar ve Adnan Menderes ile hem arkadaş hem de parti kuruculuğu gibi umumi bir fikir bağlılıkları olduğunu belirterek, samimi sohbetlerimiz oldu ancak Celal Bayar ve Adnan Menderes'in devlet reisi ve hükümet reisleri olmalarından sonra hukuk durumları itibariyle, her ikisinin işlerine müdahale etmediğini buna karşılık her ikisini de samimi ikazdan uzak bulunmadığını söyledi. Bunu kendilerinin de kabul edeceklerini belirtti.[87] Refik Koraltan mühim mevkilerde çöreklenen bazı maskelilerin gayesi halk işlerini zorlayarak, vatandaşı iktidar aleyhine kışkırtmak olduğunu ve kulisçilerin türediğini anlattı. Bu insanların bu tür yollara girmeden gereken zamanda ve dürüst insanlara yakışan bir cesaretle açıktan fikirlerini söylemeleri, hem siyasi hem de ferdi ahlakın kaidesi olur ve böylece hatalar düzelirdi, dedi. Ne tahkikat encümeni ne de malum yetkilerin verilmesini uygun bulmadığını ifade eden Refik Koraltan bunu alakadarlara ve Başbakan' defalarca söylediğini ve bu hususta anlaşmaya varıldığını söyledi.[88] Ancak bazı arkadaşların daima aleyhte hareketlerle Başbakan'ı malum netice 'ye sürüklediklerini belirtti. Refik Koraltan hayatında her zaman inandığı fikirleri söylediğini ve gerektiği zaman kürsüden bu fikirleri savunduğunu ve bunun misallerinin kırk senelik meclis zabıtlarında mevcut olduğunu ifade etti. Müdafaasının sonuna geldiğini belirten Refik Koraltan, adaletin tecellisine inandığını söyleyerek müdafaasını bitirdi.[89]

6.2.3. Döviz Kaçakçılığı (Barbara Davası) 21 Kasım-21 Aralık 1960

Yassıada'da 10 numaralı dava "Döviz Kaçakçılığı" idi. Bu dava; Türk parasının kıymetini Koruma Kanununa muhalefetten açıldı. 21 Kasım 1960'da başlayan bu dava, en az şahit dinlenen davalardan biri oldu. Sanıklar sabık Meclis Reisi Refik Koraltan ile sabık

[86] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/32.
[87] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/33.
[88] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/34.
[89] **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/34.

Maliye Bakanı Hasan Polatkan'dı.[90] Refik Koraltan'ın bir Alman mürebbiyesi getirerek, kendine döviz tahsil edildiği gerekçesi ile döviz kanunu ve Türk parasını ihlalden Meclis Başkanı ve Maliye Bakanı aleyhine açılmış bir davaydı.[91] Türk parası kıymetini koruma hakkındaki 1567 sayılı kanunun 6258 sayılı kanunla değiştirilen 3/A maddesine muhalefet suçundan sabık BMM Başkanı Refik Koraltan ile mevzuya konu olan olay hakkında görevini kötüye kullanmaktan sabık Maliye Bakanı Hasan Polatkan haklarında Yüksek Soruşturma Kurulu'nun 16.10.1960 tarih ve 122/21 esas ve karar sayılı son tahkikatın açılmasına karar verildiği belirtildi.[92]

Koraltan'ın rahatsız bulunan eşine ilaç getirtmek üzere temin ettiği 500 dolar dövizle Barbara İsimli genç bir Alman hastabakıcı getirerek Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanuna muhalefet ettiği, Polatkan'ında Maliye Bakanı olarak görevini kötüye kullandığı iddia olunuyordu. Dört celse devam eden, dört şahit dinlenen davada Koraltan, Barbara'yı hasta olan karısının hizmetinde bulunması için Almanya'dan getirttiğini beyan etti.[93] Hadise Refik Koraltan'ın Almanya'dan getirdiği mürebbiye için, karısı adına çıkartılan ve hastalık sebebiyle alınan 500 doların Dr. Turan İtil vasıtasıyla adı geçen mürebbiye Barbara Kutzke'nin adresine gönderilmesiydi. Bizzat Refik Koraltan tarafından yazılan el yazısı notlarına göre, T.C. Ziraat Bankasındaki Koraltan'ın şahsi hesabından ödeme yapılmıştı. Mahkeme, Barbara'nın konuyla ilgili bilgisine başvurulduğunda kendisinden alınan mektupta ki bilgi doğrultusunda, Koraltan'ın bu usulsüz muameleye bilerek isteyerek yaptığı, Bedri Akyüz'ün ifadesinden Refik Koraltan'ın muameleyi bilerek ve isteyerek yaptırdığı, o zaman Maliye Bakanı olan Hasan Polatkan'ın 500 dolar dövizi vermiş olmasının gayri kanuni olduğu iddia makamının ithamları arasında yer aldı.[94]

18 numaralı kararnamenin tebliğ listesinde Refik Koraltan ve Hasan Polatkan'ın isimleri yer aldı. Türk parasını koruma kanununa aykırı hareket ve görevi kötüye kullanmaktan adları yazılı Refik Koraltan ve Hasan Polatkan Yüksek Soruşturma kurulunun 16.10.1960 tarihli kararnamesi 2.11.1960 tarihinde tebliğ edildiği bildirildi. Tebliğ edenler Ütğm. Mehmet Güçbilmez, Ali İhsan Yırça ve Osman Üstünsöz idi.[95] Türk parasının kıymetini koruma kanununa muhalefet ve memuriyet vazifesini suiistimal suçlamasıyla ilgili

[90] Atalay, A. **age**., 239.
[91] Karanis, F., **age.,** 444.
[92] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;**,672.
[93] Atalay, A. **age**., 239.
[94] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/42.
[95] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/2.

kanunların, 1567 sayılı kanunun 6258 kanunla değiştirilen 3. Üncü maddesinin A fıkrası T.C.K. Madde 240 üzerine dava açılmıştı. Hadisenin meydana gelişi şu şekilde ifade edildi. Fesih kararı ile görevi son bulan TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın, eşi Mukbile Koraltan 1945 senesinden itibaren rahatsız bulunmakta ve kendisinin sıhhi ihtiyaçları için her yıl bir miktar döviz talep edilmekteydi. 11.11.1959 senesinde Hususi Kalem Müdürü Bedri Akyüz imzası ile Maliye Bakanlığından söz konusu gerekçeyle 500 dolar talep edilmiş, Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın bu tezkere üzerine uygundur ibaresi üzerine, hiçbir belge aranılmadan 29.12.1959 tarihinde, 4053 sayılı izin ile belge verilmişti. Bu sırada Almanya'ya yerleşmiş olan Dr. Turan İtil adlı Türk vatandaşı Türkiye'ye gelerek Refik Koraltan'ın evinde misafir kalmış, Refik Koraltan kendisinden bir mürebbiye bulmasını rica etmiş, Dr. Turan İtil Almanya'ya dönünce bu hususta bazı isimleri bildirmiş ve Refik Koraltan tarafından, bu kişiler içinden Barbara Kutzke adında ki kişi seçilmişti. Refik Koraltan ve Barbara Kutzke aralarında yapmış oldukları anlaşmaya göre Refik Koraltan tarafından bu kişiye her ay 250 doyç mark verilmesi kararlaştırılmıştı.

13 Şubat 1960 tarihinde Barbara Kutzke'nin Türkiye'ye geldiği Refik Koraltan'ın tuttuğu takvim defterinden anlaşılmıştı. Bundan 6 gün sonra Refik Koraltan'ın eşi için tedarik edilecek sıhhi malzemeye sarf edilmek üzere Maliye Bakanlığından alınmış olan izin belgesi kullanılmak suretiyle Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası vasıtasıyla Doktor Turan İtil'in Almanya'daki adresine 2100 D.M. gönderilmişti. Maliye Bakanlığınca verilen izne istinaden Dr. Turan İtil'e gönderilen döviz Refik Koraltan'ın emriyle gönderilmiş bulunduğu hususi kalem müdürü Bedri Akyüz'ün ifadesinden anlaşıldığı ve Refik Koraltan'ın bu hususu kabul ettiği söylendi. Hadisedeki yolsuzluk ithamı, sıhhi sebepler için alınmış olan dövizin hizmet ücreti olarak Almanya'da bulunan bir şahsa ödenmek üzere, Dr. Turan İtil'e transfer ettirilmesiydi. 14 sayılı kararın 71 maddesi döviz izinlerine dayanarak alınan dövizlerin Maliye Bakanlığı ve yetkili kılacağı mercilerin izni olmadan devredilmesini men etmekteydi. Bu devir ve transfer muamelesi Refik Koraltan'ın verdiği emir üzerine Bedri Akyüz tarafından yaptırılmış ve bu husus Refik Koraltan ve Bedri Akyüz'ün ifadeleriyle sabit bulunmuştur, denildi.

Bu itibarla Refik Koraltan'ın hareketi 1567 sayılı kanunun değiştirilen 6258 sayılı kanunla 3 maddesinin A fıkrası esasına girdiğine temas edilerek, Maliye Bakanı Hasan Polatkan kanunda ifade edilen sıhhi malzeme ithali için gerekli bulunan kayıt ve şartlar yerine getirilmeden hususi kalemden Maliye Bakanlığına hitaben yazılan tezkereye uygundur şerhi vererek, memuriyet vazifesini suiistimal ettiği belirtildi. Bilirkişi

makamlarınca ve Maliye Bakanlığının ilgili dairelerinin kayıtlarına ve ilgili memurların bilgilerine başvurularak konu kesin olarak tespit edilmiştir, denildi.[96] Netice olarak, Ziya Kayla başkanlığındaki heyet tarafından, Refik Koraltan hakkında 1567 sayılı kanunun 6258 kanunla muaddel 3. Maddesinin A bendine ve Hasan Polatkan hakkında T.C.K.'nın 240. Maddesine göre soruşturma açılmasının uygun görüldüğü kanaatine varıldığı bildirildi.[97]

Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı Hayreddin Ş. Perk tarafından, Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına yazılan yazıda, Türk parasının kıymetini koruma kanununa muhalefet ve memuriyet görevini kötüye kullanmaktan dolayı Refik Koraltan ve Hasan Polatkan'ın tutuklu olarak Yüksek Adalet Divanına sevklerine karar verildi.[98] Refik Koraltan'ın mürebbiyesine gönderilen döviz muamelesinin tetkikinin tamamlanması için tayin edilen kişi Maliye Bakanlığı müfettişi Sabih Gider oldu. 20.9.1960 tarihinde adı geçen bilirkişiye yeminin hatırlatıldığı, söz konusu dosyanın verildiği ve bilirkişinin dosyayı inceleyip raporunu vereceğinin beyan edildiği bildirildi.[99] 25.8.1960 tarihinde Dr. Turan İtil tarafından yüksek soruşturma kurulu, soruşturma müfettişi Sabih Gider tarafından 18.8.1960 tarihli yazıyla sorulan sorulara cevap olarak; görevi son bulan TBMM Reisi Başkanı Refik Koraltan'ın köşkü için bir müdire ve aynı zamanda rahatsız olan eşi için bir hemşire talebi gündeme gelmiş, birkaç kez tekrarlanmış olan istek üzerine Refik Koraltan'ın oğlu, Oğuz Koraltan'ın Almanya'da bizzat bu işle meşgul olduğu belirtildi. Ayrıca gerek Refik Koraltan'ın gerekse hastalığını takip ettiği Makbule Koraltan'ın oğullarının bu talebini destekledikleri ifade edildi. Aranan şahısta hastabakıcılığı, köşkün işlerini ve personeli idare etmek, kabul ve davetleri organize edebilmek ve muhtelif lisanlar bilme gibi şartların lüzumunu istediklerini söyledi. Bayan Barbara Kutzke, iş ve işçi bulma kurumunun kendisinin ve Refik Koraltan'ın yapmış olduğu soruşturmaya müteakip seçildiğini belirtti. Bayan Kutzke'nin tahsili muhtelif diller bilmesi ve hastabakıcılık kurslarından mezun olması, otelcilik ve organizasyon okulundan mezun olması gibi aranan şartları taşıması sebebiyle tavsiye edilmiş olduğunu ifade etti.[100]

Barbara Kutzke'nin beyanatının sunulduğu ve mukaveleyi imzalayan Koraltan ve Kutzke'nin birer nüsha aldıklarını, kendisinde mukavelenin yâda suretinin olmadığını, Refik Koraltan'ın evrakları arasında mukavelenin bulunacağının bulunmadığı takdirde yazmış

[96] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/3. ; **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/4.
[97] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/5.
[98] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/8.
[99] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/9.
[100] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/16.

olduğu Bayan Kutzke'nin adresinden istenilebileceğini ayrıca mukaveleyi tasdik eden Münich Konsolosluğunda da bir suretinin olmasının ihtimal dâhilinde bulunduğunu söyledi. Şubat 1960'dan itibaren Bayan Kutzke'ye yollanmak üzere her ayın 15 inde adresime DM.250 havale edilmiştir diyerek, bu paranın neden doğrudan Kutzke'ye değil de kendisine havale edildiğini anlayamadığını belirtmiştir. Mürebbiyenin işte deneme safhasında başarılı olamayıp geri döner ve parayı iade etmez ve belki bir iki aylık maaş kaybolur korkusuyla yapılan ricayı kabul ettiğini söyledi. Kutzke'nin banka adresine gönderilmek üzere kendisine 4 ay müddetince yolladığını söyledi. Türkiye da mayıs ayında gerçekleşen olay ve Koraltan'ın ailesine ulaşamadığından haziran temmuz ve ağustos toplam 3 aylık gönderilmeye devam eden paranın hesabında olduğunu belirtti. Dr. Turan İtil açıklamasının devamında Türkiyeden Almanya'ya dönen ve eşyalarının bir kısmını Türkiye'de bırakan Barbara Kutzke'nin kendisinden mevcut zararın ödenmesi hususunda yardım istediğini kendisinin bu hususta yardımcı olamayacağını konsolosluk vasıtasıyla mevcut zararını karşılamak üzere Türk Büyükelçiliğine müracaat edebileceğini söylediğini belirtti. İtil aylarca Koraltan ve Akyüz aileleriyle yazışmalarının olduğunu ancak konuyu önemsiz bulduğundan saklamaya da gerek duymadığını ifade etti.[101]

Tahkikat sırasında ifadesine başvurulan TBMM Riyaseti Hususi Kalem Müdürü Bedri Akyüz; Refik Koraltan'ın hanımının 1945 yılından beri rahatsız bulunduğunu ve Refik Koraltan'ın Almanya'dan sıhhi malzeme getireceğinden bahisle 500 dolarlık bir tahsisin yapılmasını beyan ve teklif edilmesini emretmesi üzerine kendisinin bu ihtiyacı11.11.1959 tarih ve 1776 bir tezkere ile Maliye Bakanlığına yazıldığını söyledi.[102] Müracaat ettiklerini ve döviz için gereken izni aldıklarını söyledi. Bir müddet beklenildiğini daha sonra Dr. Turan İtil aracılığıyla Barbara Kutzke'nin hemşire olarak seçildiğini ve yapılan anlaşma gereğince ücretinin bir kısmının Almanya'daki ailesine mark olarak ve bir kısmının Türkiye'de verileceği kararlaştırıldı. Söz konusu Bayan Barbara için ayrıca döviz almanın imkânsız olduğunu, heyetçe yazılan mektubun kendisine Koraltan tarafından telkin edildiğini, madde madde ne yazılması lazım geldiğini söylediğini, yol parası olarak buradan uçak bileti gönderildiğini, Türkiye'de ve Almanya'da belli miktarda ödeme yapıldığını bunun doğru olmadığını bildiğini ve Refik Koraltan' a söylediğini onun da hanımın sıhhi malzemesi için alınmıştır mahzur yok dediğini anlattı.[103]

---

[101] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/17.
[102] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**., **age.;** 672.
[103] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/41.

19.8.1960 tarihinde ifadesi alınan Bedri Akyüz'e, Refik Koraltan ile mürebbiye arasındaki akdedilen mukavelenin mahiyeti neydi diye sorulduğunda; Mukavelede hasta olan Refik Koraltan'ın hanımına bakılacağı ve kendisiyle alakadar olunacağı, evde çalışanlarla meşgul olunarak ev müdiresi gibi hareket edeceği, perhiz yemeklerine dikkat edeceği, tecrübe devresi gibi hususların yer aldığını söyledi. Ayrıca senelik izin meselesi de yer alıyordu madde madde Refik Koraltan tarafından yazılmıştı, dedi. Yol parası olarak kendisine uçak biletinin gönderildiğini söyledi. Ayda kendisine burada 250 Türk lirası ve dışarısı için de 250 doyç mark ödeniyordu. Bu muamelenin kendisi tarafından bilinip bilinmediği sorulduğunda bu muamelelerin usulsüz olduğunu bildiğini ve Refik Koraltana söylediğini anlattı. Refik Koraltan'ın da cevap olarak, ne olacak zaten hanımın sıhhi malzemesi için alınmış olduğunu söylediğini aktardı.[104]

Mahkeme tarafından yapılan incelemede Makbule Koraltan'ın hasta olması sebebiyle tıbbi malzeme ihtiyacı için maliye bakanı Hasan Polatkan tarafından tahsis edilen 500 doların usulsüz verildiğinin tespit edildiği belirtildi. Dövizin tahsil edildiği tarihte 34 sayılı ithalat tebliğinin 33. Maddesine göre kişi ve aile ihtiyaçlarında kullanılmak üzere dışardan getirtilecek ilaç vs gibi maddeler için, Kambiyo Murakabe mercilerince 30 dolar döviz verilecektir. Bunun üzerinde meblağda döviz verilmesine gerekçe olan taleplerin Maliye Vekâleti(Hazine Umum Müdürlüğü) tarafından tetkik edilip sonuçlandırılacaktır. Bu mercilerden ilgililerden ithalatın fiilen yapıldığının ve getirilen malzemelerin şahıs ve ailenin ihtiyaçlarında kullanılacağına, ticaret mevzuu yapılmayacağına dair bir taahhütname alınacaktır. Hiçbir esasa istinat etmeden özel kalem müdürünün mektubu ile taahhütnameye aykırı döviz tahsis edilmesi, kendilerinden herhangi bir taahhütname aranılmaması, bu ihtiyacın gerekli olup olmadığının tetkik edilmemesi, Hasan Polatkan'ın bakanlık görev ve memuriyetini suiistimal ettiğini gösterdiği belirtildi. Refik Koraltan için karısının tedavisi için usulsüz olarak çıkarttığı dövizlerin Almanya'dan getirdiği mürebbiye 'ye havale etmekle 14 sayılı karara aykırı hareket ettiği ve sözü edilen taahhütlere riayetsizlik ve aykırı beyanda bulunduğu ifade edildi.[105]

Hasan Polatkan ifadesinde söz konusu hadise hakkında; 500 doların neden hiç tetkik yapılmadan ve taahhütname alınmadan verildiği sorusuna cevaben Refik Koraltan'ın hususi kalem müdürü tarafından Vekâlet makamına hitaben yazılan 11.11.1959 tarihli yazı altına 28.12.1959 tarihinde uygundur şerhinin tarafından verildiğini ancak yazının Hazine Umum

[104] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/54.
[105] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/42.

Müdürlüğü aracılığıyla Kambiyo merciine intikal etmesi o zaman ki döviz mevzuatına göre lüzumlu formaliteyi alakalı servislerce yerine getirilmesi icap ederdi dedikten sonra bu formalitelerin yerine getirilmemesinden kendisinin haberdar olmadığını ve herhangi bir emir vermediğini belirterek beyanını imzaladı.[106]

Mahkeme söz konusu dava üzerine şahitlik yapan; BMM Riyaseti Hususi Kalem Müdürü Bedri Akyüz, Ankara Kambiyo Müdürlüğü servis şefi Seyfettin Çelebi, Ankara Kambiyo Müdürü Niyazi Ersun, Ankara Kambiyo Müdür Muavini Salih Özüdoğru ve Ankara Kambiyo memurlarından Günay Demiray'ın şahitlikleri ve Dr. Turan İtil'in 28.05.1960 tarihli mektubu, Hususi Kalem Müdürü tarafından Maliye Bakanlığına 11.11.1959 tarihli tezkere, 5.09.1960 ve 23.09.1960 tarihli bilirkişi raporları, Refik Koraltan'ın hatıra defterinin 14.02.1960 tarihli kısmındaki ifadeler ve her iki sanığın ifadeleri ile tahkikatını yapmıştı.[107]

21 Eylül 1960 günü Maliye Teftiş Heyetince davet edilen ve konu ile ilgili ifadesine başvurulan bir diğer isim Ankara Kambiyo Müdürlüğü servis şefi Seyfettin Çelebi'ye

---

[106] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/44. ;**bk.** 21 Eylül 1960 tarihinde Maliye Teftiş Heyetine davet edilen Ankara Kambiyo Müdür Muavini Salih Özüdoğru'ya Yüksek soruşturma Kurulu ile ilgili olarak söz konusu konu hakkında muhtelif sorular soruldu. Refik Koraltanın arzusu üzerine kendisine tahsis edilen 500 dolar dövizin verilmesi üzerine belgede ne maksatla gönderileceği kısmına ihtiyaç için ibaresi kaydedilmiş o zamanki icap eden mevzuat gereğince lüzumlu evrakın muamelede aranmadığının tespit edildiği belirtilmiştir. Bu sebeple aranması gereken belgenin bu muamelede aranmamasının sebebi ve vekile gönderilen mektupta sıhhi malzeme ihtiyacı yazılı bulunduğu halde belgeye sadece ihtiyaç diye yazılmasının sebebi soruldu. Ankara Kambiyo Müdür Muavini Salih Özüdoğru sorulan sorulara verdiği cevapta; normal işleyişte 14 sayılı karar ve buna ilişkin tebliğlere göre birimlerinde hareket edildiğini ancak söz konusu hadise de yazının doğrudan doğruya makama verilmiş olduğunu Hasan Polatkan'ın bu yazıyı uygundur ibaresi ile kendi makamlarına gönderdiğini bu sebeple muamelenin normal olmaktan çıkmış bulunduğunu belirterek burada kast ettiği şeyin bu gibi durumların olağan sıradan bir durum olduğu, buna benzer taleplerin yapıldığını ve uygundur şeklinde kendi mercilerine geldiğini ifade etti. Bu sebeple tebliğler dışında ikinci bir yolun da bu olduğu belirtildi. Söz konusu ihtiyaç tabirinin servisteki görevlinin dilekçenin kapsamından çıkardığı bir ifade olduğunu bunun için kalıplaşmış ve belirlenmiş bir tabir olmadığını söyledi. Muamele işlemlerinin yapılması sırasında herhangi bir şekilde Hasan Polatkan ya da Refik Koraltan tarafından bir baskıya maruz kalıp kalınmadığı sorusuna Ankara Kambiyo Müdür Muavini Salih Özüdoğru, verdiği cevapta bu muamelenin yerine getirilmesinde herhangi bir tazyike maruz kaldığını hatırlamadığını ifade etti. Belgede önce Makbule Koraltan'ın ismi yazılı iken sonra neden değiştirildiği sorusuna cevaben; Bedri Akyüz'ün telefon ettiğini Makbule Koraltan'ın rahatsızlığı sebebiyle ödemeyi onun alamayacağını söyledi kendilerinin yine de işlem yapmadıklarını daha sonra Hasan Polatkan'ın kendisini aradığını ödemeyi neden yapılmadığını sorduğunu, tahsis edilmiş bir para olduğu için verilmesi gerektiğini söylediğini belirtti. Bunun üzerine kişi ismini adrese havale şeklinde düzelttiğini söyledi, **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/44. ; **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/46.

[107] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;**, 673. ; **bk. ;** 21 Eylül 1960 günü Maliye Teftiş Heyetinin daveti üzerine, Ankara Kambiyo Müdürlüğü memurlarından Günay Demirel'in de ifadesi alındı. Bedri Akyüz imzalı Hasan Polatkan'a gönderilen mektupta sıhhi malzeme ihtiyacı için ibaresi olduğunu bu duruma nazaran ihtiyaç olarak ibaresi gibi bir tabiri neden belgeye yazdığı sorulmuştur. İhtiyaç olarak ibaresini kullanırken mektupta yazılı sıhhi ihtiyaç malzemesini kast ettiğini belirtti. Bu muamelede neden normal zat ve ailelerde olduğu gibi gerekli taahhütname ve belgelerin aranmadığı sorusuna cevaben; Maliye Bakanı uygundur diye bir talimat verdiği zaman hiçbir vesika aramadan bunu yaptıklarını ifade etti. Eğer usulüne göre tabiri kullanılırsa o zaman belge istediklerini söyledi, **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/49. ; **bk.; Refik** Koraltan tarafından el yazısıyla tutulmuş olan notlarda; Barbara Kutzke dün gece geldi. Alman, İngiliz, Fransız ve İtalyan dillerini ana dili gibi konuşuyor. Yaşı 25, sarışın görünür, terbiyeli ve zeki, uğurlu ve hayırlı olsun ibareleri yer aldığı ifade edildi, **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/41.

Yüksek Soruşturma Kurulu ile ilgili yapılmakta olan tahkikatın safhası anlatılarak sorular sorulmuştur. Hasan Polatkan tarafından uygundur ibaresi ile Ankara Kambiyo Müdürlüğü'ne gönderilen belge üzerinde sıhhi malzeme ihtiyacı ibaresi olduğu halde sizin biriminizde düzenlenen halinde neden ihtiyaç ibaresi kullanıldığı sorularak, kurumunuz tarafından o günkü mevzuata göre neden gereken evrak sorulmamıştır denildi. 500 dolar meselesinin bir yetki meselesi olduğunu ve bununda Kambiyo merciinin yetkisi dışında olduğunu belirtti. Maliye Bakanı takdirini kullanmıştır. Yerleşmiş olan uygulamaya göre bakanın uygundur dediği bu kabil taleplerde herhangi bir vesikanın istenmediğini ifade etti. Hadisenin eski olduğunu belirten memur belgedeki ifade şeklinin değiştirilmesi sorusu üzerine, Sıhhi malzeme ihtiyacı ile ihtiyaç olarak ibaresi arasında çok büyük fark olmadığını çünkü bunun standart bir ibaresinin bulunmadığını söyledi.[108] Herhangi bir baskıya maruz kaldınız mı sorusuna, böyle bir şey hatırlamadığını belirtti.[109]

Refik Koraltan'ın 10 Eylül 1960 tarihli ifadesine göre verdiği beyanatta; Refik Koraltan Barbara Kutzke'nin hasta olan eşine bakması amacıyla Almanya'dan getirildiğini ifade etti. Yanlarında 2 ay kaldığını ve ücretini 300 lira Türk parası olarak ve 150 lira karşılığı doyç mark olarak kararlaştırıldığını, türk parasını Türkiye'de iken kendisine verdiğini belirtti. Dövizleri kısmen hanımın ilaç parası olarak temin edilen dövizlerden ödendiğini 150-200 mark kadar olan paranın kati miktarını hatırlamadığını söyledi. Bu döviz Almanya'daki bir doktor vasıtasıyla eşinin ilaç parası olarak bu doktora gönderilen dövizden ödendiğini ifade etti. Maliye vekâletinden alınan 500 dolarlık belge gösterildiğinde bahis ettiği paranın bu olup olmadığı sorulduğunda, Refik Koraltan bahis edilen ödemenin buradan yapıldığını söyledi. Refik Koraltan' a 14 Şubat ve 18 Şubat tarihli takvim yapraklarına yazılmış olan yazıların kendisine ait olup olmadığı sorulmuş, Refik Bey de kendisine ait olduğunu söylemiştir.[110]

Hadisede Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın 14 sayılı karara ve buna ilişkin 47 sayılı ithalat tebliğinin 34. Üncü maddesinde yazılı olan ve sıhhi malzeme ithali için gerekli bulunan kayıt ve şartlar yerine getirilmeden, Hususi kalemden Maliye Bakanlığına yazılan tezkereye uygundur şerhi ile belgenin işleme konmasına imkân vermek suretiyle memuriyet vazifesini suiistimal ettiği ifade edildi. Bunun bilirkişi tarafından Maliye Bakanlığının ilgili

[108] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/51.
[109] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/52.
[110] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/48.

dairelerinin kayıtlarına bakılarak ve ilgili memurların bilgisine müracaat edilmek suretiyle kesin olarak tespit edildiği belirtildi.[111]

Refik Koraltan'ın hasta olan karısı için sıhhi malzeme getireceği gerekçesiyle almış bulunduğu 500 doları, Almanya'dan bir mukavele ile getirttiği Barbara Kunzke'ye hizmet karşılığı olarak tahsis etmiştir. Maliye Bakanlığına yazılan tezkere de gösterilen gerekçe sıhhi malzeme ithal edileceği gösterildiği halde bu dövizin hizmet karşılığı olarak hastabakıcı olarak getirtilen Barbara Kunzke'ye ücret karşılığı verilmesinin, mahkeme tarafından Türk parası kıymetini koruma hakkındaki 1567 sayılı kanunun 6258 sayılı kanunla madde 13/A maddesine muhalif hareket ettiği hükmüne varıldı.[112]

6.2.4. Döviz Kaçakçılığı Davası ve Refik Koraltanın Savunması

Refik Koraltan gerek Yüksek soruşturmadaki, gerek duruşmada ki müdafaalarında; 14 seneden beri karısının ağır bir felç hastası olduğunu, fıtık rahatsızlığı ile kanser ameliyatı geçirdiğini ve döviz müsaadesinin salahiyetli doktorların gösterdiği lüzum ve ihtiyaca istinaden alındığını, eşinin senelerdir çeşitli ve ağır hastalıklarla mustarip bulunduğunu söyledi.[113] B u şekilde her yönden ağır bir hasta sahibinin psikolojik bakımdan ne hal içinde bulunduğunu çok zor olan durumun takdir buyurulacağından şüphesi olmadığını belirtti. Eşinin hastalığının umumi durumu, tedavisi ve hayatının her zamankinden daha ziyade çok esaslı ihtimama muhtaç olduğunun uzman doktorların tavsiyesi ile de ifade edildi. Refik Koraltan , bu buhranlı zamanlarda Almanya'dan gelen dostu Turan İtil'in tavsiyesi ile tedavi şekilleri ve tedavi etütleri hakkında bilgi aldıklarını belirtti.

Tedavinin tatbiki ve takip edilmesi işi, ayrıca evin idaresi ve tanzimiyle ilgilenecek birini Almanya'da yapılacak etraflı tahkikattan sonra gönderebileceklerini sohbet sırasında söylediklerinde sıkıntılı şartlar altında bulunan bir insan olarak kabul ettiğini ifade etti. Bilindiği üzere de altı aylık bir mukavele üzerine bu kişinin geldiğini söyledi. Teklif olunan ayda 250 doyç markı vermeği kabul ederek mukavelenin yapıldığını, sekiz aylık tutarı bulunan ve 500 doların karşılığı olan 2100 doyç markı, Hususi Kalem Müdürü Bedri Akyüz tarafından Dr. Turan İtil' gönderildiğini söyledi. Bu husus daha konuşulmamışken usulüne uygun olarak alınmış olan mevzu bahis 500 dolar dövizin bilinen tavsiye üzerine ve gayeden

---

[111] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/56.
[112] **Yüksek Adalet Divanı Kararları, age.;** 673, 674.
[113] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;** 674. ; **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/15.

ayrılmadan bu işe tahsisinde kanuni bir mahzur görmediğini ve kullanıldığını belirterek Türk parasını koruma hakkındaki kanuna muhalefetin mevcut olmadığını beyan etti.[114]

Hasta olan eşinin doktorlarca, ilaçlar verilirken herhangi bir yanlışlık yapılmaması, günlük hayatın takip ve tanzimi bu suretle hastanın elemlerini azaltmak olduğuna göre maksat ve gayeden uzaklaşılmamış olduğunu söyledi.[115] Refik Bey, müsaadesi çok önceden alınmış döviz yine ayrı bir gaye için harcanmamış, hastanın tedavisi ile sıkı sıkıya alakalı bir mevzu temini yoluna gidilmiştir, dedi. Refik Bey konuşmasını sonlandırırken, adil ve hassas vicdanları olan heyetin sesine uygun tecelli edecek beraat kararını beklediğini ifade etti.[116]

Refik Koraltan'ın avukatı aynı zamanda kızı Ayhan Timurtaş müdafaada şu sözlere yer verdi; Refik Koraltan'ın İstiklal mücadelesine Konya'dan başlayarak bu yolda milletvekilliği, valilik ve on yıl süren Meclis Başkanlığı görevlerini yaptığını belirtti. Bugün 500 dolar döviz karşılığı Türk parasını karısına ilaç getireceği yerde, hastabakıcı getirmiş olmaktan sanık olarak bulunduğunu söyledi. Kanunun hiçbir şahıs için değişmeyeceğini ve herkes için eşit olduğunu belirten avukat, ancak dünyanın hiçbir yerinde tarih boyunca bir devletin Meclis Başkanlığına gelmiş bir şahsiyetin 500 dolarlık bir döviz suiistimalinden dolayı yargılanmadığını söyledi. Uzun yıllar eşinin rahatsızlığına şahit olan Refik Koraltan'ın hasta karısına bir bakıcı getirmesi mi suçtur diyerek aynı şartlar altında kim olsa aynı şekilde hareket ederdi demiştir. Müvekkiline suç olarak izafe edilen bu davranışın bir vefa ve insanlık örneğinden başka bir şey olmadığını ifade etti.[117]

İddia makamından bir sanığa hakaret yağdırılmasının pek seyrek görüldüğünü ve üstelikte bu sanık siyasi suçlu olarak yargılanmaktadır, dedi. Avukat, söz konusu davada adı geçen Barbara Kutzke'nin hâkim bir babanın kızı olduğunu Sorbon üniversitesini bitirdiği ve üç dil bildiğini, temiz, namuslu bir kıza iddia makamının yakıştırdığı hizmet şekli, en hafif tabirle insaf ölçülerini incittiğini ifade etti. Refik Koraltanın hanımının 14 yıldan beri hasta yatmakta olduğunu, önceki yıl bir kanser ameliyatı geçirdiğini, uzman hekimlerce

---

[114] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;** 674. ; **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/16. ; **bk. ;**Muhterem reis beyefendinin en salahiyetli kişi olan Kambiyo müdürüne hadisenin asıl mana ve mahiyetini aydınlatmaya yarayacak bir sual buyurulacaksa bunun döviz verilirken ayrıca bir taahhütname alınması gerekir miydi? Suali olduğunu ve cevap olarak da evet taahhütname alınmalıydı dedikten sonra Refik Koraltan sözlerine devamla soruyorsunuz, taahhütname alınmadığına göre müsaadesi alınmış olan döviz başka yere sarf olunabilir miydi, cevabın evet sarf olunabilirdi diyerek hatalı bir halin olmadığını ifade etti, **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/18, **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/19.

[115] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/17.

[116] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/21.

[117] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/34.

hastanın hususi bir bakım ve ihtimama ihtiyacı olduğunun bildirildiğini söyledi. Pro. Dr. Tevfik Berkman ile Prof. Dr. Hazım Bumin'in raporları ile şahit Bedri Akyüz'ün ifadesi, Dr. Turan İtil'in imzalı mektubu'nun bu durumu tespit ettiğini belitti.[118]

Koraltan ailesinin bu mevzuyu yani hastanın bakım işini çözemediklerini müşkülat içinde kaldıkları bir zamanda aile dostlarından Almanya'da bulunan Dr. Turan İtil'in Türkiye'ye geldiği bir zamanda hastayı kontrol ettiğini belirtti. Bir hasta bakıcı getirilmesi kararlaştırılmış ve bu hususta Dr. Turan İtil'in görüşüne başvurulmuştur. Türk parasının kıymetini koruma kanununa muhalefet davasının mevzuunu teşkil eden Barbara Kutzke adlı Alman hasta bakıcının Türkiye'ye gelme hadisesi arz edilen zaruret ve uzman doktorların tavsiyesi üzerine olmuştur, dedi. Anlaşma mucibince hastabakıcının maaşının bir kısmının döviz olarak ödenmesi kararlaştırılmış ve bu dövizin bir kısmı müvekkilimin hanımının sıhhi malzeme ihtiyacını karşılamak üzere tahsis olunan 500 dolarlık döviz ile karşılanmıştır.[119] Avukat isnat edilen suçta dövizin Barbara isimli hastabakıcıya devir edildiğinden bahis ederek burada isnat edilen suç yani dövizin amacı dışında kullanıldığı doğru değildir. Müvekkilim dövizi Barbara isimli şahısa devir etmemiş hanımının bakımını yapması için vermiştir. Döviz Refik Koraltanın sıhhi bakımının tesisi için alınmıştır. Dövizin bu maksat dışında kullanıldığını bir an için bile kabul edilse dahi Refik Koraltana isnat edilen dövizin maksat dışında kullanıldığı değil sadece devir etmekten ibaret olduğunu söyledi.[120] Müvekkilinin beraatine karar verilmesini heyetten talep etmiştir.[121] 18.11.1960 tarihli Prof. Dr. Hazım Bumin'in ifadesinde Refik Koraltan'ın eşi Makbule Korlatan'ın sağlık durumu hakkında izahat vermiştir. Makbule Koraltan'ın 1946 senesinden beri felçli olduğunu, 1954 senesinde fıtık rahatsızlığı geçirdiğini, 1959 senesinde kanser nedeniyle ameliyat edildiğini aktardı. Hastada senelerden beri mevcut olan felç, fıtık ve diğer rahatsızlıklardan dolayı hasta bakımından anlayan birinin nezaretinde yaşamasının muvafık olacağını bildiren raporun istek üzerine verildiğini söyledi.[122]

[118] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/35.
[119] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/36.
[120] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/37.
[121] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/38.
[122] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/39.

6.2.5. Vatan Cephesi Davası

Yassıada'nın 19 numaralı davası, Vatan Cephesi davası oldu. Aralarında Refik Koraltan'ın da yer aldığı 22 kişi yargılandı. Sabık Başvekil Adnan Menderes ile sabık TBMM Başkanı Refik Koraltan ve DP Genel İdare Kurulu Üyelerinin sanık bulundukları davaya 27 Nisan 1961 günü başlandı. Kararnamede Adnan Menderes ve diğer sanıkların Türkiye'de demokrasiyi savunmak vazifesini yapan teşekkülleri susturmak ve yok etmek amacıyla, "Vatan Cephesi Ocakları" kurduğu ve bu gaye üzere bu teşkilatın çok geniş imkân ve vasıtalara donatıldığı, her türlü kayıt ve denetimden uzak tutulup şahsa bağlı bir tahakküm haline getirildiği iddia edildi.[123]

Adnan Menderes'in ifadesine göre, Vatan Cephesi, CHP'nin kurduğu Güç birliği çalışmalarına karşılık olarak kuruldu. Vatan Cephesi, Demokrat Parti teşkilatından bağımsız değildi ve bu tabir sadece slogan olarak Demokrat Parti Ocağı anlamında kullanıldı. Adnan Menderes'in beyanatlarına göre, Vatan Cephesi parti içi politikayı ilgilendiren bir düzenlemeydi. Çeşitli sebeplerle partinin dışında kalmış, partiden uzak kalmış ya da uzaklaştırılmış olan kişileri partiye çekmek ve partini parçası olan bu ocaklarda biraraya getirmek gayesi vardı.[124]

Bayar ve Menderes, hükümet üyeleri, Vatan Cephesi teşkilatını, bir sınıfın başka bir sınıfa tahakkümü için araç olarak kullanmak suçu ile yargılandılar.[125] Vatan Cephesi Davası gerekçesinde bir düşman toğluluğu olarak ilan ettikleri muhalefeti yok etmek, tarafsız kitleyi ortadan kaldırmak ve kurulan dikta rejimini devam ettirmek için, demokrasiyi red ve inkâr eden ve DP tüzüğüne de aykırı bulanan Vatan Cephesinin kurularak faaliyete geçirilmesi iddiaları yer aldı. Bunların dışında yalana yer verilmesi, ölülerin diri gösterilmesi, baskı ve tazyik yoluyla birçok kimsenin Vatan Cephesine kaydettirilmesi, Vatan Cephesine ait olan masrafların örtülü ödenek ya da iktisadi devlet bütçeleri teşekküllerinden ödemek yâda ödettirmek yoluyla Türk Ceza Kanunun 141/3, 6, 8 ve 173 üncü maddelerine muhalif hareket ettikleri ifade edildi.[126]

Davada muhalefeti yok etmek, tarafsız kitleyi ortadan kaldırmak amacıyla Vatan Cephesi teşkilatını kurup faaliyete geçirerek, teşkilatın alt masraflarının ya örtülü ödenekten

---

[123] Atalay, A. **age**., 240.
[124] Naskali, G. E. , Vatan Cephesi.., **age.;** s.VIII.
[125] Karanis, F., **age.,** 452.
[126] Naskali, G. E. , Vatan Cephesi.., **age.;** 646.

veya iktisadi devlet teşekkülleri bütçelerinden ödemek ve ödettirmek yoluyla Türk Ceza Kanunun 141/3, 6, 8 ve 173 ncü muhalefet ettikleri iddiasıyla eski BMM Başkanı ve DP Genel İdare Kurulu üyesi Refik Koraltan'ın da aralarında bulunduğu kişiler hakkında kararlar verildi.[127]

Refik Koraltan 15 Ekim 1958 tarihli Zafer gazetesinde İzmit'te yaptığı bir konuşma yayınlanmıştı. İzmit konuşmasında ; *"Yıkıcı politikanın bu Millette neye mal olduğunu hepimiz biliriz, yol açılmıştır, o yol topyekûn kurtuluş ve yükseliş yoludur. Bu milletin medeni bir topluluk halinde tek Vatan Cephesinde birleşmesinde engel kalmamış"* olduğu yönündeki sözleri delil olarak sunuldu. Koraltan'ın bu sözlerinin, Vatan Cephesinin kuruluş gayesini belirtebilecek bir açıklıkta olduğu iddia edildi. Türk milletinin bir bütün olarak Vatan Cephesinde birleşmesinde bir engel kalmadığı, bu sebeple muhalefet partilerinin ve tarafsız kütlenin yerlerinin olmadığı anlamı taşıdığı, Türk halkının siyasi görüşleri ne olursa olsun Adnan Menderes'in bayrağı altında toplanması lüzumuna işaret edilerek, Refik Koraltan'ın vatan cephesi propagandası yaptığı belirtildi.[128] Refik Koraltan hakkında Vatan Cephesine sadakatle bağlı olduğu ve Vatan Cephesinden büyük ümitler beslediği yönündeki ithamlara delil olarak, hatıra defterine kaydedilen ifadeler gösterildi.[129] Hatıra defterinde söz konuş konuya dair olarak Refik Koraltan; CHP den her gün yurt her tarafından yüzlerce ve binlerce kitlelerin DP cephesine katılmaların devam ettiği, diğer partilerin örneğin Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Hürriyet Partisi'nin çöküntü içinde olduğu, her geçen ay içinde 200.000 yekûn vatandaş kitlesinin DP cephesinde yer aldığı, çeşitli sebeplerle partiden ayrılanların yuvaya döndüklerini ve manzaranın millet memleket lehine ümit verici olduğunu yazmıştı.[130]

Refik Koraltan 8 Kasım 1960 tarihli ifadesinde 1957 seçimlerinin öncesi ve sonrasında partiler arasındaki mücadelelerin fazlaca sertleştiğini, Adnan Menderes'in 1958 yılı sonbaharında Ege bölgesinde yaptığı bir konuşmada, Demokrat iktidarın icraatlarını vatandaşların tasvip ettiğinden ve partiye katılmak arzusunda bulunmak isteyenlere kapılarının açık olduğundan bahisle bunları Vatan Cephesine davet ettiğini, bu suretle DP'den ayrılmış veya ihraç edilmiş kişilerin ve tarafsız yurttaşların DP'ye iltihakları için bir fırsat oluşturulduğunu, parti tüzüğüne göre Vatan Cephesi ocaklarının DP ocağı sayıldığını,

---

[127] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;** 848.
[128] Naskali, G. E. , Vatan Cephesi.., **age.;** 23, **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;** 853.
[129] Naskali, G. E. , Vatan Cephesi.., **age.;** 23.
[130] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;**.853.

Vatan Cephesi konusu ile daha çok Adnan Menderes'in meşgul olduğunu ve Genel İdare Kurulu'nda bu mevzuun ele alındığını hatırlamadığını ifade etmişti.[131]

Başsavcılığın esas hakkındaki mütalaasında; DP'nin takip ettiği hatalı ve programsız mali, iktisadi politika yüzünden memleketin enflasyon 'un içine sürüklendiği, ülkede partizan bir zihniyetin egemen olduğu, iktidardan düşmekten korkuya kapılan Adnan Menderes ve bazı bakanların DP'ye oy vermeyenleri vatana ihanetle ithama kadar ileri gittikleri, durumu tenkit eden bazı profesörlerin üniversitelerden uzaklaştırılması gibi birtakım gerekçelerle bütün sanıkların Vatan Cephesi kurulmasında gayret ve faaliyet gösterdikleri bildirilerek sanık Adnan Menderes'in T.C.K.'nın 146/1 maddesi, Vatan Cephesi faaliyetlerine faal bir şekilde iştirak eden diğer sanıklar Refik Koraltan, Medeni Berk, Tevfik İleri, Sebati Ataman, Hadi Hüsman'ın da içinde yer aldığı isimlerinde aynı madde ile cezalandırılması istenmiştir.[132]

Vatan Cephesi davasında Refik Koraltan'ın müdafaasını Burhan Apaydın ve kızı Ayhan Timurtaş üstlendi. Sanık Refik Koraltan müdafi Avukat Burhan Apaydın sözlü olarak savunmasını yaptı ve 31 Mayıs 1961 tarihli 5 sahifeden ibaret dilekçesini verilerek dosyaya konuldu. Sanık Refik Koraltan'ın diğer avukatı Ayhan Timurtaş savunmasını okudu ve sözlü olarak savunmasını yaptı, ayrıca bir dilekçe verdi. Zafer gazetesinin 15 Mart 1960 tarihli nüshasını da ibraz etti, dosyasına konuldu. Sanık Refik Koraltan müdafilerinden sonra bizzat savunmasını yaptı, 17 sahifelik savunmasına ait dilekçeyi verdi, alınıp dosyasına konuldu.[133]

6.2.6. Vatan Cephesi Davası ve Refik Koraltan'ın Savunması

Bütün sanıklar ve avukatları, vatan cephesi söyleminin, muhalefetin güç birliğine karşı söylenmiş siyasi bir slogandan ibaret olduğunu, siyasi partilerin dönem dönem halk cephesi, vatan cephesi, milli cephe gibi isimler altında vatandaşları bir bayrak altında birleşmeye çağırdıkları, yabancı memleketlerde de buna benzer hareketlerin var olduğu, bir parti reisinin taraflı ve tarafsız vatandaşları kendi partisine çağırmasının muhalefeti yok etmek ve dikta rejimi kurmak şeklinde düşünülemeyeceği ve durumun T.C.K' nın sözü

[131] Naskali, G. E. , Vatan Cephesi.., **age.;** 186.
[132] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;** 862.
[133] Naskali, G. E. , Vatan Cephesi.., **age.;** 589.

geçen ne 141. ve ne de 146. Maddesiyle ilgili olmadığını savunmuşlar ve her sanık kendi durumu ile ilgili fiiliyatı ilgilendiren hususlarda müdafaasını yapmıştır.[134]

Refik Koraltan savunmasında; İzmit'te yaptığı konuşmasının tamamının gazetede yer almadığını, yapmış olduğu o konuşmada vatanın imarından, memleketin müşterek ihtiyaçlarından bahsettiğini, vatan cephesinin ayrıştırıcı değil bir araya getirici bir mana taşıdığını söyledi. Hatıra defterindeki vatan cephesi ile ilgili notların o günün düşünceleri olup aleyhte kullanılamayacağını ifade etti.[135] Refik Koraltan, Vatan Cephesi tabirinin kullanılmaya başladığı günden başlayarak, ayırıcı değil birleştirici manada kullanıldığını, böyle bir teşkilatı kurmaya DP tüzüğünün engel bulunduğunu, nizamnameye göre kullanılan teşekkül haricinde teşekkül kurmaya imkân olmadığını belirtti. Bu doğrultuda görüldüğü üzere bir yazı yazıldığını ancak bir karar alınmadığını ifade etti.[136]

6.3. Refik Koraltan Hakkında Açılan Davaların Sonucu

Anayasayı ihlal suçundan Türk Ceza Kanunun 146/1'inci maddesi hükmünce ölüm cezasına çarptırılmasına oy çokluğu ile karar verildi. Ancak Hıfzı Tüz, Abdullah Üner, Selman Yörük ve Mahkeme Başkanı 146/1-5 maddeye dayanarak müebbet hapis uygulanması reyinde idiler.[137]

Barbara Davası hakkında 5 Eylül 1960 tarihinde bilirkişi maliye müfettişi Sabih Gider tarafından konuyla ilgili hazırlanan raporda; Türk Parasını Koruma Kanunu 3/A maddesi ile Refik Koraltan'ın ceza almasının icap ettiğine dair netice açıklandı. Hasan Polatkan kararname ve tebliğ aleyhine döviz tahsis etmekle Bakanlık vazife ve nüfusunu suiistimal ettiği ifade edildi. Refik Koraltan için Türk parasını koruma kanununun 3. Maddesinin A fıkrasına göre döviz kaçakçılığı yapmıştır, denildi. Dr. Turan İtil'in hesabında bulunan 750 D.M.'nin kendisinden talep edilmesinin icap ettiği belirtildi. 4 sayfa ve 11 ekten oluşan bilirkişi raporu yüksek soruşturma kurulu 8 numaralı komisyon başkanlığına verilmiştir.[138] 12 Ekim 1960 tarihli netice yazısında; Refik Koraltan hakkında 1567 sayılı kanunun 3. Maddesinin A bendine ve Hasan Polatkan hakkında T.C.K nun 240. Maddesine

[134] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;** 862.
[135] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;** 862.
[136] Naskali, G. E. , Vatan Cephesi.., **age.;** 187.
[137] Atalay, A. **age**., 241.
[138] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/43.

göre soruşturma açılmasının uygun görüldüğü kanaatine varıldığı bildirilmiştir.[139] 16.10.1960 tarihli belgede Refik Koraltan hakkında ittifakla ve Hasan Polatkan hakkında ekseriyetle ilgili kanunun maddeleri gereği her iki kişi hakkında Yüksek Adalet Divanına tutuklu olarak haklarında tahkikat açılmasına ayrıca bu suçtan dolayı tutuklama müzekkeresi kesilmesine karar verildiği bildirildi.[140]

Döviz kaçakçılığı Davası, 21 Kasım- 20 Aralık; Genç bir Alman kızını hastabakıcı olarak getirtmek suretiyle döviz kanununu ihlalden, Hasan Polatkan ile Koraltan mahkûm olmuşlardır.[141] 26 Aralık 1960'da verilen kararda davanın Anayasayı ihlal davasıyla birleştirildiği açıklandı. Tevkif müzekkereleri geri alınmamıştı. Bu davada Koraltan 1567 sayılı kanunun 3.Maddesi A/1.fıkrasına göre ve 56.Maddeye göre cezasının altında biri indirilerek 5 ay 25 gün hapis 833 lira 30 kuruş ağır para cezasına, Polatkan ise T.C.K.(Türk Ceza Kanunu)' nın 240/1.Maddesine göre 6 ay hapis, 200 lira ağır para cezasına mahkûm oldu.[142]

Vatan Cephesi Davasında 22 kişi yargılanmıştı bu kişiler; Adnan Menderes, Refik Koraltan, Medeni Berk, Tevfik İleri, Sebati Ataman, Hadi Hüsman, Remzi Birand, Mükerrem Sarol, Samet Ağaoğlu, Atıf Benderlioğlu, Kamil Gündeş, Hüseyin Fırat, Mustafa Zeren, Rıfkı Salim Burçak, Rauf Onursal, Emin Kalafat, Sıtkı Yırcalı, Celal Ramazanoğlu, Dilaver Argun, Kemal Aygün, Mehmet Akın, Burhan Ulutan.[143] Bu davada 19 kişi mahkûm oldu, üç kişi beraat etti.[144] Refik Koraltan ile ilgili olarak Meclis reisi olarak görev yapan Koraltan'ın siyasi faaliyetlerin dışında olması gerekirken, Vatan Cephesine katılımlar hususunda demeçler vermesi sebebiyle Adnan Menderes'e yardım ettiği mahkeme tarafından ifade edildi.[145] Refik Koraltan'ın, Genel İdare Kurulu üyesi olması itibariyle Vatan Cephesi teşkilatı ve çalışmalarını desteklediği, 15 Ekim 1958 tarihinde İzmit'te yaptığı konuşmada bu ocakların bizzat propagandasını yaptığının görüldüğü, hatıra defterine de Vatan Cephesinden büyük ümitle beslediğini aktardığı ifade edildi.[146]

Vatan Cephesi davası sonucunda haklarında yüksek soruşturma kurulunun 22 Mart 1961 tarih, esas 961/704, karar 961/802 sayılı kararı ile son tahkikatın açılmasına karar

---

[139] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/57. ; **bk.** Başkan Ziya Kayla, Üye Mazhar Hiçşaşmaz, Üye Fahri Ar, Kâtip A.Naim Yılmaz, **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/57.
[140] **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/58.
[141] Weiker, W. F., **age.**, 45.
[142] Atalay, A. **age**., 239.
[143] Naskali, G. E. , Vatan Cephesi.., **age.;** XI.
[144] Karanis, F., **age.,** 452.
[145] Naskali, G. E. , Vatan Cephesi.., **age.;** 577.
[146] Naskali, G. E. , Vatan Cephesi.., **age.;** 671.

verilmesi üzerine yapılan açık duruşmada sabık TBMM'si reisi Refik Koraltan hakkında, [147] Anayasayı ihlal suçunun maddi vakıasını teşkil etmiştir, denildi.[148] 91 saat devam eden duruşmadan sonra 21 Haziran 1961'de karar verildi. Sonuçta dava Koraltan için; Anayasayı ihlal davasıyla birleştirildi. Davanın 961/7 numarasında kayıtlı Vatan Cephesi Yolsuzluğu davası Menderes, Berk Benderlioğlu, İleri, Koraltan ve 14 sanık için Anayasayı ihlal suçunun maddi vakıası olarak kabul edildi.[149] Sebati Ataman, Hadi Hüsman ve Mükerrem Sarol Vatan Cephesi davasından ceza almamıştı.[150]

Davalar sonucunda 14 kişi ölüm cezasına çarptırıldı. Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan, Refik Koraltan, Ağah Erozan, İbrahim Kirazoğlu, Hamdi Sancar, Nusret Kirişcioğlu, Bahadır Dülger, Emin Kalafat, Baha Akşit, Osman Kavrakoğlu, Zeki Erataman.[151] Milli Birlik Komitesi 3 idam tasdik ederken, Refik Koraltan'ın Demokrat Partinin üst düzey yöneticileri ve Meclis Grubu Üyeleriyle birlikte Yüksek Adalet Divanmdaki yargılanmasında hüküm giydiği ölüm cezası, 15 Eylül 1961 tarihinde ve 75 numaralı kararla Millî Birlik Komitesi tarafından ömürboyu hapis cezasına çevrildi. Refik Koraltan bu hususa dair; İmralı'da idamı beklerken, 1961 Eylülü'nün on beşinci günü, Milli Birlik Komitesi'nin oy çokluğuyla, üçü hariç, ölüm cezalarının müebbet hapse çevrildiğini anlatmıştı. Refik Bey kendisiyle beraber idam kararı müebbet hapse çevrilen on iki arkadaşıylazorlu bekleyişten kurtularak, tekrar hayata döndüklerini ifade etmişti. Sadık Albayrak, Koraltan'ın idamdan kurtulmasını; "Siyasi hayata atıldığından itibaren inkılapların ruhuna ve inkılapların her türlüsüne imza attığının faturasıdır" diye değerlendirdi.[152]

Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan Divan heyetinin oybirliği ile Refik Koraltan, Agâh Erozan ve İbrahim Kirazoğlu oy çokluğu ile bu en ağır cezaya maruz kalmışlardı.[153] Refik Koraltan kızı Avukat Ayhan Timurtaş, İzzet Akçal'ı yine kızı avukat Saime Kutman, Celal Yardımcı'yı hemşiresi avukat Mesude Varol, Samet Ağaoğlu'nu ablası Av. Süreyya Agaoğlu, Nusret Kirişçioğlu'nu hemşiresi Av. Şükran Esmerer, Mazlum Kayalar'ı kardeşi Av. Şeref Kayalar ve Necla Tekinel'i eşi Av. İsmail

[147] **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, **age.;** 853.
[148] Atalay, A. **age**., 241
[149] Atalay, A. **age**., 240.
[150] Naskali, G. E. , Vatan Cephesi.., **age.;** XI.
[151] Burçak, R. S. Yassıada ve Öncesi**, age.;** 282.
[152] Fahri Coker, **age.;** s.669.; Ertepınar, C., **age.,** 290, Atalay, A. **age**., 241
[153] Fersoy, O. C. , **age.,** 419.

Hakkı Tekinel savunmuşlardı. Bu kişiler bütün güçlüklere göğüs gererek; babalarının, kardeşlerinin ve eşlerinin karşılaştıkları ağır hükümleri dinlemişlerdi.[154]

Refik Koraltan Kayseri Cezaevine giden süreci anlatırken; muhtelif cezalara mahkûm edilen ve sayıları dörtyüzü bulan diğer kişilerle birlikte soğuk ve yağmurlu bir havada uçakla Kayseri Cezaevine nakledildiklerini anlatmıştı.[155]Koraltan İmralı Adasından 43 kişilik bir kafileyle uçağa bindirildi. Kayseri Havaalanı'na inen uçaktan, elleri kelepçeli mahkûmlardan önce Celal Bayar sonra Koraltan indi. Tek sıra halinde otobüse bindirilen mahkûmlar, makineli tüfekle donanmış iki jeep ile Kayseri Cezaevine götürüldü.[156]

6.4. Siyasi Af ve Refik Koraltan'ın Özgürlüğü

25 Haziran 1962 tarihinde CHP-YTP-CKMP-Bağımsızlar koalisyonu ile hükümet kuruldu. Af konusunda sadece yurt içinde değil yurt dışında da çeşitli çalışmalar oldu. 16 Ekim 1962'de kısmi af kabul edildi. Bu kanuna göre bütün siyasi suçluların cezalarından dörder yıl indirilmiş ve 4 yıl 2 ay ile 5 yıla mahkûm olanların hemen, 7 yıla mahkûm olanların ise şartlı tahliyesi sağlanmıştı. Aftan bu şekilde Kayseri Cezaevi'nde kalan 282 Yassıada mahkûmu yararlanırken 251'i hemen, gerisi ilerleyen süreç içinde tahliye edildi. 23 Şubat 1963 günü 218 sayılı 2. kısmi siyasi af kabul edildi. 22 Mart 1963 tarihinde Celal Bayar sağlık sebepleri nedeniyle şartlı olarak tahliye edildi. Daha sonra Yassıada Mahkemeleri hakkında söylediği sözlerden dolayı Celal Bayar yeniden tutuklandı.[157]

Refik Koraltan tarafından 29 Ağustos 1964 tarihinde Cumhuriyet Savcılığına bir dilekçe verildi. Bu dilekçede; çeşitli hastalıklara maruz bulunduğunu belirten Refik Bey, farklı hastanelerde tedavi görmesine rağmen şifa bulamadığını, yaşının ilerlemiş olduğunu bu sebeple daimi bakıma ihtiyaç duyulduğunu ifade etti. Refik Bey son sevk olunduğu Haydarpaşa Numune hastanesinde verilen raporun da sözlerini teyit ettiğini belirtti. Bu nedenlerden dolayı Cumhurbaşkanlığınca özel olarak affı için gereken işlemlerin yapılmasını rica etti.[158]

---

[154] Fersoy, O. C. , **age.,** 421.
[155] Ertepınar, C., **age.,** 291.
[156] Atalay, A. **age**., 241, 242.
[157] Demirbilek, S., **age.**, 228, 229.
[158] **BCA,** 30.11.1.0/307.30.12/10.

Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından Anayasa'nın 97.Maddesi, 2.fıkrasına göre 22 Eylül 1964 günü af kararı çıktı.[159] Refik Koraltan hakkındaki af kararıyla ilgili hazırlanan kararnamede şu ifadelere yer verildi; Yüksek Adalet Divanınca 15 Eylül 1961 tarihinde alınan kararla, Türk Ceza Kanunun 146/1 maddesi uyarınca ölüm cezasına çarptırılmasına karar verilip, Milli Birlik Komitesi tarafından cezası ağır müebbet hapse çevrilen Üsküdar Topkapı Cezaevi hükümlülerinde Refik Koraltan'ın tıbben tespit olunan sürekli hastalık ve yaşlılık hali sebebiyle cezasının tamamen kaldırılması, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın, 97. nci maddesi 2. nci fıkrası hükmü gereği uygun görülmüştür, denildi.[160]

Refik Koraltan'ın Kayseri Cezaevindeyken, kalan cezası Cumhurbaşkanı tarafından Anayasa'nın 97 nci Maddesi, 2 nci fıkrasına göre affedilerek çıkartılan af neticesinde son bulmuş ve 26 Eylül 1964 de serbest bırakılmıştı.[161] Gazeteci Turhan Dilligil, Celal Bayar'ı evinde ziyaret ettiği bir günde sohbet devam ederken Refik Koraltan'ın da o gün Celal Bayar'ı ziyarete geldiğini anlatmıştı. Refik Koraltan'ın o gün Bayar'ı ziyarete geldiğini belirterek karşılamaya yönelen Bayar'ın, Kayseri'den beri ilk ziyareti dediğini aktarmıştı. Dilligil, Koraltan'ı Yassıada'da uzaktan, Kayseri'de ise yakından gördüğünü o günlere nazaran çok çökmüş ve bitkinleşmiş olmasına üzüldüğünü belirterek, Koraltan'ın yanında yeni eşi ile oğlu Oğuz Koraltan'ın da bulunduğunu ifade etti.[162]

Sohbet esnasında Koraltan'ın kendisine Celal Bayar'ın İsmet Paşa ile yakınlaşmasını tasvip etmediğini, memlekette olup bitenler için İsmet Paşa'yı eleştiren sözler söylediğini anlatmıştı. Daha sonra Refik Koraltan'ın Milli Mücadelenin ilk günlerinde, Trabzon'da ki faaliyetleri, Atatürk'ün dehasını, memleketin Demokrat Parti idaresinde tam huzur ve refaha kavuşacakken milletin saadetini gölgeleyen tertiplere girişildiğini ve 27 Mayıs felaketinin ortaya çıktığını anlatmıştı. Koraltan'ın hasta ve bitkin göründüğünü ancak heyecanla konuştuğu zamanlarda zindeleşip âdeta gençleştiğini belirtmişti. Refik Koraltan'ın, memleketin bir öndere ihtiyacı olduğunu, bütün parti liderlerini bir araya toplayarak demokratik rejimin yaşatılması için söz birliğine varılması gerektiğini, bu suretle memleketin kurtulacağını, bu önder' i ne yapıp edip meydana çıkarmanın icap ettiğini söylemişti.[163]

---

[159] Atalay, A. **age**., 241, 242.
[160] **BCA,** 30.11.1.0/307.30.12/2.
[161] Atalay, A. **age**., 241, 242. ; Fahri Coker, **age.;** s.669.
[162] Dillligil, T. (1969). **Bayar-İnönü Yakınlaşması.** Ankara: Adalet Yay.,102.
[163] Dillligil, T. , **age.;** 103.

Mehmed Kemal "Celal Bayar Efsanesi ve Raftaki Demokrasi" kitabında Refik Koraltan ile ilgili şu sözlere yer vermişti; Refik Koraltan, Türk siyasi tarihinin çok renkli simalarından birisidir. Konya'da iken Milli Mücadeleye katıldığını ve kendi kuşağının Refik Koraltan'ı Demokrat Parti'nin kuruluşunda "Dörtlü Takrir" diye anılan önergeye imza koyması ile tanıdığını aktarmıştı. Atatürk zamanında, İstiklal Mahkemesi üyeliği de yapan Refik Koraltan'ın uzun yıllar Konya ve İçel milletvekilliği yaptığını ifade etti. Refik Koraltan'ın koyu bir CHP'li olduğu halde, sonradan CHP içindeki gelişmeleri beğenmediği için ayrıldığını, muhalefet saflarına geçtiğini belirtti. Koraltan'ın CHP'li iken bir şiir yazdığının da söylendiğine atıfta bulunarak; "Üç kişidir bu vatanı kurtaran; Biri Atatürk, biri İsmet Paşa, biri de Refik Koraltan" sözlerinin Koraltan adı anıldıkça uzun yıllar onu izlediğini söyledi.[164]

6.5. Refik Koraltan'ın Vefatı

1889 doğumlu avukat ve siyaset adamı Refik Koraltan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Mektebinden mezun olmuş, mesleki hayata Müddei-i Umumi (Savcı) olarak başladı. 1914-1918 tarihlerinde Mersin ve Trabzon vilayetlerinde Milli Emniyet Umumi Müfettişi ve Polis Müdürü olarak görev aldı. 1920-1935 yılları arasında TBMM Konya Milletvekili vazifesine on beş yıl devam etti.[165] 1935 senesinin başlarında, yeniden idari hayata geçerek valilik görevlerinde bulundu.[166]

1935'te Çoruh, 1937'de Trabzon, 1939 da Bursa vilayetlerinde valilik, 1943 senesinde yeniden İçel Milletvekili seçilerek TBMM'nde yer aldı. Refik Koraltan Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti'nin kurucuları arasındaydı. 1950-1960 yılları arasında TBMM Başkanlığı yaptı. 1954 de Reisicumhur Vekilliği görevinde bulundu. Demokrat Parti kurucusu ve lideriydi. Yunanistan, Yugoslavya, Fransa ve Afganistan'dan nişanlar aldı. İstiklal Madalyası nişanına sahipti.[167]

Refik Koraltan iki evlilik yaptı. İlk evliliğinden üçü erkek, biri kız dört evlâda sahipti. 1958 senesinde, 35 yaşındaki Orhan Koraltan Denizcilik Bankası Umum Müdür muaviniydi. Aynı sene 28 yaşındaki Oğuz Koraltan serbest meslek sahibidir ve İstanbulda Rotary Klübünün başkanıydı. Cengiz Koraltan ise Amerikada filmcilik ihtisası yapmaktaydı

---

[164] Kemal, M., **age.,** 39, 40.
[165] **BCA,** 10.9.0.0/465.1348.2/38.
[166] **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958,8.
[167] **BCA,** 10.9.0.0/465.1348.2/38, **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958,8.

ve bir Amerikalıyla evliydi. Kızı Ayhan Hanım, Balıkesir Milletvekili Halûk Timurtaşın eşiydi. Akis dergisine röportaj veren Refik Koraltanının oğullarından Orhan Koraltan babasını şöyle tanımlamıştı: *"Hoş sohbet, bonkör, heyecanlı müşfik. Memleket ve millet kelimelerini duyunca dahi gözleri yaşaracak kadar vatanperver".* Koraltan bütün Türk yemeklerini severdi. Hayatında bulgur pilâvının özel bir yeri vardı. Bizzat imal ettiği domatesli, soğanlı bir pilâv'dan dolayı kendisi bu yemeğe "Koraltan pilavı" adını vermişti. Sevdiği misafirlerine onu yapıp, ikram ederdi.[168]

Refik Koraltan, 27 Askeri müdahalesi sonrasında hakkında açılan davalar sonucunda hapis cezası aldı. Siyasi af'tan sonra Refik Koraltan İstanbul'a yerleşti. Sonraki yaşamında politika veya herhangi bir işle meşgul olmadı.[169] Yavuz Koraltan; "27 Mayıs Darbesi ve yargılamalarından sonra 1964 tarihinde af ile serbest bırakılan büyükbabam Refik Koraltan hiçbir zaman bir daha siyasetle ilgilenmedi. Refk Koraltan'ın süreç sonunda yaşananlardan dolayı kırgınlığı vardı, hatta çok ciddi kırgınlığı vardı. Başa geçip kendi egolarına yenik düşenlerin bu olaylarda etkisi oldu" demiştir.[170]

Refik Koraltan; TBMM'nin kuruluşunun 50.yıl dönümü münasebetiyle 23 Nisan 1970 Perşembe günü düzenlenen törene Millet Meclisi Başkanı Ferruh Bozbeyli'nin davetine teşekkür ederek, katılacağını bildirmişti.

17 Haziran 1974'de İstanbul'da tedavi gördüğü Amerikan Hastane'nde kan hastalığı (üremi)ndan 85 yaşında iken vefat etti. Yavuz Koraltan; Dedesinin Gut hastalığı yüzünden almış olduğu ilaçların böbreklerine zarar vermesi sonucu sağlık durumunu giderek kötüleştiğini ifade etmiştir. Yavuz Koraltan; Refik Koraltan'ın aldığı ilaçlardan dolayı vücudunda aşırı üre yükselmesi oluştuğunu ve bu sebeple bütün damarlar da kanama meydana geldiğini belirtmiştir.[171]

Refik Koraltan'ın vefatıyla ilgili Milliyet gazetesinde " Eski TBMM Başkanı Koraltan Üremiden Öldü" başlıklı haberde Türkiye Büyük Millet Meclisi eski başkanlarından Refik Koraltan'ın tedavi edilmekte olduğu Amiral Bristol Hastanesinde saat 11.20 de öldüğü haberine yer verildi. Haberin devamında Refik Koraltan'ın, son günlerde

---

[168] **Akis,** "Başkan Kim Olacak? "Yıl: 5, Cilt: XIII., Sayı: 224, 21.08.1958,8. ; **bk.** *Orhan, Oğuzhan, Cengizhan Koraltan ve Ayhan Timurtaş adlı üçü erkek biri kız çocuk babası olan merhum Refik Koraltan bundan sekiz yıl öncede Bayan Mihriban ile evlenişti,* **Vatan** , Eski TBMM Başkanı Koraltan Üremiden Öldü", 18 Haziran 1974, s.3.

[169] Atalay, A. **age**., 241, 242.

[170] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan ile Söyleşi",** İstanbul.

[171] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan ile Söyleşi",** İstanbul.

uzun müddetten beri çektiği gud hastalığı nedeniyle şikâyetlerinin arttığı ve kendisinde böbrek yetmezliği başladığı belirtildi. 3 Haziran tarihinde Etilerdeki evinden Amiral Bristol Hastanesine kaldırılan Refik Koraltan'ın böbrek yetmezliği üremi'ye çevirdiği ve bu hastalığın Refik Koraltan'ın ölüm sebebi olduğu ifade edildi.[172] 85 yaşında hayata gözlerini yuman TBMM eski başkanlarından Refik Koraltan'ın 14 gündür tedavi altında bulunduğu Amiral Bristol Hastanesindeki özel hemşiresinin Anadolu Ajansına verdiği bilgide; Refik Koraltan böbrek yetmezliği nedeniyle kendisinde meydana gelen üremiden dolayı dün saat 11.20 de vefat ettiğini söyledi. Bu hastalık sebebiyle kendisinde mide ve barsak kanaması olduğuve merhum Koraltan'ın otuz yıldır süregelen rahatsızlığının sonucu hayatını kaybettiğini belirtti. Verilen bilgide Refik Koraltan'ın ayrıca kronik bronşit rahatsızlığınında olduğu ifade edildi. Hastanede tedavi altına alındığı günden itibaren eşi ve kızının bir an bile Refik Koraltan'ın yanından ayrılmadıkları, ölümü dolayısıyla gözyaşları döktükleri bilgisine haberde yer verilmişti.[173]

18 Haziran 1974 tarihli Milliyet gazetesinde "Koraltan Vefat Etti" başlıklı haberde Refik Koraltan'ın son zamanlarda uzun süredir çektiği gud hastalığı nedeniyle bir böbrek hastalığı geçirdiği ve 3 Haziran günü hastaneye kaldırıldığı belirtildi. Haberin devamında 85 yaşındaki eski Meclis Başkanının durumunun gittikçe kötüleştiği ve böbrek yetmezliğinin üremiye dönüşerek bazı kanamalara neden olduğu ifade edildi. Refik Koraltan'ın ölümü üzerine eski cumhurbaşkanlarından Celal Bayar: "Çok üzüldüm. Rahmetli memleketine bağlı hürriyet ve demokrasi aşığı bir siyaset arkadaşımdı" demişti. Celal Bayar, Refik Koraltan'ı Meşrutiyet inkılabından beri tanıdığını, Birinci Büyük Millet Meclisinde biraraya geldiklerini ve Meclisin çok faal üyelerinden biri olduğunu söyledi. Celal Bayar konuşmasının devamında; " Tek parti devrinden, çok partili sisteme geçişte, Demokrat Partinin kuruluşunda beraber çalıştık. Vefatından dolayı duyduğum büyük teessür ile sayın ailesine taziyet eder, Allahtan mağfiret dilerim" demişti.[174]

Yavuz Koraltan; Büyükbabasının 86 yaşında olmasına rağmen bilinci hep açık bir insan olduğunu rahatsızlığının artması ve girdiği koma sonucunda, yaşamını kaybettiğini ifade etmiştir. Refik Koraltan'ın vefatının ardından kurucusu olduğu Dünya Göz Bankasıyla

---

[172] "Eski TBMM Başkanı Koraltan Üremiden Öldü".(18 Haziran 1974). **Vatan**,1. ; **bk.** *Türkiye Büyük Millet Meclisi eski başkanlarından Refik Koraltan tedavi edilmekte olduğu Amerikan Hastanesinde dün saat 11.20 de vefat etmiştir,* **Milliyet**, "Koraltan Vefat Etti", "85 yaşındaki Meclis Eski Başkanı, Böbrek Çalışmazlığından 3 Haziranda Hastaneye Kaldırılmıştı".(18 Haziran 1974). 1.

[173] "Eski TBMM Başkanı Koraltan Üremiden Öldü".(18 Haziran 1974). **Vatan**, 3.

[174] "Koraltan Vefat Etti", "85 yaşındaki Meclis Eski Başkanı, Böbrek Çalışmazlığından 3 Haziranda Hastaneye Kaldırılmıştı".(18 Haziran 1974).**Milliyet**, 1.

da ilgili olarak gözlerinden birisini Ayşe isminde bir kişiye, diğer gözünü de Emin isimli Balıkesir de bir işçiye bağışladığını anlatmıştır.[175]

Cenazesi 20 Haziran 1974 günü Ankara'ya getirilen Koraltan Asri Mezarlık'taki aile kabristanına defnedildi.[176] "Koraltan Bugün Toprağa Veriliyor" başlıklı haberde, böbrek yetmezliğinden önceki gün ölen Refik Koraltan'ın naaşının öğleden sonra Amerikan Hastanesinden alınarak Etiler'deki evine getirildiği belirtildi. Koraltan'ın evinin önünde yapılan törende konuşan eski Cumhurbaşkanlarından Celal Bayar; *"Uzun bir geçmişin hatırası şerit halinde gözümün önünden geçiyor. Arkadaşımın son yolculuğunda onu hiürmet ve saygı ile selamlıyorum. Allahtan kendilerine rahmet dilerim"* demiştir.

Refik Koraltan'ın bayrağa sarılı naaşının yakınları tarafından Amerikan Hastanesinden alındığı, Koraltanın naaşının Etiler Ulus sitesinde bulunan evinin önüne getirildiği ve daha sonra cenazenin kara yoluyla Ankara'ya gönderildiği ifade edildi.[177]

Evli olup, dört çocuğu vardı. Refik olarak bilinmesine rağmen, nüfus cüzdan kaydında Bekir Refik Koraltan olarak yazılıydı.[178] Yavuz Koraltan büyükbabasını anlatırken; Onun gençleri çok sevdiğini ve yeniliğe dönük bir insan olduğunu belirtmiştir. İleri görüşlü bir insan olduğunu belirterek şunları söylüyor; *Allah birtakım vasıfları birilerine veriyor. Daha birçok şey yapabilirdi. Medeni Kanun, Borçlar Kanunu, Şapka Kanunlarında büyükbabamın rolü var. İstiklal Mahkemesi Reisliği görevi var. İstiklal Mahkemesi görevindeyken birçok genci affediyor.* Büyükbabasının kendisine anlattığına göre; Hep asker kaçakları gelirmiş mahkemeye, hepsi de gariban çocuklar. İdam cezası vermek yerine o gençleri kazanmak lazımdır düşüncesiyle nasihat edip yeniden cepheye gönderdiğini anlatmıştır.[179] Coşkun Ertepınar 'Son Havadis' gazetesinde, "Koraltan da Gitti" başlıklı yazısında şu değerlendirmeyi yapmıştı; Koraltan'ı kaybettik. Koraltan; vatana hizmet arzusuyla 1908'den itibaren var olmaya başladı. Daha üniversite de öğrenci iken yurt ve millet davalarına karşı heyecan ve gayret gösteren birisiydi. Türkiye'de demokrasinin

---

[175] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan ile Söyleşi",** İstanbul.
[176] Atalay, A. **age**., 241, 242.
[177] "Koraltan Bugün Toprağa Veriliyor".(20 Haziran 1974). **Milliyet,** 10. ; bk. *Önceki gün İstanbul'da ölen TBMM eski başkanlarından Refik Koraltan bugün toprağa veilecektir. Saat 11'de Numune Hastanesinden alınarak 11.30'da TBMM önüne getirilecek olan Koraltan'ın cenazesi, yapılacak saygı merasiminden sonra Hacıbayram Camiine götürülerek öğle namazını müteakip askeri bir törenle Cebeci'deki Asri mezarlıkta toprağa verilecektir",* **Milliyet,** "Koraltan Bugün Toprağa Veriliyor".(20 Haziran 1974).10.
[178] Atalay, A. **age**., 241, 242.
[179] Yıldırım Ö. (2016, 16 Aralık). **" Yavuz Koraltan ile Söyleşi",** İstanbul.

tesis edilmesinde dört kişiden birisiydi. Koraltan'ın çok sevdiği Ankara topraklarına bu duygu ve düşüncelerle verildiğini ifade etti.[180]

Koraltan'ın ölümüyle Türk siyaseti çok renkli, kendine özgü mübalağalı konuşmalarıyla tanınan babacan, kendi doğrultusunda mücadeleci bir simasını yitirdi.[181] Adnan Selekler, 'Politikanın Öbür Yüzü' başlıklı köşe yazısında Refik Koraltan'la ilgili duygu ve düşüncelerini ifade ederken bazı değerlendirmelerde bulunmuştu. 'Kral ve Çocuk dilediğini yapar diye bir söz vardır' diyerek yazısın başlayan yazar, Refik Koraltan'ın da DP içerisinde böyle bir imtiyazı olduğunu belirtmişti. Refik Koraltan'ın davranışlarında ve konuşmalarında rahat ve hür birisi olarak betimlerken eller ne der diye başkalarını umursamaz bir görüntüsü olduğunu belirtmişti. Yazara göre bu görünüş yanıltıcıydı. Ona göre aslında Refik Koraltan kendisini iyi yetiştirmiş, ne istediğini, ne yaptığını bilen, sorumluluk sahibi bir politikacıydı. Yazara göre Koraltan'ın dış görünüşü ile yetenekleri arasındaki farklılığı Koraltan isteyerek yapıyordu. Böylece o tür davranışlarıyla daha sempatik görünebiliyor, bu sayede de her türlü çalkantıya rağmen on yıl boyunca kendisine yakıştırdığı Meclis Başkanlığı görevini sürdürebiliyordu. Yazar, Refik Koraltan'ın odasındaki dinleme cihazı aracılığıyla Meclis'teki konuşmaları sabırla, dikkatle değerlendirerek takip ettiğini ifade etmişti.[182]

Refik Koraltan'ın renkli ve edebi cümleleri, davudi sesi halk kütleleri üzerinde tesirli oldu.[183] Çocukları, Refik Bey'in fevkalâde bir hatip olduğu hususunda fikir birliğine sahiptiler. Son senelerde, Atatürkün en yakın ideal ve çalışma arkadaşlarından biri olduğu bigisi de, tarihi bir hâdise olarak tesbit edilmişti.[184] Refik Koraltan'ın Atatürk'e olan hayranlığı huşunda Adnan Selekter "Atatürk Hayranlığı" başlıklı yazısında, Refik Bey'in Atatürk'e olan hayranlığına değinmişti. Konya Mebusu Refik olarak katıldığı Milli Mücadele devresinde, kahramanların kaynaştığı mutlu bir çağ hüviyetiyle Koraltan'ı etkilediğini ve bu sebeple her vesile ile Refik Koraltan'ın muhataplarına, Milli Mücadeleden başlayarak, Büyükada'da, Anadolu Klüpte Atatürk ile tuttuğu güreşe kadar, hatıralarını sık sık anlatmaktan hoşlandığını ifade etmişti. Bir anısından söz eden yazar; 1960 senesinde, 23 Nisan Bayramı'nda tebrik amacıyla toplu bir şekilde Meclis Başkanlığı Konağında Refik Koraltan'ı ziyaret ettiklerini belirtmişti. Bakanın durumdan özellikle de Kızılayda ki

[180] Ertepınar, C., **age.,** 296.
[181] Kemal, M., **age.,** s.41.
[182] Selekler, A. " DP Liderleri, İnönü'nün Ordu ile İşbirliği Yaparak İktidara Gelmesinden Daima Endişe Duymuşlardı".(16 Mayıs 1980). **Milliyet,** 5.
[183] "Kapakta ki Başkan: Refik Koraltan", **Akis,** (30 Kasım 1954). Cilt: II. Sayı:25, 8.
[184] "Kapakta ki Başkan: Refik Koraltan", **Akis,** (30 Kasım 1954). Cilt: II. Sayı:25, 8.

gösterilerden etkilendiğini ve bir ara söz alarak " Bize sizin de partileriniz yok mu? Konya'dan civardan adamlarınızı getiriniz. Kızılay'a hâkim olun diye akıl öğretiyorlar" diyince Koraltan'ın; "Biz devletiz. Biz hükümetiz. Kanun ve nizam içinde kalmaya mecburuz. Eşkiyalık yapamayız" dediğini belirtmişti. Yazar Refik Bey'in Yassıada'da ve duruşmalarda ölçülü ve göze batmayan bir uslubu benimsediğini ifade etmişti.[185]

Refik Koraltan, fizik olarak, normalden biraz daha iri yapılı, gür sesli bir halk adamı olarak tanındı. Refik Bey, heybetine rağmen çok ince, çok zarif bir insan olarak biliniyordu. Dörtlü Önergeye imza koyan diğer üç arkadaşından daha az yazan ve daha az tanınan bir kişiydi.[186]

[185] Selekler, A. "Atatürk Hayranlığı".(16 Mayıs 1980). **Milliyet,** 5.
[186] Albayrak, M. **age.;**.53.

SONUÇ

Refik Koraltan, Osmanlı Devletinin son dönemi, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşu ve devam eden süreçte idari ve siyasi yaşam içerisinde yer almış bir devlet adamıdır. Osmanlı Devletindeki birçok önemli gelişmenin yaşandığı sürece tanıklık etmiştir. İkinci Meşrutiyetin ilanı, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı tanıklık ettiği tarihi süreçteki öne çıkan olaylardır. Hukuk Fakültesindeki eğitimini tamamladıktan sonra yurdun farklı şehirlerinde, farklı görevler alarak uzun süre devlet hizmetinde bulunmuştur. İlk görev yeri olan Bursa'ya Merkez Müddei Umumi Muavini (Savcı) olarak tayin edilmiş, Mersin ve Pozantı Polis Müfettişliği görevlerinin ardından Birinci Dünya Savaşının son yıllarında Trabzon Emniyet Müdürü olarak görev almıştır.

Okul yıllarından başlayarak İttihat ve Terakki'ye karşı yakın ilgi duyan ve daha sonra İttihat ve Terakkiye katılan Koraltan, özellikle Trabzon Emniyet Müdürü olarak görevlendirilmesiyle birlikte Milli Mücadele yolunda birtakım çalışma ve faaliyetlerde bulunmuştur. Trabzon'da görevlendirildiği dönemde bölgedeki en önemli çalışmalarından biri Trabzon ve çevresinde ortaya çıkan Pontus çetelerinin faaliyetleri ile mücadele etmek olmuştur. Refik Bey, görevde bulunduğu zaman aralığında Trabzon'da Milli Mücadele taraftarı isimlerle irtibata geçerek Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurulmasına katkıda bulunmuştur. Trabzon ve çevre bölgelerde Rum ve Ermeni saldırılarına karşın halkın birlik ve beraberlik içerisinde mücadele etmesi yolunda faaliyetleri olmuştur.

Damat Ferit Paşa Hükümetinin iş başına gelmesi ve iktidarın Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne geçmesi ile birlikte Milli Mücadele taraftarı olan kişiler görevlerinden uzaklaştırılmışlardı. Refik Bey, Damat Ferit hükümetinin kurulmasının ardından görevinden ayrılmak durumunda kalmıştır. Bir müddet İstanbul'da avukatlık yaptıktan sonra Konya'ya giderek oradaki Kuvayı Milliye Teşkilatının kuruluş çalışmalarında görev almıştır.

Refik Bey, vazife aldığı görev yerlerinde halka kötü muamele eden, görevini kötüye kullanan ve Milli Mücadeleyi engellemeye çalışanların faaliyetlerini önlemeye ve halkın yanında olmaya önem vermiştir. Konya'da "Müdafaa-i Hukuk" ve "Redd-i İlhak" cemiyetlerini tesis etmek için faaliyetlerde bulunmuştur. Refik Bey, Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini kurup Konya halkını teşkilatlandırarak orada Kuvayı Milliye ruhunu hazırlamıştır. Köy köy dolaşarak istiklal hareketine Konya'nın bir bütün hâlinde iştirak etmesini sağlamıştır. Ankara Hükümeti ve Mustafa Kemal Paşa ile temas ederek Konya'nın vatansever aydınlarıyla beraber halkı Milli Mücadele'ye hazırlamak, yapılan menfi

propagandaları önlemek, birlik ve beraberliği sağlamak için çalışmıştır. Refik Bey, Konya da Artin Cemal lakaplı valiyle birlikte Milli Mücadele karşıtı olan ve işgalci güçlerle birlikte hareket eden unsurlara karşı bölge halkı ile birlikte mücadele etmiştir. İyi bir hatip olan Refik Bey'in mitinglerde yapmış olduğu konuşmalar Konya halkı üzerinde etkili olmuştur. Konya halkı Milli Mücadele'nin yanında yer aldığını göstermiştir.

16 Mart 1920'de de İstanbul, İngilizler tarafından resmen işgal edilmiş, Mebuslar Meclisi İtilaf güçleri tarafından basılmıştır. Meclis'in çalışmaları 11 Nisan 1920'de son bulmuş, bu gelişmeler Ankara'da TBMM'nin açılmasını hızlandırmıştır. Konya vilayetinin Refik Koraltan'ın yaşamında önemli bir yeri olmuştur. TBMM'ye ilk olarak Konya'dan milletvekili seçilerek katılmıştır. Konya milletvekilliği görevine 1935 senesine kadar aralıksız on beş yıl devam etmiştir. Birinci ve İkinci TBMM dönemlerinde aktif olarak görev alan Refik Koraltan Meclis içerisinde "Refik Konya" olarak anılmıştır. Refik Bey hukukçu olmasından dolayı, Sakarya Muharebesi'nin devamı sıralarında teşkil edilen ve Milli Mücadele tarihinde önemli hizmetleri görülen 5 numaralı İstiklal Mahkemesi (Yozgat, Kayseri, Niğde, Kırşehir Vilayetleri) Reisliğinde bulunarak ordunun arka cephesini devamlı faaliyetlerle tutmaya ve orduyu takviyeye hizmet etmiştir. Refik Bey, suçluları cezalandırdığı mahkemelerde özellikle asker kaçağı gençlere idam cezası vermek yerine, onları yeniden kazanma ve memlekete hizmet etme amacıyla nasihatte bulunma yolunu tercih etmiştir.

Refik Bey, TBMM'nin gündeminde yer alan pek çok önemli konu ve kanun hakkında söz almış, Türkiye Komünist Fırkasının kurucuları arasında bulunmuştur. Anadolu'da yeni akımlar ve oluşumlar ortaya çıkarken bunlardan birisi de Bakü'de kurulan Türkiye Komünist Partisi olmuş, Mustafa Kemal bu oluşumun önünü kesmek için Tevfik Rüştü Aras, Yunus Nadi Abalıoğlu, Hakkı Behiç ve Refik Koraltan'dan yeni bir fırka kurmalarını istemiştir. Refik Koraltan ve arkadaşları 1920 Ekim'inde Türkiye Komünist Fırkasını kurmuş Fırka, Anadolu'daki sol eğilimleri bünyesinde toplamayı ve denetim altında tutmayı amaçlamıştır.

12 Temmuz 1923'te yapılan II. Dönem TBMM seçimlerine katılan Refik Bey, 859 oy alarak Konya'dan ikinci kez milletvekili seçilmiştir. 11 Ağustos 1923'te Meclise katılmıştır. Adliye, Kanunu Esasi, İstida ve Ticaret Komisyonlarında çalışmıştır. 1 ve 2. Şube Başkanlıklarına seçilerek bu dönemde Genel Kurulda, farklı 44 konuda 71 konuşması olmuştur. Arkadaşlarıyla birlikte vermiş olduğu "Şapka Kanunu" önergesi kabul edilmiştir.

III. Dönem TBMM seçimlerine Konya'dan katılan Refik Koraltan, 1.052 oy alarak milletvekili seçilmiş, 2 Ekim 1927'de mazbatasını alarak 1 Kasım 1927'de ise Meclis'e katılmıştır. Genel Kurulda 3 değişik konuda söz almıştır. Cumhuriyet'in kuruluşuyla 4 dönem de Konya'dan milletvekili seçilen Koraltan, meclisin ön plana çıkan isimleri arasında yer almış ve Mustafa Kemal'e yakın isimler arasında yer almıştır. Mustafa Kemal ile ilk kez Birinci Dünya Savaşı sırasında hâkim olarak görevlendirildiği Gelibolu'da tanışan Refik Bey, Mustafa Kemal dönemini inkılaplar ve sonraki devri de memleketi teşkilatlandırma ve kalkınma devri olarak tasnif etmiştir. Atatürk'ün o yıllarda sarf ettiği gayreti her fırsatta dile getiren Refik Koraltan, Atatürk'ün icraatlarını evvela zihninde hazırladığını ve daha sonra uygulamaya geçtiğini anlatmıştır. Refik Bey, Atatürk'ün tehlikeleri ve büyük hadiseleri vaktinden önce görerek tedbirler aldığını belirtmiştir. IV. Dönemde yine Konya Milletvekili seçilen Refik Bey, V. Dönem seçimlerine katılmayarak 12 Mart 1936'da Çoruh (Artvin) valiliğine atanmıştır. Daha sonra Trabzon ve Bursa valiliklerinde de vazife almıştır.

Refik Koraltan'ın idari hayatta yer almasının kendi isteğinden çok, özellikle, İsmet İnönü'nün etkisiyle olduğu anlaşılmaktadır. Valilik hayatının (1935-1942) geçtiği zaman aralığı Türkiye'nin özellikle iktisadi alanda oldukça sıkıntı yaşadığı bir dönemdi. İkinci Dünya Savaşı ve bu savaşın içinde yer almamasına rağmen denge politikaları içerisinde zorlanan Türkiye'de halk, savaşın etkilerini iktisadi ve sosyal boyutlarda fazlasıyla hissetti. Refik Koraltan Artvin (Çoruh), Trabzon ve Bursa valiliklerinde bölgenin tabi şartları ve gelir kaynakları hangi doğrultuda ise o yönde bölgeyi geliştirme yolunu tercih etti. Şehirdeki en etkili ve önemli mevkii olan valilik görevini devam ettirirken eğitim, ziraat, kültür ve imar alanlarındaki faaliyetler başta olmak üzere görev aldığı yerlerde aktif olarak çalışmalar yaptı.

General Cemal Mersinli İçel milletvekiliyken 1942 senesinde Ankara'da vefat edince Refik Bey, İçel milletvekilliğine seçilmiş, böylece 1935 senesinde ayrıldığı TBMM'ye yeniden dönmüştür. 1945 yılında kabul edilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşmelerinde bu tasarının belkemiği olduğunu düşündüğü 21. Madde üzerinde durmuş, bu maddenin hak ve adalet çerçevesine uygun bir şekilde kanundan çıkartılması gerektiğini belirterek bu maddeye karşı olduğunu ifade etmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatının ardından Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü seçilmiştir. İkinci Dünya Savaşının henüz sona ermediği bu yıllarda bazı gazetelerde mevcut siyasi idarenin eleştirildiği birtakım yazılar kaleme alınmıştı. İkinci Dünya Savaşının sona erdiği 1945 yılı ise sadece dünyada değil Türkiye'de de önemli gelişme ve değişmelerin yaşandığı bir yıl oldu. Demokrasi ve çok partili yaşam söylemleri kamuoyunda gittikçe daha

fazla yer almaya başladı. Bu gelişmeler ışığında Refik Koraltan, daha önce Bursa'da savcı olarak görev yaptığı sırada tanışmış olduğu Celal Bayar ile zaman zaman tem aslarda bulundu. CHP içerisindeki bazı isimlerin birtakım konu ve kanunlar üzerinde partileriyle fikir çatışması yaşadıklarını ifade etmeleri de Türkiye'de siyasi yaşamın değişmesinde ve yeni partilerin kurulmasında etkili olmuştu. CHP içerisinde bazı reformlar yapılmasını talep eden dört ismin hazırladığı "Dörtlü Takrir" meclise sunuldu. Bu takrir, CHP içinde denetimi güçlendirmek; anayasanın sadece biçimde değil, öz ve anlamda da uygulanmasını sağlamak amacıyla verilmişti. Parti grubuna "Dörtlü Takrir"i verenler arasında Celal Bayar ve CHP içinde uzun yıllar önemli hizmetlerde bulunmuş siyaset adamları bulunuyordu.

Dörtlü Takrir'in ret cevabı almasıyla Refik Koraltan, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes bir araya gelerek yeni bir parti için çalışmalara başladılar. Basın yoluyla kamuoyu ilk defa Halk Partisi içinde baş gösteren ciddi bir muhalefetten haberdar edilmişti. Türkiye'de çok partili yaşama yeniden geçiş sürecini başlatacak olan olaylarda sadece iç siyasetteki gelişmelerin değil dünyadaki yaşanan birtakım olayların da tesiri olmuştu. Batılı müttefiklerin yanında yer alabilmek için siyasal liberalleşmenin tesis edilmesi gerekliliği belirtilmiş, uluslararası alandaki gelişmeler Türkiye'nin iç politikasında özellikle liberalleşme yönünde etkili olmuştu. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Antlaşmasını imzalaması ve TBMM'nin antlaşmayı onaylaması, Potsdam Konferansı'nda müttefikler arasında çelişkilerin ortaya çıkması, Türk-Sovyet ilişkilerinin kopma noktasına gelmesi, Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişmesi iç politikaya tesir eden önemli konular arasında yer almıştı.

Celal Bayar ve Refik Koraltan'ın Milli Mücadele'den süre gelen ortak bir geçmişleri vardı. 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin resmen kurulmasında bu dört ismin her birinin ayrı ayrı önemli katkıları olmuştur. Refik Koraltan, Türkiye'de yeniden çok partili yaşama geçişte ve yeni bir partinin kurulmasında etkili bir görev almıştır. O, Demokrat Parti'nin ortaya çıkış sürecine ilişkin yapmış olduğu bir konuşmada İkinci Dünya Savaşının milletlerarasında sadece toprak ve hudut davalarını meydana çıkarmadığını, aynı zamanda bu savaşın iki sistemin, iki anlayışın birbirleriyle çarpışması olduğunu söylemiştir. İnsan ve vatandaş hürriyetlerinin savunmasını, milletlerin vatandaş hak ve hürriyetlerine saygı prensibiyle idaresini kabul eden demokrasinin önemine de değinmiştir. Demokrat Parti'nin tarihi bir vazifeyi görmek ve Türk milletinin kalbindeki milli hâkimiyet arzusu ve idealini artık kayıtsız şartsız gerçekleştirmek gayesiyle milletin içinden doğduğunu söylemiştir.

1946 senesinde öne alınan genel seçimlere katılan Demokrat Parti, henüz teşkilatlanmasını tam olarak yapamadığı için seçimlerde istediği ve beklediği sonucu alamamıştı. 1946 genel seçimlerinde usulsüzlük yapıldığına dair birtakım söylemler de kamuoyunda yer alınca Refik Koraltan, TBMM'ndeki görüşmelerde bu konu üzerinde durmuş ve örnekler vererek bu iddiayı savunmuştur. Ayrıca birçok konu ve kanun hakkında da CHP'ye karşı Meclis'te söz alan Koraltan, hukukçu olması ve hitabet gücünün de iyi olması sayesinde bir dönem Meclis'teki sıcak tartışmaların taraflarından birisi olmuştur.

İktidar-Muhalefet ilişkilerinde tansiyonun zaman zaman yükselmesi, Demokrat Parti milletvekillerinden bazılarının (Abdurrahman Münip Berkan, Zeki Rıza Sporel, Senihi Yürüten, Burhan Cahit Morkaya, Salomon Adato) tutanaklarının iktidar partisinin oylarıyla reddedilmesi partiler arası ilişkilerin gerginleşmesine sebep olmuştu. Refik Koraltan, Demokrat Partili bu milletvekillerinin mazbatalarının müzakereleri sırasında savunmalarında etkili görev üstlenmişti.

Koraltan'ın dikkat çektiği diğer bir konu da Milli Mücadele döneminde Ankara'ya davet edilen; ancak bunu kabul etmeyen şahısların daha sonra bakanlıklara kadar yükseldikleri iddiasıydı. O, bu kişilerin; Şükrü Saraçoğlu, Hilmi Uran, Mehmet Emin Erişirgil, eski Maliye Bakanı Fuat Ağralı ile Bursa Milletvekili Ahmet Münir olduğunu ifade edmişti.

İsmet İnönü tarafından 12 Temmuz Beyannamesi olarak yayınlanan beyannamenin ardından 1948 yılında Demokrat Parti içerisinde bazı gelişmeler yaşanmış, Refik Koraltan gerek Demokrat Parti Kongrelerinde gerekse de gitmiş olduğu bölgelerde yapmış olduğu konuşmalarda parti içinde ayrışmaya ve huzursuzluğa sebep olanları sert bir dille eleştirmiştir.

Refik Koraltan partinin kurulmasından itibaren, aktif siyasi yaşamının sona erdiği tarihe kadar Türkiye'nin birçok farklı bölgesini ziyaret etmiş ve bölge halkıyla temaslarda bulunmuştur. Bu bölgelerde halka hitaben yapmış olduğu konuşmalarda muhalefet ve iktidar dönemlerinde rakip parti olan CHP'nin politikalarını ve icraatlarını eleştirmiştir. Ayrıca, Demokrat Parti icraatlarından övgüyle söz etmesi yapmış olduğu konuşmaların değişmez tarafı olmuştur.

Demokrat Parti'ye iktidarı ve Refik Koraltan'a ise TBMM Başkanlığını kazandıran gelişme 1950 seçimleri olmuştur. Bu seçimlerde dört kurucu arasında yapılan görev dağılımına göre; Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Demokrat Parti Genel Başkanı Adnan

Menderes, TBMM Başkanı Refik Koraltan ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü olmuştur. Refik Koraltan Meclis Başkanlığı görevini 1950-1960 yılları arasında aralıksız devam ettirmiştir. Zaman zaman Demokrat Partili Milletvekilleri zaman zaman ise dönemin basınında devamlı olarak Refik Koraltan'ın Meclis Başkanlığına seçilmiş olması tartışma konusu olmuştur. Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Sıtkı Yırcalı gibi isimler dönem dönem Meclis Başkanlığı seçimlerinde Refik Koraltan ile birlikte isimleri ön plana çıkan güçlü rakipler olmuştur.

Refik Koraltan'ın bazı konuşmaları özellikle CHP tarafından sert şekilde eleştirilmiştir. Bu konuşmalarından bir tanesi 1952 tarihinde Hatay Samandağ'ın da yapmış olduğu konuşmasıydı. Demokrat Parti'nin icraatlarını anlatmak üzere katılmış olduğu mitinglerde halk tarafından ilgi gösterilen isimlerden birisi olmuştur. Demokrat Partili siyasilerin ve Refik Koraltan'ın özellikle halka önem veren bir politika izlemeyi hedef edinmeleri ve tüm halkı temsil eden bir siyaset çizgisi görüntüsü vermeye çalışmaları halk tarafından genel kabul ve destek görmelerinde etkili olmuştur. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türklere yardım faaliyetleri içerisinde TBMM Başkanı olarak Refik Koraltan öne çıkmıştır. Bu göçmenlerin sorun ve ihtiyaçlarıyla ilgilenmek üzere "Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği" kurulmuştur. Cumhurbaşkanı Bayar'ın Koruyucu Başkanlığında bu birliğin başkanlığına TBMM Başkanı Refik Koraltan getirilmiştir.

1950-1960 Meclis Başkanlığı döneminde yurt dışından birçok devlet başkanı ve heyetlerini kabul eden Refik Koraltan, TBMM'de bu ziyaretlere dair duygu ve düşüncelerini ifade etmiştir.

Demokrat Parti'nin 1950-1953 arasındaki dönemi partinin gücünü ve etkinliğini göstermesi açısından önemli bir zaman dilimidir. 1954-1957 yılları arasında iktisadi alandaki ilerlemenin ve kabul edilen kanunların eleştirilmesi, Demokrat Parti için sıkıntılı sürecin başlamasına neden olmuştur. Demokrat Parti'nin seçimleri kazanmasına rağmen devlet içerisinde özellikle ordu, yargı, üniversiteler ve basın üzerinde tam olarak etkili olamaması, kontrolü sağlamak adına baskıcı bir tutum içerisine girilmesine sebep olmuştur. 1957-1960 dönemi iktidar-muhalefet ilişkilerinin hat safhaya çıktığı ve karşılıklı konuşmalarla kutuplaşmanın arttığı bir dönem olmuştur. Demokrat Parti'nin ilk zamanlarında partiyi destekleyen basında da eleştiri sesleri yükselmeye başlamıştır.

Yaşanan gelişmeler sonucunda Türk Silahlı Kuvvetlerinden bir grup albay ve daha alt rütbedeki subayların gerçekleştirdiği 27 Mayıs 1960 darbesi ile Milli Birlik Komitesi (MBK) ordu adına ülke yönetimine el koymuştur. Refik Koraltan, Celal Bayar ve Adnan

Menderes tutuklanarak yargılanmak üzere Yassıada'ya gönderilmiştir. 27 Mayıs Askeri Darbesi Türk siyasi yaşamında halk iradesi ve demokrasi kavramının ortadan kaldırıldığı ve sivil idarenin son bulduğu bir dönemi de başlatmış oldu. Refik Koraltan ve diğer tutuklular yargılamalar sırasında kamuoyu vicdanını rahatsız eden birtakım hukuk dışı uygulamalara maruz kalmışlardır. Refik Koraltan hakkında Anayasayı İhlal Davası, Döviz Kaçakçılığı (Barbara) Davası ve Vatan Cephesi Davası gibi davalar açılmış ve bu davalarda yargılanmıştır. Anayasayı İhlal Davası sonucunda hakkında idam kararı verilmiş daha sonra bu karar müebbet hapse çevrilmiştir.

Refik Koraltan 1964 tarihindeki siyasi af kararıyla serbest bırakılmış ve o tarihten sonra siyasetle meşgul olmamıştır. Evlenip dört çocuk sahibi olmuştur. Bugün çocuklarından hiçbiri hayatta olmayan Refik Koraltan, 17 Haziran 1974'de İstanbul'da tedavi gördüğü Amerikan Hastane'nde kan hastalığından (üremi) 85 yaşında vefat etmiştir. Cenazesi 20 Haziran 1974 günü Ankara'ya getirilen Koraltan, Asri Mezarlık'taki aile kabristanlığına defnedilmiştir.

Refik Koraltan, fizik olarak, normalden biraz daha iri yapılı, gür sesli bir halk adamı olarak tanınmıştır. Heybetine rağmen çok ince, çok zarif bir insan olarak anılmıştır. Refik Koraltan'ın ölümüyle Türk siyaseti çok renkli, kendine özgü mübalağalı konuşmalarıyla tanınan babacan, kendi doğrultusunda mücadeleci bir simasını yitirmiştir. Refik Koraltan'ın renkli ve edebi cümleleri, davudi sesi halk kütleleri üzerinde tesirli olmuş, Türk siyasi yaşamında kendine has üslubuyla hatırlanan bir devlet adamı olmuştur.

KAYNAKÇA

1.Arşivler:

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 10.9.0.0/36.109.2/86 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/87 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/256 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/68 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/69 30.18.1.2/61.10.7 **BCA,** 30.10.0.0/71.466.2 **BCA,** 30.10.0.0/118.833.6 **BCA**, 30.10.0.0/118.832.10 **BCA**, 30.10.0.0/118.833.4 **BCA**, 30.10.10/119.846.17 **BCA**, 30.10.0.0/76.502.16 **BCA**, 30.10.0.0/76.502.16/3 **BCA**, 30.10.0.0/76.502.16/5 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/318 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/19 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/20 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/25 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/26 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/20 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/23 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/21 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/13 **BCA**, 10.9.0.0/471.1361.1/45 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/11 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/319 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/320 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/321 **BCA** 10.9.0.0/458.1328.1 **BCA,** 30.10.0.0/77.507.5/1 **BCA,**10.9.0.0/458.1328/1/31 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/323 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/324 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/327 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/331 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/332 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/328 **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/12 **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/13 **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/14 **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/16 **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/10 **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/11 **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/8 **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/9 **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/2 **BCA,** 490.1.0.0/1275.242.1/3 **BCA**, 30.1.0.0/65.405.3/2 **BCA**, 30.1.0.0/65.405.3/3 **BCA**, 30.1.0.0/65.405.3/10 **BCA**, 30.1.0.0/65.405.8/1 **BCA**, 30.1.0.0/65.405.8/2 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/11 **BCA,** 30.1.0.0/65.407.10/1 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/7 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/1 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/9 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/2 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/6 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/2 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/3 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/4 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/8 **BCA,** 30.1.0.0/66.408.5/7 **BCA,** 30.1.0.0/66.412.1/5 **BCA,** 30.1.1.0/66.409.2/1 **BCA,**30.1.0.0/66.412.1/1 **BCA,**30.1.0.0/66.412.1/2 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/5 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/2 **BCA,** 490.1.0.0/578.2297.1/3 **BCA,** 30.10.0.0/77.512.20/1 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/51 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/51 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/50 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/50 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/49 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/46 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/45 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/45 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/44 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/42 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/42 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/40 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/40 **BCA**, 10.9.0.0/471.1361.1/1 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.10 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.13 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.14 **BCA,** 10.9.0.0/458.1328/1.15 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.8 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.9 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.5 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.6 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.7 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.3 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.1 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.4 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.1 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.2 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.6 **BCA**,10.9.0.0/471.1361.2/87 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.17 **BCA,** 10.9.0.0/465.1348.2/53 **BCA,** 10.9.0.0/465.1348.2/52 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/39 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/38 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/37 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/36 **BCA**, 10.9.0.0/471.1361.2/124 **BCA**, 10.9.0.0/458.1328/1.16 **BCA**, 30.1.0.0/50.304.4/1 **BCA**, 30.1.0.0/50.304.4/2 **BCA**,

10.9.0.0/36.109.2/57 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/58 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/59 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/61 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/62 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/64 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/65 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/68 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/71 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/72 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/73 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/74 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/75 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/76 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/77 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/84 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/86 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/89 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/90 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/91 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/2 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/3 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/4 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/5 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/9 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/12 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/13 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/14 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/15 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/16 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/17 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/21 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/22 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/23 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/25 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/26 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/27 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/28 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/29 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/30 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/31 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/32 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/33 **BCA**, 10.9.0.0/36.109.2/34 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/42 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/2 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/3 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/5 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/8 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/9 BCA, 10.9.0.0/158.485.1/16 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/17 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/41 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/54 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/42 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/44 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/46 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/49 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/41 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/51 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/52 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/48 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/56 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/15 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/16 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/18 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/19 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/17 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/21 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/34 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/35 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/36 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/37 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/38 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.2/39 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/43 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/57 **BCA**, 10.9.0.0/158.485.1/58 **BCA,** 30.11.1.0/307.30.12/10 **BCA,** 30.11.1.0/307.30.12/2 **BCA,** 10.9.0.0/465.1348.2/38

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

İ.DUİT.00040, 20 Mayıs 1334 (20 Mayıs 1918).

TBMM Arşivi

Refik Koraltan'ın İçel Milletvekilliği Mazbatası/28 Şubat 1943.

2.Resmi Yayınlar:

TBMM Zabıt Cerideleri (1920-1960)

TBMM Gizli Celse Zabıtları

Ayın Tarihi

3. Gazete ve Dergiler

Akis Dergisi
Akşam
Babalık Gazetesi
Bursa Gazetesi
Cumhuriyet
Forum dergisi
Milliyet
Tan
Tanin
Ulus
Vatan
Yedigün Dergisi
Yeni İstanbul
Yeniyol(Trabzon)
Zafer

4. ROPORTAJLAR:

Yavuz Koraltan. (2016, 16 Aralık). İstanbul.

Nilüfer Gürsoy Bayar. (2016, 6 Ekim). İstanbul.

Emine Gürsoy Naskali. (2016, 6 Ekim). İstanbul.

5. Telif ve Tetkik Eserler, Makaleler:

Abadan Y., "Seçim Kanunu Müzakereleri", **Ulus,** 9 Şubat 1950.

Ağaoğlu, S. (1972). **Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri Bir Soru.** Baha Matbaası.

Ağaoğlu, S. (1981). **Kuva-yı Milliye Ruhu**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Ağaoğlu, S. (1993). **Demokrat Parti'nin Kuruluşu** (2. Baskı). (Haz: C. Koçak), İstanbul: İletişim Yay.

Ağaoğlu, S. (2004). **İpin Gölgesinde ki Günler/Arkadaşım Menderes Marmara'da Bir Ada**. İstanbul: Alkım Yay.

Ağaoğlu, S. (2013). **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri.** İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Akandere, O. 1998.**Milli Şef Dönemi (Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler),** İstanbul: İz Yay.

Akarcalı, S. (2003). **İkinci Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda**, Ankara: İmaj Yay.

Akbal, İ. (2008). **Milli Mücadele Döneminde Trabzon'da Muhalefet,** (I.Baskı). Serander Yay.

Akbıyıkoğlu, A.R. (1986). **Demokrasi ve İsmet Paşa.** Ankara. Filiz matbaacılık.

Akşin, S. (2012). **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi(1789-1980)** (8. Baskı). Ankara: İmaj Yay.

Aktan, R. (1974). **Türkiye Ekonomisinin Elli Yılı, (Seminer Tebliğleri), "Türkiye'de Toprak Reformu.** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.

Albayrak, H. (2008). **Tarih içinde Trabzon Valileri (1461-2007).** Trabzon.

Albayrak, M. (2004). **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946- 1960),** Phoenix Yay.

Alim Baran, T., Başer, E., ve Beydilli,K. v.d., (2005). **İmparatorluktan Ulus Devlete Türk İnkılap Tarihi** (1. Baskı).Ankara: Pegem Yay.

Altuğ, K. (2003). **Parlamento Hukuku.** İstanbul: Çağlayan Kitapevi.

Anadol, C. (2004).**Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti,** İstanbul: Yeni Kuvayı Milliye Yay**.**

Apuhan, R. Ş. (1996). **Öteki Menderes**, İstanbul: Timaş Yay.

Arslan, A., Bozkurt, A., ve Güllü, R. E. (2011). **Milli Mücadelede Polisler**. Paraf Yay.

Atalay, A. (1997). **Milli Mücadele'de Konya Kuva-yı Milliyecileri, Cilt-I**. Konya.

Ataş M., "Valimizin Uludağ'da ki Tetkikleri, Bay Refik Koraltan Dağdaki Otel, Ev ve Sığınakları, Rasat İstasyonunu Birer Birer Gözden Geçirdiler", **Bursa Gazetesi**, 13 Haziran 1939.

Atay F. R. , "Halkı Saymak Lazımdır", **Ulus,** 4.6.1946.

Atay F. R. , "Neden Çıkmaza Düştüler?", **Ulus**, 23 Mayıs 1946.

Atay F. R. , "Partiyi Parçalama Taktiği", **Ulus**, 25 Nisan 1946.

Atay F. R. , "Seçime Katılma Kararı", **Ulus,** 18 Haziran 1946.

Atay F. R. , "Seçimlere Giderken", **Ulus**, 28 Nisan 1946.

Atay F. R. , "Yeni Parti Kuruldu", **Ulus**, 8 Ocak 1946.

Avanas, A. (1988). **Milli Mücadele'de Konya**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Aydemir, Ş.S. (2000). **İkinci Adam(1938-1950)** (7. Basım) (II. Cilt). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Aydemir, Ş.S. (2007). **Menderes'in Dramı** (10. Basım) İstanbul: Remzi Kitapevi.

Ayışığı, M. (2012). **Belgelerin Işığında Milli Mücadele Tarihimiz** (1.Basım) İstanbul: Sentez Yay.

Baban, C. (1970). **Politika Galerisi (Büstler ve Potreler).** İstanbul: Remzi Kitapevi.

Bal, M. A. (2004). **Hatıralarda Trabzon'un Yakın Tarihi(1860-1950).** Trabzon: Abp Yay.

Bal, M. A. (2013). **Kronolojik Trabzon Tarihi**. İstanbul.

Baltaoğlu, A.G. (1998). **Atatürk Dönemi Valileri (29 Ekim 1923 - 10 Kasım 1938).** Ankara: Ocak Yayınları.

Barlas, M. (2000). **Türkiye'de Darbeler ve Kavgalar Dönemi**, (1.Baskı). İstanbul: Birey Yay.

Başgil, A. F. (2014). **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri** (3. Baskı). İstanbul: Kubbealtı Yay.

Bayar Gürsoy, N. (2014). **27 Mayıs Darbesi ve Bizler**. İstanbul: Timaş Yay.,

Bayat, S. (2015). **Milli Mücadele Döneminde Konya Halkının Durumu ve Babalık Gazetesi**. Ankara: Gece Kitaplığı Yay.

Bayur H., "Partiler Arası İşbirliği", **Akşam,** 3 Aralık 1954.

Berksan, N. (1957). **Başvekil (Bir Tarafsızın Kitabı).** İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

Berksan, N. (1987). **Başvekil.** İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

Birand, M.A., Dündar, C., Çaplı, B. (2005). **Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu,** (10.Baskı), Kasım, İstanbul.

Boray, Ferit Erden, **Öncesi ve Sonrasıyla Cumhuriyet Tarihi, 5. Cilt (1950-1973)**, I. Basım, 2010.

Bozdağ, İ. (1998). **Atatürk'ün Fikir Sofrası**, (2.Basım). İstanbul, Tekin Yay.

Burçak, R. S. (1979). **Türkiye'de Demokrasi'ye Geçiş (1945-1950).** Olgaç Yay.

Burçak, R. S. (1979). **Yassıada ve Öncesi**. Ankara: Çam Matbaası.

Burçak, R. S. (1988). **Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri**, Ankara: Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası.

Cillov, H. (1967). **Türkiye Ekonomisi Bünyesi.** İstanbul.

Çakıroğlu, B. S.(1964**). Tarihi, Ekonomik, Sosyal Yönleriyle Trabzon**. Ankara: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği.

Çapa, M. (1998) **Milli Mücadele Döneminde Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**. Trabzon: Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay.

Çapa, M. (1998). **Faik Ahmet Barutçu Hayatı ve Kişiliği** (I. Baskı). Trabzon: T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay.

Çapa, M., ve Çiçek, R. (2004). **Yirminci Yüzyıl Başlarında Trabzon'da Yaşam** (I. Baskı). Trabzon: Serander Yay.

Çaylak, A. Dikkaya, M. (Eds). (2014). **Türkiye'nin Politik Tarihi, Adem Çaylak, Şükrü Nişancı "Türkiye'de Çok Partili Sürece Giriş: Demokrasi'ye Geçiş mi Siyasal Rejimin Restorasyonu mu?".** (5. Baskı). Savaş Yay.

Çiçek, K. (2007, Kasım). Millî Mücadele'de İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri. **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** 40.

Çiçek, R. (1998). **Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Trabzon'da Yerel Yönetim**. (I.Baskı). Trabzon: Trabzon Valiliği Yay., Ekim.

Çizmeli, Ş. (2007). **Menderes Demokrasi Yıldızı?** (2. Baskı). Ankara: Arkadaş Yay.

Çufalı, M. (2004). **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950),** (1. Baskı). İstanbul: Babil Yay.

Demirbilek, S. (2012). **Demokrat Partililerin Anılarında Yassıada**, (1.Baskı). Bursa: Gülmat Matbaacılık.

Demirel, T. (2011). **Türkiye'nin Uzun On yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs.** İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.,Mayıs.

Deringil, S. (2003). **Denge Oyunu(İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, (3.Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Dilipak, A. (1990). **Menderes Dönemi**, İstanbul: Beyan Yay.

Dillligil, T. (1969). **Bayar-İnönü Yakınlaşması.** Ankara: Adalet Yay.

Dinçer, İ. (1968).**Türkiye'nin Ekonomik Sorunları**. İstanbul.

Edib H., "Seçim Kanunu Çıktı", **Akşam**, 20 Şubat 1950.

Ekinci, N. (1997). **İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler (**1. Basım). Toplumsal Dönüşüm Yay.

Eraslan, F., Metin, İ. (1984). **Türk Polis Tarihi Cilt I.** Ankara.

Erer, T. (1963).**Türkiye'de Parti Kavgaları.** İstanbul: Ticaret Borsası Matbaası.

Erim N., "Sıkıntıları Sömürüyorlar", **Ulus**, 6 Temmuz 1946.

Erim N., "Demokrasinin Gelişmesi ve Vatandaşın Ödevi", **Ulus**, 22 Mayıs 1946.

Eroğlu, H. (1981). **Atatürk ve Devletçilik**. Ankara.

Eroğul, C. (1998). **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi** (3. Baskı). Ankara: İmge Kitapevi.

Ertepınar, C. (1988). **Bir Politikacının Anıları**. Ankara: Babalık Matbaası.

Esen M. S., "Partilerin Propaganda Hazırlıkları Hızlandı", **Cumhuriyet,** 6 Mart 1950 Pazartesi.

Fersoy, O. C. (1978). **Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes.** İstanbul: Hun Yay.

Gologlu, M. (1982). **Demokrasiye Geçiş (1946-1950).** (I. Baskı). İstanbul: Kaynak Yay.

Gologlu, M. (2011). **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I (1924-1930), Devrimler ve Tepkileri**. (3.Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

Gologlu, M. (2014). **Milli Mücadele Tarihi III, Üçüncü Meşrutiyet (1920)** (2.Basım). İstanbul: Kültür Yay.

Görsel Materyal cd. Nalan Seçkin, "**Cumhuriyetin Tanıkları."**

Gül, M., Bayram, A. ve Hakkoymaz, O. (2003). **Selçukludan Günümüze Konya'nın Sosyo-Politik Yapısı**, Konya: Konya İl Emniyet Müdürlüğü Arge Yay.

Gülen, N. (2005). **Anılarımda 27 Mayıs ve Yassıada** (I. Baskı). İstanbul: Kastaş Yay.

Güler, A. (2002, Temmuz- Ağustos). Cumhuriyet Döneminde Türk Düşüncesi, TBMM'nin Açılışı ve Anlamı, **Yeni Türkiye, Türkoloji ve Türk Tarihi Dergisi**, 46.

Güneş, İ. (1997). **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923),** Eskişehir.

Gürkan, N. (1998). **Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950).** İstanbul.

Gürsoy Naskali, E. (2011). **Vatan Cephesi Davası-Yassıada Zabıtları VI**, İstanbul: Kitapevi Yay.

Güryay, T. (1971). **Bir İktidar Yargılanıyor**. İstanbul: Cem Yay.

Hayta. N., Ünal, U.(2016). **Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri**.(9. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi, Ekim.

Heper, M. (1974). **Bürokratik Yönetim Geleneği,** Ankara: Ortadoğu İdari Bilimler Fakültesi yayın no:23.

Heper, M. (1999). **İsmet İnönü(Yeni Bir Yorum Denemesi)** Çev. S. Yalçın, Tarih Vakfı Yurt Yay.

İçke, A. (2014). **Türkiye'de Kadın Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri(1935-1991),** Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay.

İlgazi, A., Bıyıklı, M. (2012). Mehmet Vehip (Kaçi) Paşa'nın Çanakkale Muharebelerindeki Yeri ve Önemi. **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi ,** XXVIII(82).

Kabasakal, M. (1991). **Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)** (I. Basım), Ankara: Tekin Yay.

Karagöz, İ. (1998).**Tarihsel Süreçte Trabzon Halkı** (Editör: Ö. Şen), Trabzon: Derya Kitapevi.

Karanis, F. (1994). **Koltuk Değnekli Demokrasi ve 27 Mayıs Darbesi**. İstanbul: Media Print Yay.

Karpat, K.H. (1967). **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul.

Karpat, K.H. (2014). **Türk Demokrasi Tarihi**. İstanbul: Timaş Yay.

Kemal, M. (1980). **Celal Bayar Efsanesi ve Raftaki Demokrasi**. İstanbul: ABC Yay.

Killi, S. (2001). **Türk Devrim Tarihi**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

Koçak, C. (2010). **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları(1945-1950) İkinci Parti** (1. Baskı), (Cilt I). İstanbul: İletişim Yay.

Koçak, C. (2016). **Darbeler Tarihi** (I. Baskı). İstanbul: Timaş Yay.

Koçak, C. (2017). **Demokrat Parti Karşısında CHP**. İstanbul: Timaş Yay.

Köstüklü, N. (2009). **Milli Mücadele'de Manisa- Uşak- Afyonkarahisar- Konya Hattı.** Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Kulaksızoğlu B. S., "Başarılan Büyük İşler" , **Yeniyol,**18 2.inci Kanun 1939.

Kulaksızoğlu B. S., "Dünyada Atatürk Kadar Bahtiyar, Atatürk Kadar Mesut Bir Önderi Tarih Daha Görmemiştir; Bütün Vatan Ağlıyor Bütün İnsanlık Ağlıyor", **Yeniyol,** 2 Teşrin 1938.

Kurt, Y. (1995). **Pontus Meselesi**. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No:68.

Kurtcephe, İ. ve Beden, A. (2007).**Türkiye Cumhuriyeti Tarihi** (2. Baskı). Alp Yay.

Kuycuklu, N. (1986). **Türkiye İktisadı**. İstanbul: Beta Yay.

Atatürk M. K. , (2003, Ocak). **Nutuk,** (5.Basım). Ankara: Dil Derneği Yay.

Nadi N., "Haklı ve Haksız", **Cumhuriyet,** 29 Temmuz 1950.

Nutku, E. (1979). **Demokrat Parti Neden Çöktü ve Politika 'da Yitirdiğim Yıllar.** İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Onat B., "Amma Bu Kadarı da Yeter Artık", **Antalya**, 17 Aralık 1946.

Orhun O. S., "Bir Bakıma Görmek İstiyorum", **Ulus**, 14 Aralık 1946.

Öğüt Y., M. (1974). **Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi.** Ankara.

Önder, M. (1989). **Atatürk Konya'da**. Ankara: TTK Basımevi.

Öner, K. (1948). **Siyasi Hatıralarım ve Bizde Demokrasi.** İstanbul: Osmanbey Matbaası.

Özdağ, Ü. (2004). **Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**. Boyut yay.

Özdemir, H. (2001). **Artvin Tarihi** (I. Baskı). Ağustos,

Özel, S. (2012). **Milli Mücadele'de Trabzon**. I.Baskı.

Özer, İ. (2015). **Demokrat Parti Dönemi Siyasi ve Sosyal Hayat** (I. Basım). İskenderiye Kitap.

Özkaya, M.Ş. (2005). **Adım Adım 27 Mayıs** (I. Basım). İstanbul: İleri Yay.

Özoğlu, H. (2011). **Cumhuriyetin Kuruluşunda İktidar Kavgası** Çev: Zuhal Bigin, İstanbul: Kitap Yay.

Pamuk, Ş. (2007). **Seçme Eserleri II. Osmanlıdan Cumhuriyet Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme**. İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.

Perin, M. (2011). **Zindana Tıkılan İktidar, 27 Mayıs ve Yassıada Günleri**.(I. Baskı). Doğan Kitap, Mart.

Pirinççioğlu Fethi, "Bulgaristan'dan Gelen Göçmenler Faciası", **Cumhuriyet,** 1 Eylül 1950.

Refik Koraltan, (2013). **Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilali'ne Demokratlar. (**1.Baskı). Haz. K. Maman, Kamil İstanbul: Timaş Yay.

Rusçuklu, B. (2008.). **Demokrat Parti'den 12 Eylül'e. (**I. Baskı).

Sadak N., "Tavizle İşe Başlamak", **Akşam**, 8 Haziran 1950.

Sadak N., "Türkiye'nin Kore Yardımı", **Akşam,** 9 Ağustos 1950.

Sağlam, D. (1981). **Devletçilik İlkesi İçinde Özel Sektör-Kamu Sektörü Dengesi, Atatürk'ün Ekonomik Kalkınma Politikası ve Devlet İşletmeciliği.** Devlet İşletmeciliği Enstitüsü tarafından 17 Nisan 1981 tarihinde İstanbul Üniversitesinde düzenlenen Konferans'ın Bildirileri, İstanbul.

Sarınay, Y., Pehlivanlı, H., Saydam, A. (1999). **Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası.** Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Seçkin, N. (1970).**1920-1970 İlk Meclisten Kalanlar**. Ankara: Divan Matbaası.

Sertel, Z. (2000). **Hatırladıklarım**. (4. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Seydi, S. (2006). 1939-1945, **Zor Yıllar 2.Dünya Savaşı'nda Türkiye'de İngiliz- Alman Propaganda ve istihbarat Savaşı** (1. Baskı). İstanbul: Asil Yay.

Sezer, A. (1998, Kasım). Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları. **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** XIV(42).

Shaw, S. J. ve Shaw Kural, E. (2010). **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**. (Çev. M. Harmancı), Cilt II , (3. Basım). İstanbul: e Yay.

Şahin, H. (1997). **Türkiye Ekonomisi**. Bursa.

Şakir, Z. (1952). **Ceal Bayar(Hayatı ve Eserleri).** İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

Şenşekerci, E. (2000). **Türk Devriminde Celal Bayar(1918-1960)** (1. Baskı).İstanbul: Alfa Yay.

T.C. Konya Valiliği İl Kültür (1999). **Milli Mücadeleden Günümüze Konya (1915-1965)** (Cilt I). Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay.

Tarakçıoğlu, M. R. (1986). **Trabzon'un Yakın Tarihi**, Trabzon: Karadeniz Üniversitesi Basımevi.

Taşkıran, T. (1973). **Cumhuriyetin 50.Yılında Türk Kadın Hakları**. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Tek, Hayati, **"Darbeler ve Türk Basını",** Divit Basımevi, Haziran, 2006.

Tevetoğlu, F. (1967). **Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler** (I. Baskı). Ankara.

Toker, M. (1967, Mart). **İsmet Paşa'yla 10 Yıl (1960-1961)** (1. Baskı). Akis Yay.

Toker, M. (1974). **Tek Partiden Çok Partiye** (Birinci Baskı). İstanbul: Milliyet Yay.

Toker, M. (t.y.). **Demokrasiden Darbeye (1957-1960)** (Birinci Basım). İstanbul: Bilgi Yay.

Tokgöz, E. (2007). **Türkiye'nin iktisadi Gelişme Tarihi (1914-2007).** Ankara,

Toprak, M. (2002, Mayıs-Haziran). **Türk ekonomisinde Modernleşme Krizleri: Menderes Dönemi ve planlı Dönem Ekonomik Krizleri.** Yeni Türkiye Türkoloji Özel Sayısı III, 45.

Topuz, H. (1983). **Türkiye'de Dış Haberciliğin Gelişimi".** Dış Politika Basını ve Basında Dış Politika, Hürriyet Vakfı, Eğitim Yay. No:6, Yılı 6.Seminer Tutanakları.

Topuz, H. (1973). **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Gerçek Yayınevi.

Topuz, H. (2003).**II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**.

Tunaya, T.Z. (1988).**Türkiye'de Siyasal Partiler Cilt I** (2. Baskı). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yay.

Tuna, T. **Adnan Menderes'in Günlüğü.(**2007).İstanbul: Şule Yay., Eylül.

Tuncay H., " Boztepe'de Refik Koraltanla Bir İki Saat", **Yeniyol** ,27 Mayıs 1939.

Tuncer, A. (1959). **Beyaz İhtilal ve Bayar, Menderes, Koraltan** (II. Baskı). İzmir: İstiklal Matbaası.

Tuncer**,** Hüner, **İsmet İnönü'nün Dış Politikası(1938-1950)**, Kaynak Yay., II. Basım, Nisan, 2012.

Tunçay, M. (1978). **Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925),** (3. Basım). İstanbul: Bilgi Yay.

Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H. ve Boratav, K. (2002). **Çağdaş Türkiye Tarihi (1908-1980)** (7. Basım), (IV. Cilt). İstanbul: Cem Yay.

Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H. ve Boratav, K., vd., (2002). **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908-1980)** (7. Basım), İstanbul: Cem Yay.

Türk Ansiklopedisi. (1974). **Kaçı Vehip Paşa** (C. XXI). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Türker Tekin, N. (2006). **Anahatlarıyla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi** (3. Basım). İstanbul: Çantay Kitapevi.

Uludağ Rümeysa, "Prost Şehir Planı İçin Neler Söyledi", **Bursa Gazetesi**, 6 İkinci Kanun 1942.

Uran, Hilmi, **Hatıralarım,** Ankara, 1959.

Usta, V. (2011). **Atatürk ve Trabzon (Fotoğraflar, Belgeler, Demeçler)** (I. Baskı). İstanbul: Serander Yay.

Uyar, H. (1998). **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi** (1. Basım). Boyut Yay.

Uzman, N. (2013). "İktidardan Muhalefete M. Fuad Köprülü'nün Siyasi Mücadelesi(1956-1966). Akademik Bakış, Cilt.7, Sayı.13.

Uzman, N. (2017). "Adnan Menderes ve Fuad Köprülü'nün Cumhuriyet Halk Partsi'nden İhraçları",TAD, Cilt. 36, Sayı.62.

Weiker, W. F. (1967). **1960 Türk İhtilali, (**Çev. M. Ergin), İstanbul: Cem Yay.

Yalçın Hüseyin Cahit, "Yeni Partinin Teşekkülü", **Tanin,** 10 Ocak 1946.

Yalçın, D., Akbıyık, Y. (2007). **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II.** Ankara.

Yalçın, D., Akbıyık, Y., ve Özkaya, Y. (2004). **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II.** Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Yalman A. E., "Hakkaniyette Tek Ölçü", **Vatan,** 8 Aralık 1946.

Yalman A. E., "Halk Partisi Kuvvetini Bilmiyor", **Vatan,** 3 Mayıs 1946.

Yalman A. E., "Kurtuluş Mücadelesi", **Vatan,** 17 Haziran 1946.

Yalman A. E., "Millet, Hükmünü Vermiştir", **Vatan**, 23 Temmuz 1946.

Yazıcı, M. (2003). **Fetihten Günümüze Trabzon Valileri Albümü (1461- 2003)** (I. Baskı). Trabzon: T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay.

Yeşil, A. (2001). **Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş**. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay.

Yeşil, A.(2001). **Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş**. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay.

Yetkin, Ç. (2011). **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika** (5. Basım). Kilit Yay.

Yetkin, Ç. **Karşı Devrim (1945-1950).** Kilit Yay.

Yurtsever, S. (2008). **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922).** Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Yüksek Adalet Divanı Kararları. (2006). İstanbul- Yassıada (14 Ekim 1960- 15 Eylül 1961), İstanbul: Kabalcı Yay.

6. REFİK KORALTAN BİYOGRAFİSİ (1889-1974)

1889 tarihinde Sivas Divriği de doğdu. Divriği Rüştiyesi, İstanbul Mercan İdadisini ve İstanbul Hukuk Mektebini bitirdi (1914). Bursa savcı yardımcılığıyla devlet hizmetine girdi. Gelibolu ve Karamanda savcılık görevini yaptı. 1916 tarihinde Pozantı Emniyet Müfettişliği görevine ve 1918 tarihinde Trabzon Polis Müdürlüğüne atandı. Refik Bey, Trabzon Müdafaa-i Hukuk Vatan Cemiyeti kurucuları arasında yer aldı. Damat Ferit Hükümeti tarafından bu görevine son verildi. İstanbul'a giden Refik Koraltan burada bir süre avukatlık yaptı. Daha sonra Konya'ya giden Refik Bey burada Milli Mücadeleye katıldı. Birinci TBMM'ye Konya milletvekili olarak girdi.(1920) İstiklal Mahkemelerinde üyelik ve

başkanlık yaptı. 1935 tarihine kadar milletvekili olarak görevinde kaldı. CHP kurucularından, harf ve şapka inkılabı teklifçilerinden olan Refik Koraltan ayrıca CHP grup reis vekilliğinde bulunmuştur. Soyadı Kanunun kabül edilmesinden sonra Atatürk tarafından kendisine Koraltan soyadı verilmiştir. Bu tarihten sonra idare hayatında görevine devam eden Refik Koraltan Çoruh (1935), Trabzon (1937) ve Bursa (1939-1942) valilik görevlerinde bulundu. İçel'den milletvekili seçilerek yeniden TBMM'ye girdi. Celal Bayar, Fuad Köprülü, Adnan Menderes ile birlikte parti grup başkanlığına CHP tüzüğünde ve bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını, demokratik rejime geçilmesini öneren 'Dörtlü Takrir' olarak bilinen önergeyi verdi. Daha sonra CHP'den ayrılarak diğer üç arkadaşıyla Demokrat Partinin kurucuları arasında yer aldı. 1950 de İçel milletvekili seçilerek TBMM'ye girdi ve aynı zamanda Meclis Başkanlığına seçildi. 27 Mayıs'a kadar bu görevinde kaldı (1950-1960). Sonrasında tutuklanarak Yassıadaya gönderildi. Yapılan yargılamalar sonucunda Yüksek Adalet Divanı tarafından idama mahkûm edildi. Bu ceza önce müebbet sonra hapis cezasına çevrildi. 1964 tarihinde çıkan af kanunundan yaralanarak serbest bırakıldı. 17 Haziran 1974'de İstanbul'da tedavi gördüğü Amerikan Hastane'nde kan hastalığı (üremi)ndan 85 yaşında iken vefat etti. DP'nin kurucularından birisi olarak CHP yönetimine karşı çıktığı halde Refik Koraltan siyasi yaşamında kavgacı değildi.

EKLER

Ek-1. Ali Yavuz Koraltan İle Roportaj (Refik Koraltan'ın Torunu) 16 Aralık 2016, Saat: 11.30

ÖZLEM YILDIRIM; Koraltan soyadının bir hikâyesi var mı? Bizimle paylaşır mısınız?

ALİ YAVUZ KORALTAN; *Mustafa Kemal Atatürk'le büyükbabam Refik Koraltan şimdi adını hatırlayamadığım bir yere trenle seyahat ediyorlarmış. Sohbet esnasında, söz soyadından açılmış, büyükbabamın soyadı Konya imiş. Atatürk demiş ki Konya diye soyadı olur mu? O sırada güneş doğuyor gökyüzünde kızıllık hali var. Senin soyadın Koraltan olsun demiş.*

ÖZLEM YILDIRIM; Demokrat Partili Dört kurucularının bir araya gelmesi, parti sürecinin başlamasına ilişkin size anlatılanlar nelerdi?

ALİ YAVUZ KORALTAN; *Celal Bayar ile büyükbabam Refik Koraltan bir dönem Bursa'da karşılaşmışlar. Büyükbabam daha o zamanlar parti kurma fikrinden Celal Bayar'a bahis ediyor. Ama Celal Bayar o zaman kabul etmiyor. 1946 tarihinde tekrar bir araya geliniyor ve parti kuruluyor. Annem ve halamın anlattıkları o dönem Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan iktisadi anlamda oldukça olumsuz etkilendiğiydi. Türkiye savaşa girmemiş ama savaşa girmiş kadar etkilenmiş.*

ÖZLEM YILDIRIM; Refik Koraltan'ın Demokrat Parti'nin diğer üç kurucusu arasında kendisine en yakın bulduğu isim kimdi?

ALİ YAVUZ KORALTAN; *Büyükbabam Refik Koraltan'ın en iyi anlaştığı kişi Adnan Menderes olmuş. Celal Bayar ile zaman zaman fikir ayrılıklarına düşerlermiş.*

ÖZLEM YILDIRIM; 27 Mayıs Askeri Darbesi öncesi ve sonrasıyla bu sürece ilişkin Refik Koraltan'a dair neler söyleyebilirsiniz?

ALİ YAVUZ KORALTAN; *Annem anlatırdı (Annesi Süheyla Koraltan. Refik Koraltan'ın oğlu Oğuzhan Koraltan'ın eşi) ortalık karışıkmış, Büyükbabam Refik Koraltan dermiş ki Ankara da durmayın İstanbul'a gidin, burada kalmayın. Samet Kuşçu isminde birisi var. Hataylı aynı zamanda Cumhurbaşkanının yaverlerinden birisi. Büyükbabama geliyor diyor ki darbe olacak. Hükümet çekilsin, seçim yapılsın. Büyükbabam Refik Bey, ben bir arkadaşlarla konuşayım diyor. Önce Adnan Menderes ile daha sonra Celal Bayar ile bu konuyu konuşuyorlar. Celal Bayar diyor ki benim ordum böyle bir şey yapmaz. Adnan menderes de evet çekilmiyoruz deyince büyükbabam Refik Koraltan demiş ki; batan gemiyi fareler terk eder, ben yola çıktığım arkadaşlarımı terk etmeyeceğim diyor ve böylece yola devam ediyorlar. Darbeyi biliyorlarmış sonra Samet Kuşçu ihraç edilmiş.*

ÖZLEM YILDIRIM; 27 Mayıs Askeri Darbesinden Koraltan ailesi nasıl etkilendi? Bu süreçte siz neler yaşadınız anlatır mısınız?

ALİ YAVUZ KORALTAN; *O dönemde siyasilerin karakteri en çok basına sirayet etmiş. Bu benim şahsi fikrim basın insanları karşı karşıya getirmiş. Babam Oğuzhan Koraltan'ı gelip evden alıp; Menderes'in, Bayar'ın, Koraltan'ın hazineleri nerde diye sordular. Bizim şu anda bir kuruşumuz yok. Haksız kazanımlar üzerinde oturmuş bir aile değiliz hiçbir zaman. Çocukluk dönemimde okul hayatımda da bunun sıkıntılarını yaşadım. Dayım Selahattin, Yeşilköy Hava üstünde o dönem yedek subay aynı zamanda mühendis. Darbe zamanı O'na bugün işe gelme sana izin verdik diyorlar. Akrabayız ya annemin ailesi de 27 Mayıs sürecinden olumsuz etkilendi. Dayıma ait ev ve arsalar sanki Refik Koraltan'a aitmiş gibi işlem görülmüş. Hiçbir alakası yok. Benim büyükbabam milletvekili, devlet memuru, serveti yok. Birde Dayım beni Şişli Terakki de bir liseye verdi. Refik Koraltan'ın torunu olduğum için o dönemde alay ettiler. Okula sırf bu sebepten alınmadım. Daha sonra Işık Lisesine girdim bir tek orası aldı. Bir öğretmenim o zaman bana sen komünist Koraltan'ın mı torunusun dedi. Daha 6. Sınıftayım. Bu komünist Koraltan ne demek bilmiyorum anneme sordum. Atatürk tarafından Türkiye Komünist Partisi'nin kurulması yönünde bazı çalışmalar başlatılmış. Kurucuları arasında çok önemli isimler var. Büyükbabam partinin genel sekreteri. Sonra fişlenmişler ve parti kapanmış.*

ÖZLEM YILDIRIM; Büyükbabanız Refik Koraltan'ı Yassıada davalarında savunan avukatlardan birisi de halanız Ayhan Timurtaş idi. Bu hususta neler söylemek istersiniz?

ALİ YAVUZ KORALTAN; *Evet halam Ayhan Timurtaş avukatlığını yaptı. Tam bir Cumhuriyet kadınıydı. Amerikan Koleji mezunu. Dört lisan bilen, ata binen ve tenis oynayan bir hanım. 1922 doğumlu kendisi. Bu Atatürk Türkiye'sinin ne kadar modern bir ülke olduğunu gösteriyor. Cumhuriyet'in ne kadar modern bir Cumhuriyet olduğunu ortaya koyuyor.*

ÖZLEM YILDIRIM; Refik Koraltan'ın torunu olarak, kendisi hakkındaki duygu ve düşünceleriniz nelerdir?

ALİ YAVUZ KORALTAN; *Büyükbabam Refik Koraltan'ın çok büyük hizmetler yaptığına inanıyorum. Bunlardan birisi Mersin Limanı. Namuslu ve dürüst bir siyaset takip etmiş görevini kötüye kullanmamış. Bugün isminin hatırlanmaması üzücü. Adına vakıf kuracak kadar büyük bir bütçe yok. Bir üniversiteye, sokağa vs. ismi verilebilirdi. Geçmişini hatırlamayan milletlerin geleceği yaşama hakları yoktur. Osmanlı tarihi de Cumhuriyet tarihi de bizim tarihimiz. Amerikalılar, İngilizler tarihlerini çok iyi biliyorlar. Bizim en büyük eksikliğimiz geçmişimizi hatırlamamız. Benim büyükbabam 80 yaşında dahi okuyan, okuduğu üzerine düşünen ve konuşan bir adamdı. Tarih okuyan ve etrafına tarihle ilgili görüşlerini beyan eden birisiydi. Biraz daha fazla okuyup, biraz daha geçmişten ders alınması gerektiğine inanıyorum.*

ÖZLEM YILDIRIM; Son olarak sizn eklemek istediğiniz bir şey varmı?

ALİ YAVUZ KORALTAN; *Üzerine basa basa yazın lütfen. Geçmişten ders almak, irdelemek gerekiyor. Hataları da sevapları da yazmak. Geçmişte Vatan'a hizmet etmiş kişilerin adlarının yaşatılması gerekiyor. Böylece gençler de bu isimler neden verilmiş diye araştırsın, öğrensin. Siz hiçbir şey yapmazsanız herşeyin üstünü kapatırsanız, çocukta nerden ışık görürse oraya yönelir. Büyükbabam Refik Bey, varlıklı bir aileden gelmesine rağmen İstanbulda fakir bir çocuk gibi okumuş. Büyükbabam Ulus Mahallesinde bir daireyi fakir çocukları okutma cemiyetine bağışladı. Belediye daha sonra burayı lağvetti. Düğün salonu yapmaya kalktı. Babam gitti durumu Yılmaz Çetiner isiminde birine bildirdi. Oradan vazgeçtiler. Bir tane bile fakir çocuk okuyamadı.*

Ek-2. Nilüfer Gürsoy Bayar İle Roportaj (Celal Bayar'ın Kızı) 6 Ekim 2016, Saat: 14.00

Ek 2 Emine Gürsoy Naskali İle Roportaj(Celal Bayar'ın Torunu) 6 Ekim 2016, Saat: 14.00

ÖZLEM YILDIRIM; Demokrat Parti'nin kurulma sürecine dair düşünce ve görüşleriniz nelerdir?

NİLÜFER BAYAR GÜRSOY; *Bu süreçte Demokrat Parti'den önce kurulmuş olan partilerin başarılı olamamalarının da sebeplerini düşünmememiz gerekiyor. İki parti kuruluyor. Serbest Fırka ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası. Bu dönemde kurulan partiler neden başarılı olamadı, bunları da düşünmemiz gerekiyor, sebepler neydi. Bu partilerden birisi kendisini fesih etti. Diğeri kapatıldı. Bu süreçteki olanları iyi değerlendirebilirsek, Demokrat Parti sürecine de ışık tutabiliriz.*

ÖZLEM YILDIRIM; Bu süreçte bir de İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'de ki tesirleri var, değil mi?

NİLÜFER BAYAR GÜRSOY; *Bu dış konjonktür. İç konjonktür ne? Atatürk gibi asırların yetiştirdiği bir kimse getirdiği inkılaplar var 1938 den sonra bunlara ne oldu? DP'yi düşünecek olursak, DP 27 Mayıs'ın yanlış algılarıyla yorumlanamaz. 27 Mayıs daha doğrusu Halk Partisi bir etiket yapıştırıyor. DP şu şu şeklinde. Gerçeklere baktığımızda bu gerçeklerle uyuşmuyor. Bu yanlış algı devam ediyor. Sebebi 27 Mayıs'tan sonra getirilen baskı, 27 Mayıs'tan sonra getirilen tartışma vs olmayacağına dair Tedbirler Kanunu bu yanlış algı bugüne kadar devam ediyor. Yıllar yılı sürüyor ve bugüne kadar devam ediyor. Başa dönecek olursak Terakkiperver Partisinin vasfı dindar oluşu. Fakat aynı şeyi Serbest Fırka 'da da görüyoruz. Menemen olayı gibi. DP kuruluyor ne deniyor DP gerici. Türkiye'yi karanlığa sokacak havası veriliyor. Gerçeklere baktığımızda hiç de öyle olmadığını görüyoruz.*

EMİNE GÜRSOY NASKALİ; *1946, 1947, 1948, 1949 ve 1950'lere gelindiğinde Demokrat Parti halk için muazzam bir mutluluk. Halkta bir rahatlama, maddi yönden bir rahatlama oluyor.*

ÖZLEM YILDIRIM; Dörtlü takririn verilmesi ve Celal Bayar ile diğer üç kurucu arasındaki ilişkiler nasıldı bu hususta neler söylemek istersiniz?

NİLÜFER BAYAR GÜRSOY; *Hepsi Meclisten arkadaş birbirlerini tanıyorlar. Dış konjonktür var bir parti kurulması isteniyor. Şikâyetler var. İsmet İnönü'nün dikteye gitmesi, halka uygulanan baskı, jandarma baskısı, iktisadi sıkıntılar vs. İkinci Dünya Savaşı'nın tesiri. Buğday ülkesiyiz. Halk Partisi'nin o dönemde öngörememesinden dolayı buğdaylar çürüyor. İktisadi eksiklikler var. Bir arayış içindeler. Köprülü ve Menderes*

yazılarından dolayı uzaklaştırılıyorlar. Koraltan'ın da bir beyanatı oluyor O'nu da uzaklaştırıyorlar. Babam Celal Bayar evvela milletvekilliğinden sonra Cumhuriyet Halk Partisinden istifa ediyor. Dörtlü takriri veren kişiler arasında görüş birliği var. Mizaç olarak değerlendirmek gerekirse, Fuad Köprülü biraz kendini beğenmiş ve başkasına söz hakkı tanımayan birisi olarak nitelendiriliyor. Refik Koraltan kendisini ön planda tutmaktan hoşlanan biri. Davudi bir sesi var ve hitap etmekten hoşlanan birisi. Adnan Menderes'e bakıldığında en zayıf aynı zamanda en zarif halka. Diğer üç kurucuya göre daha genç, daha dinamik. Ama çok ön plana çıkmamış daha geride. Dörtler arasındaki ilişkiler konulara göre değişiyor. Başbakanlığında Adnan Menderes'in potansiyelini görüyor, Refik Koraltan ile Milli Mücadele zamanından gelen bir bağ var. Milli Mücadele de ikisinin beraber olmaları. Fuad Köprülü ile edebiyat noktasında bir yakınlık var.

EMİNE GÜRSOY NASKALİ; *Refik Koraltan da Büyükbabam da Milli Mücadele de bulundukları için yakınlıkları var. Bu husus onları yakınlaştırıyor. Adnan Menderes Milli Mücadele de yoktu, yaşından dolayı. O daha sonraları var.*

Büyükbabam Celal Bayar, 18 yaşından beri bir fiil icraatların içinde. Bu dört kişi içinde büyükbabamın lider olması geçmişte yapmış olduğu işlerden. İttihat ve Terakki'nin içinde, İş Bankasını kurmadan önce kooperatifleri kurmuş. Şirketi Hayriye kurulmuş, Mudanya'dan sebzelerin İstanbul'a gelmesi için bir vapur seferi kurmuş. Çok çok yoğun bir hayat. O kadar insanı bir araya getirmek, bir dava etrafında toplayabilmek, silahlı efeleri bir dava etrafında toplayabilmek hem bir liderliği hem de bu insanları kendine inandırdığını gösteriyor.

ÖZLEM YILDIRIM; Demokrat Parti Kurulurken Celal Bayar ve diğer üç kurucu bu süreçte neler yaşadılar? Siyasi hava o dönemde sizce nasıldı?

NİLÜFER BAYAR GÜRSOY; *Dörtlü Takrir Mecliste konuşulurken, üç beş saat tartışılıyor. Ama etraftan da baskı var. İsmet İnönü de bir parti kurulsun istiyor ancak kurulacak partinin güçlü olmasını istemiyor. Yaşanılan en büyük zorluk, diyorlar ki; Parti'yi İsmet İnönü kurdurdu. Millet Partisi diyor ki muvazaa var. Oysa anlaşma yok, kendi iradeleri ile kuruyorlar. En küçük şey de partinin kapanması durumu var. Bunu idare etmek çok zor. Psikolojik tarafı da var. Celal Bayar Parti'den ayrılıyor, Halk Partisinin kurucularından , emek vermiş. Orada arkadaşları var. Ama bir taraftan iktidar gelişmeleri alttan alta takip ediyor. O süreçte biz annemle beklerdik. Acaba ne oldu? Gelecek mi? Babam diye. Dedikodular var. Refik Koraltan'ın o dönem yanına geliyorlar. Diyorlar ki siz*

ne cesaret bunu yapıyorsunuz. Bunu diyenler Halk Partili kimseler, beraber oldukları insanlar. Dar ağaçları hazırlanıyor ve en büyük ipte Refik Koraltan' a diyorlar. Mukbile Hanım zaten rahatsız bunları duyunca büsbütün rahatsızlığı artıyor, yatalak hale geliyor.

ÖZLEM YILDIRIM; Demokrat Partinin ilk olarak kurulması fikri kimden çıkıyor?

NİLÜFER BAYAR GÜRSOY; *Ortak, müşterek herkesin kararı. Şu kişinin diyemeyiz. Bu benim fikrimdi diyecek kimse yok. Zaman içerisinde gelişen bir şey. Halk Partisi'nin içinde ıslahat diye başlıyor. Sonra etraftan da parti kurun deniliyor. Zaman içinde oluşan bir şey, yoksa ben parti kuracağım diye bir şey yok.*

ÖZLEM YILDIRIM; Celal Bayar tecrübe ve birikimi olan bir isim. Teşkilatçı bir yapısı var. 27 Mayıs önlenebilirmiydi?

NİLÜFER BAYAR GÜRSOY; *Dokuz Subay Hadisesinde bunu görüyor. Adnan Menderes bunu hafife alıyor. Görüyor ama önlenemez bir halde. Darbe için zemin hazırlanıyor. Halk Partisi çok iyi hazırladı. Halk Partisinin dâhili olmasa darbe olmazdı.*

ÖZLEM YILDIRIM; 27 Mayıs'a dair neler söylemek istersiniz?

NİLÜFER BAYAR GÜRSOY; *Darbe hareketleri alttan alta DP'nin ilk zamanlarında hazırlandı. Ezan'ı ele alalım. 1937 de laiklik kanunu kabul edildi. Ezan Türkçe okunuyor, Arapça okunanlara ceza konuldu. Hocalar Arapça okuyor cezalar arttı. Demokrat Parti böyle muazzam bir cezalı din adamı zümresiyle karşılandı. Arapça ezan bunlar için yapıldı. Din istismarı için yapılmadı. Madem demokrasi var herkes istediği gibi okusun. O cezaları kaldırmak için yapıldı. Halk partililerde oy verdi. Ama o etiket, Arapça ezanı getirdiler etiketi yapıştırıldı.*

ÖZLEM YILDIRIM; 27 Mayıs'tan siz aile olarak nasıl etkilendiniz?

NİLÜFER BAYAR GÜRSOY; *Hiçbir zaman yaşadıklarımıza şahsi duygularla bakmadık, bakamıyoruz. Türkiye'yi her açıdan etkileyen ve etkileri devam eden bir süreç. 27 Mayıs olmasaydı demokratik yaşamı sekteye uğratan diğer olaylar buna 15 Temmuz da dâhil yaşanmazdı. Normal sürece girdiğimizi sanmıyorum. Orada kalmadı devam ediyor.*

ÖZLEM YILDIRIM; Refik Koraltan'a ait günlüklerin Yassıada Yargılamalarında nasıl bir tesiri oldu?

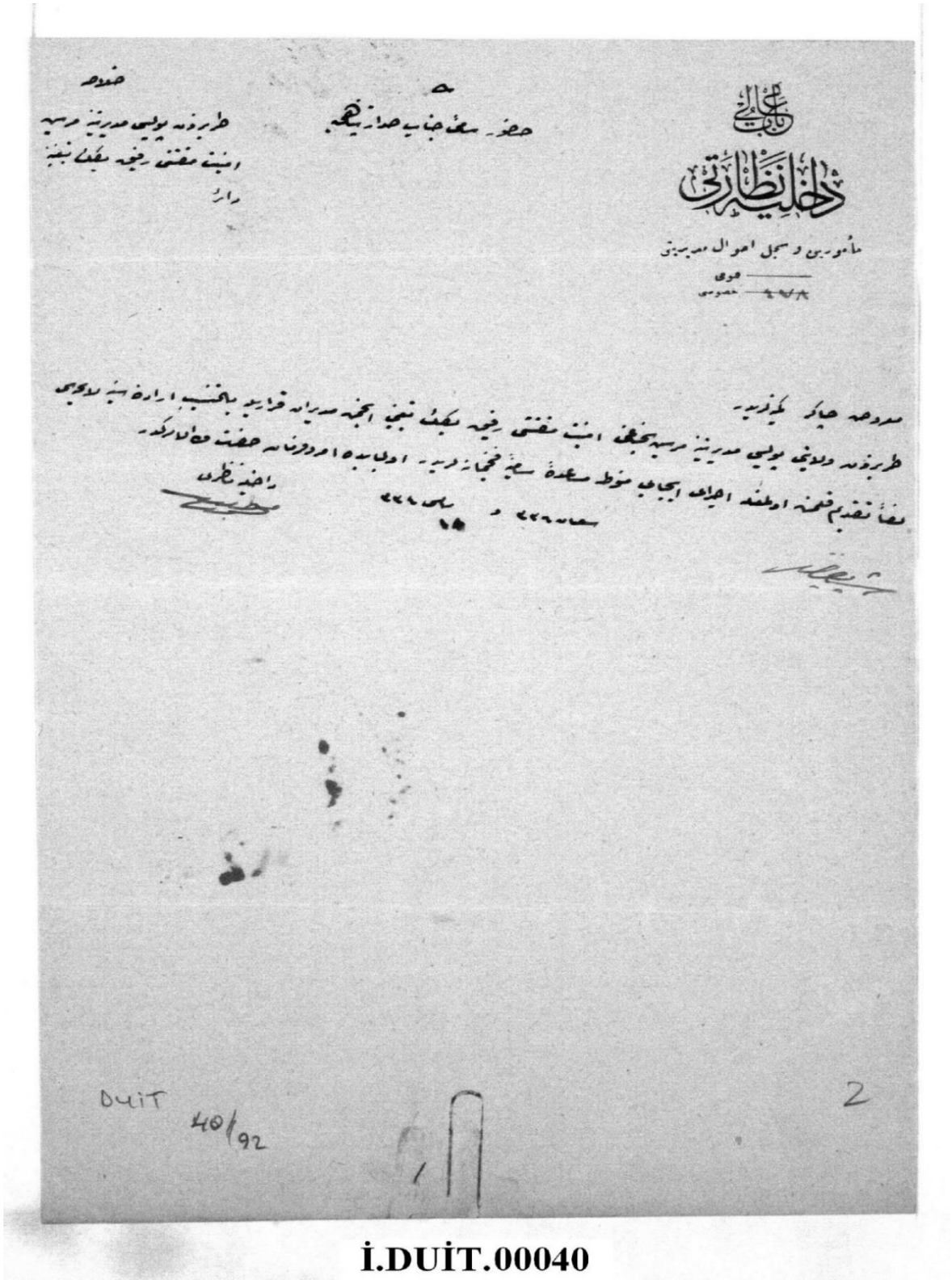
NİLÜFER BAYAR GÜRSOY; *Refik Koraltan hatıratında dikteye gidiliyor diye bir şey yazmış. Yassıada Mahkemelerinde bu ele geçince buda delil olmuş, tepki uyandırmış. O'na çok tepki gösterenler vardı. Onun dışında başka bir ayrışmazlık var mıydı? Elle tutulur mesele olarak, Büyük Millet Meclisi Başkanlığı var. Bir dönem Sıtkı Yırcalı da Meclis Başkanı olmak istiyor. Diğer bir grup Sıtkı Yırcalı'ya destek oluyor. Diğerlerinin düşüncesi Sıtkı Yırcalı olsun. Hem değişiklik olsun diye hem de icraatlarını daha çok beğenecekler. Oradan parti içinde bir çekişme oldu. Demokrat Parti döneminde sonuna kadar Meclis Başkanı hep Refik Koraltan oldu. Önemli olarak Sıtkı Yırcalı'nın adaylığı olmuştu. Başka aday yoktu.*

Oğuzhan Koraltan Yassıada da babamla ilgili birşeyler söylemiş. Yassıada da Oğuzhan Koraltan'ı şahit göstermek istiyorlar. Yazıyorlar, Eğesel gösteriyor. O akşam bizi beni ve eşimi çağırdılar. Refik Koraltan'ın kızı Ayhan Timurtaş bizi çağırdı. Biz gittikten sonra gelinleri Süheyla Koraltan(Oğuzhan Koraltan'ın eşi) aleyhte bir şey söylenmemesini istiyor. Aleyhte bir şey söylersen çocuğuma Koraltan adını taşıtmam diyor ve vazgeçiyorlar.

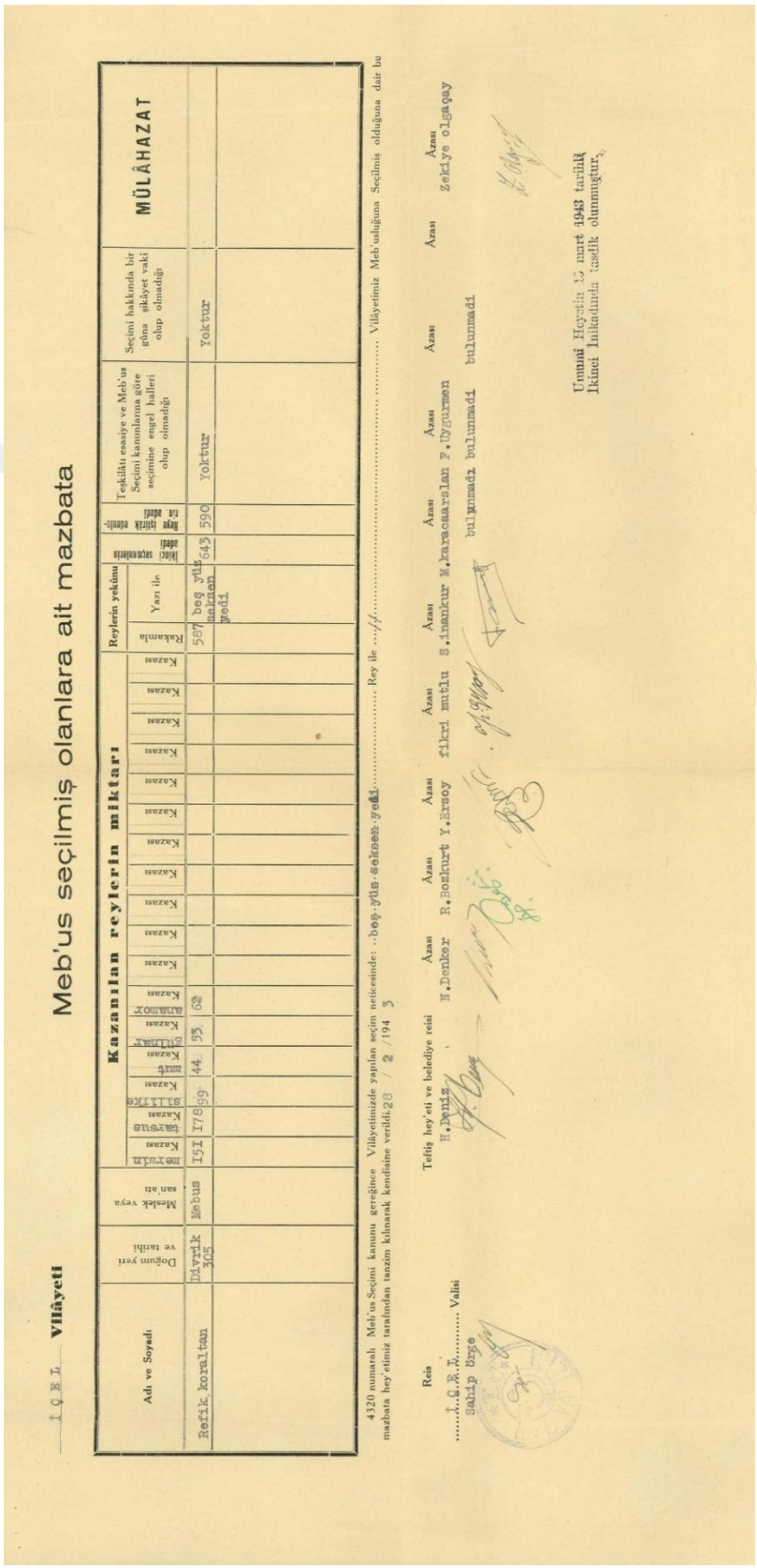
EMİNE GÜRSOY NASKALİ; *Yassıada da Demokratların durumuna baktığımızda 400 kişilik bir grup. İnandıkaları davanın arkasında durmuşlar. Fire verenler yani kötü puanla adadan ayrılanlar Ethem Menderes, Şemi Ergin ve Refik Koraltan. Çok fazla eğosundan dolayı, dedikodu şeklinde o yönleri olumsuz tasvip edemeyiz. Yassıada da vefat edneler oldu. İdam edilenler oldu. DP milletvekilleri bazılarını dışladılar. Birisi de RefİK Koaraltan idi.*

EMİNE GÜRSOY NASKALİ; *Refik Koraltanla ilgili bir şey söyleyeyim. Meclis Başkanlığı döneminde Dolmabahçe Sarayı'nın envanterini Koraltan çıkarıyor. Buda Halk Partilileri menün eden bir şey değil. Çünkü oradan birçok özel evlere götürülmüş, kaybolmuş. Öncesini bilende olmayacak, ne kaybolduğunu bilmek mümkün değil envanter olmadığı için.*

EK-3. Refik Koraltan'ın Trabzon Emniyet Müfettişliği Görevine Tayin Yazısı (BOA, İ.DUİT.00040.) 20 Mayıs 1334 (20 Mayıs 1918).

EK-4. TBMM Arşivi/Refik Koraltan'ın İçel Milletvekilliği Mazbatası/28 Şubat 1943

İÇEL Vilâyeti

Meb'us seçilmiş olanlara ait mazbata

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya san'atı	Kazanılan reylerin miktarı																				Reylerin yekûnu		İntihabın hitama erdiği saat	Teşkilâtı esasiye ve Meb'us Seçimi kanunlarına göre seçimine engel halleri olup olmadığı	Seçimi hakkında bir şikâyet vaki olup olmadığı	MÜLÂHAZAT
			mertçin	tarsus	silifke	mut	ortaköy	amasya															Rakamla	Yazı ile				
			Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı	Kazanı						
Refik koraltan	1927	Mebus	151	178	99	44	55	62															587	beş yüz saksan yedi	643	590	Yoktur	Yoktur	

4320 numaralı Meb'us Seçimi kanunu gereğince Vilâyetimizde yapılan seçim neticesinde: beş yüz seksen yedi ..... Rey ile ..... Vilâyetimiz Meb'usluğuna Seçilmiş olduğuna dair bu mazbata hey'etimiz tarafından tanzim kılınarak kendisine verildi. 28 / 2 /194 3

Reis
İÇEL Valisi
Sabip Özge

Teftiş hey'eti ve belediye reisi
H.Deniz

Azası N.Denker

Azası R.Bozkurt

Azası Y.Ersoy

Azası fikri mirlu

Azası S.İnanıcur

Azası M.Kayacanlar

Azası F.Uygurmen

Azası bulunmadı

Azası bulunmadı

Azası bulunmadı

Azası Zekiye Olgaçay

Umumi Hoyetin 15 mart 1943 tarihli İkinci İnikadında tasdik olunmuştur.

EK-5. Babalık Gazetesi, “Namzetlerimiz”, 1 Temmuz 1923.

لوزان قونفرانسی

استانبولك تخلیه‌سنه باشلاناجق

استانبول : ۲۷ — (نوندره) دن ۲۶ تاریخله (وقت)ه بیلدریلیور : بوراده کان‌سوك خبرلره نظراً الیوم تورکیاده متفقلرك تحت اشغالنده بولونان موقعلك تخلیه‌سی تدریجی بر صورتده بایه‌لاجق و تخلیه ایلك اول استانبولدن باشلاناجقدر .

جنرال (پهله) نك بیاناتی

استانبول : ۲۷ — لوزاندن ۲۷ تاریخله (آقشام) ه بیلدریلیور : متفقلر دون عمومیه قوپونلریله امتیازلر ایچین تکلیف ایتدکلری صورت تسویه‌یی رشفه‌ك توفی هیئت مرخصه‌سنه بیلدیرمیشلردر . بو تکلیفلرك صورتیله برلکده بر مقدمه مکتوبیده یونو‌اجق و یوسکتوب توقیعلریله مقدمل بر رساله یازلمش اولاجقدر . متفقلر بو مکتوبلرنده عصمت پاشانك فکر اشتلافیه‌ورزانه‌سنه مراجعت ایتمکده‌درلر.جنرال (پهله) ، غزته‌جیلره واقع اولان بیاناتنده دیدیکه : مشکلاتك ایك یوسك قسمی اختصار ایدلمشدر. فقط مسئله‌لردن بر اختلاف حصول بولاجغی دائما امید ایتمکده‌یم قونفرانسك نتیجه‌سی بکلنمکده‌در.قونفرانس محافظه‌کار اولدیغی صلحه محقق نظریله باقیلیور . یونان خارجیه ناظری (الکساندر) لوزانه کلدی .

آنقره اتلافنامه‌سی و مختلف مسائل

استانبول : ۲۷— لوزاندن ۲۶ تاریخله فرانسیز (استانبول) ، بیلدریلیور : سیاسی قوتیه یوصباح اراضی مسالله ، عراق و سوریه مأمور اولان اتلافلری رسماً قبول ایتمش . تورك مرخصه‌سی آنقره اتلافنك تصدیقدن فراغت ایلمشدر . فرانسه هیئت مرخصه‌سی عصمت پاشایه بر مکتوب کوندرمش‌در که آنقره اتلافنی و عده مقابلاتی فسح و الغا ایتمه‌جکی تأمین ایده‌جکدر . جنرال (پهله) نك مراجعتی اوزرینه عصمت پاشا واضع الامضا دولتلره عینی‌زمانده تعقیب مؤسسات حقده جهالتوفاییلهٔ مقاوله‌نامه‌سنه موافقت ایتمشدر . بوتکیز و بابجیغا و تورکیا طرفدن معاهده‌نك احکام مالیه و اقتصادیه‌سنه اشتراکه قبول ایدلمکارندن حال حربده بولنلری خصوصی حقوقاً نهایت بولمش اولورلر . معاهده‌نك کاملاً تدقیق نهایت بولمشدر.بالکز تجاره و امتیازات مسئله‌لری قلمشدر . متفقین مرخصلری یارین اجتماع ایده‌جکلر و قونفرانسك عقد و اختتامی صفحه‌سنه واصل اولمه مساعد اولان قطعی تعلیماتی حامل بولونماجقدر . اطلاعات مساعددر . تورك مرخصلری صلحك یاقین اولدیغنه قانع بولونقده‌در .

یونانستان و انکلتره

استانبول : ۲۷— (آتنه‌دن ۲۷ تاریخله (اکسیدوموس) ه بیلدریلیور : آلکساندریه‌لی (دمیتریوس) ایله وشنافیاً (مونتانیا) ایله مذاکره‌یه بولونمشدر .

متفقین باش مرخصلری شمدیه قدار قونفرانسك روزنامهٔ مساعیسنده معلقده قالان اوچ مهم مسئله‌نك صورت قطعیده تنظیمی حقنده حکومات متبوعه‌لرندن لازم کان یونون تعلیماتی آلمامشلردر . قونفرانس کاتب عمومیسی موسیو (مانیاتی) الیوم پارسه‌یه‌ولمقده‌در . آتی‌نس هوادس یوغارلر مقاوله‌نامه‌سنك تنظیمی یاپمیش (لوزان) ه دعوت ایدلمش اولان سوویت روسیه‌نك ومقاوله‌نك اعضا ایچون تکرار (لوزان)ه دعوت ایدیله‌جکی تبلیغ ایدیلیور .

تعلیمات قطعیه بکله‌یورلر

استانبول : ۲۸ — (لوزاندن) ۲۲ تاریخله وطن بیلدریلیور : تصور اولنان یوصباحکی اجتماع وقوع بولامشدر . جنرال (پهله) انکلیز باش مرخصی (سیر هوارس) ومیولدی) زیارت ایتمشدر . ایکی باش مرخص آلمانیا تعلیماتی تدقیق ایتمشلردر . بو تدقیقات نتیجه‌سنده آلمانیا تعلیماتی قطعی اولمه‌یه‌رك تحتی و صباحلین اجراسی مقرر اولان اجتماعدن صرفنظر ایدلمشدر . تعلیمات قطعیه وروده‌سی مناسب مرخصلر اجتماع ایدیه‌جکلر و عصمت پاشایه یازیلاجق مشترك مذکرنك اوچ مهم مسئله‌سنده‌کی وضعیتی قرارلاشدیراجق اولان شرائطی تعیین و تثبیت ایده‌جکلر و صورت حلریه‌نك متفاوتی تکلیف ایده‌جکلردر.

قوپونلر مسئله‌سی

استانبول : ۲۸ — (لوزاندن) دن ۲۷ تاریخله (وطن) غزته‌سنه بیلدریلیور : یوراده عقدلنده قوپونلر مسئله‌سنك حلی ایچین بروجه آتی اوچ احتمال اولدیغی بیان ایدلمکده‌در . اولا تورکیادن بیاناتمه طلبیندن صرفنظر اولونماجق و بوصورتله قوپونلر مسئله‌سی معاهدهٔ صلحه‌دن اخراج و بر طرف ایدیله‌جکدر . بو تقدیرده متفقلر مذاکرات مستقبله‌ده تورکیا دون عمومیه حاملرینك حقوقی حقوق‌دول احکامنه توفیقاً حمایه ایده‌جکلرنی علناً وصراحتاً بیان ایتمك حقی محافظه ایده‌جکلردر . ثانیاً تورکیانك ادعاسی محاکمه اولنه‌جك بر قید احتیاطیله تورك بیاناتمه‌سی قبولدر . ثالثاً قوپونلر مسئله‌سی صلحك عقدندن اول حاضر ایله حل و تسویه ایتمکدر .

قطعی کونلر عرفه‌سنده

استانبول : ۲۸ — (لوزان) دن ۲۷ تاریخله (آیاری) یه بیلدریلیور : وضعیت حقنده مطالعه‌سنه مراجعت ایتدیکم بر مرخصدن قونفرانسك ختم صفحه‌سنه داخل اولدیغنی وقطعی کونلرك عرفه‌سنده اولدیغنی زی وقونفرانس مقدراتنك یارین ویا اوبر کون دیه‌جك قراراره مربوط اولدیغنی سویله‌مشدر .

نامزدلریمز

مدافعهٔ حقوق غروفی ، ولایتز مبعوثلرینی

بروجه آتی تثبیت و تبلیغ ایتمشدر

۱ — یوبوك ملت مجلسی شرعیه وکیلی موسی کاظم افندی حضرتلری
۲ — قونیه مبعوثی حاجی بکر افندی
۳ — » » کاظم حسنی بك افندی
٤ — » » رفیق بك افندی
٥ — قونیه اعدادی عسکریسی ادبیات معلمی خواجه فهیم افندی
٦ — قرمان استیناف اعضاسندن توفیق فکرت بك
۷ — ارکیلی آغازاده‌لردن فوزی بك
۸ — قونیه‌لی قره حافظ‌زاده مصطفی افندی
۹ — دعوی وکیلی قونیه‌لی ایوب‌صبری افندی
۱۰ — » » قره قاجلی مصطفی افندی

مبعوثلرك انتخابی باشلایور

هیئت تفتیشیه ریاستندن :

تورك دردنجی جهارشنبه کونی مبعوثان انتخابی اجرا ایدیله‌جکندن معلوم مضافاتی هیئت تفتیشیه قید ایتدیرمدیکی اولان منتخب تذکرك تورکی اوچنجی سال کونی الشامه قادر دائرهٔ بلدیه‌ده انتخاب مبعوثان هیئت تفتیشیه‌سنه مراجعت‌لریه ـ اری اجرا ایتمه‌لری وتورکی دردنجی جهارشنبه کونی آلاکورده ساعت درتده ده مکتب صنایع مأمونه تصرفنده وجا اولنور .

یونانلر ، بولغارلره منکسردرلر

استانبول : ۲۸ — (لوزان) دن ۲۷ تاریخله (وطن) ه بیلدریلیور : بوراده‌کی یونان مرخصلرندن بیان ایدلدیکنه نظراً یونان خارجیه ناظری متفقین مرخصلری ایله اجرا ایدیلمکی ملاقاده صلح عمومیسنك اون کونه قادار عقد اولونماجی کندیسنه تأمین ایدلمشدر . آطهار دکرتده یولغارستانه مخرج و رسمی مسئله‌سنه دائر دون یونلار مرخصلری طرفندن وقوعبولان بیانات یونانستانك انکسار خاطرینی بادی اولمشدر .

FIAT فیات FIAT

اوطوموبیل وآلات زراعیه وسائره ایتالیان فابریقه‌سی

هر هانکی جنس و جسامتده اولورسه اولسون الك ایی مارقه‌یی جاژوه‌ر اوطوموبیله اوریشیل تکرلك لاستیکلرندن مهم مقدار ورود ایتمشدر ، معتدل فیاته وسهولت ومقاومتلی مال قولایلیقی ایستیانلرك مراسیله عثمانلی یاقاسی فابریقه‌سنه « فیات » فابریقه‌سی آچمه‌سنه لزوم مراجعتلری .

FIAT فیات FIAT

اوطوموبیل آلات زراعیه وسائر ایتالیان فابریقه‌سی

۷۰۳ مودیلی فاله منحرك وصورت خصوصیده اعمال ایدیلن زراعت تراکتورلری اخیراً فابریقه‌دن وروده ایتمشدر .

آلات مذکوره بروجه زیر اساسلری جامعدر :

۱ — اعظمی ایش
۲ — اعظمی مدت دوام ومقاومت
۳ — قوتره‌لك بسیط بولنمسی
٤ — استعمالده‌کی سهولت
٥ — تاریفی صرفیاتنده‌کی تصرف

تراکتورلر بش ، درت ، اوچ ، ایکی وبر بوغله تحول ایده‌بیلك صورتده آلی مدد یولقی جاریدر . مختلف بدك ادوانی وسائره دخی ورود ایتمش اولدیغندن هر خصوص حقنده معلومات آلمق ایسه‌لری ذوالك فیات » فابریقه‌سی آچمه‌سنه لزوم مراجعتلری .

زراع وفابریقه جیلره تسهیلات

اونیده استانبول حوالیسنده اسماعیل پاشا فابریقه‌سنده اوندیوز موجود اولان تعمیرخانه بوکره صورت خصوصیده توسیع و تنخیص اوسته جلب ایدیلوب طورتو ، دوکوم ، تسویه ، دمیرجیلك و صائغورلق و سوده‌لیلك متعلق خصوصاته هیچ ریسك خارجده آلیانیلماسنه مبدأ قالمق اوزره هرنوع ماکینه و صو ایله متحرك دکرمنلر آلات و ادواتك اعمال وتعمیری وسوکوتیلری اعمال وغیره و ضی وباطاقه زراعیه متعلق هرنوع ماکینلر آلاتنك تعمیر و ایجاب ایدنلرك دوکمسی غایت معاهدشرائطله ودرحه‌یه ایلکه بولونه‌بلمکدن اختیاری اولدقلرك مذکور فابریقه‌یه مراجعتلری اعلان اولنور .

۱۰ — ۶۱

داخلی خبرلر

امین پاشا

طوپجی مفتش عمومیسی استاد عجزه‌امین پاشا حضرتلری ازمیره عودت ایتمشلردر .

بروسه‌سرکیسی

بروسه‌نك سنهٔ استردادیه‌نه مصادف ۳۳۹ سنه‌سی ایلولنك اون برنجی کونی ولایت مذکوره مرکزنده بر صنایع عاتیش سرکیسی آچیلاجغی یازمشدق .

اقتصاد وکالتنك بوکره واقع اولان تبلیغاتنه نظراً مذکور مرکز کثیرن اول نهایتنه قادار دوام ایده‌جك و اجتیازده اشتراك ایله بیه‌جکدر . تشویقات وترغیبات لازمه ایفاسیه صنعتکارلریمزك ترقیلرنه طریق وکرتاصاحی آرزوسنده بولندقلری امنیه‌لریی حاصلاً مذکور سرکیه اشتراکلری تومینه ایدلکده‌در .

مهاجر اسکانی

چوبرا ناحیه‌سی داخلنده (علی بك هیوکی) نام دیکر (طمرتش) قریه‌سنده‌کی خانه و معلوم الحدود اراضینك و اراضیده‌کی جزء و عائلك اسکانلریلن ولایت شرقیه‌ی متجاوزینه تقسیم و توزیعی خوصلرینك اخذی و بوراده علاوتاً اسکان ایدیله‌جك متجاوزینه اقتضاسی لازم کان خانه‌لرك صورت انتسابیه اختیار اولونماسی معارف مفتشلرینك تثبیت و تعیین ضمننده بر مهندس و بر زراعت متخصصی ایله مجلس ادارهٔ ولایت‌دن کاشف‌لرین بکلن مرکب اولاجغی تشکیل ایدیلن قسم هیئتنك محل مذکوره منتهی مدتده بولوندقلری امنه‌لرینی متعاقب راپور ویرمکلری تومین اولنمشدر .

تولد

طوپجی مفتش عمومیسی امین پاشا حضرتلرینك ازمیرده بر ارکان توپجی قدمناده طالعشهود اولمشدر .

فوزاده اوزون عمرلر وسعادتلر تمنیسیله ابوینه عرض تبریکات ایدرز .

آغیون میزانی

سال حال آغیون میزانی بوکون‌دن اعتباراً (مجدیه) خانه‌سنه کشاد ایدلمشدر .

مهم بر تبلیغ

یوزده‌کی بیلر ولکالر اولدیغی کول طرفنده صورت تطبیقده ورداها عودت ایتمه‌لك اوزره قالدیریلیور .

حکومت ریاسته‌ی تورك اجزاخانه‌سنده متخصصه صاحبت ایدیکر . ۷ — ۱۰

ضایع جزدان

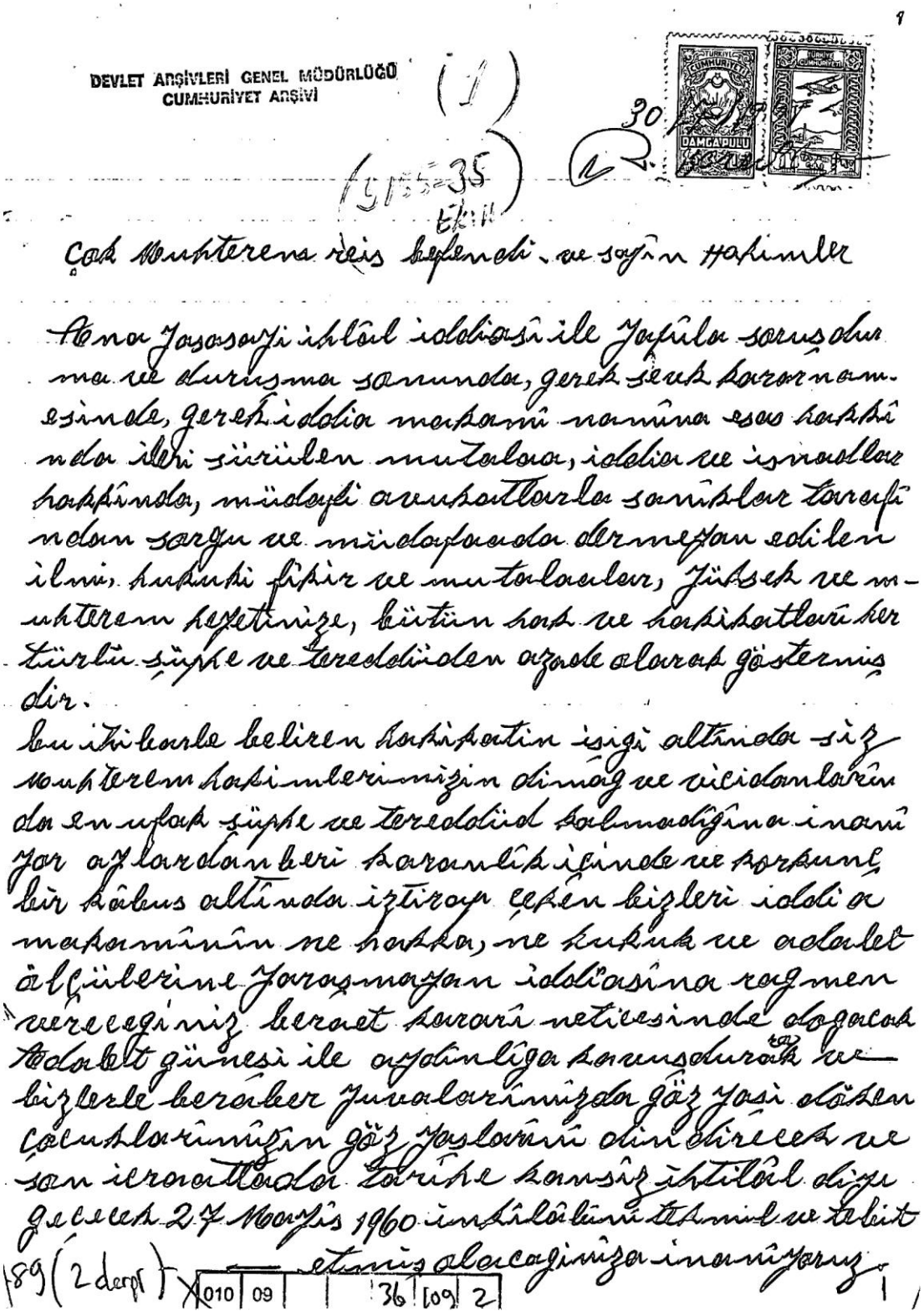
مرکز خصه‌خانه‌سنه طالع بعض اوراق متنوعه و سندات (کوپری باشی) جوانبده جزدان درونند ضایع ایدلدیکندن بولانلرك باقی‌سنی مدیریته کتیرملکلری حالده عندی ایدیله‌جکدر .

صنایع مکتبندن

مکتب یوسه ایام قطیه‌سی‌و آتاتارق زراعه یاردم ایچك ایچون غوغ و آفسنوس آیلرنده صنعت تلغرافی یاپیلدیرمه قرار ویرمشدر . پازه قازانمق زیاده طایه‌لی ترقیسی تأمین ایچك ایچون بو صاکالرایی ویرمکده‌در . بالموجب تعمیرات ایشلرینك بالکز مصرفی آلاق ویه‌جکی وکوی کوتی سیارتلری یتشدیرمه‌سی و مدیریتك یونون غیرتیله تسهیلی ایچاب سی ایله‌یکی علان اولنور . ۷ — ۷

مدیر مسئول : یوسف ضیا

EK-6. Anayasayı İhlal Davasında Refik Koraltan'ın Savunması (BCA 10.9.0.0./36.109.2/1.)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

(1)

(1555-35)

Ekim

30

DAMGAPULU

Çok muhterem reis beğendi. ve sayın hakimler

Anayasayı ihlâl iddiası ile yapılan soruşturma ve duruşma sanıkları, gerek ilk sorgu tutanağında, gerek iddia makamı namına esas hakkında ileri sürülen mütalaa, iddia ve isnadlar hakkında, müdafi arkadaşlarla sanıklar tarafından sorgu ve müdafaada dermeyan edilen ilmi, hukuki fikir ve mütalaalar, yüksek ve muhterem heyetinize, bütün hak ve hakikatleri her türlü şüphe ve tereddüden azade olarak göstermiştir.

Bu itibarla beliren hakikatin ışığı altında siz muhterem hakimlerimizin dimağ ve vicdanlarında en ufak şüphe ve tereddüd kalmadığına inanır yar arkadaşlarımız hakimlik içinde ve korkunç bir kâbus altında iftiraya uğrayan bizleri iddia makamının ne hakka, ne hukuka ve adalet âlemine yaraşmayan iddiasına rağmen verdiğiniz beraat kararı neticesinde olacak adalet güneşi ile aydınlığa kavuşturarak ve bizlerle beraber yuvalarımızda göz yaşı dökmüş çocuklarımızın göz yaşlarını dindirecek ve son ıcraatlarda tarihe karşı ihtilâl diye geçecek 27 Mayıs 1960 inkılâbının tasvip ve tebrik etmiş olacağınıza inanıyoruz.

189 (2 dergi) 010 09 36 09 2

EK-7. Refik Koraltan'ın Döviz Kaçakcığı (Barbara Davası) (BCA 10.09.0.0/158.485/1)

DEVLET ARŞİVİ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Sayı : 960/81

3

YÜKSEK SORUŞTURMA KURULU
BAŞKANLIĞINA

Sanıklar : Refik Koraltan-Hasan Polatkan
Suçun nev'i : Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanununa muhalefet ve memuriyet vazifesini suiistimal
Alâkalı Kanun maddeleri : 1567 sayılı Kanunun 6258 sayılı Kanunla muaddel 3 üncü maddesinin A fıkrası ve T.C.K.Mad. 240

Hadisenin Cereyan tarzı

Müfettiş B.M.M.Başkanı Refik Koraltan'ın eşi 1945 senesinden beri rahatsız bulunmakta ve kendisinin sıhhi ihtiyaçları için her yıl bir miktar döviz talep edilmektedir. 11/11/1959 tarihinde hususi Kalem Müdürü Bedri Akyüz imzası ile Maliye Bakanlığından aynı maksadla 500 dolar talep olunmuş (EK=8) Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın bu tezkere üzerine yazdığı (uygundur) şerhi üzerine hiç bir belge aranılmadan 29/12/1959 tarihinde 4053 sayılı permi kesilmiştir.(EK=10) Bu sıralarda Dr.Turan İtil isminde Almanya'da yerleşmiş olan bir Türk Vatandaşı Türkiyeye gelmiş ve Koraltan'ın evinde misafir kalmıştır.Koraltan kendisinden bir mürebbiye bulması hususunu rica etmiş,(EK=15) Dr.Turan İtil' de Almanyaya dönünce bazı isimler bildirmiş ve Koraltan tarafından bunlar arasından Barbar'a Kutzke isminde biri seçilmiştir. (EK=17) Koraltan ve Kutzke'nin aralarında yaptıkları mukaveleye göre bu şahsa her ay 250 D.M.verilmesi kararlaştırılmıştır.(EK=14)

13/Şubat/1960 gecesi Barbara Kutzke'nin Ankaraya geldiği Refik Koraltan tarafından tutulan takvim defterinden anlaşılmaktadır.(EK=3) Bundan 6 gün sonra Refik Koraltan'ın eşi için tedarik edilecek sıhhi malzemeye sarfedilmek üzere Maliye Bakanlığından alınmış olan permi

010 09 158 485 1

54

EK-8. Refik Koraltan Hakkında Gazetelerde Çıkan Haberler

Perşembe
12
2. nci Kânun 1939
Çarşamba, Cumartesi günleri çıkar
Sayı : 2552

Yeniyol

SİYASİ GAZETE - TRABZON

Direktörü, Başyazarı
BEKİR SÜKÛTİ KULAKSIZOĞLU

Fiatı 4 kuruş
İlân satırı 5 kuruştur
Uzunsokak 121 - 123 - 125
16 ıncı yıl

Yoksulları Düşünelim!

Kış geliyor. Öyle tahmin edilir ki, bu sene kış baskın ve azgın olacaktır. İnsanlar, yaza nazaran kışın daha çok ihtiyaç içindedirler, yemek ihtiyacı, giyim ihtiyacı kışın artar ve üsteklik mahrukat ihtiyacı da baş gösterir. Parası olanlar, hal ve vakti yerinde bulunanlar için kışın gelişi fazla bir yük ve bir mesele teşkil etmez. hatta dört başı mamur olanlara göre değişik ve eğlenceli bir hayat mevsimi olarak özlenir ve gözlenir bile...

Görmek istersek görür, aramak, bulmak istersek ararız, buluruz: Bu şehrin içinde nice yoksullar, düşkünler, dilenmek şöyle dursun, dertlerini, açıklarını kimseye açamıyanlar, en yakın komşularına dahi renk vermeden, karda, soğukta bir dilim ekmek, bir yudum su ile günlerini geçirenler vardır.

Hepimiz evlerimizde, sıcak odalarımızda, her gün türlü yemekler bulur, yerken yanımızda, yüremizde konu komşu arasında bir avuç odunla bir tutam tuzdan mahrum yurttaşlarımız olduğunu unutmıyalım ve bilelim ki, bu aileler içinde varlıktan yokluğa düşen, bağrına taş bağlıyarak derdini gizliyen dullar, yetimler, gıdasını alamadığı için yatakta eriyen genç kızlar az değildir!

Bu manzara karşısında insanlık yurttaşlık vazifelerini elimizden geldiği kadar yerine getirmek bir borçtur.

Bekir Sükûti Kulaksızoğlu

Trabzonun iktisadî hayatında da inkişaf başlamıştır

Ticaret odası intihabında hazır bulunan Valimiz Refik Koraltan Trabzonun iktisadî hayatında ümitli bir inkişafın başladığı hakikat lerine temas etmişler. Valimizin bu mütalealarını, tasbitli bir görüş esası olduğu ve bir hakikati ifade eylediği için sevinç ve iftiharla kaydediyoruz.

Refik Koraltan diyor ki: Dinle Trabzonun önünde bulunduğumuz bir mıntıka Trabzonu aşkip olamaz. Erzurum hattının Trabzon hattından alacağı hey on yolculuk. Koyun vesair hayvanat yine eskisi gibi aynen bu ikelerden geçecektir. Bu meyanda bilhassa İran transit eşyası buradan geçecektir. Geçen sene 600 ton eşya gelmiş.

Valimiz, Refik Koraltan

Bir Bu sene 12 bin tona çıkmıştır. Bunun arkasında bir de Afgan vardır. Afgan ve İran yolu mühtemelen say mahsulü olarak bütün rakip yollara faiktir. Bu faikiyet işte Trabzonu müstesna bir hususiyet bahşetmektedir. Son üç senenin müteaddit iş ve nakliyat kesafeti bu cihetin en mutebariz bir delilidir. Trabzon limanlaştıktan sonra nüfus kesafetinin de bir misli daha artacığını göz önünde tutarsak mes'ele apaçık meydana çıkar.

Trabzonun istikbalinde mutlaka büyük bir inkişaf vardır. Bu istikbali Trabzona tabiat hazırlamıştır. Başka bir tarafa kaymanın imkânı yoktur. Ümumî refah sevgisi günden güne yükseliyor. Trabzon İzmiri geçecektir.

Noksan kalmış bir eseri fevkalâ

Trabzonda başarılan en hayırlı işlerin başında, bütün halkı memnun eden bir müessese vardır: Çocuk esirkeme kurumu!

Her sene 500 - 600 fakir mekteplîye öğle yemekleri veren bu teşkilâtın mana ve mahiyeti çok büyüktür.

Çocuk fakirdir, kitapsız çorapsız, kimsesiz ve nihayet gıdasızdır. Böyle olmasına rağmen çocuk, her türlü imkânsızlıklara göğüs gererek okumak, cahil kalmamak, tahsilini daima ilerletmek iştiyakındadır. Böyle olunca yani mesut ve mürefeh bir millet hayatı içinde nasılsa yaralı kalmış bir vatandaşın, bir yurd çocuğunun, yarını hazırlıyacak bir unsur ve istidadın çok elim olan vaziyetiyle meşgul olmamağa imkân var mıdır. Ve bilhassa Atatürk neslinin vicdanı bu hale nasıl tahammül edebilir?

Sanayide ve her sahada devlet çarkının daha kuvvetle dönmesi, daha verimli olması tahsil esasına bağlıdır. Okumak, tahsile devam edebilmek şeraiti müsait olmayan kimsesiz yurd çocukları arasında yarının en büyük zekâsı sanatkârı, psikolok, filozof ve içtimaiyatçısı, şair, mühendis, Kâşif ve fabrikatörü vardır. Binaenaleyh bir millet bağrında yatan böyle bir hazinenin işletilmesi atiye terkedilecek işlerden sayılamaz ve ihmali de caiz olamaz.

Türkiyenin her tarafında bu derdin en büyük davalardan biri olarak ele alındığını memnuniyetle görmekteyiz. Bu sahadaki çalışmalardan dolayı Trabzonun sevinç payı daha farklı daha fazla memnuniyet veren bir derece arzetmektedir.

Ancak daha kuvvetli ve geniş manada, hayatın her sahasında teşkilâtlanmasının hudud ve müntehası yoktur. Fakir mekteplilere yemek çamaşır, kitap ve saire temin ederken, maddî ve manevi sızlarına cevap verirken bu başarılması sona e bir vazife şeklinde te edemeyiz. Çocuk esirkurumunun aziz ve sinesinde bir ana şef bir baba muhabbeti b 553 fakir mekteplide ka. Trabzonda daha 10 1500 fakir, himayeye taç mektepli mevcut o günü unutmamak. hes kalmak icap eder. Türk yüzü gülen bir vatand yanında ağlayan bir va daş görmeğe asla tah mül edemez bir vicdan şır, bilhassa cehli taman kökünden yıkıp atma tam manavile üstün bir teşrie olan bir milletin nokta üzerinde göster ve göstereceği hassasi elbetteki ölçüsüz olacak Bunu ifade ederken ve cuk esirkeme kurumun bütün fakir mekteplilere neslinde daha geniş bir vermesini dilerken daha mumi ve hararetli bir kaya şiddetle ihtiyaç his dilmekte olduğunu ink edemeyiz.

Çocuk esirkeme kurumu 553 çocuğu hanki menb yaslanarak yediriyor. Veg ride kalan 1000 - 1500 kir mekteplîyi de nerede alacağı hanki kuvvetle b kip besliyecektir?

Dava bizimse. hesa başkasının mıdır? Asla O halde davanın bizzat için girmek bu maksat uğru da bilfiil çahşanlarla ele vermek lâzım gelir.

Her şeyi, memleketi muayyen eksiklerine ceva veren bütçelerden bekliye meyiz. Ve bu kanaatla bi gibi hayırlı işleri ileri götü türemeyiz. Her sene husu sî muhasebe ve belediye bütçelerinden ayrılabilen tas sisatla ve mahdud ola hamiyetli vatandaşlar yardı miyle 553 çocuk bakılıyor. Bu bir eserdir. Fakat hamiyetli Trabzon halkı için tam

Cemal Rıza Çınar

(Arkası ikide)

Milli Şefin Himayelerinde

Ankara 10 (A. A.) — Milli Şefimiz ve Cumhur Başkanımız İsmet İnönü Genel Başkanlığında bulunduğu uzun zamanlarda büyük İlgi ve yardımlarını esirkememiz olduğu Türk Maarif Cemiyetini yüksek himayelerinde çalışmaya müsaade buyurmuşlardır.

Devlet şurası Namzetleri

Ankara 10 (A. A.) — Büyük Millet Meclisi adliye ve teşkilâtı esasiye encümenleri devlet şurası Reisliği ile daire reisleri ve azalıklarına gösterilecek namzetleri tesbit etmiştir.

Yeni Fransız Büyük Elçisi

Ankara 10 (A. A.) — Fransanın yeni Ankara büyük elçisi bu sabah şehrimize gelmiş ve öğleden sonra hariciye vekilimiz tarafından kabul edilmiştir.

İngiliz Başvekili

Ankara 10 (A. A.) — İngiliz başvekili ile hariciye Nazırı bugün Londradan Parise hareket etmişlerdir. Oradan Romaya gideceklerdir.

Amerika ve Ambargo

Ankara 10 (A. A.) — Amerika Ambargonun kaldırılmasını teklike memur Komite raporunda İspanya Cumhuriyetine silâhlar üzerine mevzu Ambargonun General Frango lehinde olduğu için bitaraflık gayesine mubayin olduğu neticesine varmaktadır.

Ekrem Sanıvar

Niğde vilâyeti emniyet Müdürü iken terfian üçüncü umumî Müfettişlik esasiyle müşavir muavinliğine tayin olunan ve ikî ay evel 3 hrimize gelen Ekrem Sanıvar Niğdede bulunduğu esnada ma vaffakiyetli mesaisinden dolayı bir mucip münasebetinde taltif edilmiştir.

Değerli emniyetçileri misden bulunan bay ekrem sanıvarı tebrik eder amam müfettişlik asaiş müşavir muavinliğindeki vazifelerinde de başarılarını dileriz.

Hamileler

Hareket - Bereket

Heyat, harekettir diyorlar Hareket mefhumunun, hayat ifade ettiği de bundan alsa gerek. Ancak bu hareketi; çuvrlu, çuvrsuz diye ikiye bölmek, verimli verimsiz diyede, bir değer ölçüsüne tabi tutmak icabeder.

Muayyen bir hedefe doğru atılan her adım, çuvrlu bir hareket sayılmada verimsiz olmaz, yarım kalmaz, manasızlaşır. Boş yere enerji harcanmasına, ruhlarda inkisar ve bedbini doğmasına vesile olur.

Hayatın ifadesi olan hareket; çuvrlu olduğu kadar da maksadı ve verimli olan hareketlitir. Hedefini, görerek, ne yapacağını bilerek adım atan her fert veya temsili şahsiyet, imkânları, günden geçirmiş, şahsi enerjisini yoklamış demektirki mutlaka faydalı ve mutlak muvaffak olur...

Yüksek varlı Trabzon ve mıntıkası hâlkını ruhundan kurtarmak ve mevcut yerine buğday veyahut mısırdan daha faydalı bir nebatı ikame etmek düşünülüyordu. Söylendi, yazıldı, şu etkiecek bu tesirübe edilecek, edilecek!..

Nihayet sabık Valimiz Sezai Uzay zamanında bir olan buğday üzerinde denemelere başlanmak suretiyle bu iş fiil sahasına çıkarılmaya başlandı. Bugün görüyoruz ki Sayın Valimiz Refik Koraltan, hayat hareketine dönüşmüş, hareket. Bereketin Şeklini kalbetmiş, tonlarca buğday tohumu getirterek bu mıntıkanın en hayatı bir ihtiyacına en mükemmel cevabı vermiş bulunuyor.

Hemen her köyü tarlasının bir kısmını bu hareketli buğdaya ayırmış ve gelecek yılda buğday ekmeği yiyebilmek için hazırlanmıştır. Bu işteki hizmeti, ve başarıyı ölmek memleketini seven her insan için bir vicdan borcudur.

Mısır ekmek değildir, ziraat ve yetişmesi çok zor olan bu nebatı sık, sık ve çapa ile ziyaret etmezsen, yan, yalar sanada, damdaki hayvanada ısıyan eder, Ekmekde bulunmaz ikinci gıda maddelerinden mahrum olduğu söyle dursun bazı hastalıkların da amili olduğunu söylerler. Bu hakikaten sevinecek iki taraflıdır.

Buğdaya kavuşurken mısırdan kurtuluyoruz.

Büyük ziraat Kongresi hakkındaki neşriyatı takip edenler, bir gazetede soya fasulyesi zirsatine ehemmiyet verildiğini okumuş ve sevinmişlerdir. Çünkü soya fasulyesi Trabzon ve mülhakatında çok iyi ve çok bol yetişen, yetiştirme imkânı bulunan bir nebatıdır.

Yeniyol, geçen sene soya fasulyesi bahsına tutunlar ayırmış, hattâ ticaret odasından verilen bir seri yazıyı da neşretmişdi. Trabzon köylülerinin kâfilmamasına, cesûr hepiz çalışan Valimizden bu iş üzerinde de tetkikler yapılmasını istiyoruz.

Soya fasulyesi hakikî sınaî bir gıda maddesi olmakla beraber, zannedersem şeker ve nişasta sanayiide de kabili istifade bir nebatıdır. Zirsatı hasıl ve kolaydır. Bu mıntıkanın her tarafında yetişir. Köylü için ehemmi bir gelir kaynağı olması mümkün görünen bu işe gereken alâkanın gösterilmesinden emin bulunuyoruz. Bu alâkadan da kastımız buğday-bereketliliğe dönüşünün bir örnek olmak istiyoruz.

I. G.

DEREDEN TEPEDEN

Elbabu bap....

..... Öyle bap ki, elovvelâ, birinci bap, nedir, ya dağdır, ya tepedir; ya denizdir, ya deredir; ya sözdür, ya yazıdır, ya dumandır, ya tozdur; ya garpür, ya şerkür; ya bahçedir, ya perktir .....

Malatya, dere tepe değince ilk evvel hatıra Zanus ve Tabana derelerile Sözlepe gelir. Sözlepe, şehrin içine sırtının başında yaslanmakla yakın aylarda ikinci bir göreete daha sahip olacak, fakat ne yazık ki, düşünmüş, biçimiş projelerine rağmen sağa kimseye değmu uzanan Zanus ile arkadaşı Tabana alâkalisi kalmıcık! fakat meçhul olmamalı, insan muammer olduğu her görmek istediği yeri görür, bugün müteassir görünen işler yarın sahiplenebilir. Ancak lâzım olan şey acelat ve müstacelidir: maluma, tevekkeli demmişler: sabır ile körük helva olur ve himmetlerinizi değiniz takla atıtır!

Dağlar takla atınca dereleriu ne hükmü kalır: merak etmiyelim, benim Kışı görmedik amma Yazı da bir şey kalmadı. Ötedekiler yine takım bükülüm Zanus ve Tabana köprüleri üstünden geçerken dereler bahsi yeniden inzelenecek, bir projeye bi, de her iki dereniu bugünkü hali pürmelâlinine bakılarak "Ûh Gökçü! ah Kâatnalım!.. sözleri yükselip gidecektir!

Bakı ..... bekliyesi başka gün .....

Yolcu

Yeni Yol

Direktörü, Başyazarı
BEKİR SÜKÛTİ KULAKSIZOĞLU

Fiatı 4 kuruş
İlân satırı 5 kuruştur
Uzunsokak 121 - 123 - 125
16 ıncı yıl

Görüşler, Duyuşlar

Talebe Pansiyonuna dair

Bizim Başmuharririmiz pek çok kuvvetli bir beş makale yazdıran, arkadaşım Cemal Rıza Çınara da üst üste iki yazı yazdıran « talebe pansiyonu » na dair ben de bir iki satır yazmak istedim. Bu çok önemli ihtiyaç, noksan karşısında Bekir Sükûti ve Çınarın kalemleri çok güzel işledi ve tesbitini de gösterdi. Bu mevzu üzerinde yakın alâkadarlerin işlediğini de biliyordum. Fakat fiil sahasına ne vakit ve nasıl konacağını bilemiyordum. Onu da "Yeniyol, de okuduğum bir haber yanıldı anlamış oldum. Bu münasebetle bu mevzuu dair bir hatıradan bahsedeyim:

Bir gün arkadaşım Tecim okulu öğretmenlerinden Şahap, ile bir sebeb kabeesi içmek üzere mektebe gitmiştik. Bir ilen olmasına bütün memleketle beraber temenni ettiğimiz Tecim okulunu. Anasınıf çok mükemmel. İş teşkilâtını takdirle tetkik ettikten sonra direktörlük odasında kahvelerimizi içer ve afaki konuşurken değerli Kültür Müfettişi Mustafa Reşit Tarakçıoğlu okulu ziyarete geldiler. Konuşmelerimiz ana mektebinin açılması üzerinde cereyana başladı. Ana mektebinin müessisi Tecim okulunun Tar direktörü Akif Kâhir Müfettişinden yardım temennisi etti O da vadisi vaparsam daha ilk sınıfta olan bir talebe pansiyonu açılmasının faydalı olacağı hakkında teşvikte bulundu. Bu pansiyon hakkında Kültür Müfettişi uzun uzadıya fikir beyan ve bu ihtiyacı karşılıyacak tedebbüste bulunduğunu da ilâve etmişti. Ana mektebi açıldı. Fakat talebe pansiyonu açılmadı. Derken aşağıyı haberini duyunca beş muharririmiz ve Çınarı tebrik etilim ve için hakikat olup olmadığını ve ne şekilde açılacağını sordum. Meğer; muhterem Valimiz Refik Koraltan, Kültür Müşaviri ve Direktörü bu iş üzerinde incelemeler yapmışlar ve şimdilik 200 talebi olmak üzere binayı da tesbit edecek pansiyon açılmasına karar vermişler.

Talebe pansiyonu deyip geçmiyelim. Bu pansiyon öyle bir varlıktırki, yüzlerce genç talebeyi bugünkü eğitim, sıcak, perişan

Cevdet Alap

(Sonu ikide)

Yeniyol (Trabzon)/ 12 2.nci Kânun 1939

Büyük Millet Meclisi
Kütüphanesi
Ankara

Kuvâ-i Milliye'nin Bursa'yı düşmandan kurtuluşunun 19 - Şubat 1339
YIL: 72
SAYI
7087 = 2088

PAZAR
25
İKİNCİKÂNUN
1942

BURSA

GÜNDELİK GAZETE

İDARE YERİ
Resmî ilânların pek azları boş kazanılır. Resmî ve devamlı ilânlar ayrı tarife üzerinden alınır.

SAYISI
5 KURUŞ
Yıllığı 5 Lira
Altı aylığı 3 Lira

ÇÖRÇİLİN Zaferi

Şu muhakkaktır ki: İngilterenin, ve onun şahsında İngiliz başvekilinin siyasi sahada kazandığı son zafer, yarınki dünya bakımından pek mühimdir.

Çörçilin Amerika seyahati ve orada uzun süren ikameti, her halde büyük esaslara müstenit müstakbel bir plâna vücude getirmeye hâdim olmuştur sanırız. Çünkü: Toprakları üzerinde hiç bir zaman güneş batmayan bir imparatorluğun başvekilini, binlerce mil kat'ına ve bu uzak ülkelerde uzun bir müddet oturmaya sevkeden amiller herhalde pek mühim olmak lâzımdır. Çörçil, Amerikada Ruzveltle buluştuktan sonra muhtelif toplantılarda muhtelif harp işlerini konuşmuş, bu harbe yeni bir veçhe ve nizam verilmesini temin etmiştir.

Hususile, Japonyanın harbe müdahalesinden sonra hasıl olan yeni vaziyet üzerine Amerikanın da İngiliz davasiyle müşterek bir hareket geçmiş olması, İngilterenin yalnız siyasi sahada değil, ayni zamanda askeri sahada da zaferini hazırlamaya imkân ve fırsat vermiştir.

Bugün Çörçil, İngilteredir. Fakat anavatana dönünceye kadar pek çok işler görmüş ve pek çok işler hazırlamış olduğuna asla şüphe yoktur. Bu enerjik İngiliz diplomatının ayak bastığı ve konuştuğu yerlerde yarattığı hava, muhakkak ki: İngiliz imparatorluğunun müstakbel zaferini bugünden garanti etmiştir. İşte: Çörçilin zaferi bu olmuştur. Amerikada yaptığı temasların temin eylediği bu zafer, İngilterenin müstakbel zaferi kadar parlak olmuştur. Çünkü: Amerikayı tam randımanla iş başına çekmek ve ona bütün kudretiyle harp alanında yer aldırmak herhalde İngilterenin ve İngiltere davasının büyük menfaati icabıdır.

Bize öyle geliyor ki: Çörçil, Ruzveltle görüştükten ve Amerikadaki temaslarını bitirdikten sonra tam bir kalp istirahatiyle müstakbel zaferinden emin olmaya başlamıştır.

(BURSA)

Kıymetli Valimiz Refik Koraltan İçel mebusluğuna seçildi

Valimiz Refik Koraltan

Bir müddettenberi açık bulunan muhtelif mebusluklara yenileri seçilmiş ve evvelki gün Başvekil Dr. Refik Saydam tarafından yapılan bir tebliğ ile vaziyet yeni parti namzetlerine bildirilmiştir. Bu arada sayın valimiz Refik Koraltan da İçel mebusluğuna seçilmiş bulunmaktadır. Valimizin, yeni vazifesine başlamak üzere Ankaraya müteveccihen çarşamba günü şehrimizden hareket etmesi kuvvetle muhtemeldir.

Bay Refik Koraltan 1939 yılı 7 haziran çarşamba günü Trabzondan hareketle, Valova yoluyle Bursaya gelmiş ve 8 haziran perşemba günü derhal vazifesine başlamıştır. Valiliğimizde kaldığı iki buçuk senedenfazla bir zaman içinde, vazifesini büyük bir itina ve dirayetle ifa etmiş bulunan Refik Koraltan, bu müddet zarfında bütün Bursalıların candan sevgi ve saygısını kazanmıştır.

Bursalılar büyük bir idare adamlarını kaybettikleri için gerçekten acı duymaktadırlar. Fakat onların bu acılarını azaltan, bir teselileri vardır. Bursanın kaybettiği kıymetli bir idarecîyi, bütün Türkiye kazanıyor.

Dünyanın korkunç bir hercümerç olduğu bir sırada gelerek çok müşkül şartlar altında çalışan ve buna rağmen Bursada unutulmıyacak büyük ve kıymetli eserler bırakan Refik Koraltan, Bursada her zaman aranacak ve ayrılışı acılarak hatırlanacaktır. Kıymetli Valimizin Bursadaki çok verimli ve faal çalışmaları, merkezin çok hakkı olarak dikkat nazarını çekmiş ve böyle büyük bir kıymetten yalnız bir şehrin değil, bütün bir memleketin istifadesini temin edebilmek üzere kendisi, eskiden olduğu gibi tekrar millet vekilliğine getirilerek, İçel mebusluğuna seçilmiştir. Şimdiye kadar o, daha fazla yorulun bir parçasını işliyordu. Şimdi önünde bütün bir yurt vardır. Ve biz, Bursada muvaffak olan Refik Koraltanın, yurtta daha büyük muvaffakiyetler kazanacağına, memleket için daha genış faydalar temin edeceğine katiyetle inanıyoruz.

Sayın valimize yeni vazifesinde büyük muvaffakiyetler temenni ederiz.

Suriye cümhuriyetine ilhak edilen yerler

Şam, 24 (A.A.)— Cebeli Dürz ile Elala ve Yen çevrelerinin Suriye cümhuriyetine ilhakı, bu çevrelerin esas şehri olan Lasikiyede sevinç ve heyecanla karşılanmıştır. Şamda cümhurreisliği sarayı etrafında bu kararın ilânı için cümhurreisi Taceddin ile gelen Büyük Britanya ve Hür Fransa mümessillerini görmek için büyük bir kalabalık toplanmıştır. Cümhurreisi halka hitaben, memleketimizi birleştirdik. Şimdi Arap birliğine dahil bulunuyoruz. Kalp, dil ve düşünce ile bir olduğumuz başka Arap birliklerini unutmuyoruz demiştir.

Libyada İngiliz tayyarelerinin faaliyeti

Kahire, 24 (A.A.)— Ortaşark İngiliz hava kuvvetleri karargâhının tebliği:

İngiliz bomba tayyareleri Libyada ve vadii Parekin şimalinde ve Agedabyanın cenubunda düşmanın motörlü taşıtlarını muvaffakiyetle bombalamıştır. Bir çok tam isabetler kaydedilmiş ve yangınlar çıkarılmıştır. Avustralya av tayyareleri ayni bölgede Yunkers 87 tipindeki hava kuvvetlerine hücum etmiştir. 3 tayyare düşürülmüştür.

RUZVELT

Moskovaya muktedir bir sefir göndereceğini söylüyor

Vaşington, 24 (A.A.) — Reis Ruzvelt gazeteciler toplantısında sorulan muhtelif suallere cevaben, Porte Rico valisi Tugvelliu fena idaresi hakkında herhangi bir şikâyet olmadığını, Sovyet Rusyada Birleşik devletleri temsil iktidarına malik olduğuna hükmedilecek bir sefiri Moskovaya göndereceğini ve Felemenk Hindistanı umumi valisi ile yaptığı görüşmeye dair hiç bir şey söyliyemeyeceğini bildirmiştir.

Libyada

İngilizler düşmanın biraz ilerlemesine müsaade ettiler

Kahire, 24 (A.A.) — Royter ajansının hususi muhabiri yazıyor:

Britanya kuvvetleri çarşamba akşamı çekildiği için mihver kuvvetleri dün sabah karşılarında yalnız hafif kuvvetler kaldığını ve Agedabyada artık imparatorluk kuvvetlerinin bulunmadığını görmüşlerdir. Düşman bu suretle ilerlemiş ve Britanyalılar buna müsaade etmişlerdir. Başlıca imparatorluk kuvvetleri Agedabyanın doğusundadır. Düşman bunlarla henüz temas etmemiştir. Dün akşam durum açık değildi. Esasen düşmanın maksadı ve İngilizlere karşı tedbirleri hakkında sarih malûmat verebilmek vakti henüz gelmemiştir. Bununla beraber, şurası öğrenilmiştir ki, düşman şimdi Agedabyanın şimal doğusuna doğru Antelat istikametinde ilerliyor. Belki de Rommel, İngiliz kuvvetleri muharebenin evvelki safhasında Tobrukla münasebeti tesis ettikleri zaman tecrübe ettiğini, bir kere daha deniyor. Yani, geç kaldığı takdirde artık yapılacak hiç bir şey kalmayacağını bildiği için ihtiyatî bir hücumda bulunuyor. Herhalde Rommel imparatorluk kuvvetlerinin Bingaziye girdikten sonra yeni bir taarruz hazırlamak için Sirenaike inşa maddeleri ve mühimmat yığmaya başladıklarını düşünerek daha evvel davranmak istiyor.

Bursadan Röportajlar:

Uludağa dönüş

Bir saatten fazla süren bir yürüyüşten sonra Karatepeye ilk varanlar sevinçle haykırdılar « Göl.. Göl.. Gülleri bulduk !»

(TAN) dan *Yazan: ŞÖKÛFE NİHAL*

— Geçen Sayıdan Devam —

*

Ormana gidip dönüş üç saat... Islak çam kokusu ciğerlere sonsuz bir hayat veriyor. Yormıyan meyillerden çıkarak her dakika yeni bir güzelliği görmek için duruyoruz. Kâh sık ağaçlar, kâh ağaçların çevrelediği ıhlık düzlükler.. Yer yer, kocaman kaya parçalarının yaptığı (cihannüma) lar... Küçük bir cesaretle hepsinin üstüne çıkmak, alabildiğine uzanan yeşil ovalar denizini, köyleri, gölleri bir uçakta seyreder gibi görmek, kabil!..

Dağ, her verinde insana kollarını açıyor; her köşesinde misafirperverlik gösteriyor... Her birimiz bir ehrama kurulduk; yer yüzünde bir avuç toprağı olmıyanlar, üzülmesinler, dedim; insan bu kadar minnetsizlik, bu kadar gururla hangi tahta yaslanabilir?

Öğle yemeği yer yemez, Bakacık yulunu tuttuk. Büyük düzlükler, çalılar, ormanlar arasından geçerek dehşetli uçurumlara bakan kayalıklara ulaştık. Burası, meşhur tâbiriyle, gerçekten şairane, azametli, mehabetli bir yer.. Baş döndüren yarların ötesinde hafif mavi bir buğu ile örtülü, türlü şekil ve renklerle çizilip boyanmış bir toprak hatıra... Solda tarihi ü-bideleriyle Bursa... Buraya bir havai hat yapmak düşüncesi varmış. Yürümeyi sevmiyenler, havalardan geçmek isteyenler, kaybedecek vekitleri olmıyanlar için fevkalâde bir şey...

Programımızda (Bakacık) tan sonra (Karatepe) var. Burası, 2500, 2600 metrede bir yer... Lâkin gidilmesi bir tek tepe olan zirve kadar kolay değil...

Yollar çapraşık, dolaşık. Burayı, dağa hiç gelen tanımıyor bile!..

Kıymetli bir sporcu olan ve buraları pek iyi bilen otelin müdürü Musa Ataş ve genç eşi bize yoldaşlık edecekler.

Bir gün evvelki altı, yedi saat yürüyüşün yorgunluğuna bakmıyarak, on dört yolcu, kollarımızda yiyecek şeyleri, pratik dağ kıyafetleriyle yola çıktık. Otobüs bizi on beş dakika sonra zirvenin eteğinde bıraktı. Riyavetler muhtelif, yol bir buçuk, iki buçuk, üç saat diyenler var...

Ne olursa olsun, dağa gidip de Karatepeyi ve oradaki göller mıntıkasını görmemek şanımıza yakışmaz, dedik. Karatepede dört tane göl, varmış. (Kiliçli göl, Aynalı göl, Kara göl, Buzlu göl.)

Yorgunluktan şikâyet ettiğimiz yok. Bir dağ adamı vakarıyle başlarımız havada, yürüyoruz.

* *

Tepe çıktık, tepe indik; yine çıktık, yine indik. Vadileri, sürüleri seyrettik, çobanın kavalını dinledik. Yine her biri dört, beş yüz metre olan çıkışlar inişler; yine bir ıssız, yeşil vadi, ıslak bir çayır... Dere... Sürü.... Çoban.... Kaval.... Karşımız yine gölleri kapayan sarp bir tepe.. Göller nerede? Belki şu son dağın ardında... Çobana sormalı!..

Çoban bize gülüyor:

— Bu tepeler biter mi hiç? Bunu aşarsan, bir tepe daha gelir; o bitince öbürüsü çıkar; Allahın tepesi çok. Gölleri nereden bulacaksınız? Bu dağlara emniyet olmaz; bir toz gibi sis yağmuru başlarsa allahallah ya-

— devamı S. 2 de—

KÖŞE

Yaş meyve kooperatifi

İsmet Bozdağ

Bursa, tabiatın lûtfuna erişmiş bir memlekettir. Bu şehir dağ şehridir, su şehridir, kaplıca şehridir, tarih şehridir, tabiat şehridir, iktisadî nimetler şehridir, ve nihayet yaş meyva şehridir.

Bursa bir istidattır. Hangi istikamete çevirirseniz, orada bir harika doğurmak kabiliyetinde bir istidattır. Bunun içindir ki, ona tabiatın bir lûtfudur diyoruz.

Dünyanın en güzel şeftalileri, ve kestanelerini Bursamız yetiştirir. Üzümleri, başka memleketlerde hasretle aranacak kadar bir hususiyet ve lezzet taşır. Daha bu suretle bir çok meyve ismi saymak ve vilâyetimize ait hususiyetlerle onları seçkin bir hâle yükseltmek çok tabii ve çok mümkündür.

Bu açık bir hakikat olmasına rağmen, esefle kaydetmemiz lâzımdır ki, bu güne kadar bu mesele bir çok alâkalılar tarafından görülmüş ve ele alınmış olmasına rağmen bu işi nizama koyacak bir meyve kooperatifi kurulamamıştır.

Geldiği gündenberi, meyve işini bir vilâyet dâvası halinde ele alan sayın valimiz Refik Koraltan bu defa esaslı bir tetkik yapmış ve bu mevzuda icap eden tedbirleri almış bulunmaktadır. Günün çok nazik durumuna rağmen, memleket iktisadiyatında büyük bir önemi olan yaş meyve işine verilen değer, idaremizin hassasiyetli ve alâkalı makamlarını faaliyetlerini belirtmesi bakımından çok şayanı dikkattir. Bu gaye ile kurulmuş olan konserve fabrikasının daha faydalı bir hâle konmasını ve yaş meyva kooperatifinin teşkilini hasretle bekliyoruz.

FİLİSTİN
SANAYİ SERGİSİNİ ZİYARET EDİNİZ.
20 Mayıs - 12 Haziran 945, Saat 9 dan 19 a kadar
UNYON FRANSEZ binasında
223, Meşrutiyet Cad.
GİRİŞ SERBESTTİR.

TAN
ÇARŞAMBA 30 Mayıs 1945
TANEVİ İstanbul Ankara Cad. No. 142 Telgraf: TAN, İST. Telefon: 24316, 24318, 24319
10 KURUŞ Sekizinci yıl No. 3267

KARAR ZAMANI
Yazan: Sumner WELLS
Eski Amerika Hariciye Müsteşarının, vesikalara istinaden yazdığı bu kitap dünya siyasetinin içyüzünü ilk defa ortaya döken mühim bir eserdir. Hâdiseleri anlamak için bu kitabı okuyunuz. Başmuharririmiz tarafından Türkçeye çevrilmiştir
Her kitapçıda bulunur.

Meclis Kabineye İtimat Reyi Verdi

Mecliste Bütçe Müzakereleri Sona Erdi, Münakaşalar Azamî Haddini Buldu, Yalnız Yedi Millet Vekili Muhalif Rey Verdi

Başbakanın Cevabı

Dünkü Toplantıda Ekonomi Bakanı İle Hikmet Bayur Arasında Şiddetli Bir Tartışma Oldu ve Derhal Kabineye İtimat Meselesi Ortaya Atıldı

Muhalif Rey Veren Millet Vekilleri:

Recep Peker, Celâl Bayar, Hikmet Bayur, Fuat Köprülü Adnan Menderes, Refik Kuraltan, Emin Sazak...

Recep Peker

Celâl Bayar

Hikmet Bayur

Refik Koraltan

Fuat Köprülü

Emin Sazak

Başbakan Şükrü Saracoğlu

Başbakanın Dünkü Beyanatı

Saracoğlu Muhtelif Hatiplere Cevaplar Verirken Bilhassa Hikmet Bayur'un Tenkitleri Üzerinde Ehemmiyetle Durdu

Ankara, 29 (A.A.) — Büyük Millet Meclisinin bugün öğleden sonra yaptığı toplantıda Ticaret Bakanlığı bütçesi üzerinde görüşmelere devam edilerek bakanlık bütçesi kabul olunmuştur.

Masarif bütceleri görüşülmesi sona ermiş ve sonra varidat bütçesi ve onu takiben de 1945 yılı bütçe kanunu müzakere olunarak oya arzolunmuştur.

Oyların toplanmasından sonra başkan neticeyi ilâdirmiştir. Buna göre oya 375 milletvekili iştirak eylemiş ve 5 redde karşı 370 oyla bütçe kabul olunmuştur.

Başkanın neticeyi bildirmesi üzerine Başbakan Şükrü Saracoğlu kürsüye gelerek aşağıdaki demeçte bulunmuştur:

Başbakanın Beyanatı

Arkadaşlar, müzakerelerimizin başında bir çok tenkitleri dinledikten sonra söz almış bu tenkitlere ve ana hatlar dahilinde cevap teskil etmek üzere aşağı yukarı şöyle konuşmuştum:

Biz eski rejimden çok fakir, çok zayıf bir varlık aldık. Bu çok zayıf varlığımıza rağmen kalbimizdeki iman, hafızamızda ki zekâ ateşiyle bugüne kadar çalışarak bu zayıf varlığı kudretli, kuvvetli bir hale getirdik. Vaktiyle iptivarlı sirketlerin elinde

(Devamı Sa. 2 Sü. 1 de)

Ticaret Bakanı Celâl Sait Siren

Ne Acı ve Ne Ayıp Şey!

M. Zekeriya SERTEL

Basın hürriyeti hakkında yaptığımız neşriyattın. İstanbul matbuatındaki akislerine bakınca insan memleket namına acı ve hüzün duyuyor.

İstanbul gazeteleri, biri müstesna, hürriyete düşman bir vaziyet aldılar. Kimi, bugün Türk basınının hür olduğunu, bundan fazla hürriyetle ihtiyacımız bulunmadığını iddia etti. Bazıları mazideki misalleri sayarak basın hürriyetinin bu memlekete getirebileceği zararları sayıp döktü. Bir kısmı da basın hürriyetinin San-Fransisko'dan getirilecek bir ithal malı olduğunu sanarak, yerli hürriyetimizin bize yettiğini söyledi.

Türk basınında görülen bu ruhi halet, hürriyetsizliğe alışmış insanların hürriyetten kork malarının neticesidir. Nasıl karanlığa alışmış kimseler, aydınlığa çıkınca gözlerinin kamaşmasından rahatsız olurlarsa, hürriyete alışmamış olan Türk basını da birdenbire aydınlığa çıkmak endişesiyle sindiden tedâbir düşmüş görünüyorlar. Söz hürriyeti, fikir hürriyeti, basın hürriyeti onlara dışardan getirilen yabancı ve karkune bir mahluk tesirini yapıyor. Çünkü hürriyeti anarşi ile, basıbozuklukla karıştırıyorlar. Fasistlerin istediği dâhilinde hürriyetten bir türlü ayrılmağa razı olamıyorlar. Bizde devamını istedikleri disiplinli hürriyetten bahsederken tıpkı Goebbels gibi konuştuklarının bilincinde değil de mudırlar. Goebbels propaganda nazırı olarak Almanyada dirije bir matbuat sistemi kurarken, matbuat hürriyetini şöyle tarif etmişti: "Efkârı umumiyenin teessüsünde müessir olmayan [illegible] millete karşı [illegible] büyük [illegible]"

Millet Vekillerinin Dünkü Tenkitleri

Recep Peker Niçin Muhalif Rey Verdiğini Anlattı, Hikmet Bayur Dün de Şiddetli Tenkitlerde Bulundu

Ankara, 29 (TAN) — Meclisin bugünkü toplantısında bütçe müzakeresine devam edilmiştir. Hararetli münakaşalar olmuş ve Başbakanın beyanatından sonra 7 ye karşı 360 oyla hükümete itimat edilmiştir. Muhalif oy veren Milletvekilleri şunlardır:

Recep Peker, Hikmet Bayur, Celâl Bayar, Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Emin Sazak

Bütünkü toplantıda Ticaret Vekilinin uzun beyanatından sonra eski Serbest Fırka Fikri Dâimesi olarak demiştir ki:

— Ticaret Bakanı hayat pahalılığı hakkında bir takım rakamlar verdi. Endekslerin tebe dönüştüğünü söyledi. Belki bir iyiliz vardır amma, canlı mahlûklar karşısındayız. Tahammülün bir haddi vardır, tedbir lâzımdır. Dava fiyatların yüzde on, yüzde yüz artışının itahı değildir. Dava, yüzde beş altı yüz artışın önlenmesidir. Mesele yalnız fiyat teshitiyle kalmaz. Tevzi de temin etmek lâzımdır.

Fiyat konması teorisinde, da-

(Devamı Sa. 2. Sü. 2 de)

Ekonomi Bakanı Fuat Sirmen

ALMANDIŞ Bakanlığının Vesikaları

Ele Geçirilen Vesikalar Londrada

Londra 29 (R.) — "Daily Express" gazetesinin verdiği bir habere göre, Alman Dış Bakanlığının bütün arşivleri şimdi Londrada bulunmaktadır. Bunlar bundan altı hafta evvel Almanyanın göbeğinde Harz dağlık bölgesinde meçhul bir mahfaza altına alınmıştır. Gazetenin ilâveten haber verdiğine göre, bu arşivler bugüne kadar Almanyada Müttefiklerin eline geçen vesikaların en ehemmiyetlileridir. İngiliz ve Amerikan mütehassısları arşivleri tetkik etmekle meşguldür. Bu tetkikler onun bir zaman devam edecektir. İşin ehemmiyeti hakkında bir fikir edinmek için arşivlerin nakline otuz demiryolu vagonunun tahsisine lüzum görüldüğü söylenmek kâfidir.

Japonya'ya Ağır Bir Akın Yapıldı

Tokyo'nun 100 Km. Karelik Kısmı Tahrip Edildiği Bildiriliyor

New-York, 29 (R.) — Bu sabah 450 den fazla üstün uçar kaleler, Japon ana toprağının en önemli limanı ve deniz üssü Yokohama üzerine ağır bir akın yapmışlardır.

İlwojima'daki üslerinden hava, lanan başka bir uçar ka'e grupu, Tokyo'nun elli kilometre kuzeyinde bir Japon hava istasyonunu bombalamıştır. Son günlerde birbiri arkasına Tokyo'ya karşı yapılan hava akınları neticesinde, Japon başşehrinin 100 kilometre karelik bir kısmı yokedilmiştir.

Zaptedilen yerler

New-York, 29 (R.) — Filipin kuzeyinde Luzon adasında Santa -Fe şehri Amerika kuvvetleri tarafından zaptedilmiştir. Borneo açıklarında Tarakan'da Avusturalya ve Hollanda birlikleri İoyta kasabasına girmişlerdir. Okinawa adasının başşehri Naha'nın yıkıntıları Japonlardan temizlenmiştir.

Suriyede Kanlı Sokak Çarpışmaları Başladı

Bir Demiryolu Köprüsü Havaya Uçuruldu, Şimdiye Kadar Kayıplar 300 Kişiyi Buldu, Şamdaki Sovyet Mümessilliğine Mermiler Düştü

Eden, Orta Şark'ta Durum Ciddi Bir Şekil Almıştır, Diyor

Beyrut 29 (A.A.) — Suriye Başbakan muavini Emil Mardam bey'in bildirdiğine göre, Suriye'nin bir çok günlerdeki kayıpları 300 kişiye baliğ olmuştur. Başbakan muavini, durumun çok vahim olduğunu ilâve eylemiştir.

Londra 29 (A.A.) — Suriye ve Lübnanda gerginlik şiddetlenmiştir. Sokak muharebeleri yapıldığı bildirilmektedir. 30 kişi ölmüş ve 20 kişi yaralanmıştır. Suriyenin bazı şehirlerinde nümayişlerlerle Fransız silâhlı kuvvetleri arasında çarpışmalar olmuştur.

Muharebat kesildi

Kahire 29 (A.A.) — Suriye ve Lübnan ile telefon ve telgraf muhaberleri kesilmiştir.

Beyrut 29 (R.) — Halep ile Hama arasındaki büyük demiryolu köprüsü havaya uçurulmuştur. Bir

(Devamı Sa. 2 Sü. 4 de)

Dünya Basınında Temizlik Başladı

Paris, 29 (R.) — Prag radyosunun bildirdiğine göre, Çekoslovakya basın birliği dünkü genel toplantısında savaş yılları zarfında faşizm temayüllerini göstermiş veya Alman ilgal makamlarıyle işbirliği yapan yirmi sekiz gazeteciyi birlikten çıkarmaya karar vermiştir.

İsviçre'de

Bern, 29 (R.) — İsviçre hükümeti savaş yılları zarfında matbuata konulan kontrolu kaldırmaya karar vermiştir. Yarından itibaren harpten evvelki matbuat kanunu yeniden yürürlüğe konulmuştur.

TÜRKİYE FUTBOL Birinciliği

Harp Okulu Türkiye Birincisi Oldu

(Yazısı 4 üncü sayfamızda)

GÖRÜŞLER

20 mayıs

HİTLER DE BÖYLE DEMİŞTİ, ABDÜLHAMİT DE

Hürriyet muhaliflerinin bir iddiası da şudur: "Yüzde sekseni okumak yazmak bilmiyen bir memlekete geniş demokrasi vermek, bu memleketleri anarşiye sevketmektir. Bu millet Arif Oruçlarla, serbest fırkalarla bu demokrasi tecrübesini yapmıştır. Artık böyle bir tecrübeye lüzum yoktur". Hitler'in de iddiası bu idi. Abdülhamit'in de!

Hitler, parlamentarizm sistemini kaldırırken, devlet idaresi bir ihtisas işidir, bu ilmi bilmiyen halk kütlelerinin geliş güzel seçecekleri mümessiller devletin otoritesini sarsarlar, devlet millet için değil, millet devlet içindir, demişti. Birinci ve ikinci meb'us meclisini fesheden Abdülhamit de bu cahil halkın hürriyet vermek, saltanatın hükümranlığına bir tasalluttur. saltanatı bir meclis mümessilleri kontrol edemez, diyordu. Bunun içindir ki, Türkiyede bu derebeylik zihniyeti uzun zaman yaşadı. millet hakiki bir demokrasiye geçemedi. Bunun içindir ki, bütün dünyada liberal demokrasiden daha geniş, iktisadi ve içtimai hürriyetleri içine alan sosyal bir nizama geçmek bahis mevzuu olduğu bugünlerde, biz hâlâ demokrasiye geçelim mi, geçmiyelim mi diye konuşuyoruz.

Halk kütlelerinin kendilerine verilen demokratik haklardan istifade edebilmesi, idare mekanizmasını kendisi kurup, kendi namından, kendi menfaatine işletmesi için hiç şüphe yok ki kültür seviyesinin ilerlemesi lâzımdır. Fakat bir memlekette halkın yüksekseli mesi de ancak hürriyet içinde olur. Kültür ağacının usareisi ilimse, suyu hürriyettir. Bu hürriyetten ve bilgiden mahrum olan memleketler, garp demokrasilerinin inkişaf asırları olan on yedinci asırdan, yirminci asra kadar dört asır içinde garp demokrasileriyle teknik, medeniyet, kültür bakımından müsavi bir devreye gelemmişlerse, bunun sebebi değişen bir dünyaya intibak

(Devamı Sa. 2 Sü. 4 te)

Sabiha SERTEL

Hakkı Tarık Us'a Cevabım Yarın Çıkacak

Tan /30 Kasım 1945

SAYFA: 4 TANIN 28 KASIM 1945

Refik Koraltan C. H. P. Meclis Grupundan çıkarıldı

(Devamı 1 incide)

Refik Koraltan'ın Cumhuriyet Halk Partisi Meclis grupundan çıkarılmasına dair Büyük Millet Meclisi Reisliğine gönderilen tezkere şudur:

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 23 üncü maddesine tevfikan Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grupundan çıkarılmış olduğumu bilgilerinize arz ederim."

Refik Koraltan'ın müdafaası

Ankara, 27 (Telefon) — Eski Milletvekili Refik Koraltan, hakkında verilen karar üzerine bir mektup neşretmiştir. Bu mektupta Koraltan, kendisinin Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grupundan çıkarılmasını tenkit etmekte ve bu kararın Gazi Başkanın dünkü konuşmasına aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Koraltan, mektubunda, Cumhuriyet Halk Partisinin Büyük Millet Meclisi Grupunda 4 Haziran 1945 tarihinde verilmiş olan takrirle, kabinenin Parti kararı verilen bu iki arkadaşın bir fikir suçu olmak ve bir de bu fikirlerini kongrede ve memleket efkârı önünde müdafaa etmek gibi demokratik bir hakkı kullanmış olmaları dolayısiyle Parti disiplin kurulunca ve idare heyeti tarafından verilmiş olan kararın, Parti Tüzüğünün 7 nci maddesine aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Koraltan, mektubunda, Cumhuriyet Halk Partisinin, yüksek bir seviyede bulunan ve Türk milletinin hürriyet ve istiklâlini kurtarmak için büyük fedakârlıklarda bulunmuş olan Cumhuriyet Halk Partisinin, yüksek bir teşkilâtı olan Parti Grupu, Partinin demokratik karakterini ve ideliğe aykırı bir fikrinin bağımsız görüşünü, için ilmi esaslara da vardır."

Refik Koraltan şöyle demektedir:

"Halkımız şeâir ki Milletvekilleri kongresinde, Parti programının, esasları ve Parti Meclisi Grupu hakkındaki hükümleri önünde. Parti fikir ve vicdan hürriyetini tanımakta, bu fikir ve vicdanların ülkede herkesçe bilinmesi, düşünce, kanaat ve reyini bildirme hususlarında Milletvekilliği sıfatının gerektirdiği müstakil ve serbestliği tamamiyle ortadan kaldırmak, bu değişmez ilkeye ve tabiî olmak gibi milli hâkimiyet esaslarıyle bağdaşmayan bir anlayışa varmaktır.

Meclisin tanımış bulunduğunu tabiî hürriyetin tanınmamış bulunduğu bir fikrin başkaca görüşlere için ileri sürülen de vardır."

Refik Koraltan şöyle devam etmektedir:

"Halkımız şeâir ki Milletvekilleri kongresinde, Parti programının

MİLLÎ PİYANGO 1947 YILBAŞI FEVKALÂDE ÇEKİLİŞİNDE 200.000 LİRA

SİROP HEMOGLOBİN TEGE KANSIZLIKLARDA, GENEL ZAFİYETTE, HALSİZLİK, TAKATSİZLİKTE KULLANILIR

AKŞAM

Beher 20 — No. 10112 — Fiatı her yerde 10 kuruştur. CUMA 13 Aralık 1946 Sahibi: Necmeddin Sadak — Yazı işlerini fiilen idare eden: C. Bildik — AKŞAM Matbaası

Komşuluk ve dostluk adına İranda duyulmasını temenni ettiğimiz samimi bir ses

Azerbaycanda mukavemet zona erdi. İran ordusları Tebrize girdi. Bu hadise İran için büyük bir basarıdır. Çünkü ayrılma ve parçalanma hareketleri bu suretle önlenmiş, İran toprak bütünlüğüne kavuşmuş bulunuyor.

İran ve Azerbaycan meselesi kapandı, bilhassa Sovyet Rusya emelerinden vazgeçti mi? Bugünkü bu noktaya dokunarak değil, bildiklerimizi siyasî teşkil ve mütalealarından ayrıca bahsedeceğiz.

Bugün üzerinde durmak istediğimiz mesele başkadır.

Azerbaycan hâdiselerinin nasıl çıktığını ve çıkartıldığını, bu bölge halkının ne gibi heveslere âlet edildiğini herkes biliyor. Bu hareketin başı olan Pişevari, İran hududunu geçerek efendilerinin yanına kaçmıştır. Azerbaycan halkı da, yer yer ayaklanarak İran ordusuna yardım etmiş, Azerbaycan Demokrat partisi komitesi de Tebrizi Tahrandan ayrılanların hain vatan halinleri olduğunu radyoda ilân etmiştir.

Azerbaycan halkının coşkunluğu — herkes biliyor ki — Türkiyedir. Gene bir kimseye meçhul değildir ki, Şehrimiz Rıza Pehlevinin koyu milliyetçi rejimi Azerbaycan Türklerinin ana dillerini unutturmaya çalışmıştı. Büyükleri tâlâ verdir. Bütün Türkiye efkârının İranın feâketlerine candan acındığı günlerde bir İran gazetesinin Türk dilini tehlike cesaret ettiğini muâtteessüf anıtmıştık.

Bütün bu dost İranın istiklâl ve tamamiyetini gönülden benimseyen Türk milletinin güderi olmadı, gayri ihtiyarî, Azerbaycanda İran ordularının hareket tarzına dikkimiz bulunuyor.

Balkanlarda yaşayan ve içinde yaşadıkları ülkelerin en sadık, en samimî vatandaşları olan Türklere karşı son günlerde İrânî cereyan tarafından ırva görüldüğü haber verilen mezalimden yürekleri sızlayan Türk milleti, dost İranın Azerbaycan Türklerine karşı medenî milletler gibi hareket edeceğine emin bulunmaktadır.

Bir anlaşmazlık bugün ve yarın birbirine sıkı surette bağlı olan iki komşu memleketin samimî ve müşfik dostluğu adına bu desin İranda duyulmasını temenni ediyoruz.

AKŞAM

Vali Ankara'dan bu sabah geldi

Vali ve Belediye reisi doktor B. Lûtfi Kırdar bu sabahki Ankara ekspresile Ankaradan şehrimize dönmüşler. Vali, Ankaradaki temasları hakkında bugün saat on altıda yapılacak gazeteciler toplantısında izahat verecektir.

B. Feridun Cemal Erkin Ankara'ya döndü

Ankara 12 — Ürdün ve Lübnan'dan dönmekte olan Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Büyük Elçi B. Feridun Cemal Erkin, bu akşam Toros ekspresile Ankara'ya dönmüştür.

DIKKATLER:

Kıymet ölçüsü

— Sen Anadoluya geçmemiştin, ben geçmiştim.

Bir çeyrek asır evvel münakaşa mevzuu buydu, yeniden mada hükmüne girdi.

Millî mücadele uğrunda bir asker olarak çarpışmak, elbette yüksek bir mânâ ifade eder. Fakat bunu herkes hakkında bir kıymet ölçüsü diye kabul etmeğe kalkmak, elbette yanlıştır.

Kıymet ölçülerini çeyrek asır evvelden değil, bugünün hayat ve faaliyetinden aramak, bulmak lâzımdır. Değişmez ölçü, ölerliyen hayatın ölçüsüdür: Memlekete her an faydalı olmak.

Dörtlerin Moskovada görüşeceği meseleler

Mihver peşkerlerinin sulh muahedelerinde münazaalı son noktalar da halledildi

Londra 13 (R.) — Dört Dışişleri Bakanı dün yapılacak toplantıda, Mihver peşkerile yapılacak sulh müşavirelerinde, şekavetsiz sâkin bütün meselelerde anlaşmayı yaratıkları sonra toplanacakları son vermişlerdir.

Newyork 13 (R.) — Dört büyük devlet Dışişleri Bakanları, dün toplantıya mühim bir mevzu etrafında başlamışlardır. Bu mevzu, Mihver peşkerile yapılacak sulh muahedelerinin son şekli meselesidir.

Dün yapılan toplantıda, Mihver peşkerile yapılacak sulh muahedelerinin son şekli meselesi etrafında görüşülmüştür. Bu görüşmeler, Moskova'da yapılacak olan konferansta müzakere edilecek meselelerin hazırlanmasından ibarett

23 MAYIS 1950 Salı

Başmuharriri: A. N. KARACAN
ADRES: Nurosmaniye Türkocağı sokak. No. 12 İSTANBUL
YIRMİ SANTİM
PİYASA (20) KURUŞ
TELEFON: 20614
Telgraf: MİLLİYET
Posta Kutusu: 492

Milliyet

SİYASİ, SİYASİ GAZETE

Son dakika

Boğota: 22 (A.A.) — El Cairo radyosunun bildirdiğine göre, dün vukua gelen depremde 94 kişinin ölümüne ve 276 kişinin yaralanmasına sebep olmuştur. Ayni kaynağın ilâve ettiğine göre, ilkel medeniyetinden kalma evler harap olmuştur.

Celâl Bayar Cumhurbaşkanı seçildi

Refik Koraltan Meclis Reisi oldu. Kabineyi de Adnan Menderes kurdu

Cumhuriyetin ilânından beri geçen 27 yıl zarfında Türkiye üçüncü defa olarak bir Cumhurbaşkanı seçti.

Dokuzuncu Büyük Meclisin ilk toplantısında başkanlığa seçilen Refik Koraltan, Cumhurbaşkanlığına seçilen Celâl Bayar ve sihhat bakanı Adnan Menderesin memleketin muhtelif yerlerinde ayrı, ayrı ziyaretinde bulunmak üzere...

Celâl Bayar, seçimlerden evvel D. P. li milletvekilleri arasında.

(Foto: M. Kaer — Ankara)

Dün 9 uncu Büyük Millet Meclisi tarafından Türkiye devleti üçüncü Cumhurbaşkanlığına seçilen Celâl Bayar

Bayar Devri

Yeni Kabine

Bütün Büyük Millet Meclisine teşekkül etmiş memleketi yeni kabine şu suretle kurulmuştur:

Başbakan: Adnan Menderes İstanbul milletvekili
Adalet Bakanı: Halil Özyörük İzmir milletvekili
Millî Savunma Bakanı: Refik Şevket İnce Manisa milletvekili
İçişleri Bakanı: Hüsnüdün Namlıoğlu Zonguldak milletvekili
Dışişleri Bakanı: Dr. Prof. Fuat Köprülü İstanbul milletvekili
Maliye Bakanı: Halil Seyfa Tuncer milletvekili
Millî Eğitim Bakanı: Avni Başman İzmir milletvekili
Kayseri milletvekili E. G. Fethi Bolan Bakanlığına
Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Millî Velihoğlu İzmir milletvekili
Sağlık ve İç Yardım Bakanı: Dr. Prof. Nihat Reşat İstanbul milletvekili
Gümrük ve Tekel Bakanı: Nuri Özsan Bolu milletvekili
Tarım Bakanı: Nihat Erim Çankırı milletvekili
Ulaştırma Bakanı: Tevfik Rüştü Sonmez milletvekili
Çalışma Bakanı: Emrullah Eskişehir milletvekili
İşletmeler Bakanı: Prof. Muhlis Ete Ankara milletvekili

Dünkü Mecliste reye iştirak nispetleri

Halk Partililer, yüksek memurlar, Kor diplomatik ve dinleyiciler yeni Cumhurbaşkanını ayakta selâmladılar

Celâl Bayar ve İsmet İnönü

Dokuzuncu Büyük Millet Meclisinden ilk intiba

Bedii Faik Ankaradan bildiriyor

Ankara Palası yadırgayanlar - Kurpiçteki lüzat - H. Cahidin yaşı-Yeni reis ve ilk "Hay,, Cumhurbaşkanı

Türkiyenin üçüncü cumhurreisi

Kurbanlar kesiliyor

İnönü broşür çıkarıyor

Broşürün adı : "Şükran borçlarım,,

Prof. Hâzım Atıf Kuyucak
İstanbul Üniversitesinde verdiği
İKTİSAT
Dersleri
... cilt. Fiyatı 455 kuruştur
HAK KİTABEVİ
... — İstanbul

Cumhuriyet

27 nci yıl Sayı : 9257

KURUCUSU: YUNUS NADİ

Telgraf ve mektub adresi: Cumhuriyet, İstanbul — Posta Kutusu İstanbul No. 246
Telefonlar: Umumî Santral Numarası: 24285. Yazı İşleri: 24289, Matbaa: 24286

Çarşamba 17 Mayıs 1950

POKER-PLAY

Cumhur Reisi Adayı Cumartesi Seçilecek

D. P Başkanı Celâl Bayar dün kendilerini tebrike gelen yüksek tahsil gençlerile bir arada

Cumhur Başkanı dün Celâl Bayarla iki görüşme yaptı

Günaltay kabinesi, Meclisin toplanma gününe kadar vazife başında kalacak, Bayarın demeci

Sıra ile

Yeni Mecliste iktidarla muhalefet arasında kökünden müteâkip ... [illegible] ... Bütün tahmin ve kanaatlere göre, Demokrat Parti, ... [illegible] ... Milli Parti muhalefeti Meclis içinde ... [illegible] ... Bu Partinin ... [illegible] ... iktidarda ... [illegible] ... ve hükümdar ... [illegible] ... ve ... [illegible] ... unsurları seçimden ... [illegible] ... kazanmış olduklarına ... [illegible] ... bir ... [illegible] ... sanında gerçek ... [illegible] ... ülkesine ... [illegible] ... vasıl arzu ... [illegible] ... ve ... [illegible] ... ne gibidir?

Bu ... [illegible] ... sorusu, dün ... [illegible] ... bilen ... [illegible] ... ve ... [illegible] ... ve ... [illegible] ... ve

BAŞMUHARRİRİ Ahmet Emin YALMAN
VATAN EVİ
Cağaloğlu, Metin Posası Sok. 30-32
Telefon: 20207 — 20215 — 20216
Telgraf: VATAN İstanbul
YIL : 13 — SAYI : 3630

ÇARŞAMBA 16 OCAK 1953

Fiyatı : 25 kuruş

VATAN

GÜNÜN YAZISI

Devlet üretme çiftliklerinin çalışmalarına bir bakış

Yazan : Prof. Dr. K. Ömer Çağlar

Bugün ikinci sayfamızda

Milli birlik Ve Hatay

YAZAN: Ahmet Emin YALMAN

Türk milli mücadele ideolojisinin en mühim unsuru, milli birliktir. Birlik düşmanı, her zaman pusuda fırsat arar. Başarılardan başlıca silâh: zayıflatabilmek, bölebilmek imkânlarından faydalı çıkmak imkânlarını kovalar durmaktır. Buna karşı bizim koruma imkânımız ise, mümkün olduğu her bâhsinde böyle fesadı ve istidâtları ezebilecek, manevî zırhlarımızda en küçük bir açık delik bırakmamaktadır. Gerek parti mümessillerimizi, gerek, halkımızın içindeki fesatçı unsurlerini bu bakımdan her zaman kontrol ve müraka altında tutmağa, icabında tam bir kelepçe ve zincirle tedbir almağa mecburuz.

Birkaç hafta evvel Hatay'ı ziyaret ettiğim zaman bu güzel vilâyetimizin eski ve yeni hâtıralarını, yanmış mahallerde ve eski sahnelerde yeni açılan hâdiseler sayesinde, kapanmağa yüzlerini ve kâbuslarını unutmağa başlayan insanlarımızın bir takipçi hareketine girişmiş bulunduğunu memnuniyetle gördüm. Bu bir hâkimin, müstevna tahlil güçlüklerinin, türlü türlü tarih hâdiselerinin çerçevelediği bir âlem de Hatayîlar çilelerini doldurmuş, yürelerini güldürecek yeni bir güzlük eğlâbî aşmış bulunuyorlar. Bütün memleketin yeni bir hayat getirecek olan harika sanayiinden de Hatay bir pâyeye geniş bir pay alacaktır.

Böyle bir muhitte hiçbir nevi tefrika hissine yer bulunmamamız lâzım gelir. Fikrî Aktüllük diye, bir mezhep farkı ve dil ayrılığı şeklinde tezahürleri görülen bir düzü var ki daha geçenlerde İskenderunda olan hâdiselere yol açmış ve Moskova tarafından derhal dünyanın her tarafında sahte bir şekilde istismar olunmuştur.

Hatay Ahvâlerinin lideri diye tefâkkî edilen eski Hatay milletvekili Ali Sedbun Devrimin bu bahis hakkında başlıcalı Hatay Ülkemizde çıkan heyecanlı büyük bir nâkâ ile karşılamağa değer. Ali Sedbun mezhep farkını ikî sadbaya ayırarak, vicdan hürriyeti ve tolerans çerçevesi içinde hal çaresini göstermiştir, anlaşmanın başlıca kaynağı olan dil ayrılığının ortadan kaldırılmasını ve Atatürk'ün Elli Türküsü dediği Hataylıların yüzde altmışı türkçe, yüzde kırkı arapça bir mahallî lehçe konuşacak yerde kendi ana dillerine tam olarak sahip çıkmaları için tam bir gayretle işe girişilmesini de kararlaştırmıştır.

Gerçi, «Vatandaş türkçe konuşmaya değildir. Kimse kardeşinden hoşlanılmaz bir memlekette kalmaya gelmez. Herhangi bir vatandaş kendi, memleketin dilini asıl dil gibi bilmeli öğrenmeli mahsun kalmıya, ise, bunlı bilmeyi bir paydır, Türk türk olduğu müddetçe Hatay'da ve gerek diğer Cenup vilâyetlerimizde yaşayan Alevîler, hattâ Sünnî vilâyetlerimizde yaşayan bâzı hiçbir zıddî gayretleri görmemişlerdir. Öğrenmiştir zaman, onu öğrenmeğe yollanan da bâzı.

Bugünkü Hatay Hükümeti dâvaya, tam bir açık kalbin ortaya serdiğinden dolayı, vicdan hürriyetini duyuruyor. Millî birliğin, hiyaneti o kadar büyüktür ki bu bâbda ehemmiyetle tedbir ve denetlerini ve Hatay'da kanlı bıçaklı mevzuî gürültüler çıkmasına fırsat vermemek gibi bir gayret gösterilmiştir zaman. Hükümet Hatay gibi bir bahsi bilgisinde millî birlik ve ülkenin tam ve mükemmel olmasını bilir.

Yeni Tefrikamız

Murteza

YAZAN : OSMAN KEMAL

Yeni neslin en heyecanlı romancilerinden biri olan Osman Kemal'in yeniliğe birçok hüviyet

Yarından itibaren neşre başlıyoruz

Felâketzedelerin ölümü...

Pınarlerdeki selâmlı felâketten sâlt bir resim: Yumuşak harap olan kerpiçoğan köyü ve felâketzedelerin kar ortasında kurduğu çadırlar

Koraltan D. P. grupunda beyanatını izah etti

Başbakan dedi ki : «Bazı arkadaşlar sert konuşmamdan şikâyet ediyorlarmış, partimin ve memleketin menfaati için konuşuyoruz »

S. Endik, muhalefet ağır basıyor, dedi

Hususî Muhabirimizden

Ankara, 15 — D.P. Meclis Grupu bugün toplanmış ve geç vakte kadar çalışmıştır. Grup bugün Doktor Süreyya Endik'in istifâ üzerine Meclis Başkanı Refik Koraltanın Samandağı hâdisesi etrafındaki izahatını dinlemiştir. Celseyi tafsilâtıyle bildiriyorum:

Grup seçildiği zaman Süreyya Endik: gündem harici söz istedi ve eecümle şöyle dedi:

— Son günlerde muhalefet ağır basmağa başlamış, Meclis içinde ve dışında umumî efkârı müessir olma yolunu tutmuştur. hatâlarımızdan çok güzel istifade etmektedirler. Bu arada Refik Koraltanın başımıza çıkardığı bir Samandağı hâdisesi vardır. Bu fırsatı etrafında kroşiler sağa sola beyanat veriyor. Gazeteler leh ve aleyhte yazıyor. mahallî parti teşekkülleri telgraf yağdırıyor. Bunlara rağmen De-

(Devamı Sa: 3: Sü: 1 de)

Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu

Bütçe komisyonunda

Bayındırlık bütçesi dün kabul edildi

Bayındırlık Bakanı Zeytinoğlu verdiği izahatta yapılacak işleri anlattı

Hususî Muhabirimizden

Ankara 15 — Cumartesindenberi bütçe komisyonunda devam eden Bayındırlık Bakanlığı ve Kara yolları umum müdürlüğü bütçeleri bugün kabul edilmiştir. Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu muhtelif meseleler üzerinde yine izahat vermiştir. Bakan, afet - kanunlarının 1952 yılında tamamlanacağını, Kasım ayında da Atatürkün naaşını ebedî istirahatgâhına nakletmek mümkün olacağını söylemiştir.

Kemal Zeytinoğlu, meydanlar inşaatı faaliyeti üzerinde de izahat vererek Yeşilköy hava alanının mayıs ayında tamamlanacağını bildirmiştir.

(Devamı Sa: 3: Sü: 4 de)

Kırklarelili D. P. milletvekili Refik Pekkip

Kırklarelide Çirkin bir hâdise

Milletvekili Pekkip, Emniyet Âmiri Hilmi Taylan'ı dövdü

(Yazısı 7 inci sayfamızdadır.)

Bir kadın evinde kaldığı erkek tarafından öldürüldü

Katil şoför Mustafa ile öldürülen Feriha'nın üçer çocukları vardı

Katil şoför Mustafa

Öldürülen Feriha

(Yazısı 8 inci sayfamızdadır.)

Amerika Âyan encümeni Pakta girmemizi tasdik etti

Acheson, « Türkiyenin pakta alınması yalnız kendinin değil, Amerikanın da emniyetini arttıracaktır » dedi

İtalya, İzlânda ve Portekiz Parlamentolarınca da Atlantik Paktına kabulün..üz tasdik edildi

Vaşington, 15 — Dış İşleri Bakanı Dean Acheson, bugün, Âyan meclisi Dış İşleri encümeni nezdinde, «sadece Türkiye ve Yunanistanın değil, Amerikanın da emniyetini icap ettirdiği için» bu iki devletin Atlantik paktına alınmasının tasdikini isteyerek istemiştir.

Acheson şunları ilâve etmiştir:

— Şimdiye kadar Türkiye ve Yunanistanın iltihakı «resmî emniyet tertibatımızın» yapılmasını icap ettirecektir. Bu, bizim memleketimize olduğu kadar Şimal Atlantik camiasının hepsini umumiyetine daha büyük bir emniyet bahşedecek mahiyettedir.

Aynı toplantıda bulunan Amerikan birleşik genel kurmaylar başkanı General Omar Bradley, «Bu iki memleketin ehemmiyetini azaltmağa elimek mümkün değildir.» demiştir.

General Bradley, Eisenhower'in bu teklife

(Devamı Sa: 3: Sü: 2 de)

Churchill

Churchill Güçlükleri Yendik, dedi

Ayrıntılı Ayrıca

Ottawa 15 — Dün gece Kanada hükümeti tarafından perşembe verilen ziyafette söz alan İngiltere Başbakanı Winston Churchill, Batılı devletlerin dünyayı bugün içinde bulundukları karışık durumdan kurtaracaklarını belirterek sözlerine şöyle devam etmiştir:

İkinci dünya harbi sona ereli 6 sene olduğu halde dünya ruhu hâlâ kavgasmamıştır. Fakat her şey düzelecektir. Bir mazide

(Devamı Sa: 3: Sü: 2 de)

Arjantin lig şöhretinden Atletico Lanus takımı uçak alanında

Arjantinin Lanus takımı dün geldi

Kafile Başkanı gazetecilere, Türklerle aramızda iyi dostluk münasebetleri kurulmuştur, dedi.

Arjantin liginin dördüncü olan Lanus futbol takımı dün öğleden sonra uçakla şehrimize gelmiştir. Futbolcular hava meydanında Arjantinin İstanbul konsolosu Manuel A. Ruybal, sözcüsünden Sadri Ünaldı Bozuğ Tmayalioğlu ve gazeteciler tarafından karşılanmıştır. Arjantinli futbolcular Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş klüplerinin renklerinden müteşekkil kırde-

(Devamı Sa: 3; Sü: 4 de)

Müsahipzade için jübile Yapılacak

Müsahipzade jübilesi tertip komitesi dün saat 16 da vali ve belediye başkanı profesör Dr. Fahrettin Kerim Gökayın başkanlığında toplanmıştır. Komite, Müsahipzade'nin 50 nci sanat yılını kutlamak üzere bir jübile yapılmasını kararlaştırmıştır.

Jübile, Müsahipzade'nin Ankara Halkevindeki sanat eserlerinden bir sergi açılmasından ibaret olacaktır.

Pamuklulara yüzde 10 zam yapıldı

Zamma sebep olarak, pamuk fiyatlarının artışı gösteriliyor

Sümerbank alım satım müessesesi çeşitli pamuklu mamullerin fiyatlarına yüzde iki ile yüzde on arasında zam yapmış ve dünden itibaren yeni fiyatlarla satışa başlanmıştır.

Pamuklu mamullerinden ka-

(Devamı Sa: 3; Sü: 3 de)

Akhisarda tütün ekicileri Tekirdeı, hasılarını almak için pencere önünde bekleriorken

Egede 17 milyon kilo tütün satıldı

İzmire giden Rus heyetinin üç milyon kilo tütün almak istediği bildiriliyor

Hususî Muhabirimizden

İzmir 15 — Tütün piyasası bugün de aynı hızla devam etmiş ve satışların mevcudu 17 milyon kilosu yükselmiştir. Piyasa sağlam görülmekte ve iki günlük satış miktarı tahminleri aşmış bulunmaktadır.

(Devamı Sa: 3: Sü: 4 de)

D.P. Grupu Askeri kaza Aleyhinde

Ankara, 15 — Demokrat Parti Meclis grupunun bugünkü toplantısında kaza birliği meselesi üzerinde durulmuştur. Birçok milletvekilleri askeri mahkemelerin kaldırılmasını müdafaa etmişlerdir.

(Devamı Sa: 3: Sü: 2 de)

Adalet Müsteşarı Emekliye ayrıldı

Ankara 15 (Telefonla) — Adalet Bakanlığı müsteşarı Sezai Bilge tekaüt kanununun 33 üncü maddesi gereğince emekliye ayrılmıştır. Bilindiği gibi emekli kanununun bu maddesi Bakana bir memuru emekliye ayırma hakkında salâhiyet tanımaktadır.

Bugün

Hatay İlâvemizi Veriyoruz

Renkli 12 sayfa

Müvezzilerinizden Hatay ilâvemizi isteyiniz.

Fransız tanınmış artisti Mişel Simon dün Türkmen vapuru ile şehrimize gelmiş, iki şehrimizde birkaç konferans verecek, bu arada şehirle muhtelif temaslarda bulunacaktır.

Son hâdiselerden sonra... Siyah pantolonlu — Radyoyu iade ediyorum. Bendeniz bitmeyim de...

Vatan/16 Ocak 1953

YENİ İSTANBUL

Eski Dünya Hayatı

Burun

Yeni İSTANBUL EKİPLERİNDEN HABERLER

REFİK KORALTAN SİVASLILARA Hürriyet İçinde Yaşadığımızı Söyledi

Koraltan konuşurken ikindi ezanı okununca sözlerine ara verdi: Bu sırada zamanın dolduğunu haykıranları dine saygısızlıkla itham etti: Bu sözlerle galeyana gelenleri yine kendisi teskin edebildi

Sivas 19 (Refik Koraltan'a refakat eden arkadaşımız Dündar Demiroğlu bildiriyor) — Bugün İzmitten ayrılarak Sivasa gelen Koraltan hava alanında merasimle karşılandı. Evvelâ tarihi Sivas kongresinin toplanmış olduğu Sivas Lise binasına giderek, kongre salonu ile Atatürk'ün kaldığı odayı gezmiş ve müteakiben Ağcamii karşısındaki miting yerine gelerek bir saat süren konuşmasını yapmıştır. Bu konuşmanın sonlarına doğru İkindi ezanı okununca nutkuna ara vererek ezanı dinlemiş. Tekrar sözlerine başladığı sırada binlerce kişinin doldurduğu meydan sağ köşesinden D.P. için ayrılan miting zamanının tamam olduğunu belirten bazı sesler duyulmuş tur. Bunun üzerine Koraltan:

"Hürriyetsizlikten, tazyikten, bahseden şu efendilerin müdahalesini ibretle görüyorsunuz, böyle bir şey 1950 de bizim taraftımızdan ya pılsa idi, jandarmalar etrafı sa-

Meclis Reisi Koraltan İzmit Mitinginde omuzlarda taşınırken

rar ve nahoş hâdiselere sebebiyet nalet, terbiye ve misafirperverliğin verilebilirdi. Gözlere yükselen Al- ne yakıştıramadıkları bu hareketi lahlıcekber, sesini bile dinlemeye güntü ile karşılamışlardır.

Koraltan Tokat'a gidiyor

İsparta'da dün bir C. H. P. adayı hakkında tahkikat açıldı

Hatibin enflâsyonu tenkid ederken söylediği: "Bu vaziyet böyle devam ederse, kadınlar umumhaneye, erkekler, hapishaneye sürüklenir" sözleri, hakkında âmme dâvası açılmasına sebep oldu.

Isparta, 19 (Arkadaşımız Zeki Senaöz bildiriyor) — Seçimler arefesinde, parti mücadelelerinin kızıştığı şu günlerde, bazı hâdiselere rastlanmaktadır. Dün gece şehrimiz Yenice mahallesinde bir kayıtlı olanlar aleyhde, C.H.P. ye kayıtlı olanlar ise, lehde ifade vermişlerdir.

Toplantıda bulunan bir komiser muavininin ifadesi mazmunun ifadesini teyit eder mahiyettedir. Du-

A. Pinay Meclisten itimat alamadı

Paris, 19 (A.A.) — Milli Meclis 196 a karşı 346 oyla Antoine Pinay'in yeni kabinesi kurmasını reddetmiştir. 71 mebus aya. işlirkk etmemiş, 60 mebus da kendi istekleriyle müstenkif kalmışlardır. 196 isbte oyun takriben yarısını bağımsızlar grupu, geri kalanını da böyle bir oya ilk defa iştirkk eden Poujade'cılar, solcu Cumhuriyetçiler Birliğinden ayrılmış olan Radikaller, arasında Bourges Maunoury da olmak üzere birkaç Valois'li Radikal, Demokratik Afrika Birliği üyelerinden birkaç ve Robert Schuman ile George Bidault dahil olmak üzere 12 kadar halkçı cumhuriyetçi vermiştir.

İzmir Mektubu :

Ege'de dindarlık müzayedeye çıktı

D.P. = Dindarlar Partisi
C.H.P. = Cenabı Hak Partisi

İzmir, 19 (Arkadaşımız Halûk Canesm bildiriyor) — Seçim münadelesinin şu son günlerinde, siyaset pazarının en ziyade tedavülde görünen maddesini, maalesef Ege'de bile, din mevzuu teşkil ediyor. şehirlerdeki tarafsız münevverlerin üzülerek seyrettikleri bir dindarlık müzayedesi, parti sözcüleri arasında görülmesiniz bir hararetle yarışıp gitmede.. Kim daha çok dindar görünür, kim daha sık "Allah" kelimesini telâffuz ederse, o, kendisini daha fazla partisine hizmet etmiş addediyor.

Toprak ve İş Gene

1 — Toprak komisyonu ritmek üzere Ankara'da se 35 öğrenci alınacaktır.

2 — Kursa Lise ve ilçelerin 30 yaşından yuk 4 tarih maddesinde yazılı

3 — Talipler arasın cektir. Askerliğini yapm yalnız bunlar arasında. miktarı kesa 25 den fa tihanı yapılacaktır ve le derecelerine göre 3

4 — Kursa alına 3 yıl mecburi hizmet taahhüt senetl ile He

5 — Kurs yatılı rencilere 375 kuruş kanununa göre emn tayin edilirler. Ayr çe harcırah kanun

6 — Talip ade tiği takdirde Merk yetlerce müsabak

7 — İstekliler kerelerinin tasdi nazi üzerinde gö ve 5 adet fotoğ rihine kadar bul rak ve lakin 1 dır.

Aydı

1 — Ek kazasına ba

2 — El din Nafıa M

3 — M

4 — 1

1/Şubat/19 bitirmiş

5 —

10Günde

6 — retta baş riyle bi evvel hi girebilir

16. Ekim. 1957 Zafer

Koraltan İskenderun'da tezahüratla karşılandı

Meclis Reisi, irad ettiği nutukta, «Demokrat Parti geceli gündüzlü memleket hizmetindedir.....» dedi

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Koraltan İskenderunda

010 09 458 1328 1

10

(BCA)10.9.458/1328.1.10

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ KÜTÜPHANESİ

Kısa zamanda İngilizce konuşmak isteyenlere müjde

Meşhur saatleri hariçinde 5 Amerikalı'ya Türkçe dersi veren tecrübeli bir müteceim ve İngilizce öğretmenlerinden hem İngilizce dersi almak ve hem de bu 5 Amerikalı ile konuşa konuşa İngilizce öğrenmek isterseniz Ulus Beledîye karşısı, Hisar Park caddesi, Berlin Otel sırasında 11/3 de Kolej Dershanesine gelmeniz menfaatinize icabidir. 3976

Matbaa ve İdarehane : Ankara Ateşbrenoğlu sokak Telg. ZAFER — Ankara

Fiatı yurdun her yerinde 25 kuruştur

Basıldığı yer Güneş Matbaası

ZAFER

Türkiye Matbaacılık T. A. O. adına İmtiyaz Sahibi Kâmil GÜNDEŞ

Yazı işleri Müdürü Nihat İdare eden Müdür Ali Ş. G. E.

Tarihçe DİLLİGİL

TELEFONLAR: YAZI İŞLERİ MÜDÜRLÜKLERİ (SANTRAL): 16558 - 51 - 52 - 53
İSTİHBARAT, İLAN VE İDARE TELEFO 15315 MÜESSESE MÜDÜRÜ: 15416
YIL: 10, SAYI: 5383 — 11 EYLÜL CUMA 1959

SENENİN KİTABI

Dünyada hâdise yaratan, Amerika'da 4 milyon sat'an roman

LOLİTA

5 renkli kuşe cekat içinde çıktı. Fiyatı: 10, çilliği: 2.50 lira
AYDIN YAYINEVİ Cağaloğlu, Türbedar sokak Aydınlar hanı 13 İstanbul - Posta ve ya damga pulu ile istenilebilir.

«Yapılan İşlerinizin Azameti Karşısında Hayranlık Duydum»

Pakistan Hariciye Nazırının Dün İstanbul'da Yaptığı Basın Toplantısı

İstanbul 10: (a.a) — İki gündenberi memleketimizde bulunan dost ve müttefik Pakistan Hariciye Nazırı Ekselâns Manzur Kadir, beraberinde Pakistan Hariciye müsteşarı umumî katibi Ekselânsları Muhammed İkramullah ile Pakistan'ın Ankara Büyükelçisi Ekselânsları Seyid Muhammed Hasan olduğu halde Dünkü saat 8.45'te Ankara'dan tayyâre İstanbul'a gelmiş, Yeşilköy hava meydanında İstanbul Valisi ve Belediye Reis Vekili Ethem Yetkiner, Emniyet Müdürü ve basın mensupları tarafından karşılanmışlar, polis müfrezesi selâm geçmiştir.

Meclis Reisi ve heyet üyeleri hareketten önce, uçağın merdivenlinde

İstanbul'da tevakkuftu esnasında vali ile birlikte şehir içinde kısa bir gezinti yapan Ekselâns Manzur Kadir, hareketinden evvel Yeşilköy hava meydanında gazetecilerle görüşmüş ve Türkiye'den intibalarını şöyle hülâsa etmiştir:

(Sonu Sa. 4 Sü. 6 da)

Koraltan'ın Riyasetinde Kore'ye Giden Parlâmento Hey'etimiz

İstanbul, 10 (a.a.) — Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan'ın başkanlığında bir Parlâmento Heyetimiz, Kore Parlâmentosu ile Japon ve Milliyetçi Çin hükümetlerinin davetleri üzerine Güney Kore, Japonya ve Formoza'yı ziyaret ve temas üzere bugün sabahın karşı 04.10 da uçakla Irak - Doğu'ya müteveccihen İstanbul'dan hareket etmiştir.

Büyük Millet Meclisi Reisimiz Yeşilköy hava meydanında, İstanbul Valisi ve Belediye Reis Vekili Ethem Yetkiner, Birinci Ordu Kumandanı Orgeneral Faik

KOMÜNİSTLERE KARŞI: Kuzey Amerika Komünistlerine elinden kurtulan 10 yaşında bir çocuk diğer bazı mâlûmatlerle birlikte Kraliyet Konsolosluğuna eğirmiştir. Çocuk, ğün elinde, babasının kendisine verdiği bir atlılı bulunmuştur. Çocuk, babası komünistlerle çarpışırken yaralandığını ve ölüşü kendisine verdiğini söylemiştir.

İrak Kültür Hey'eti Başkanının Beyanatı

İstanbul: 10. (a.a.) — Hükümetimizle Ankara'da bir kültür anlaşması imzalayan ve dört gündenberi İstanbul'da bulunan Irak kültür heyeti başkanı Haşim El Alusi Kendisi ile görüşen Anadolu ajansı muhabirine aşağıdaki beyanatı yermiştir:

«Memleketinizde bulunduğum günlerde Türklerden çok hürmî kabul gördük. Bu Türkiyeye ilk gelişimiz değildir. Her sene sıra ile, Bağdat ve İstanbulda Türk-Irak kültür meseleleri hakkında görüşmeler yapmış, bu toplantı yedinci toplantıdır. Geçen senesi toplantıda bütün meseleleri konuşmadığımız için onun devamı olarak tekrar Türkiye'de yapıldı, ve gayet muvaffakiyetli neticeler alındı.

Türkiyede her gittiğimiz yerde ihtiram gördüm. Bu kardeşliğin bir semeresidir. Bilhassa Ankara Reisicumhurumuz Celâl Bayar'ın bizlere gösterdiği alâka ve hürmet bizleri müteşekkir kılmıştır.

İstanbulda tarihî ve tabiî güzellikleri onu yeniden gezdik. Ayrıca İraklı talebelerle görüştük.

Devlet Radyosunun Türk Amme Efkârına Hitabı

«Sizinle olan bu sohbetlerimizi çekemiyenler var, istemiyenler var. Bu derecede az sadriç olur mu hâvele sev diyenler var, Bunlara göre, kendileri muhtelif kollara ayrılıp vatanın vilâyet delâgeraak Hükümet aleyhinde. Hükümetin terazi aleyhinde ismağ ve iftiralarda bulunmak değildir. Muhalefet, hattâ hetâldir, keza bir bahasızlık bulup her gün bir seçim havası estirerek vatandaşları kışkırtmak ve idare-i çalışmasa bir hale getirmek caizdir. Yani ve bir kelime ile Türk âlemine mahsus bir malûl gibi bulaşa şüdelere tesâlim edilmiştir. Ve onlar bunu aldatıp sayırlarak, müsbeti menfi, ayrı mevzuu, hattâ mevzuu sanarak, felâketi nimetâe olduğu için hayat seviyesile refahı artan memleketimizi istiraplar ve bedbahtluklar içinde yaşıyan bir ipiddal Asya veya Afrika memleketi gibi gösterme ek meşrû bir hareketdir. Amma ayrı bir âlemse efkârına bu radyodan, hükümet kitap etti mi ve onlara hakikatleri söyledi mi, bu sefa caiz olmıyan hattâ ayrı meşrû sayılmazı ikaza bir hareketdir.

Bu sözün âmme efkârı tefahhüsünü veryahut Devlet ve Hükümet teftişkâtleri yine hakikatleri yansıma reddederin. Sonra, Devleti aleni ve anlamıyorlar. Onlara göre, Devlet ve Hükümetle alâkası; olmıyan bir seyirir. Meselâ bu radyo, Devlet Radyosudur diyen, Hükümet, bu Radyodan kendi menfaatlerini, kendi fikir ve düşüncelerini zahmet kendi mütedavilerini yapamaz, Halbuki bu Radyo, Devlet Radyosu olduğu içindir ki, Devletin fera vasıtası, yani en mühim teşkilâtı olan Hükümetin elîne yine Devletin her türlü menfaatlarını koruyan bir fera vasıtası olarak verilmiştir, kanunu da buna göredir.

Devlet nedir? Devlet bir ülke, bu ülkenin üzerinde yaşayan bir millet ve bir de üçüncü bir cesa olmak üzere o ülke içindeki o milletin hâkimiyetidir. Her ücü de mücerred olan bu mevhumlar, sırcak hükümetin şahsiyet ve hüviyetinde mücessem ve müşahhas bir hal alır. Yani Devlet dediğimiz mevhum, hükümetle temsilci bulur.

Zaten sizler bunu onlardan daha iyi bilirsiniz. Ecdadımız da öyle bilirdi. Alîa, Devlete zerâ vermezsin, Devletsizi bilen her Türk, sekiden olduğu gibi bugün de Devlete düşüne hareketi bilir, Devleti zarara uğratacak olan hareketlerden sakınır, bu hareketleri yapanlardan asla hoşlanmaz.

Hepimiz bilir ki, Hükümeti çalışmaya bir hale getirdik mi, Devlet olarîşi kalmaz, Devleş otoritesinin mevcut olmadığı bir memlekette de âlem itibar eimez. Bunların aralık bir kuvveti kalmadı, bunlara çullanalım der.

Koca Osmanlı tarihi böylesine misallerle doludur ve ne zaman içeridekî menfî cereyanlar, Devletin başına gaile teşkîlatı, dechal o zamada Fruz veya Tuna nehrinin üzerindeki düşmanlarımız hareketa geçmişler ve içerde yaralanmış olan karşılıklık ve fetrefi havasından faydalanmak istemişlerdir.

Devletin müşahhas şâdeet hükümetir. Bizde ve Demok-

(Sonu Sa. 4. Sü. 7 de)

Dünkü Şiddetli Zelzele Varto Kazasına Bağlı Bir Köyde 30 Ev Yıkıldı

Saat 15.55 de vukubulan bu şiddetli yer sarsıntısında insanca zayiat yok

Muş: 10. (Husus) — Bugün saat 15.55'de yâkınlarda şiddetli bir deprem olmuştur. Birkaç saniye devam eden depremde Varto kazasına bağlı Karşaçal köyünde 30 ev tamamen yıkılmıştır. Depremin gündüz olması ve köylülerin de iş ve güçleriyle meşgul bulunması sebebiyle insanca zayiat kaydedilmemiştir. Varto kazasında da birkaç ev oturulmıyacak derecede hasara uğramışsa da burada ve diğer kaza ve köylerde başkaca zayiat olmemiştir.

Muş valiliğince, kazaarda vatandaşların her türlü imkânlarının sağedilmesi hususunda gereken tedbirler alınmıştır.

Av Uçaklarının gösterisi — İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri Teşkilâtı mensuplarından on altı av uçağı akrobatik hareketler yaparak cesrî bir uçuş gösterisinde bulunuyorlar.

CENTO Askeri Komite Şerefine Resmikabul

Londra: 10. (a.a) — Londra'da dün ile bugün toplanmış olan Cento askeri komitesi temsilcileri şerefine dün akşam İngiltere müdafaa Vekili Duncan Sandys tarafından ayrım kamarasında bir kabul resmi tertip edilmiştir, toplantıda, Cento üye devletleri kara, deniz, hava kuvvetlerinin yüksek Amirleri, diplomatlar, dışişleri ve kâbinet temsilcileri bulunmuştur. Toplantıya katılmıyan Pakistanlı askeri komite toplantısı başkanı İngiltere Erkânı Harbiye-i Umumiye reisi amiral Earl Mountbatten, üye temsil heyetlerinin başkanları, Kongreval M. Mahbubulh Han ile M. Yalnub Han (Pakistan), general Abdullah Hidayet ile General Ali Zand (Iraq), General Rüştü Erdelhun ile general S. Tolaç (Türkiye), Vitsamiral L.W C. Bower (Birleşik Krallık), General Tinsmas D' White ile tümgeneral Dy.-ğlas V. Johnson Birleşik Amerika. Cento müşaveri askeri şubalarına müdürü tümgeneral C.P. Jones (İngiltere), Zeb (Iungshaar'ı) ile Bigg (Birleşik Amerika) bulunmakta t. dı.

Vekiller Hey'eti Dün de Toplandı

Vekiller Hey'eti dün saat 10 dan 14'e kadar Başvekil Adnan Menderes'in riyasetinde Başvekâlette toplanmıştır. Vekiller Hey'eti bugün de saat 10 da Başvekâlette toplanacaktır.

H. Erkmen Kopenhag'da

Kopenhag, 10 a. a. — Türkiye'ni ganet Vekili Hayrettin Erkmen bugün Kopenhag'a gelmiştir. Burada üç gün kalacak olan Hayrettin Erkmen, Danimarka Ticaret Vekili Poulsen ile görüşecek, muhtelif sınai ve ziraî te sahsî meseleler. Danimarka Ticaret kümeti yarın Türkiye Ticaret Vekili şerefine Christiansborg gösterisinde bir öğle yemeği verecektir. Pazar günü Kopenhag'an ayrılacak olan Hayrettin Erkmen Viyana'da bir gün kaldıktan sonra, İstanbul'a hareket edecektir.

PARA FONU HEY'ETİ DÜN TOPLANDI

Bir müddetten beri memleketimizde bulunan beynelmilel Para Fonu heyeti dün öğleden evvel Maliye Vekâletinde Vekâlet umumîsiyle bir toplantı yapmış, öğleden sonra da temaslarına devam etmişlerdir.

Hindistan Büyük Elçisi geliyor

Hindistan'ın Ankara Büyük Elçiliğine tayin edilen Ş. T. Sahni bugün saat 18.50 de İstanbul yoluyla Ankara'ya gelecektir.

Tüberküloz Kongresi Bugün Toplanıyor

İstanbul: 10. (a.a.) — 15 inci milletlerarası tüberküloz kongresine bugün fazla delegenin ve 80 Milletin iştirakiyle bu sabah Fen Fakültesi konferans salonunda toplanacaktır.

200 Türk delegenin katılacağı kongreyi, Reisicumhur Celâl Bayar yüksek himayelerine almış, Başvekil Ad ile kongrenin şeref başkanlığını kabul etmiştir.

Kongre mümasebetiyle Fen Fakültesinde açılacak olan sergide alet, malzeme — sosyal ve kitap kısımları bulunacak. Ziyaretçilere verem mücadelesine dair filmler gösterilecektir. 15 Eylûle kadar devam edecek konarayi müteakip delegeler Bursa, Ankara, İzmir, Antalya Vilâyetlerini de ziyaret edeceklerdir.

Dünkü temel atma töreninde Polatkan konuşmasına yaparken

Ankara Otelinin Temeli Dün Merasimle Atıldı

"Vatanın Her Köşesi Medenî Bir Çehreye Bürünecektir„

Takriben 32 Milyon Liraya Mal Olacak Bu Yeni Tesis Yüzsekseniki Daireyi İhtiva Edecek

Ankara'nın yakın bir gelecekte turistik bir ihtiyacına cevap verecek «Ankara Oteli»nin temeli dün saat 17.30 da gülde ve kalabalık bir yolculuk kafilesinin havuzu dahil, her türlü modern tesisi havi otel 2.5 sene içinde tamamlanacaktır.

Emekli Sandığının Emek Sitesi vaatlarıyla yaptıracağı otelin temel atma töreninde, Başvekil adına Müdeğar Ahmet Salih Korur, Maliye Vekili Hasan Polatkan, Devlet Vekili Abdullah Aker, Çalışma Vekili Halûk Saman, Büyükelçiler Kurulu Katibi Munis Faik Ozansoy'la Sandık'ın Uzun Müddetler ve kalabalık bir davetli topluluğu hazır bulunmuştur.

Bu münasebetle bir konuşma yapan Emekli Sandığı Umum Müdürü Fikri Tamaç «Emekli Sandığı olarak bu büyük eseri vücude getirmekten bahtiyarlık duymaktayız. Biraz sonra temelini atacağımız otelimiz hakkında izahat vermeden ön hususu bilhassa ifade etmek isterim ki, gerek bu otelin gerekse bundan evvel inşa edilmiş ve edilmekte bulunan otellerimizin ve diğer binalarımızın her türlü mevzularında hiçbirisinde ve müzaheretini esirgememiş, teşkiş ve tezyikâta da direktiflerini bizlerimizde bize hiç ve gayret vermiş bulunan başta çok muhterem Hükümet Reisimiz olmak üzere devletli Maliye Vekillerimize ve diğer hükümet âzalarımıza en derin minnet ve şükranlarımızı bu vesile ile de huzurumuzda arzetmeyi yerine getirilmesi il-

Ankara Otelinin maketi

zım gelen en büyük vicdan borcu telâkki etmekteyiz» diyerek, Ankara'nın bu en büyük otel hakkında izahat vermiş Emekli Sandığının gördüğü yeni teşebbüsleri açıklamıştır.

Maliye Vekili Hasan Polatkan, konuşmasına «Demokrat Parti iktidarının iş başına geldiği günden itibaren başlamış olan ve fasılasız olarak bugüne kadar de vam edegelen yapıcı ve yaratıcı faaliyetleri arasında hususi bir ehemmiyet arz eden Turizm sahasını da, iktidarımız tarafından

(Sonu Sa: 4 Sü. 4 de)

HİLTON'UN 8 AYDA TEMİN ETTİĞİ DÖVİZ

Emekli Sandığına ait olan İstanbul Hilton Otelinin 1959 un ilk 8 ayı içinde memleketimize sağladığı döviz 1 milyona 712 bin 561 dolara baliğ olmuştur.

Bu miktar, 1958 iş ilk 8 ayından 639.115 dolar fazladır. Hilton otelinin 1958 yılında temin ettiği döviz ise 882.909 dolardır.

İstanbul Hilton otelinin bu sene sonunda sağlayacağı dövizin 2 milyon dolara yaklaşacağı tahmin edilmektedir.

Alman Gazeteciler İzmir'den Ayrıldı

İzmir, 10 a. a. — Basın - Yayın ve Turizm Vekâletinin davetiîni o larak bir müddetlerinden memleketimizde bulunan Doktor Hans Ed gar başkanlığındaki Batı Almanya gazetecileri heyeti gerçüne. İzmir Gazeteciler Cemiyeti tarafından dün akşam Ada Gazinosunda bir yemek verilmiştir.

Batı Almanya'lı gazeteciler, İzmir'deki ziyaretlerini müteakip bu sabah saat 8.45 de uçakla Bursa'ya müteveccihen şehrimizden ayrılmışlardır.

Hey'et bura ve alanında Vali Kemal Hadımlı, Emniyet Müdürü ve ilgililer tarafından uğurlanmıştır.

Endonezya Hey'eti Geldi

Türkiye ile Endonezya arasındaki ticarî münasebetleri görüşmek üzere, Doktor Ismael Tajeb riyasetinde 3 kişilik Endonezya Ticaret Heyeti dün saat 22.15'de uçakla şehrimize gelmiştir.

Kendoğa hara meydanında, Hariciye Müsteşarı Ahmet Salih Korur ile Dairesi I. Şube Müdürü Kamil Oran, Ticaret Vekâleti Dış Ticaret Dairesi Müşaviri Eolz Veginee, Endonezya Misalıahetâzam Bahar Şah ve diğer erkanı mensupları tarafından karşılanan hey'et bugünden itibaren ikâmetlerinde müşterek çalışmalarına başlıyacaktır.

Endonezya Başbakanının Ahmet Soekarno'nun geçen baharda Türkiyeyi ziyareti sırasında, her iki memleketi arasındaki iktisadî ve ticarî münasebetlerin arttırılması hususunda alınan kararlar neticesinde bu temasları iyi neticeler beklenmektedir.

Calles'in kocası diyor ki:

Ne Oldu İse Yatta Oldu

Roma, 10 (a.a.) — «Il Messagero» gazetesine göre müşhur Suprano Mario Callas'ın kocası Battista Meneghini'nin Verone'ye aylık maaşını bir türlü yetiştiremediği için Callas'ın

VATAN
DOĞRUYA DOĞRU EĞRİYE EĞRİ
YIL: 33 SAYI: 10161
FİATI 60 KURUŞ
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Nadir TİRALİ
TELEFONLAR:
Başyazıcı Genel Yay. Müd: 1002553
Yazı İşleri-İdare: 1003647-1003560
İstanbul Bürosu: 1525641-0711557

POLİS MEMURUNU ÖLDÜRENLER HENÜZ YAKALANAMADI

ANKARA — Hacettepe Üniversitesi bahçesinde dün içki içen ve bu arada rastgele ateş ederek huzuru bozdukları için kendilerine müdahalede bulunan polis memuru Selahattin Er'i öldüren yedi kişiden beşi henüz yakalanamamıştır.

18 Haziran 1974 Salı

Yurdumuzda hava: Trakya, Marmara, Batı ve Orta Karadeniz bölgeleri ile Ankara, Çankırı, Eskişehir, Afyon, Kütahya, Erzincan, Erzurum, Kars, Ağrı dolayla rında sağnak yağışlı geçecektir. Hava sıcaklığında önemli bir değişiklik olmayacaktır. Rüzgar genel olarak Batı yönlerden hafif, arasıra orta kuvvette esecektir. Ankara'da hava: Mevzi sağnak yağışlı geçecektir.

Hükümet BP ve Mobile baş eğdirdi

ANKARA — Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra, düzenlediği basın toplantısında Mobil ve BP şirketlerinin eski fiyatlar üzerinden petrol getirmeyi kabul ettiklerini açıklamıştır.

Kayra, Mobil ve BP şirketlerinin, ihlal ettikleri hâm petrol fiyatlarına zam yapılması yolundaki tekliflerinin bakanlığı tarafından reddedildiğini, bunun üzerine, Mobil'in ithalatı kestiğini, BP'nin ise, ikmale devam etmekle birlikte, kendilerine tanınan 15 günlük sonunda, ikmalî kesceğini bildirdiğini hatırlatmış hükümetin, petrol kanununun 132. maddesini işletme yolundaki kesin kararı üzerine, her iki şirketin de, eski fiyatlar üzerinden petrol getirmeyi kabul ettiklerini söylemiştir.

Ümit ediyorum ki, bu şirketler, taahhütlerine sadık kalarak, bizi, 132. maddeyi işletmek mecburiyetinde bırakmazlar» diyen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Kayra'nın Mobil ve BP'nin tutumu yüzünden ATAŞ Rafinerisinde üretimin durduğunu ve bu yüzden, özellikle, Güney ve Güney — Doğu Anadolu bölgelerinde sıvı yaz sıkıntısı baş gösterdiğini, hükümetin aldığı tedbirlerle bu sıkıntının kısa zamanda giderildiğini belirtmiş, bu arada İpraş ve Aliağa Rafinerilerinin genişletileceğini, yeni bir rafineri kurulmasının düşünüldüğünü açıklamıştır. İpraş Rafinerisi kapasitesinin ilk planda 3, daha sonra 5 milyon ton arttırılacağını, Aliağa Rafinerisinin de aynı şekilde genişletileceğini

(Devamı Sayfa 3 de)

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra, dün düzenlediği basın toplantısında, Mobil ve BP şirketlerinin eski fiyatlar üzerinden petrol getirmeyi kabul ettiklerini açıklamıştır. Fotoğrafta, Bakan, basın toplantısında bu konuda bilgi verirken görülmektedir. (Foto: Anadolu Ajansı)

Turan Güneş Ottawa'da

OTTAWA — Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Kanada'nın Başkentti Ottawa'ya varmıştır.

Güneş, Ottawa'da yapılacak olan NATO Dışişleri Bakanlarının Konseyi toplantısına katılacak, bu arada, Yunanistan Dışişleri Bakanı Tetenes ile Ege sorunlarının ele alınacağı bir görüşmede yapacaktır.

OTTAWA GÖRÜŞMELERİNDE AVRUPA GÜVENLİK KONFERANSI KONUSU ELE ALINACAK

Salı günü Ottawa'da başlayacak olan NATO Dışişleri Bakanları toplantısında ele alınacak konuların başında henüz hiç bir ilerleme kaydedilmeyen Avrupa Güvenlik Konferansı konusu ele alınacaktır. Diplomatik kaynaklar tarafından verilen haberlere göre, Avrupa Güvenlik Konfe-

Ecevit Brükselde Yunan Başbakanı ile görüşebilecek

ATİNA (A.A.) — Kasım 1972 deki darbeden beri Yunanistan Başbakanı olan Adamantios Andrutsopulos'un Yunanistan adına "Yeni Atlantik Yasasını" imzalamak üzere 26 Haziran'da Brüksel'e gideceği iddia edilmektedir.

Yunanistan'da iktidarın sadece askerlerin elinde olduğu iddialarını ortaya çıkaran Brüksel'e gönderileceği sanılan Andrutsopulos'un bu vesileyle Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit ile de görüşmesi mümkün olabilecektir. Yine aynı kaynakların bildirdiğine göre, Yunan Başbakanının Brüksel'e gitmesi, 16-19 Haziran tarihlerinde Ottawa'da yapılacak Nato toplantısında Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlarının yapacakları görüşmenin sonucuna bağlıdır.

YUNAN HÜKÜMETİ BASINA SANSÜR UYGULUYOR

ATİNA (A.A.) — Yunan Hükümeti, Çandarlı gemisinin Eger'deki araştırmaları ile ilgili olarak Türkiye'ye verdikleri notada Yunanistan'ın ABD'den 400 milyon dolar tutarında silâh alacağı yolundaki Washington mahreçli haberlerin Yunan basınında yer almasını önlemiştir.

Atina'daki kaynakların verdikleri haberlere göre, Yunan Hükümetinin basına uyguladığı sansür, kamuoyunun heyecanlanmasını engellemiş olmaz mı?

Yunanistan'ın Amerika'dan alacağı silâhlar konusundaki haberler, Yunanistan'ın Amerika'dan 60 hafif bombardıman uçağı, 18 sualtı aracı ve eğitim uçakları alacağı hususuna yer verilmişti. Haberde, Yunan ve Amerikan bürokratlarının bu konuda anlaşmaya vardıkları da belirtilmekteydi.

KORUTÜRK EGE'DEKİ TATBİKATI İZLEYECEK

ANKARA — Cumhurbaşkanı Fahri S. Korutürk, bu yılın ilk yurt gezisine dün başlamış Gelibolu'nun Başkanı Organize Semih Sancar, İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk, Turizm ve Tanıtma Bakanı Orhan Birgit, Deniz Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Kemal Kayacan ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Orgeneral Nahit Özgür ile birlikte askeri bir uçakla Balıkesir'e hareket etmiştir.

Gemiyi Akçay'da geçirecek olan Cumhurbaşkanı Korutürk yarın sabah Burhaniye üzerinden Ayvalık'a gidecektir. Bugün 11 de bir basın Deniz Kuvvetlerini ziyaret edecek olan Cumhurbaşkanı Korutürk, Ege Denizi'nde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın düzenlediği bir tatbikatı izleyecektir. Cumhurbaşkanı Korutürk bu akşam Çanakkale'de olacaktır.

Orman Bakanı Şener "Orman ürünü açığımız olmayacak,,

ANKARA — Orman Bakanı Ahmet Şener bugün yaptığı konuşmada hazırlığı tamamlanan ve bilen DPT'de incelemekte olan Orman sektörü ana planı sayınca, önümüzdeki yıllarda beklenecek orman ürünü açığının tamamen yerli üretimden karşılanacak hammadde talebi açık verecek ve 1995 yılında orman hammadde ihtiyacı açığı, mütemelen 15 milyon metre küpe ulaşacaktır. Bu açık dikkate alınarak yapılan yeni plân, her yıl ne kadar ağaç dikileceği ni, ne kadar orman tesis

(Devamı 5. Sayfada)

Orman Bakanı Ahmet Şener, Orman Sorunları ve Ormancılık Hedefleri konulu toplantıda görülüyor...

Gensorunun gündeme alınıp alınmaması bugün karara bağlanacak

ANKARA — Muhalefet partilerinin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Ustündağ hakkında gensoru açılması için verdikleri ortak önergenin gündeme alınıp alınmaması, Millet Meclisinin bugünkü toplantısında karara bağlanacaktır.

GRUPLARIN GÖRÜŞLERİ

Millet Meclisi'nin yarın saat 15'de yapacağı toplantıda, gensoru ile ilgili olarak geçen Perşembe günü başlayan görüşme lere devam edilecektir. Yarın ki toplantıda, grup sözcüleri konuşacaklardır.

AP Grubu adına Eskişehir Milletvekili Seyfi Öztürk, DP Grubu adına Niğde Milletvekili Mehmet Altınsoy, CGP Grubu adına da Kayseri Milletvekili Mehmet Altınyeldeğirmenci ve CGP Grubu adına da Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal görüşlerini açıklayacaklardır. MSP Grubu bu sözcüsü henüz saptanmamıştır. Grup sözcülerinin konuşmaları 20 dakika ile sınırlandırılmıştır.

(Devamı 5. Sayfada)

Eski TBMM Başkanı Koraltan üremiden öldü

İSTANBUL — Türkiye Büyük Millet Meclisi eski başkanlarından Refik Koraltan tedavi olduğu Amiral Bristol Hastahanesinde dün saat 11.20 de ölmüştür.

Refik Koraltan, son günlerde uzun süredenberi çektiği gut hastalığı nedeni ile rahatsızlıkları artmış ve kendisinde böbrek yetersizliği başlamıştır. 3 Haziran tarihinde Etiler'deki evinden Amiral Bristol Hastahanesine kaldırılan Refik Koraltan'ın böbrek yetmezliği sürecinin seyri ve bu hastalık da Koraltan'ın ölüm nedeni olmuştur.

85 yaşında hayata gözlerini kapayan TBMM eski başkanlarından Refik Koraltan'ın 14 çocuğu

(Devamı 5. Sayfada)

TOPLANTI, GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ KANUNUNUN GEREKÇELİ İPTAL KARARI YAYIMLANDI

ANKARA

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanununun, Anayasa'ya aykırı hükümlerinin iptal edildiğine dair gerekçeli karar dünkü Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

CHP tarafından açılan iptal davası, daha önce sonuçlanmış, karar metni gün yayınlanmıştır. Gerekçeli kararın hüküm fıkrası şöyledir:

«171 sayılı kanunun 7, 10, 11. maddelerini değiştirip 18. maddesine fıkralar ekleyen dava konusu 1, 4 ve 7 maddelerinin, bu maddeleri kapsayan kanunun bütün olarak Anayasa'ya aykırı olmasından dolayısıyla iptaline

(Devamı Sa. 5'de)

TİCARET BAKANI EKMEK FİYATININ DEĞİŞMEYECEĞİNİ TEKRARLADI

ANKARA —

Ticaret Bakanı Fehim Adak buğday taban fiatlarının tesbitinden sonra, ekmek fiatlarında her hangibir değişiklik olmayacağını CHP Ankara Senatörü Hıfzı Oğuz Bekata'nın soru önergesine verdiği cevapla bildirmiştir.

CHP Ankara Senatörü Hıfzı

(Devamı Sa. 5'de)

Akbank'ı soymak isteyen Sevinç Aktaş'ın hakkında ölüm cezası istenildi

Akbank Gençlik Caddesi soyguncularından Sevinç Aktaş dün Devlet Güvenlik Mahkemesinde yargılanmış ve savcı, sanığa idamını istemiştir. Fotoğrafta, Sevinç Aktaş, Devlet Güvenlik Mahkemesindeki yargılanması sırasında görülmektedir. (Foto: VATAN — R. SEVİNDİK)

ANKARA — Akbank'ın Genç İlk Caddesini soymaktan sanık Sevinç Aktaş'ın silâhlı bir eylemle iktidarı gelmek için çalıştığı açıklanmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesinde bugün başlayan duruşmada esas hakkındaki mütalaalarını okuyan savcılardan Osman Nuri Karataşlı ile Yarbay Durmuş Aksan, hazırladıkları iddianamede sanık Sevinç Aktaş'ın Türk Halk Halk Kurtuluş Ordusu mensubu olduğunu, yine kendisinin ifadelerinden öğrenildiğini ve bu örgütün silâhlı bir eylemle iktidara gelmek için çalıştığını, bu maksatla banka soyduğunu ileri sürerek sanık hakkında Türk Ceza Kanununun 146/3 maddesi gereğince ölüm cezası verilmesini istemişlerdir.

Mahkeme heyeti, sanık sa-

(Devamı Sa. 5'de)

SOSYAL HİZMETLER MÜTEHASSISLARI KONFERANSI BAŞLADI

ANKARA (A.A.) — Ülkemizin deki sosyal hizmetlerin uygulamaları ve sosyal hizmet politikası yönünden, sosyal hizmetlerin örgütsel yapısı, sosyal hizmetlerde mevcut sorunlarının açıklığa kavuşturulmasını amaçlayan, 1 sosyal hizmet müteahassıları konferansı dün saat 10.00'da yapılan bir törenle başlamıştır.

21 Haziran'a kadar devam edecek konferansın açılış töreninde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı sosyal hizmetler Genel Müdürü Dr. Nedim Coşkun bir konuşma yaparak, sosyal hizmetlerin bugünkü koşullarda ülkemizdeki önemini belirtmiştir. Dr. Coşkun'un ilişkin çalışmaların sürdürüldüğünü bildiren Dr. Nedim Coşkun, «sosyal hizmetleri tek elde toplayıp birleştirecek sosyal hizmetler kurumu kanun tasarısının Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulduğu bu günlerde, bu konferansın tüm sonuçları etrafında bir şekilde ele alınmasında

(Devamı Sa. 5'de)

İNGİLTERE MECLİSİNDE BOMBA PATLADI

LONDRA (A.A.) — Avam Kamarasında bu sabah çok şiddetli bir patlama olmuş ve parlamento binasında yangın çıkmıştır. Scotland Yard, bombanın, saçılmış bir sabun tekdesile yapılmış olduğunu çok az sonra ortaya çıkarmıştır. Bu sabun, İrlanda sorunu ile konuşulup bulunmadığı belirtilmektedir.

(Devamı 5. Sayfada)

Aftan sonra işlenen suç yüzde yüz arttı

İZMİR — Aftan sonra işlenen suçlarda yüzde 100'e varan bir artış olduğu ileri sürülmektedir.

İlgililer özellikle hırsızlık, eşkıyalık ve yankesicilik suçlarının çok arttığını, bunu nedeni olarak da, aftan yararlanarak bürüyerlerine kavuşturulan, iş bulamamaları sonucu yine suç işlemeye yöneldikleri üzerinde durmaktadırlar.

Af ile tamamen boşalan Buca çocuk ıslahevi ise, yine yavaş yavaş dolmaya başlamıştır. Aftan sonra bugüne kadar Buca çocuk ıslahevi'ne 9 erkekten çocuk gelmiştir.

Cezaevi yetkilileri, cezaevine düşenler arasında, aftan yararlanarak hürriyetlerine kavuşanların çoğunlukta olduğunu belirtmekte dirler.

Keban barajına su dolma hızı azaldı

KEBAN — Keban Barajındaki göl su dolma seviyesinde bir düşüş olduğu bildirilmektedir. İlgililer günde ortalama olarak 35—40 cm. lik bir dolaşım olduğunu söylemişlerdir.

Bundan sonra suyun dolma hızının bu tempoya sabit tutacağını belirten DSİ 16. Bölge yetkilisi «So bu sene bu hızla 815—818 kota ancak çıkabilir. Çünkü suda dolmada bir durgunluğun olduğu görülmektedir» demiştir.

(Devamı Sayfa 9'da)

REKABET EL'A'IĞ'DA ALTIN FİYATLARINI UCUZLATTI

ELAZIĞ — Uzun bir süredenberi Elâzığ'da satılmakta olan kemikli koyun etinin kilosu, kaşıplar tarafından beş lira indirilmiştir.

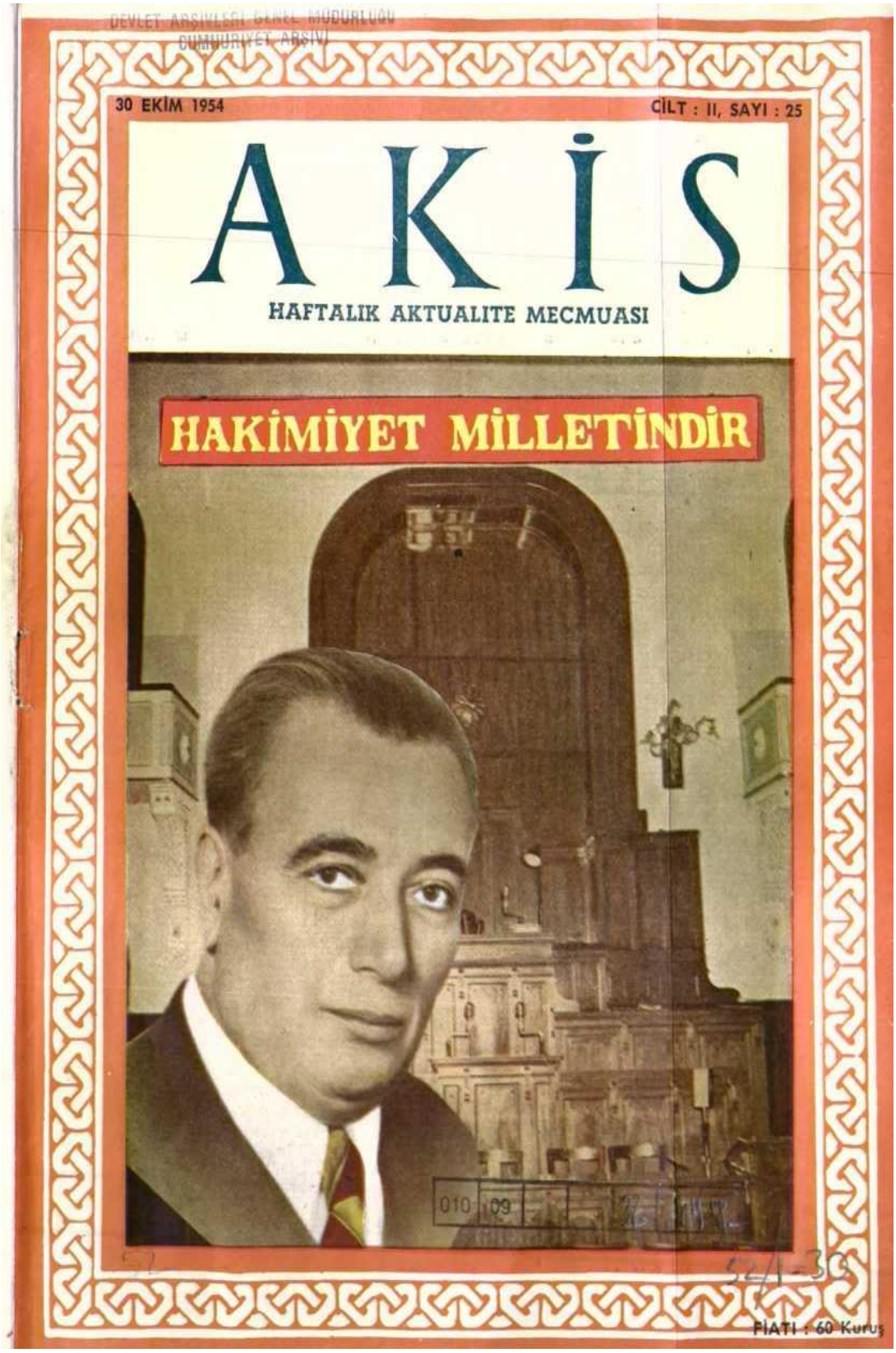
Daha önce 30 liraya satılmakta olan etin kilosu beş lira ucuz lamıca halk Et ve Balık Kurumunun satış mağazalarını terk etmeyerek tekrar kasaplara dönmüş lerdir.

Öteyandan, başka bir kasap ucuz kabet ederek etı 10 lira ucuzlatmış ve 30 liraya satılan etı 20 liraya indirmiştir.

Vatandaşlar, Et ve Balık Kurumunun da et fiyatlarında bir ucuzlatma yapmalarını istemişlerdir.

Vatan Gazetesi/ 18 Haziran 1974

EK-9. Akis Dergisi/30 Ekim 1954

EK-10. Refik Koraltan'a Ait Fotoğraflar

Trabzon/1919 (BCA) 10.9.0.7/1.223.

Bursa/1939 (BCA) 10.9.0.7/1.263.

Bursa/1940 (BCA) 10.9.0.7/1.265.

TBMM Kütüphanesi Ankara Basın Fotoğraf Ajansı/Fotoğraf Albümü(76-2607)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

(BCA)10.9.495/1406.1.126.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

(BCA)10.9.495/1406.1.121.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : YILDIRIM Özlem
Uyruğu : TC
Doğum tarihi ve yeri : Akdağmadeni
Medeni hali : -
Telefon : -
e-mail : ozlemyldrm06@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Doktora	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Devam ediyor
Yüksek lisans	Sosyal Bilimler Enstitüsü	2009
Lisans	Fen-Edebiyat Fakültesi	2006
Lise	İnönü Lisesi	1997

İş Deneyimi

Yıl Yer Görev

2011- Devam etmekte/Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/Okutman

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Yıldırım Ö. , "Cumhuriyetin İlk Kadın Milletvekilleri", Türk Dünyasında Kadın Algısı, Ed. Ulusan Ş. , Kayhan S. , Manisa Celal Bayar Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Manisa, ss.249-270, 2016/ Ulusal/Kitap Bölümü.

Yıldırım Ö. ," İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türk Basınında Mihver Taraftarlığı ve Hükümetin Bakışı", Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu, Elazığ, Basılmamış Bildiri / 2016.

Hobiler

Kitap Okumak.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...

